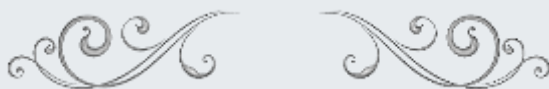

תמצית ההלכה

הלכות

מליחה, בשר בחלב
תערוכות והכשרת כלים

סימנים:

ס"ט – ע"ח

צ"ח – קי"א

תמצית-ההלכה

הלכות מליחה

איתא בגמרא (חולין ק"ג.) **אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אא"כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה. איתמר רב הונא אמר מולח ומדיח, במתניתא תנא מדיח ומולח ומדיח, ולא פליגי הא דחלליה בי טבחא** (שהודח כבר אצל הטבח) **הא דלא חלליה בי טבחא.**

למה צריך הדחה לפני המליחה - נחלקו הראשונים בטעם הדין שצריך הדחה כבר לפני המליחה, ויש נ"מ בין הטעמים וכדלהלן.

הר"ן כתב בשם הרא"ה דהא דבעינן הדחה ראשונה היינו כדי לנקות את הבשר מלכלוכי הדם שעליו, דאין המלח מפליט בחומו אלא דם שבתוך הבשר שהוא לח, אבל לא מה שנתייבש על פניו, ואם לא ידיחנו תחילה יש לחוש שמא לאחר שיניח הבשר מלפלוט דם וציר יהא ניתן הדם ויבלענו.

הר"ן עצמו כתב (וכן משמע מהרא"ש, וכ"כ בהגהות שערי דורא וכדלהלן) שטעם ההדחה הראשונה הוא כדי שיתרכך הבשר ויצא דמו ע"י מליחה, שאם יהא נקרש על פניו לא יהא כח במלח להוציא את הדם, (וטעם ההדחה אחר המליחה הוא כדי להדיח לחלוחית הדם שעל פני הבשר הבא שם מפליטתו).

המרדכי כתב שטעמו של הר"ן אינו נכון, דאין ההדחה הראשונה מרככת את הבשר אלא מקשה אותו (כדאמרין חולין מ"ז: לגבי ריאה), אלא טעם ההדחה הראשונה הוא כדי להעביר לכלוך הדם שעל החתיכה, (ולא בגלל שחוששים שדם זה יבלע אח"כ בבשר כמ"ש הרא"ה, אלא) כיון שהמלח מתמלא מהדם שע"ג החתיכה, ושוב אין

סימן ס"ט

הקדמה להלכות מליחה

דם בהמה חיה ועוף אסור באכילה מן התורה, ואיסור זה נאמר בדם שפרש מבשר הבהמה, וכן בדם הנמצא בגידי וחוטי הדם בבשר הבהמה אע"פ שלא פרש (וכן דם שנצרר), אבל דם המובלע בבשר ואינו בגידים או בחוטי הדם אין בו אפילו איסור דרבנן, ולכן מותר לאכול בשר שחוטה חי בלא מליחה וצליה, אם אין בחתיכה גידי וחוטי דם, וא"צ אלא להדיחו היטב במים כדי להסיר את כל הדם הדבוק על הבשר מבחוץ.

ועל כן לפני שמבשלים בשר חובה למולחו היטב במלח כדי להוציא את כל הדם, שטבע המלח שכששמים אותו על בשר הוא מושך אליו את כל הדם הבלוע בבשר ומפליטו לחוץ, ואף שדם הבלוע בבשר מותר, מ"מ ע"י הבישול הדם פורש ממקומו ונאסר, וחוזר ונבלע בבשר ואוסר את הבשר.

יש ג' שלבים במליחה, הדחה, מליחה, והדחה. המליחה נצרכת כנ"ל כדי להוציא את הדם הבלוע בבשר, וההדחה שלפני המליחה נחלקו הראשונים בטעמה כפי שיבואר בסימן זה, וההדחה שאחרי המליחה היא כדי להסיר מהבשר את לכלוכי הדם הדבוקים בו.

סעיף א'

דיני ההדחה שלפני המליחה

כפי שנתבאר בהקדמה לסימן זה לפני המליחה צריך להדיח את הבשר, ובסעיף זה יבואר מדוע נצרכת הדחה זו, ואם צריך לשרותו במים, ושאיין למלוח את הבשר כאשר יש עליו הרבה מים מפני שע"ז המלח נמס ואינו מוציא את הדם שבבשר, ועוד פרטים בדינים אלו. ובסעיף ב' יבואר מה הדין בדיעבד אם לא הדיחו את הבשר לפני המליחה.

המים ולא יוציא הדם. וכתבו הט"ז והש"ך שלא ימתין עד שכבר נתייבש, דאז המלח לא ימס ולא יוציא דם.

האם כשלא הדיח לפני מליחה מועיל להדיח ולחזור ולמלוח - כתבו הט"ז והש"ך שהבית יוסף מביא ב' טעמים למה צריך להדיח לפני המליחה, א' כדי להסיר הדם שעל הבשר, דאין המליחה מפליטה אלא את הדם הבלוע. ב' כדי לרכך הבשר והדם יצא ע"י המליחה. ונ"מ בין הטעמים אם הדחה זו מעכבת בדיעבד, דלטעם השני שגם הדם הבלוע לא יוצא ע"י המליחה, א"כ אם ידיחנו אחר המליחה ויחזור וימלחנו, אגב הדם הבלוע יצא גם הדם שהיה בעין ונבלע, (וכן לפי הטעם שמלח מתמלא בדם שעל הבשר ושוב אינו מוציא את הדם הבלוע מהני לחזור ולהדיח ולמלוח. ש"ך), אבל לטעם הראשון שכל הדם הבלוע יצא גם בלי הדחה, א"כ נשאר רק הדם שעל הבשר, ודם זה אינו יוצא בפני עצמו אלא רק אגב הדם הבלוע. והב"י מביא בשם הסמ"ק שהמלח מבליע את הדם שבעין לתוך הבשר, וכ"כ האיסור והיתר.

אם הדיחו הטבח אין צריך להדיחו בבית. רמ"א. וכתב הט"ז שאין הכונה שמספיקה הדחה בלא שרייה, אלא מיירי שהטבח הדיחו כדין (כמבואר ברמ"א לעיל), וקמ"ל דלא בעינן שתי הדחות, וכ"כ הש"ך דמיירי כשהטבח הדיחו היטב מהני, ואם יודעים שהטבח הדיחו תולים שהדיחו היטב. והחוות דעת כתב שנשמטו מהם דברי הרשב"א שאם הטבח רחץ מעט במים בשעה שהדם חם סגי בהדחה מועטת וא"צ שפשוף.

אם אחר שהדיח חתך כל נתח לשנים או לשלושה, (או שהסיר טלפי הרגלים (-מנעלים של בהמה. ט"ז. וכתב הש"ך שאם לא הסירם הכל נחשב כחתיכה אחת ודי בהדחתם כמות שהם, כיון שאין כאן דם הנראה לעיניים) לאחר ההדחה. רמ"א) צריך לחזור להדיחם. (שו"ע). וא"צ שרייה, כיון שכבר התרכך הבשר ואין כאן אלא דם בעין. (פתחי תשובה). וכתב הרמ"א שאם לא עשה כן הוי כלא הודח כלל. (אמנם בהפסד מרובה מותר, דבהפסד מרובה סמכינן אטעמא דההדחה היא בשביל לרכך, ולטעמא דריכוך כתב הש"ך שא"צ לחזור ולהדיח אחרי הריכוך). וכתב הש"ך שדווקא בחתך בסכין צריך לחזור ולהדיח, דאגב דוחקא דסכינא מפליט, אבל בקרע ביד לא. וכתב החוות דעת דאם שונרא אכל חתיכה אפשר שמותר כמו

בכוחו להוציא את הדם שבחתיכה. וכתב הבית יוסף שאין דברי המרדכי (בקושייתו על הר"ן) נראין אלא בארצות הקרות ובזמן הקור הגדול, ואז נראה ששימו המים באור עד שתפוג צינתו. ועיין בפסקי ההלכה שכתבו הט"ז והש"ך נ"מ לדינא בין הטעמים היכא שמלח לפני ההדחה, אם מועיל שידח ויחזור וימלח.

כתב בהגהות שערי דורא דשורה הבשר במים תחילה כדי שיתרכך ויהא כח לפלוט דמו ע"י המלח, וידיח יפה אחר השרייה, ואח"כ יניחו שעה קטנה קודם שימלח כדי שיטפטפו המים מן הבשר.

בשר תפל שמלא קרח וכפור אין ראוי למולחו עד שיפילו ממנו את הקרח, וכתב רבינו שמשון ברבי אברהם שמותר לשרותו במים חמים בכלי שני אע"פ שהיד סולדת בהם, דכלי שני אינו מבשל, ואפילו אם יהיה לו כח להפליט ולהבליע כמו שאומר רבינו חיים, מ"מ כיון שלא נתבשל הדם יוצא הדם ממנו ע"י מליחה או צלייה.

כתב הרשב"א **שבשר שנמלח ושהה כדי מליחה ונתנוהו קודם הדחה ברותחין בכלי שני,** לא ידענא מאי אדון בה, ואין ראיה ממה שמולגים תרנגולת בכלי שני, דהתם לא נמלחה ואם פלטה דם וחזרה ובלעה, מאחר שלא נתבשלה חוזר ויוצא הדם ע"י מליחה או צליה, אבל בשר שכבר נמלח ושהה כדי מליחה שוב אין מליחה וצליה מועילים להפליטה.

כתב המרדכי **שאם חתכו את הבשר אחרי ההדחה לפני המליחה** צריך לחזור ולהדיח את החתיכות, דאיתא בגמרא (שם ה:) דאפילו למ"ד בית השחיטה צונן אגב דוחקא דסכינא מיבלע בלע, וכי היכי דמבליע הכי נמי מפליט אגב דוחקא דסכינא.

פסקי ההלכה

צריך להדיח הבשר קודם מליחה. שו"ע.

וכתב הרמ"א שלכתחילה יזהר לשרותו חצי שעה ולהדיחו היטב במי השרייה, ואם לא שראו אלא רק הדיחו היטב סגי (וא"צ לחזור ולטרוח ולשרותו אפילו אם עדיין לא נמלח, אבל בהדחה מועטת לא סגי וצריך לחזור ולהדיחו היטב, ואם נמלח סגי אף בהדחה מועטת. ש"ך. וכתב רעק"א שאם מצד אחד הדיחו היטב ומהצד השני עשה הדחה מועטת, י"ל דדי בכך, וצ"ע לדינא), ואח"כ ימתין מעט שיטפטפו המים קודם שימלחנו, כדי שלא ימס המלח מן

אפילו שלא במקום הפסד, אך אם כבר הודח היטב אין תקנה רק לצלותו, ואם כבר נמלח שנית אחר שהודח כדין הדחה גמורה יש לאסור אף לצלי.

הבאר היטב מביא בשם המ"י שבשר ששרה אותו במים, ונקרש הבשר תיכף עם המים ונעשה קרח, ושהה עם הקרח כמה ימים בלי מליחה, אם שהה ג' ימים בתוך הקרח הבשר אסור בבישול ומותר בצליה, אבל אם שרה מעת לעת מותר, דקרח אינו נחשב כמים, וכ"כ בקרית חנה, (ודעתו שגם בג' ימים אין ברור לאסור). והדבר שמואל אוסר אפילו בנשרה מעת לעת.

סעיף ב'

בשר שנמלח ללא הדחה מתחילה, דעת הסמ"ק שאין לו תקנה אף אם ידיחנו ויחזור וימלחנו, כיון שהמליחה הראשונה הוציאה רק חלק מהדם, והדם שיצא חוזר ונבלע בבשר דלא שריק כיון שלא נמלח כהוגן, ואין מלח שני מפליטו כיון שכבר פירש וחזר לתוכו. והרא"ש כתב שלפי בעל התרומה מועיל שיחזור וימלחנו, וכן דעת הרא"ש עצמו, וכן דעת הר"מ. וכתב הבית יוסף דבמקום שיש הפסד מרובה, או בערב שבת וא"א להכין אחר, כדאי הם הר"ם והרא"ש לסמוך עליהם.

פסקי ההלכה

אם מלח ולא הדיח תחילה, השו"ע כתב בסתם את דעת המתירים להדיחנו ולמולחו שנית, ובשם י"א את דעת האוסרים.

והרמ"א כתב שנוהגים כדעת האוסרים, אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחים לצלי, ואפילו לא שהה במלחו שיעור מליחה (ולצליה, המהרש"ל והב"ח והט"ז אוסרים, והדרכי משה והש"ך מתירים). ובתפארת למשה מתיר רק בתרתי למעליותא, שנמלח מעט ולא שהה. והב"ח מתיר במליחה מועטת כשלא שהה, והט"ז חולק ואוסר). אך במקום הפסד מרובה יש להתיר (אפילו שהה במלחו. (ט"ז וש"ך, ודלא כב"ח). והמהרש"ל אוסר אף בהפסד מרובה, וכתב הש"ך שאין זה עיקר, עוד כתב שבכל מקום שמועיל לחזור ולהדיח ומלוח, כ"ש דשרי לצלי).

עוד כתב הרמ"א שאם לא הודח רק מעט קודם שמלחו מותר בדיעבד, והוא הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו, (דסומכים בדיעבד שטעם ההדחה אינו אלא משום

בקרע ביד, וצ"ע. ואם לא חתך לשנים רק חתך מעט, הפמ"ג מתיר בדיעבד, והפתחי תשובה נשאר בצ"ע בדין זה.

עוד כתב הרמ"א שנהגו **שלא להשתמש בדברים אחרים בכלי ששורים בו את הבשר**, (אף דמדינא שרי כיון שאין שורין בו מעת לעת וזה צונן, דחיישינן שלא הדיחו אותו היטב מהדם שבו, ודווקא דבר לח בצונן או יבש ברותח (משמע דצונן יבש מותר ע"י הדחת האוכל, אף בדבר שאין דרך להדיחו, דלענין דיעבד תולים שהכלי הודח היטב. רעק"א), אמנם בדיעבד זה מותר (אפילו ברותח אם הדיחו מתחילה. ש"ך, שהרי הכלי עצמו מותר ואין כאן אלא גזירה. ט"ז וש"ך), ואם נשתהה הבשר בשרייתו מעת לעת, הבשר והכלי אסורים, (בתורת חטאת כתב שאם יש שישים כנגד כל הבשר, גם אותה חתיכה מותרת, דאינו חמור כ"כ כמו בנתבשל ממש בלי מליחה, ומהרש"ל אותה בכל גוונא את אותה חתיכה אפילו בכבוש. ט"ז), אבל בפחות ממועית לעת אין להקפיד. ואף במקום שנאסר הכלי, מותר לחזור ולשרות בו, (כיון שאין שורים את הבשר השני מעת לעת, וממילא אינו בולע, ולפ"ז אין לשרות בו בשר שנמלח מעת לעת, אמנם בדיעבד שרי כיון שלא נעשה כבוש אלא אחרי מעת לעת, ואז הוא נותן טעם לפגם. ש"ך).

מליחת בשר שנקרש - בשר שנקרש אסור למולחו עד שירכך אותו כמו שהיה מתחילה, ואם נמלח ואח"כ נקרש קודם ששהה שיעור מליחה, אם נפשר אח"כ טוב למלחו פעם נוספת ולהשהותו שיעור מליחה, ואם לא מלחו פעם אחרת ושהה שיעור מליחה אחר ההפשר ונתבשל, מותר בדיעבד. ש"ך.

הדחה במים קרים מאד - מבואר בבית יוסף שבזמן שהקור גדול יש לחמם את המים בכדי שתפוג צינתם קודם ההדחה בהם, דמים קרים מקשים את הבשר ואינם מרככים. וכתב רעק"א שבדיעבד אם הדיחו במים קרים ביותר, מהני להדיח שנית במים פושרים לרכך, ואם מלחו אחר ההדחה במים קרים יש לו תקנה בהדחה ומליחה שנית, ואם לא הדיח ומלח שנית ונתבשל כך צ"ע אם מותר.

בשר שנמלח ושהה שיעור מליחה והודח, ואח"כ נמצא באמצעיתו קרח, כתב בלית חן שאין לו תקנה במליחה כיון שהבשר שמסביב כבר פלט את הדם, ורק צליה מועילה. ובהר הכרמל מתיר למולחו. ובגבעת שאול כתב שאם לא הודח עדיין יש תקנה להתיר ע"י שידיחנו קודם רק להעביר הליכלוך של ציר, ואז ודאי תועיל מליחה שניה

הדק כקמח, ואולי זו כונת הרמב"ם. וכתב הבית יוסף שדבריו נכונים, וכן נהגו.

פסקי ההלכה

לא ימלח במלח דק כקמח (מפני שהוא נבלע בבשר ואינו מפליט את הדם. ט"ז), ולא במלח גס ביותר שנופל מעל הבשר אילך ואילך. (שו"ע). וכתב הרמ"א שאם אין לו מלח אחר רק מלח דק כקמח, מותר למלוח בו. וכתב הט"ז בשם הדרכי משה שלהלכה כל מלח שאינו גס יותר ממלח שעושים ממי הים, כשר למליחה. וכתבו הט"ז והש"ך שאם אין לו אלא מלח גס, יכול למלוח בו ולהדקו. וכתב הש"ך שבדיעבד בכל מלח שמלח סגי.

כתב הט"ז בשם המהרש"ל שנוהגים המדקדקים להזהר שלא לתת שום בשר שלא הודח על מדף או שלחן שאינו מיוחד לכך, דשוא יש שם מלח ולא אדעתיה, וכתב הט"ז דה"ה שאין לתת מלח על מקום המיוחד לתת שם בשר כשמביאים אותו מבית הטבח.

כתב החמודי דניאל שצריך למלוח במלח עב קצת, ואם מצוי מלח גס, אסור למלוח במלח דק אף אם נותן הרבה, דראשון ראשון מהמלח שנתקרב לבשר נכנס לבשר ואינו פועל בו. עוד כתב שצריך להזהר שע"י השחיקה נטחן מן המלח הרבה כקמח, וכשמולח בכל המלח ביחד יש הרבה מן הבשר שלא בא עליו מן המלח הדק, ולענין דיעבד משמע מדבריו שאף אם מלח כל הבשר במלח דק לבד ולא ריבה עד שיהא עב קצת מותר. פתחי תשובה.

סעיף ד'

שיעור המלח, ואם צריך למלוח בכל המקומות ומשני הצדדים

איתא בגמרא (שם) **אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אא"כ מולחו יפה יפה.**

כתב הרשב"א שא"צ לתת עליו מלח עד שיכסנו כולו ולעשותו כבנין (כתב הבית יוסף שי"ל שכוונתו שצריך למלוח בכל המקומות, אך א"צ לעשותו כבנין), אלא מולח יפה עד שלא יראה לאכילה עם אותו המלח עד שיפליט את דמו.

אבל הרא"ש כתב שצריך לפזר הרבה מלח, שלא ישאר מקום בלי מלח.

הדם שעליו ט"ז וש"ך. ואם נמלח שנית זה נחשב כדיעבד אע"פ שלא התבשל עדיין. ש"ך. והפמ"ג ורעק"א כתבו שההיתר בדיעבד הוא רק ע"י הדחה ומליחה שנית, ובנתבשל ע"י הדחה מועטת ומליחה, רעק"א נשאר בצ"ע, והפתחי תשובה מביא מהלבושי שרד שמתיר. עוד כתב רעק"א שאם היה שישים מ"מ קליפה בעיא). ואם נמלח חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות, שאר החתיכות מותרות והיא אסורה.

סעיף ג'

איזה מלח מועיל למליחה

המלח מוציא את הדם באופן שהמלח נשאר מפוזר על הבשר מבחוץ, ואינו נבלע בבשר, ואינו נמס במים, ולכן צריך מלח שעומד בתנאים אלו, וכדלהלן.

איתא בגמרא (שם) **רב דימי מלח ליה במילחא גלגניתא** (סג-ו) **ומנפץ ליה.**

ו**כתב הרמב"ם** שצריך למלוח דווקא במלח גס, אבל בדק ביותר לא, מפני שהוא ניתך ונבלע בתוך הבשר ואינו מפליט את הדם.

והרא"ש הביא דברי הרמב"ם וכתב שאין זה מסתבר, דמלח דק יותר מתפזר על הבשר ופועל להוציא את הדם, כי הוא נדבק בו, אבל הגס כשהוא הופך את החתיכה למלחה מכל צד הוא נושר ממנה. ומשמע שהוא מפרש דרב דימי אתא לאפוקי דלא נימא דאין מולחין אלא בדקה אלא גם בגסה.

והמגיד משנה כתב שי"א שאפשר למלוח בכל מלח, אלא שאם מלח במלח דק צריך לשפשף היטב הבשר קודם שישים אותו בכלי כדי להדיחו, דאם ישימו עם קצת מהמלח בכלי שאינו מנוקב להדיחו, נמצאו המים שוברים פליטת כח הבשר, ונמצא הדם שעל פני הבשר ושעם המלח חוזר ונבלע בתוכו, לפיכך תקנה גדולה היא למלוח במלח גס, שבמעט שהוא מנפץ אותו ננערת, ורשאי להדיח הבשר באיזה כלי שירצה, וזה מה שעשה רב דימי, וכ"כ הראב"ד והרשב"א, ואין דבריהם מוכרחים. עכ"ד. ורבינו ירוחם כתב דברי הרמב"ם, ומביא שהראב"ד כתב עליו שמותר למלוח במלח דק, אלא שצריך להדיח הבשר בכלי מנוקב קודם שיתננו להדיחו בכלי שאינו מנוקב, כדי שלא יתמחה המלח בתוך המים אשר בו ויבלע בבשר, ונראה שצריך שיהא המלח דק שלא יפול אילך ואילך, ולא דק מן

ש"ך). ומולחו משני צדדים. ועופות צריך למלחם גם מבפנים, (וה"ה בכל דבר חלול, ולכן כשמתקנים ריאה ע"י מליחה צריך לפתוח את הקנוקנות שבה לפני המליחה. ט"ז). שו"ע.

אם לא מלח אלא מבפנים או מבחוץ, וכן חתיכה שלא נמלחה אלא מצד אחד, מותרת בדיעבד. (שו"ע). והרמ"א כתב שיש אוסרים אפילו בדיעבד, והכי נהוג, אם לא לצורך, (לאפוקי מקום שיש הפסד מרובה. ט"ז וש"ך), ודווקא אם כבר נתבשל כך (לפי הט"ז הכונה שבאופן זה מותר בהפסד מרובה, ולפי הש"ך הכונה שבאופן זה אסור בלא הפסד מרובה, ונ"מ שלפי הט"ז הדין דלהלן שרק בתוך י"ב שעות יחזור וימלח הצד השני נאמר על מקום הפסד, ולפי הש"ך במקום הפסד מותר אפילו אחרי י"ב שעות בתוך מעת לעת, ורק שלא במקום הפסד מותר רק בתוך י"ב שעות), אבל אם לא נתבשל עדיין לא יבשלנו כך, אלא אם הוא תוך י"ב שעות שנמלח (ודין זה הוא גם בעוף. רעק"א), יחזור וימלח צד השני שלא נמלח עדיין ויבשלנו אחר כך, (ורעק"א כתב שלכאורה צריך למלוח משני הצדדים), ואם הוא אחר י"ב שעות, יצלנו, דנורא משאב שאיב, ואין הצד שנמלח כבר בולע מצד שלא נמלח, (ואפילו אם בולעו, כבולעו כך פולטו. ש"ך).

בשר שנמלח משני הצדדים אלא שהמלח לא התפשט בכל מקום, הט"ז כתב שבאופן זה מותר בדיעבד אפילו בלא הפסד מרובה. והש"ך כתב שהרמ"א אוסר בדיעבד גם כשהמלח לא התפשט בכל מקום, וכ"כ מהרש"ל, אבל הב"ח מתיר, וכן נוהגים העולם שאין מדקדקים בכך.

כתבו הב"ח והש"ך שאם **הבשר הודח אחרי שנמלח**, לא מועיל למלוח אח"כ את הצד השני, דשמא יבלע הצד שנמלח כבר מן הצד השני, ולא שייך ביה כבולעו כך פולטו מאחר שאין לו ציר, שהרי נסתמים נקבי הפליטה. והט"ז כתב שדין זה דהדחה סותרת נקבי פליטת הציר אינו מוסכם, וכאן הכל מודים דאין לאסור מכח זה כיון שיש היתר בלא"ה במקום הפסד. עוד כתב הט"ז לחלוק על הרמ"א שאוסר למלוח אחרי י"ב שעות, ודעתו להתיר גם אחרי י"ב שעות, (ולש"ך גם דעת הרמ"א להתיר בתוך מעת לעת במקום הפסד מרובה).

בבית יוסף הביא בשם המרדכי מעשה לפני רבינו יודא שמלח ראש כבש מבחוץ ולא מבפנים, והורה שלא למלוחה פעם ב' ולא יבשלנה. וכתב הט"ז דזה מיירי שכבר חתך הראש לשנים, ולכן היה לו למלוח גם מצד פנים כמו

וכתב בספר התרומה שצריך לתת הרבה מלח, דצריך שיהא קרוי אינו נאכל מחמת מלחו, שיהא רוב המלח מקלקל טעם הבשר, וגם צריך למלוח הבשר מכל הצדדים, וכן בתרנגולת או בטלה צריך למלוח מבפנים ומבחוץ.

וכתב המרדכי שרבינו תם אמר שצריך למלוח עד שלא יהא נאכל מחמת מלחו, ולכן הזכיר שמואל פעמיים יפה יפה גבי מליחה, והיינו שצריך למלוח הרבה.

עוד כתב הרשב"א שמצוה מן המובחר **למלוח הבשר משני הצדדים**, כאשר הדבר אפשרי, אבל אם לא מלח אלא מצד אחד, או שלא היה נוח לעשות (כמו במולח תרנגולים או אווזים שא"א שידבק המלח בכל צדדי חלליו אא"כ ביתר אותם או שמילא חללם במלח כמולייאתא), מותר, שהרי בחתיכה עבה המלח צריך להפליט חצי עוביה, וא"כ למה חתיכה דקה יותר לא יספיק למולחה בצד אחד. וכתב הבית יוסף שנראה מדברי הרשב"א שלכתחילה כן צריך למלוח החתיכה משני הצדדים, וכ"כ המגיד משנה בשמו, ותימה על הטור שכתב בשם הרשב"א שא"צ למלוח משני צדדים, דמשמע שלכתחילה נמי לא, וליתא. אמנם באווזים ותרנגולים דבריו מטין לומר דלכתחילה נמי א"צ למלוחם בפנים, וכן כתב רבינו ירוחם בשמו, אבל הר"ן כתב שגדי ותרנגולת צריך למלוחם מבפנים לכתחילה, וכן מבואר בתורת הבית הארוך.

והסמ"ג כתב שצריך לתת מלח משני הצדדים, ואם צולה את הבשר די בזה, אבל אם מבשלו צריך גם לשפשף בידיו שיבלע בו המלח.

כתב המרדכי שיש מי שאוסר תרנגולת שנמלחה מבחוץ ולא מבפנים, ומעשה בא ליד רבינו יהודה שנמלח ראש כבש מבחוץ ולא מבפנים, והורה שלא למלוחה פעם שניה, ולא יבשל אותה, אלא יצלה אותה, דנורא מישב שייב. והרוקח כתב שה"ר שמואל וה"ר שמריה מכשירים בעוף שנמלח מבפנים ולא מבחוץ, וה"ר אביגדור כתב שאם נמלח מבפנים ולא מבחוץ, אם יחזור וימלח מבחוץ מותר לבשל, אבל כל זמן שמלח רק מצד אחד משמע שאסור לבשל.

פסקי ההלכה

יפזר עליו מלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח, וימלח כדי שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח, ואינו צריך להרבות עליו מלח יותר מזה (והיינו שא"צ לעשותו כבנין, וה"ה שא"צ בחתיכה עבה לחותכה לשנים, ודלא כהמרדכי.

שלם, ואפילו לחתיכה קטנה צריך שיעור מיל, דלא פלוג רבנן ביניהו, וכ"כ המרדכי בשם רש"י.

אבל בהגהות אשרי ובאור זרוע ובשערי דורא כתבו שמששים את הבשר במלח כשיעור צליית אותה חתיכה עצמה כפי עוביה וגודלה.

והרי"ף פסק שצריך להשהות את הבשר במלח בכדי שישחוט הבהמה ושתהיה נפשטת ויבדק הבשר מן החלב ומכל איסורין שיש בו, אבל פחות מכך לא מועיל, אך בפסקי הרא"ש לא הובא לשון זה.

ובתרומת הדשן כתב דמרגלא בפומייהו דאינשי שצריך לשהות הבשר במלח שעה אחת, ויש לומר שנהגו העולם כדברי אור זרוע ושערי דורא ששיעור מליחה כשיעור צליית אותה חתיכה עצמה, וכיון שאין שיעור זה שווה בכל החתיכות קבעו העולם להם שיעור מוגבל ותפסו שעה לשיעור זה, וסמך לזה מדמשמע בגמרא (פסחים נ"ח.) דאפילו גוף שלם כמו הפסח סגי בשעה אחת לצלייתו, אכן נראה בשעת הדחק כגון לכבוד שבת ולכבוד אורחים, יש לסמוך אדברי הרמב"ם שכתב בסתם דשיעור מליחה הוא כמהלך מיל, דהיינו י"ח דקות.

רגלי כבש שהובהבו והודחו ונמלחו ולא שהו כלל ומיד הושמו בקדרה, כתב בשערי דורא שהם אסורים כיון שלא שהו במלח, אבל אני אליעזר ברבי יהודה מצאתי להתיר מדאמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אא"כ מדיחו ומולחו ולא הזכיר שהייה, ועוד שהבהוב מוציא הדם על ידי האור, ועוד תחשב ההבהוב עם המלח ואיכא שיעור שהייה ומותר. וכתב הבית יוסף שאין דבריו נכונים בהיתר זה.

פסקי ההלכה

שיעור שהייה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל, שהוא כדי שלישית שעה בקירוב. (שו"ע. והיינו י"ח דקות. ש"ך.) שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש לסמוך על זה רק בדיעבד (כגון אם הודח אחר ששהה שיעור מיל והתבשל. ש"ך. וכתב הפתחי תשובה שמשמע שאם לא נתבשל יחזור וימלחנו אף שכבר הודח, ודווקא אם שהה רק שיעור מיל, אבל אם שהה יוצא מחצי שעה יש להקל אחרי שכבר הודח, וא"צ להפסיד מלח ולמולחו שנית), או אפילו לכתחילה לכבוד אורחים או לצורך שבת, אבל בלאו הכי המנהג להשהות במליחה שיעור שעה, ואין לשנות.

כל חתיכה, אבל אם הראש לא נבקע מותר אם הוא נמלח בחוץ לחוד, כמו שאר חתיכה עבה שא"צ לבקוע אותה בשעת מליחה.

שומן שנמלח מצד אחד מותר. רעק"א.

אם מלחו בשר במלח מעורב בגרויפין שליש או רביע, אסור, כיון שנוהגים בלא"ה שיש מקום פנוי, ובהצטרף מקום הגרויפין יהיה הרבה מקום פנוי, ובאותו מקום נאכל מחמת מלחו, שזה מעכב בדיעבד לכו"ע, ועל כן אם לא שהה עדיין שיעור מליחה יש להדיחו ולחזור למולחו במלח יפה, דאסור למלוח בעוד שהמלח ודם עליו, ואם שהה שיעור מליחה ידיחנו מעט וימלחנו, דאם ידיחו יפה יסתמו נקבי הפליטה ויבלע המקום שנמלח כהוגן מהמקום שלא נמלח, וימלחנו על מקום נקי, ולא על אותו כלי שמלח בראשונה. פתחי תשובה.

אין חילוק בין אם צד הנמלח למעלה או למטה, דודאי המלח מוצץ הדם ומושכו אל המקום אשר הוא שם בין מלמטה למעלה ובין מלמעלה למטה. שם.

סעיף ה'

בשר שנחתך אחרי המליחה, א"צ לחזור ולמלוח מקום החתך. וכתבו הט"ז והש"ך דמירי שכבר שהה שיעור מליחה, אבל אם נחתך לפני ששהה שיעור מליחה צריך להדיחו שם היטב ולחזור ולמולחו.

סעיף ו'

שיעור שהיית הבשר במלח

בסעיף זה יבוארו שיטות הראשונים כמה זמן לוקח למלח להפליט את הדם שבבשר, ומה הדין להלכה לכתחילה ובדיעבד.

דעת הרמב"ם שהבשר צריך לשהות במלח כדי שיעור הילוך מיל.

והרא"ש כתב שהשיעור הוא כדי צלייה, וכ"כ התוס' בשם בה"ג, וכ"כ הרשב"א, וטעמא משום דיוצא הדם ע"י מליחה כמו ע"י צלי, ולכך חשיב מליח כרותח.

והמגיד משנה ביקש למצוא סמך לדברי הרמב"ם וכתב שמצא שהרמב"ן כתב שהגאונים פירשו ששיעור צליה הוא כדי הילוך מיל, ומשמע דשיעור מיל סגי אפילו לשור

הגהות מיימוני בשם גאון, ולאפוקי ממ"ש הר"ן והגהות מיימוני שיש מפרשים שלא היה מדיחו אלא מנפץ המלח, ודווקא גללניתא דהיינו מלח גס, אבל במלח דק לא מועיל ניפוך, לפי שאינו מתנפץ יפה.

וכתב הרשב"א שהמולח צריך להזהר בהדחה שלאחר מליחה שינפץ המלח או שישטפנו במים לפני שיתננו בתוך כלי המים שהוא מדיחו בו, שאם יניחנו עם מלחו בתוך הכלי שאינו מנוקב עם המים, נמצאו המים שוברים כח פליטת הבשר, ונמצא הדם שעל פני הבשר ושעם המלח חוזר ונבלע בתוכו מחמת המלח שעמו בכלי, לפיכך תקנה גדולה היא למלוח במלח גס, שהמלח הגס נופל ע"י מעט נייעור, ואח"כ רשאי להדיח הבשר באיזה כלי שירצה עם קצת מים, ואם מלח במלח דק, אע"פ שהוא רשאי, צריך לשפשף היטב כדי להסיר את המלח מן הבשר, מפני שהוא נדבק בו היטב, ועוד כדי שיוכל להדיח אח"כ בתוך הכלי עם המים.

אבל רש"י פירש אהא דרב דימי מנפץ ליה, דהיינו מפני שהדם נבלע בבשר, אבל מלח דק א"צ לנפץ, מפני שהוא ניתן מעצמו, וכן נראה מדברי המרדכי שכתב שמלח שלנו אין צריך ניפוך ולא לשוברו תחלה ולא לנפצו מעל החתיכה בסוף.

ובהגהות מיימוני כתב שהגאון שמצריך ניפוך לפני הדחה, טעמו שלא יהא המלח רב, שהרי המים כשיתערב בהם דם הוו ליה כרותח ונאסר הכלי והבשר, לכך מנפצו תחילה להתיש כח רתיחת המלח, ואין ניפוך מועיל במקום הדחה האחרונה, ולכך צריך ליזהר שלא יקח בשר מלוח הרבה ויכניס בכלי מעט מים, אלא יקח מעט בשר והרבה מים שלא יעשו המים רותחים, וצריך הרבה מים בשיעור שיהיו ראויים לשותותם במלחם, או שיתפוס את הבשר באויר וידיחנו מעט כדי שיפול הדם הנקשר, ואח"כ יכניסנו במים ויגמור הדחתו כדרכו, ובאחרונה ידיחנו באויר ממי טפחת איסור שעליו ממי הדחה שבכלי, שהרי נתערב בהם דם, או ירבה מים כדי ביטול הדם המודח במים, והמשנה ממנהג זה הפסיד. וכ"כ המרדכי. אך כתבו שהסמ"ג ורבינו מאיר לא היו מחמירים כולי האי, אמנם בספר המצוות כתב שיש נוהגים לעשות כן בבשר שמלוח יותר מדאי וצריך שרייה, שמדיחים אותו קודם שרייתו.

פסקי ההלכה

מה נחשב אורחים - כתב בתורת האשם שכל מקום שהוזכר כבוד אורחים היינו כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומעשים טובים, או עניי בן טובים, או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה, ולא הגרועים או הקבצנים שעוברים ושיבים בשביל טרף ומזון. עוד כתב דלא מיקרי אורחים אלא כשנתארחו בביתו, אבל לא כשזימן אצלו חבירו. והסולת למנחה חולק עליו בזה, וכתב שלכתחילה לא יזמין חבירו אצלו אם יודע שהוא צריך להקל בענין הדחה או מליחה, אבל אם כבר זימן אצלו אז יש להקל כמו מפני שאר אורחים.

סעיף ז'

דיני ההדחה שאחרי המליחה

מלבד ההדחה שלפני המליחה צריך להדיח את הבשר גם אחרי המליחה, ולפני כן צריך לנער את הבשר מהמלח שעליו. ובסעיף זה יבוארו דינים אלו וטעמם, ויבואר כמה פעמים צריך להדיח את הבשר.

הדחת הבשר לאחר המליחה

איתא בגמרא (חולין ק"ג.) **אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אא"כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה.**

כתב הרא"ש שאחר ששהה שיעור מליחה ידיחנו שתי פעמים, ראשונה להעביר המלח והדם, ושנייה להעביר לחלוטית המים שנשארו בו. וכ"כ המרדכי, וכתב שהמקור לזה הוא מלשון הגמרא 'מדיחו יפה יפה'. וכ"כ הגהות מיימוני בשם סמ"ק.

עוד איתא בהגהות מיימוני בשם הסמ"ק שאם לא הדיחו רק פעם אחת בטוב אין קפידא.

בהגהות אשרי כתבו דמדיחין אותו שלש פעמים, שתיים כנ"ל, ושלישית לטהר מים השניים שנגעו בראשונים, וכהאי גוונא אמר ריב"א לגבי נטילת ידים, מיהו בדיעבד אם לא הדיח הבשר אלא שתי פעמים שפיר דמי.

והרמב"ם לא הזכיר סכום הפעמים, אלא כתב מדיחו יפה יפה עד שיצאו המים זכים.

נייעור הבשר מהמלח אחרי המליחה לפני ההדחה

איתא בגמרא (שם) **רב דימי מלח במלחא גללניתא ומנפץ ליה.** וכתב המגיד משנה שדעת הרבה מפרשים שרב דימי היה מדיח אחר הניפוך, וכ"כ הרמב"ם, וכ"כ

כתב הטור שבין אם מלח במלח גס או דק ולא נפצו או לא נשטף במים תחילה, אין לאסור, כיון שהמים שבכלי מבטלים את כח המלח, ואינו חשוב כרותח לאסור הבשר, והבית יוסף מוסיף דאם איתא דאסור לא הוה שתקי מיניה בגמרא.

כתב בהגהות אשרי שכשמדיחים את הבשר לאחר המליחה רגילים לתת מים תחילה בכלי ואח"כ נותנין את הבשר במים להדיחו, מיהו אם נתן את הבשר תחילה בכלי ואח"כ נתן את המים, אין הכלי נאסר בכך, כיון שהבשר כבר שהה שיעור מליחה, ואין שם רק דם שבמלח.

והמרדכי כתב בשם ראבי"ה שמה שאמרו מליח כרותח היינו דווקא בעוד שהמלח בכוחו, אבל אחר שנתמלא מכח הדם שמשך לחוץ פסק כוחו והוי ליה כצונן, ולכך הורגלנו לשים הבשר בכלי תחילה ואז לשפוך עליו מים לכלי, והמחמיר לתת מים תחילה מנהג כשר הוא. ובשערי דורא כתב שאם הניח תחילה הבשר ואח"כ המים רגילים להתיר בזמן מועט כזה, וגם שהה כבר שיעור מליחה בכלי מנוקב או על הדף. וכתוב בהג"ה דאפילו לפי זה אם הדיח בשר בכלי חלבי המלוכלך קצת מן החלב, אפשר לאסור ולהצריך ששים נגד הלכלוך, והכלי צריך הגעלה.

פסקי ההלכה

אם לא ניפץ המלח שעליו ולא שטפו אין לאסור, כי המים שבכלי מבטלים את כח המלח. (שו"ע). וכתב הש"ך שגם ציר מבטל את כח המלח, אבל אם אין לא מים ולא מוהל אלא מייחוי דם של איסור, המלח חוזר ונבלע בבשר, ואסור עכ"פ כדי קליפה.

וכתב הרמ"א שאפילו אם המים מועטים, מ"מ הם מבטלים כח הציר, ויש מתירים אפילו לא היה מים כלל בכלי והניחו בו את הבשר, דאין לחוש בשעה מועטת כזו שעוסקין בהדחת הבשר, ויש לסמוך עליהו. (ואפילו אם נמצא קצת מוהל בתוך הקערה שרי בזמן מועט, אבל אם נמצא ציר בכלי, נאסר מיד), ואין לחוש בכל זה רק בהדחה ראשונה, אבל לאחר הדחה ראשונה אין לחוש.

עוד כתב הרמ"א שאין חילוק בין אם הדיחו בכלי כשר או טרפה או חולבת (כל זמן שאין הכלי מלוכלך, ומהרש"ל מתיר אפילו במלוכלך בשיווי פירורי מאכל חלב ואפילו לח, אא"כ נשתייר בו לכלוך חלב ממש. ט"ז). וכתב הש"ך שמשמע מהרמ"א שאפילו בכלי בן יומו מותר כשאינו מלוכלך), ואם היה מעט מים בכלי, שמבטל כח המלח

קודם שיתן הבשר בכלי שמדיחו בו ינפץ מעליו המלח שעליו, או ישטפנו במים, ואחר כך יתן הבשר בכלי שמדיחים בו, וידיחנו פעמיים, וישטוף הכלי בין רחיצה לרחיצה. שו"ע.

וכתב הרמ"א שי"א שצריכים להדיח ג' פעמים, והכי נוהגים לכתחילה, על כן ישטפנו או ינפץ המלח מעליו, וידיחנו ב' פעמים, דזה הוי כהדחה ג' פעמים, (הקשו הט"ז והש"ך שהרי זה מה שכתב השו"ע לעשות, ולכן כתב הט"ז שצריך לגרוס ישטפנו וינפץ המלח, שהשטיפה יחד עם הניפוף זה נחשב כהדחה ראשונה. והש"ך כתב שלשו"ע כשמדיחו כשמחזיק את הבשר באויר א"צ ניפוף או שטיפה, ודי בהדחה ב' פעמים, ולי"א שמביא הרמ"א אפילו ביד צריך הדחה ג"פ. וכתב הש"ך שיותר נראה שבאמת י"א אלו אין חולקים על השו"ע), או ישים המים תוך הכלי ואחר כך יניח בו הבשר (והקשה הש"ך דאם יעשה זאת בלא ניפוף ושטיפה הרי זה אסור לכתחילה, ואם יעשה זאת אחרי ניפוף ושטיפה למה צריך הדחה ג"פ, והרי כבר הדיחו פעם אחת. ויש לדחוק וליישב שהדחה ראשונה שבכלי לא נחשבת הדחה מעליא, אי נמי מייירי בלא שטיפה וניפוף, ואפ"ה שרי כשנותן הרבה מים בהדחה ראשונה, שהם מבטלים כח הציר, ודוחק, והלבוש הבא רק את דברי השו"ע, וצ"ע) וידיחנו ג' פעמים, והכי נהוג (לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו בהודח רק פעם אחת ונתבשל כך מותר. ש"ך), ולכתחילה יתן מים הרבה בהדחה ראשונה, כדי שיבטל כח המלח שבציר.

עוד כתב הרמ"א שמותר להדיח הבשר במי פירות ואין צריך מים. וכתב הט"ז שבתשובות הרמ"א כתב שאת ההדחה הראשונה אין לעשות במי פירות, אבל דעת הט"ז והש"ך והרדב"ז שגם את ההדחה הראשונה אפשר לעשות במי פירות. ורעק"א מיישב דברי הרמ"א.

סעיף ח'

בשר שנמלח ולא ניפצו או שטפו אלא הניחו כן בכלי עם מים

בסעיף זה יבואר האם בדיעבד אם לא שטף או ניער את הבשר לאחר המליחה, אלא הניחו בתוך כלי עם מים, הבשר מותר מפני שהמים שבכלי מסירים את המלח, או שהבשר אסור מפני שהמים אינם מסירים את המלח, או מפני שהבשר בולע את המים עם המלח מדין מליח כרותח.

ומייבשים אותו, מותר, דאפילו לאוכלו במלחו מותר, וגם המוהל היוצא ממנו מותר.

אם הבשר שנמלח ולא הודח הונח ברותחין בכלי שני, המרדכי מסתפק מה דינו, והאור זרוע נוטה להתיר כדעת הר"מ.

כתוב מהר"ר איסרלן שבשר שנמלח ולא הודח, ונמלח שנית, יש להסתפק אם חוששים שהמלח השני יבליע בחתיכה לחלוחית דם שעליה, ובהגהות אשר"י כתב שאין דרך המלח להבליע הדם.

כתב האגור שבשר שלא הודח אלא פעם אחת כאילו לא הודח כלל, דבעינן יפה יפה. וכתב הבית יוסף שאין דבריו נראים, דבהדחה אחת כבר עבר מעליו כל המלח והדם, ולא נשאר אלא צחצוחי הדם והמלח, ואין בהם כדי לאסור.

פסקי ההלכה

בשר שנמלח ונתבשל בלא הדחה אחרונה (או שהושרה במים מעת לעת. רעק"א), צריך שיהא בו שישים כנגד המלח שבו, ולא מספיק שישים כנגד הדם.

הט"ז כתב **הטעם** שצריך שישים כנגד המלח ולא רק כנגד הדם, משום שהמלח כולו נעשה נבילה. והש"ך כתב שאין זה הטעם של הטור, שהרי הטור סובר שאומרים חנ"נ רק בבשר בחלב, אלא הטעם משום שאין יודעים כמה דם בלע, ומ"מ א"צ שישים כנגד כל המלח, אלא כנגד לחלוחית הדם והמלח שעל הבשר מבחוץ.

כתב רעק"א **שבשומן** שנמלח מסתמא יש שישים כנגד הדם והמלח.

מה מצטרף לשישים - כתב הרמ"א שכל הקדירה (והיינו מה שבתוך הקדירה, ולא הקדירה עצמה. ט"ז. אבל שאר החתיכות שבקדירה מצטרפות לשישים. רעק"א דלא כפמ"ג) מצטרפת לשישים, (וכתב הש"ך שזו גם דעת השו"ע). ואם יש בקדירה כשיעור החתיכה שנמלחה ולא הודחה, הכל שרי, דודאי איכא שישים נגד המלח שעל החתיכה, דהחתיכה עצמה בודאי היא שלושים נגד המלח שעליה, (אבל בחתיכה לבד אין שישים כנגד הדם והמלח שעליה, אפילו כשהחתיכה עבה. ש"ך).

האם צריך שישים כנגד כל החתיכה - כתבו הט"ז והש"ך שדעת מהרש"ל שצריך שישים כנגד כל החתיכה (אא"כ הודחה פעם אחת), ואפילו אם יש שישים החתיכה עצמה אסורה, וכתב הט"ז שהב"ח כתב שאין דבריו נראים, וגם

שאינו חשוב עוד כרותח, אפילו הכלי חולבת או הטריפה מלוכלך עדיין באיסור, מותר.

סעיף ט'

בשר שהתבשל בלי הדחה אחרי המליחה

כפי שנתבאר לאחר המליחה צריך להדיח את הבשר, כדי להעביר את המלח והדם, ולהלן יבואר מה הדין אם הבשר התבשל בלי הדחה, כמה היתר צריך כדי לבטל את האיסור, ומה מתוך מה שבקדירה נחשב איסור (רק הדם או גם המלח או כל החתיכה), ומה נחשב היתר (החתיכה עצמה, חתיכות אחרות, או גם הקדירה) והוא מבטל את האיסור, ועוד פרטים בדינים אלו.

כתב בהגהות מיימוני בשם **הסמ"ק** שאם נתבשל הבשר בלא הדחה שאחרי המליחה, צריך שיהא בקדירה שישים לבטל כל המלח, וא"צ לבטל את כל החתיכה, (כיון שמיד כשהוכנסה לקדירה נמס המלח מן הבשר. ט"ז), ואין די בשישים כנגד הדם, דקיימא לן דחתיכה עצמה נעשית נבילה גם בשאר איסורין, דלא **כרבינו אפרים** דס"ל שדווקא בבשר בחלב אומרים חתיכה עצמה נעשית נבילה. **ויש שרוצים לומר** שהמלח אוסר אפילו עד אלף, כיון דלטעמא עבידא, וליתא, כיון שגוף האיסור שהוא הדם לא עביד לטעמא, ואין לאסור דבר הבלוע באיסור יותר מהדבר האוסרו. והר"מ מתיר בדיעבד בשר שנתבשל בלא הדחה אחר המליחה, דס"ל שבכל חתיכה יש שישים כנגד הדם שעליה, ורבינו שמשון **מקוצי** החמיר בדבר.

בשר יבש שהתבשל בלא הדחה - כתב בשערי דורא שראב"ן וריב"א מתירים בדיעבד בשר יבש שנתבשל בלא הדחה, כיון שמטרת ההדחה היא כדי להדיחו מן הדם שנתלכלך מבחוץ, ועתה שנתייבש אין בו לחלוחית הדם. אמנם נהגו העולם שכשמדיחים בשר יבש מן המלח במים חמים, נזהרים שלא תהא היד סולדת בהם, והיינו לכתחילה, ומ"מ בדיעבד יש להתיר. והמרדכי מביא בשם הרוקח לאסור בשר יבש שלא הודח אחר המליחה והונח ברותחין, ובמק"א כתב המרדכי שבשר יבש שנמלח ולא הודח ושראו במים מותר בדיעבד, דאין האיסור אלא מחמת המלח שעליו הבלוע מדם, וודאי יש שישים כנגד הדם שבבשר. ופשוט שכל זה למנהג האשכנזים שמולחים הבשר להוציא מידיו דמו ואין מדיחים אותו אחר המליחה אלא מייבשין אותו כמות שהוא עם מלחו, אבל למנהג הספרדים שמדיחים ומכשירים את הבשר אחר המליחה שנעשית כדי להוציא את דמו, וחוזרים ומולחים אותו שנית

שכבר נתייבש, אבל לכתחילה יזהר אפילו בבשר יבש שלא לבשלו או להדיחו במים שהיד סולדת בהם בלא הדחה אחרונה. (אבל אם הודח והוכשר כדינו קודם שנתייבש, דינו כשאר בשר וא"צ זהירות אפילו לכתחילה. ש"ך).

בשר שהודח רק פעם אחת - כתב הרמ"א שכל הנ"ל מיירי בבשר שלא הודח באחרונה כלל, אבל אם הודח רק פעם אחת ונתבשל כך, מותר, דבדיעבד סגי ליה בהדחה אחת באחרונה.

דין המלח אחרי המליחה - כתב הרמ"א שמלח שמלחו בו פעם אחת, אסור למלוח בו פעם שניה, (אבל בדיעבד, והיינו שכבר נתבשל, מותר, אבל אם עדיין לא נתבשל ידיחנו ויחזור וימלחנו. ש"ך. והמנ"י כתב שאם לא הודח ונמלח שנית אסור, דפסק כח המלח ולא נתכשר במליחה זו, ורק בהודח ונמלח שנית מותר בדיעבד, ורעק"א מקשה על דבריו), וכל שכן שאסור לאכול את המלח אחרי שמלחו בו, (ובאפי רב רבי כתב שאם נתייבש היטב נראה שמותר, והש"ך נשאר על דבריו בצ"ע).

אשה שמלחה צד אחד של הבשר ושכחה אם מלחה את הצד השני, מותר, כיון שתולים שמלחה את הצד השני כרגילותה. פתחי תשובה.

אשה ששלחה לבעלה בשר לכפר, ולא הזכירה בתוך הכתב אם מלחה הבשר, והבעל בישל את הבשר בלא מליחה, הפנים מאירות מסתפק אם הבשר מותר או אסור, ורק כשיש אומדנא מיוחדת שודאי מלחה את הבשר, כגון שהשליח לא היה יכול לבוא אלא סמוך לשבת שלא היה שהות למלוח ולבשל לפני שבת, מותר. ובשבות יעקב כתב שזה לא נחשב אומדנא דמוכח, דאולי היתה כוונת המשלח למלוח זמן מה לכבוד שבת ולהטמין אותו סמוך לשבת, או לצלות בשפוד ע"י מליחה קצת שא"צ שהות כ"כ, ובלאו הכי כיון שהוא דבר שיכול להתברר אין צד כלל להתיר ע"י ספק, ואפילו בספק ספיקא יש להחמיר. פתחי תשובה.

מלח של הערינג שיבשו אסור למלוח בו בשר, ואפילו בדיעבד יש לאסור, דגרע ממלח שמלחו בו בשר, כיון שנכבש מעת לעת בציר. פתחי תשובה בשם החמודי דניאל.

מים שהדיחו בהם בשר והם נשפכו על מלח, יניחנו להתייבש ואח"כ אפשר למלוח בו בשר כדי להוציא את דמו, אבל אסור לתבל מאכל במלח זה ולאוכלו, ואם זה

לא נהגו כמותו כל מורי ההוראה, וכן דעת הש"ך שמספיק שישים כנגד המלח, וכתב שאע"פ שבאיסור דבוק צריך שישים כנגד כל החתיכה, כאן זה לא נחשב איסור דבוק.

בשר שנמלח ולא הודח ונתבשל בכלי שני - כתב הרמ"א דאי ליכא שישים בקדירה נגד המלח, אפילו לא הושם רק בכלי שני (שהיד סולדת בו. ש"ך), הכל אסור, דמאחר שיש שם מלח וציר (וה"ה חומץ ושאר דבר חריף. ש"ך), אפילו בכלי שני מבשל.

וכתב הט"ז שדברי הרמ"א שאף בכלי שני הכל אסור כיון שיש שם מלח וציר, הם דעת האיסור והתר, אבל דעת מהרש"ל שכלי שני אינו מבשל וגם אינו מפליט ומבליע הדם שבתוך המלח בבשר, דהמלח לאחר שפסק כוחו לא חשוב עוד כרותח, וכן דעת התרומת הדשן שכלי שני אינו מבשל כלל ולא מפליט ומבליע כאחת, וכתב הט"ז שהמיקל כדעת מהרש"ל לא הפסיד. והש"ך כתב שיש לחוש לדברי האיסור והתר והרמ"א במקום שאין הפסד מרובה.

בשר שלא נמלח והונח בכלי ראשון - כתב הט"ז שמשמע כאן דאם הבשר הונח בכלי ראשון אפילו בלא מליחה אסור, וכ"כ בתורת חטאת, דלא כרבינו ירוחם שמתיר בשר שלא נמלח חי שנתנוהו בכלי רותח שהוסר מעל האור, וכמ"ש הרא"ש והטור שאף שאין הבשר מתבשל (בשר שור שצריך בישול רב ואינו מתבשל בכלי ראשון שהוסר מהאש), מ"מ הלחלוחית שעליו מתבשל, וכתב בתורת חטאת דאף דמשמע מדברי הרא"ש דדוקא בנמלח מתבשל הלחלוחית, כי המליחה מועילה לרתיחת הלחלוחית, מ"מ אין לחלק בהכי, כיון שבארחות חיים מבואר שהלחלוחית מתבשלת אפי' בלא מליחה כלל. והט"ז כתב שגם בארחות חיים מדבר רק בנמלח, ורק לגבי איסור שבת אסור גם בלא נמלח מפני שהלחלוחית מתבשלת, אף שאינה חוזרת ונבלעת בבשר, אבל לגבי איסור דם צריך שהלחלוחית תחזור ותבלע בבשר, ולפ"ז נמצא שבשר שור שלא נמלח והושם בכלי ראשון לאחר שהוסר מהאש הבשר מותר, וכל זה בבשר שור, אבל בשאר בשר אפשר שממחר להתבשל כדרך שמתבשל הלחלוחית, וא"כ גם הבשר נאסר.

בשר שנמלח והתייבש - כתב הרמ"א שבשר יבש (שלא הודח אחרי מליחתו ונתייבש אח"כ. ש"ך) יש להתיר אפילו בכלי ראשון, דודאי יש שישים נגד המלח שעליו, כיון

הדשן, והאי נמי איסורא דרבנן, דאיתא בגמרא (מנחות כ"א).
דם שבישלו אינו עובר עליו, וכיון דמליח כרותח דינו כדם שבישלו. (והט"ז כתב שא"צ כאן לדין מליח כרותח, דהא מיירי בנתבשל). ומ"ש וכ"ש אם יודעים בטיב יהודים, טעמו דכיון שיודעים בטיב יהודים מסתמא אינו משנה ממנהגם, וכיון דמסיח לפי תומו אפילו אינו יודע בטיב יהודים נאמן, כל שכן כשיודע בטיבם שיהא נאמן במסיח לפי תומו. ואם יש שם נער והנכרי יודע בטיב ישראל מותר אף בשלא הסיח הגוי לפי תומו וגם הנער אינו יודע אם הדיח אם לאו, דתלינן דכיון דאיכא התם נער מירתת מלשנות דרך ישראל, אבל במסל"ת מותר גם בלי נער, ולהתיר משום טעם הנקיות מותר רק במסל"ת.

ועל דברי הסמ"ג הקשה הבית יוסף דמשמע שצריך שהגוי יסיח לפי תומו, וגם שיהא ישראל נכנס ויוצא, ותרתי למה לי, נהי דמסיח לפי תומו לא סגי לחודיה, מ"מ נכנס ויוצא מועיל גם בלי מסיח לפי תומו, כדאיתא בגמרא (עבודה זרה ס"ט). **המניח עכו"ם בחנות, אע"פ שיצא ונכנס**

מותר, ומשמע שמוותר אע"פ שאין הגוי מסיח כלל, ומאי שנא הכא. ותירץ הבית יוסף ד"ל שכשיש שם ישראל נכנס ויוצא (ואפילו קטן, דגם בזה מירתת) סומכים אטעמא דמירתת אפילו בלא מסל"ת, ואם אין שם ישראל כלל אסור אפילו במסל"ת, דאין גוי נאמן אלא לעדות אשה, וטעמא דנקיותא לא סגי להחשיב גוי מסיח לפי תומו לסמוך עליו. וריב"א שמותיר רק ע"י טעימת קפילא סובר דלא סמכינן אטעמא דמירתת אלא היכא דליכא למיקם עלה דמילתא, כההיא דמניח נכרי בחנותו, אבל הכא כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא לא שרינן ליה בלאו הכי. והסמ"ג סבר דכיון דאיכא תרי טעמי, חדא דמירתת, ועוד דקפיד אנקיותא, סמכינן עליהו ושריא אף על גב דאיכא למיקם עלה דמילתא.

והטור כתב דנאמן במסיח לפי תומו, והיינו כסמ"ק שהתיר בכך בין יודע בטיב יהודים בין אינו יודע, ומה שכתב שאם יודע שדרך ישראל להדיחו והיה שם אפילו נער וכו', אתי בין כסמ"ק בין כסמ"ג, דלדברי שניהם בקטן נכנס ויוצא מותר. וכתב הטור שיש אוסרים בזה, ונראה דהיינו סברת ריב"א שמצריך טעימת קפילא, ואע"פ שריב"א לא אסר לגמרי, מ"מ גם הטור הרי מתיר כשיש שישים.

ביאורי האחרונים בדברי הסמ"ק - הדרישה והב"ח מגיהים בלשון הסמ"ק 'אם יש' במקום 'ואם יש' (דאי לאו הכי מאי כל שכן), ומבארים שכוונת הסמ"ק להתיר בכ"ש

הרבה מלח אסור להשהותו בביתו, כדי שלא יטעו לתת אותו בתוך המאכל. פתחי תשובה בשם השבות יעקב.

סעיף י'

בשר שהונח בקדירה ע"י נכרי ואין ידוע אם הדיחו

בסעיף זה יבואר מה הדין בבשר שנמלח ועדיין לא הודח, והוכנס לקדירה ע"י נכרי, ואין ידוע אם הדיחו לפני כן או לא, באיזה אופן סומכים על הנכרי (משום מסל"ת וכדומה), או תולים שהדיחו (משום דמירתת כגון בנכנס ויוצא, או בגלל שדרך הנכרי להדיח בגלל הנקיות), והבשר מותר, ובאיזה אופן חוששים שלא הדיחו והבשר אסור.

כתב **הסמ"ק** שנכרי המשמש בבית ישראל והוא שם את הבשר בקדירה, ולא ידוע אם הדיחו או לא, אע"פ שאין סומכים על נכרי לא לאיסור ולא להתיר, נאמן במסיח לפי תומו, וכ"ש אם יודעים בטיב יהודים, ואם יש שם נער או נערה היודעים בטיב הדחה, או יוצא ונכנס, מותר, משום דמירתת, ועוד דיש לנו לומר דלנקיותא קפדי. עכ"ד.

והסמ"ג מתיר אם יודע הגוי מנהג ישראל והיה שם איזה ישראל יוצא ונכנס, או שהיה איזה קטן בר דעת בבית שירא פן יגיד הדבר. ועוד דאיתא בגמרא (עבודה זרה ל.) **גוים נהי דאאיסורא לא קפדי אנקיותא קפדי**, וזהו נקיות להדיח אחר המליחה.

וכתב הסמ"ג ששיטת **ריב"א** שהנ"ל מותר דווקא ע"י קפילא, שיטעם אם יש בקדירה יותר מדאי טעם מלח.

ביאור הבית יוסף בדברי הראשונים הנ"ל - הקשה הבית יוסף על הסמ"ק שמתיר אפילו כשאין שם ישראל לא גדול ולא קטן כשהגוי מסיח לפי תומו, והא אמרינן (ב"ק ק"ד:) דאין גוי נאמן אלא לעדות אשה בלבד, ועוד דממה שכתב וכל שכן אם יודעים בטיב יהודים משמע דכל שיודעים בטיב יהודים עדיף, ומאחר דמיירי באין שם שום יהודי, מה יועיל שיודע בטיב ישראל. ועוד הקשה למה הוצרך להתיר כשיש שם נער או נערה, אחרי שגם בלי זה כתב שמוותר. ותירץ הבית יוסף שהסמ"ק סומך על גוי מסל"ת דווקא משום דחזקתן שהן מדיחין משום דקפדי אנקיותא, וכדכתב בסוף דבריו, אי נמי משום דסבר דכי אמרינן דאין גוי נאמן אלא לעדות אשה היינו דוקא באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן נאמן במסיח לפי תומו, וכמ"ש התרומות

והש"ך כתב שהשו"ע לא הביא את ההיתר במסל"ת שהזכירו הטור והפוסקים, משום דס"ל שלסמ"ג וריב"א לא מועיל מסל"ת, ולגבי מירתת אע"פ שריב"א אוסר גם בזה, כיון שבזה גם הסמ"ק מתיר פסק לקולא. אי נמי כיון שבבית יוסף כתב שההיתר במסל"ת הוא בגלל שזה איסור דרבנן, והשו"ע (סוף סימן קל"ז) הביא מחלוקת אם נכרי נאמן במסל"ת בדרבנן ופסק שאינו נאמן, לכן לא הכיר כאן את ההיתר של מסל"ת, אמנם הרמ"א סובר שמספיק הטעם של מסל"ת (דכתב דבחד מינייהו סגי), דמשמע ליה שגם השו"ע מתיר במסל"ת דס"ל כהסמ"ק דבחד מינייהו סגי, ונקט מירתת וה"ה למסל"ת, והא דפסק השו"ע בס"ס קל"ז שלא מועיל מסל"ת בדרבנן, הכא שיש גם טעם שהם מקפידים על הנקיות זה קל יותר, אבל העיקר בדעת השו"ע שלא התיר אלא במירתת.

כתב הט"ז דאיתא בדרכי משה שאם עכו"ם מלג תרנגולות, ולא ידעין אי בכלי ראשון או בכלי שני, נאמן, דאי נמי עבד בכלי ראשון אין כאן איסור דאורייתא, ובדרבנן נכרי נאמן. ובשם המהרש"ל כתב שאשה שבישלה בשר ושכחה אם מלחה אותו תחילה, מותר, דכיון שדם שבישלו אסור מדרבנן, ספיקא דרבנן לקולא, (ואע"ג דהב"י ס"י פ"ז כתב בשם רש"י ורמב"ם דס"ל שאפילו בבישול יש איסור מן התורה, מ"מ הא קמן דכל האחרונים לא חשו לזה כיון דהוא תלמוד ערוך), ועוד יש לתת טעם להתיר דבודאי עשתה האשה כדרכה ומלחה תחלה, כעין ההיא דאמרינן גבי ק"ש שאם טעה בוכתבתם והתחיל למען ירבו כו' א"צ לחזור, דסירייה נקיט ואתי. ולא אזלינן כאן בתר חזקה, דיש רוב נגד החזקה, דרוב פעמים מולחין תחלה, ורוב עדיף מחזקה. והש"ך (נקודות הכסף) כתב דלא שייך הכא ספק דרבנן לקולא, כיון דאיתחזק איסורא, ועוד דלא אמרינן ספק דרבנן להקל אלא כשהאיסור בעצמו מדרבנן, משא"כ הכא שהאיסור הוא דאורייתא ומצד אחר נעשה לדרבנן, וכן אין לבדות ספק דרבנן להקל, דאשכחן טובי ספיקא דרבנן להחמיר, וכמו"כ לא אמרי' סירייה נקט ואתי, כיון דענין המליחה הוא עסק גדול ואיך אפשר ששכחה עסק זה, וכן לא שייך להתיר מחמת רוב, דלא חשיב כהאי גוונא רוב, [דרוב הנעשה עפ"י מעשה והמיעוט הוא ממילא ל"ח לרוב. חכמת אדם].

הפתחי תשובה מביא מהנודע ביהודה שפסק כדלהלן, מסל"ת נאמן אף שאינו יודע מנהג הישראל להדיח, ולא הוי רגלים לדבר. אם הוא יודע מנהגן הוי רגלים לדבר ונאמן אף אם אינו מסל"ת. והיכא שיש תינוק בן דעת יוצא ונכנס

אם יודעים בטיב יהודים ויש שם נער או נערה, אבל ברישא שההיתר הוא משום מסל"ת מיירי דווקא באין יודעים, והט"ז מבאר שכוונת הסמ"ק להיכא שהנכרי לא בא להודיע דבר זה, אלא כגון שמספר איזה דבר אחר ומתוך אותם הדברים נמשך הסיפור שהדיח הבשר, דאז מאמינים לו אע"פ שיודע בטיב ישראל, דבאופן זה יש מעלה במה שיודע בטיב ישראל, דיש תרתי לטיבותא דודאי עשה כדרך ישראל כיון שהוא משרת שלו ומכוין לעשות רצונו, ויש ג"כ מסיח לפי תומו, ואם יש נער או נערה שיוצאים ונכנסים א"צ למסל"ת. והפתחי תשובה מביא שהנודע ביהודה מבאר דכוונת הסמ"ק להאמין בדרבנן משום דרגלים לדבר אף בלא מסל"ת, כמבואר (לקמן קפ"ח) שאם ניכר שהועילו הרפואות יש לסמוך אף על עובד כוכבים אף שאינו מסל"ת, ואם הוא יודע מנהגן של ישראל מקרי רגלים לדבר לעשות כמנהג, כיון שהוא משמש בבית ישראל.

פסקי ההלכה

נכרי המשמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדירה, ואין יודע אם הדיחו, אם יודע הנכרי מנהג ישראל סומכים על דבריו, אם היה שם ישראל יוצא ונכנס או שום קטן בן דעת. (שו"ע). וכתב רעק"א שזה מועיל גם בדאורייתא.

וכתב הרמ"א דבחד מינייהו סגי, או במסיח לפי תומו שהדיחו יפה, או שישאל אפילו קטן יוצא ונכנס, דמירתת הואיל ויודע (לאו דווקא יודע, אלא ראוי לדעת. ט"ז בשם הדרישה) מנהגי ישראל. מיהו אם מיחה לעובד גלולים שלא ידיחו בלא רשותו, והוא עבר על דבריו, אסור, דהא חזינן דאינו מרתת ואין לסמוך גם כן אדבריו, (וגם מסל"ת לא מהני. רעק"א).

כתב הט"ז דהיכא שהנכרי לא בא להודיע דבר זה, אלא כגון שמספר איזה דבר אחר ומתוך אותם הדברים נמשך הסיפור שהדיח הבשר, על זה כתב הסמ"ק שמאמינים לו אע"פ שיודע בטיב ישראל, (וכ"כ הש"ך בביאור דברי הבית יוסף), דבאופן זה יש מעלה במה שיודע בטיב ישראל, דיש תרתי לטיבותא דודאי עשה כדרך ישראל כיון שהוא משרת שלו ומכוין לעשות רצונו, ויש ג"כ מסיח לפי תומו, אבל בלאו הכי לא חשיב מסל"ת, ואם יש נער או נערה שיוצאים ונכנסים א"צ למסל"ת. ורעק"א מביא שהשב שמעתתא כתב שנכרי שיודע דת ישראל אינו נאמן במסל"ת, אלא רק בעדות אשה.

דבר מועט הוא ובטל בשישים. והמרדכי כתב שרשב"ט הורה שהחתיכה עצמה מותרת, וראב"ן חמיו נחלק עליו.

דעת הר"ש משנץ להתיר חתיכה שלא נמלחה ונתבשלה, מטעמיה דהרא"ש, אבל כתב שתרנגולת שחוטה שנתחבה במחבת רותח ונמלחה (שהתיר אותה תלמיד אחד), ודאי ראוי להחמיר אע"פ שיש במים שישים, מפני שיש בתוכה את הכבד ובני המעיים, דכמאן דמנחי בדיקולא דמיא, ודם הנפלט מהם נבלע בתרנגולת, ואין רגילות להשהותה במים רק כדי מליגה ולא כדי שתתבשל כולה, ונמצא שבלעה דם הכבד והבני מעים ולא חזר ונפלט לתוך המים, ואפילו אם שהתה עד שנתבשלה, יש לדמותה ל'כחל בששים וכחל עצמו אסור', דיש לחוש שהרותחין חולטין דם הנבלע בתרנגולת שנפלט מבני מעים לתוכה, ושוב לא יצא.

פסקי ההלכה

בשר שנתבשל (או ששמו אותו בקדירה שמקצתה חמה והיד סולדת בה אף שלא נתבשל לגמרי. ש"ך) בלא מליחה, צריך שיהיה בתבשיל שישים כנגד אותו בשר (דלא ידעינן כמה דם נפיק מיניה), ואז הכל מותר, (דמה שיצא נתבטל בשישים, ומה שלא יצא הוי דם האברים שלא פירש שהוא מותר, ואין דם שיוצא ממקומו ועובר למקום אחר בבשר. ט"ז). שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש אוסרים אותה חתיכה אפילו כשיש שישים כנגדה, והכי נהוג, אבל לצורך, כגון לכבוד שבת או לכבוד אורחים (או במקום הפסד מרובה. ש"ך), יש לסמוך אדברי המקילין.

וכתב הט"ז בשם התורת חסאת, שבתרנגולת **שהיא חלולה** חוששים שהדם פרש ממקום למקום, ואסור אפילו בשעת הדחק והפסד מרובה. ובנקודות הכסף כתב שדין זה לא נאמר אלא בתרנגולת שיש בה כבד ובני מעיים, והם דבוקים בה, אבל בלאו הכי אף שהדם פורש ממקום למקום הוא מתבטל מיד במים.

עוד כתב הרמ"א שחתיכה שנמלחה אבל לא נמלחה כראוי, דינה כאלו לא נמלחה כלל. (וכתב הט"ז דמייירי שהחתיכה לא שהתה במלח כשיעור הנצרך, אבל בנמלחה מצד אחד, או כשלא פיזר מלח בכל מקום, אף שיש אוסרים, הרמ"א בסעיף ד' הכריע להתיר בדיעבד), וכן בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, אף אם נמלח דינו כאלו לא נמלח, ואם נתבשל צריך ס' כנגדו (כדי להתיר את שאר התבשיל, אבל החתיכה עצמה אסורה. ש"ך).

והעובד כוכבים יודע מנהגן מותר, וא"צ אפילו שיאמר העובד כוכבים כלל שהדיחו, משום דמירתת.

סעיף י"א

בשר שנתבשל בלי מליחה

בשר שהתבשל בלא מליחה, אם אין בקדירה שישים כל התבשיל אסור, מפני שהדם שהיה בה (שבעודו בלוע הוא מותר) יצא ונאסר ואסר את התבשיל, ולהלן יבואר מה דין הקדירה אם יש שישים, ומה דין החתיכה עצמה, והאם צריך שישים כנגד הדם או כנגד כל החתיכה, ומדוע.

כתב **הרא"ש** שבשר שנתבשל בלא מליחה, צריך שישים כנגד כל החתיכה, דלא ידעינן כמה דמא נפיק מיניה, ואם יש שישים בתבשיל, התבשיל מותר, אבל החתיכה עצמה **יש אוסרים** אותה מפני שנתבשלה עם דמה, **ויש מתירים** מפני שהדם שהיה בה ונפלט נתבטל בשישים, ואם נשאר בה דם הרי דם האברים שלא פירש מותר, **והכי מסתבר**, דלא שייך הכא 'אפשר לסוחטו אסור' כדאמרינן בחתיכת איסור שנתבשלה, דלא נאסר הבשר מעולם, (וכפי שצליה מתירה את הבשר לאכילה, ובישול עדיף מצליה מפני שבצליה הדם שיוצא מתגלגל סביב הבשר, ואילו בבישול הוא מתערב במים), וכ"כ המרדכי השם הר"ש משנץ להתיר מהטעם הנ"ל.

בהגהות מיימוני מביא שני שיטות אלו, ומסיים ומ"מ אנו נוהגים לאסור.

כתב הט"ז שאף שדם מעלמא שנפל על חתיכה שבקדירה שמקצתה בתוך הרוטב, מותר גם מה שמחוץ לרוטב, שאני הכא שהאיסור נמצא בתוך החתיכה עצמה והטעם נשאר במקומו, ועוד דחשיב כאיסור הדבוק ויש לחוש שמא הגביה פעם אחת את החתיכה מחוץ לרוטב קודם שיצא כל הדם שבה.

וכתב הש"ך שטעם האוסרים אינו משום חנ"נ, שהרי הבשר לא נאסר מעולם אלא עתה מחמת הבישול, אלא הטעם משום שהרוטב מבלבל את טעם החתיכה ומעביר את הדם ממקום למקום.

בארחות חיים מביא מעשה בבשר שנתנוהו בקדירה בערב שבת בלי מליחה, והתירוהו משום דוחק, משום שהמים היו רותחים וה"ל כחליטה, ועוד דכתב **הראב"ד** שבשר שלא נמלח **משערים במאי דנפק מיניה** אפילו אין המים רותחים,

מפרקתה של בהמה (שם ק"ג). לגירסת הרי"ף, אלא שראוי לחוש לדברי הגאונים במקום שנהגו.

האם מותר לבשל בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה ונצלה - כתב התרומת הדשן דאסור לבשלו אחר צליה, וכן דעת הר"ח אור זרוע, וכן משמע מתשובות הרא"ש (שמתיר ע"י צליה משום דאפילו אם לא יפלוט הוי דם האברים שלא פירש, ומשמע דלא בריא ליה שיפלוט הדם על ידי צליה, ואם כן אם יתבשל אח"כ שמא יפלוט אחר רתיחת המים בבישול מה שלא פלטו על ידי צליה, דאפשר שבבישול המים הוותחים מרככים את הדם שנתקשה בשהיתו שלשה ימים ויפליט ויצא טפי מעל ידי צליה). ומסיים התרומת הדשן שדעת אחד מהגדולים להתיר לבשל אחר צליה, וכן נוהגים בקצת ארצות, אבל אני קיבלתי לאסור. ובשערי דורא כתב שמהר"ם אסר לבשלו. וכתב הבית יוסף שלכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים, אבל בדיעבד יש לסמוך על המתירים.

פסקי ההלכה

בשר ששהה ג' ימים מעת לעת בלא מליחה, נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד ע"י מליחה, ואין לאוכלו מבושל (או לבשלו. ט"ז). ולא מועיל לתת אותו במים פושרים כדי שיתעורר דמו לצאת. ש"ך בשם תורת חטאת), ומותר לאוכלו צלי (אפילו בלי מליחה ובלי ניקור גידי הדם, ולכתחילה יש למולוח קצת כשאר צלי. ולכתחילה יש לנקר את הבשר מהחלב שבו תוך ג' ימים, ובדיעבד אם מנקרו אח"כ מותר אף לקדירה. ש"ך). ואחר שצלאו לא יבשלנו, ואם בישלו מותר. (שו"ע). וכתב הט"ז שמהרש"ל אוסר אפילו בדיעבד, וכתב הב"ח שאין דבריו נראים.

וכתב הרמ"א שאין להשהות בשר ג' ימים בלא מליחה, דחיישינן שמא יבשלו.

בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, ואח"כ מלחו אותו בכלי מנוקב כשיעור מליחה, ואחר כך הדיחוהו, וחזרו ומלחוהו והניחוהו בכלי שאינו מנוקב, ולא שהה בה שיעור כבישה, ומצאו שם ציר, כתב מהרש"ל שאין לחוש שמא לא היה כח במליחה ראשונה להפליט כל הדם שבתוכו כיון שנתקשה, וא"כ נפלט עוד דם במליחה השניה, דאינו כן, אלא כל מה שלא יצא במליחה הראשונה שוב אינו יוצא בשניה, דאין למליחה השניה כח יותר מהראשונה (משא"כ כלי שצריך ליבון והגעילוהו, חוששים שמא ההגעלה הזיזה את הבלוע ממקומו וע"י הכנסתו לחמין יצא הבלוע), ולכן מותר לאוכלו ע"י צליה. (ובנקודות הכסף נשאר בצ"ע על המהרש"ל, דהסברא נותנת שהבשר פולט מעט).

בשר שנמלח בלא הדחה ראשונה ונתבשל - כתב רעק"א שבשר שנמלח בלא הדחה ראשונה ונתבשל, ויש שישים בקדירה, י"ל דאף בהפסד מרובה החתיכה אסורה, דלפי הסוברים שטעם ההדחה ראשונה הוא משום דם בעין, כבר נאסר הבשר קודם הבישול, והוי כמו כל חתיכה שבלעה איסור ונתבשלה בשישים שהיא נשארת באיסורה, ואף שבסעיף ב' סומכים בהפסד מרובה על הסוברים שטעם ההדחה הוא כדי לרכך, י"ל דתרי קולא בהפסד מרובה לא אמרינן, ואף לטעמא דריכוך אסור י"ל דאסור. וכן אם הבשר שהה ג' ימים בלא מליחה ונמלח אח"כ, שכתב הרמ"א שדינו כלא נמלח, ומשמע דלא חמיר מלא נמלח כלל, ולפי הנ"ל י"ל דבזה אף בהפסד מרובה אסור, מפני שהדם נתקשה ויצא קצת וחזר ונבלע.

הפתחי תשובה מביא שיטה שמותר לבשל בחמי טבריה בשר שלא נמלח. וכן י"א שבשר שלא נמלח והונח במים רותחים מותר בדיעבד בלי שישים, דהוי כחליטה, ויש מתירים רק כשברור שהמים רותחים מאד ויש דוחק כגון שזה ערב שבת.

גם שומן שהתבשל צריך שיהיה שישים כנגד כל השומן. שם.

בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה

הגאונים מחדשים שבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה הדם מתייבש ואינו יוצא ע"י מליחה, ובסעיף י"ב יבואר האם הלכה כדברי הגאונים, והאם ע"י צליה מותר אוכלו, והאם מותר לבשלו אחרי הצליה, ומדוע, ועוד בדינים אלו. ובסעיף י"ג יבואר מה הדין כשהחתיכה שרתה במים בתוך הג' ימים. ובסעיף י"ד יבואר מה הדין כשהחתיכה התערבה בחתיכות אחרות.

סעיף י"ב

כתבו המרדכי וההגהות מיימוני בשם הגאונים, שבשר ששהה שלשה ימים מעת לעת בלא מליחה, נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד ע"י מליחה, ואין לאוכלו מבושל, דאף שאין דמו נפלט ע"י מליחה, הוא נפלט ע"י בישול. והר"ם והאור זרוע התיירו לאוכלו ע"י צליה, דאף אם לא יצא הדם לחוץ הוי דם האברים שלא פירש ומותר.

וכתב הריב"ש שברצולונא נהגו לאוסרו אף לצלי, וכתב שזו חומרא יתירא, וגם בבישול היה מקום להתיר ע"י מליחה, דלא גרע מאומצא דאסמיק (חולין צ"ג), וכן בשובר

בהפסד מרובה, והיינו דמתחילה ימלח השומן כדינו, ואחר המליחה והדחה יערבו בשאר שומן שנמלח והודח כדינו.

עוף השווה למות אחר שחיטה כמה שעות, כתב הברית אברהם שמונים את הג' ימים משעה שתצא נפשה. והפתחי תשובה מסתפק בבשר שנשרה במים וכשלקחוהו מהמים היה לח כמו ב' וג' שעות עד שהיו המים נוטפים, אם מונים ג' ימים משעה שלקחו מהמים, או מעת שכלה כל לחלוחית המים, ומסיים שנראה להקל.

החמודי דניאל אוסר לבשל בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה ונצלה, אף אם רוצים לצלותו בקדירה ביובש. ודעת הרדב"ז דהא דאסור לבשל אחר הצליה היינו דווקא אם יתנו בקדירה בעוד שיהיו המים פושרים, דאז המים מרככים אותו, אבל אם ישליכו אותו במים רותחים מותר, ולעת הצורך כגון בלילי פסחים שאין אוכלין צלי רק צלי ואח"כ בישלו, יש לסמוך ע"ז בפשיטות.

בשר ששהה ג' ימים ונמלח עם בשר עוף יחד, ואחר מליחה והדחה כבשו אותם בחבית ומלחו אותן יחד כדרך שמולחים לקיום, ונכבש כך כמה ימים, כתב הבית אפרים דיש לאסור הכל אפילו מה שחוץ לציר.

בשר שנמלח והודח ואח"כ נתוודע ששהה ג' ימים בלי מליחה, וזה נודע אחר ששהו הכלים מעל"ע, כתב התפארת צבי שאם הכלים יש להם תקנה בהגעלה אסורים בלא הגעלה, דהוי דבר שיש לו מתירין, אולם אם הם כלי חרס שאין להם תקנה בהגעלה, המורה להתיר הכלים אין מזניחים אותם, אך כתב שלא היה מורה להתיר כיון שהספק הוא על הבשר ולא על הכלים.

מותר להשהות כבד וכחל ג' ימים בלי מליחה, דודאי יצלם, ואף שמבשלים את הכבד אחרי הצליה, מ"מ כל דבר שמותר בדיעבד אין חוששים בו שמא ישכח.

סעיף י"ג

בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה והיה באמצע במים
כתב האגור ראיתי גדולים מכשירים כששפכו על הבשר מים תוך הג' ימים, והמהדרים נותנים את הבשר תוך ג' ימים במים כשתי שעות, ואז אפשר להשהותו עוד עד עוד ג' ימים, מפני שהמים מרככים אותו ואינו מתקשה.

ורבינו ירוחם כתב על מנהג זה שנהגו מפי ר"י, אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה.

וכתב הט"ז שמשמע מהמהרש"ל שאם מלחו בכלי שאינו מנוקב לחוד ולא מלחו תחילה בכלי מנוקב אסור, דשמא יצא קצת מן הדם שנתקשה בו על ידי המליחה. וכן אם מלח אותו בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה עם שאר בשר שלא שהה ג' ימים, הבשר ששהה ג' ימים נאסר, דשמא הוא בולע את הדם שיוצא משאר הבשר, ומה שמורה אחד התיר בזה מטעם כבולעו כך פולטו, זה טעות, שהרי בשר שנמלח כדין שחזרו ומלחוהו עם בשר שלא נמלח, הבשר שנמלח נאסר, דודאי הוא בולע מן האיסור ונשאר בתוכו כיון שאין לו מה להפליט. (ובנקודות הכסף כתב שהוראת אותו מורה נכונה, דחומרת הגאונים בבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה אין לה שום רמז בש"ס, והריב"ש שדא ביה נרגא, והבו דלא להוסיף עלה, ועוד דאין כוונת הגאונים שלא יוצא כלל דם, שהרי נראה לעין שיוצא, אלא שלא יוצא כל הדם, וממילא אמרינן לגבי דם שבלע שכבולעו כך פולטו). ואם מלח הבשר ששהה ג' ימים עם שאר בשר שכבר נמלח, והודח בכלי שאינו מנוקב, אסור גם שאר הבשר, דשמא יצא הדם שנתקשה ע"י המליחה ונבלע בשאר הבשר. ורעק"א אוסר גם כשהודח בכלי מנוקב.

בשר ששהה ג' ימים מלחוהו כשיעור מליחה והדיחוהו וצלאוהו, מותר לבשלו. ט"ז בשם הר"ר עוזר. וכתב רעק"א דהוא ס"ל שמותר לבשל אחר צליה אלא שגם לצלי צריך מליחה, אבל לדידן שאין לבשל אחר צליה, גם במלחו וצלאו לא מהני. ועיין פתחי תשובה.

פתחי תשובה

שומן אווזות שלא הודח תוך ג' ימים, השבות מתיר את השומן, והנודע ביהודה ורעק"א אוסרים, וכתב הנודע ביהודה שגם לשבות יעקב מותר רק בשומן שהופשט מעל האווז, ומי שהורה להתיר אפילו השומן לחוד ראוי לגעור בו בנזיפה, ואם כבר נעשה מעשה והפשיט השומן ובישלו, הכלים וכל התערובת אסורים. והחוות דעת כתב שדין שומן כדין בשר, אלא שכתב שיש להתיר ע"י בישול במים בשישים אחר המליחה, כיון דבהפסד מרובה סומכים על השו"ע בסעיף י"א, והמים שבלעו איסור ישפכו, (ואין זה מבטל איסור מטעם שיחזור ויבלע השומן מהמים, דהבליעה באה אחרי הביטול, ועוד דאין כוונתו אלא להתיר השומן), אבל לערבו בשומן אחר עד שישים נראה דאסור. וכתב הפתחי תשובה שבבשר מותר לפי הטעם הראשון, אבל לטעם השני אפשר שבבשר אסור, כיון דאפשר בצליה, משא"כ שומן שע"י צליה הוא כלה. ורעק"א מיקל

את העור של האווז ולבשלו, ולצלול את השאר, דהדחת העור לא שייכא לבשר. והמנחת יעקב כתב שבגמרא בשבת (ק"ח) מבואר שעור שיש בו נקבים עולה ג"כ לבשר. והנודע ביהודה כתב להקל מפני שנתרכך ע"י שריית המים ומותר אח"כ ע"י מליחה, וכן אם שטף במים בשפע ושפשף היטב בידיו ג"כ מותר כל הבשר, ורק האיברים פנימים צריכים צלי, ובדיעבד לצורך גדול מותר אפילו לא שרה רק שטף עליהם מים.

שריית עופות עם נוצות - כתב החתם סופר שבעופות עם נוצות צריך להסיר את הנוצות לפני שרייתן קודם מליחה, ואם עבר ושראם בנוצותם ואח"כ שהו ולא נמלחו ג' ימים מעת לעת משעת שחיטה, אם היו מונחים בכלי מים, או אפילו בנחל שוטף וראשי העופות היו למעלה באופן ששבולת הנהר עבר ע"ג ראשם, הנוצות מעכבים את המים מלהכנס לגופם והם נאסרו, אבל אם היו בשבולת הנהר ועברו המים במקום רגלי העוף יש להסתפק ולומר שמועיל, שא"א שלא ישפכו המים בין הנוצות ונגעו אל גוף העופות ונתרכך הבשר ע"י המים, ולדינא צריך תלמוד גם בזה. וכתב הפמ"ג שאם הבשר היה מלא קרח ושראו תוך שלשה ימים אסור אף בדיעבד, כיון שמטרת השריה היא לרכך, ובשר מלא קרח הוא קשה והשריה לא מועילה לו, וכן במי פירות אפשר להחמיר. פתחי תשובה.

הדחת בשר בשבת - כתב המגן אברהם שאם היום השלישי חל בשבת אסור להדיחו אפילו ע"י עכו"ם, והנודע ביהודה כתב שבאווזות פטומות שעיקרם בשביל השומן, ובצלי השומן כלה ואיכא פסידא, שרי ע"י עובד כוכבים, ואפילו בשר בהמה אם אינו ראוי כ"כ לצלי כבישול שרי ע"י עכו"ם, ואם א"א בעכו"ם מותר לעשות בעצמו, ובפרט אם בלא"ה צריך לרחוץ ידיו. ואם חל היום השלישי ביו"ט שרי בכל ענין אפילו ע"י עצמו. פתחי תשובה.

סעיף י"ד

בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה והתערב בחתיכות אחרות

כתב התרומת הדשן שבשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה, ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, החתיכה בטילה ברוב, ולא חשיב דבר שיש לו מתירין כיון שאפשר בצליה, דלצליה לא נאסר מעולם, ואע"פ שלר"ף גם ככהאי גוונא חשיב דבר שיש לו מתירין, ראבי"ה חולק, וכדבריו

בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה, בשערי דורא כתב שנהגו במקום הגאונים לשרות אותו במים פושרים, כדי שיתעורר דמו ויפלוט ע"י המלח. וכתב האגור בשם אביו שאם מלחו אחרי ג' ימים ובישלו, דינו כבשר שהתבשל בלי מליחה, אמנם הבשר שנמלח איתו מותר.

המנהג שלא להשהות בשר עד אחר שלשה ימים בלא מליחה, דחיישינן שמא ישכח ויבשלו. תרומת הדשן.

פסקי ההלכה

בשר שלא נמלח ושרו אותו במים תוך הג' ימים, יכול להשהותו עוד שלשה ימים אחרים פחות תצי שעה. שו"ע.

הט"ז כתב שחצי שעה הוא מפני שזה שיעור ההדחה הנצרך, כמבואר ברמ"א סעיף א'. והש"ך כתב שחצי שעה לאו דווקא, והכונה למעט פחות מג' ימים. והפתחי תשובה מביא מהלכות חן שמחמיר להצריך ג' ימים פחות שלש שעות, דאמרינן בפסחים שלרבי יהודה אדם טועה בג' שעות, וכתב הפתחי תשובה שאין להחמיר בזה.

האם מספיק העברת מים או שצריך שריה - כתב הט"ז בשם האיסור והתר דדווקא כששרו קצת שעה מותר, אבל אין די בהעברת מים, ואם ניקרו את הבשר תוך הג' ימים, סומכים בדיעבד גם על שפיכת מים בהעברה בעלמא, כיון שאין שם דם אלא מה שמובלע בבשר, ומ"מ צריך אחר כך הדחה אחרת קודם המליחה לקדירה אפילו בדיעבד.

האם מותר לכתחילה להשהות בשר ג' ימים ולשרות באמצע - כתב הש"ך בשם התורת חטאת שלכתחילה אין לשרות בשר תוך ג' ימים כדי להשהות עוד ג' ימים, ורק בדיעבד כשכבר שהה מותר אפילו לא שראו רק מעט תוך הג' ימים אם היה מנוקד מגידי הדם, ובשעת הדחק או במקום הפסד מרובה יכול לשרותו אפילו לכתחילה ולשהותו עוד ג' ימים. אך כאן השמיט דין זה, לפי שכתב שם שיש מקומות רבים שנוהגים היתר אפי' לכתחילה, וכן נהגו בק"ק קראקא והניח להם מנהגם, ונהרא נהרא ופשטיה, ובאמת אין להחמיר בדינים אלו, כיון שאין לחומרא של בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה מקור בש"ס, וגם הריב"ש שדא בה נרגא, ומ"מ לכתחילה יש לשרותו היטב כשרוצה להשהותו עוד ג' ימים.

בשר שנמלח וספק אם נמלח תוך ג', מותר. רמ"א.

אווזים שהודחו תוך ג' ימים בעודם שלמים עם העור, כתב המנחת יעקב שחמיו הגאון מהר"ש הורה להפשיט

חידוש דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, ומבואר שבשאר איסורים אסור, וכולי יומא הכונה ליום ולילה, דאל"כ נתת דברך לשיעורים, דיש יום קצר ויש יום ארוך.

והאגור מביא שהתוס' מתירים צונן בצונן אפילו מעת לעת, וכן מביא השערי דורא בשם י"א.

וכתב בהגהות שערי דורא שאם יש במים שישים כנגד כל החתיכות מותר, מפני שהדם שיצא בטל במים כבר, ואם חוזר ונבלע בבשר אינו מזיק, ומה שנשאר בחתיכה יצא ע"י מלח.

פסקי ההלכה

בשר המלוכלך בדמים (לט"ז ולש"ך הכונה לסתם בשר שלא פלט דמו ע"י מליחה. והש"ך מביא שי"א דמייירי דווקא כשיש דם בעין) **שנשרה במים מעת לעת**, יש אוסרים לאוכלו כי אם צלי. וכתב הש"ך שאם היה על הבשר דם בעין, מהשו"ע מבואר שגם בזה מותר ע"י צליה, וצ"ע דלא מצינו קולא זו בשום פוסק, דדם בעין שנבלע אינו יוצא לא ע"י מליחה ולא ע"י צליה, ואולי השו"ע סובר שציון שנשרה ונתערב במים לא חשיב דם בעין, וצ"ע. (ש"ך)

וכתב הרמ"א שיש אוסרים אפילו לצלי (אפילו באינה מלוכלכת בדם. ש"ך), והכי נהוג.

אם יש במים שישים כנגד החתיכה, השו"ע והרמ"א מתירים אפילו את החתיכה עצמה, ולמהרש"ל אסור אפילו אם יש שישים כנגדה, והט"ז והש"ך מקילים בזה להלכה, וכתב הש"ך שלמתירים מותר אפילו אם החתיכה היתה מלוכלכת בדמים, דכבר נתבטל הדם בשישים.

דין כבוש כמבושל כשנתחלפו המים - כתב השב יעקב דהא דכבוש כמבושל היינו דווקא כששהה מעת לעת באותם מים, אבל אם העבירו את החתיכה לכלי אחר לא. וכ"כ המנחת יעקב והביאו הפמ"ג, וכ"כ הנקודות הכסף והחתם סופר. ובספר עיקרי דינים מביא שרב אחד אמר שקבלה בידו משם הרמ"ף דאף אם לא הסירוהו רק שנענעו הכלי בתוך מעל"ע אין בו דין כבוש, ואח"כ חזר בו וביטל קבלתו. ונראה קצת דלפ"ז אם נפל בשר שלא נמלח לנהר ונשתהה שם כ"ד שעות, והוא באופן דלית ביה משום בשר שנתעלם מן העין, שרי אף לקדירה, דבנהר לא מיקרי כבוש כלל כיון שהמים מתחלפים. פתחי תשובה.

משמע ביבמות פ"ב. ואפילו היתה חתיכה הראויה להתכבד בטילה, כיון שאינה אסורה מחמת עצמה אלא מחמת דם הבלוע בה.

פסקי ההלכה

בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, בטילה ברוב, ומותר לבשל כולם (והיינו כל אחד בפני עצמו, או יחד בקדירה אם יש שישים, וא"צ להשליך חתיכה אחת. ש"ך), ואפי' היתה ראויה להתכבד. (שו"ע). וכתב הש"ך שאם החתיכה התערבה בחתיכות אחרות שלא נמלחו והם בתוך ג' ימים, מותר למלוח כולם ולבשלם, ואם שאר החתיכות כבר נמלחו מותר לבשל את כולם בלי מליחה.

וכתב הרמ"א דה"ה בנתבשל בלא מליחה ונתערב אח"כ באחרות.

וכתב הט"ז שאפילו אם חתיכה שלא נמלחה נתערבה בחתיכות אחרות **בתוך ג' ימים**, מותרים וא"צ למלוח את כולם מספק, כדן ביטול יבש ביבש, ולא חשיב דבר שיש לו מתירין, כיון שצריך הוצאה למולחו. וע"ע בסימן ק"ט סעיף ג'.

הקשה הש"ך למה **החתיכה בטלה ברוב**, והא קיימא לן (לקמן ק"ט) דמין בשאינו מינו צריך שישים, כיון שאם יבשלם יתן טעם, וא"כ ה"ה הכא נצריך שישים כיון שאם יבשלם הדם יתן טעם. אמנם על המקרה של השו"ע זה לא קשה, די"ל שכיון דבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה זה חומרת הגאונים, לא גזרו כולי האי, אבל על המקרה של הרמ"א שהבשר לא נמלח כלל קשה כנ"ל, דבשר שנתבשל בלא מליחה מדינא אסור, ואולי כוונת הרמ"א רק לומר שאין לזה דין חתיכה הראויה להתכבד, אבל שישים צריך. והפתחי תשובה מביא שהתולדות יצחק כתב דמייירי שיש במים שישים, ומסקנתו שגם כשאין שישים החתיכה בטילה ברוב.

סעיף ט"ו

בשר ששהה במים מעת לעת לפני מליחה

שיטת רבינו ירוחם בשם רבינו מאיר, (וכ"כ בשערי דורא, וכן מביא האגור בשם י"א) שבשר ששהה במים מעת לעת לפני מליחה אסור, דדמי לכבוש דאמרין כבוש הרי הוא כמבושל, וכדאמרין (פסחים מ"ד:) **דבשר בחלב הוא**

משום דשמייעא ליה מיניה דר' יוחנן דאמר מליה הרי הוא כרותה.

עוד בגמרא (שם) **אמר רב נחמן אמר שמואל סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח, צונן - אמרי לה בעיא הדחה, ואמרי לה לא בעיא הדחה.**

כתב הרשב"א ש"א דמהא דאמרינן הכא דלא בעיא הדחה, מבואר שכלים שנשתמשו בהם איסור, כגון קערה שמלח בה בשר, או קדירה של איסור, מותר להשתמש בה בצונן דהיתרא בלא הדחה כלל, ואפילו למ"ד דסכין בעיא הדחה, התם הוא דאיכא דוחקא דסכינא, אבל בקערה צוננת דליכא דוחקא מותר להשתמש בה בצונן לכתחילה בלא הדחה, ולכן לא נחלקו בקערה שמלח בה בשר כמו שנחלקו בסכין, ומה ששבר רב אמי את הפינכא אע"פ שאפשר להשתמש בה בצונן, היינו גזירה שמא ישתמש בה בחמין, אי נמי י"ל דההיא פינכא כיון ששל חרס היתה ונבלעה ע"י רותח, אין לה תקנה אפילו בצונן, מפני שהיא בולעת הרבה עד שפולטת אפילו בצונן.

וכ"כ הרי"ף אהא דקאמר בגמרא (פסחים ל:) כל הכלים שנשתמש בהם חמץ בצונן משתמש בהם מצה, דהיינו דווקא שנשתמש בהם חמץ בצונן, אבל נשתמש בהם חמץ בחמין אינו משתמש בהם מצה אפילו בצונן.

ודעת הראב"ד והרמב"ן שאין להשתמש בכלים שהשתמשו בהם איסור אלא ע"י הדחה, כמו בסכין, דקיימא לן כמ"ד בסכין בעיא הדחה, ואף קדירה שמלחו בה שבשעת מליחה דינה כרותחת, מ"מ עכשיו היא צוננת, ואם נשתמש בה בצונן בלא הדחה מדיח מה שנתן בתוכה ושפיר דמי, דלא עדיף מבשר וגבינה שנוגעים זה בזה דבהדחה סגי להו וקליפה לא בעי (חולין ק"ז:).

וי"א שקערה שמלח בה אסור להשתמש בה צונן אפילו ע"י הדחה, דרותחת היא, והרי זה כצונן לתוך רותח דלא סגי ליה בהדחה, ואם נשתמש בו בעי קליפה, דלא דמי לסכין ששחט בו, דסכין אף על פי שהוא כרותח, בשעת בליעת הדם צונן הוא, ושניהם צוננים, אבל קערה לעולם רותחת היא ולא סגי לה בהדחה ושפשוף.

וכתב הרשב"א בתורת הבית שאם השתמש בחמין בכלי שמלח בו בשר, אם הדבר שהשתמש בו הוא יבש טעון קליפה, ואם הוא לח, כבשר רותח שא"א שלא יהיה בו קצת רטיבות, צריך נטילה. ובחידושו כתב הרשב"א שלפי סברת האומרים שקערה שמלח בה בשר אחר הדחה צוננת

הפתחי תשובה דן האם מותר להוציא בשבת חתיכה השרויה במים כדי שלא תשהה שם מעת לעת.

סעיף ט"ז

באיזה כלי מולחים את הבשר

איתא בגמרא (חולין ק"ג.) **אמר שמואל אין מניחין בשר מלוח אלא ע"ג כלי מנוקב.**

וכתבו הגהות מיימוני בשם הסמ"ג דה"ה דשרי למלוח ע"ג דף, וכ"כ המרדכי, וכ"כ הרא"ש שאפשר למלוח גם ע"ג קשין או על עצים ועל כל דבר שכששופך עליו מים המים יוצאים לחוץ.

וכתב התרומת הדשן שמצא בשם אור זרוע שהמולח על גבי דף שאינו מדרון אסור, ונראה דמיירי בדף שלא הוחלק, דבזה כיון שאינו מונח במדרון וגם אינו חלק, אפילו מים אינם יכולין לזוב ממנו מיד. וכ"כ בהגהות אשר"י שצריך שאם שופכים עליו הרבה מים הם יוכלו לצאת מיד.

כתב בסמ"ג שמה שנוהגים העולם למלוח על גבי קערה כפזיה ואין הקערה נאסרת, מפני שהדם מחליק ונופל, אבל אם יש גומא בקערה ודאי נאסר.

כתב הר"ן דמדקאמר שמואל אין מניחין ולא קאמר אין מולחין, משמע שלא רק למלוח אסור בכלי שאינו מנוקב, אלא גם להניח שם אסור, אמנם כל זה היכא שיצא כל דמו ועדיין לא הודח, (דאע"ג דאכתי פליט ציר, ליכא למימר דאידי דטריד למיפלט לא בלע כדאמרינן בסתם מליחה, לפי שכאן שהדם מתכנס תחתיו כיון שהכלי אינו מנוקב, וכיון דבלע אין לו תקנה במליחה, שאין המלח מוציא דם הבא ממקום אחר כל שאינו מוציא דם של עצמו), אבל אם הניחו בכלי שאינו מנוקב קודם שיצא מידי דמו, מותר.

שימוש בכלי שאינו מנוקב שמלחו בה בשר

איתא בגמרא (חולין ק"א:) **אמר רב יהודה אמר שמואל קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח, שמואל לטעמיה דאמר מליה הרי הוא כרותח. כי אתא רבין א"ר יוחנן מליה אינו כרותח וכבוש אינו כמבושל. אמר אביי הא דרבין ליתא, דההיא פינכא דהוה בי ר' אמי דמלח ביה בשרא ותבריה. מכדי רבי אמי תלמיד דר' יוחנן הוה מאי טעמא תבריה, לאו**

על גבי קרקע, כי הוא ככלי שאינו מנוקב, וכן מחמירים קצת לשים בתוך הכלי המנוקב קש או קסמין, כי הבשר יסתום הנקבים, ובדיעבד אין לחוש לכל זה, (אבל אם מלח במקום שהמים לא יוצאים מיד, דינו ככלי שאינו מנוקב ואסור אפילו בדיעבד. ט"ז).

אם מלח בכלי שאינו מנוקב, אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח (שו"ע), אפילו אחרי שהודח הכלי. (ש"ך).

וכתב הרמ"א שאם השתמש בכלי המליחה שאינו מנוקב, אם השתמש בו לדבר יבש (אפילו לגמרי. ש"ך) בעי קליפה, (היינו כשהדבר היבש רותח, אפילו הכלי קר. שם) ואם הוא דבר לח צריך שישים כנגד קליפה מן הקערה.

סתם כלי יש במה שבתוכו שישים כנגד קליפתו, ואפשר דהיינו בסתם כלי, אבל בקערה רחבה ונמוכה מסתמא ליכא שישים. ש"ך. וכתב הט"ז שאם הדבר החם נמצא למטה, או ששניהם חמים, הכל אסור אם אין שישים כנגד קליפת כל הקערה.

וכתב השו"ע ש"א שאפי' בצונן אסור להשתמש בו בלא הדחה, ואם נשתמש בו בלא הדחה, ידיח מה שנשתמש בו. וכתב הש"ך שבתורת חטאת פסק שבכלי חרס אסור להשתמש לכתחילה בלא הדחה, ובשאר כלים מותר, אך צריך לקנחם היטב קודם שישתמש בהם.

וכתב הרמ"א שמותר לחזור ולמלוך בו בשר לאחר שניקבוהו, או אפילו בלא נקיבה אם הבשר שהה כבר במליחתו והודח. וכתבו הט"ז והש"ך שאין לאסור מטעם כבוש אם שהה בכלי זה כשיעור שיתנו על האש ויתחיל להרתח כמו בסעיף י"ח (כקושיית הדרישה), דהתם מיירי לגבי בליעה מהציר עצמו, ולא מהכלי, אבל בשהה שם מעת לעת, הט"ז אוסר, והש"ך מתיר גם בזה, דהוי נותן טעם לפגם, אבל לכתחילה אין להשהות בו מעת לעת, דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה. וכתב רעק"א בשם המנחת יעקב שכוונת הט"ז שכשמולחים בשר לקיים מסתמא מולחים אותו הרבה עד שהציר הזב ממנו נעשה חריף, ומחלי לשבח. עוד מביא רעק"א שהמגן אברהם מסכים לדרישה ששיעור כדי שיתן על האש וירתיח מפליט מכלי, וכ"כ התפילה למשה.

עוד כתב הש"ך דדווקא בשר דאורחיה בהדחה מותר כשהכלי האסור הוא צונן, וקמ"ל דלא אמרינן בזה מליח כרותח, אבל שאר דברים אפילו צוננים אסור להשתמש בקערה זו שמלחו בה בשר, דכיון דבעי הדחה חיישין

היא, אם נתן בה רותח סגי לה בקליפה, בין ברותח נגוב בין ברותח לח, דהא שמואל גופיה הוא דאמר (פסחים ע"ו): דחם לתוך צונן תתאה גבר ובקליפה סגי ליה, וכ"כ רבותינו בעלי התוס', אבל הראב"ד כתב שאם נתן בה רותח נגוב אין צריך אלא קליפה, אבל אם אותו רותח דבר שיש בו רוטב כעין בשר רותח שא"א לו בלא רוטב קצת, צריך שיטול את מקום מגעו, וכהא דשנינו (שם ע"ה): **נטף מרוטבו על**

החרס וחזר אליו יטול את מקומו, ואוקימנא התם בחרס רותחת, ואם הוא לח גמור כרוטב של היתר, להראב"ד שהקערה נחשבת כרותחת כולו אסור, דמשערינן בכולה קערה, אבל לסברת התוספות ושאר רבותינו דחשבי לה כצוננת נראה שהוא מותר אי איכא שישים באומד יפה כנגד הקליפה.

כתב ה"ר פרץ שאם מלח בקערה נקובה, אם היא של עץ מותרת, ואם היא של חרס אסורה, דכלי חרס בלע טפי מבשר ולא שייך ביה מישרק שריק, כמבואר בפסחים (ל:): דצונן בצונן לא בלע, אבל בכלי חרס אסור דחזינן להו דמדייתי (פולטים, וא"כ ודאי בלעו). וכן מבואר ברמב"ם שבכלי חרס אסור אפילו במצופה באבר.

כתב בהגהות שערי דורא שבשר שנמלח בכלי של עץ שאינו מנוקב, אסור להשתמש בו בחמין, ואף שאין מלחה לעץ, היינו שמה שנכנס ע"י מליחה לא יוצא ע"י מליחה, אבל הוא יוצא ע"י בישול, ואף דמליח כרותח, היינו כרותח דצלי ולא כרותח דמבושל. עוד כתב שאף לדברי המחמיר בשל עץ, הני מילי בכלי שיש לו בית קיבול ואינו מנוקב, אבל בדף ושולחן ועץ אם מלחו עליו בשיפוע אין לאסור לשום עליו פשטידא רותחת, ודי לו בהדחה, ומנהג כשר למלוך על דף המיוחד לכך. עוד כתב שציר שנטף על גבי כלי, אין אותו כלי אסור אלא כדי קליפה, כדין חם לתוך צונן, ומ"מ נראה דצריך הגעלה בכלי ראשון ולא סגי בעירוי, דכל עירוי נידון ככלי שני, אבל ציר הנוטף לתוך הכלי עדיין הוא ברתחתו.

פסקי ההלכה

אין מולחים אלא בכלי מנוקב, או על גבי קשין וקיסמין, או במקום מדרון, בענין שאם ישפך שם מים יצאו מיד.

וכתב הרמ"א שדף שהוחלק ברהיטני, שמים זבים ממנו, אין צריך להניחו במדרון, אבל אם לא הוחלק ברהיטני, צריך להניחו במדרון שיצאו המים ממנו. ובכלי מנוקב צריך להזהר לכתחילה שיהיו הנקבים פתוחים, ולכן לא יעמידו

בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב

כתבו הרא"ש והרשב"א שבשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב אסור לאכלו אפילו צלי, דכבוש הרי הוא כמבושל, ובלוע מחמת בישול אינו יוצא ע"י האש, וכ"כ המרדכי שחתיכה הנאסרת מחמת דם או כלי לא מועיל לה צליה, כיון שכבר נתקשה בה האיסור, ועוד דילמא פליט האי גיסא ובלע האי גיסא, ונראה דהוא הדין דלא מהני ביה מליחה, ואפילו חתיכת בשר תפל שנתערבה בין חתיכות מלוחות בכלי שאינו מנוקב לא מהניא ביה מליחה, דדם הבא ממקום אחר אינו יוצא ע"י מליחה.

וכתב הרב פרץ שכל החתיכה אסורה אפילו מה שמחוץ לציר, ואע"פ שחתיכה שנמלחה ונפלה בציר של איסור אינו אסור אלא מה שממנה בתוך הציר, היינו משום שכבר פלטה כל דמה, והציר אינו מפעפע למעלה, אבל הכא כולה אסורה, שכיון שהכלי אינו מנוקב המקום דחוק והדם לא יוצא ממנה, ואע"פ שדם האברים שלא פירש מותר, היינו דווקא כשלא פירש ממקומו, אבל אם פירש ממקום למקום כמו הכא שע"י המליחה הדם יוצא ממקום למקום ואינו יוצא לגמרי, אסור. וכתב המרדכי שכן הורה רבינו תם בתרנגולת שנמלחה בכלי שאינו מנוקב, ואסר את כולה.

עוד כתב המרדכי שיש שרוצים להתירה ע"י שחוחותים ומשליכים מה שבתוך הציר, והקשה על דבריהם מדאיתא

בגמרא (חולין ק"ב:) **דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורים, היכי דמי אי בכלי שאינו מנוקב אפילו עופות ועופות גמי אסורים**, משמע דאסורים מעבר לעבר, דהא מדמי כלי שאינו מנוקב לדגים ועופות, ובדגים אסורים מעבר לעבר לגמרי.

ודעת הרא"ש (וכן דעת הרשב"א) שרק מה שבתוך הציר נאסר (אפילו אם יש שומן בתוך הציר), ומה שהביא ראיה מדגים, שם לא הכל נאסר, אלא כדין מליח כרותח. וגם מה שחילק הרב פרץ בין חתיכה שנפלה לתוך הציר להך דהכא אינו כלום, דמה שבתוך הציר אינו מונע את מה שמעל הציר מלפלוט, כחתיכה גדולה שמלח חציה שאין חציה שאינו מלוח מונע חציה המלוח מלפלוט, ומנין לנו לומר שהדם פורש ממקום למקום ואינו יוצא לגמרי. ומה שר"ת אסר את כל התרנגולת שנמלחה בכלי שאינו מנוקב, אפשר ששם הוציאוהו מן הציר ולא ידעו איזה חלק היה בתוך הציר. וכתב הרשב"א שאפילו אם החתיכה היא דבר שמן, לא נאסר מה שמחוץ לציר, מפני שרק השומן מפעפע ולא

דילמא ישכח מלהדית, ומהאי טעמא כתב הרמ"א (ק"ה י"ב) שאסור למלוח לכתחלה גבינות בדפוסי העובדי כוכבים.

כתב הפמ"ג בשם חכם אחד שכלי חרס ישן שמלחו בו איסור, אין המליחה מבלעת בכלי והכלי מותר, ודעת הפמ"ג עצמו והפתחי תשובה שאין להקל בזה.

סעיף י"ז

שימוש בכלי מנוקב שמלחו בו בשר

דעת הרא"ש שכלי מנוקב שמלחו בו בשר מותר לאכול בו דבר רותח, דדמא מישרק שריק, דאל"כ יהיה אסור למלוח בו פעם שניה. וכ"כ הארחות חיים בשם הרא"ה שכלי שמולחים בו בשר מותר, שעד שלא הגיע הבשר למליח כרותח כבר כלה כל הדם העתיד לצאת ע"י המלח, ומהאי טעמא מותר לחתוך בשר מליח בסכין ואין הסכין נאסר.

ודעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א שגם כלי מנוקב נאסר ע"י המליחה. וכתב הר"ן שלשון הגמרא (חולין ק"א:) **קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח** משמע אפילו מנוקבת כהלכתה, ומה שאנו חוזרים ומולחים באותו כלי, היינו משום דאידי דטריד למיפלט לא בלע, ואפילו לאחר סיום פליטת הדם החתיכה פולטת ציר.

וה"ר פרץ כתב שאם הוא של עץ מותר כיון שהוא מנוקב, ואם הוא של חרס אסור אע"פ שהוא מנוקב.

פסקי ההלכה

כלי מנוקב שמלחו בו בשר, מותר לאכול בו אפילו רותח, ויש אוסרים ברותח. שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש להזהר בזה לכתחילה (אפילו בשאר כלים. תורת חטאת), ובדיעבד מותר (אפילו בשל חרס. שם).

והט"ז כתב שהמהרש"ל והב"ח פסקו שבשל חרס אסור אפילו בדיעבד אם השתמש בו ברותח. וכתב הש"ך שלמהרש"ל בשאר כלים מותר לאכול בהם רותח אפילו לכתחילה, ומסקנת הש"ך שבשאר כלים מותר רק בדיעבד, ובשל חרס אסור אפילו בדיעבד, וצונן מותר אפילו לכתחילה בלא הדחה, ובלבד שיקנחנו היטב מתחילה.

סעיף י"ח

וכתב בהגהות שערי דורא שחתיכה שגמרה כל פליטתה מציר ומדם, ואח"כ נפלה לתוך הציר לפי שעה, ולא נשרית שם יום או לילה, אין בידי לאסור רק כדי קליפה.

ואיתא בארחות חיים שאם מלח בשר במעט מלח, כגון לצלי, בכלי שאינו מנוקב, כתב הראב"ד דסגי בהדחה בין לבשל בין לצלי, ובלבד שלא ישהה שם יותר מכדי מליחת הצלי.

כתב המרדכי בשם רבינו ברוך דהא דאין מניחין בשר מלוח אלא ע"ג כלי מנוקב, היינו אפילו בנאכל מחמת מלחו, דא"א שלא יוציא המלח כל דהו מן הדם, ואותו דם חוזר ונבלע בבשר, ונאסר כיון שהכלי אינו מנוקב, אבל דעת הרשב"א שרק באינו נאכל מחמת מלחו הוא נאסר.

כתב בהגהות שערי דורא שציר שנוסף ע"ג קרקע, ונפלה חתיכת בשר על אותו מקום כשהוא עדיין לח, יש להסתפק אם הבשר מותר כיון שהציר עומד ליבלע בקרקע ודומה לכלי מנוקב דאגב דאזלי לא בלע, או שמא אין הקרקע ככלי מנוקב ונאסר הבשר.

פסקי ההלכה

בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב, ושהה בו כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתיח (דבפחות משיעור זה אינו נאסר אלא כדי קליפה. ש"ך. ורעק"א מעיר שכיון שלא שהה שיעור כבישה, והקליפה נאסרת רק מדין מלוח, א"כ יהיה לזה תקנה במליחה. עוד מעיר רעק"א שבסימן ק"ה וכן ברא"ש שהוא מקור הדין כאן לא מוזכר שיתנו מים על האש, אלא שיתנו אותו עצמו על האש), כל מה שממנו בציר אסור לאוכלו אפילו צלי, וחלק החתיכה שחוץ לציר אין אסור ממנו אלא כדי קליפה (במקום שנגע במה שבתוך הציר, ואפילו אם יש בה שומן אין הנאסר אסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול ללכת לשם. ש"ך), ואפילו אם יש בה שומן. שו"ע. וכתב הש"ך שלשו"ע האיסור הוא באינו נאכל מחמת מלחו, והיינו כעין מליחה לקדירה, אמנם אגן קיימא לן כהרמ"א.

וכתב הרמ"א שיש אוסרין את כל החתיכה, אפילו מה שחוץ לציר, ואפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה שיעור מליחה רק מעט עד שנראה ציר בכלי (ואפשר דהיינו בתחילת המליחה, אבל באמצע המליחה אף שלא נראה ציר בכלי כבר פעל המלח, ואם הונח בכלי שאינו מנוקב או נפל על הקרקע, נאסר מיד, וצ"ע. פתחי תשובה בשם חמודי דניאל), וכן נוהגים ואין

הדם, והשומן עצמו הרי מותר, ואף שהוא נאסר ע"י הדם, אין השומן מוליך את הדם אלא למקום שהדם יכול ללכת לשם, דאי לא תימא הכי כל בשר שנמלח נאסר מחמת בליעת הדם שבתוכו, שהרי המלח כוחו וטבעו דק ונכנס בכל חלקי הבשר עד שימצא טעמו בכולו, וכן אין לך איסור קליפה בעולם, שהקליפה זו אוסרת מה שסמוך לה, וכן מקליפה לקליפה.

אחרי כמה זמן בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב נאסר

דעת רבינו תם (הובא בתוס' ובמרדכי ובהגהות מיימוני) שחתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב נאסרה מיד, אפילו לא שהתה שיעור מליחה. וכתב הרשב"א שהטעם הוא מפני שהציר והדם מתחילים לצאת מן הבשר מיד, והטיפות עצמם אינם נאכלים מחמת מלחו, אע"פ שהבשר עדיין נאכל מחמת מלחו, וממילא הבשר נכבש בתוך הציר והדם שהם מלוחים וחוזר ובולע מיד את הדם שהוא פולט.

והרא"ש כתב בשם **הרב אלברצלוני** שבשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב אינו נאסר אלא בנשתהה שם כשיעור מליחה. והרא"ש עצמו סובר שהשיעור הוא כאילו נתנו על האור כדי שירתיח ויתחיל להתבשל, ואז כל מה שבתוך הציר נאסר, ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה, כדין מליח הרי הוא כרותח עכ"ל.

ובתורת הבית כתב שבשר שמלחו בכלי שאינו מנוקב, אם נמלח במלח כ"כ עד שפוגם את הבשר מלאוכלו עמו, הרי זה כרותח, וכשהדם מתקבץ בתוך הכלי הבשר ככבוש בתוכו וכבוש הרי הוא כמבושל. וכן הלכה. ויש מי שהורה שאינו אסור אלא אם כן נמלח הרבה כבשר שמולחין להצניע ולהוליכו בדרך רחוקה, שהוא נמלח עד שאינו נאכל מחמת מלחו אף לכשיוצא מן המלח. ויש מי שאומר שאינו נאסר אא"כ עמד בתוך הכלי עד סיום זמן מליחתו, דמזמן זה ואילך נעשה אינו נאכל מחמת מלחו ולא קודם לכן. עכ"ד.

וכתב בהגהות אשירי שמדברי רש"י נראה שבשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב אינו נאסר אלא אחר ששהה בדם שבכלי כדי פליטת כל דמו, שאז הוא חוזר ובולע ואינו פולט עוד, ומיהו אין מנהג להתיר בענין זה, וגם רבינו תם אסר אע"פ שלא שהה כדי צלייה וגם לא היה בה רק מעט ציר, וכך היה נוהג ר"י.

שיטת החולקים – הר"ן כתב שאין סברא הרמב"ם נכונה, דהא אמרינן (חולין צ"ג): **אומצא דאסמיק** (בשר שהאדים מהתקבצות דם מחמת מכה) **חתכה ומליחה אפילו לקדירה נמי שפיר דמי, וכו', וכן ביעי** (ביצים של בהמה אחרי ל' יום) **וכן מזרק** (וריד הצואר). ומבואר שהמלח מוציא אפילו את הדם שבתוך החוטים, ואע"פ שאחר שיעור המליחה המוחל מאדים, י"ל דקים להו דבשיעור מליחה יוצא כל מה שהוא דם גמור, והשאר מוחל אדום הוא שיוצא, ומותר. ועוד נ"ל שלא רצו חכמים להחמיר בדבר כל כך, כיון דקיימא לן (מנחות כ"א.) דדם שמלחו אינו עובר עליו. וכן הראב"ד והמגיד משנה והריב"ש ועוד חולקים על הרמב"ם.

וכתב הבית יוסף שלענין הלכה כיון דכל הני רבוותא חולקים על הרמב"ם, כוונתיהו נקטינן, מיהו היכא דאיפשר טוב לחוש לדברי הרמב"ם.

פסק ההלכה – אחר שנמלח הבשר והודח, מותר ליתנו אפילו במים שאינם רותחים. ויש מי שמצריך ליתנו במים רותחים. (שו"ע.) ולדעתו היכא דאפשר יש לחוש לעשות כך. (ט"ז). וכתב הרמ"א שהמנהג כסברא ראשונה (אפילו היכא דאפשר. ט"ז), וכן עיקר.

סעיף כ'

דין הציר היוצא מהבשר אחרי מליחה בלא הדחה

מעשה דרש"י – מעשה שנמלח בשר ושהה כדי מליחה ונתנוהו אח"כ בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר, והתירו רש"י, (כ"כ התוס' והרא"ש והמרדכי והגהות מיימוני בשם סמ"ג), והטעם דמאחר ששהה הבשר במלח כדי שיעור מליחה קודם שהושם בכלי, אין המים הנמצאים בכלי מין דם אלא מוחל בעלמא, שהרי אחר ששהה שיעור צליה מדיחין אותו לבשלו בקדירה ואין חוששין לציר הנפלט ממנו, ואף שהמלח שעל הבשר אסור מפני שמעורב בו דם ולכן צריך להדיחו יפה יפה קודם שיבשלוהו בקדירה, מ"מ אותו דם שבמלח הוא נדבק במלח ומתייבש בתוכו ואין לו כח להבלע בבשר אע"פ שהוא נמחה בתוך המוחל, דאל"כ יאסר כל בשר שמניחים אותו במים להדיחו. אי נמי פסק כח המלח מחמת שהפליט את הדם מן הבשר, ויצא כח המלח עם הדם, ומחמת אותו מלח לא יחשב עוד כרותת.

לשנות, ומכל מקום אינו אסור רק אותה חתיכה המונחת למטה בכלי ונוגעת בציר, אבל שאר חתיכות שעליה הנמלחים עמה (ואינם נוגעות בציר. ש"ך) מותרות (ואפילו קליפה לא בעי. ט"ז), והכי נהוג.

כתב הש"ך שאם נפלה חתיכה לציר בכלי שאינו מנוקב, וספק אם נפלה לשם קודם ששהה שיעור מליחה, מותר מה שחוץ לציר, וכ"ש אם ברי שנפלה לשם אחר ששהה שיעור מליחה, אבל אם ברי לנו שנפלה לשם קודם ששהה שיעור מליחה אסור אף מה שחוץ לציר, דכיון דעדיין לא פלט כל דמו הוי ממש כמולח בכלי שאינו מנוקב.

כתב הט"ז שבאופן שהרמ"א אסור, אם החתיכה התערבה באחרות בטילה אפילו חד בתרי, דכיון שאין הנדון אלא מדרבנן, באופן זה סומכים על הרשב"א והרא"ש שמתירים (וכ"כ הש"ך שמהרש"ל מתיר בתערובת אפילו אם נתבשלו יחד, וצ"ע לדינא, ואולי יש לסמוך עליו כיון שדם שמלחו ודם שבישלו אינם אלא מדרבנן, (ורעק"א מעיר שבנתבשלו הרי מדאורייתא טעם כעיקר, ולא אמרינן חד בתרי בטל, ודם לגבי בשר נחשב מין בשאינו מינו, ורק לבשל כל אחד בפני עצמו היה מקום להקל), אמנם משמע מדבריו שאפילו נמלח כשיעור מליחה לקדירה ושהה ג"כ שיעור מליחה, יש להתיר בתערובת). וכן היכא שמלחו חתיכה ע"ג חתיכה אחרת שלא נמלחה, וזב ציר מהחתיכה העליונה לתחתונה, סומכים על הרשב"א והרא"ש ואסור רק מה שמונח בציר.

סעיף י"ט

האם הבשר אחרי מליחתו צריך חליטה ברותחין

כתב הרמב"ם אפילו לאחר מליחה אין לבשל הבשר אא"כ יתנוהו במים רותחים כדי שיתלבן מיד ולא יצא ממנו דם. וביארו הראשונים דבריו שהמליחה אינה מפליטה מהבשר את כל הדם, שאנו רואים שהמוחל היוצא מן הבשר אחר מליחתו יותר אדום מן הראשון, ואין המליחה באה אלא כדי להוציא את הדם שעל הבשר והסמוך לו, ולא את הדם הבלוע, והדם הבלוע מותר כיון שדם האברים מותר, ולכן אין להניחו אלא במים רותחים שהם חולטים את הבשר ואינם מפליטים, אבל בלאו הכי הדם יצא ויאסר, ואעפ"כ צריך למולחו כדי שיצא הדם שעל שטח הבשר והסמוך לו, דאי לא הכי חיישינן שמא קודם שירגיש הבשר בחום המים יפלוט מה שקרוב למים.

כתב רבינו יונה שהבשר לאחר שנמלח, אע"פ ששהה במלח כשיעור הראוי לשהות, אסור לאכול ממנו מפני הדם הבלוע במלח עד שידחנו יפה יפה, ואסור לחתוך ממנו בסכין עד שידח הבשר יפה, ואם חתכו בסכין צריך להגעיל את הסכין ברותחין על גבי האש, דמליח הרי הוא כרותח. והמנהג הכשר כשרוצין לקיים הבשר המליח ב' ימים או ג' או יותר, מדחים אותו יפה יפה לאחר ששהה במלחו בכלי מנוקב כשיעור הראוי, ואח"כ חוזרים ומולחים אותו פעם שנייה כרצונם בכלי שאינו מנוקב, כדי שיהא מותר לחתוך ממנו בסכין, וכדי שלא יפול מן הדם הנוסף מן הבשר דרך נקבי הכלי על הכלים שבבית ויאסור אותם. וכתב הבית יוסף שרבינו יונה חולק בזה על רש"י שסובר שאחר ששהה הבשר במלחו אין דם שבמלח שבו אסור את הבשר, וכ"ש שאינו אסור את הכלי, ותמה על הטור שהביא את דברי רש"י ואח"כ את דברי רבינו יונה כאילו אין מחלוקת ביניהם, ובספר מדויק של אגרת התשובה לא מובא דין זה כלל, ונראה שאיזה תלמיד כתבו מבחוץ והסופר טעה והכניסו לפנים. והב"ח כתב שאם חתך בסכין אסור גם לרש"י (דבלא שיוצא מוהל אין פוסק כח המלח), והט"ז כתב שרש"י מתיר גם את הסכין.

כתב הרשב"א שמוותר למלוח ולאכול בצלי בלא הדחה, ואין לחשוש לדם שעל המלח, מפני שהאש שואבת את הדם ומונעת את המלח מלבלוע את הדם, במה דברים אמורים במולחו ומעלהו לצלי, אבל אם שהה במלחו, המלח בולע את הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולה ואוכל. ומשמע שרבינו יונה נמי לא איירי אלא בשהה במלחו קצת, דאילו במולחו ומיד מעלהו לצלי ודאי שרי. והקשה המגיד משנה שאם דוקא במעלהו מיד מותר ואם לאו נאסר, היה לחכמים לגזור בזה, ולכן כתב המגיד משנה שאפילו אם בלע המלח מן הדם הכל יוצא ע"י האו. והבית יוסף כתב שאין זו קושיא, דכיון שדם שמלחו אינו עובר עליו לא חשו לגזור בו.

פסקי ההלכה

שיטת השו"ע - בשר שנמלח ושהה כדי מליחה, ונתנוהו אחר כך בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר, מותר. ולפי זה בשר שנפל לתוך ציר היוצא מהבשר אחר ששהה כדי מליחה, מותר, (דמוהל היוצא אינו דם, והמלח אין לו כח לאסור את הבשר כיון שהדם התייבש בתוכו. ט"ז). והש"ך כתב שהמלח שנתמחה בציר אינו אסור מפני שהוא בטל בציר, ויש מי שאוסר בזה ובזה, ויש לחוש לו לכתחילה.

ומ"מ כתבו התוס' שאין להקל בזה כיון שכבר נהגו העם איסור, וכ"כ הגהות מיימוני בשם הסמ"ג. ובשערי דורא כתב שהעולם נהגו לאסור אפילו שהה בכלי מנוקב תחילה, ורגילים להתיר ע"י קליפה אחרי ששהה בכלי מנוקב כדי שיעור מליחה.

וראבי"ה והרא"ש והטור כתבו להתיר ולא כתבו שאין להקל.

והמרדכי כתב שרבינו אליעזר היה אוסר.

וכתבו הגהות אשרי דמטעם זה שעשה רש"י יש להתיר בשר שנפל לתוך ציר שיצא מן הבשר אחר ששהה כדי מליחה, מפני שהדם נדבק במלח ואין לו כח ליכנס בבשר. וכתבו עוד שאם נפלה חתיכת בשר שלא נמלחה לגיגית שיש בה הרבה מים שרצו בהם בשר שאינו מלוח, ואח"כ מלחו על גבי אותה גיגית כארבע חתיכות בשר, ודלפה פליטת הציר לאותן מים, דהיתר גמור הוא, שכיון שאותו הציר מעורב בהרבה מים לא הוי כרותח, אע"פ שקלטו המים הרבה טעם ציר. וכתב בהגהות שערי דורא דמירי אפילו אם אין במים שישים, ונראה דהוא הדין לבשר שנמלח שנפל במים שנתאדמו מפני שהדיחו בהם בשר, וכ"כ האגור בשם ה"ר שלום אע"פ שכתב שיש אוסרים.

כתב הסמ"ק על מעשה דרש"י, שריב"א אמר שאין על אותו ציר דין דם מלוח, אבל יש לו דין בשר מלוח לאסור גבינה וחלב שנפל הציר עליהם. וכתב בהגהות שערי דורא שלפי זה אפילו למעשה דרש"י אם הכלי חולב בן יומו צריך שישים נגד כל הכלי, ונראה שהדין כן אפילו אינו מלוכלך בחלב, ואם הכלי אינו בן יומו ויש בו לכלוך צריך שישים נגד הכלוך. ואם נתן בכלי מעט מים להדיח הבשר, נעשו אותם המים חתיכה דאיסורא וצריך שישים כנגד המים.

כתב רבינו ירוחם שבשר שייבשו אותו עם המלח הראשון, לראב"ד אם השהה את המלח על הבשר עד שהוא יבש, חוזר ובלוע ממנו, ובעי קליפה, אבל התוס' כתבו שאין כח באיסור הנבלע בחתיכה לצאת מחתיכה לחתיכה כי אם ע"י רוטב אבל לא ע"י רותח דצלי או דמליחה. וכתב הרא"ש שאפילו לפי דבריהם יש דם על פני הבשר ועל פני המלח והוא נבלע בבשר אחר שנח מלפלוט, ולכן נהגו להדיח את הבשר מהמלח הראשון אחר ששהה שיעור מליחה, ונותנים בו מלח אחר ומתיישן במלח שני.

אסור הבשר (כולו אם אין שישים כנגד הלכלוך. ש"ך), דאף לאחר שיעור מליחתו נחשב כרותח, אבל אם הוא הפסד מרובה ויש בזה ג"כ צורך סעודת מצוה, יש להקל ולומר דאחר ששהה שיעור מליחה אין צירו נחשב כרותח, (וגם הלכלוך אינו אוסר בכהאי גוונא דלא חשיב רותח. ש"ך).

בשר שהדיחו ואח"כ נתנו לכלי שאינו מנוקב, מותר לכו"ע אפילו אם נתמלא אח"כ ציר. ונתבאר בסעיף ח' בדדיעבד סגי אפילו בהדחה אחת. ש"ך.

עוד כתב השו"ע שלפי דברי האוסר אע"פ ששהה הבשר במלח כשיעור, אסור לאכול ממנו עד שידיחנו יפה יפה. (דין הדחה הוא לכו"ע, וכמבואר בסעיף ז'. ט"ז וש"ך. וכתב הש"ך שלדברי האוסר צריך להדיחו מיד קודם פליטת כל צירו, משא"כ לחולקים, והט"ז דן בזה), ואסור **לחתוך ממנו בסכין קודם שידיחנו**, ואם חתך צריך להגעילו. (לשיטה זו, אבל כיון שלהלכה השו"ע מתיר בדיעבד, א"כ אסור רק לחתוך לכתחילה, אבל אם חתך א"צ הגעלה. ש"ך).

והרמ"א כתב שיש מתירין לחתוך בסכין לאחר ששהה שיעור מליחה (אפילו אם יש גומות בסכין. ש"ך), דאין מליחה לכלים (לענין שהדם מישרק שריק ואינו נבלע בסכין, אבל ודאי יש מליחה בכלים לענין שהם בולעים ע"י מליחה היכא דליכא טעמא דמישרק שריק, ולכן כלי שאינו מנוקב שמלחו בו נאסר. ש"ך), וכן עיקר דמותר לחתוך בו (אפילו לכתחילה, ואין חוששים שיסכח להדיחו. ש"ך), אבל הסכין צריך הדחה אחר כך (אף שעדיין לא נתייבש הציר שעליו. ש"ך), או נעיצה בקרקע אם נתייבשה עליו הציר, (ומהרש"ל פסק דלכתחילה יש להגעילו, ובדיעבד מותר אם קינחו בדבר קשה, והמחמיר לאסור בלא הגעלה תבוא עליו ברכה, והיינו דוקא לעצמו, אבל לאחרים יש להורות להתיר בדיעבד אף אם לא קנחו וחתך בו רותח. וכן אם חתך בצלי שלא נצלה כל צרכו הדין כנ"ל. עכ"ד. ש"ך) ואפילו קודם שיעור מליחה אין האיסור משום הסכין (עיין ט"ז שדן אם לרמ"א הסכין מותר), אלא משום שיצא דם בעין על הבשר, ואם רוצה להדיחו שם היטב ולחזור ולמלחו שם, מותר.

עוד כתב השו"ע שכשרוצים לעשות מליח להתקיים לאחר ששהה במלחו בכלי מנוקב כשיעור הראוי, מדיחים אותו יפה יפה (והיינו לשיטה השניה, שכתב השו"ע שלכתחילה יש לחוש לה), ואח"כ חוזרים ומולחים אותו כדי שיתקיים, ואפילו בכלי שאינו מנוקב. ואפילו לפי סברא זו, אם רוצה למלוח ולאכול צלי בלא הדחה, עושה, ואינו חושש לדם

דעת הב"ח שכח המלח אינו פוסק אלא ע"י מים, אלא שהמוהל היוצא אחר שיעור מליחה דינו כמים, ולהכי לא חשיב כרותח, והט"ז סובר שאחרי שיעור מליחה פוסק כוחו של המלח גם בלי מים, וא"צ הדחה אחרונה אלא משום שהמלח עצמו אסור מכח דם שבתוכו, אע"פ שאין לו כח כבר לאסור את הבשר כיון שנתייבש, והוי כמו דם צונן הנדבק בו דצריך הדחה, ואין כאן שום דבר רותח שיבליענו בתוך הבשר, כי אין כאן אלא מוהל בעלמא ואין לו כח להבליע בבשר כמו שאין למים כח להבליע בבשר.

וכתב הרמ"א שיש אוסרים אפילו בדיעבד כדי קליפה (דס"ל שגם אחרי המליחה מליח כרותח. ט"ז וש"ך. ומיד הוא נאסר כיון שיש ציר בכלי, אפילו לא שהה בכלי. ש"ך), והכי נהוג. (והט"ז פוסק כמהרש"ל שאוסר לגמרי את מה שבתוך הציר (ועוד מעט למעלה ממנו כדי קליפה. ש"ך), ומ"מ אם נתערבה אותה חתיכה באחרות, אפילו חד בתרי בטל, דבזה יש לסמוך על רש"י שמיקל בכל ענין. וכתב הש"ך שאם היה שישים בחלק שבתוך הציר כנגד הציר הכל מותר, (ורעק"א כתב שבכהאי גוונא צריך קליפה), אבל מה שמחוץ לציר אינו מצטרף לבטל). ודווקא מה שמונח בתוך הציר, אבל מה שחוץ לציר, שרי.

דין הכלי להרמ"א - עוד כתב הרמ"א שהכלי שנפל בו אותו הציר, אסור (דהכלי נח לבלוע יותר מן הבשר, דאין לו מקום לצאת. ט"ז. וכתב הש"ך דמייירי בענין שא"א לקלפו, כגון שנפל בו הרבה ציר או שהוא כלי חרס. הפמ"ג מבאר שכוונת הש"ך שכלי חרס נאסר כולו, ומעשה שמלחו בשר ונטף ציר על הכלי חרס בחוץ, והיה ערב שבת וא"א להכין אחרת, והתיר ע"י גרידה היטב דכיון שנפל בחוץ הוי ככלי מנוקב דשריק, ודוקא לכבוד שבת. ודעת המנ"י והפרי תבואה שגם כלי חרס אין נאסר רק כדי קליפה, וכוונת הש"ך שא"א לקלפו, ומעשה שנטף ציר מליחה על קנקן של פורצלן ליד אוזן הכלי, וכתב הפרי תבואה שא"צ אפילו קליפה כיון שנפל במקום גבוה, דבכל זמן שיגיעו החמין נגד מקום הטיפה יהיה שישים כנגדה, ועוד דאין דרך להשתמש בקנקן זה אלא ע"י עירוי, וכח העירוי אינן פועל להפליט דרך דופן הכלי מעבר השני, וגם יש לצרף דעת רש"י שציר אחר שיעור מליחה אין דינו כרותח), וכן אם היה הכלי חולבת ויש בו לכלוך (לט"ז) אם הוא בן יומו אסור אע"פ שאין בו לכלוך. ולש"ך מותר בכהאי גוונא, וכתב התפארת למשה שאם שהה שיעור כבישה כדי שיתן על האור ויתחיל להרתיח, אסור גם להש"ך אף באינו מלוכלך),

סעיף א'

מליחת כמה חתיכות זה ע"ג זה

בסעיף זה יבואר האם כשמולחים כמה חתיכות זה ע"ג זה חוששים שהחתיכה התחתונה גמרה לפלוט לפני העליונה, והיא חוזרת ובולעת מן העליונה, או לא, ויבואר החילוק שיש בזה בין כאשר כל החתיכות הם ממניי בשר, לבין כשחלקם של בשר וחלקם של דגים.

מליחת בשר ועופות זה ע"ג זה

איתא בגמרא (חולין ק"ג). **רב ששת מלח גרמא גרמא. תרי מאי טעמא לא דילמא פליט האי ובלע האי, חד גמי דילמא פליט האי גיסא ובלע האי גיסא. אלא לא שנא.**

ופירש רש"י 'אלא לא שנא' - ומותר בכל ענין, דכל זמן שטרודים לפלוט אינם בולעים, וכשנח זה כבר נח זה.

והקשו התוס' מדוע כאשר מולחים כמה חתיכות זה על גבי זה החתיכות מותרות, והרי החתיכה התחתונה מסיימת לפלוט לפני העליונה.

ותירצו בכמה אופנים:

א' איתא בגמרא (שם ק"א). שמותר לצלות אפילו לכתחילה בשר ע"ג בשר, מפני **שדמא מירשק שריק**, אע"פ שהצד התחתון שהוא קרוב לאש מסיים לפלוט לפני החלק העליונים, וה"ה במליחה אמרינן הכי. (וכ"כ בארחות חיים). אמנם הקשו התוס' לפי הטעם זה איך יהיה מותר היכא שיש גומות בצד העליון של התחתונות, ומעשים בכל יום שמוצאים גומות בחתיכות התחתונות מליאות ציר ונוהגים בדבר היתר.

ב' יש מפרשים הטעם משום שפליטת הציר נמשכת הרבה זמן אחרי פליטת הדם, וכל זמן פליטת הציר פולטות גם מה שבלעו מן העליונות, ומה שנמצא בגומות ציר הוא ולא דם.

ג' הר"י מאורליינ"ש מבאר שטבע הבשר להמשיך לפלוט כל זמן שלא נח מפליטתו אפילו רגע אחד, ולכן כיון שלא נגמר פליטת דם התחתונה קודם התחלת בליעתה מאלו שמעליה, אין דרך פליטתה נסתמת, והיא פולטת גם מה שהיא בולעת מהעליונות.

ד' הבשר פולט ציר גם אחרי סיום פליטת הדם, ובזמן שהוא פולט אינו בולע דם כלל.

שעל המלח, שהאש שואבו ומונע המלח מבלוע דם. והני מילי במולחו ומעלהו לצלי, אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולה ואוכל.

סעיף כ"א

הכשרת בשר במקום שאין המלח מצוי

כתב בהגהות אשר"י בשם האור זרוע שבמקום שאין מלח כלל יצלנו תחלה עד שיזוב כל דמו, ואח"כ יבשלנו. וכתב הטור דהיינו שיצלהו עד חצי צלייתו.

פסק ההלכה - במקום שאין מלח מצוי, יצלו הבשר עד שיזוב כל דמו, ואחר כך יבשלוהו. שו"ע. וכתב הט"ז שמהרש"ל הביא דעת הר"ן דבעינן שיתבשל כמאכל בן דרוסאי, ולדעת הרשב"א צריך שיהא ראוי לאכילה לרוב בני אדם, ופסק כרשב"א, שכן משמע בא"ז, ובהגהות שערי דורא כתב שמפני שאין הנשים בקיאות בדבר, נוהגים לצלותו כ"כ עד שיתייבש מבחוץ, ואח"כ מבשלים אותו בלי הדחה. וכתב הט"ז שנראה שכן ראוי לנהוג לצאת כל הדיעות.

כתב בארחות חיים בשם ה"ר פרץ והר"ם שכשצולים יונים וכדומה שרגילים לטגנם במחבת אח"כ קודם שיצלו כל צרכן, צריך למלוח ולשהות כדי מליחה לקדירה, לפי שמטגנים אותם קודם גמר צלייתם. בית יוסף.

סימן ע'

זהירות מבליעת איסור מליח כרותח

מליח הרי הוא כרותח (חולין ק"א). והיינו שכמו שבישול מבליע, כך מליחה מבליעה. ולכן בשר בזמן מליחתו צריך להזהר שלא יבלע איסור. ובסימן זה יבוארו אופנים שונים שיש לחוש בהם שבזמן המליחה החתיכה תבלע דם מחתיכות אחרות, ונאמר בזה כלל 'אידי דטריד למיפלט לא בלע', והיינו שבזמן שהבשר פולט את דמו מחמת המליחה, הוא לא בולע, ויבואר להלן מתי נאמר כלל זה, ומאלו דברים צריך להזהר בזמן המליחה בכדי שהבשר לא יבלע דם אסור מחתיכות אחרות, כגון כשמולח כמה חתיכות זו ע"ג זו (סעיף א'), או כשמולח דג טהור עם דג טמא (סעיף ב'), או בבשר שחוטט שנמלח עם בשר נבילה (סעיפים ג' ד'), או כשמשמים את הבשר במלח יותר משיעור זמן המליחה (סעיף ה'), או כשמולחים בשר הצריך מליחה עם בשר שכבר נמלח (סעיף ו'), ועוד בדינים אלו.

כתב הר"ן דהא דדגים ועופות שמלחם זה עם זה אסורים מיירי שמלחם כשיעור מליחתם לקדירה, וכוונתו לענין שיעור המלח, אבל לגבי זמן המליחה נאסרים גם בפחות משיעור מליחתם לקדירה. וכתב המרדכי בדין בשר טריפה שמלחו עם בשר כשרה, שהראב"ן כתב אם מלחם יחד וקדם וסילקם קודם גמור פליטתם מותר, וראבי"ה אוסר, דציר נבילה חזק הוא ומבליע אפילו קודם גמור פליטתו.

כמה מהדגים נאסר - כתב הרא"ש שנראה שלא נאסר מן הדגים אלא כדי קליפה, דרוחת דמליח אינו אוסר אלא כדי קליפה, וכן דעת הרשב"א והר"ן, (ואע"פ שאיסור שמן מפעפע בכל ההיתר, הכא השומן אינו אסור אלא רק הדם), וכתב רבינו ירוחם שזו דעת כל המפרשים, ולכאורה כוונתו לרוב המפרשים, שהרי דעת הרא"ה שצריך נטילת מקום, והרמב"ן אוסר את כל הדג, וכן משמע מהרמב"ם.

כתב הרא"ש שנראה דמיירי בחתיכות של דגים או דגים שלמים שניטלו קשקשיהן, אבל בעוד שהקשקשים עליהם נראה לעינים דקמיטי יותר מעופות.

כתב הר"ן דמדאמרינן אסורים סתמא, משמע דאסורים לגמרי ואין להם תקנה במליחה.

פסקי ההלכה

מליחת חתיכות בשר זו ע"ג זו - מותר למלוח הרבה חתיכות זו על גב זו, ואע"פ שהתחתונה גומרת פליטתה קודם לעליונה לא אמרינן שהיא חוזרת ובולעת מדם העליונה, לפי שהוא שווה הרבה לפלוט ציר וכל זמן שפולטת צירה אינה בולעת. (ולתירוצו אחר בתוס' החתיכה כן בולעת אבל היא חוזרת ופולטת מה שבולעת כל זמן שהיא פולטת ציר, ומהרמ"א סעיף ו' משמע כטעם זה. ט"ז). ואפילו מתקבץ הרבה ציר ועומד בגומא שבין החתיכות, מותר. במה דברים אמורים במולח בשר עם בשר, ואפילו בשר שור עם בשר גדיים וטלאים ואפילו עם עופות, שא"א להם לגמור כל פליטת צירם עד שיגמור בשר שור לפלוט את דמו. שו"ע.

וכתב הרמ"א דמ"מ נוהגים להחמיר לכתחילה שכל חתיכה שיש לה בית קיבול, כגון דופן שלימה, הופכים אותה כדי שיזוב הדם, אבל בדיעבד אין לחוש.

חתיכה שנמלחה ב' פעמים - כתב הרמ"א שחתיכה שמלח אותה ב' פעמים (בלא הדחה בינתיים. ש"ך), מותרת (בדיעבד, אבל לכתחילה אסור למולח פעם שניה לפני שמדיחה יפה יפה. שם), ולא חיישינן שמלח השני מבליע

וכתבו התוס' שלפי הטעם השני והשלישי אין החתיכה התחתונה מותרת עד סיום פליטת הדם של החתיכות העליונות, דעד אותה שעה עדיין לא פלטה את כל הדם, אבל לפי הטעם הרביעי התחתונה מותרת גם לפני סיום פליטת העליונות.

מה הדין בכמה מיני בשר - כתב הרשב"א שהדין הנ"ל נכון בין במולח בשר עם בשר, ואפילו בשר שור עם בשר גדיים וטלאים, ואפילו עם עופות, שא"א לגדיים וטלאים ואפילו לעופות לגמור כל פליטת צירם עד שיגמור בשר שור לפלוט את דמו, משא"כ במלח בשר עם דגים וכדלהלן.

מליחת בשר ודגים זה ע"ג זה

איתא בגמרא (שם ק"ב): **אמר רב נחמן דגים ועופות** (וכ"ש בשר אחר, שהרי הוא קשה מבשר עופות) **שמלחן זה עם זה אסורין. היכי דמי, אי בכלי שאינו מנוקב אפי' עופות ועופות גמי אסירי, אי בכלי מנוקב אפי' דגים ועופות גמי שרי. לעולם בכלי מנוקב, ודגים משום דרפו קרמייהו** (-הקרום שלהם רך) **קדמי ופליטי** (-ממהרים לפלוט ציר שלהם), **ועופות קמיטי** (-

צומתים, והיינו שאין ממהרים לפלוט), **בתר דיחיי דגים פליטי עופות והדר בלעי מיניה**, (אבל בשר ובשר, שניהם גומרים לפלוט יחד, וכל זמן שתחתון טרוד בפליטה אינו בולע).

וכתב הרשב"א שיש מגדולי החכמים שאמרו שכל זמן שהבשר פתוח לפלוט דם או ציר, מותר למלוח עליו בשר חדש, שכל זמן שהוא פתוח כשם שהוא בולע כך הוא פולט. ולפי דבריהם אם מלח עופות לעצמם, ומשעה שהתחילו לפלוט מלח עמהם דגים, מותרים. וכתב הרשב"א 'דרך זו רחוקה היא בעיני, שא"א שלא יפלוט העופות כלל בתוך שיעור שיפלוטו הדגים דמן וצירן'

שיטת רש"י דהא דאיתא בגמרא (הנ"ל) **דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורים**, הכונה שהדגים אסורים, אבל העופות מותרים. וכן דעת הרמב"ם והרשב"א והר"ן והתוס' וההגהות מיימוני. וכן הלכה.

דעת הרשב"ם שגם העופות אסורים, לפי שהדגים הנאסרים נעשים נבילה, וחוזרים ואוסרים את העופות בצירים האסור שנאסר מחמת דם העופות.

וכתב הרא"ש שלשיטת רבינו אפרים דלא אמרינן חנ"ג אלא בבשר בחלב, אין לומר כהרשב"ם.

מסתפק אם בכבש בשר עם דגים מעת לעת יש סכנה, ובבית יהודא הביא ראיה שגם בכבש אין סכנה. וכתב הש"ך שהאיסור למלוח בשר עם דגים הוא בין זה לצד זה, בין כשהדגים למעלה ובין כשהעופות למעלה, אמנם כשהדגים למעלה אינם נאסרים אלא כדי קליפה.

סעיף ב'

דג טהור שנמלח עם דג טמא

איתא בגמרא (שם ק"ג.) **דג טהור שמלחו עם דג טמא, טהור מליה וטמא תפל, מותר.**

וכתבו התוס' והרא"ש והר"ן שלומדים מזה שאין מליח בולע מתפל הסמוך לו, מפני שהתפל לא פולט כלום, ונ"מ שאם מלח דג ואח"כ נתן אותו ליד עוף, מותר, דאין העופות פולטים כלל. אמנם אם העוף מליח והדג תפל אסור.

כתב הרשב"א שדגים שנמלחו בכלי שמלחו בו בשר מותרים, ולא אמרינן דבתר דנייחי דגים פולט כלי ובלעי דגים, דמאן לימא לן שהמלח מפליט מכלי, שאם אתה אומר כן נמצא שאסור להניח מלח בכלי אסור, ועוד שאין הכלי פולט דם ממש אלא טעם לבד, וכדאמרינן בנ"ט בר נ"ט, אמנם אם מלחו הדגים בכלי שבלע שאר איסורים באיסור ממש, אפשר שהדגים אסורים, לפי שפליטת שאר האיסורים מסתרכת יותר. וכתב בשבלי הלקט שהיה מעשה שנמלחו דגים בקערה שאכלו בה השפחות נבילה, ואסר ה"ר קלונימוס, ואח"כ אמרו לו שקודם שמלחו בה הדגים היו משתמשים בה תדיר במים חמים, והורה להתיר את הדגים בלי קליפה, מפני שהמים שמחממים בכלי הפליטו את האיסור.

פסקי ההלכה

מה שנתבאר שדגים ובשר שנמלחו יחד הדגים אסורים, היינו כשמלח שניהם יחד, או שהעוף מליח והדג תפל, (ואם הדג עדיין לא נמלח, משמע בבית יוסף שלא יועיל למלוח אותו אח"כ, (דבדגים לא מהני מליחה לומר דאידי דיפלטו דם ידיהו יפלטו דם דאחריני כדאמרינן גבי בשר, דשאני דגים דרפו קרמייהו בלעי טובא, והדם הבא להם מעלמא נסרך בהם ביותר), וכן דעת רבותיו של הרשב"א, וכ"כ בדרישה בשם מהרש"ל, וכן דעת האיסור והתר, ודלא כהתורת חטאת שכתב בשם האיסור והתר שבדגים נמי אמרינן אידי דיפלטו כו', אמנם דעת הרשב"א והר"ן כהרמ"א. ש"ך) אבל אם הדג מליח והעוף

הדם הנשאר ממליחה הראשונה. וכתב הט"ז שכוונת הרמ"א למש"כ הרא"ש שאין דרך מלח להבליע רק להפליט, אמנם יש פוסקים שסוברים שהמלח מבליע ג"כ (והובאו לעיל ס"ט א'), ולדבריהם י"ל טעם אחר, דכיון שהבשר עדיין טרוד להפליט ציר בשעה שבא עליו מלח השני, הוא לא בולע. ונ"מ בין הטעמים אם שהה כבר כדי פליטת ציר, דהיינו אחר מעת לעת, שלהרא"ש מותר ולחולקים אסור, והט"ז פוסק לאסור.

מליחת בשר עם דגים - אסור למלוח בשר עם דגים, ואפילו בשר עופות עם דגים אסור, לפי שהדגים פולטים כל צירם קודם שיפלוט העוף את דמו. ואם עבר ומלחם יחד, העופות מותרים, אבל מהדגים צריך ליטול כדי קליפה. ואם לא ניטלו קשקשיהם כשנמלחו מותרים. שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש אוסרין כל הדגים אם אין בהם שישים כנגד העופות, דאנו משערים במליחה בשישים, והכי נהוג. ודוקא דלית בהו קשקשים, דרפו קרמייהו ופלטו מיד, אבל אי אית בהו קשקשים, מותרים, דאין פולטים מיד ולא בלעי מן העופות, דאידי דטרידי לפלוט לא בלעי, מידי דהוי אשני חתיכות שנמלחו יחד.

וכתבו הט"ז והש"ך שגם לדין שצריך שישים בדגים כנגד העופות, ולא רק כדי קליפה נאסר, אם יש בהם קשקשים אינם נאסרים, דאין טעם ההתר בקשקשים רק מפני שיש בהם כדי קליפה, אלא עיקר הטעם דבעוד הקשקשים עליהם קמיטי ולא בלעי כמו העופות. וכתב הש"ך שיש נ"מ בטעם הראשון להיכא שהדגים נמלחו עם שאר איסור שאינו של דם, שאף שלא שייך הטעם דאידי דטרידי למיפלט לא בלע הדגים מותרים, דאף דקיימא לו שמליחה אוסרת עד שישים, הרי כתב הרמ"א (ק"ה ט') שבאיסור שאין בו שמונונית כלל כגון חמץ בפסח וכהאי גוונא לכו"ע מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה, וא"כ הקשקשים הם במקום קליפה. ורעק"א כתב נ"מ להיכא שדגים חמים מונחים על איסור קר, דקיי"ל תתאה גבר ומהני קליפה, שהדגים מותרים בלא קליפה כיון שהקשקשים הם במקום קליפה.

הא דאין הדגים אסורין משום סכנה דנמלחו עם בשר וקשה לדבר אחר, דאין סכנה במליחה, כמ"ש בסימן קט"ז סעיף ג'. ט"ז וש"ך. (ונ"מ נמי כגון היכא דליכא משום איסור דם, כגון ששהו שיעור מליחה והודחו וחזרו ונמלחו יחד, וכהאי גוונא. ש"ך ס"ק ט"ז). והפמ"ג מביא שהמנ"י

נתבאר לקמן (צ"א ה') שציר מבשר שנמלח אפילו לא נמלח אלא לצלי חשוב רותח, וה"ה הכא.

סעיף ג'

בשר שחוטא שנמלח עם בשר טריפה

איתא בגמרא (חולין קי"ב): **רב מרי בר רחל אימלא ליה בשר שחוטא בהדי בשר טריפה** (בכלי מנוקב, וקא מיבעיא ליה מי אמרינן כי היכי דגבי דם לא חיישינן לדילמא פליט עליון ובלע תחתון, דאמרינן כל זמן שטרודין בפליטה אינם בולעים ושניהם נחים יחד מפליטתן, הכי נמי לא שנא, או לא), **אתא לקמיה דרבא, אמר ליה "הטמאים" לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהם** (-וכיון דצירן אסור, נאסר הבשר השחוט מחמת ציר הטרפה, שהוא נוח ליבלע מן הדם). ולהלן (קי"ג). בגמרא **מיתיבי דג טהור שמלחו עם דג טמא מותר, מאי לאו שהיו שניהם מלוחין, לא כגון שהיה טהור מליח וטמא תפל** (-בלי מלח, דאינו פולט כלום, אבל כששניהם מלוחים שגם הטמא פולט אסור, וכ"ש כשהטמא מליח והטהור תפל), **והא מדקתני סיפא אבל אם היה טהור מליח וטמא תפל מכלל דרישא בששניהן מלוחין עסקינן, פרושי קא מפרש טהור שמלחו עם דג טמא מותר כיצד שהיה טהור מליח וטמא תפל.**

וכתב הרשב"א שבטהור מליח וטמא תפל המליח פולט ומבליע בחבירו, והתפל או שאינו מתחמם כ"כ ואינו פולט אלא מעט, והמליח אידי דמטריד לפלוט אינו בולע אותה פליטה מועטת שחבירו פולט, או דנימא שהתפל אינו חם כ"כ שיהא פולט כלל. ובטמא מליח וטהור תפל אסור מפני שהטמא שהוא מליח פולט ומבליע את הטהור התפל, והוא הדין כשהיו שניהם מלוחים, ולא אמרינן אידי דטריד טהור למיפלט לא בלע, דלא אמרו אלא גבי דם דשריק, אבל גבי ציר ורוטב אסורים לא, דמיסרך סרוכי, ורק במקום פליטה מרובה כפליטת דם הכבד אמרו (תרומות י' י"א) הכבד אוסרת ואינה נאסרת.

האם שייך במליחה עילאה גבר או אדמיקר ליה בלע כדי קליפה - שיטת התוס' והרא"ש שבטהור מליח וטמא תפל שהטהור מותר, לא שייך לא עילאה גבר ולא תתאה, ואפילו קליפה לא בעי, דרק בחום של צלי אמרינן דאדמיקר ליה בלע. ושיטת הרשב"א שגם כאן יש חילוק

תפל ונתנם זה אצל זה או על גב זה (אע"פ שנוגעים זה בזה. ש"ך), אף הדגים מותרים בלא קליפה, מפני שהדבר המליח מחמם את התפל רק לבלוע ולא לפלוט.

וכתב הרמ"א שאם **הדגים מונחים על העופות**, מותרים אפילו נמלחו יחד (מלבד כדי קליפה שנאסר. ש"ך), דדם אינו מפעפע מלמטה למעלה, ולא גרע מחתיכה המונחת בציר דמה, שמה שלמעלה מן הציר שרי. וכתב הש"ך דה"ה בחתיכות שנמצאות זו לצד זו ואחת גדולה יותר, מה שמעל החתיכה השניה ואינו נוגע בה מותר. וכתב הט"ז בשם המהרש"ל שאם יש ספק מה היה מונח למעלה, יש לאסור. והש"ך כתב בשמו דדווקא כשידוע בבירור שלא נשרקו הדגים מלמעלה, אבל אם אינו ידוע בבירור אסור, דסתם מליחה דרך להתהפך עליון לתחתון.

עוד כתב הרמ"א דה"ה אם לא הניח הדגים אצל העופות אלא לאחר ששהו העופות במלחן שיעור מליחה, אף הדגים מותרים אע"פ ששניהם מלוחים, (ואף אם הדגים ג"כ שהו מתחילה שיעור מליחה. ש"ך). וכתבו הט"ז והש"ך דלא דמי למעשה דרש"י (ס"ט כ') שמחמירים לאסור מכח המוהל שיוצא אחרי המליחה, דשאני התם שהמוהל בען והבשר מונח בתוכו, אבל לחלוחית שעל הבשר אינה אוסרת וסגי בהדחה.

בליעה מכלי שמלחו בו - עוד כתב הרמ"א שאם נמלחו דגים בכלי שמלחו בו בשר, הדגים מותרים, דאין הדגים בולעים הדם שבכלי, דאין מליחה לכלים. (ומשמע שלכתחילה אין לעשות כן, והיינו משום דהדחה מיהא בעי ושמא ישכח להדיח, כיון שאין דרך להדיח. ש"ך). וכתב הט"ז שבב"י כתב שאפשר שכלי הבלוע בשאר איסורים אוסר את הדגים, מפני שהיא מסתרכת יותר, ומהרש"ל כתב שעץ לא אוסר ע"י מליחה אפילו כשבלוע בכלי איסור דאורייתא.

עוד כתב הרמ"א דהא דאמרינן שאם הדג תפל והעופות מלוחים אסורים, היינו דוקא שהדג פלט כבר דמו והודח (לאו דווקא הודח. ש"ך), אבל אם עדיין לא פלט דמו ולא נמלח מעולם, מותר, דאגב שיפלוט דם ידיה יפלוט גם כן הדם שבולע מן העופות, כמו שחתיכה שנפלה לציר קודם מליחה מותרת מהאי טעמא וכמו שיבואר בהמשך סימן זה. וכתבו הט"ז והש"ך שלדעת הבית יוסף גם חתיכה שכבר פלטה דמה בולעת ואינה פולטת, ודעת הדרישה והט"ז כהאוסרים.

מעשה שנמצא חלב צונן על דגים מלוחים, והתיר ר"י מפני שהוא טהור מלוח וטמא תפל, והשערי דורא מסופק בזה, דכיון שהחלב לח ורך כל כך א"א דלא בלע פורתא, ורבי משולם כתב שגם החלב מותר.

מעשה בסעודת ברית מילה שמלחו הרבה בשר בכלי מנוקב, ובכלי אחר מלחו עופות, ואחרי שהכל שהה שיעור מליחה הניחו העופות והבשר יחד כשהם נוגעים זה בזה, ונמצא אח"כ שאחד מהעופות היה טריפה ולא היה בכל הבשר שישים אפילו כנגד עוף אחד. ופסק התרומות הדשן שהמיקל בסעודת מצוה בהפסד מרובה לא הפסיד, דהתוס' והרא"ש כתבו באחד התירושים שאחרי שיעור מליחה פסק כח המלח ואינו נחשב כבר כרותח, וכ"כ הסמ"ג, אבל היכא דלא הוי לסעודת מצוה ואיכא הפסד מרובה אין להקל, מפני שספר התרומה והשערי דורא והאור זרוע אוסרים, וגם הסמ"ג עצמו לא ס"ל דאותו טעם הגון.

פסקי ההלכה

בשר שחוטה שמלחו עם בשר טריפה, או שהטריפה מלוחה והכשרה תפלה, והם נוגעים זה בזה (בא לומר שלדעה זו כשהכשרה מלוחה והטריפה תפלה מותר, אבל בטריפה מלוחה וכשרה תפלה אסור לכו"ע גם כשאין נוגעים. ש"ך), אסור כדי קליפה, שאע"פ שאינו בולע מדם הטריפה (כיון שהוא טרוד לפלוט. ש"ך), בולעת מצירה (שהוא נח להבלע, דרך בדם אמרינן אידי דטריד למיפלט לא בלע, ולא בשאר איסורים, וציר נבילה וטריפה ושקצים אסור מדאורייתא, מש"כ ציר דגים טמאים וציר דבשר האסור משום דם, איסורם מדרבנן. ש"ך).

אם הכשרה מלוחה והטריפה תפלה, מותרת בהדחה בלא קליפה, בין נתן כשירה למעלה, בין נתנה למטה. ויש מי שאוסר בנוגעים זה בזה, וסובר שלא הותרו אלא בעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה. (שו"ע. ואז א"צ אפילו הדחה, והשו"ע סובר לעיקר כמו הדעה הראשונה ש"ך). וכתב הרמ"א שכשהטריפה מלוח וכשר תפל, אפילו בכהאי גונא אסור. וע"ע בסימן ק"ה (שפסק הרמ"א שיש להחמיר במקום הפסד מרובה כסברא אחרונה, ובתור חטאת פסק לגמרי כסברא ראשונה, וכן דעת מהרש"ל. ש"ך. ורעק"א כתב שהרמ"א בסימן ק"ה לא נזכר הפסד מרובה, ומבואר שהרמ"א מיקל אף בהפסד קצת).

אם האיסור למטה או למעלה, והובאו דבריו בטור סימן ק"ה, ושם מחלק גם בין איסור כחוש לשמן.

כמה נאסר ע"י מליחה – שיטת הרא"ה והרא"ש והטור והר"ן שכל דבר שנאסר ע"י מליחה, אינו אוסר אלא כדי קליפה. שיטת הרמב"ם שהכל נאסר. וכתב הבית יוסף ש"ל שלא אמר כן הרמב"ם אלא בנבלה ודג טמא ודכותיהו, אבל בדם לא, דדם משרק שריק ואינו מפעפע ולפיכך אינו אוסר אלא כדי קליפה. וי"א שנאסר כדי נטילה.

כתב בשבלי הלקט שדג טמא ודג טהור שנמלחו יחד אסורים אפילו בכלי מנוקב.

באיזה אופן מליחת הדג הטהור לא משפיעה על התפל – הרא"ש שואל אהא דאמרינן טהור מליח וטמא תפל מותר, דכיון שנמלח הטהור ומונח על הטמא או תחתיו או בצידו, הרי נמלח גם הטמא ממלח שעל הטהור. ותירץ דמייירי שהדג הטהור נמלח מכל הצדדים אבל לא במקום שהוא נוגע בדג הטמא. אי נמי מייירי שנמלח הטהור ואח"כ הוא נגע בטמא, ובמה שהוא נוגע בטמא אינו נחשב כרותח להיות פולט, דהבשר אינו יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה. והטור תפס לעיקר את התירוץ השני, ולכן כתב שההיתר הוא כשמלח את הטהור ואח"כ נתנו על הטמא, ולפ"ז אף בנמלח מכל הצדדים ונתנו אח"כ על הטמא, וגם המקום שהטהור נוגע בטמא נמלח, מותר, וכ"כ הרשב"א, וכ"כ בהגהות אשרי שאם הטריפה תפל והכשרה מלוחה, מדיח המלוחה במים היטב במקום שהיו נוגעים ודיו בלא קליפה ובלא גרירה. וכן נראה מדברי המרדכי. אבל הר"ן כתב דהא דדג טהור שמלחו עם דג טמא מותר, לא מייירי בנוגעים זה בזה, אלא שעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה. וכ"כ בספר התרומה.

עוד כתב הר"ן שבטמא מליח וטהור תפל אסור משום דטמא מליח פולט ציר, וציר זה שהוא רותח מחמת מלח נבלע בטהור ואוסרו, ואע"פ שהטהור אינו מליח כ"כ מחמת בליעתו שלא יהא נאכל מחמת מלחו, ולא אמרינן מליח הרי הוא כרותח אלא כשאינו נאכל מחמת מלחו, היינו שאין הבשר נחשב רותח אלא צונן, אבל הציר שנפל עליו הוא רותח ונבלע בו.

טהור מליח וטמא תפל אע"פ שא"צ אפילו קליפה, הדחה מיהא בעי, כדין בשר וגבינה שנגעו זה בזה צוננים, וכ"כ בהגהות אשרי, והטור לא הזכיר זאת מפני שבלאו הכי סתם בשר חי לא אוכלים ולא מבשלים אותו בלי הדחה.

שקצתם כתבו שאין להקל בדבר ושיש חולקים על סברת רש"י.

פסקי ההלכה

יש אומרים שבשר שנמלח אסור להשהותו במלחו לאחר פליטת כל צירו דהיינו י"ב שעות, לפי שחוזר ובולע מלחלוות דם שעליו ושעל המלח. ויש מתירים להשהותו במלחו אפילו כמה ימים (מפני שהדם מישרק שריק ונופל, ועוד שהבשר הנמלח פולט ציר לעולם ואינו בולע מן הדם. ט"ז). ולכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים, ובדיעבד מותר.

כתב הש"ך שלבית יוסף דין זה תלוי במעשה דרש"י, ובתורת חטאת כתב (וכ"כ הט"ז) שגם המחמירים שם לאסור בקליפה, שאני התם שיש ציר בעין והכלי אינו מנוקב, אבל הכא שהבשר מונח בכלי מנוקב, אף אם יצא עוד דם, דם מישרק שריק, ולהכי שרי בדיעבד. ואף שמה שנתבאר בסעיף ו' שאם נפל בשר שכבר פלט דמו וצירו אצל בשר שלא שהה עדיין שיעור מליחה אסור, מיירי אפילו בכלי מנוקב, ולא אמרין מישרק שריק, שאני הכא שהבשר כבר שהה שיעור מליחה והדם כבר יצא מהנקבים, ומה שיוצא עכשיו זה מוהל בעלמא לדעת הרבה פוסקים, וא"כ למרות שמחמירים לחושבו דם, מ"מ אפשר לסמוך על הטעם דמישרק שריק, וכן המלח שעליו לדעת הרבה פוסקים אחר שפלט דמו אין לו שום כח, ולכן סומכים על הטעם דמישרק שריק.

סעיף ו'

מליחת בשר עם בשר שכבר נמלח

שיטת הרשב"א והר"ן שאסור למלוח בשר עם בשר שכבר נמלח, אם כבר שהה הראשון במלחו כדי פליטת צירו, לפי שחוזר ובולע מדם חתיכה זו, כיון שאינו טרוד לפלוט אפילו צירו.

עוד כתב הר"ן שיש להזהר שלא למלוח בשר בתחילה עם בשר שנמלח כבר אע"פ שאותו בשר פולט עדיין ציר, כל שיש לחוש שתגמור פליטת ציר הראשון קודם פליטת דם האחרון, מפני שלאחר סיום פליטתה היא בולעת מדם החתיכה השניה כדגים ועופות, אמנם שיטת התוס' להתיר בכהאי גוונא, בדגים ועופות אין העופות פולטים כלום מדם וציר עד שפלטו הדגים דמן וצירן לגמרי, אבל בבשר שנמלח ועדיין פולט ציר, אף אחרי שיגמור לפלוט ציר

בשר שיש ספק אם נמלח עם נבילה או לא, הוי ספק דאורייתא לחומרא. ט"ז.

סעיף ד'

הא דאמרין דאינו אוסר אלא כדי קליפה, היינו כששתיהן כחושות, אבל **אם אחת מהן שמינה**, אפילו אם חתיכת הטריפה כחושה וחתיכת הכשרה שמינה, מפעפע האיסור בכולה אם היתה הטריפה המלוחה למטה, משום דתתאה גבר. שו"ע. וכתב הש"ך שאם הכשרה התפלה למטה, אע"פ שהטריפה שמינה למעלה אינו אסור אלא כדי קליפה, דתתאה שהוא אינו מליח גובר ומצנן העליון, אמנם בשניהם כחושים לענין קליפה אין חילוק בין המלוח למטה או למעלה, ולעולם טמא מליח כחוש אוסר טהור תפל כחוש עכ"פ כדי קליפה.

ועיין לקמן סימן ק"ה כיצד נוהגין. רמ"א. וכתב הש"ך ששם נתבאר שאף בשמן אין חילוק בין המליח עליון או תחתון, וגם נתבאר דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן ומשערים כל מליחה בשישים, ועי"ש בסעיף י' וי"א.

סעיף ה'

השהית בשר במלחו

כתב הרשב"א בשם רבו רבינו יונה שאסור להשהות בשר במלחו לאחר פליטת כל צירו (והיינו אחרי י"ב שעות), לפי שחוזר ובולע מלחלוות דם שעליו ושעל המלח מחמת חום המלח, ואם עבר ושהה צריך קליפה, שאין דם נכנס בו אלא כדי קליפה, ולכן צריך להזהר להדיח את הבשר לפני שיגמור לפלוט את הציר.

והרא"ש סובר שאפשר להשהות את הבשר במלח כמה שירצה, לפי שטבע המלח להפליט את הדם מהבשר ולבולעו, והדם שבלוע במלח מעט הוא ואינו יכול לצאת ממנו, ואע"פ שטעם המלח נבלע בבשר, הדם שבמלח אינו נבלע בו כלל, מאחר שהדם אינו נכנס בבשר, דדמא מישרק שריק.

וכתב הבית יוסף שכבר נתבאר בסימן הקודם במעשה דרש"י שבשר שנמלח ושהה כדי מליחה ונתנוהו אח"כ בכלי בלא הדחה ונתמלא בציר והתירו רש"י, ושכן דעת התוס' והרא"ש והמרדכי והגהות מיימוני בשם סמ"ג, אלא

וכתב הבית יוסף שלענין הלכה לכתחילה יש להזהר בכל הדברים האלו ולחוש לדברי האוסרים אבל בדיעבד יש לסמוך על דברי המתירים.

פסקי ההלכה

יש אוסרים לתת בשר שלא נמלח כלל, או שנמלח ופלט כל דמו (והודח, שע"ז נסתמים נקבי הפליטה, או שכבר פלט כל דמו וצירו. ש"ך), עם בשר שנמלח קודם פליטתו דם, לפי שהבשר שלא נמלח, או שנמלח ופלט כל דמו, חוזר ובולע ממה שחבירו פולט. ויש מתירים (בבשר לא נמלח. ש"ך) ע"י מליחה שימלחנו אחר כך, כי אז יפליט כל דם שבלע. ויש מתירים בכל זה (אפילו כשכבר פלט כל דמו. ש"ך).

ולענין הלכה, לשו"ע לכתחילה יש לחוש לדברי האוסרים (והיינו שלא לעשות כנ"ל, אבל אם הדבר כבר נעשה מותר לדעת השו"ע. ובבשר שלא נמלח מיירי שהודח מתחילה, דאל"כ אסור אפילו בדיעבד מפני שהמלח מבליע בתוכו את הדם בעי ושוב אינו יוצא לא ע"י מליחה ולא ע"י צליה, אמנם י"א דאפילו בלא הודח מתחילה מותר, דס"ל שאין כח ברתיחת הציר להבליע הדם בעין שעליו. ש"ך). ולרמ"א אם נפל בשר שכבר פלט כל דמו וצירו (או ששהה שיעור מליחה והודח. ש"ך) אצל בשר שלא שהה עדיין שיעור מליחה, אסור אפילו בדיעבד (ולא מהני הדחה ומליחה אח"כ, ואפילו לצלי אסור, דכיון שכבר פלט דמו וצירו, א"כ אינו טרוד שוב לפלוט, ובולע, ושוב אינו יוצא לא ע"י מליחה ולא ע"י צליה כיון דלא פליט דם של עצמו, וגם לא אמרי' דמישרק שריק, והלכך כולו נאסר, דאנן משערינן במליחה בשישים, ומשמע שהוא נאסר מיד. ש"ך).

דברי הרמ"א

כתב הרמ"א שיש אומרים שכל מעת לעת לאחר שנמלח פולט צירו, ואם נגע תוך זמן זה לבשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה, אינו נאסר, (שכיון שהוא פולט ציר אינו בולע, וא"צ לחזור ולמולחו. ש"ך), וכן נוהגים, אך במקום שאין הפסד מרובה יש לאוסרו לאחר י"ב שעות, וקודם לזה אין להחמיר כלל. (ואם הודח בתוך מעת לעת, י"א שע"י ההדחה נסתמים נקבי הפליטה ואינם חוזרים ונפתחים, ויש חולקים, אמנם אם עדיין לא שהה שיעור מליחה, לכו"ע ההדחה לא סותמת את נקבי הפליטה. ט"ז). וכל שכן אם לא נמלח כלל, דאפילו אם נפל לציר ממש אין לאוסרו (אם הודח לפני שנפל לציר, ויש מתירים גם בלאו

עדיין חלקיו רפים, וכבולעו כך פולטו ע"י המלח. אך כתב הר"ן שזו סברא בלא ראיה, ולכן יש לאסור בכהאי גוונא.

ורבינו ירוחם כתב שלדעת הרשב"א כל שעדיין לא עבר י"ב שעות מתחילת מליחת הבשר ועדיין הראשון במלחו, אבל אם הדיחו, כבר נאסר מחמת בשר שמלחו עמו ואין לו תקנה.

שיטת רבינו תם שאין חתיכה הנמלחת אוסרת חתיכה שעמה, דאין הדם נבלע בחתיכה אחרת במליחה, כל שנמלחו בכלי מנוקב, דדם מישרק שריק ויוצא כולו דרך הנקבים ואינו נבלע כלל בחתיכה, ודווקא בדגים הוא דאסרינן משום דרפו קרמייהו, אבל בשר אחר לא. והקשה הר"ן דהא רב ששת מלח גרמא גרמא משום דילמא פליט האי ובלע האי, ולא התירו אלא משום דאידי דטריד למיפלט לא בלע, אבל היכא דלא פלט ודאי בלע. ורבינו ירוחם מביא את שיטת רבינו תם, וכתב שלא הודו לדבריו. בעל התרומה והאגור מביאים את שיטות האוסרים והמתירים הנ"ל, והאגור מסיים שהעולם נזהרים לכתחילה ומתירים בדיעבד.

וכתב הרשב"א **שדעת מקצת רבותינו** שאפילו מלחו בשר על בשר שנמלח והודח ובלע דם חתיכה זו שמלחו עליו, חוזר הוא ומולחו וכשר, דכבולעו כך פולטו, וכמו שפולט ע"י מלח דם של עצמו כך פולט דם שבלע ממקום אחר, ואין דבר זה נכון בעיני, וראיתי סתירת דבר זה ממה שאסרו דגים שמלחן עם עופות ואילו היה להם היתר במליחה לא אמרו אסורים ולא היו שותקים מללמוד עליהם את ההיתר.

וכתב הר"ן שיש להזהר שלא להניח בשר תפל אצל בשר מלוח בעוד מלחו עליו, אע"פ שדעתו למלוח התפל אח"כ, לפי שהתפל כיון שאינו טרוד לפלוט בולע הדם שפולט המלוח, ודם הנבלע הבא ממקום אחר אינו נפלט ע"י המלח לגמרי, וכמבואר בגמרא (ק"ב:) שדגים ועופות שמלחם זה עם זה אסורים, ולא אמרינן שהמליחה מוציאה את הדם שנבלע בהם. אבל רבינו יונה התיר, ואמר דלא דמי לדגים, דהתם אין בהם דם מגופם אלא אותו שבלעו, ולפיכך אין כח במלח להפליטו, אבל חתיכה שדמה בתוכה, כשם שהמלח מפליט דם של גופה, כך הוא מפליט דם הנבלע בה ממקום אחר. וכתב הר"ן שאפילו לסברא זו כל שנמלח ויצא מידי דמו והודח אין מניחין אותו אצל בשר אחר בעוד שמלחו עליו ופולט דם, לפי שזה בולע דם פליטת האחר ושוב אין לו תקנה במליחה.

כל זה לא מיירי אלא בציר שהוא כרותח, אבל דם בעין שנפל על בשר שהוא תוך שיעור מליחתו (בהפסד מרובה וסעודת מצוה, דאי לאו הכי אפילו לאחר שיעור מליחתו חשיב כרותח. ש"ך), והוא חשוב כרותח כמבואר לקמן סימן צ"א, נאסר הבשר, דלגבי דם בעין לא אמרינן אידי דטריד לפלוט לא בלע, ולא כבולעו כך פולטו.

והא דאסרינן אותו כשנפל לציר, (אם נפל לציר אחר שכבר פלט כל ציר ידידה, דהיינו אחר ששהה יום שלם, או שהודח אחר המליחה לדעת הסוברים שנסתמים נקבי הפליטה, או אפילו אם לא שהה יום שלם אלא תוך י"ב שעות ואין כאן הפסד גדול דאסור לפי פסק הרמ"א לעיל). ט"ז, היינו דוקא מה שבתוך הציר, אבל מה שלמעלה מן הציר, שרי (דדם אינו מפעפע למעלה, ואפילו אם אותו מקצת שבציר שמן מותר. ש"ך). מיהו מה שבתוך הציר (ועוד כדי קליפה ממה שמחוץ לציר. ש"ך) נאסר מיד (ודלא כמהרש"ל. ש"ך) ואין שיעור לדבר. (ובמקום שמועיל לחזור ולמולחו, אינו פוסל עד שיששה שיעור כבישה בציר. ט"ז).

בשר שנפל לתוך ציר שעל הקרקע, דינו כאילו היה הציר בכלי. (רמ"א). דיש להסתפק אם קרקע נחשבת כלי מנוקב. (ש"ך בשם התורת חטאת). וכתב הש"ך שנראה דמ"מ א"צ רק כדי קליפה במקום שנוגע בקרקע לציר, אבל מה שלמעלה ממנו שרי. ומיירי שנפל על הקרקע בשר שלא שהה עדיין שיעור מליחה, אבל בשר שפלט כל דמו אסור גם בלי מנוקב, ובשר שלא נמלח כלל שרי אפילו בכלי שאינו מנוקב ע"י מליחה אח"כ, דאין כח בציר לפרוש ממקום למקום. עוד כתב הש"ך שאף שלרמ"א אם נפל לציר לכלי שאינו מנוקב בתוך שיעור מליחה, גם מה שמחוץ לכלי נאסר, בקרקע שזה ספק אי דינה ככלי מנוקב מותר מה שמחוץ לציר.

בשר שנגע בחתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב ונאסרה, דינה כאילו נגעה בציר. (רמ"א). ומועיל לה מליחה אח"כ. (ש"ך).

ספק ציר ספק מים, מותר, דציר דרבנן וספיקא להקל. (רמ"א). והיינו שדם שמלחו אינו אלא מדרבנן, ואע"ג דבנפל לציר שבקרקע אזיל מספיקא לחומרא, י"ל דשאני התם שאם אתה מיקל בזה יבאו להקל אם נפל ע"ג קרקע לדם ממש, וכן י"ל בשאר ספיקות, משא"כ הכא דאיכא לספוקי שמא אין כאן ציר. (ש"ך).

הכי. ש"ך), דאמרינן על ידי שיפלוט דם ידידה (כשידיחנו וימלחנו. ש"ך), יפלוט גם כן מה שבלע ממקום אחר.

בשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה, ונפל לציר, יש להתיר (כשידיחנו ויחזור וימלחנו. ש"ך) אם לא נכבש בתוכו יום שלם. (הקשה הט"ז שאם נכבש יום שלם אסור גם בנכבש במים, ולא רק בציר, ובמקור דין זה מבואר שכבר ביום או לילה נאסר בשהה בציר, וכתב שיש כאן ט"ס, וצ"ל אם לא נכבש בתוכו שיעור כבישה. והש"ך כתב ש"ל שבשיעור כבישה אינו כמבושל אלא לשאר דברים, ולא לענין שיהא כמבושל ממש ולא יצא אח"כ ע"י מליחה. עוד כתבו הט"ז והש"ך דמיירי כאן בכלי מנוקב, דאי לאו הכי אסור כיון שהבשר לא שהה שיעור מליחה. והנודע ביהודה כתב שאם הבשר נמלח ולא שהה שיעור מליחה יש לאסור כדברי הט"ז אפילו בהפסד מרובה לחלוטין, אבל אם לא נמלח כלל, באין הפסד מרובה יש לאסור, אבל בהפסד מרובה או לכבוד שבת יש להתיר לצלי).

בשר ששהה שיעור מליחה ונפל לציר, יש אוסרים אותו (מיד. ט"ז) אע"פ שלא כלה זמן פליטת צירו עדיין, ומכל מקום לצורך הפסד גדול יש להתיר גם בזה כל זמן פליטת צירו, דהיינו תוך י"ב שעות, ע"י שיחזור וידיחנו ויחזור וימלחנו, (ואם נתבשל בלא הדחה ומליחה שניה, מותר לרמ"א במקום צורך גדול, א"כ הודח אחרי המליחה קודם שנפל לציר, שאז נסתמו נקבי הפליטה והוא בולע, ולכו"ע לא יועיל הדחה ומליחה שניה. אבל ההדחה אחרי שנפל לציר לפני המליחה השניה אינה סותמת נקבי הפליטה, דהדחה זו אינה אלא להעביר הלכלוך של הציר, ורק הדחה כדין בשר אחרי מליחה סותמת נקבי הפליטה. ש"ך).

בשר שנפל לציר קודם ששהה שיעור מליחה (והכלי מנוקב, דאי לאו הכי אף קודם שיעור מליחה אסור ולא מהני מליחה אח"כ. ש"ך), ידיחנו (וא"צ הדחה גמורה, ומספיק לשפוך עליו מים בלא שרייה. ט"ז וש"ך, ולמהרש"ל א"צ לחזור ולהדיחו אפילו לכתחילה. והדחה שקודם שיעור מליחה אינה סותמת נקבי הפליטה. ש"ך) ויחזור וימלחנו (אם לא שהה שיעור כבישה, אבל בשהה שיעור כבישה אין לו תקנה. ט"ז). מיהו אם מלחו בלא הדחה לאחר שנפל לציר, שרי בדיעבד (כיון שכבר הודח קודם המליחה הראשונה. ט"ז. וכתב הש"ך שדווקא לדם שבעין צריך הדחה, ולא לציר).

דבריהם. אלא חותך הראש לשנים, ומולח יפה יפה הראש לצד פנים, וחוזר ומולח על השיער, שאין השיער מעכב ע"י המלח להפליט דם שבבשר הראש, שהרי מוח שבעצמות נכשר על ידי מליחה ואין העצם מעכב, ק"ו לשיער שבראש.

וביאר הבית יוסף שלמרות שהשיער לא מעכב את המלח, והדם יכול לצאת דרך בית השחיטה והנחיריים, וחכמים לא חילקו במליחה בין חתיכה דקה מאוד לחתיכה עבה מאד, מ"מ צריך לחתוך את הראש לשנים מפני המוח שבפנים, שבלי החיתוך אינו פולט את דמו. ומה שהוצרך הרשב"א לומר שהשיער לא מעכב, למרות שהרי מולחו לצד פנים, ודעת הרשב"א שמשפיקה מליחה בצד אחד, י"ל שהרי לכתחילה צריך למלוח משני הצדדים, והכא מיירי בלכתחילה.

פסקי ההלכה

לפני מליחת הראש, חותכו לשנים (למצוה מן המובחר, ולא בגלל מליחת כל הראש, אלא בגלל המוח שבתוכו, ובסעיף ג' מבואר שבשביל המוח מספיק לנקוב את העצם והקרום. ט"ז וש"ך), ומולחו יפה לצד פנים, וחוזר ומולח על השיער (דלכתחילה צריך למלוח משני הצדדים, כמבואר בסיומן ס"ט), שאין השיער מעכב על ידי המלח להפליט דם.

דעת הבית יעקב שמצד הדין צריך לחתוך את הראש לשנים לפני המליחה, מפני שיש מקומות שהראש חלול מבפנים, ולא גרע מן הריאה שצריך לפתוח הקנוקנות שבה, ולכן כאן אם לא חתך את הראש יש לאסור אפילו בדיעבד, כדין בשר שנמלח רק מצד אחד. והפתחי תשובה מסכים עם הט"ז והש"ך שזה רק מצוה מן המובחר, דמצד החללים הרי מצינו שאת הלב קורעים אחרי המליחה אף שהוא חלול בפנים, ובריאות עצמם שהזכיר המנחת יעקב א"צ לפתוח את הקנוקנות מדינא אלא ממנהגא, ואף שבט"ז משמע שזה מדינא, כבר השיגו עליו.

סעיף ב'

הכשרת הרגלים

בהכשרת הרגלים יש לברר כיצד יש למולחם בלא לחשוש שיתכנס דם בפרסות שהם ככלי שאינו מנוקב, ויאסור את הרגלים.

כתב הרשב"א שלפני מליחת הטלפים חותך אותם מעט למטה (שאף שהדם יכול לצאת ממקום החיתוך בפרק,

צייר מעורב עם מים, אפילו היו המים מועטים (והיינו שהם מרובים מהציר, אלא שאין בהם שישים כנגד הציר. ש"ך. וכתב המגן אברהם שברמ"א משמע שאפילו באין המים מרובים מהציר מותר, והכל לפי ראות עיני המורה. ועיין פתחי תשובה), לא חשיב עוד רותח ואינו אוסר.

בשר שנמלח ונפל למים שנתאדמו מפני שהדיחו בהם בשר, ואין שישים במים כנגד הדם, כתב בתורת חטאת שיש אוסרין ואין נוהגין כן אלא מותר בדיעבד, לפי שהמים מבטלים כח הציר ע"ש. והנודע ביהודה פקפק ע"ז, דשאני ציר המתערב עם המים תיכף ובטל כוחו, אבל הבשר אינו מתערב עם המים ואינו מצטנן, והעלה לדינא דיש להקל בין אם הוא תוך שיעור מליחתו ע"י מליחה שנית, וגם אחר שיעור מליחתו יש להתיר, ומי שלבו נוקפו בזה עכ"פ יתיר ע"י מליחה שנית, רק יזהר שימלחנו בפני עצמו ולא עם שאר בשר.

בשר ששהה שיעור מליחה והודח שנפל לבשר שלא שהה שיעור מליחה, הבאר היטב כתב שאסור, והפתחי תשובה מביא שבצמח צדק מתיר במקום הפסד מרובה, דהך סברא שע"י הדחה נסתמו נקבי הפליטה לא קים לן שפיר, ומאן דמקיל בזה אפילו שלא בהפסד מרובה ע"י שיחזור וימלחנו לא הפסיד. וכן המשאת בנימין סימן מקיל בזה, וכ"כ המנחת יעקב בשם ספר תמים דעים.

סימן ע"א

סימן זה עוסק בדיני הכשרת הראש הרגלים והמח (ובסימן הבא יבוארו דיני הכשרת הלב, ובסימן ע"ג יבוארו דיני הכשרת הכבד), שיש במליחת אברים אלו דינים מיוחדים יותר מסתם מליחה, מסיבות שונות המעכבות את יציאת הדם מאברים אלו ע"י המליחה וצריך לברר האם מליחה מועילה בהם, או צליה, ומה דינם לגבי עצמם ולאסור אחרים כאשר לא הוצא מהם הדם כדין.

סעיף א'

הכשרת הראש

בהכשרת הראש יש לדון האם השיער מפריד בין המלח לראש, ודרך היכן הדם יוצא בזמן מליחת הראש.

כתב הרשב"א שבמליחת הראש, שהשיער מפסיק בין הראש עצמו למלח, י"א שמולח על השיער ואח"כ מניחו על האש עד שיסיר השיער, וחוזר ומולח. ואיני רואה

והדם זב דרך בית השחיטה, ואם הניחו על בית נחיריו ונעץ בו שפוד או קנה מותר, לפי שגם דרך שם זב הדם, וכן אם ניקב בעצם כנגד הקרום והניחו על הנקב שפיר דמי.

כתב הטור **שדעת הרמב"ם** שאין מבשלים ולא קולים את המח עד שיהבהבו אותו באש תחילה, וכ"כ בה"ג שאין לאוכלו אלא צלי. וכתב הבית יוסף שנראה מדברי הטור שהרמב"ם אסר מן הדין לבשל ולקלות את המח, וברמב"ם עצמו אמר רק שכך המנהג, וכתב מגיד משנה שהמנהג הזה לא פשט בכל ישראל, ובמקומותינו מוציאים המח מקדירת הראש שהוא נתון בו ואח"כ קורע הקרום שעליו ומולחו והרי הוא מותר אפילו לקדירה, וזהו דין התלמוד. והרשב"ץ תמה על הרמב"ם בזה.

ודעת הרא"ש שמותר למלוח את הראש עם המח ולבשלו אח"כ, ובלבד שינקוב את העצם כנגד הקרום, וינקוב גם את הקרום, וכ"כ בעל העיטור. ומבואר מדבריו שמותר לבשל את הראש כדינא דגמרא ודלא כהרמב"ם, ואפילו כשהראש שלם מותר לבשלו ע"י מליחה אם נקב את הראש והקרום, ומשמע ג"כ שהוא סובר שאין השיער מעכב ע"י המלח להפליט דם שבבשר הראש, ומשמע נמי שהוא מתיר להניחו על הצדדים לצלות ע"י נקיבת העצם כדברי הרשב"א, ואף שהרשב"א לא הצריך לנקוב הקרום, שאני התם שהוא צולחו, וכל שניקב העצם שוב אין הדם מתכנס בעצם הקדירה שיתבשל המוח בתוכו, ואע"פ שהקרום שלם אין בכך כלום, דנורא מישיב שייב. ומשמע נמי שהוא סובר שיש להורות כדן התלמוד בצליית הראש להתיר בהניחו על בית השחיטה או נחיריו ודץ ביה מידי, ולא כאותם הנוהגים שלא לעשות כן משום דחיישי שמא לא יהיה בית השחיטה או הנחיריים למטה.

ובתשובה כתב הרא"ש דהאידינא רגילים להסיר המוח ולמולחו תחלה קודם צליה, כי בימיהם היו צולין בתנור ומשלשלים הצלי לתוכו, וכשנותן הנחיריים למטה זב כל הדם לחוץ דרך הנחיריים, אבל בתנורים שפיהם אינו למעלה, איכא למיחש שמא לפעמים לא יהא בית השחיטה או הנחיריים למטה. וכתב הבית יוסף שנראה שזו זהירות יתירה, ואין למדים ממקום שנהגו בה למקום שלא נהגו, ולפיכך השמיט הטור תשובה זו, ואדברה נראה מדבריו שהרא"ש היה מתיר כדן התלמוד, אלא שהשיב לשואלו טעם למנהג המקום ההוא.

פסקי ההלכה

ואפילו דרך השיער יוצא דם כמו שדם מח העצמות יוצא אע"פ שהעצם סתומה מכל צדדיה, מ"מ אם לא יחתוך למטה יתכנס דם בפרסות ויאסור את מה שבתוכם, דהוי כמולח בכלי שאינו מנוקב. בית יוסף, ומולח, ומניח מקום החיתוך למטה (שכיון שחתך רק את ראש הפרסות, אם לא יניח מקום החתך למטה, יש לחוש שיתכנס שם דם ויאסור. אי נמי הרשב"א לשיטתו שבכל פעם שצריך לחתוך, כגון בהמה ועוף שלא נשחטו הורידים, צריך להניח מקום החתך למטה. שם), והדם יוצא דרך החתך.

פסקי ההלכה

הטלפים, מחתך אותם מעט למטה, ומולח, (כדי שהפרסות לא יעכבו את הדם מלצאת מהבשר, דבשר המונח במקום דחוק הדם אינו יוצא יפה, אמנם שאר עצמות אין מעכבים את הדם מלצאת. ודלא כהלבוש שכתב הטעם מפני שהם חלולים והדם יתכנס שם, ש"ך) ויניח מקום החתך למטה, וימלח גם על השיער. וכתב הרמ"א עיין בסימן ס"ח סעיף ח', (ששם נתבאר שאם לא חתך אותם מעט למטה נוהגים לאסור אף בדיעבד את מה שבתוך הקליפה. ש"ך).

כתב הט"ז בשם המהרש"ל דמצוה מן המובחר **לחרוך השיער**, ועדיף לחרוך קודם המליחה אע"פ שמועיל גם אם מלח לפני החריכה, ואין לחוש שהוא יפליט הדם והדם יתעכב שם, כיון שהוא מנקב את הטלפים ויש מקום לדם לזוב, ואין נוהגין כן.

סעיף ג'

הכשרת המח

בהכשרת המח יש לדון האם מליחת הראש מוציאה את הדם גם מהמח שבתוכו או לא, וכיצד הדם יוצא מהמח בשעת המליחה.

איתא בגמרא (חולין צ"ג:): **תלייה אבית השחיטה, או אנחיריה ודץ ביה מידי** (בנקב החוטם כדי שלא יסתם שרי).

כתב הרשב"א שהקרום שעל המוח יש בו חוטים, והמוח עצמו יש בו דם, ואינו יוצא מידי דמו במליחת הראש, לפי שעצם הראש מקיפו ועומד לפניו ואין מקום לדם לזוב, ואפילו צולחו על האש א"א לאש לשאוב דמו, והדם מתקבץ בעצם המוח העשוי כקדירה, לפיכך הבא למולחו (כדי להכשירו לבישול) קורעו ומוציא המוח, וקורע הקרום, ומולחו, ואם רוצה לאוכלו צלי, מניח בית שחיטתו על האש

סימן ע"ב

הכשרת הלב

סעיף א'

הלב מתקבץ הדם בתוכו בשעת שחיטה, לפיכך צריך לקורעו קודם מליחה ולהוציא דמו ולמולחו אח"כ, מלחו ולא קרעו, קורעו אחר מליחתו ומותר, אע"פ שנמלח עם הדם שבתוכו, דכבולעו כך פולטו.

פסקי ההלכה - הלב, מתקבץ הדם בתוכו בשעת שחיטה. לפיכך צריך לקורעו קודם מליחה ולהוציא דמו, ולמולחו אחר כך, ואח"כ מבשלו. וכתב הרמ"א שאז מותר אפילו לבשלו, וביאר הש"ך שאף שגם השו"ע כתב שאח"כ מבשלים אותו, כוונת הרמ"א שדינו כשאר בשר ומותר לבשלו אפילו עם בשר.

כתב הרמ"א שיש מחמירים שלא לבשלו (אפילו ע"י קריעה ומליחה, שמוא יבשלו בלא קריעה. ט"ז וש"ך), אלא צולים אותו (ע"י קריעה ומליחה קצת בשאר בשר. ש"ך) ואח"כ מבשלים אותו. וכתב הדרכי משה שרבים מקילים ונוהגים לבשלו אחר המליחה, וכתב הט"ז שגם המהרש"ל מיקל בזה. והש"ך כתב בשם התורת חסאת שאין לשנות במקום שנהגו להחמיר, אמנם בדיעבד אם בשלוהו אחר קריעה ומליחה פשיטא דשרי אף להיש מחמירים.

כתב התשב"ץ 'ואיני אוכל לב עוף, אע"פ שהספר אינו מזכיר רק לב בהמה שקשה לשכחה, מ"מ כמו כן מונע אני מלב עוף. וכתב הש"ך שראה שזוהרים בזה.

סעיף ב'

מלח הלב בלא קריעה

איתא בגמרא (חולין ק"ט): **תניא הלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר.**

וכתב רש"י (ק"ט). שאע"פ שהלב נתבשל שלם אין בשרו נאסר, מפני שהוא חלק ואינו בולע כדאמרינן בפסחים (ע"ד): שאני לב דשיע. וכ"כ הרמב"ם שאפילו אם בישלו ולא קרעו, קורעו אח"כ ומותר.

והתוס' כתבו בשם רבינו תם שאין לסמוך על זה לעשות מעשה, ד'שאני לב דשיע' זה דחיה בעלמא כדי שלא נוכיח

הקרום שעל המוח יש בו חוטים, והמוח עצמו יש בו דם, ואינו יוצא מידי דמו במליחת הראש, לפי שעצם הראש מקיפו ועומד לפניו ואין מקום לדם לזוב, לפיכך הבא למולחו קורעו ומוציא המוח וקורע הקרום ומולחו.

רצה למלוח הראש והמוח בתוכו, ינקוב העצם כנגד הקרום, וינקוב גם הקרום, וימלח, ויניח הנקב למטה, ומותר אפילו לקדירה. (שו"ע). וכתב הש"ך שאם לא נקב את הקרום לא מהני אף כשמניחו על בית השחיטה או הנחיריים ודץ ביה מיד, שבצלי זה מועיל.

וכתב הרמ"א עיין לעיל סימן ס"ח כיצד נוהגים לכתחילה בענין זה. וכתב הש"ך ששם נתבאר שלכתחילה נוהגים ליטול המוח קודם המליחה מתוך הגולגולת ולחתוך הגולגולת שתי וערב, שאז מתחתך הקרום היטב.

נמלח הראש שלם בלא נקיבת העצם, הקרום והמוח אסורים (דהוי כנמלחו בכלי שאינו מנוקב, וגם בעוף הדין כך. ש"ך), ושאר הראש מותר (וחשיב שנמלח משני הצדדים, דהוי כחתיכה עבה, אלא שאם קרעו לשנים הוי כנמלח מצד אחד. ט"ז), וכל שכן שאר בשר שעיומו. רמ"א.

הרשב"א והרא"ש כתבו שטעם ההיתר של שאר הראש הוא מפני שעצם הגולגולת מפסיקה בין הדם שבתוכו לבשר, ואפילו אם קצת מן הדם נפלט ונכנס לתוך הבשר כבולעו כך פולטו. וכתב הש"ך שטעם הראשון עיקר ולרווחא דמלתא כתבו הטעם השני, ולפי זה אפילו אם שאר בשר שעיומו נמלח ופלט כבר כל דמו וצירו בענין דלא שייך ביה כבולעו כך פולטו, אפילו הכי מותר (אם הוסר הבשר מעל הראש שבחוץ על הגולגולת). ורעק"א כתב דנ"מ נמי אם אחר שמלחו והודח חזר ומלחו, דלטעם כבולעו כך פולטו הבשר מהקרום אסור, דמה שיפלוט עתה אסור כיון דליכא דם של עצמו.

הקולית ושאר עצמות שיש בהן מח צריכים מליחה (ואם נתבשל בלא מליחה המח אסור, דמחזקינן שיש דם במח, אך נראה שאם יש שישים בקדירה כנגד המח שבעצמות, אף המח עצמו מותר. ש"ך), ומליחת העצם מועיל למוח שבקרבו, ואין צריך לנקוב העצם, אמנם לכתחילה לא ימלחנו עם שאר בשר אלא לבד (אבל בבשר שלהם אפשר למלוח אפילו לכתחילה. ש"ך), ובדיעבד שרי. רמ"א.

לזה, דאין לנו להחזיק ריעותא, ודי שיהא בהכל שישים כנגד הלב, ועוד דאיסור הבלוע בחתיכה אינו הולך מחתיכה לחתיכה כי אם על ידי רוטב, ורק החתיכה שהלב בה אסורה אם אין בה שישים כנגד הלב, והשאר מותרות. וי"א שהמחמיר תבוא עליו ברכה והמיקל לא הפסיד.

פסקי ההלכה

מלחו ולא קרעו, קורעו אחר מליחתו ומותר אע"פ שנמלח עם הדם שבתוכו, דכבולעו כך פולטו. והוא הדין אם צלאו ולא קרעו קורעו לאחר צלייתו ומותר. אבל אם בישלו בלי קריעה, אסור עד שיהא שישים כנגד הלב, דלא ידעין כמה נפק מיניה. שו"ע. (ואם נמלח תחילה, לדעת השו"ע שמספיק שישים כנגד הדם הכנוס, וי"א שגם בזה צריך שישים כנגד כל הלב, וכן משמע ברמ"א, וצ"ע לדינא). וביאר הש"ך דע"י הבישול הוא בולע ולא אמרינן דשיע, ובקדירה לא שייך לומר כבולעו כך פולטו, דכל מה שנפל ממנו נשאר בקדירה.

שיטת השערי דורא שמספיק שישים כנגד דם הלב לחוד, ורש"ל עשה פשרה שאם הלב לא נמלח צריך שישים כנגד כל הלב, אבל בנמלח ואין דם אלא דם הכנוס. וכתב הט"ז שלמעשה יש להחמיר כדעת רמ"א להצריך שישים כנגד כל הלב בכל גווני.

וכתב הרמ"א דאפילו בדאיכא שישים הלב עצמו אסור (דהדם שבלב מתייבש בתוכו. ט"ז וש"ך. ולא אמרינן שהלב עצמו נעשה נבילה, דלענין זה מהני שיעתו שאינו ממהר לבלוע יותר משאר בשר, ולשו"ע כשיש שישים גם הלב עצמו מותר. ש"ך), ויקלוק מעט סביב הלב (והיינו שאפילו אם נתבשל הלב עם העוף בענין שיש בחתיכה עצמה שישים, צריך קליפה, כיון שכבר נמלח עמו ונאסר כדי קליפה. ש"ך).

ויש מחמירים אפילו במליחה (וה"ה בצליה. ש"ך) לאסור שאר בשר שנמלח עמו (אבל הלב עצמו מותר. ש"ך), ואומרים דלא אמרינן כבולעו כך פולטו גבי דם הלב הכנוס בתוכו, דהוי דם ממש ולא מקרי דם פליטה, והמנהג להקל (בנמלח, אפילו לגבי הלב עצמו. ט"ז), וכן עיקר דגם זה מיקרי דם פליטה ושייך למימר ביה כבולעו כך פולטו, מידי דהוי בדם שבחוטם. ויש מחמירים לקלוק קצת במקום שהיה הלב דבוק (והקשה רעק"א למה בשר הלב לא נחשב קליפה לגבי הדם, שהרי הבשר לא נאסר וקורעו אחרי מליחתו), וטוב לחוש לדבריהם ולקלוק קצת סביב הלב

את הכלל שכבולעו כך פולטו מדקתני קורעו לאחר בישולו, אבל למסקנה שכבולעו כך פולטו א"כ זה טעם ההיתר, וקורעו לאחר בישולו היינו לאחר צלייתו, דבזה שייך כבולעו כך פולטו שהדם נופל לחוץ, אבל בקדירה אסור ולא אמרינן דשיע ולא בלע. וכתב המרדכי שכן דעת ר"י, ונראה מדברי הר"ן שכן דעת הרמב"ן, והמגיד משנה כתב שכן דעת הראב"ד וקצת מפרשים, ושיש מהם סבורים כדעת הרמב"ם וכן הכריע הרשב"א.

יש מקשים אמאי בצליה אמרינן כבולעו כך פולטו, והא לא אמרינן כבולעו כך פולטו אלא גבי דם פליטה ולא גבי דם בעין, ודם הלב הוי כדם צלול. וי"ל דאמרינן 'שאני לב דשיע' רק לענין שאינו בולע הרבה אלא מעט, ולגבי עצמו הדם נחשב כדם פליטה. ויש מתרצים (הגהות שערי דורא) שכיון שדרך הדם של הלב להתייבש תוך חללו, מה שזב הוי כדם פליטה, ולפ"ז צ"ל דגם במליחה מתייבש. ולפ"ז פשיטא ששאר הבשר שנמלח עימו מותר. ודעת הרשב"א והרמב"ן שבצלי אמרינן דשיע ואינו בולע כלום.

בשר שהתבשל עם לב שלא נקרע אסור אפילו לדעת הרמב"ם (וכ"ש לדעת האוסרים את הלב עצמו), וצריך שישים כנגד הלב, דהרוטב מהבשר נכנס לתוך הלב ומוציא ממנו את הדם ומוליכו בכל הקדירה, ולא ידעין כמה נפיק מיניה. ואם יש שישים כנגד הלב, משמע מהמרדכי שגם לדעת האוסרים הלב עצמו מותר.

וכתב הר"ן שאפשר שאם אין בקדירה שישים אפילו הלב אסור, לפי שהנפלט מן החתיכות שנאסרו אוסר את הלב, ואין חלקות הלב מונע מלבלוע אלא דם דשריק אבל שמנונית לא. (וכ"כ הגהות אשרי והמרדכי). ויש מקילים לומר דלמאי דמסקינן דלב שיע אפילו שמנונית נמי לא בלע, וליתא. ויש מי שאומר דמאי דאמרינן דלב שיע היינו אפילו בנחתך, לפי שחלקי הלב מקובצים ומחוברים הרבה ולפיכך אינו בולע.

כתב הרשב"א שמשערים בכל הלב לפי שאין אנו יודעים כמה יצא ממנו, ואין הפרש בדבר זה בין שהלב דבוק עם העוף ובין שאינו דבוק, לעולם אין משערים בכל העוף אלא בלב לבדו, ושמעתי שיש מחמירין לשער בכל העוף, ולא נראו דבריהם.

ויש אומרים שאם העוף מנותח לנתחים והלב באחד מהם, יש לחוש שמא אותה חתיכה נשארה לבדה ברוטב ונאסרה ונעשית נבילה ואוסרת האחרות, ולא נהירא דלמה נחוש

החתיכה קודם לכן ועתה אינה ממחרת יותר לבלוע משאר דברים שבקדירה, וכן דעת הרשב"א והטור.

וכתב הרמ"א שכל עוף יש בו שישים אפילו אין בו הראש והרגלים התחתונים כדרך שנוהגים להסיר דהיינו עד הארכובה התחתונה, (ור"י מינץ מיקל גם כשאין בעוף כנפים ורגלים, וכן דעת הדרישה להקל עכ"פ היכא שיש עוד איזה צד לקולא, דהיינו שאנו משערים שישים בכל החתיכה היכא שיש איסור דבוק שזה עצמו חומרא. ונגם עוף בלא העור יש להקל ואפילו באוזה שהופשט. ט"ז), ולכן אם העוף שלם הכל מותר (מלבד הלב עצמו. ט"ז וש"ך), ואם אין שלם ואין בו שישים נגד הלב הדבוק בעוף, י"א שהחתיכה נעשית נבילה (כיון שהיא ממחרת לבלוע האיסור תחילה. ש"ך), ובעינן שישים בקדירה נגד כל העוף, וכן נוהגים. ואפילו אם יש שישים בקדירה, העוף אסור הואיל ואין בו שישים נגד הלב הדבוק בו. ואם אין הלב דבוק בעוף, מצטרפת כל הקדירה לבטל הלב בשישים.

אין בהמה שהיא שישים נגד לבה.

מדברי מהרש"ל נראה שאם בתוך הרוטב דרך בישול נצטמק הלב בחתיכה, מיקרי איסור דבוק, וצריך בחתיכה עצמה שישים לבטל הלב. ואין דבריו מוכרחים. ש"ך.

כתב מהרש"ל שעוף שאין בו שישים כנגד ליבו, ומילאוהו ביצים, אין הביצים מועילים לבטל, (והיינו במילוי בין העור לבשר, אבל במילוי בתוכו כיון שהלב כנוס בתוך המילוי הוי כחתיכה שהלב דבוק בה), ואפי' היה הלב מונח לבדו ואינו מחובר אל החתיכה אינם מצטרפים, כיון שהביצים נקשרים, ואם מילאו את העוף בבשר, המילוי נחשב כבשר המונח עם הלב בקדירה, ואם מילאו את העוף בבשר וביצים יחד, אם לא נמלח הבשר זה מועיל לבטל כמו שהיה הכל בשר, ואם נמלח אז המלח גורם שיקרש והוי כנמלאו כולם ביצים. וכל שנאסר המילוי צריך שיהיה בגוף העוף שישים כנגד המילוי, ואם לאו נאסר כל הקדירה עד שיהיה שישים נגד כל העוף. ובאגודה כתב דאם מלאוהו בביצים הוי כבישול ואסור אפי' דיעבד, וכתב מהרש"ל שאין כוונתו דהוי כבישול ממש אפילו לקולא, דהיינו שאם יש בהכל שישים מותר, אלא לאיסור קאמר, דלא אמרי' מישרק שריק. והרמ"א כתב שמילוי ביצים הוי ממש כבישול לכל דבר, והוה כתבשיל אחר עם העוף אם אין הלב דבוק בו, וכ"כ באו"ה, ודברי האגודה הם כפשוטם, וגם מה שכתב שבמילוי בתוכו שלא בין העור לבשר הוי כאיסור דבוק, אין זה מסתבר. ולכן מסיק הט"ז דהעיקר כדברי רמ"א דכל

(ואפילו באינו דבוק) (ודלא כהב"ח שכתב שאם הלב מונח בפני עצמו במליחה או בצליה א"צ אפילו קליפה), ובצליה צריך כדי נטילה. ש"ך), ואז הכל מותר. (ולכתחילה אין למלוח או לצלות לב עם בשר, כיון דעכ"פ צריך קליפה. ש"ך).

אין חילוק (במליחה. ש"ך) בין בשר שעם הלב או הלב עצמו, ואין חילוק בין אם הלב סגור או פתוח למעלה. רמ"א. וכתב הט"ז והש"ך שבא לאפוקי מהאיסור והתר שאוסר בסגור למעלה אפילו במליחה וצליה, ובפתוח למעלה סגי כמו קרוע ואם בישלו אח"כ מותר. אמנם אם הניחו על פיו שיש מקום לדם לזוב, י"ל דמיקרי קרוע.

נוהגים לכתחילה לחתוך ערלת הלב ולחתוך גידים שבפנים, (שכיון שהברי היא דוגמת הלב, חותכים גם חידוד בלב בראשיתו להעביר משם כוחות הטומאה, וזהו "ומלתם את ערלת לבבכם". ש"ך), ואינו אלא חומרא וזהירות בעלמא. רמ"א.

עוף שצלאו במחבת ונמצא בו לב, כתב הנודע ביהודה שהעוף מותר, ולכל היותר אין להחמיר יותר מכדי נטילה. ובפני אריה נשאל על ענין כזה רק בעובדא ידיה היה ידוע שמקצת העוף תוך הרוטב והלב מונח באותו מקצת, ומקצת העוף היה חוץ לאגן, ומסקנתו שאין המקצת שחוץ לקדירה מצטרף לבטל, וגם על המקצת שבתוך הקדירה אלא שהוא חוץ לרוטב יש לדון הרבה אם מצטרף לבטל האיסור המונח בתוך הרוטב. ולנודע ביהודה גם בזה יש להקל. פתחי תשובה.

סעיף ג'

עוף שנתבשל עם ליבו

אין עוף שלא יהא בו שישים כנגד לבו (והיינו כנגד כל הלב, ולא רק כנגד הדם שבחללו, ונ"מ שאפילו בלב שלם שלא נמלח או לב שנאסר ונתבשל עם העוף שלו. מותר. ש"ך), ומותר אפילו הוא דבוק בעוף. שו"ע. וכתב הש"ך שלדעת השו"ע שאין אומרים חנ"נ אלא בבשר בחלב, א"כ גם הקדירה מצטרפת לבטל, וכוונת השו"ע שאין עוף שלא יהא בו שישים נגד ליבו ולא בעינן לצירוף שאר דברים בקדירה כשהעוף שלם, ומותר אפי' הוא דבוק בעוף, ואפי' אין בחתיכה הדבוקה בו שישים אלא ע"י צירוף הקדירה, דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורים, ועוד דלא נאסרה

פולטת ואינה בולעת, ודילמא התם בכבדא דאיסורא ומשום שמנוניתא, משום דמא מאי. והאי בעיא לא איפשטא.

רש"י מבאר שספיקו של אב"י הוא אם מותר לבשלו בקדירה, או שאסור מפני שהוא פולט דם, ואע"פ שכולו דם והתורה התירתו, מ"מ לאחר שפירש הדם הוא נאסר. וביאר הרא"ש שכוונת רש"י לבשלו בקדירה אחר מליחה, ומספקא ליה משום דיש בו ריבוי דם ושמא אין כח במלח להפליט כל הדם, וכשהוא מבשלו חוזר הדם ונבלע בתוכו. ורבינו תם כתב שזה פשוט שמוותר לבשלו אחר מליחה, דמליחה מפלטת כמו צלייה, והספק הוא אם מותר לבשלו עם הבשר בלא מליחה, דדם הכבד מותר אע"פ שפירש, בשונה מדם האברים, דהכבד כוליה דם הוא ורחמנא שרייה, או שאסור.

עוד איתא בגמרא (שם) **רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן, אשכח ההוא כבדא דהוה בה סמפונא דבליעא דמא, אמר להו אמאי עבדיהו הכי** (שאע"פ שדם הבלוע בו מותר, דם הכנוס בסמפונות אסור), **אמרו ליה אלא היכי נעביד, אמר להו קרעוה שתי וערב וחיתוכיה לתחת, והגי מילי כבדא, אבל טחלא שומנא בעלמא הוא.**

ונחלקו הראשונים לענין מה מהני חיתוך שתי וערב וחיתוכו למטה.

שיטת רש"י דהיינו לענין צליה, שבזמן הצליה יתנו את מקום החיתוך למטה כדי שיזוב הדם ויצא.

והתוס' והרא"ש כתבו שהשתי וערב מועיל להתיר לבשלו בקדירה אחר צליה, או אחר מליחה לפירוש רבינו תם, דאי לאוכלו צלי א"צ לחותכו שתי וערב, דאם נפלט הדם שריק ונפיל, ואי לא נפלט הוה ליה דם האיברים שלא פירש, ולדם שבסמפונות (שהוא בכרת אע"פ שלא פירש כיון דמעלמא אתא ונכנס לתוך הסמפונות) ליכא למיחש, דא"כ גם טחול יצטרך קריעה שתי וערב, ובגמרא מבואר שטחול מותר בלא קריעה.

ובה"ג כתב שטעם הקריעה שתי וערב היא כיון שהדם הולך לסמפונות, ואפילו לצליה צריך לחתוך, אמנם אם לא קרע לפני הבישול יקרע אחרי הבישול, שבזה יוצא הדם

מילוי ביצים נחשב כבישול ממש, ומהני במקום ששאר בשר מהני לבטל אם אין דבוק בעוף אלא מונח בתוכו, ואם היה דבוק צריך בעוף עצמו שישים ואז הכל שרי, ומי שליבו נוקפו להחמיר יחמיר דוקא במילוי ביצים בתוך החלל לאסור אותם לחוד אף בדאיכא שישים, אבל לא העוף.

סעיף ד'

הכשרת הריאה - הריאה אינה צריכה חיתוך, אבל נהגו לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שלה, ומנהג יפה הוא. (שו"ע). וכתב הש"ך שאם בישלוה בלא קריעה פשיטא שמוותר בדיעבד.

סימן ע"ג

הכשרת הכבד

הכבד יש בו רבוי דם, וממילא בהכשרתו יש נדונים מיוחדים רבים: א' ראשית יש לדון האם יש בכלל איסור בדם הכבד או שהתורה התירתו. ב' לגבי מה הכבד צריך הכשרה, לגבי עצמו, או כדי שלא יאסור אחרים. ג' האם הכבד בולע דם כמו כל בשר, או שטבעו שונה (מישרק שריק - מחליק) ואינו בולע דם. ד' האם ניתן להכשירו ע"י מליחה כשאר בשר, או שהמליחה לא תוציא את כל הדם שבו. ה' האם ניתן להכשירו ע"י צליה. ו' לגבי מה נאמר בגמרא שצריך לקורעו שתי וערב ושחיתוכו יהיה למטה. ז' האם מועילה בו חליטה ברותחין או בחומץ כדי שדמו לא יצא, ודם האברים שלא פירש מותר, או לא. (סעיף ב'). ז' האם מותר לבשלו אחרי הצליה או לא. ח' האם מותר לצלות או למלוח כבד עם בשר, לכתחילה ובדיעבד. סעיפים ד' ה' ט' מה הדין בעוף שנתבשל או נצלה ואח"כ נמצא שיש בו כבד או לב. (סעיף ו').

סעיף א'

איתא בגמרא (חולין ק"י): **אמר ליה אב"י לרב ספרא כי סלקת להתם בעי מינייהו, כבדא מה אתון ביה, כי סליק אשכחיה לר' זריקא אמר ליה אנא שלקי לרבי אמי ואכל, כי אתא לגביה אמר ליה למיסר נפשה לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי למיסר חבירתה, אמר ליה מאי שנא דלמיסר נפשה לא קא מיבעיא לך דתנן אינה נאסרת, למיסר חבירתה גמי לא תיבעי לך, דתנן (תרומות י"א) הכבד אוסרת ואינה נאסרת - מפני שהיא**

שנתבשל עמה, ומבואר שמדינת אסור לבשל כבד בפני עצמו ולא מן התקנה, ולא החמירו הראשונים בכבד אלא שלא לסמוך על החליטה. וכתב הר"ן שהרי"ף והרמב"ם סוברים דמתני' שהכבד אוסרת ואינה נאסרת היא אליבא דרבי יוחנן בן נורי, דס"ל שהכבד פולט ואינו בולע, אבל רבנן פליגי עליה התם וסברי שהכבד נאסר, ולפיכך לרבנן אין הכבד מותרת בבישול אפילו בפני עצמה אלא בחליטה, ולדידן דלא בקיאין בחליטה לית ליה תקנתא אלא בצלי, ונראה שהם סוברים דהא דאמרו להו קרעוהו שתי וערב וחיתוכיה לתחת היינו בשעת מליחה ולהתירו לקדירה אליבא דרבי יוחנן בן נורי, אבל לדידן דלא קיימא לן כוותיה ולא שריא אלא לצלי אינה צריכה קריעה שתי וערב. אך קשה מה ראו לדחות דברי רבי יוחנן בן נורי שכמה אמוראים בגמרא נהגו לפי דבריו, והעיקר כשיטת רוב הראשונים שהובאה לעיל.

ודעת הבית יוסף שהרמב"ם ז"ל סובר דהא דאמרו להו רבה בר רב הונא 'קרעוהו וחיתוכיה לתחת' לא לקדירה ולא לצלי הוא, דלקדירה לא מהניא ליה חתיכה, ולצליה א"צ חתיכה דנורא מישב שייב אפילו דם שבסמפונות, אלא לחליטה קאמרו, דהחליטה אינה מועלת אלא להצמיח דם שבכבד עצמו דלחיהו כדם האיברים שלא פירש, אבל לדם שבסמפונות דהוי ככנוס בכלי לא מהניא מידי, ולפיכך צריך לחתוך הכבד כדי שיצא אותו הדם. והבין הרמב"ם דחתיכת שתי וערב לאו דוקא, דהוא הדין דסגי בשתי בלא ערב או בערב בלא שתי, דבאיזה מהם יוצא כל דם שבסמפונות, אלא דבעי למימר שהחתך יהיה בכל האורך או בכל הרוחב כעין חתך דשתי וערב שהוא מעבר לעבר, שאם אין החתך בענין זה ישארו קצת סמפונות בלא חתך. ולקדירה ס"ל דלא קיי"ל כרבי יוחנן בן נורי אלא כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה דאמרו שלוקה אוסרת ונאסרת, וכיון דאשכחן דרב הונא ורב נחמן חלטי להו, משמע דלא מהניא ביה קריעה ומליחה לקדירה כלל, וכיון דרב הונא ורב נחמן חלטי ליה כוותיהו קיימא לן, ולא כאביי דמספקא ליה, דלא שבקינן מאי דפשיטא להו לרב הונא ורב נחמן משום מאי דמספקא ליה לאביי, ועוד דהוי ליה חד לגבי תרי, הלכך נקטינן דכבד לקדירה אסור, ואם בשלו עם בשר אחר אסור אלא אם כן חלטו, אבל מליחה לא מהניא ביה מידי, ולצליה לא צריך קריעה דנורא מישב שייב, דלחליטה הוא דאמרינן בגמרא דבעי קריעה. וכן דעת הר"ף שאסור לבשל כבד אפילו בפני עצמו אלא ע"י חליטה, ובאו הגאונים ותיקנו דלא מהני חליטה. ואתי שפיר נמי שהרי"ף והרמב"ם לא הזכירו דצליה בעי קריעה שתי וערב וחיתוכיה לתחת, דלאו לענין צליה איתמר אלא לענין חליטה.

וכתב המגיד משנה שלדעת הרמב"ם שאם הכבד לא הוכשר לפי דין התלמוד אוסרת ונאסרת, פשוט הוא שאינה אוסרת ביותר משישים, דלא יהא חמור מדם עצמו. ובארחות חיים כתב שאפשר שלדעת הרמב"ם אם הכבד לא נמלח הוא אסור אפילו ביותר משישים, דשמא הכבד פולט יותר משיעור גופו הרבה. וכתב הבית יוסף שזה דבר שאין לו שחר והשכל והמוחש מכחישים אותו.

שיטת הטור והשו"ע שכיון שכבד יש בו ריבוי דם אין לו תקנה לבשלו ע"י מליחה, והיינו כדברי הרא"ש בדעת רש"י שהספק אם אפשר לבשלו בקדירה הוא אחרי מליחה, וכיון דשדרו ממתבתא דלא בקיאין בחליטה, אסור לבשלו כלל, והא דאסור לבשלו בפני עצמו, הטעם הוא משום

הכנוס בסמפונות, ולא חיישינן שדם הסמפון חזר ונבלע בכבד, דאסיקנא בגמרא (פסחים ע"ד). שכבולעו כך פולטו.

והר"ן כתב ששיטת רוב הראשונים שהחיתוך נצרך רק לבישול, שאף שהכבד עצמו מותר מדינת דגמרא, דם הסמפונות שלא פירש הרי הוא ככנוס בכלי ואסור, ולכן ודאי שצריך מליחה, וספק הגמרא היה אם מליחה מועילה בכבד כמו בשאר בשר, או שכיון שיש בו ריבוי דם צריך גם קריעה, והאי דקאמרו 'קורעו שתי וערב וחיתוכיה לתחת' היינו **בשעת מליחה**, דאגב חתיכה ומליחה נפיק מיניה דמא שפיר. ולדבריהם נמצא שהבא לבשל לכתחילה צריך לחותכו שתי וערב ולמולחו יפה יפה וחיתוכיה לתחת מפני דם סמפונות שבו, ואם לא קרעו ולא מלחו כלל ובשלו הכבד עצמו מותר דאידי דטריד למיפלט לא בלע, ואם נתבשל עם הבשר אסור בנותן טעם, ואם חתכו ומלחו וחיתוכיה לתחת, או שחלטו בחומץ או ברותחין אינו אסור כלל מדינת דגמרא, אלא דשדרו ממתבתא שאין אנו בקיאים בחליטה, ולצלי משמע דלא בעי חיתוך כלל.

וכתב הרמב"ן [שכיון שאמרו שאין אנו בקיאים בחליטה אין לכבד תקנה אלא בצלי, ובצלי א"צ כלום, ו]הני מילי לכתחילה, אבל בדיעבד היכא דקריעה ומליחה וחיתוכיה לתחת לא אסרינן לכבדא ולמאי דבשיל בהדיה, שכיון שגזרת אחרונים היא אין מדקדקין בה להחמיר בדיעבד, שהתורה חסה על ממונם של ישראל.

והקשה הר"ן שאף ששדרו ממתבתא שאין בקיאים בחליטה, הרי בקריעה ומליחה בקיאים, דהא אומצא דאסמיק (צ"ג:) בחתיכה ומליחה שרי ולא מצינו שאסורו הגאונים, וא"כ למה כתב הר"ף שאין לאכול כבד שלוק אא"כ צלוהו מעיקרא. ותיריך הבית יוסף שלרי"ף מליחה בכבד לא מעלה ולא מורדת, והספק הוא האם מותר אפילו לבשלו עם בשר בלא מליחה, שהרי התורה התירה את הכבד, או שמוותר רק לבשלו בפני עצמו, והקריעה שתי וערב שמתירה זה רק לצלי כמ"ש רש"י ומשום דמא דסמפוני, אבל לקדירה עם בשר מועילה רק חליטה, דאע"פ שהתורה התירה כבד היא לא התירה את הדם הפורש ממנו, וכיון דשדרו ממתבתא שאין אנו בקיאים בחליטה, א"כ אין לבשל כבד עם בשר אפילו ע"י קריעה שתי וערב, דקריעה לא מהניא אלא לדם הסמפונות אבל לדם כבד עצמו לא, ואם צלאו שלם ולא חתכו, מסתברא דכולו מותר חוץ מן הסמפונות, דכבולעו כך פולטו.

אך הקשה הר"ן למה לא הביא הר"ף בהלכות שהקריעה מועילה לצלי, ועוד דנהי דלא בקיאין בחליטה מ"מ כבד שנשלך בפני עצמו למה יאסר, והא אמר אביי דלמיסר נפשה לא קא מיבעי ליה, וברמב"ם ג"כ כתב וז"ל 'הכבד אם חתכה והשליכה לתוך החומץ או לתוך מים רותחים עד שתתלבן הרי זו מותרת לבשל אותה אחר כך, וכבר נהגו כל ישראל להבהבה על האור ואח"כ מבשלים אותה בין שבישלה לבדה בין שבישלה עם דבר אחר, והכבד שבשלה ולא הבהבה על האור ולא חלטה בחומץ או ברותחין הרי הקדירה כולה אסורה והכבד וכל

עוד כתב הרמ"א שאם נטל משם המרה וחתיכת בשר מן הכבד (והיינו שחתך את הגידים והקנוקנות באותו צד שהמרה תלויה בו, וחתך עמהם גם מעט מבשר הכבד. ש"ך) מהני, מפני שהדם יכול לזוב משם.

עוד כתב הרמ"א שאם לא חתך את הכבד קודם הצליה, נוטל הסמפונות לאחר צליה, ומבשלו. והנה בסעיף ג' פסק הרמ"א שלאוכלו צלי א"צ לחתוך כלל, וכתב הט"ז שם דמש"כ הרמ"א כאן שצריך ליטול הסמפונות היינו לפי הדעה שצריך חיתוך גם לצלי. והקשה רעק"א שלפי השיטה שבאוכלו צלי א"צ חיתוך ורק כשבא לבשלו צריך לחתוך, לא מועילה נטילת הסמפונות, וכ"כ הנודע ביהודה.

כבד חתוך אין צריך לחותכו שתי וערב. רמ"א.

עוד כתב הרמ"א שכשבא לבשלה אחר הצליה, ידיחנה אחר הצליה קודם הבישול (מפני המלח הנדבק בו, ומפני מראית העין שיתאדם הבשר, וכן בשר שנצלה בשפוד ורוצים לבשלו צריך להדיחו מטעם זה. ש"ך), אמנם אם לא הדיחה ובישלה כך, מותר.

וכתב השו"ע שבדיעבד מותר אם נתבשל הכבד לבדו בקדירה (בלא צליה. רמ"א. ואפילו בלא מליחה. ש"ך), אבל הקדירה אסורה, מפני שהכבד פולט ואינו בולע. ויש מי שאוסר (הרמב"ם שפוסק כרבי יוחנן בן נורי שכבד גם בולע, ורוב הפוסקים סוברים שכבד אינו בולע, ורק נוהגים להחמיר. ט"ז). וכתב הרמ"א דכן נוהגים לאסור הכל, אפילו נמלח הכבד קודם בישולו (כשיעור מליחה לקדירה, והודחה כדין קודם הבישול, מפני שיש בכבד הרבה דם ואינו יוצא ע"י מליחה וקריעה. ש"ך). וכתבו הט"ז והש"ך בשם התורת חטאת שאם אירע שהורה המורה להתיר כבד שנמלח ע"י קריעה שתי וערב וחיתוכו למטה, וכר"ת, לא מהדרין עובדא, ומותר גם הכבד וגם מה שנתבשל עימו, אמנם אם לא היה חתוך שתי וערב וחיתוכו למטה בשעת מליחה, מהדרין עובדא ואסור אפילו הכבד.

כבד עוף – כתב הטור בשם בעל העיטור שכבד עוף ניתן לצלותו ע"ג גחלים בלא שום חיתוך, ויפה לנוקבו בסכין לחומרא. ופירש הט"ז דהיינו בצולה ע"מ לאוכלו כך, דמדינא סגי בחיתוך המרה, אבל בצולה ע"מ לבשלו צריך דווקא לחותכו שתי וערב.

צליית כבד באויר תנור – כבד שנצלה בתוך תנור האופה בשעה שבוער, רחוק מהאש, בשו"ת הר הכרמל כתב שזה מועיל, ואין חוששין לא משום שנתבשל הכבד בדם הזב

שרוב פעמים אין הכבד מתבשל לבדו אלא עם דברים אחרים, וכשבאו הגאונים לגזור על החליטה לא ראו להניח מקום לבשל כבד לבדו, שחששו שמא יבואו לבשלו עם דברים אחרים כמו הרגילות, ונמצאת תקנתם נעקרת, ולכן גזרו סתם שלא לבשלו אלא ע"י צליה תחילה. ומה שהתיר הטור לצלותו אם קרעו שתי וערב והניח חיתוכו למטה, זה ג"כ כפירוש רש"י דהא דאמר להו רבה בר רב הונא קריעה שתי וערב וחיתוכיה לתחת, לצליה קאמר. ואח"כ מביא הטור שרבינו תם התיר לבשלו ע"י קריעה ומליחה, ונתבארה דעתו לעיל, וכתב הטור 'ואין נוהגין כן', ואין כוונתו משום דלא ס"ל כר"ת, דא"כ איך כתב דבדיעבד שרי, אלא נראה שכוונתו שאע"פ שהדעת נוטה לסברת רבינו תם מכל מקום לא נהגו כן כדי לחוש לדברי האוסרים, ומאחר שלא נהגו כך מן הדין אלא משום חששא בעלמא לדברי האוסרים בדיעבד לא מחמירים. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א שאף שבקריעה ומליחה וחיתוכו לתחת מותר לבשלו, לא נהגו כך לכתחילה כדי לחוש לדברי האוסרים, ובדיעבד שרי בין הוא בין בשר המתבשל עמו, דכיון שקרעו שתי וערב ומלחו וחיתוכיה לתחת שוב אין נפלט ממנו דם שיאסור את המתבשל עמו בדיעבד. וכתב הרשב"א שמה שצריך צליה אחרי קריעה וחיתוכו למטה, חששת האחרונים היא שמא לא יחתכנו יפה או לא ישים חיתוכו למטה, ובחששת האחרונים כזו אין מדקדקין בה להחמיר בדיעבד אלא להקל, שהתורה חסה על ממונן של ישראל. והרמ"א מחמיר כשיטת רש"י שאם נתבשל ע"י קריעה בלא צליה אסור גם בדיעבד.

פסקי ההלכה

הכבד יש בו ריבוי דם, לפיכך לכתחילה אין לו תקנה לבשלו ע"י מליחה (אפילו רוצה לאסור הכלי. ש"ך), אלא קורעו שתי וערב ומניח חיתוכו למטה, וצולוה (עד שיהא ראוי לאכילה. רמ"א. וכתב הש"ך דבחצי צלייתו מיקרי ראוי לאכילה), ואח"כ יכול לבשלו.

וכתב הרמ"א שאם מנקבו הרבה פעמים בסכין הוי כקריעת שתי וערב. וכתב הט"ז בשם מהרש"ל דהיינו לסוברים דלצלי אין צריך קריעה שתי וערב אלא מצד החומרא, אבל לבה"ג ודעימיה דס"ל דמדינא בעי קריעה שתי וערב אף לצלי, אין לשנות ממשמעות הלכה דבעינן קריעה שתי וערב. והש"ך כתב שרק בדיעבד אם צלאה לאחר שנקב הרבה פעמים בסכין מותר, אבל לכתחילה אין מועיל נקיבה בסכין אם רוצה לבשלו.

בשר לא גזרו שלא לחולטו בחומץ, מפני שלא הוזכר בו חליטה ברותחין, אמנם רבינו ירוחם כתב בשם רב עמרם שאין לחלוט בשר בזמן הזה כי אין אנו בקיאים בחליטה.

אבל דעת הרמב"ם לאסור אף בדיעבד אם בישלו, וכפי שנתבאר בסעיף הקודם.

וכתב הרשב"א שהיתר בדיעבד נאמר רק אם ניקר והוציא את צינורות הדם, וכן דעת הראב"ד.

פסקי ההלכה

אם חלט את הכבד בחומץ או ברותחין, ונקב והוציא מזרק הדם שבתוכו, מן הדין מותר לבשלו, אלא שהגאונים אסרו לעשות כן, ובדיעבד מותר. שו"ע.

וכתב הש"ך שההיתר בדיעבד הוא אפילו להיש מי שאוסר שבסוף סעיף א', דשאני הכא דכיון שכבר נחלטה שוב אין דם יוצא ממנה, ולפי זה אפילו בנתבשל אחר החליטה עם בשר מותר הבשר. והרמ"א בתורת חטאת פסק שאף בדיעבד חליטה לא מועילה, וצ"ב למה כאן לא השיג על דברי השו"ע, וכן צ"ב בטעמו, וצ"ל שהרמ"א סובר שכיון שאין אנו בקיאים בחליטה יש לאסור גם בדיעבד, וצ"ב א"כ איך פסק הרמ"א (ס"ס ס"ז) שאין אנו בקיאים בחליטת בשר ומ"מ בדיעבד מותר, וצ"ל דשאני כבד דנפיש דמו, אי נמי כיון שאין אנו בקיאים מוקמינן אחזקה קמייטא, ולכן בבשר שאם לא נחלט מותר לקדירה ע"י מליחה, מותר בדיעבד, וכבד שאסור בלא חליטה, נשאר באיסורו, ותירוץ זה נכון. ורעק"א מתרץ שבבשר שמועילה רק חליטת חומץ שבזה לא שייך בקיאות, מותר בדיעבד, ולכתחילה אסור מפני שלרבינו ירוחם סובר שגם בבשר אין אנו בקיאים, אבל בכבד ששייך חליטת רותחים שבזה חוששים שלפעמים לא יהיה רותח, בזה אסור אפילו בדיעבד.

איתא בגמרא (חולין ק"א). **כתנאי ר' אליעזר אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שפולטת ואינה בולעת. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר מתובלת אוסרת ונאסרת, שלוקה אוסרת ונאסרת.** ופירש רש"י שטעם האיסור במתובלת מפני שהתבלין מרכיין אותה. ומדברי הר"ן מבואר שמתובלת נאסרת לכו"ע, וכ"כ הרשב"א בחידושו, אמנם בתורת הבית לא פסק הרשב"א שמתובלת נאסרת, ושמא י"ל משום דאיכא דגריס שלוקה אוסרת ואינה נאסרת, ולפי אותה גירסא המחלוקת היא במתובלת, ולא

תחתיו, ולא להכשיר מקום זה בתנור, לפי שהאש שואבו ואין מניחו להבליע ומכלהו ומייבשו. והצל"ח אוסר מטעם שהוא פולט הרבה דם ואין לדם מקום לזוב והוא חוזר ונבלע בתוכו, וכן דעת הפתחי תשובה, ואם הסיק התנור וגרף כל הגחלים ותלה את הכבד באויר התנור באופן שאינו נוגע למטה בחרסו של תנור, הצל"ח כתב בתחילה להתיר, ואח"כ פקפק גם על זה. ובט"ז (סימן ס"ה) כתב שמותר **לצללות כבד על הנייר**, ובתשובה מאהבה ובנודע ביהודה חולקים על דבריו, ובבית אדם פסק לאסור אף בדיעבד.

סעיף ב'

כבד שנחלט בחומץ או ברותחין

איתא בגמרא (חולין ק"א). **רב הונא חלטי ליה בחלא** (בחומץ, שהחומץ צומתו ושבו אינו פולט לעולם, והדם המובלע בתוכו מותר כל זמן שלא יצא, ואח"כ מבשלים אותו עם בשר אחר). **ורב נחמן חלטי ליה ברותחין.**

עוד איתא בגמרא (שם) **רב זוטרא קריבו לן קניא בקופיה** (קנה על כל המחובר לו – ריאה לב וכבד, וכולם נתבשלו יחד) **ואכלו, מתקיף לה רב אשי דילמא מיחלט הוה חלטי ליה מעיקרא.** ומבואר שע"י חליטה מותר לאכול כבד שנתבשל עם בשר.

וכתב הרי"ף שאף שמבואר בגמרא דאי חלטי ליה בחלא או ברותחין שרי, אמנם שדרו ממתיתבת דהאידינא לא בקיאינן בחליטה, וספק איסור לחומרא, ואין לאכול כבד שלוק אא"כ צלו אותו מעיקרא, אבל אם שלקו אותו מעיקרא אסור, וכן המנהג בכל ישראל.

וביאר הרא"ש שאין כוונתו לאסור לאכול את הכבד בדיעבד, שהרי במשנה מבואר ש'הכבד אוסרת ואינה נאסרת' והמשנה לא מחלקת בין שלוקה למבושלת, וכן רבי אמי שלקו ליה ואכל, אלא אמנהגא דשדרו ממתיתבת קאי, ולא שרי לכתחילה למיעבד הכי. וכ"כ הרשב"א שבדיעבד הכבד מותר, דכיון דמדינא שרי לכתחילה, כשגזרו בו הגאונים לא גזרו אלא לכתחילה.

וכתב הבית יוסף שטעם הגזירה הוא מפני שחששו שמא המים לא יהיו רותחים יפה, אמנם בחליטת חומץ באמת אין סיבה לחשוש, שאף אם יחלטו בחומץ חלש הוי חליטה כמבואר בגמרא (פסחים ע"ד), ואולי בגלל ששתי החליטות מתירות את הכבד לא חילקו בגזירה, ולפ"ז הסיבה שבשאר

כבד שבא לצלותו ולאוכלו בלא בישול, צריך לקורעו קודם צליה משום דם שבסמפונות, ואם לא קרעו קודם צליה יקרענו אחר כך. שו"ע.

והרמ"א כתב ש"א דאין צריך לצלי שום חתיכה כלל, וכן נוהגים אפילו לכתחילה.

סעיף ד'

צליה כבד עם בשר

איתא בגמרא (חולין ק"א.) **דרש מרימר הלכתא בין כבדא בין כחלא - תותי בשרא שרי, עילוי בשרא דיעבד אין לכתחילה לא. ובטעם ההיתר בדיעבד איתא בגמרא דדם מישרק שריק -** מחליק ונופל לארץ).

ובטעם האיסור לכתחילה כתב המורדכי מפני שהבשר רך בבלוע ונראה לעין כל שנוטף עליו.

וכתב רש"י שלא חילקו בין עילוי בישרא לתותי בישרא אלא בתנורים שלהם שהיה פיהם למעלה, והיו מניחים השפוד בתנור ראשו למטה וזנבו למעלה, אבל בשפוד המונח לאורכו אין חילוק מה למעלה ומה למטה, מפני שלפעמים מגביהים צד אחד ולפעמים את הצד השני, ובכל אופן אסור לכתחילה.

פסקי ההלכה

אם צלאו עם בשר, בתנורים שבימי חכמי הגמרא שפיהם למעלה, יהיה הכבד למטה ולא למעלה. ובדיעבד מותר (ללבוש הטעם משום דכבולעו כך פולטו, ודעת הש"ך דלא אמרינן בכבד כבולעו כך פולטו, מפני שיש בו ריבוי דם, אלא טעם ההיתר משום דדם מישרק שריק). ובשפודים שצולים אצל האש (ופעמים נהפך העליון לתחתון. ש"ך), אסור לצלותן עם הבשר לכתחילה אפילו כשכבד למטה. שו"ע.

וכתב הרמ"א שאם הכבד נמלח כבר, מותר לצלותו עם בשר אפילו ע"ג הבשר, דכבר נתמעט דמו, והוי כבשר על גבי בשר.

דעת הט"ז שדווקא ע"ג הבשר או לידו מותר, אבל תחת בשר שלא נמלח אסור, שהרי לר"ת כבד שנמלח הוי כבשר שנמלח, ואסור לצלות בשר שנמלח תחת בשר שלא נמלח,

ברור כמו מי ההלכה, לכן אע"פ שבחידושויו כתב שגירסא זו אינה נכונה, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, וכיון דדם שבישלו אינו עובר עליו לא רצה לפסוק לחומרא. ועוד י"ל דס"ל דאיכא למימר דת"ק פליג נמי במתובלת.

סעיף ג'

האם הכבד צריך חיתוך לפני הצליה

איתא בגמרא (חולין ק"י:) **רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן, אשכח ההוא כבדא דהוה בה סמפונא דבליעא דמא, אמר להו אמאי עבדיתו הכי** (שאע"פ שדם הבלוע בו מותר, דם הכנוס בסמפונות אסור), **אמרו ליה אלא היכי נעביד, אמר להו קרעוה שתי וערב וחיתוכיה לתחת.**

בסעיף א' הובאה מחלוקת ראשונים לגבי מה נצרכת הקריעה, שלדעת התוס' והרא"ש הקריעה נצרכת אם בא לבשלו אחר צליה, או אחר מליחה לפירוש ר"ת דמהני ביה מליחה, אבל אם בא לאוכלו צלי בלי בישול א"צ לחותכו, וביאר הבית יוסף דכשאוכלו צלי, דם שלא נפלט ממנו הוי דם האברים שלא פירש (כריתות כ"א:) ושרי, ולדם שבסמפונות ליכא למיחש, דכיון דצלול הוא נורא מיישב שייב ליה, אבל בצולה ומבשלו אח"כ חוששים שדם שלא נפלט בצליה יפלט בבישול, ולכן צריך לקורעו תחילה כדי שיפלוט ממנו כל דמו בצליה. וכתב הבית יוסף שכך מבואר גם בדברי הר"ף והרמב"ם.

אבל לדעת רש"י ובה"ג גם כשבא לאוכלו צלי בלא בישול צריך לחותכו, וכתב הרשב"א שכן דעת הרז"ה והרמב"ן והראב"ד, ומסיים הרשב"א שנכון לחוש לשיטה זו.

סוג החיתוך - כתב בעל העיטור שנוהגים בצרפת לנוקבו בסכין או שהסתפקו בנקיבת השפוד, וכבד עוף היו צולים בלא שום חיתוך, ובהגהות אשרי קרא תגר על מנהג זה, וכתב שצריך דווקא קריעה שתי וערב, ושזו דעת ר"י.

ובטעם המנהג שמזכיר בעל העיטור ביאר הבית יוסף דס"ל שלצלי א"צ חיתוך כלל, והוי תוחבים את השפוד רק לצורך הצליה ולא בגלל הדם, ולכן עוף שאין דרך לצלותו בשפוד לא היו נוקבים אותו כלל.

פסקי ההלכה

לא ימלח כבד לכתחילה על גבי הבשר אלא מתחתיו. שו"ע.
וכתב הש"ך שדווקא כשמלח שניהם לכתחילה אסור
ובדיעבד מותר אפילו אם הכבד למעלה, אבל אם הבשר
כבר נמלח והודח אסור אפילו דיעבד אם הכבד למעלה,
דלא גרע משאר בשר שלא נמלח שנמלח ע"ג בשר שנמלח
כבר והודח.

וכתב הרמ"א שנהגו שלא למלוח כבד כלל אפילו לבדו
(דהאור חוזר ומבליע דם שפלט, ומשום הכירא שאינו
דומה לשאר בשר שלא יבואו לבשלו עם בשר. ט"ז וש"ך).
וכתב הש"ך שאם אירע שמלח כבד, ידיחנו קודם הצליה,
ואין לשנות, רק יש למולחו קצת כשהוא תחוב בשפוד, או
מונח על האש לצלותו, אמנם אם אירע שמלח כבד, בין
שמלחו לבד בין עם בשר, ואפילו ע"ג הבשר, הכל מותר,
וי"א שיש לקלוף מעט סביב הכבד אם הוא דבוק בעוף
(אבל בבהמה שאין דרך שהכבד יהיה דבוק בשעת מליחה
ליכא מ"ד דבעי קליפה. ש"ך ודלא כמשמעות הלבוש),
ואינו אלא חומרא בעלמא.

עוד כתב הרמ"א שנהגו להדיח כל כבד אחר צלייתו (אפילו
רוצה לאוכלו כך. ש"ך), משום דם הדבוק בו, אמנם אם לא
הדיחו מותר (אפילו אם לא הדיחו גם קודם צליה, ובישלו
כך, דדם כבד דרבנן. ש"ך).

כבד שנושרה במים מעת לעת, נחלקו האחרונים אם הוא
מותר או אסור, ובמעיל צדקה כתב שאם הודח מתחילה או
כשיש שישים כנגד הדם בעין שעליו יש להקל, אבל הכלי
שנכבש בו יש לאסור אם אין במים שישים כנגד כל הכבד,
וכן אם לא הדיחו מתחילה ואין במים שישים כנגד הדם
בעין שעליו אסור.

כבד שנמלח עם בני מעיים אסור, דאיכא תרתי לריעותא,
א' הכבד מרובה בדממים. ב' אין מחזיקים דם בבני מעיים.

סעיף ו'

כבד שנמצא בעוף

כבד שנמצא בעוף שנצלה - כתב המרדכי שכבד שנמצא
בעוף שנצלה מותר, דכבולעו כך פולטו, וריב"ן כתב שיש
להחמיר ולקלוף סביב מקום הכבד, וחומרא בעלמא הוא
דהא בכבדא עילוי בישראל לא בעי קליפה.

רבינו ירוחם כתב שהכבד אסור, והתרנגולת מותרת כיון
שיש בה יותר משישים, ויש מי שהתיר הכבד, וראשון

ואף שמחמירים דלא כר"ת, אין זה אלא להחמיר ולא
להקל.

ודעת הש"ך שגם תחת בשר שלא נמלח מותר להניחו
להרמ"א, דאף אחר שנמלח הכבד אמרינן ביה כבולעו כך
פולטו, ואף דבבשר ע"ג בשר לא שרי להניח בשר הנמלח
למטה, זה אינו מדינא אלא מחומרא, והכא אוקמוה אדינא
משום דיש לצרף שיטת הפוסקים דאפילו אחר מליחה יש
הרבה דם בכבד.

והדרישה כתב דהרמ"א מייירי שהכבד נמלח ולא הודח,
דעדיין פולט ציר, ובזה מותר לצלותו תחת בשר שלא
נמלח, וכתבו הט"ז והש"ך שאין נראה להקל בזה.

מעשה בכבד שצלאוהו ע"ג גחלים על הכירה, ונגע בשעת
הצליה בקצה אחד בקדירה כלי חרס של תבשיל רותח
העומד שם אצל האש, ולא היה שישים בקדירה נגד הכבד,
וכתב בתשובת הר הכרמל דהקדירה והתבשיל שבתוכה
נאסרים, אך אם הקדירה היתה ריקנית י"ל דאפילו בשל
חרס שרי, דאמרינן כבולעו כך פולטו, עיי"ש הרבה טעמים
לזה. וכתב הפתחי תשובה שיש נ"מ בין הטעמים שלו לענין
אם הקדירה היתה כלי מתכות, וכן אם הקדירה צוננת, וגם
יש חילוק בין אם מיד שהניחו הכבד על האש נגע בקדירה
לאם נגע אח"כ.

סעיף ה'

מליחת כבד עם בשר

דעת הרשב"א והסמ"ק והר"ן שאסור למלוח כבד ע"ג בשר,
דמליח הרי הוא כרותח דצלי, וכשם שאסור לצלות כבד
מעל בשר כך אסור למלוח. וכתב המגיד משנה שיש
חולקים בזה וסוברים דלא מחמירין בענין זה במליחה כמו
בצלי, ואף שכתב המרדכי שרבינו יואל אסר כבד שנמלח
אם בשר אפילו בדיעבד, דעת יחיד הוא ולא חיישינן ליה.

כתב המרדכי בשם ראב"ה שאם צלו הכבד ולא הדיחוהו
ונתנוהו בקדירה, אין לחוש, דנורא מישב שייב, ואע"ג
שנראה לכלוך דם, מוחל בעלמא הוא. ומבואר מדבריו
שלכתחילה צריך להדיחו אחר צלייתו כשרוצים לבשלו,
והטעם מפני המלח הנדבק בו, ויש גם כן למיחש משום
מראית העין שיתאדם הבשר, וכן בשר שנמלח בשפוד
ורוצים לבשלו צריך להדיחו מטעם זה.

פסקי ההלכה

שאומרים חנ"נ בכל האיסורים, אבל לדידן דלא אמרינן חנ"נ אלא בבשר בחלב לא נאסר העוף אם יש בו שישים.

כבד שבעת צלייתו קרעוהו בסכין, כתב המרדכי שאע"פ שהוא רותח הסכין מותר, דדם משרק שריק.

כתב האגור בשם האגודה שנהגו לצלות הכבד מיד אחר מליחתו, ואין להשהותה במליחה, (דהאור חוזר ומבליע הדם שפלט. שו"ת מהרי"ל), וי"א שאין הטעם משום איסור, אלא מטעם שהכבד מתקלקל כשמשהים אותו במלח, וטוב להחמיר. עוד כתב בשם שערי דורא שמה שנהגו שאין למלוח כבד קודם צליה, לא מצינו איסור זה בכל התלמוד, וי"א שהטעם משום גזירה שמא יבשלו עם בשר, דכיון שמלח הכבד ושהה שיעור מליחה יסבור שיש לו דין בשר, הילכך עבדו היכרא.

פסקי ההלכה

נמצא כבד בעוף צלי, מותר. (שו"ע). וכתב הרמ"א שי"א שיקלוף מעט סביב הכבד (אפילו באינו דבוק. ש"ך), ואינו אלא חומרא בעלמא (ואם לא קילפוהו ונתבשל כך אין לחוש כלל, וא"צ אפילו קליפה אחרי הבישול. ש"ך).

נמצא כבד בעוף מבושל, צריך שישים כנגד הכבד. (שו"ע). וכתב הרמ"א שאין עוף שהוא שישים נגד הכבד כשהוא שלם, ולכן אם הכבד שלם ודבוק בעוף, נעשה העוף חתיכת נבילה ובעיני שישים משאר דברים שבקדירה נגד כל העוף. והוא הדין אם דבוק חתיכת כבד בחתיכת עוף ואין שישים כנגדו, דהא קיימא לן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה, (ולשו"ע שאין אומרים חנ"נ בשאר איסורים בכל גוונא שיש שישים כנגד הכבד הכל שרי. ש"ך), ואם אין הכבד דבוק מצטרף כל מה שבקדירה לבטל הכבד, ואם יש שישים בהכל, הכל מותר מלבד הכבד עצמו. (בתורת חטאת רצה להתיר גם את הכבד, אך כתב שכיון שרבינו ירוחם אוסר אין לזוז מדבריו. והט"ז כתב שאין הכבד חוזר ואוסר דברים אחרים, אא"כ נתבשל עם בשר. והש"ך כתב שאין ראה מרבינו ירוחם לאסור כאן את הכבד, ונשאר בצ"ע).

עוד כתב הרמ"א שעוף שמילאוהו בביצים ונמצא בו לב או כבד, דינו כמבושל, ובעיני שישים מן העוף בלא המילוי (ואף שאין עוף שהוא שישים נגד הכבד שלו, י"ל דמירי שהכבד אינו שלם. ובלב מיירי שהעוף אינו שלם, דאי לאו הכי אין עוף שאין בו שישים כנגד הלב. ואם יש שישים גם המילוי מותר. ש"ך), ואם לאו הכל אסור. (כתב הש"ך

עיקר, וכן הסכימו רוב הפוסקים. וכתב הבית יוסף שדברי המתיר עיקר דכבולעו כך פולטו, ומה שכתב שיש בה יותר משישים, הדבר נראה לעין שאינו כן, ואם כוונתו על מאי דנפיק מיניה, לאו כלום היא, דהא קיי"ל (חולין צ"ז): דבכוליה משערינן.

כבד שנמצא בעוף שנתבשל – כתב הטור שאם הכבד נמצא בעוף שנתבשל, צריך שישים כנגד הכבד, וכתב הבית יוסף שמשמע מדבריו שאפילו אם הכבד דבוק בעוף סגי בשישים כנגד הכבד.

והמרדכי כתב שכשהוא דבוק לא מספיק שישים, דאין שישים בעוף כנגדו, ונעשה העוף חתיכה דאיסורא ואוסר הכל אא"כ יש שישים בהיתר כנגד כל העוף, ומשערים בעופות ובשר ורוטב לדברי הפוסקים דמין במינו בשישים, אבל לרש"י שפסק שמין במינו במשהו אין משערים בעופות אלא בבשר ורוטב, דעופות ובשר הם שני מינים, וכן כבד ועוף הם שני מינים, דקיימא לן כרבא דאמר (ע"ז ס"ו.) דבתר שמא אזלינן, ואם אין הכבד שלם, אם יש שישים בעוף לבטלו מותר הכל. וכתב הבית יוסף על דבריו שאין הלכה כרש"י שסובר דמין במינו במשהו, וכן הלכה כרבינו אפרים דסובר דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב, וא"כ אפילו כשהכבד דבוק בעוף סגי בשישים כנגד הכבד.

כבד שנמצא במילוי פשטיד"א, כתב רש"י בתשובה שצריך שישים, ואם הוא דבוק בחתיכה צריך שיהא בחתיכה הדבוקה בכבד שישים, ואם לאו הכל אסור, דקימחא דידן חירותא היא ואמרינן עלה (פסחים ע"ד:) שמחזקת דם שבתוכה ואין האור שואב. וראב"י"ה חולק וסובר שכל דבר שאין האיסור יכול להתפשט אלא אצלו, כגון טפילה וצלי ומליחה, לא שייך שישים, דדמי ללא ניער וכיסה, אלא בעי קליפה כפי אומד שיכול לפעפע במה שאצלו, וכן נמצא בפסקי רבינו יעבץ, (וכן בשר שלא נמלח ונתנוהו בטפלה, אם יודע מקומו אסור בכדי שיכול לפעפע). והאגור כתב שלדעת בעל התרומה הכל אסור, מפני שהשמנונית מטפטפת מעט מעט בעיסה, אמנם לא נהגין הכי אלא כרש"י דמתיר בשישים, וכן לב שנמצא במוליאטא משערים בדם הנמצא בו בשישים. ובארחות חיים כתב שאם נתבשל העוף בפנאד"ה, כיון שאין הרבה מרק שיולין הדם בכולה, ראוי לחוש שמא נבלע הדם במקומו ואסר כל העוף, וכתב הבית יוסף דהיינו למ"ד

הטחול, אף על פי שיש בו מראה אדמומית ונראה כריבוי דם, דינו כשאר בשר, וצריך מליחה, (וכן לשאר הדברים דינו כבשר, כגון שלצלי א"צ מליחה, ולענין הדחה, ולשאר דברים ט"ז). ומותר לבשלו אפילו עם בשר. ש"ך.

וכתב הרמ"א ש"א שנהגו שלא לבשל הכליות או ביצי זכר, אפילו לאחר שניקרו אותן, משום שיש בהם הרבה דם. ובדיעבד אין לחוש. ומותר למלוח כל אלו (אפילו לכתחילה. ש"ך) עם שאר בשר אע"פ שיש בהם רוב דם, ובלבד שיסירו הקרומים והחלב מהם (דין קרום הטחול נתבאר בסימן ס"ד סעיף י', וקרום הכוליא שם סעיף י"ב. ש"ך).

טחול שנצלה בלא ניקור דעת ה"ר משולם וחבריו שהחלב בטל בטחול עצמו ובחלב הכשר שבו, דשיערו שהטחול והחלב הכשר שבו יש בהם שישים כנגד חלב האיסור. ודעת התורת חטאת דהינו שבסתמא יש שם שישים, והט"ז כתב שבסתמא אסור אא"כ ידוע שיש שם שישים. טחול שנמלח עם הכרס, הכרס והטחול מותרים ע"י קליפה. רעק"א.

סימן ע"ה

סעיף א'

מליחת המעיים

להלן יבוארו כמה חלקים פנימיים בבהמה, שיש מהם שבסתמא אין חוששים שיש בהם דם, ולכן אין צריך למולחם.

איתא בגמרא (חולין קי"ג): אמר רב משרשיא אין מחזיקין דם בבני מעים, תרגומא אכרכשא ומעיא והדרא דכנתא.

ופירש רש"י אין מחזיקין דם: אינם בחזקת דם ליאסר אם לא נמלחו. הדרא דכנתא: דקין שסביב הכנתא. מעיא: קיבה וכרס ושאר הדקין. כרכשא: טבחיא, אבל הלב והריאה והכבד וכתנא גופא יש בהם דם וצריכים מליחה. וכתב המרדכי שגם אם נמלחו בקערה שאינה נקובה מותרים. וצ"ל דמיירי שאין בהם שומן. וכתב המרדכי בשם ספר התרומה וראב"ה שאם לא מלח המעיים ובישלם מותרים, אמנם לכתחילה אין לעשות כן.

דבפשטות משמע דאפילו כשהלב או הכבד לא דבוקים בעוף אין המילוי מצטרף לבטל בשישים, וכדעת מהרש"ל, וכן הבין הלבוש, אבל הש"ך סובר בדעת הרמ"א שבדבוק באינו דבוק גם המילוי מצטרף לבטל, וכן משמע בב"ח), ואם מילאוהו בבשר ואין שם ביצים הנקרשים ומעכבים הדם, דינו כצלי, (ואם יש שם ביצים, אע"פ שיש שם בשר שלא נמלח אסור, דדעת הרמ"א דלא אמרינן בזה כבולעו כן פולטו. ש"ך).

מעשה בסעודה גדולה של נישואין שבישלו הרבה קדירות עם תרנגולים והרבה בשר, ומצאו בתוך תרנגולת אחת הכבד והלב מחוברים, וידעו באיזה קדירה בישלו תרנגולת זו, אך לא ידעו איזה תרנגולים ובשר התבשלו עם אותה תרנגולת, והורה השבות יעקב שאם כאשר נצרף יחד את כל הבשר והתרנגולים יהיה שישים כנגד התרנגולת בספק מצטרף לבטל (כדאיתא בש"ע קי"א ז'), אלא אפילו אם אין שישים כנגד התרנגולת אין לאסור אלא את אותה התרנגולת במקום הפסד מרובה וסעודת מצוה, דהא דאמרינן חנ"נ בשאר איסורים זה רק מדרבנן, וגם איסור דם הכבד והלב שבישלו הוא רק מדרבנן, וגם נתבטל חד בתרי בקדירות, ואין להחמיר כלל. וכתב הפתחי תשובה דצ"ע בזה, אמנם היכא שסילקו התרנגולת מהקדירה קודם שנודע, או שנצטננה הקדירה קודם שנודע, יש לסמוך להקל.

סימן ע"ד

הכשרת טחול

איתא בגמרא (חולין קי"א): אמר ליה רבה בר רב הונא לדבי רבה בר רב נחמן, קרעוה שתי וערב וחיתוכיה לתחת. והגוי מילי כבדא, אבל טחלא שומנא בעלמא הוא, כי הא דשמואל עבדי ליה תבשילא דטחלא ביומא דעביד מילתא.

בישול כליות - כתב האגור בשם הרוקח שאסור לבשל כליות בקדירה [אלא לצלותם], משום "אל תטוש תורת אמך". וכתב הבית יוסף שאנו נהגנו היתר לבשלם ולא שמענו פוצה פה.

פסקי ההלכה

מליחת הכרס - כתב המרדכי בשם הראב"ן שהראשונים לא היו מולחים כרס של בהמה, מפני שאין הוא מוחזק בדם, אבל עתה נהגו למולחו, דסבירא לן דלא הוציא רב משרשיא מחזקת דם אלא מעים, והן הדקים הכחושים, אבל הכרס לא הוציא. והר"ן כתב בשם רבינו תם שהכרס אינו בכלל מעי' ומחזיקים בו דם, ומביא ראיה מהגמרא (נ"א.) שמבואר שיש שם דם, והבית יוסף דוחה שודאי יש שם מעט דם, אלא שאותו הדם אינו יוצא בבישול, ומותר כדם האברים שלא פירש.

כתב הרא"ש (וכ"כ המגיד משנה בשם הרשב"א והר"ן בשם התוס') דאע"ג שאין מחזיקין דם בבני מעים, מכל מקום בשומן הדבוק בהם יש דם, ולכך נהגו למולחם. ולאפוקי משבלי הלקט שכתב שגם בשומן שבתוך המעיים אין דם. כתב הרשב"א שכשמולחים החלחולת אין מולחים אותה בצד פנימי של המאכל, אלא בצד החיצון ששם דבוק השומן שהוא המוחזק בדם.

כתב הר"ן שהרמב"ן מדקדק מדאמרינן 'אין מחזיקין דם בבני מעים' דדווקא מסתמא לא מחזיקין, הא אסמיק חיישינן ובעי מליחה.

פסקי ההלכה

אין מחזיקין דם בבני מעיים, כגון בכרס, ובקיבה, ובדקין (הסובבים סביב הכנתא, אבל הכנתא עצמה יש בה דם. ש"ך), ובחלחולת (-הכרכשא, והוא המעי הדבוק בפי הטבעת), כשהם בלא שומן שעליהם, לפיכך אם בשלם בקדירה בלא מליחה, מותר, אלא אם כן אסמיק (דאי אסמיק צריכים מליחה כשאר בשר. ש"ך). שו"ע.

וכתב הרמ"א דכ"ש אם נמלחו בכלי שאינו מנוקב, דמותרים (אי לא אסמיק. ש"ך). אמנם לכתחילה צריכים מליחה בכלי מנוקב (שמא נדבק בהם קצת שומן. ט"ז). והש"ך כתב שא"א שלא ישאר בהם מעט שומן), והדחה תחילה, כשאר בשר.

עוד כתב הרמ"א שיש חולקים בכרס ואומרים שמחזיקים בה דם, ואפילו בדיעבד אסור בכרס ובית הכוסות כשאר בשר. וכתב הש"ך שכן פסקו מהרש"ל והב"ח, ודלא כהלבוש שהביא רק דעת השו"ע.

עוד כתב השו"ע ששומן שעליהם דינו כשאר בשר, לפיכך כשמולחים החלחולת ושאר מעיים, אין מולחין אותם בצד פנימי מעבר המאכל, אלא בצד החיצון ששם השומן דבוק,

(ואף שנתבאר (סימן ס"ט) שצריך למלוח בשר משני הצדדים, שאני הכא שאין כ"כ דם בשומן כמו בבשר. ט"ז וש"ך).

וכתב הרמ"א שאם מלח החלחולת מצד פנים ולא מצד חוץ, הוי כאילו לא נמלחה כלל, ואם נתבשלה כך, טריפה, אם יש עליה שומן מבחוץ, (אמנם אם יש שישים כנגד השומן והגידים הכל מותר. וכל זה בידידוע שהיה שם שומן, אבל אין לאסור בדיעבד מטעם שא"א לנקרה שלא ישאר בה שומן. ש"ך), ואם לא נתבשלה עדיין, יחזור (וידחנה. ש"ך) וימלחנה מבחוץ, ומותרת (דאינה מוחזקת כ"כ בדם, ואפילו אחרי י"ב שעות או מעט לעת מותר למולחה, ואין דינה כשאר בשר שא"א לחזור ולמולחו. ש"ך).

וכתב רעק"א שבשאר בני מעיים אף שלכתחילה צריך למלוח ג"כ צד החיצון, מ"מ אם מלח רק הצד הפנימי מותר בדיעבד. מנחת יעקב ודלא כהלבוש והל"ח.

ביצים הנמצאים בעופות לאחר שחיטה אם לא נגמר החלבון שלהם, רק החלמון לבד, צריכים (שריה. פ"ת. ו) מליחה כשאר בשר, ומותר למולחם עם בשר. (והט"ז והש"ך פסקו כמהרש"ל שאוסר למולחה עם בשר, כיון דמדינא א"צ מליחה, ועוד דעיננו רואות שאין בה דם וגם אינה פולטת ציר, וא"כ אינה טרודה לפלוט והיא תבלע מהדם הנפלט מהתרנגולת, ומסיים מהרש"ל דמ"מ אם נמלחה עם תרנגולת אין התרנגולת נאסרת, ואם הביצה הזו נתבשלה, היא אוסרת עד שישים כנגדה), ואם נגמר גם החלבון, אפילו הקליפה הקשה עליו כמו שהיא נמכרת בשוק, נוהגים למולחה, אך יזהר שלא למולחה עם בשר, אמנם בדיעבד אין לחוש. (ומהרש"ל אוסר אף בדיעבד בין בנגמר רק החלמון או גם החלמון, בין שהקליפה קשה בין שהיא רכה. ש"ך).

ביצה שנולדה כדרכה א"צ למולחה אפילו אם הקליפה רכה. פתחי תשובה.

מליחת שומן - כל שומן, אפילו של עופות, דינו כשאר בשר לענין מליחה והדחה. רמ"א. וכתב רעק"א דהיינו בין לענין הדחה ראשונה בין לענין הדחה שניה.

קורקבן של עוף, כתב הט"ז שדעת הדרישה שהוא במקום כרס בבהמה, ולא מחזיקין ביה דם, דהוא בכלל המעיים. ודעת הט"ז והש"ך שהקורקבן אינו בכלל מעיים ודינו כשאר בשר (כדמצינו שמנו במנין הטריפות את הקורקבן בפני עצמו, ועוד דעיננו רואות שיש בו דם).

פסק ההלכה- שומן הכנתא (הדקים) שעל הדקים, מלאה חוטים דקים מלאים דם, ולפיכך יש אוסרים אותה לקדירה אפילו על ידי חתיכה ומליחה, ועכשיו נוהגין היתר, ואותם חוטים של דם כשאדם בקי בהם מותחם ונפשלים היטב עד שלא ישאר אחד מהם.

סימן ע"ו

דיני בשר שנצלה

עד כה נתבאר בעיקר דיני הכשרת בשר מהדם שבו על ידי מליחה, שטבעה להוציא את הדם מהבשר, ולהלן יבואר שגם צליה בכוחה להוציא את הדם מהבשר, וכיצד מכשירים בשר לאכילה ע"י צלייתו.

סעיפים א' ב'

האם צלי צריך מליחה והדחה

כתבו התוס' והרא"ש והר"ן שצלי א"צ מליחה, מפני שהאור שואב את הדם, ואין לאסור משום שהדם עובר בו מצד זה לצד זה וחשיב כדם האברים שפירש, דלא מבעיא אם נצלה יפה דאז נפלט הדם לחוץ, אלא אפילו לא נצלה יפה ולא נפלט כל הדם לחוץ שרי, כי מה שיוצא לחוץ נורא מיישב שייב ליה ומישרק שריק, ומה שנשאר בתוכו הוא דם האברים שלא פירש, ולא חשיב כפירש מה שהדם עובר בתוכו מצד זה לצד זה, ומסיים הרא"ש הילכך לא בעי מליחה לצלי וגם לא הדחה, מיהו צריך שפשוף, לפי שאין לקצבים סכין מיוחד לניקור החלבים ושומן החלבים עבר מהסכין לבשר.

וכתב הרא"ש שברש"י משמע שצריך קצת מליחה גם לצלי, והקשה הרא"ש מה מועילה קצת מליחה, והרי אין הבשר יוצא מיד גמו עד שימלחנו יפה יפה.

והרמב"ם סובר שגם צלי צריך מליחה, אלא שאין צריך לשהות במלחו.

וכתב הר"ן דבשר חי לאחר הדחה שרי אפילו בלא מליחה, ונראה דהדחה מיהא בעי משום דם שעל פניו, ואפשר דהוא הדין לצלי, ויש לדחות דצלי שאני דנורא מיישב שייב ליה. והאגור כתב בשם שער דורא שאם צלו בשר בלא מליחה, צריך להדיחו מן הדם שנדבק מבחוץ.

סעיף ב'

מליחת בני מעיים

דעת רוב הפוסקים שלכתחילה אין למלוח בני מעיים עם שאר בשר, דכיון שאין מחזיקים בהם דם הוי כנמלחו. ודעת רבינו יואל לאסור אפילו בדיעבד. ודעת הרשב"א שמותר למולחם עם בשר, כיון שהם פולטים ציר, ומומילא שייך בהם אידי דטריד למיפלט לא בלע, וי"א הטעם משום דדם מישרק שריק.

פסקי ההלכה

בני מעיים בלא שומן שעליהם, לדעת השו"ע אע"פ שאין מחזיקים בהם דם מותר למולחם עם בשר. והרמ"א כתב שיש אוסרים למלחם עם בשר, וכן נוהגים לכתחילה, ובדיעבד מותר. וכתב הט"ז שמהרש"ל כתב שמותר אפילו לכתחילה וכן המנהג.

עוף שנמלח עם זפק ונתבשל המנחת יעקב כתב שהוא טריפה עד שיהיה שישים כנגד המאכל שבזפק, דהמאכל בלע דם במליחה, וכיון שאין לו לפלוט דם של עצמו לא פלט דם שבלע. ובכנסת יחזקאל מתיר משום דאמרינן דקרמא מפסיק, וכמו בכוליא שצלאו בחלבו. וכתב הפתחי תשובה שאין דבריו מוכרחים, ומ"מ אף להמנ"י דלא מהני בזה הא דקרמא מפסיק, לא אמרינן בזה איסור דבוק שאם לא היה בעוף עצמו שישים יצטרכו שישים כנגד כל העוף, אלא כל הקדירה מצטרף לבטל המאכל שבזפק, דלענין זה מהני עכ"פ הקרום שאין העוף ממחר לבלוע טפי משאר דברים שבקדירה.

סעיף ג'

שומן הכנתא

עיין בסעיף א' שהדרא דכנתא מותרת בלי מליחה, וכתב רש"י שהכנתא עצמה צריכה מליחה, וכתב הרשב"א שיש אוסרים את הכנתא אפילו ע"י מליחה, וכ"כ הר"ן בשם הגאונים שגזרו עליה ואסרוה במליחה ורק ע"י צליה היא מותרת, וכ"כ בהגהות מיימוני בשם רב האי גאון ששומן הכנתא יש בו ורידים קטנים מדם, ואע"פ שחתכה ומלחה אסור אא"כ הוציא את הורידים הקטנים. והרשב"א כתב שעכשיו נוהגים בזה היתר, ואותם חוטים דם כשאדם בקי בהם מותחם ונפשלים היטב עד שלא ישאר אחד מהם.

פסקי ההלכה

האם צריך מליחה לצלי

הצלי אין צריך מליחה, לפי שהאש שואב הדם שבו מעצמו. כתב הש"ך בשם הרא"ש שדם שעבר בחתיכה ממקום למקום לא נחשב כדם האברים שפירש, ומביא שהדרישה הקשה שבסימן ס"ז מבואר שדם שנצרר בחתיכה או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר אסור, ותיירץ דשאני התם שפירש מחיים, אבל הכא שנתעורר לצאת מחמת האש, אומרים שכל מה שהאש הוציאו ממקומו יצא לגמרי ונפל לאש. והש"ך הקשה שהרי הרא"ש מתיר אפילו דם שיצא ממקומו ונשאר בתוכו. ולכן מתיר הש"ך דשאני התם שפירש מחיים.

נטף דם אחר על הצלי (אפילו נפל לפני שהחתיכה אצל האש. ש"ך), אפי' אותו דם הוא צונן, לא אמרינן שהאש שואבו, ואוסר ממנו כדי נטילה. (שו"ע). והט"ז והש"ך כתבו שכל החתיכה אסורה, דבשערי דורא פסק לאסור צונן שנפל לתוך חם בכולו, ועוד דשומן מפעפע בכולו ואין אנו בקיאים בין כחוש לשמן. עוד כתב הט"ז שהשו"ע מדבר כאן על דם בעין שנטף על הצלי, אבל דם הנפלט ע"י מליחה או צליה מישרק שריק. (ע"כ סעיף א').

האם צריך הדחה לצלי

הדחה אחרי המליחה - רצה למלוח צלי ולאוכלו בלא הדחה (אחרי המליחה, אבל הודח קודם המליחה, דאל"כ המליחה מבליעה בו את הדם בעין שעליו ואסור, וכפי שיבאר ברמ"א, ודלא כהלבוש. ט"ז וש"ך), עושה, ואין לחוש לדם שעל המלח. ויש מי שאומר דהני מילי כשמולחו וצולוהו מיד, אבל אם שהה במלחו (אפילו קצת בלי שיעור מליחה. ט"ז), המלח בולע ונאסר (המלח. ט"ז), לפיכך מדיחו יפה קודם צליה (לכתחילה, ואם לא עשה כך ידיחנו לאחר הצליה. ט"ז וש"ך). שו"ע.

הדחה לפני המליחה או הצליה - כתב הרמ"א שיי"א (רמב"ן) שצלי (בלא מליחה. ט"ז) צריך הדחה תחילה (משום הדם בעין שעליו. ש"ך), וי"א (רש"י) שצריך גם כן קצת מליחה תחילה, והמנהג להדיח תחילה וגם למולחו קצת כאשר נתחב בשפוד, וצולוהו מיד קודם שיתמלא המלח דם. אמנם אם לא הדיחו ולא מלחו כלל מותר, (דנורא מישאב שאיב, ואע"ג שדם בעין ממקום אחר אינו נשאב ע"י האש, הכא לא הוי דם בעין ממש. ש"ך).

דם אחר שנטף על הצלי לא אמרינן ביה שהאש שואבו וכן לא אמרינן דשריק, אם הוא חם או אפילו צונן אוסר בכדי נטילה. תוס' והרא"ש.

כתב הרשב"א הרוצה למלוח בשר ולצלוחו מיד ולאוכלו בלא הדחה, מותר, ואין לחוש לדם שעל המלח, מפני שהאור שואב ומונע המלח מלבלוע הדם, אמנם אם שהה הבשר במלחו, המלח בולע ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה קודם צליה, וכתב בהגהות שערי דורא דבשהה במלחו ולא הודח, מותר בדיעבד, וכן מבואר מהמרדכי ומספר התרומה והמצוות. והקשה המגיד משנה דאם דוקא במעלהו מיד מותר ואם לאו נאסר, היה להם לחכמים לגזור בזה, ולכן כתב שאפילו אם בלע המלח מן הדם הכל יוצא ע"י האור. והבית יוסף מיישב קושייתו שכיון שאפילו בשהה במלחו ולא הדיחו קודם צליה נכשר ע"י הדחה, לא שייך למגזר מידי.

כתב הסמ"ג שאע"פ שצלי א"צ מליחה מפני שדם האברים שלא פירש מותר ואותו שפירש נופל לארץ, מ"מ תרנגולת או אווז חלולים הדם פורש ונכנס לתוך החלל והרי הוא כפורש מחתיכה לחתיכה, ופעמים שהאווז או התרנגולת נצלת יפה רק מצד אחד, ומהצד השני לא נפלט הדם, ועל כן מי שרוצה לצלות עוף שלם נכון שימלחנו מבחוץ ומבפנים וישהה כשיעור מליחה ואח"כ ידיחנו ויצלה אותו.

וכתב המרדכי דברי הסמ"ג לא נראים למורי, ושכחתי אם אמר לי הטעם, ונראה שהטעם מפני שכמו שבמליחה מותר למסקנה (חולין ק"ג). למלוח שתי חתיכות יחד משום דע"י מליחה פולט הכל בין דם עצמו בין דם הנבלע בו ממקום אחר, וכל שכן שע"י צליה נפלט הכל אע"פ שפירש מדופן לדופן.

והבית יוסף כתב שאין טעם זה נראה בעיניו, דא"כ היה צריך להמתין מלאכול עוף הצלוי עד שיצלה שיעור שיפלוט כל דמו, בין דם עצמו בין דם שבא לו מלמעלה, ולא ראינו מי שנהזר בכך, אלא טעם ההיתר הוא שדם הפורש ממקום למקום בתוך אותה חתיכה מותר, וכמו שנתבאר בשם הרא"ש, ואפילו אי חשיבי כשתי חתיכות אין לאסור, דאל"כ שתי חתיכות זו אצל זו למה אין נאסרות שפולטת זו ובולעת זו, אלא ע"כ אמרינן בהו דם מישרק שריק. ועוד י"ל דעוף שלם לא גרע ממולייתא דאמרינן בה (פסחים ע"ד). כבולעו כך פולטו, כלומר דמיד בשעת הבליעה הוא נפלט.

דאף לאוכלו כך אסור אם לא נצלה כל צרכו. ומשמע באיסור והתר דמותר אפילו לכתחילה לצלותו חצי צלייתו כדי לבשלו אח"כ, ולא חיישי' שמא לא יצלה כל צרכו כי יסמוך על הבישול.

הדחה אחרי הצליה - כתב הרמ"א ש"א שכל צלי צריך הדחה (ג' פעמים, ודלא כמהרש"ל דס"ל דסגי בהדחה אחת. ש"ך) אחר צלייתו, וכן נוהגים לכתחילה, אמנם אם לא הדיחו, ואפילו בישלו כך, מותר. ואפילו נמלח תחילה קודם צלייתו ולא הודח אחר המליחה, מותר, ולא חיישינן לדם ומלח שעליו, דנורא משאב שאיב.

סעיף ג'

חיתוך הורידים - לא ניקב הורידים (בעוף) בשעת שחיטה, אסור לאוכלו, ואפילו צלי, עד שיחתוך אבר אבר ויצלה. רצה לאכול ממנו בשר חי, אסור עד שיחתוך וימלח, (שאף שמותר לאכול בשר חי בהדחה בלא מליחה, דדם האברים שלא פירש מותר, הכא כיון שהדם שבחורידים כנוס, אסור. ש"ך). ואם ניקר הבשר מחוטי דם, אוכל אפילו בלא מליחה, חי או צלי (או מבושל ע"י מליחה. ש"ך), ואפילו כולו כאחד. ויש שהחמירו ש(ניקור לא מועיל ולכן) אין לאוכלו כולו כאחד אפילו בצלי, אלא לאחר חתיכת הורידים ורוב שני הסימנים. (בט"ז ובש"ך כתבו דשחיטת ב' הסימנים אין עניינה לכאן).

סעיף ד'

האם הכלים שצלו בהם נאסרים

סכין שחתכו בן בשר בשעת צליה - דעת הסמ"ג שאסור לחתוך בסכין צלי שלא נמלח, כשהוא אצל האש ועדיין לא נצלה כל צרכו, (אמנם במליח מותר לחתוך בסכין, אע"ג דמליח כרותח. תרומת הדשן). וכתב הטור שלפי הרא"ש שמתיר את השפוד וכדלהלן, גם הסכין מותר. וכתב הבית יוסף שאף שרק בשפוד שייך טעמא דנורא מישאב שאיב, כיון שמניחים אותו סמוך לאש כל זמן שהבשר נצלה, משא"כ בסכין, הדקדק בלשון הרא"ש יבין דנורא מישאב שאיב היינו שהאור מושך את הדם אליו ואינו מניחו ליבלע בשפוד, וא"כ ה"ה בסכין, דטבע האור גורם כשמתחיל לחמם הבשר שהוא מושך הדם אליו בענין שאינו נבלע בשום דבר הסמוך לו.

כתב הרמ"א שאם מלחו בלא הדחה תחילה, ונצלה כך, אם לא שהה במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו מותר, (אפילו לכתחילה, דאז הדם נבלע רק מעט ולא בחוזק, ולכן הוא יוצא בצליה. וצריך להדיחו ג' פעמים אחרי הצליה. ש"ך), אבל אם שהה כל כך קודם שצלאו, אסור (משום שהמלח מבליע את הדם בעין שעליו, ולפ"ז אפילו אם מדיחו אחר המליחה, ואפילו מדיחו גם אחר הצליה אסור. ש"ך). והט"ז כתב שהלכה כמהרש"ל שאפילו בלא שהה במלחו אסור כמו בבישול.

מה שנהגו הנשים להדיח הבשר אחרי הצליה קודם שנצלה כל צרכו ואח"כ חוזרים וצולים אותו, לא משום איסור נהגו כן, אלא כדי שלא יתקלקל טעם הצלי אחרי הדחתו. ט"ז.

עוד כתב הרמ"א שאין חילוק בכל זה בין אוזות ושאר עופות **החלולים**, (ולא אמרינן דחשיב כאילו פירש מחתיכה לחתיכה, דהכל נחשב כחתיכה אחת, ואפילו בב' חתיכות שנצלות יחד מבואר במהרש"ל שלא חוששים למה שעובר מזו לזו בצלי שאצל האש. והט"ז כתב שאף שדבר חלול אינו נחשב כחתיכה אחת מ"מ מותר במליחה וצלי, דכבולעו כך פולטו. וכ"כ הש"ך שטעם ההיתר הוא משום דכבולעו כך פולטו), ובלבד שלא יהיו ממולאים בביצים או בשאר בשר, אבל אם הם ממולאים, דינם כבישול וצריכים מליחה תחילה כמו לקדירה. (והקשה הט"ז דבסימן ע"ז מתיר בבשר בכל גוונא בצלי, וצ"ל בדוחק שהכונה בביצים לחוד או בבשר עם ביצים, ויותר נראה ד'תחילה' צ"ל לכתחילה, והיינו שבזה לא סגי לכתחילה במליחה מועטת. והש"ך כתב דלצדדים קתני, דבממולא בביצים אסור אפילו בדיעבד, ובממולא בבשר אסור לכתחילה).

עוד כתב הרמ"א שנהגו להחמיר כשצולים בשר בלא מליחה (או שנמלח ולא שהה שיעור מליחה. ש"ך), שלא להפך השפוד תמיד כדי שיוזב הדם, ובדיעבד אין לחוש (אפילו אם הפכו כל שעת הצליה. ש"ך).

עוד כתב הרמ"א שאין חילוק בכל זה בין אם רוצה לאוכלו כך צלי, או רוצה לבשלו אח"כ, רק שיצולנו תחילה כדי שיהא ראוי לאכילה, דהיינו כחצי צלייתו (שאז יוצא כל דמו. ש"ך). וכתב הש"ך שלכאורה משמע שדווקא אם רוצה לבשלו צריך לצלותו באופן שיהיה ראוי לאכילה, כדי שלא ישאר דם בתוכו והבישול יוציאו, אבל אם רוצה לאוכלו כך צלוי, אף שנצלה מעט שרי דמה שנשאר בתוכו הוי דם האברים שלא פירש ומותר, אבל האיסור והתר כתב

והסכין והצלי אסורים, וכתב הט"ז שדבריו תמוהים, אלא הכל שרי, וכן מעשים בכל יום כשצולין בשר שלא נמלח שאין נזהרין להסיר השפוד עם הבשר קצת מן האש לתקן האש.

סעיף ה'

צלי שנחתך ע"ג ככר

איתא בגמרא (חולין ק"ב.) **אמר רב נחמן אמר שמואל ככר שחתך עליה בשר (צלי) אסור לאוכלה** (מפני שהדם יוצא ונבלע בככר), **והגוי מילי דאסמיק** (-שהבשר היה אדום), **והגוי מילי דאבריה** (-שהדם עבר בככר מצד לצד ונראה משני צדדיו), **והגוי מילי דאסמכיה** (שהמוחל שיצא מהבשר היה עב), **אבל קלישתא (צלול) לית לן בה (דלאו דם הוא).** **שמואל שדי ליה (להאי ככר) לכלביה, רב הונא יהיב ליה לשמעיה, מה נפשך אי שרי לכולי עלמא שרי, אי אסור לכולי עלמא אסור, שאני רב הונא דאנינא דעתיה** (דס"ל שהככר מותר, ונתן לשמשו מפני שהוא עצמו היה איסטניס), **רבא אכיל ליה וקרי ליה חמר בשר** (-יין הבשר).

ופסקו הפוסקים כרב הונא ורבא שהתירו את הככר, ומשמע דבכל האופנים ששמואל אסר, דהיינו דאסמיק ודאבריה ודאסמכיה, התירו רב הונא ורבא, דאל"כ מאי בינייהו, וכ"כ הרשב"א.

וכתב הר"ן דהא דשרי היינו דווקא כשנתבשל הבשר כמאכל בן דרוסאי. והמגיד משנה כתב בשם הרשב"א דמייירי שהגיע הצלי לכדי שיעור צליה עד שיהא ראוי לאכילה לרוב בני אדם, ויש מי שכתב דכל שהגיע למאכל בן דרוסאי שהוא שליש בישול מותר. ונראה מדברי הראב"ד דדווקא דם שעל הככר הוא שהתירו רבא ורב הונא, משום שהוא נבלע בככר, אבל אם הדם נטף על כלי אסור אפילו לרבא משום מראית העין, והרשב"א כתב שגם בכהאי גוונא מותר, דאין טעמו של רבא מפני שהדם נבלע בככר, אלא משום דדם כזה אין לו מראה חזק ואין אדם טועה בכך, אלא קוראים לו חמר בשר.

פסק ההלכה - צלי שלא נמלח וחתכו על גבי ככר, אע"פ שיש בככר מראה אודם (ועבר בכל הככר מעבר לעבר, והוא עב, כמבואר בהרבה פוסקים, ודלא כמהרש"ל שמחמיר

שפוד שצלו בו בשר - דעת הרשב"א ששפוד שצלו בו בשר בלא מליחה אסור, מפני שהוא בולע מהדם, והראב"ד אסר להשהות את הצלי על השפוד לאחר שהוסר מן האש, שמא יחזור הבשר החם ויבלע ממנו, אבל מותר לצלות בו ולהשהות בו כל זמן שהבשר זב, דכל זמן שהוא זב ופולט אינו בולע מהדם שבשפוד. עוד כתב הרשב"א שאסור לנער הקדירה בשפוד, וכן אסור להפך בו בשר שבמחבת, מפני שהשפוד בלוע מן הדם, וכששם אותו בקדירה או במחבת הוא פולט את הדם, וכן דעת רבינו יונה. והרא"ש כתב שהשפוד מותר, דנורא מישאב שאיב ואינו מניחו לבלוע הדם, והר"ן כתב דאפשר דבשפוד נמי אמרינן כבולעו כן פולטו, ואין להחמיר בזה כל כך דדם מבושל אינו עובר עליו (מנחות כ"א.).

וכתב הבית יוסף דכן עמא דבר להתיר בין בשפוד בין בסכין.

פסקי ההלכה

יש מי שאוסר לחתוך בסכין צלי שאצל האש שלא נמלח, כל זמן שאינו נצלה כל צרכו, מפני דם שנבלע בסכין. ויש מי שאוסר השפוד שצלו בו בשר בלא מליחה. ויש מי שהורה שאסור להשהות הצלי על השפוד לאחר שהוסר מן האש לאחר שפסק הבשר מלזוב, שמא יחזור הבשר החם ויבלע ממנו. (ובעודו על האש אפילו אם כבר פסק דמו מלזוב מותר. ש"ך.) ויש מתירים בכל זה, וכן המנהג להתיר. שו"ע. והרמ"א כתב שאנו נזהרים לכתחילה ומתירים בדיעבד, וכתב הט"ז שמהרש"ל אוסר את השפוד אפילו בדיעבד, ובמקום שאין הפסד מרובה יש לחוש לדבריו. והש"ך כתב שרק בסכין המהרש"ל אוסר ולא בשפוד.

אם צלו בשר איסור, אסור אפילו בדיעבד, דדווקא דם דנורא מישאב שאיב, אבל בליעת איסור מיסרך סריך. ט"ז.

בשר שהוסר מהאש לפני שהסתיימה צלייתו - כתב הט"ז שאם הוסר הבשר מן האש בעוד שהוא זב, משמע מהשו"ע שגם לאוסרים אין איסור בדבר, דמה שפולט אינו בולע ומה שבולע פולט, אלא שהשפוד נאסר כיון שאין שייך לומר כבולעו כן פולטו, ולפ"ז להיש מתירים כ"ש שהכל מותר, דכל זמן שחום האש על הבשר מפליט הבשר דם שבתוכו לחוץ, וכשנתקרר החום ההוא אין מפליט כלל והוי דם האיברים שלא פירש ושרי. והב"ח כתב שהרא"ש מודה שאם לא נצלה חצי צלייתו והוסר מן האש שהשפוד

מראית העין, אבל קודם שנתבשל כמאכל בן דרוסאי כיון דדם גמור הוא הוא והשומן אסורים. ואף שרבא מתיר ככר (לעיל סעיף ה') ולא חושש למראית העין, שאני התם שהמוחל בלוע בתוך הככר, אבל בכלי שתחת הבשר שהוא עומד בפני עצמו איכא משום מראית העין טפי, אע"פ שמדינא שרי היכא שנתבשל כמאכל בן דרוסאי.

וכ"כ הרשב"א שהכלי לא נאסר, משום דדם שבשלו מדרבנן הוא דאסור, וכיון דספיקא הוא אי מטא אי לא מטא ספיקו להקל.

ולפי הרא"ש שמא י"ל שאף שהכלי אסור השומן מותר כיון שאין הכלי מונח על האש, דנהי שהוא בולע מדם הנוטף בתוכו חם, אינו כדאי לאסור את השומן.

ולפום ריהטא דסוגיא דשמעתין משמע דרב אשי לא קפיד בין תעלה תמרתו ללא תעלה, דאי לא מנח תרי גללי מילחא אפילו אחר שתעלה תמרתו אסור, ואי מנח תרי גללי מילחא אפילו קודם שתעלה תמרתו שרי. וכן נראה דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו ההיא דמשתעלה תמרתו, וכן נראה בדעת הרמב"ם. והטור סובר שגם להרא"ש מותר רק משתעלה תמרתו, וכן י"ל בדעת הרי"ף.

אבל הרשב"א כתב שאפילו לרב אשי דאמר דאית ליה תקנתא בגללי מילחא, בעינן נמי משתעלה תמרתו, אבל קודם שתעלה תמרתו שכלה מראה אדמומית שבו, אין להניח שם בי דוגי, דאז יש שם דם, ואפ"ה צריך גללי דמילחא, דכל היכא דאיכא לתקוני ולמפק מידי ספק מתקנינן ומפקינן. וכתב הרשב"א שבשר שצולים אותו בלא מליחה, אין נותנין כלי תחתיו לקבל שמנונית עד שיגיע לכדי שיהא ראוי לאכילה בצליה זו, והבית יוסף דן אם כוונתו דבעינן שיהא ראוי לאכילה לרוב בני אדם, או שמספיק שהגיע לכמאכל בן דרוסאי וכמ"ש הר"ן.

והמגיד משנה הביא שתי השיטות ולא הכריע ביניהם. והאי בי דוגי לא משמע מדברי המפרשים והפוסקים שהיו נותנין בו אלא מלח בלבד, אבל הרשב"א כתב שהיו נותנים בו מים, ובתוך המים היו נותנים את גרגירי המלח.

וכתבו הגאונים שלא התירו ע"י נתינת מלח אלא בשנים או שלשה גרגירים, אבל בהרבה מלח אסור לפי שפוסק כח הדם ועושהו כמים ומתערב עם השומן, ועל כן כתבו הראשונים שכיון שאין אנו בקיאים בדבר שלא להרבות או למעט, אין ליתן כלי תחת הצלי עד שימלחנו וישהה כשיעור מליחה.

בעב. ש"ך), מותר אם נצלה עד כדי שהוא ראוי לאכילה לרוב בני אדם. (שו"ע). וכתב הרמ"א דהיינו חצי צלייתו, וה"ה שהמוהל בלא ככר נמי שרי.

סעיף ו'

נתינת כלי תחת הצלי

איתא בגמרא (שם) **אמר רב נחמן אמר שמואל אין מניחין כלי תחת הבשר עד שיכלה כל מראה אדמומית שבו, מנא ידעינן, מר זוטרא משמיה דרב פפא אמר משתעלה תמרתו** (שהבשר מועלה עשן.

לישנא בתרא שיהיו הגחלים מעלים עשן, דכל זמן שהדם שותת כליהם אינם אלא כבים והולכים, אבל כשהשומן נוטף עליהם הם מעלים עשן). **מתקיף לה רב אשי, ודילמא תתאה**

מטא עילאה לא מטא (רק הצד התחתון שסמוך לגחלים נצלה ולא הצד העליון). **אלא אמר רב אשי לית ליה**

תקנתא אלא מישדא ביה תרתי גללי מילחא (בין על הבשר בין בתוך הכלי, והדם נגרר אצל המלח לשוליים) **ומשפיה** (יערה השומן מכלי אל כלי כדי שלא יתערב בו הדם).

עוד איתא בגמרא (שם קי"א) **דרש מרימר בין כחלא בין כבדא תותי בישרא שרי עילוי בישרא דיעבד אין לכתחילה לא, ואי איכא בי דוגי**

(שנותנים כלי לקבל השומן) **בשרא עילוי כבדא נמי**

אסיר (מפני שדם הכבד נוטף לתוך הבי דוגי ונמצא אוכלו), **ומאי**

שנא מדמא דבשרא (שגם הוא נוטף אף כשאין כבד ואנו

אוכלים אותו), **דמא דבשרא שכן** (יורד לשולי הכלי והשומן

צף למעלה, ומניחים לתוך הכלי מרה אדמומית בשוליים), **דמא**

דכבדא קפי (צף למעלה).

וכתב הרא"ש שנראה דבי דוגי אסור, כיון שהדם מונח עליו ונבלע בו.

אבל הר"ן כתב שהבי דוגי לא נאסר מדינא (דא"כ השומן בולע מהדם, ואי נימא שמשקה אינו בולע ממשקה, מ"מ הכלי בולע מהדם והוא יאסור את השומן), לפי שאין נותנים בי דוגי עד שנצלה כמאכל בן דרוסאי וכלה דמו, אלא שאסרוהו מפני מראית העין מפני שעדיין יוצא מוחל אדום. וכן בהא דאסיק רב אשי דלית ליה תקנתא אלא מישדא ביה תרי גללי מילחא, מיירי דווקא לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, דליכא למיחש למוחל הנוטף אלא מפני

אינם מלוחים, אבל אם אותם שבחוץ מלוחים והפנימי לא נמלח אסור הפנימי.

וכתב הרשב"א שאוויזים ותרנגולים שממלאים אותם בשר שנמלח כדי מליחה המכשרת לקדירה, מותר בין בצלי בין בקדירה, וכן נראה מדברי הרא"ש והטור, וכן דעת כל הפוסקים, אבל הרמב"ם כתב שאע"פ שהכל מלוח אסור, אפילו אם הבשר שבתוכו מבושל, מפני שהעופות פולטים ובולע מה שבתוכו, דאין המלח כשיעור מליחה מפליט כל הדם, (וכדמצינו שהרמב"ם מצריך להשליך הבשר לתוך מים רותחים אחר המליחה כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם, וכשחללן מלא בשר אין המים הרוותחים נכנסים לתוכו יפה), ורק בצלי מותר משום שכבולעו כך פולטו. וכתב הבית יוסף שהלכה כשאר הפוסקים, ועל פיהם נוהגים היתר בזה בכל מקומותינו שאין חוששין אחר מליחה לקדירה כלום.

פסקי ההלכה

עופות או גדיים שממלאים אותם בשר שלא נמלח, לצלי מותר אפילו פיהם למעלה, ואפילו אם נמלח החיצון (לשו"ע אפילו פלט כל דמו. ט"ז וש"ך). וכתב הט"ז שבתורת חטאת פסק כהגהות מיימוני שאם החיצון נמלח והפנימי לא אסור, דכמו שבולע דם המילואים כך פולטו. (וכ"ש אם נמלח הפנימי ולא החיצון דשרי, דנורא משאב שאיב הדם מן החיצון ואינו נבלע בפנימי. רמ"א. וכתב הש"ך שהרמ"א מתיר אפילו בנמלח הפנימי ושהה שיעור מליחה, ודעת הש"ך עצמו שלכו"ע אם הפנימי נמלח ושהה שיעור מליחה והחיצון תפל או שלא שהה שיעור מליחה, הפנימי נאסר, אבל אם הפנימי לא נמלח, אינו אסור אא"כ החיצון נמלח ולא שהה).

לקדירה אסור עד שימלח חיצון לבדו (וידיחו. ט"ז וש"ך) ופנימי לבדו (וידיחו), והיינו שמדיח כל אחד בפני עצמו, דבשר שנתבשל בלא הדחה אחרונה אסור. ש"ך), אבל אם לאחר שמילאו מלח החיצון, אינו מפליט דם שבפנימי (מהרש"ל מבאר שאינו מפליט צד פנימי של חיצון, ואע"פ שנמלח הפנימי, וכתב הט"ז שאע"פ שלשון השו"ע לא משמע כדבריו, יש לחוש לדבריו להלכה. והש"ך כתב שלפי מה שנפסק לעיל (ס"ט ד') דבשר שלא נמלח משני הצדדים אסור גם בדיעבד, גם כאן צריך למלוח את החיצון מבפנים ומבחוץ, וכן את הפנימי מכל צדדיו, ולהדיחם היטב, ואח"כ למלאותם, ובלאו הכי אסור לקדירה אפילו בדיעבד. עוד כתב מהרש"ל דבשניהם מלוחים מותר אפילו

וכתב הרשב"א שאם עבר ונתן אפילו מלח הרבה מותר, לפי שאין כאן דם אסור דאורייתא, דדם שבשלו אסור מדרבנן (מנחות כ"א.), ועוד דאינו ודאי אלא ספק שמא משעלתה תמורתו נתבשל הכל ואפילו העליון, ולפיכך מותר.

פסקי ההלכה

בשר שצולים בלא מליחה, אין נותנין כלי תחתיו לקבל שמנונית הנוטף ממנו, עד שיצלה עד שיהא ראוי לאכילה על ידי צליה זו. שו"ע.

וכתבו הט"ז והש"ך דמשמע דלא בעינן בזה שיתן לשם גללי מלחא שהוזכר בגמרא, דבחצי בישולו לא בעינן שיתן גללי מלחא, כיון שכל דמו כבר זב, ודלא כהב"ח.

סימן ע"ז

עוף ממולא

איתא בגמרא (פסחים ע"ד) אמר רבא האי מולייתא שריא. אמר ליה אביי והא קא בלעא דמא, אמר ליה כבולעא כך פולטה. וכו'. והלכתא מולייתא שרי, אפילו פומיה לעיל.

וכתבו הרי"ף והרא"ש דהא דמולייתא שריא היינו דווקא לצלי כעין הפסח שהוא צלי, אבל לקדירה אסור אא"כ שניהם נמלחו, ואם החיצון התמלא אסור לקדירה, דאין המלח מפליט דם של פנימי.

עוד כתב הרא"ש דמולייתא שרי היינו עוף או גדי ממולא בשר דק כתוש בלא מליחה, וצולוה בשפוד, והא דאמר כבולעא כך פולטה, אפילו נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה, דהשתא אינו טרוד לפלוט דמו, שרי, מדמייתי עלה ראיה מטפילא בר אווזא, ואע"פ שמעשים בכל יום שאוסרים בשר ששהה כדי שיעור מליחה שנפל בציר פליטת דם ואפילו לצלי, ולא אמרינן כבולעו כך פולטו, דווקא היכא שנפלט מיד בשעת הבליעה כגון מולייתא אמרינן כבולעו כך פולטו, אבל דבר שנאסר כבר מחמת דם שבא עליו ממקום אחר תו לא שרינן ליה משום דכבולעו כך פולטו.

וכתבו התוס' שלצלי מותר אפילו נמלח החיצון ולא נמלח הפנימי, ובהגהות מיימוני כתבו בשם התוספות דהא דמולייתא שריא הני מילי בשניהם מלוחים או שניהם

מוותרת. וכתב הריב"ש שעל דעת זה נהגו לסמוך שטופלים הבשר אחר שהוכשר לקדירה, ואין מדקדקין בקמח הבצק. **מה הכונה טפילא** – רש"י מפרש שטפילא הוא פשטיד"א, וכן נראה מלשון הרשב"א. והתוס' כתבו בשם רבינו תם וריב"א דלשון טפל לא משמע הכי, דמשמע דהיינו טיחה, כמו (שבת פ:) בנות עשירים טופלות אותן בסולת, ועוד דבפשטיד"א לא אמרינן כבולעו כך פולטו, דחזינן דלא פלטי, שמקום מושבם יבש בתנור, ולכן ביארו שהוא מה שרגילין לטוח סביב קורקבנים ובני מעיים עיסה שבלילתה רכה, וכן משמע קצת ברמב"ם, ולדעתו בפשטיד"א גם העוף היה נאסר אע"פ שהוא מלוח ומוכשר לקדירה. ודעת הגאונים דהאי פשטיד"א כמבושל בתוך קדירה או קערה דמי, ולשיטתם כל שאינו נותן הבשר לתוך מים רותחים אסור, משום דפירש דם מהבשר ומתערב בתבשיל והדר בשר ובלע מיניה, וכיון דבפשטיד"א אין מים רותחין כדי שיחלטוהו, זב דם מהעוף ונבלע בפשטיד"א וחוזר העוף ובולע ממנו, ומיהו אפשר דבקליפה סגי ליה. ולכו"ע אם העוף לא נמלח אסור כדין בשר שנתבשל בלא מליחה (קי"א.), ואפילו יש ששים כנגדו אסור, דלא מהני שישים אלא בדבר שיש בו רוטב, אלא שיש להסתפק אם כל העוף נאסר או רק כדי קליפה, דאיכא למימר שהדם שנשאר בו הוי דם האיברים שלא פירש ושרי, ומה שפירש ממנו לא חזר ונבלע בו אלא במקום שהוא דבוק לפשטיד"א, וכיון שאין שם רוטב אינו חוזר ונבלע בו יותר מכדי קליפה.

והנה הרי"ף והרא"ש השמיטו דין זה של טפילא, ואפשר שהיו מפרשים טפילא כמו שפירשו התוספות ובזמנם לא היו נוהגים לצלות עופות בדרך זה, ולפיכך לא חשו לכותבו. ובשבלי הלקט כתב דאנן דלא קים לן השתא במיני קמחים הי סמידא והי חיורתא ושאר קמחי, אי לא מלח לבישרא שיעור מליחה לקדירה אסור, ואפשר שמטעם זה השמיטוהו הרי"ף והרא"ש.

פסקי ההלכה

הטופל בצק (שבלילתו רכה, בשעת צליה. ש"ך) על עוף שלא נמלח, אף על גב דבגמרא מפליג בין סמידא לשאר קימחי ובין אסמיק ללא אסמיק, אנן השתא לא בקימחי במילתא, ובכל גוונא יש לאסור (ויש לו כל דיני בישול בקדירה בין לקולא בין לחומרא. ש"ך). אבל אם נמלח, ושהה כדי מליחה ואחר כך הודח, מותר בכל גוונא. שו"ע.

לא שהו, וכן כשנמלח הפנימי ולא שהה והחיצון לא נמלח הכל שרי, ואין איסור אלא כשהחיצון נמלח ולא שהה והפנימי לא נמלח, שאז נאסר הפנימי לחוד. (ט"ז). וכתב הש"ך שמש"כ מהרש"ל שאם הפנימי נמלח ולא שהה והחיצון שהה החיצון מותר, מיירי דווקא כשהחיצון לא הודח ולא פלט כל צירו).

וכתב הרמ"א שכל זה בדיעבד, אבל לכתחילה אין לעשות שום מולייתא, רק אם נמלחו שניהם.

עוד כתב הרמ"א שכל זה מיירי שאין במולייתא זו רק בשר או עשבים, אבל אם יש שם ביצים הנקשרים (אפילו עם בשר שלא נמלח. ש"ך), דינו כאילו נתבשל בקדירה, ואפילו בדיעבד יש לאוסרו אם לא נמלחו שניהם (מליחה גמורה כל אחד בפני עצמו, עד שיהיה ראוי לקדירה. ט"ז וש"ך). ואם יש שישים במולייתא כנגד האיסור הכל מותר. ש"ך).

עוד כתב הרמ"א שבשר שלא נמלח ולא הודח שנצלה עם בשר שנמלח והודח, מותר בדיעבד, אבל לכתחילה אסור לצלות בשר שנמלח עם הבשר שלא נמלח (ושהה שיעור מליחה, אף שלא שהה שיעור פליטת ציר. רעק"א), ואפילו הודח.

סימן ע"ח

טפילת עוף בבצק ודין פשטידא

איתא בגמרא (פסחים ע"ד:) **גבי טפילת עוף: והלכתא דסמידא** (עיסה של סולת שאינה נדבקת כ"כ ונפרכת מאיליה והדם יוצא ממנה) **בין אסמיק** (מוחל שבתוך הלחם, דהדם ודאי יוצא וזה אינו דם אלא מראה אדום בעלמא) **בין לא אסמיק שריא, משום דמפריד** (-לשון פירורים). **דחיורתא, אי זיג כוזא חיורא שריא אי לא אסיר, דשאר קמחים אסמיק אסיר לא אסמיק שרי.**

חיורתא – לרש"י הכונה לקמח נקי כעין שלנו שאינו סולת, שהוא קשה ואינו פולטו. ומדברי הרמב"ם נראה דחיורתא היינו קמח חיטים שלתתן.

וכתב המגיד משנה שלשיטת הרמב"ם במולייתא, דינים אלו נאמרו אע"פ שהעופות מלוחים ומוכשרים לקדירה, ורק הטפילה נאסרת. ולחולקים במולייתא כל זמן שהעופות מוכשרים לקדירה, בכל גוונא אף טפילתן

מושבם יבש בתנור. (ש"ך). ומשערים בשישים, וזורק אותה חתיכה והשאר מותר, ואין חוששים שמתחילה נאסרו ב' או ג' חתיכות ע"י שומן שמטפטף שם מתחילה ויצטרך שישים נגד אותן ב' או ג' חתיכות. ט"ז וש"ך).

וכתב הרמ"א שדווקא לטפל בבצק אסור, אבל מותר למשוך בשמן או בציר (של בשר. ט"ז), בשר שלא נמלח, דאין זה מעכב הפליטה.

עוד כתב הרמ"א שפשטיד"א יש לה כל דין בישול בקדירה, בין לקולא בין לחומרא (דהא חזינן דלא פלטי, דמקום

הלכות בשר-בחלב

פתחי תשובה - א' בשר בחלב אסור אף שלא כדרך אכילה והנאה, ולוקה, משא"כ בשאר איסורים חוץ מכלאי הכרם. ב' דעת הרמב"ם שאין לוקים על הנאה, ושאר פוסקים סוברים שלוקה, והנ"מ בזמן הזה אם לוקה עיין באר היטב לעיל סי' ט"ז סק"י. ג' הפמ"ג בפתיחה נסתפק אם חצי שיעור אסור בבישול והנאה מהתורה, דבאכילה קי"ל חצי אסור מהתורה, ובישול והנאה צ"ע. וכתב הצ"ח שלדעת הרמב"ם שאינו לוקה על הנאה, ודאי לענין איסור גם חצי שיעור אסור בהנאה מהתורה, אך לשאר פוסקים שלוקה על הנאה, ודאי אינו לוקה על הנאה כי אם בכזית. ורעק"א מביא ראיה שהשיעור הוא פרוטה. ד' בשר בחלב הנאסר בהנאה קוברין אותו, ואם שרפו, גם אפרו אסור בהנאה מהתורה, ולענין אם מותר להאכילו לכלבים עמ"ש לקמן סימן צ"ד. ה' כתב הפרי חדש שגם טיגון בכלל בישול, אך הנ"מ ומהר"ם צידדו להקל דטיגון לא הוי בכלל בישול ואינו אסור בהנאה, וכתב הפמ"ג שבהפסד מרובה יש להקל. ו' כתב הפמ"ג בשם המהרש"ל שחם בחם בלא רוטב לא הוי דרך בישול ומותר בהנאה. ז' אף באלו שאינם אלא דרבנן ומותרים בהנאה, צריך ליתנם לעובד כוכבים כך, ולא יבשל מתחילה, דא"כ עובר על הבישול ואסור בהנאה מהתורה, דאף שהחתיכה בלעה שלא כדרך בישול מ"מ הרי אח"כ נתבשל הבשר עם החלב הבלוע בו. ח' כתב השער אפרים שחמאה שנתבשלה בקדרה של בשר בת יומה, אסור להדליק בה להאיר הבית, דהיא אסורה בהנאה, וגם להדליק בה נר חנוכה אסור, דאף דמצות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ כיון שנר חנוכה בעי שיעור, כיון שאסור בהנאה כתותי מכתת שיעורא, (והפמ"ג העתיק בשמו דשרי לנר חנוכה, ובמחילת כבודו לא עיין שם היטב), ובאור זרוע תמה דהא בלאו הכי אסור משום בישול בשר בחלב.

סימן פ"ז

סעיף א'

איסור בשר בחלב בבישול אכילה והנאה

איתא בגמרא (חולין קט"ו): **דבי רבי ישמעאל תנא - "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בשול.**

פסקי ההלכה

כתוב בתורה: "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, אחד לאיסור בישול, ואחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה. והוציא הכתוב אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול (ולא ע"י כבישה ומליחה. ש"ך), אבל מדרבנן אסור בכל ענין.

כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה, מותר בהנאה. רמ"א. וכתבו הט"ז והש"ך שכן דעת הראשונים והאחרונים, ומהרש"ל חולק על זה וס"ל מסברא להחמיר בהנאה, והלכה כהרמ"א.

רבי עקיבא איגר - א' כתב הפרי חדש שגם צלי ועירוי וצונן לתוך חם הוי דאורייתא, ובר"ן משמע שדווקא בבישול הוי דאורייתא ולא בצלי. **ב'** בשר חם שנגע בגבינה חמה איכא למימור דאסור רק מדרבנן. (ים של שלמה). **ג'** חתיכה שנכבשה בחלב אסור לבשלה, דעד כאן הוי איסור כבוש מדרבנן ועתה עובר על איסור בישול דאורייתא, וגם זה יאסר בהנאה. (הגהות איסור והתר ושערי דורא), ומשמע שאם נתבשלה בחלב מותר לחזור ולבשלה. ועיין פמ"ג.

סעיפים ב' ג'

באלו מינים נאסר בשר בחלב, מדאורייתא ומדרבנן

איתא במתני' (חולין ק"ג.) **בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה אסור לבשל ואסור בהנאה. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, מותר לבשל ומותר בהנאה. רבי עקיבא אומר חיה ועוף אינם מן התורה, שנאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג' פעמים, פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה. רבי יוסי הגלילי אומר נאמר "לא תאכלו כל נבלה", ונאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו", את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה יכול יהא אסור לבשל בחלב, תלמוד לומר "בחלב אמו" יצא עוף שאין לו חלב אם.**

ומבואר שבשר עוף בחלב לכו"ע אינו דאורייתא, (ועיין להלן שהש"ך כתב שלתוס' זה דאורייתא), ולענין חיה פסקו הרמב"ם והר"ף והרשב"א והטור כרבי עקיבא שאינו מדאורייתא. ומבואר בגמרא (שם קט"ז. וק"ד.) דלכו"ע היינו דוקא מדאורייתא, אבל מדרבנן אסירי. וכתב הרמב"ם שלא אסרו חכמים אלא באכילה, אבל לא בבישול והנאה. אמנם היינו בשר חיה ועוף בחלב טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה ובשר טמאה בחלב טהורה, לא אשכחן שיאסרוהו חכמים באכילה משום בשר בחלב, וגם לא היה להם ענין לאוסרו מדבריהם אחר שכבר הוא אסור ועומד מן התורה משום בשר טמא או משום חלב טמא.

ואיתא במתני' (שם ק"ג:) **כל הבשר אסור לבשל בחלב, חוץ מבשר דגים וחגבים.** וכתב הר"ן דמשמע שמותר גם לאוכלם בחלב, דאסור בשר בחלב בלשון בישול אפקיה רחמנא. וכן כתבו הרמב"ם והרשב"א שלאוכלם בחלב נמי שרי.

פסקי ההלכה

איסור בשר בחלב מדאורייתא אינו דווקא גדי בחלב אמו, שהוא הדין שור שה ועז. ולא שנא בחלב אם, ולא שנא בחלב אחרת, אלא שדבר הכתוב בהווה. סעיף ב'.

איסור בשר בחלב בבשר או חלב של בהמה טמאה - אין איסור בשר בחלב נוהג אלא בבשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בבישול ובהנאה גם מדרבנן, דאין צורך לאוסרם כיון שאסורים מדאורייתא משום בשר טמא או חלב טמא. (בית יוסף). והדרישה והב"ח כתבו שיש נ"מ בגזירה זו שיהא בו דין חתיכה עצמה נעשית נבילה, דס"ל לרבינו אפרים (סימן צ"ב) דלא אמרינן כן אלא בבשר בחלב. והט"ז דוחה שגם בזה אין דין חנ"נ. עוד כתב הב"ח שיש בזה נ"מ בחתיכה הראויה להתכבד, וגם בזה חולק הט"ז וסובר שאין לאסור, ומוסיף הט"ז שאין מקום לומר שרבנן גזרו שיהא איסור אכילת בשר בחלב במין אחד טמא, דלא מצינו זה בגמרא ובפוסקים כלל אלא לענין בשר עוף, ואדרבה במתני' תנן בבהמה טמאה מותר בבישול והנאה, ופירש רש"י אבל אכילה לא הזכיר דמותר כיון דיש איסור מחמת טומאה, ומבואר דבלאו טומאה אין שום שייכות איסור בזה, ומשום הכי יפה עשה בש"ע שלא העתיק זה. וכן דעת הש"ך שבשר בהמה טמאה בחלב טהורה או איפכא לא נאסר מדרבנן.

בשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בבישול ובהנאה, ואף באכילה אינו אסור מדאורייתא (אפילו בדרך בישול. ש"ך) אלא מדרבנן, אבל דגים וחגבים אין בהם איסור אפילו מדרבנן. (שו"ע). וכתב הש"ך שדעת התוס' שלרבנן בשר חיה ועוף בחלב אסור מדאורייתא, וכתב בשערי דורא שקשה להקל נגד דברי התוס', וכן פסקו המהרש"ל והב"ח, אבל הש"ך עצמו פוסק כדברי הסוברים שזה דרבנן, וגם השערי דורא לא אסר אלא לאכול גבינה מיד אחרי בשר עוף, אבל הוא מודה שבשר עוף בחלב מדרבנן, וגם התוס' עצמם לא כתבו כן אלא כדי ליישב מנהג העולם, וכתב הרמב"ם (הלכות ממרים) שהאומר בשר עוף בחלב אסור מדאורייתא עובר בבל תוסיף.

אכילת דגים עם בשר או חלב - כתב הבית יוסף שאף שאיסור בשר בחלב לא נאמר על דגים, מ"מ אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה כמבואר באורח חיים סימן קע"ג. וכתב הט"ז שזה טעות סופר, והגירסא הנכונה היא שאין לאכול דגים עם בשר, וכ"כ בדרכי משה, ודלא כהלבוש שהעתיק דגים עם חלב. וכן דעת הש"ך שדגים בחלב מותרים ואין בזה סכנה. ובפתחי תשובה מביא שבחינוך בית יהודה מקיים דברי הלבוש, משום שחקר אצל חכמי הרופאים שאמרו שדווקא דגים המטוגנים עם חמאה מותר

ב' כתב בדגול מרבבה שבשר נבילה וכן חלב אסור לבשל בחלב מן התורה, ולוקה על בישולו, אבל באכילה אין בו איסור בשר בחלב, וכן מבואר ברמב"ם, וברמב"ם בפירוש המשניות מבואר שאינו אסור בהנאה, ואף שלדברי התוס' אין הכרח לדברי הרמב"ם, מ"מ לא מציינו להתוס' בפ"י שיחלקו על דינו של הרמב"ם, ולכן הסומך על זה במקום הפסד לא יפסיד. ובפמ"ג כתב דנקטינן דאסור בהנאה מן התורה. והחתם סופר מביא דברי המעיל צדקה בעובדא שהאומנים עירבו חמאה בחלב לעשות מהם נרות כי היה החלב ביוקר, ופשיט ליה לאוסרו בהנאה, ומבואר דס"ל שזה אסור בהנאה, ומסיק החתם סופר שודאי המורה ובא כהדגול מרבבה אין מזחחים אותו, אבל אני מורה לאיסור, וכן משמע בהרבה גדולי האחרונים, ואף הדגול מרבבה לא מייירי לענין להדליקו בידים, דבזה הרי יש לחוש למבשל בשר בחלב, שהטיפה שסביבות השלהבת מתבשלת, ואף דלענין שבת לא חשיב בישול ככה"ג, אך לענין בשר בחלב אפשר דהוי בישול, אמנם נר קרוזי"ל שנאסר כנ"ל ונתערב באחרים, פשוט שבטל, דאין כאן דבר שבמנין אלא דוקא נר חנוכה שבכל לילה מונין מנין הנרות למצותו.

ג' בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מה"ת. תפילה למשה.

ד' כתב החמודי דניאל שמותר לבשל בשר לעובד כוכבים בקדירה של חלב שאינה בת יומה, דכל שאינו אסור רק מדרבנן לא גזרו בבישול והנאה, וכאן ליכא מראית עין, דמי יודע אם הוא קדירה של בשר או של חלב, ומ"מ יש להחמיר כדכתב הרמ"א סעיף ו' דאסור לחתות תחת קדירה של נכרים מפני שלפעמים מבשלים בה בשר ולפעמים חלב.

סעיף ד'

איזה בשר בחלב נאסר מפני מראית העין

חלב אשה - אסור לבשל בשר בחלב אשה, מפני מראית העין, ואם נפל לתוך התבשיל, בטל ואין צריך שיעור. (שו"ע). ואם עירב במזיד בתבשיל, אסור לו ולמי שנתבשל בשבילו. רעק"א.

כתב הרמ"א שנראה לפי זה דכ"ש שאסור לכתחילה **לבשל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה**, ודווקא בשר בהמה, אבל בעוף שאסור דרבנן אין לחוש.

לאכול, אבל דגים המבושלים בחלב יש בו סכנת חולי, דדגים מקררים מאד וגם החלב רע ומזיק לגוף. ובחתם סופר כתב שזה אינו אמת ונאמן עלינו הרמב"ם גדול הרופאים, וכ"כ הפמ"ג בשם כנסת הגדולה דדגים עם חלב יש סכנה ובחמאה ושומן הנקלט מע"ג החלב אין סכנה, ומשמע מדבריו שגם עם חלב דווקא לכתחילה יש להזהר, אבל בדיעבד אין לאסור, ובתשובת אדני פז כתב בשם רבינו בחיי פרשת משפטים שיש סכנה גמורה בדג עם גבינה או חלב, ואף בדיעבד אסור, אבל בדג עם חמאה כתב דשרי, כיון שכל העולם עושים כן. ומסיק הפתחי תשובה דהאידינא שכל העולם מבשלים גם עם חלב שרי כיון דדשו בה רבים שומר פתאים ד'.

האם אכילת בשר עם חלב שקדים אסורה משום מראית העין - כתב הרמ"א שנהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בו בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן, אבל בבשר בהמה, יש להניח שקדים אצל החלב (בזמן האכילה, אבל בזמן הבישול א"צ. ט"ז בסעיף הבא), כדי שלא יהיה בזה משום מראית העין, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו לענין דם. ורש"ל כתב שגם בבשר עוף עם חלב שקדים צריך להניח שקדים, ובדרכי משה דחה שאין ללמוד מדם לבשר עוף, דדם יש בו איסור כרת, ובשר עוף בחלב אסור רק מדרבנן, ואפילו בבהמה אינו אסור אלא בדרך בישול. והט"ז מסיק שלכתחילה גם בבשר עוף יש להניח שקדים, ולא גרע מחלב אשה דבסמוך שחשו למראית עין, אמנם במקום שאין לו שקדים אין לאסור בשביל זה את האכילה, כמו בחלב אשה, וכן משמע לשון רמ"א שכתב יש להניח כו', דמשמע בדיעבד או שא"א להניח לא מעכב האכילה בשביל זה. וכתב הפתחי תשובה שמשמע מהט"ז שגם בבשר בהמה אין לאסור האכילה. והש"ך סובר שגם בבשר עוף בחלב שקדים צריך להניח שקדים, דגם במילי דרבנן חיישינן למראית העין בכמה דוכתי. ובנחלת צבי כתב דמ"מ אין לאסור להניח בשר עוף בחלב שקדים בלי להניח שקדים, אלא אם הוא בפני הרואים, כמו בסעודות גדולות, דאיכא מראית העין גמור, אבל בביתו מותר.

פתחי תשובה

א' כד שרצו לטגנו בשומן וטיגנו אותו בחמאה, מצדד המהר"ם שי"ף להקל, דכבד הוי דם, וגדי אסרה תורה ולא דם. והפמ"ג כתב שעל זה לחוד ודאי אין לסמוך ולהקל מכח גדי ולא דם, ומהר"מ שיף לא כתב זה רק לסניף בעלמא.

לדין בשר בחלב, וכן לענין מתי מותר לאוכלה בלי מליחה, ואם מותר לאוכלה כאשר העוף נבילה או טריפה, וכן לענין עוף שהכוח ויצאה ממנו ביצה, אם דינה כאבר מן החי.

איתא בגמרא (ביצה ז.) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן בחלב. רבי יעקב אומר אם היו מעורות בגידין אסורות. ומשמע מדברי הפוסקים דהלכה כתנא קמא, וכ"כ המגיד משנה.

וכתב **הרשב"א** איזו היא ביצה גמורה כל שיש לה חלבון וחלמון, אע"פ שמעורה בגידין, אבל אם אין לה אלא חלמון עדיין בשר היא וכגוף העוף היא ואסורה לאכלה בחלב, (וכן פסק השו"ע), ויש אומרים שאינה גמורה עד שתגמר קליפתה ותתקשה, והראשון נראה עיקר. עכ"ד. וסברא זו שדחה הרשב"א כתבה המרדכי בשם **רשב"ם**. והר"ן כתב שבגמרא מוכח דביצים גמורות שיש להם חלבון וחלמון אע"פ שעדיין מעורות בגידים מותר לאוכלם בחלב ואינם צריכים מליחה, אבל בשאין גמורות בעו מליחה, דבשר גמור הם, וכ"כ רבינו ירוחם שאם אין לה חלבון עדיין בשר היא וטעונה מליחה.

ורש"י פירש שביצים גמורות היינו אפילו בלא קליפה לבנה אלא שהחלמון לבדו גמור, ואע"פ שמעורה עדיין בגידין שריא. וכתב עליו הרא"ש דמעורות שנגמרו החלמון היינו שלל של ביצים כשמחבורות באשכול, אבל אותם שלא נגמרו החלמון שלהם אסורים. ורבינו ירוחם הביא דברי רש"י והרא"ש ואח"כ כתב ויש מפרשים (כשיטת הרשב"א הנ"ל) דווקא שנגמרו בחלבון ובחלמון, וראשון נראה עיקר. וכתב הבית יוסף שמדברי רש"י והרא"ש משמע שאע"פ שעודם מחבורים באשכול, אם נראה בהם שנגמרו החלמון לגמרי, כלומר שגדל כבר כל מה שדרכו ליגדל, מיקרי גמורות ומותר לאוכלם בחלב, אבל מדברי הטור שכתב 'ועדיין היא אדומה ומעורה כמו השלל של ביצים המחבור באשכול' נראה שהוא מפרש כל שהיא מחוברת באשכול עדיין לא נגמרה, ומיירי בשכבר פירשה מן האשכול, וחשיב מעורה בגידים מפני שעדיין היא אדומה ואית בה שורייני סומקי, ומש"כ הרא"ש 'שלל של ביצים כשמחבורות באשכול' הכונה שהיא דומה לאותן שבשלל דהיינו המחבורות באשכול, ומבואר שכשהביצה פורשת מן האשכול עדיין אינה נגמרת כל צרכה, ואינה מותרת בחלב עד שתגמר ותגדל כל מה שדרכה ליגדל.

והט"ז כתב שהיה נראה להתיר בשר טהורה בחלב טמאה או בשר טמאה בחלב טהורה, אלא שאין בידו להקל במה שהחמיר הרמ"א, ומ"מ לפ"ז פשוט דכ"ש שיש לאסור מפני מראית עין לבשל בשר עוף בחלב, שגזרו בו רבנן בהדיא איסור בשר וחלב, ולחד תנא הוי באמת דאורייתא, ודלא כמ"ש בלבוש דבזה מותר מפני מראית עין משום דמינכרי, דודאי מצינו לפעמים שנחתך בענין שלא מינכר, ותו דהרואה לא ידע לחלק בין בשר עוף לשל בהמה, ועוד דבבשר עוף איכא למיחש טפי שלא יטעו לומר בשר עוף בחלב שרי כרבי יוסי הגלילי. עוד כתב הט"ז שלשון לכתחילה שכתב הרמ"א כאן וכן בסמוך גבי חלב מתה לענין בישול, נראה שנתכוין שיש להזהר במקום שאין צורך גדול, אבל במקום צורך לרפואה, אף שאין סכנה בדבר, יש להתיר בישול בחלב במה שאין האיסור אכילה אלא מדרבנן, וכ"ש חלב טמאה או בשר טמא. והש"ך כתב שלפי הרמ"א מה שמבואר בסעיף ג' שבשר או חלב של טמאה מותרים בבישול והנאה, והוא משנה ערוכה וזה מוסכם בכל הפוסקים, היינו מדינא, אבל משום מראית העין לא מיירי, ונ"מ בגווני דליכא למיחש למראית העין, כגון לרפואה וכדומה, אכן דברי הפוסקים שכתבו סתמא מותרים בבישול משמע דאפילו משום מראית העין ליכא, וכן נראה מדברי המהרש"ל והמחבר, ולכן נראה דודאי בבישול לחודיה ליכא משום מראית העין, דהא יכול להיות שמבשל לצורך רפואה או שאר דברים, שהרי הם אסורים באכילה, והאי אסור לבשל היינו לאכול, אי נמי בבשר טמא ליכא למיחש למראית העין, דניכר לעין שהוא בשר טמא וכן בחלב טמאה, כדאיתא בגמרא (ע"ז ל"ה:) 'חלב טהור חיוור טמא ירוק', אבל חלב אשה וחלב שקדים לא מינכר ואסור משום מראית העין, ומ"מ הראשון עיקר.

סעיף ה'

ביצים שנמצאו בעופות שחוטים

תהליך הווצרות הביצים הוא כדלהלן: בשדרת העוף יש אשכול שממנו נוצרות הביצים, ובכל פעם מתחילה להווצר אחת הביצים, תחילה נוצר החלמון (הצהוב), ואח"כ החלבון (הלבן), אח"כ הקליפה שבתחילה היא רכה ואח"כ היא מתקשית, ובאחד השלבים (בדרך כלל לאחר הווצרות החלמון) היא נעקרת מהשדרה ונכנסת אל הרחם (ואז זה נחשב שהביצה לא מעורה בגידים).

ולהלן יבואר באיזה שלב הביצה נחשבת עדיין כחלק מבשר העוף, ובאיזה שלב היא כבר נחשבת לדבר בפני עצמו, ונ"מ לעניינינו

וכתבו הט"ז והש"ך שכל הנ"ל הוא מדינא, אבל כבר כתב התרומת הדשן שכמדומה שנהגו הנשים איסור אפילו אם נגמרו לגמרי וגם הקליפה החיצונה קשה לגמרי, וכ"כ המהרש"ל וכ"כ הרמ"א בתורת חטאת, וכתב הט"ז שאין להחמיר בזה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כל זמן שנגמרה הקליפה אפי' בקרום לבן לחוד סגי ואין עליו דין בשר כלל, והש"ך כתב דאינו אלא חומרא בעלמא, והלכך במקום שאין מנהג אין לחוש לזה כלל. וכתב בשאלת יעב"ץ שגם לפי המנהג זה דווקא בביצה הנמצאת במעי אמה אחרי השחיטה, אבל אם הטילה אותה בחייה כדרכה, אפילו אם הקליפה רכה מותר לאוכלה בחלב.

הט"ז והש"ך מביאים את קושית המהרש"ל מדוע לענין איסור אבר מן החי מבואר שאם הביצה מעורה בגידין אע"פ שנגמרה בחלבון וחלמון אסורה משום אבר מן החי, וכן משמע בשו"ע סימן פ"ו, ולענין איסור בשר בחלב פסק השו"ע שאין איסור אפילו במעורה בגידים. והש"ך מתרץ דבשר בחלב בעוף שהוא דרבנן הקילו, אי נמי שאני הכא כיון דכל חד בפני עצמו שרי.

סעיף ו'

בסעיפים הבאים יבוארו דברים שונים שיש לדון אם הם בשר או חלב גמור ויש בהם איסור דאורייתא של בשר בחלב שנאסר בבישול אכילה והנאה ולוקים על זה, או שאין זה בשר או חלב גמור וזה אסור רק מדרבנן ואין לוקים על זה, או שזה מותר, וכדלהלן.

איתא בגמרא (חולין ק"ג:): "גדי" להוציא את הדם, גדי להוציא את השליא, בחלב אמו" ולא בחלב זכר, בחלב אמו" ולא בחלב שחוטא. עוד איתא בגמרא (שם ק"ד): המבשל במי חלב פטור, דם שבשלו בחלב פטור, וכו', לענין בישול בשר בחלב מי חלב אינו כחלב.

וכתב המגיד משנה שבירושלמי מסתפק אם המעשן בשר בחלב יש בזה איסור דאורייתא, וספיקא דאורייתא לחומרא, ומשמע שם דה"ה לענין המבשל בחמי טבריה, ולגבי שבת (מ:): המבשל בחמי טבריה פטור.

והנה לענין מלקות בבישול דם בחלב, מצד איסור בישול דם, איתא במתני' (שם ק"ט). הלב קורעו ומציא את דמו, לא קרעו אינו עובר עליו, וכתב רש"י - אינו עובר עליו להיות בכרת, ובמסכת כריתות (כ"ב) מוקים לה בלב עוף שאין

ובארחות חיים הביא סברות אלו וכתב שי"א שביצים גמורות היינו שיש להם אותה קליפה דקה ולבנה אלא שעדיין היא רכה.

וה"ר יהונתן פירש דאפילו בלא קליפה דקה החיצונה מותר אם נעקרו מן האשכול, אבל אם עדיין תלויים באשכול אסור לאוכלם מעורבים בחלב, ואם אכלם בפני עצמם מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב בלא קינוח פה ובלא נטילה.

וכתב הבית יוסף שנראה שלענין בשר בחלב אין להחמיר ביותר, כיון דבשר עוף בחלב דרבנן, ונראה שהוא הדין לענין מליחה שגם היא אינה אלא מדרבנן, ואפשר שהמחמיר בזה הוא חומרא דאתיא לידי קולא, שיבוא למלחם עם עוף או בשר, ואם אינם צריכין מליחה נמצא שאין בהם מה לפלוט, ובלעי מדם דפלטי עוף ובשר הנמלחים עמהם, ומ"מ העולם נוהגים שכל שאין להם חלבון מולחין אותם ואפילו עם בשר, ובכל כיוצא בדברים אלו סומכין על המנהג. וכ"כ המגיד משנה בשם הרשב"א.

פסקי ההלכה

ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלבון וחלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאוכלה בחלב, אבל אם אין לה אלא חלמון, אסור לבשלה (והיינו לאוכלם. ט"ז וש"ך) בחלב, אמנם אם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב (אפילו לא נגמור אלא החלמון והיא מעורה באשכול). שו"ע.

וכתב הט"ז שדעת מהרש"ל שכל זמן שהביצה מעורה בגידים היא נחשבת כבשר לכל דבר.

והש"ך כתב שהעיקר להלכה שרק אם יש לביצה חלמון וחלבון ואינה מעורה בבשר מותר לאכלה בחלב, אבל אם אין לביצה אלא חלמון אפילו אינה מעורה בבשר אסור אפילו בדיעבד, ולכתחילה אין לאכול בחלב אפילו אם נגמרה בחלמון וחלבון ואינה מעורה בגידים אם קליפתה רכה, וכדעת רשב"ם וכמה ראשונים, אבל בדיעבד אם נתבשלו עם חלב נראה שאם אינם מעורות מותר, אבל אם הן מעורות אפי' בדיעבד אסור אפילו אם נגמור החלמון והחלבון, (ודלא כהרמ"א בתורת חטאת שמשמע מדבריו שאם נגמרה בחלמון וחלבון אפילו מעורה מותר בדיעבד, וצע"ק למה לא הגיה כאן על דברי המחבר), אמנם במקום הפסד מרובה יש להקל שאפילו לא נגמור אלא החלמון והיא מעורה,

בקדירה בשר וחלב, דרך דבר שהספק הוא על מה שיקרה עכשיו לא חשיב פס"ר, אבל ספק על לשעבר חשיב פס"ר, אמנם זה תלוי במחלוקת אם פס"ר מותר אפילו מדרבנן היכא שאינו נהנה שהערוך מתיר ובעלי התוס' (שבת ק"ג) אוסרים, ובערוך משמע שגם בשאר איסורים מותר, וברא"ש כתב שבשאר איסורים מודה הערוך שאסור, ולדעת הט"ז שמתיר גם פס"ר דלשעבר (בנועל תיבה שספק אם יש בה זבובים), א"כ גם כאן מותר. ומסיים רעק"א 'כתבתי זה שלא להיות האיסור חמור, כי כמעט א"א להזהר העוברי דרכים, עוד דן רעק"א להתיר משום שסתם כלי אינו בן יומו).

עוד כתב הרמ"א שאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב, וליתן לפני בהמה, דאסורים בהנאה (כשהמים רותחים, דאינו אסור מן התורה אלא בדרך בישול. ש"ך. והקשה רעק"א שנאסור גם מטעם מבשל בשר בחלב, והמנ"י כתב דמיירי באינם רותחים, ואף שמותר בהנאה אסור לערב בידים כדי להנות, אולי מיירי שיש במים שבשני הכלים שישים כנגד האחד, אלא שאסור לערב לכתחילה משום דהוי מבטל איסור לכתחילה, אמנם דינא דאין מבטלין אינו אלא לענין אכילה והנאה, ולענין בישול לא מצינו כן, ונשאר בצ"ע).

עוד כתב הרמ"א שכלי שעושים בו מים לחפיפת הראש, אין לשמש בו, מפני שעושים אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב. (ומ"מ מותר לחפוף בזה אף שבשר בחלב אסור בהנאה, דרחיצת הראש כיון שאינה דבר של אכילה לא חשיב הנאה, כיון שאינו נהנה מגוף האיסור. ש"ך). ולכן יש לאסור גם כן להשתמש בקדירות של התנורים שבבית החורף, מפני שניתזים עליהם לפעמים בשר וחלב מן הקדרות שמבשלים בתנורים, ובדיעבד אין לחוש בכל זה, ואף לכתחילה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסיד, (ובקדירות של מתכת אין להחמיר אפילו לכתחילה, מפני שגם אם היה נתז עליהם היה חוזר ומתלבן. ש"ך).

כתב רעק"א שחלב בן פקועה נראה שדינו כחלב שחוטה שאסור רק מדרבנן, וצ"ע. וכתב בפתחי תשובה שבשער המלך כתב שאסור רק מדרבנן, ובנודע ביהודה כתב שאסור מדאורייתא.

עוד כתב רעק"א שחלב טריפה אסור מדאורייתא, וטריפה מתחילת יצירתה י"ל שאין בזה איסור דאורייתא, וצ"ע.

בדמו כזית, אבל בבהמה חייב כרת אם לא קרעו לאחר בישולו. ומבואר דס"ל דהא דאיתא בגמרא (מנחות כ"א.) דם שבישלו אינו עובר עליו, אתיא דלא כהלכתא, וכן משמע ברמב"ם.

פסקי ההלכה

המעושן והמבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו, אבל איסורא איכא.

המבשל בשר במי חלב, או בחלב שיצא מבהמה לאחר מיתתה (בין נשחטה בין מתה מעצמה. ש"ך), או בחלב זכר (בהמה זכר. ש"ך) או האוכלם, פטור, אבל איסורא איכא. (ורעק"א תמה למה יאסרו חכמים דם משום בשר בחלב, והא בלאו הכי אסור באכילה משום דם, והוי כמו טמאה דמותר בבישול והנאה לכו"ע).

המבשל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על האכילה משום בשר בחלב, אבל איסורא איכא. (שו"ע). וכתב הש"ך שכלשון הזה כתב הרמב"ם, ומשמע שדעתו שמשום דם לוקים על אכילתו, מיהו אנו קיימא לן שדם שבישלו או שמלחו אינו אלא מדרבנן.

וכתב הרמ"א שחלב זכר לא מקרי חלב כלל, ואם נפל לתוך קדירה של בשר אינו אסור. וכתב הש"ך שמשמע שבחלב זכר אין אפילו איסור דרבנן ואינו אסור המאכל, ובאיסור והתר כתב דלא גרע מחלב אשה שמותר, והרמ"א מיירי באדם זכר, אבל בחלב בהמה זכר אסור מדרבנן כמ"ש השו"ע.

עוד כתב הרמ"א שחלב מתה ומי חלב אוסרים המאכל כמו חלב עצמה, ואפילו בבישול יש לאסור לכתחילה. וכתב הש"ך בשם האיסור והתר שאפילו מי החלב שנשארים לאחר עשית הגבינות אוסרים את המאכל. (ורעק"א תמה מאי שנא מי חלב מבשר חיה ועוף דשרי בבישול והנאה כיון שהם אסורים מדרבנן. עוד כתב רעק"א שבשר מתה בחלב חיה חייב).

עוד כתב הרמ"א ש"א שאסור לחתות האש תחת קדירה של נכרים, לפי שהם מבשלים בהם לפעמים חלב ולפעמים בשר, והמחתה בא לידי בישול בשר בחלב. וכתב הש"ך בשם המרדכי שלכן צריך שיהיה לשפחות עובדות כוכבים שתי קדירות, אחת של בשר ואחת של חלב, מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא, ואין העולם נזהרים בזה. (והקשה רעק"א דאין להתיר לחתות מטעם דבר שאינו מתכוין, ולומר שאין פסיק רישיה דשמא לא בישלו

סעיף ז'

איתא בגמרא (חולין ק"ג): **"גדי" לרבות את השליל**.
 עוד איתא בגמרא (שם ק"ד): **העצמות והגידים והקרנים והטלפים שבשלן בחלב פטור**. וברמב"ם
 משהו דין עור לדין גידים ועצמות וכו'.

פסקי ההלכה

המבשל שליל בחלב, וכן האוכלו, חייב, אבל המבשל שליא,
 או עור וגידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים, או
 האוכלם, פטור (אבל אסור. ש"ך).

תבשיל של חלב שנמצא בתוכו עצם חלול, ויש להסתפק
 שמא היה בתוכו מוח ונמס בתוך התבשיל, ואין שישים
 בתבשיל כנגד החלול שבעצם, יש אוסרים משום דספק
 דאורייתא לחומרא, ויש מתירים דלא מחזקינן איסורא
 לומר שהיה בתוכו מוח.

הפמ"ג מסתפק אם אותם שעורותיהם כבשרם, כגון עור
 השליל ועור שתחת האליה ועור בית הבושת, האם דינם
 כבשר לענין בשר בחלב לאסור באכילה ובהנאה, או לא.

סעיף ח'

איתא בגמרא (חולין ק"ד): **המבשל במי חלב פטור**.
 וכתבו התוס' דאיסורא מיהא איכא, דהא כותח נעשה
 מנסיובי דחלבא (כמבואר בפסחים מ"ב). ומבואר בגמרא (חולין
 ק"א): שאסור לאכול בשר בכותח. וכתב הרא"ש שדבר זה
 אסור מן התורה, והא דתניא דפטור במי חלב היינו כאשר
 לאחר עשיית הגבינה בישלו את מה שנשאר והאוכל צף
 למעלה ולא נשאר אלא מים בעלמא.

פסק ההלכה - יש מי שאומר דנסיובי דחלבא (-חלב
 המתמזה מקפאון הגבינה), אינם בכלל מי חלב, ואסור מן
 התורה, ומי חלב האסורים מדרבנן וכנ"ל היינו שאחרי
 שעושים גבינה מבשלים את הנסיובי, והאוכל צף מלמעלה,
 ולא נשאר בו אלא מים בעלמא.

סעיפים ט' י'

חלב הנמצא בקיבה

להלן יבואר האם חלב שנמצא בקיבה ממה ששתתה הבהמה
 לפני שחיטתה, אם יש לו דין חלב, או שהוא נחשב מעוכל ואין לו

דין חלב, ונחלקו בזה הראשונים, ויש שמחלקים שחלב שהוא
 עדיין צלול יש לו דין חלב, ואם הוא קרוש אין לו דין חלב.

עוד יבואר (בסעיף זה ובסעיף שאחריו) באיזה מותר להעמיד
 חלב מבחוץ בקיבת הנבילה או בעור הקיבה כדי לעשות מהחלב
 גבינה, ואין בזה משום איסור בשר בחלב משום שהקיבה היא
 יבשה ואין לה דין בשר, או משום שאין בקיבה בכדי לתת טעם
 בחלב, ויבואר גם האם יש לאסור מדין מעמיד שאפילו באלף אינו
 בטל.

דעת הרי"ף שחלב הנמצא בקיבה אינו חלב, ומותר לבשל
 בו חלב ואפילו בצלול שבו, וכן דעת הרמב"ם. ולרש"י
 אסור.

איתא בגמרא (חולין קט"ז: לגירסת הריף) **והלכתא וכו'**
מעמידין בקיבת כשרה שינקה מן הטריפה,
וכ"ש בקיבת טריפה שינקה מן הכשרה, מאי
טעמא, חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא.
 ולפ"ז הא דתניא (חולין ק"ט:): **קיבה שבישלה בחלבה**

אסורה, זה נאמר לפני שהגמרא (קט"ז:): חזרה בה והסיקה
 שהחלב שבקיבה הוא פירשא בעלמא. וסובר הרי"ף
 ש'פירשא בעלמא' היינו דנפק ליה מתורת אוכל וחשיב
 כפרש וטינופת. וכן פסק הרמב"ם. וכ"כ הרשב"א בשם
 הגאונים, ונראה מדבריו דהכי ס"ל.

אבל רש"י אינו גורס במסקנת הגמרא (שם) שמעמידים
 בקיבת כשרה שינקה מן הטריפה, דההיא קיבתה אסורה,
 וכן חלב הנמצא בקיבה אסור. וכך נראה מהר"ן, וכן דעת
 האיסור והתיר.

ורבינו תם מקיים הגירסא, אלא שמחלק בין צלול לקרוש,
 שכל שהוא צלול עדיין שם חלב עליו, וזה כוונת הגמרא
 (שם ק"ט:): שקיבה שבישלה בחלבה אסור, והא דאסיקנא
 דכשרה שינקה מן הטריפה קיבתה מותרת משום דחלב
 המכונס בה פירשא בעלמא הוא, היינו דווקא בחלב הקרוש
 שבה, דכיון שנקרש יצא מתורת חלב והוי פירשא בעלמא.
 דעת הטור שהרא"ש סובר כר"ת, והבית יוסף כתב שנראה
 שהרא"ש נוטה לדעת רש"י.

וכתב הבית יוסף שלענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם
 מסכימים לדעת אחת, הכי נקטינן, דבין קרוש בין צלול
 פירשא בעלמא הוא, וכן נוהגים. והרמ"א כתב שנוהגים
 כהאוסרים.

ורש"י אוסר אפילו בקרוש, ומהרש"ל פוסק כרש"י. ט"ז וש"ך). סעיף ט'.

חלב הנמצא בקיבה ונמלח בקיבתה או שעמד בו יום אחד (מעת לעת. ש"ך), אסור להעמיד בו גבינה. שו"ע סעיף י'. וכתב הש"ך שלדעת השו"ע לכתחילה אין חילוק בין צלול לקרוש, ואף שמותר לכתחילה לבשל בקרוש, שאני התם שהאיסור אינו אלא משום החלב שהוא פירשא בעלמא, אבל הכא אף שהוא כפירשא מ"מ כיון שנמלח או נכבש קיבל טעם מעור הקיבה, ולכן לשו"ע אסור לכתחילה ומותר בדיעבד, והרמ"א חולק וכדלהלן.

וכתבו הבית יוסף והט"ז עיין בסימן ס"ט סעיף י"ח כמה זמן צריך בשביל להחשיב מליח כרותח, ובסימן צ"א סעיף ה' כמה מלח צריך בשביל זה. ובש"ך כתב שמבואר שם שצריך שישהה במליחתו כדי שיתנו על האור ותחיל להרתח, וימלח עד שאינו נאכל מחמת מלחו, וכתב הש"ך שגם לדין שאנו אוסרים במליחה מיד, ואפילו נמלח רק מעט כדרך שמולחים לצלי, כאן יש להתיר בדיעבד אם העמידו בו גבינות ולא נמלח כהאי גוונא, כיון שלהרבה פוסקים והשו"ע מכללם אינו אלא כפרש בעלמא, וגם מליח אינו אסור אלא מדרבנן. וכתב הפמ"ג שאפילו בלא שהה במלחו, אם בישלו את הגבינות אח"כ אפשר דאין להקל, דע"י הבישול הוא דאורייתא.

וכתב הרמ"א שלכתחילה אין להניח את החלב בקיבה עד שיצטנן בתוכה, אבל בדיעבד רק בנמלח או בכבוס אסור.

עוד כתב הרמ"א שאם העמיד בחלב הקיבה שנמלח או נכבש בה, אם הוא צלול הוא אסור את כל הגבינות עד שיהא שישים בחלב שהעמיד נגד הקיבה האסורה, (והש"ך מקשה שיצטרכו שישים כנגד החלב, משום דאמרינן חתיכה נעשית נבילה), ואם היה שישים בחלב הכל מותר. (וכתב הש"ך שאף שדבר המעמיד אפילו באלף לא בטל, י"ל שכיון שהדבר המעמיד אינו אסור מחמת עצמו אלא משום שהתערב בו דבר אחר, והדבר האוסר אינו המעמיד, בטל בשישים, ואף ש"ל שבשר בחלב נחשבים כגוף האיסור ממש, מ"מ בדבר שנאסר ע"י כבישה או מליחה בלא בישול שזה דרבנן, סובר הרמ"א שזה לא נחשב כגוף האיסור, ואף שבאיסור והתר מסתפק להחמיר גם בנכבש, הרמ"א מיקל). ואם החלב שבקיבה קרושה אינה אוסרת אפילו כשאין שישים בחלב כנגד הקיבה (דפירשא בעלמא היא, ואף שטעם בשר נבלע בה, כתב הבית יוסף דהוי נ"ט בר נ"ט, ובדרכי משה כתב דלא הוי נ"ט בר נ"ט, וטעם ההתר

כתב המרדכי ש"א שחמאה וחלב הצלול כשחזר ונקפא נעשה פירשא, ומהרש"ב"א והפוסקים מבואר דלא הוי פירשא.

כתב רש"י שאם מלח הקיבה יחד עם החלב שבה, אסור משום בשר בחלב, דמליח כרותח, וכן בעמד בה יום אחד אסור, דכבוש כמבושל, (והיינו לדעתו דס"ל שיש לו דין חלב), וחלק על אלו המתירים להעמיד גבינה בחלב שבקיבה משום דהוי נ"ט בר נ"ט, דהכא כיון שיש בחלב זה טעם מהבשר נעשה חתיכת איסור וכשמתערב עם חלב הגבינה הרי הוא אוסרו, (לרש"י זה אוסר בכל שהוא, משום דהוי מין במינו, ולטור שפוסק שמין במינו אוסר בנותן טעם, ה"ה הכא. בית יוסף). וכתב הט"ז שאף להרא"ש שסובר שמליחה אוסרת רק כדי קליפה, מ"מ כיון שיש כאן חלב הוי כאיסור שמן שאוסר להרא"ש את כל החתיכה, ואף שהרשב"א סובר שחלב לא נקרא דבר שמן, י"ל שהטור והרא"ש סוברים שזה כן דבר שמן, אך קשה דבסימן ק"ה סעיף ז' מבואר שחלב אינו דבר שמן, וצ"ע).

ומשמע מדברי הטור שלדעת הרי"ף והרמב"ם אפילו נמלחה קיבה בחלבה או עמד בה כמה ימים, מותר להעמיד בה גבינה, דכיון דאינה חלב אלא פירשא (לדבריהם בין בצלול בין בקרוש ולר"ת בקרוש) שרי, דהטעם היוצא מן הבשר נעשה פרש כשנבלע בקיבה, דאין כח בטעם שקיבל פרש זה מן העור להשפיע על טעם הגבינה שעושים ממנו, (שהרי דגים שקיבלו טעם בשר מותר לחברם אח"כ עם חלב, וכ"ש זה שהוא פרש ודבר בטל, וזה גרוע מנ"ט בר נ"ט).

אבל רבינו ירוחם כתב ש"א שאפילו לפי שיטת הסוברים שהוא פרש בעלמא, אם נמלחה הקיבה בתוך העור, או ששהתה שם ימים רבים דכבוש כמבושל, אסור להעמיד בה גבינה, דמ"מ הפרש בלע טעם בשר, וכשמעמיד בו הוי בשר בחלב, וכן נראה עיקר. וכן נראה מדברי ראב"ה וספר התרומה. וכן פסק הבית יוסף, אך כתב שהיכא שהעמיד כבר, בדיעבד נראה שיש לסמוך על דברי המתירין.

פסקי ההלכה

חלב הנמצא בקיבה, אינו חלב (דנפיק ליה מתורת אוכל וחשיב כפרש וטינופת. ש"ך), ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה. ויש מי שאוסר. (שו"ע). וכתב הרמ"א שנוהגים כהאוסרים (בצלול, ואפילו בדיעבד אסור, אבל בקרוש מעיקר הדין מותר, אבל אסור משום מראית העין,

נאסר עדיין ומוצצים ממנו ציר לא מצינו שיהיה הציר כעיקר גדי לאסור משום בשר בחלב מן התורה אם בשלוה עם חלב, ואין לך בו אלא חידושו, וגם בשר גמור הנכבש עם חלב לא מיתסר אלא מדרבנן, וא"כ הוי תרי דרבנן, ואף שאין דברי הט"ז מוסכמים להתיר לגמרי, עכ"פ נוכל לסמוך להתיר לבטל בשישים לכתחילה ולהתיר זה וזה גורם לכתחילה. אמנם כל זה אם נתרכך בזמן מועט, אבל אם צריך שיעור כבישה הוה ליה כמבושל, והוי טעם כעיקר ממש. ולזאת אם צריך לכובשו זמן רב, העצה היעוצה שיסירנו משם בסוף כל יום כשעה, כדי שלא יהיה כבוש יום שלם בבת אחת, ויחזור אח"כ ויתנהו לתוכו, ואין מצטרף זמן הכבישה (כמו שנוהגים בד' מינים. והפתחי תשובה מעיר שלא שמענו פסול כבוש אלא באתרוג שהוא דבר מאכל), ומצורף לזה כיון דהוא עני והוה ליה הפסד מרובה, ובזה נראה להתיר.

כתב הפמ"ג שגם שאר מעיים שנתייבשו כעץ אינם אוסרים, אבל בשר יבש כעץ אוסר, וה"ה עור הקיבה יש לאסור בבישול מפני שהוא מתרכך, וה"ה ע"י שריה מעת לעת יש להחמיר, ודווקא ע"י מליחה או כשיעור על האש מותר. ובזה נסתר מה שכתב בספר לחם הפנים להתיר עין יבשה שהונחה בתוך כלי עם חלב רותח כדי שתתרכך, ולא היה בחלב שישים כנגד העין, דמאחר דנתייבש הוי כעץ בעלמא, דבפמ"ג מבואר שאסור, שהרי בשר יבש אוסר, ועוד דכאן היה בישול ולא כבישה, אמנם בתפארת צבי מבואר דלא כהפמ"ג, אלא דגם בשר יבש אינו אוסר, וגם מבואר שאף ע"י שריה מעת לעת שרי, וכן מבואר בנודע ביהודה, אלא שכתב שם שזה דווקא בבשר בחלב, דכיון שנתייבש מקודם הבשר לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בשר בחלב, אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתייבש, וגם בזה חולק עליו בתפארת צבי. ובש"ך מבואר שגם בשר יבש אינו אוסר ואפילו בשאר איסורים, וכן מבואר בשבות יעקב.

סעיף י"א

העמדת חלב בקיבה של כשירה או נבילה

איתא במתני' (חולין קט"ז) **המעמיד בעורה של קיבה כשרה, אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה.** והקשה הרשב"א מאי קמ"ל, וכתב דשמא י"ל דקמ"ל שאם אין בו בנותן טעם מותר, ולא אסרינן משום מעמיד, דבשר

הוא משום שגם טעם הבשר הנבלע בה הוא כפירשא בעלמא. ט"ז וש"ך. וכתב הפמ"ג דן מה הדין אם נבלע חלב גמור בקרוש שנמצא בקיבה). ואם היה צלול מתחילה ונקרש, יש לו דין צלול. ויש מקילים בזה, ובמקום הפסד יש להקל (אפילו בצלול שנקרש, דאין בזה אלא איסור דרבנן, דמן התורה אינו אסור אלא בדרך בישול. ונראה דבמקום הפסד מרובה יש להקל אפילו בכשרה שינקה מן הטריפה. ש"ך).

עוד כתב הרמ"א שיעור הקיבה שלפעמים מולחים אותו ומייבשים אותו ונעשה כעץ וממלאים אותו חלב, מותר, דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא, ואין בו לחלוות בשר. וכתב הש"ך שלכתחילה אין לעשות כן, ורעק"א כתב שאם יש שישים, ואין החשש אלא מצד שאין מבטלין איסור לכתחילה, מותר. (וכתב בתפארת צבי דמהאי טעמא י"ש שצובעים אותו בתולעים אדומים שמייבשים אותם, מותר. פ"ת).

החת"ס דן בבן תורה אחד דדחיקא ליה שעתא ואין פרנסתו כי אם מעשיית גבינות, ומבקש להמציא לו היתר להעמיד החלב בעור קיבה, כי ההעמדה בקיבה בלא עור מקלקלת הגבינות וגם צריך לזה זמן רב, ודרך עשייתה היא שאחר שנתייבש עור הקיבה חוזרים ומרככים אותה במים וי"ש מעורבים, ואח"כ מוצצים את הלחלוות מהעור אל תוך החלב וזורקים את העור, ומהמיץ הזה נגמרה ההעמדה. וכתב החת"ס דמצד מה שהעור יבש כעץ אין להתיר, דמאן לימא לן שהגיע לשיעור הזה, ועוד דהכא שחוזר ומתרכך ע"י המשקין דינו כבשר ממש, אך יש להמציא היתר אחר, והוא דמאחר דודאי איכא שישים ואפילו מאה בחלב נגד מיץ עור הקיבה, ואף שזה נותן טעם חמוץ שהרי ממנו הועמדה הגבינה, הרי כתבו התוס' (חולין נ"ט:) שזה לא מקרי טעם כלל, ומשום דבר המעמיד ליכא, דלרוב הפוסקים ליכא בבשר בחלב משום מעמיד, וכדי לחוש למחמירים שגם בכהאי גוונא איכא משום מעמיד, יקח ג"כ מהקיבה עצמה, ויהיה זה וזה גורם, ובלבד שלא נודע בודאי שבעור לחוד נמי היה עומד, דאז לא הוי זה וזה גורם, ואף שאין מבטלין איסור לכתחילה אפילו באיסור דרבנן, וגם זה וזה גורם אסור לכתחילה, הרי הט"ז מתיר להדיא בשר כבוש בחלב שחוטה משום דהוי ליה תרי דרבנן, והכא נמי ה"ל תרי דרבנן, דכל משקה היוצא ע"י מציצה ומליחה אין בו משום טעם כעיקר רק משום משקה היוצא מהם, וזה לא מצינו אלא בדבר האסור אבל חתיכת בשר היתר שלא

וכתב הרמ"א שאם היה שם גם מעמיד היתר, הוי זה וזה גורם, ומותר אם איכא שישים כנגד האסור. וכתב הט"ז שהרמ"א למד זאת מדברי המרדכי שמבואר בדבריו שגם אם יש באיסור לבד כדי להעמיד, מותר אם יש סיוע מההיתר, והקשה הט"ז שבגמרא (ע"ז מ"ט) מבואר דלא מקרי זה וזה גורם אלא אם אין באחד מהן לבד כדי להעמיד, אבל אם יש באיסור לבד כדי להעמיד לא מהני מה שמייע לו ההיתר, ואין זה בכלל זה וזה גורם, וכ"כ התוס' להדיא. וכן נוטה הש"ך לומר שדווקא כשאין באיסור לבדו כדי להעמיד מותר.

סימן פ"ח

הנחת בשר על שלחן שאוכלים בו גבינה

נתבאר בסימן הקודם (פ"ז א') שאף שמדאורייתא איסור אכילת בשר בחלב הוא דווקא כשנתבשרו יחד, חכמים אסרו גם כשלא נתבשרו יחד. ובסימן זה יתבאר שחכמים אסרו באופנים מסוימים להניח בשר על שלחן שאוכלים בו גבינה, גם כשאדם אחד אוכל בשר והשני גבינה, שמפני שכל אחד מותר בפני עצמו, והאדם מורגל באכילתם, יש לחוש שיבוא לאוכלם יחד. וכן אסור (רמ"א ס"ב) ששניהם ישתו מכלי אחד או יאכלו מלחם אחד או יטבלו פיתם בכלי אחד של מלח. ובסימן הבא יתבאר האיסור לאכול חלב אחרי בשר, ומתי אסור לאכול בשר אחרי גבינה.

סעיף א'

איתא במתני' (חולין ק"ג): כל הבשר אסור לבשל בחלב חוץ מבשר דגים וחגבים, ואסור להעלותו עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים. עוד במתני' (ק"ד): באיזה שלחן אמרו בשלחן שהוא אוכל, אבל בשלחן שהוא סודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש.

וכתב הט"ז שאע"פ שאפילו כשאוכלם יחד ממש ליכא איסור דאורייתא, דאין איסור אלא דווקא דרך בישול יחד, ונמצא דהוי גזירה לגזירה, אמרינן בגמרא דבכהאי גוונא גזרינן גזירה לגזירה.

פסקי ההלכה

בחלב בטעמו תלה רחמנא, כדאמר רבא דרך בישול אסורה תורה, אבל במעמיד דנבילה אסור גם כשאין בו בנותן טעם, דרואים כאילו הנבילה קיימת בעין. וכ"כ הר"ן בשם הר"ר יוסף הלוי (בביאור דברי שמואל שחכמים אסרו גבינות עכו"ם מפני שמעמידים אותה בעור קיבת נבילה, ומשמע שבקיבת כשרה מותר), וכ"כ הרמב"ם, ומרבינו ירוחם נראה שהרמב"ם אסר גם בעור כשרה, וברמב"ם מבואר דלא כדבריו. והמרדכי כתב שאע"פ שר"ת כתב שאין העמדה אוסרת אלא בשישים, שמה לא אמר הלכה למעשה, דכיון שהאיסור מעמיד היינו נותן טעם.

כתב המרדכי שקיבה שהעמידו בה הרבה חלב, ועשו בה גבינות, ולאחר זמן נמצא בתוך השק שהקיבה נתונה בו מעט מן הדקין, והתיר רבינו שמשון ב"ר אברהם את הגבינות, והאריך בטעמו של דבר, ורבינו ברוך התיר מטעם אחר, דמסתמא לא העמיד כל החלב מהצלול אלא גם מן הקרוש והוה ליה זה וזה גורם ומותר.

עוד כתב המרדכי בשם רבינו שמשון ב"ר אברהם מי יודע אם אין גבינות חשובות כחתיכה הראויה להתכבד, ואם ידוע שיש אחת שנעשית מקיבה האסורה אוסרת כל האחרים.

בהגהות אשרי מסתפק אם בשר בחלב דרבנן כגון ששהה בצונן יותר מיום אחד, או ע"י מליחה, אם אסורו בהנאה או לא, וכתב שהמתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראייה לאיסורא. וכ"כ המרדכי.

פסקי ההלכה

אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, אם יש בה טעם בשר אסורה, ואם לאו מותרת. וכתב הש"ך שלשו"ע סומכים על טעימת קפילא, ולרמ"א צריך שישים. והקשה רעק"א דנימא שנכנס חלב בעור הקיבה ונעשה נבילה, ואח"כ יוצא החלב האסור, והוי מין במינו, ולט"ז שכתב שהשו"ע סובר שבבשר בחלב דרבנן לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ניחא, ולפ"ז מש"כ הש"ך שלרמ"א צריך שישים, נראה שלרמ"א גם שישים לא יעזור, דהרמ"א סובר שגם בבשר בחלב דרבנן אמרינן חתיכה נעשית נבילה.

המעמיד בעור קיבת נבילה או טריפה או בהמה טמאה, אסור בכל שהוא, דדבר האסור בעצמו ומעמיד אפילו באלף לא בטיל. וכתב הש"ך שמהרש"ל מתיר בשישים גם כשהעמיד בעור קיבת נבילה, ואין דבריו מוכרחים.

שמא יאכלו זה מזה, אא"כ אינם מכירים זה את זה או כשיש היכר ביניהם, וכדלהלן.

איתא במתני' (חולין ק"ז): רבן שמעון בן גמליאל אומר שני אכסנאין אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. ובגמרא **אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל לא שנו אלא שאין מכירין זה את זה, אבל מכירין זה את זה אסור. תניא גמי הכי וכו'. א"ל רב יימר בר שלמיא לאביי, שני אחין ומקפידין זה על זה מהו, אמר ליה יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין.** וכתב הבית יוסף שנראה דה"ה שני אכסנאים המכירים זה את זה ומקפידים זה על זה אסורים, וכן משמע מדברי הטור.

עוד איתא בגמרא (שם) **ולא אסרו אלא בתפיסה אחת. תפיסה אחת סלקא דעתך, אלא כעין תפיסה אחת.** ופירשו התוספות והרא"ש שאם יש דבר מפסיק בינתיים לא הוי כעין תפיסה אחת, וכדאיתא בע"ז (נ.) לענין מרקוליס **כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות, היכי דמי שתי תפיסות, כגון דאיכא גובהה ביני וביני.** ולכן נוהגים עכשיו שאם שנים אוכלים על שולחן אחד זה בשר וזה גבינה, מניחים לחם או קנקן לעשות מחיצה ביניהם להיכרא, או שאוכל על מפה אחרת, דהוי כעין שתי תפיסות.

וכתבו התוס' שיש מפרשים 'בתפיסה אחת' שהם שותפים בממון, כדאיתא בגמרא (ב"ב קל"ז): אחים שקנו אתרוג בתפוסת הבית, ועל זה פריך (חולין ק"ז): תפיסה אחת סלקא דעתך, והיינו מה לי הוצאה אחת מה לי שתי הוצאות אם מכירים זה את זה, ומשני כעין תפיסה אחת דהיינו שמכירים זה את זה. ולפירוש זה לא מצינו שהם מותרים על שולחן אחד מחמת הפסק שיש ביניהם. וכן נראה בדעת הרי"ף והרמב"ם.

והעולם נוהגים כדברי הפירוש הראשון לאכול זה בשר וזה גבינה ע"י הפסק שביניהם, או ע"י שכל אחד אוכל במפה אחרת, וכ"כ רבינו ירוחם שפירוש ראשון נראה עיקר וכן עמא דבר. וכן נראה מדברי הטור, וכן פסק הרשב"א.

ואיתא בהגהות אשרי שאם אוכלים זה בשר וזה גבינה על ידי הפסק לחם, צריך שלא יאכלו מאותו לחם אלא מלחם אחר, ונראה דהוא הדין לקנקן שמפסיקים בו שצריך שלא

אפילו בשר חיה ועוף, אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה (או איפכא. ש"ך), שלא יבא לאכלם יחד. אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתנם זה בצד זה.

וכתב הש"ך שנראה דדווקא בשר התר אסור להעלות על השלחן שאוכל חלב או איפכא, משום דלא בדילי אינשי מיניה, מפני שכל אחד היתר בפני עצמו, אבל מותר להעלות בשר נבילה על השלחן שאוכל עליו בשר כשירה, וכן מבואר בר"ן, והא דמבואר ברא"ש שגם מותר הנאה היה אסור לו לאכול על השלחן עם מי שהוא מותר ממנו, אי לאו טעמא שמסתמא הם שונאים זה את זה, י"ל דנדרים כיון שאינו אסור אלא מצד נדרו חשוב כבשר וחלב שכל א' היתר בפני עצמו, אבל בשאר איסורים י"ל שהרא"ש מודה שמותר. ומה דאיתא בשו"ע (או"ח סימן ת"מ ומקורו מהרשב"א) דעכו"ם הבא עם חמצו לבית ישראל אסור להעלותו עמו על השלחן, דהתם משום חומרא דחמץ שאני, דכיון דחמץ במשהו רחוק הוא שלא יתערב פירור אחד חמץ בשל ישראל, תדע שהרי שם אסור אפילו בהפסק מפה, אמנם הבית יוסף שם הביא מהאחרות חיים דס"ל שקרוב הדבר להתיר לנכרי לאכול חמץ על שלחן ישראל, דומיא דשני אכסנאים, מבואר שאפילו דבר שהוא אסור בפני עצמו אסור להעלות עמו על השלחן, ומ"מ דברי הר"ן נראים, וכן משמעות כל הפוסקים שלא כתבו אסור זה אלא גבי בשר וחלב, וגם נראה שלאחרות חיים אין האיסור אלא בלחם, דעל הלחם יחיה האדם ורגיל בו כל השנה ולא בדילי אינשי מיניה, וכ"כ הרא"ש שבפת צריך הרחקה טפי, ולפ"ז אסור להעלות לחם של איסור על השלחן כדרך שאסור בבשר וחלב.

וכתב רעק"א שלא מהני להעמיד אצלו שומר שישיגה עליו.

וכתב הבאר היטב בשם האור זרוע שאין להדליק בחמאה, דגזרינן שמא ינטף ממנה על הבשר. וכתב הבית לחם יהודה דא"כ גם בנרות של שומן אסור. והפמ"ג כתב שאין ראייה מחמאה לשומן, דחמאה מהותכת בנר שקורין קרוזו"ל יש לחוש שע"י נענוע ישפך, משא"כ בנר שומן העשוי כעין פתילה לא חיישינן שמא יטפטף (ורק בבדיקת חמץ שצריך להכניסו לחורים וסדקים חוששים שישפך). והא דלא כתבו ג"כ שלא להדליק בחלב, י"ל דחלב בדיל מיניה ונזהר שלא להחזיקו אצל מאכל, משא"כ בחמאה.

סעיף ב'

אכילת בשר וחלב ע"י שני אנשים בשלחן אחד

כשם שאסור לאכול בשר כשיש גבינה על השלחן, שמא יאכלם יחד, כך אסור ששניים יאכלו יחד בשלחן אחד זה בשר וזה גבינה,

בשם איסור והתר שצריך שתהא המנורה גבוהה קצת. ט"ז), או שאר דברים שעל השלחן, דהוי היכר.

עוד כתב הרמ"א ששנים שאוכלים זה בשר וזה חלב יהיו זהירים שלא לשתות מכלי אחד, משום שהמאכל נדבק לכלי, וכל שכן שלא יאכלו מפת אחת, (ואפילו בשתי שלחנות ואפילו בשני אכסנאים אסור. ש"ך). וכן נוהגים לייחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשאר במלח מהמאכל.

המודר הנאה מדבר או שאסר אכילה עליו אסור להעלותו על השלחן. פתחי תשובה בשם הש"ך. ומבואר מדברי הרא"ש שהביא הש"ך שאם נדרו הנאה זה מזה, מותרים לאכול בשר וגבינה, מפני ששונאים זה את זה, וכ"כ הפמ"ג. פתחי תשובה.

כתב הב"ח בשם המהרש"ל שביושבים רחוקים זה מזה בכדי שאין יכול האחד לפשוט ידו ולאכול ממה שאוכל חבירו, שרי לדברי הכל בלא הכירא.

כתב הבאר היטב שמי שאכל בשר אסור לשבת אצל מי שאוכל גבינה, דמאחר שמכירו יש לחוש שיביא לו לאכול מהגבינה ולא ידע שאכל בשר. וכתב הפמ"ג שלא ראה שנוהגים בזה. ובמשאת בנימין משמע שאם גם אחרים אוכלים על שלחן זה מותר אף בלא היכר, דזה עדיף מאם עשו שום היכר.

סימן פ"ט

מה צריך לעשות בין אכילת בשר לחלב או

איפכא

חכמים אסרו באופנים מסוימים לאכול חלב אחרי בשר או בשר אחרי גבינה, וגדר איסורים אלו אינו רק בגדר הרחקה (כמו בסימן הקודם שאין בעיה בעצם האכילה כשיש מהמין השני על השלחן, אלא שחששו שיבוא לאכול מהמין השני), אלא שבאופנים שאסרו אמרו חכמים שיש באכילתו חשש אכילת בשר בחלב יחד, כגון אכילת חלב אחרי בשר מחשש שיש בפיו שאריות בשר או טעם בשר שנתנו לזה דין של בשר בחלב, או אכילת בשר אחרי גבינה מחשש שיאכל את הבשר יחד עם שאריות הגבינה שבידיו.

וסימן זה יבואר מה צריך לעשות בין אכילת בשר לאכילת חלב, ומה צריך לעשות בין אכילת חלב או גבינה לאכילת בשר

ישתו ממנו, ומיהו יש לחלק ולומר דדוקא בלחם שכן דרך להניחו על השלחן ליכא היכרא אם אוכלים מנו, אבל קנקן אם אין דרכם להניחו על השולחן והניחו עכשיו להפסיק, אע"פ ששותים ממנו מינכרא מילתא והוי הפסק.

עוד איתא בהגהות אשרי שמנהג רבינו קלונימוס ורבינו יהודה שלא היו שותים מכוס אחד כשאוכלים זה בשר וזה גבינה, אפילו אם הם מחולקים על השלחן, ומשום הרחקה היו עושים כן, אבל איסורא ליכא. עוד איתא התם שצריך גם מפה בפני זה ובפני זה.

פסקי ההלכה

הא דאסור להעלותו על השלחן, דווקא בשני בני אדם המכירים זה את זה (שאינם מתביישים זה מזה ויאכל כל אחד מחבירו. ש"ך), אפילו הם מקפידים זה על זה, אבל אכסנאים שאין מכירים זה את זה מותר. ואפילו המכירים, אם עשו שום היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר, מותר. שו"ע.

וכתבו הט"ז והש"ך שמהרש"ל חולק על השו"ע וסובר שדווקא באחים אסור אפילו אם הם מקפידים זה על זה, אבל בשאר בני אדם האיסור נאמר דווקא ב'מכירים' והיינו שאוהבים זה את זה בלא הקפדה. ודעת הט"ז והש"ך כהשו"ע שכמו שבאחים המקפידים אסור משום לא פלוג, ה"ה בשאר מכירים המקפידים, וכתב הש"ך שגם האחרונים פסקו כהשו"ע.

עוד כתב הט"ז שלפי הפירוש השני שמביא הטור אין האיסור אלא כשיש להם הוצאה אחת, ואז לא מהי שיניחו היכר ביניהם, והשו"ע פסק דלא כפירוש זה. והש"ך כתב דלאו דווקא הוצאה אחת, ומכירים זה את זה חשיב כהוצאה אחת, ומדברי הטור והשו"ע משמע שגם ביש להם הוצאה אחת מועיל היכר, וכן משמע מדברי הפוסקים.

וכתב הרמ"א שאם הם אוכלים מהפת המונחת ביניהם להיכר, לא חשיב היכר, דבלאו הכי הפת הזו מונחת על השלחן. אבל אם נתנו ביניהם כלי ששותין ממנו, ובלאו הכי אין דרכו להיות על השלחן, הוי היכר אע"פ ששותים מן הכלי, (והב"ח סובר שבשותים ממנו לא מהני, והעיקר כהרמ"א והבית יוסף שמתירים. ש"ך). וכל שכן אם נתנו שם מנורה (במקום שאינה רגילה להיות מונחת ט"ז), וכן הוי היכר ביום אע"פ שבליילה דרכה להיות מונחת שם, אם ביום אין דרכה להיות מונחת שם (ש"ך). וכתב הדרכי משה

שיעור ההמתנה בין אכילת בשר לאכילת חלב

דין ההמתנה

¹איתא בגמרא (חולין ק"ה). **אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, אכל גבינה מותר לאכול בשר.**

דעת ר"ת ובה"ג שהאוכל בשר מותר לאכול אחריו גבינה מיד, דס"ל שכוונת רב חסדא שאסור לאכול גבינה אחרי בשר דווקא בלא נטילה וקינוח, אבל בנטילה וקינוח שרי, ואחרי גבינה מותר לאכול בשר אף בלא נטילה וקינוח. וביאר הרא"ש שלענין נטילת ידים אין חילוק בין בשר תחילה לגבינה תחילה, ודווקא לגבי קינוח יש חילוק, והעולם נהגו שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל, ואפילו אחר בשר עוף, ומסיים הרא"ש שאין לשנות המנהג.

וכתב הבית יוסף שמנהג זה אינו מטעם גדר וסייג, אלא משום דסבירא להו כדעת הרמב"ם שמפרש דהא דאמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, היינו אפילו בקינוח הפה ובנטילת ידים, וכתב הרשב"א שכן דעת רבינו חננאל ובעל העיטור.

איתא בגמרא (חולין ק"ד): **תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן** (-דרך הפקר שאינו נזהר לקנח פיו וליטול ידיו ביניהם).

שיטת הרמב"ם דמייירי באוכל בשר עוף אחרי אכילת גבינה, שבזה א"צ קינוח והדחה ונטילה, אבל אם אוכל בשר בהמה וחיה צריך קינוח והדחה, ואף שבשר חיה אין בו איסור בשר בחלב מן התורה, כמו בשר עוף, בשר חיה דומה לבהמה, אבל אם אכל עוף תחילה אסור לאכול אחריו גבינה.

דעת הרמב"ן והר"ן שכוונת הגמרא להתיר אכילת גבינה אחרי עוף, וה"ה אחרי בשר חיה, דקיימא לן חיה ועוף אינם מן התורה.

והרא"ש כתב בדעת הרי"ף שאין חילוק בין חיה לעוף, ונקט עוף משום דשכיח טפי. ורבינו תם פירש שכוונת הגמרא דווקא לעוף, משום שהוא לא נדבק לידיים ולשיניים ולחניכיים.

וכתב הרשב"א שיש מי שהורה שמותר לאכול גבינה אחרי בשר ללא קינוח הפה וללא נטילת ידים, ואין דבריהם מחוורים, וגדולי המחברים אסרוהו כאוכל אחר בשר הבהמה, אבל אם אכל גבינה תחילה מותר לאכול אח"כ עוף או חיה בלא קינוח הפה ונטילת ידים, ולזה דעתנו נוטה וכך ראוי להורות.

שיעור ההמתנה

איתא בגמרא (שם) **אמר מר עוקבא אבא אבא כד הוה אכיל בישראל האידנא לא הוה אכיל גבינה עד למחר כי השתא, ואילו אבא אבא בהאי סעודתא לא אכילנא בסעודתא אחריתא אכילנא.** וכתב הרי"ף שמבואר שאסור לאכול גבינה אחרי בשר אלא אחר שיששה כשיעור שבין סעודה לסעודה, ולא מצינו מי שמתיר לאכול גבינה אחרי בשר בלא להמתין שיעור זה, דהא מר עוקבא אע"ג דשהי ליה כי האי שיעורא קרי אנפשיה חלא בר חמרא.

וכתב הרא"ש ש'בסעודתא אחריתא אכילנא' היינו בזמן שאדם רגיל לסעוד, כלומר מזמן סעודת הבוקר עד זמן סעודת הערב, ובפחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר. וכתוב בהגהות אשר"י שם דכ"כ המיימוני שצריך שיששה שש שעות, והיינו דלא כבה"ג ור"ת ותוס' שפירשו שאפילו לאלתר אם סילק וברך מותר לאכול גבינה אחר בשר, דלא פלוג רבנן. וי"א שמר עוקבא שלא אכל גבינה עד סעודה אחרת מחמיר על עצמו היה. והעולם נהגו כדברי הרמב"ם, וכן פסק הרשב"א, וכתבו הרמב"ם והרשב"א ששיעור זה צריך להמתין אפילו אחר בשר עוף.

וכתב הרשב"א בשם בעל העיטור שאם יש בשר בין שיניו, צריך להוציאו אפילו אם שהה כשיעור, ונראים דבריו. וכן פסק רבינו ירוחם. וכתב הטור שזה לדעת האומרים שהטעם שצריך לשהות הוא לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך, אבל לדעת הרמב"ם שטעם השהיה הוא משום בשר שבין השיניים, לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו אם נשאר בשר בין השיניים. עוד כתב שאם לא אכל את הבשר, אלא לעסו לתינוק, לפי הטעם הראשון א"צ להמתין, דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם,

¹ חלק מדברי הגמרא והראשונים בסימן זה אלו מקורם בבית יוסף או"ח סימן קע"ג.

ואוכלין אח"כ גבינה, (וכתב התרומות הדשן שאע"פ שלא מצינו בראשונים רמז לשיעור זה, מ"מ מי ימחה בידם, שהרי התוס' וראבי"ה מתירים בלי להמתין. והמהרש"ל תמה איך מקילים נגד הרי"ף והרמב"ם שמצריכים שש שעות, וכ"כ בשערי דורא שנוהגים כהרמב"ם, וכתב שאם א"א למחות בבני אדם שאינם בני תורה, בבני תורה ראוי למחות ולגזור בהם שלא יקילו בפחות משש שעות), אך צריך גם לברך ברכת המזון אחר הבשר, דאז הוי כסעודה אחרת דמותר לאכול לדברי המקילין, אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה (וגם שש שעות לא מועיל אם לא סילק ובירך. ש"ך, וכ"כ רעק"א בשם המ"א). ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון, או אחר כך, ואם מצא בשר בין שינוי אחר השעה, צריך לנקרו ולהסירו (וכן הדחה וקינוח הפה. ש"ך). ויש אומרים דאין לברך ברכת המזון בשביל לאכול גבינה אם לא סילק עצמו מן האכילה, אבל אין נזהרים בזה, (והט"ז תמה על המקילים בזה, דלסוברים שא"צ שש שעות לא מהני אם לא סילק עצמו מן האכילה, וזה נגד התלמוד לפי כל הדעות, וכתב שהירא דבר ד' לא ישב עם אלו שאינם נזהרים במסיבה אחת. ובבכור שור כתב שאין למחות ביד המקילים לברך אע"פ שלא סילק, דיש להם על מה שיסמוכו). ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה (ואפשר דאחר לעיסה אין מחמירים, דבלאו הכי יש מתירים לגמרי. רעק"א), וכן נכון לעשות, (וכ"כ הט"ז בשם התרומות הדשן שהצנועים לא מסתפקים בהמתנת שעה, אלא ממתינים מסעודת שחרית לערבית, וכן נוהגים העולם שאין חילוק בין עוף לבהמה).

כתב החתם סופר שהשותה מי חלב לרפואתו, אפילו בחולה קצת, א"צ להמתין אחרי אכילת בשר יותר משעה אחת וברכת המזון.

סעיף ב'

אכילת בשר לאחר אכילת גבינה

להלן יבואר האם מותר לאכול בשר אחרי מאכלים חלביים, או שצריך רחיצת הידים וקינוח והדחת פיו, או שצריך גם להמתין ביניהם.

איתא בגמרא (חולין ק"ד:): **רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי, אייתו ליה גבינה אכל, אייתו ליה בשרא אכל ולא משא ידיה,**

ולפי טעמו של הרמב"ם צריך להמתין, וטוב לאחוז כחומרי שני הטעמים.

וכתב הר"ן שמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שינוי, נראה שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם, אלא מאכילה ראשונה, אמנם מסתבר שצריך לקנח את הפה.

פסקי ההלכה

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף (שהם מדרבנן. ש"ך), לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות (ושעות אלו אינם זמניות. פתחי תשובה). ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו. וגם הלועס לתינוק צריך להמתין. שו"ע.

וכתבו הט"ז והש"ך שיש ב' טעמים להמתנת שש שעות: א' שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך, ולפ"ז מי שלא אוכל אלא לועס לתינוק א"צ להמתין. ב' משום בשר שבין השיניים, דמיקרי בשר עד שש שעות ואח"כ הוי כמעוכל, ולפ"ז גם הלועס חייב להמתין, רק יש קולא בבשר שבין השיניים שאחר ו' שעות. וקיימא לן להחמיר כשני הטעמים. והש"ך מביא שהטור כתב שטוב להחמיר כשני הטעמים, ומביא שהלבוש כתב שגם לפי הטעם הראשון בלועס לתינוק צריך להמתין שש שעות, מפני שטעם הבשר נשאר בפיו, וכתב הש"ך שדבריו תמוהים. וכתב הפתחי תשובה שאם לעס לתינוק תבשיל שיש בו שומן (ולא בשר ממשי), לכאורה לכל הפירושים א"צ להמתין, דאנו מושך טעם כיון שלא אכל, ואין בשר בין השיניים, אלא דמ"מ כתב הפמ"ג שיש להחמיר להמתין שש שעות משום לא פלוג ולא לפרוץ גדר.

וכתב הרמ"א שאם מצא אחר כך בשר בין השיניים, ומסירו, צריך להדיח פיו (ולקנחו. ש"ך) קודם שיאכל גבינה. וכתב הש"ך בשם הר"ן שא"צ להמתין שש שעות מהזמן שהסיר את הבשר שבין השיניים, ובתורת חטאת כתב דה"ה לענין המתנת שעה אחת.

שיטת הרמ"א בחיוב ההמתנה בין בשר לחלב - כתב הרמ"א ש"א שא"צ להמתין שש שעות בין בשר לחלב, רק מיד אם סילק ובירך ברכת המזון (ואם לא נטל ידיו צריך לברך ברכה אחרונה. ש"ך), מותר על ידי קינוח והדחה (אם בא לאכול מיד אחרי שסילק ובירך, אבל בלאו הכי כשממתין שעה א"צ קינוח והדחה. ש"ך), והמנהג הפשוט במדינות אלו להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת

שצריך לאכול את שילעס פת ויקנח בו יפה, או כל דבר חוץ מקמח שעורים שהוא רך ונדבק בשיניים, וכן לא בתמרי וירקי.

עוד איתא בגמרא (שם) **בית שמאי אומרים מקנה והוא הדין למדיח, ובית הלל אומרים מדיח והוא הדין למקנה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי**. וכתב רש"י דתרווייהו בעינן, וכ"כ הרי"ף והרא"ש. ופירש רש"י דמדיח היינו הדחת פה, וכן נראה מדברי התוספות והרא"ש. וכתבו הגהות מיימוני שאין צריך לדקדק בקינוח פה והדחה אלא איזה מהם שירצה יקדים, והטור כתב שיקנח פיו ואחר כך ידיחנו, וכתב הבית יוסף שי"ל דלאו דווקא, דהוא הדין אי עבד איפכא שפיר דמי.

וכתבו ההגהות מיימוני שמנהגו של ריב"א שלאחר שאכל גבינה היה עושה הדחה לידיו ולפיו, והיה מכניס אצבעו לתוך פיו ובודק יפה כדי שלא יהא שום דבר בפיו, ואח"כ עושה קינוח הפה. ורבינו יהודה כתב שר"י היה שורה פיתו במים או ביין ואוכל, דדבר זה נחשב גם כקינוח וגם כהדחה, והטור הביא מנהג זה וכתב שיותר טוב לעשות קינוח והדחה כל אחד ואחד בפני עצמו.

והרמב"ם לא הזכיר הדחת פה כלל, ומשמע מדבריו שהדחה היינו נטילת ידים ולא הדחת פה, ובעינן קינוח הפה בפת והדחת ידים. וכן דעת הר"ן.

והרשב"א כתב שיש מי שהורה שא"צ קינוח פה לאוכל גבינה תחילה, ואינו מחוור, ויש אומרים שצריך לקנח פיו וכן להדיח פיו במשקין, ויש אומרים שמקנח או מדיח ודי לו באחד מהם, ולזה הדעת נוטה.

וכתב הבית יוסף שהעולם נהגו לקנח ולהדיח וכן נכון לעשות כדברי המחמיר בדבר שאין בו טורח.

כתב בארחות חיים שמים אמצעיים ואחרונים טעונים ברכה, שהרי חובה הן, ואף אם זה מצוה ולא חובה, מ"מ כיון שאינו רשאי לאכול עד שיטול הרי הם טעונים ברכה כמים ראשונים, ומברך על רחיצת ידים כמו במים אחרונים. והתוס' כתבו שאין מברכים כיון שאין זה אלא הכשר אכילה, כמו ניקור חלב מליחת בשר. והרשב"א כתב שאין מברכים כיון שאין זה מצוה קבועה, שהרי ביום אם רואה שידיו נקיות אוכל בלא רחיצה. וכתב הבית יוסף שהעולם לא נהגו לברך לא על מים אחרונים ולא על מים אמצעיים.

אמרי ליה והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן (דרך הפקר, שאינו נזהר בהם), **עוף וגבינה אין, בשר וגבינה לא, אמר להו הני מילי בליליא אבל ביממא הא חזינא**. ומבואר שאם הוא רואה ביום שידיו נקיות א"צ נטילה, וכתב רבינו ירוחם דה"ה בלילה אם יש לו נר יפה אינו צריך נטילה. אך כתב הטור בשם ה"ר פרץ שיש לרחצם אף ביום, לפי שפעמים שהגבינה שמנה ונדבכת בלחלוחית הידים ולא אדעתיה. וכ"כ ההגהות מיימוני בשם סמ"ק.

וכתב הרשב"א שהטעם שמותר לאכול בשר אחר גבינה מיד הוא מפני שהגבינה רכה היא ואינה מתעכבת בין השניים, וכן כתבו ההגהות מיימוני.

ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מפני שכתוב בספר הזוהר (משפטים) וז"ל: **אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא, או בשעתא חדא, או בסעודתא חדא, ארבעין יומין אתחזיא גדיא מקלסא בקלפוי לגבי אינון דלעילא, וסייעתא מסאבא מתקרבין בהדיה, וגרים לאתערא דינין בעלמא, דינין דלא קדישין, ואי אוליד בר באינון יומין, אוזפין ליה נשמתא מסיטרא אחרא, דלא איהי קדישא**.

וכתב המרדכי שמהר"ם היה נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחרי גבינה, וגזר זאת להחמיר על עצמו לפי שפעם אחת מסעודה לסעודה מצא גבינה בין שיניו, ואין זה כחולק על התלמוד ולא כמוסיף שהוא גורע, שהרי מר עוקבא אמר שהוא כחלא בר חמרא, וכל אחד יכול להחמיר על עצמו לעשות משמרת, ובעוף היקל כיון דאיתא בגמרא דגבינה ועוף נאכלין באפיקורן. וכתב הבית יוסף שהוא החמיר משום מעשה שהיה אע"פ שודאי לא ראה את דברי הזוהר, ואע"פ שהיה מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה את דברי הזוהר, אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף.

ודעת הרמב"ם שהגמרא הנ"ל (עוף וגבינה נאכלין באפיקורן) מיירי באוכל עוף חרי גבינה, שבזה א"צ קינוח והדחה, אבל אם אכל עוף תחילה אסור לאכול אחריו גבינה.

איתא בגמרא (חולין ק"ה) **והלכתא בכל מילי הוי קינוח לבר מקמחא תמרי וירקא**. וכתב הטור

יותר מקינוח וניקור שינים והדחת פה וידיים, א"כ הוא נוהג בתוספת פרישות וזהירות.

והש"ך כתב שמן הסתם אם הגבינה ישנה ו' חודשים היא נחשבת קשה. עוד כתב הש"ך שלפי מה שנתבאר בסעיף א' שאחר אכילת בשר נוהגים להמתין שעה אחת, א"כ אפשר שגם הזוהר מודה שלא אסר רק בסעודה חדא ובשעתא חדא, וכן משמע מלשון הזוהר. עוד הביא הש"ך שהמהרש"ל קרא תגר על המחמירים בבשר אחרי גבינה, וכתב שהוא כמו מינות, ודווקא מהר"מ שבא מכשול לידו פעם אחת החמיר, אבל מי שלא בא לידו תקלה לא יכול להחמיר, וכתב הש"ך שאין דבריו מוכרחים, ואדרבה בדברי מהר"מ שם משמע איפכא. עוד כתב הש"ך שמש"כ השו"ע שבימים יעין בידיו ובלילה צריך רחיצה, רבינו ירוחם מקיל גם בלילה אם יש לו נר יפה, ונראה דסתם נר לא מועיל, ומהרש"ל כתב נר יפה כעין אבוקה, אמנם הטור כתב בשם הר"פ שגם ביום צריך לרחוץ ידיו, מפני שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקת בלחלוחית הידים ולא אדעתיה, וכן דעת האחרונים, וכ"כ הלבוש שכך המנהג.

דין מים אמצעיים – כל הדברים הנוהגים במים אחרונים נוהגים באמצעים שבין גבינה לתבשיל, בין להקל בין להחמיר, חוץ משפשוף בגופו או בכותל או בהיסח הדעת, שפוסלים באמצעים ואינם פוסלים באחרונים, מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכות שימור, וחוץ מניגוב הידים שאף האמצעים צריכים ניגוב כראשונים. ולענין נטילה בשאר משקין, דעת הראב"ד שאינם כשרים לאמצעים מפני שהן שמנים וצחים ואינם מנקים את השומן ואת המאכל, והמהרש"ל סובר שהם כשרים, דאם הם מנקים את הזוהמא במים אחרונים, כ"ש שהם מנקים ומעבירים את לחלוחית המאכל. וכתב הש"ך שאין כדאי בסברא זו לדחות דברי הראב"ד והנמשכים אליו, ובפרט להקל בדבר שאין בו טורח כלל.

כתב הבאר היטב בשם הפרי חדש שהאוכל במגריפה בין ביום ובין בלילה א"צ נטילה, והפתחי תשובה מביא שהפרי מגדים כתב שנכון להחמיר בדבר שאין בו טורח.

כתב הפרי תואר שבקינח צריך לבלוע את מה שלועס ולא לפלוט, ובלאו הכי אין לפלוט משום הפסד אוכלים.

בהגהות הטור מביא שי"א ששאר פירות אינם מועילים לקינוח, והעלה דהוי קינוח.

וכתב הרשב"א שמים אמצעיים ניטלין בין בכלי בין שלא בכלי, ודינם כמים אחרונים לכל דבר, ויתירים עליהם שצריכים ניגוב כמים ראשונים.

פסקי ההלכה

אכל גבינה, מותר לאכול אחריה בשר מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם, ואם היה בלילה שאינו יכול לעיין בהם היטב, צריך לרוחצם, וכן צריך לקנח פיו ולהדיחו (ואין נ"מ אם יקדים הקינוח או ההדחה ש"ך).

דרך הקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקימחא (כל סוגי הקמח, ולא דווקא קמח שעורים, ודלא כהטור שכתב חוץ מקמח שעורים. ש"ך) ותמרי וירקא, לפי שהם נדבקים בחניכים (-מקום למעלה מבית הבליעה קרוב לשיניים) ואינם מקנחים יפה, ואחר כך (או לפני כן. ש"ך) ידיח פיו במים או ביון.

במה דברים אמורים, בבשר בהמה וחי (שאע"פ שחיה מדברנן, החמירו בה כיון שבשרה דומה לשל בהמה. ש"ך), אבל אם בא לאכול בשר עוף אחר גבינה, אינו צריך לא קינוח ולא נטילה.

וכתב הרמ"א שיש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה, וכן נוהגים שלא לאכול אפילו בשר עוף אחרי גבינה קשה, כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילים, ואין למחות, רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידיים, אך טוב להחמיר.

וכתב הט"ז שהיש מחמירים כוונתם להמתין שש שעות, וכתב האיסור והתר שגבינה קשה היינו שעברו עליה ו' חדשים או שהיא מתולעת, והוסיף שמעיקר הדין אין בזה איסור, דדווקא טעם בשר אוסר שש שעות גזירה אטו בשר בחלב, כיון שיש לו שם בשר, ומ"מ מצד מידת חסידות יש להזהר. והט"ז כתב שלהרמב"ם שהמתנת שש שעות היא בגלל הבשר שבין השיניים, זה לא שייך בגבינה אפילו קשה, דגם בבשר שבין השיניים לא הוי קרינן ביה בשר אי לאו דגלי לן קרא "הבשר עודנו בין שיניהם", אבל גבינה שבין השיניים לא הוי גבינה כלל, אבל לפי הטעם שהבשר מוציא שומן וטעם, יש לאסור גם בגבינה מותלעת שטעם שלה נמשך בפה זמן רב, אמנם דווקא בגבינה מותלעת יש להחמיר, אבל בגבינה ישנה ואינה מותלעת, ולא נעשתה מחלב שהועמד בקיבה כדי להקפיא, אלא נעשתה מחלב בעלמא ונתייבשה, או כשאוכל חמאה, אין להחמיר בזה

סעיף ג'

המתנה וכדומה אחרי תבשיל בשרי או חלבי

בסעיפים הקודמים נתבאר שאחרי אכילת בשר צריך להמתין שש שעות (וי"א שעה אחת) בשביל לאכול חלב, ואחרי אכילת גבינה צריך שיהיו ידיו ופיו נקיים בשביל לאכול בשר. ובסעיף זה יתבאר מה הדין בזה בתבשילים שיש בהם טעם בשר או חלב, האם צריך המתנה, או שצריך לנקות ידיו ופיו, או שמותר בלי המתנה ובלי נקיון פיו וידיו.

איתא בגמרא (חולין ק"ה): **מים אמצעיים רשות. אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל לגבינה חובה.** וכתבו התוספות והרא"ש שי"מ בין תבשיל לתבשיל שניהם של בשר או שניהם של גבינה, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שלפניו חובה, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שלאחריו לא מייירי, דאפילו בנטילה אסור עד סעודה אחרת.

ורבינו תם כתב שבין תבשיל לגבינה משמע תבשיל תחילה, ועוד דבין תבשיל לתבשיל ששניהם של בשר או שניהם של גבינה למה לו ליטול ידיו כלל, ולכן פירש דבין תבשיל לתבשיל היינו בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה, דכיון שאין הבשר והגבינה בעין וליכא אלא טעם לא החמירו שיהא חובה ליטול בנתיים, אבל בין תבשיל של בשר לגבינה שהגבינה בעין חובה, ויתכן פירוש זה אפילו לדברי האוסרים גבינה אחר בשר באותה סעודה אפילו בנטילה וקנינוח. וכ"כ בהגהות מיימוני בשם הסמ"ג. וכן פסק הטור. ולפי זה מותר לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר על ידי נטילה בנתיים, והבא לאכול בשר אחר תבשיל של גבינה אינו צריך ליטול ידיו. ואיתא בהגהות מיימוני שהסמ"ק מסתפק אם מותר לפ"ז לאכול גבינה אחרי רוטב של בשר, שהוא מושך המים בפה, או שרק אחרי דבר פרווה כגון ביצים המטוגנים בשומן שאינו מושך המים בפה כ"כ מותר.

ורבינו יונה כתב שאחרי מרק של בשר ודאי מותר לאכול גבינה בקנינוח והדחה, שלא הצריכו שהייה אלא כשאוכל בשר, מפני הבשר שבין השינים, אבל במרק דליתא להאי חששא ודאי מותר. וכתב רבינו ירוחם שרבותיו נהגו כך דווקא במרק בשר שהוא צלול, אבל אם הוא עב, כגון עם ירקות וכדומה, אסור לאכול אחרי גבינה עד סעודה אחרת, שמא יש במרק בשר ואינו נראה, וכן ראוי להורות, וכן מוכח מהתוס'.

כתב המרדכי שרבו אסר לאכול גבינה אחר ביצים מטוגנים בשומן, גזירה אטו בשר בחלב.

כתב הבית יוסף שכן נהגו העולם שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר כלל, ואין לפרוץ גדר. אמנם אם אין בשר בתבשיל, אע"פ שנתבשל בקדירה בשרית לא נהגו להחמיר, ומותר לאכול אחרי גבינה. ועיין בסימן צ"ה אם מותר לאוכלו עם גבינה.

פסקי ההלכה

אכל תבשיל של בשר, מותר לאכול אחרי תבשיל של גבינה, והנטילה ביניהם אינה אלא רשות. (שו"ע). והרמ"א כתב שיש שמצריכים נטילה (בלא קנינוח והדחה. רעק"א).

אכל תבשיל של בשר ובא לאכול גבינה עצמה, או שבא לאכול בשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו. (שו"ע). וכתב הרמ"א ששומן של בשר, דינו כבשר עצמו, (ואפילו בשומן של עוף יש להחמיר. ומרק של בשר לדעת ההגהות מיימוני יש לו דין בשר, ולרבינו יונה יש לו דין תבשיל של בשר כיון שהוא צלול, אבל אם הוא סמיך כגון עם ירקות יש לו דין בשר).

עוד כתב הרמ"א שנהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות ולפרוץ גדר. אמנם אם אין בשר בתבשיל, רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחרי גבינה, ואין בו מנהג להחמיר. וכן נוהגים לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב, אך יש ליטול ידיו ביניהם (אף ביום, דיותר הוא נדבק בידים מגבינה עצמה. ש"ך), אפילו לא בא לאכול בשר ממש רק תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה, אם נגע בהן בידיו.

וכתב הש"ך שתבשיל שהתבשל בקדירה של בשר מותר לאוכלו אפילו עם גבינה ממש, דהוי נ"ט בר נ"ט, והרמ"א בא לאשמועין שאפילו אם הקדירה לא הודחה יפה ויש בה קצת ממשות של בשר, אסור לאכול התבשיל עם גבינה, אבל לאכול גבינה אחר אכילת התבשיל מותר. ש"ך. ורעק"א כתב שנ"מ בדברי הרמ"א להיכא דלא הוי נ"ט בר נ"ט, כגון בבישול חומץ שהוא חריף בקערה בשרית, דאפ"ה מותר לאכול אחרי גבינה. והפתחי תשובה כתב בדברי הש"ך שכונתו להקל בקדירה שלא הודחה יפה גם אם אין שישים כנגד הקצת ממשות של בשר, וכתב שלפ"ז תבשיל שיש בו מעט שומן מותר לאכול אחרי גבינה אף אם לא היה שישים כנגד השומן, אך בבית לחם יהודה כתב

בו בשר, ולא עוד אלא אפילו הפת שאוכלים עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותכין בו בשר, מפני שלפעמים שומנו של בשר קרוש על הסכינים וכשחותכים הפת זה נדבק בו, וכדאמרינן (חולין ק"א:): צנון שחתכו בסכין של בשר מותר לאכלו בכותח ואוקימנא בדטעים ליה וליכא טעם בשר כלל, ואפשר דבעינן טעימת קפילא כדעת רש"י, ואמרינן נמי (שם ק"ב.) קישות ואבטיח גריר להו לבי פסקיה. וכ"כ בארחות חיים בשם הרשב"א, ואח"כ כתב בשם בעל התרומה שרבינו שמשון היה מתיר לחתוך לחם בסכין של בשר ולאכלו עם גבינה, משום דהוי נ"ט בר נ"ט, אבל לחתוך בו גבינה ודאי אסור אם לא נעצה בקרקע עשר פעמים או שפשפה באבן רך או בפחם, אמנם בלא קינוח אפילו לחם אסור מפני שמנונית שעליו, ומעשה בא לפני ה"ר שמשון שחתכה שפחתו בסכין של בשר גבינה של גוים שהוחמה אצל האש, ואמר הרב שהסכין כשר ואין צריך אלא הדחה כדן צונן, דהאי נמי כצונן דמי כיון דאין יד סולדת בו.

פסקי ההלכה

מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השלחן שיוריו פת שאכלו עם הגבינה.

אסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר, או איפכא. (שו"ע.) וכתב הפתחי תשובה בשם הרדב"ז שהדברים אמורים כשמניחים את הבשר והגבינה על המפה, שיש לחוש שידיבקו זה בזה, אבל אם אוכלים בקערות מותר ע"י היפוך המפה והסרת הפתיתים.

שימוש בסכין ממין אחד לחיתוך המין השני או לחיתוך פת שנאכלת עם המין השני – אסור לחתוך גבינה, אפי' צוננת, בסכין שרגילין לחתוך בשר. ואפילו פת שאוכלים עם גבינה אסור לחותכה בסכין שחותכים בו בשר, או איפכא. (שו"ע.) וכתב הרמ"א דע"י נעיצה בקרקע קשה שרי (לחתוך גבינה, ואם בא לחתוך לחם ולאכלו עם גבינה, להט"ז סגי בקינוח, ולש"ך ורעק"א גם בזה צריך נעיצה), אבל כבר נהגו כל ישראל שיש להם שני סכינים, ולרשום אחד מהם שיהא לו היכר, ונהגו לרשום של חלב, ואין לשנות מנהג של ישראל, (ואם בא לחתוך לחם ולאכלו עם גבינה, לט"ז גם לפי המנהג סגי בקינוח, והש"ך כתב שגם בזה נהגו להחמיר, אך בשעת הדחק כשאין לו סכין אחר סגי בנעיצה).

שאם הממשות נותנת טעם בתבשיל הוי כמו שומן, ולפ"ז בתבשיל שיש בו שומן ואין שישים כנגדו אין להקל.

רעק"א דן אם תבשיל של גבינה אחר תבשיל בשר, מותר בנטילה לחוד, או דבעינן גם קינוח והדחה, ומביא שהמנחת יעקב כתב בשם המהרש"ל שעכשיו נהגו איסור אפילו בתבשיל גבינה אחר תבשיל בשר, וקשה להקל ולהתיר בפניהם בסילק ובירך.

כתבו הבית יוסף והרמ"א ששמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין, אינו צריך נטילה, דלא הצריכו נטילה רק לאוכלים. והש"ך מעיר שדין זה נאמר רק לגבי מים ראשונים, אבל מים אמצעים שבין תבשיל לגבינה או איפכא, שטעם הנטילה הוא משום שהמאכל נדבק בידים, פשיטא שאין חילוק בין אוכל לנוגע.

סעיף ד'

הרחקות נוספות בין בשר לחלב

בסעיף זה יבואר שצריך לסלק שאריות מהשלחן שאריות אוכל שאכלו עם המין השני, ולא לאכול ממין אחד על מפה שאכלו בה מהמין השני, ולא להשתמש למין אחד בסכין שהשתמשו בו למין השני.

איתא בירושלמי (פסחים ו' ד') **הדין דאכיל חוביץ** (גבינה) **ובעי למיכל קופר** (בשר), **מבער פתיתין** (שיוריו פת שאכל עם הגבינה). וכתב בהגהות אשר"י בשם אור זרוע שמצוה מן המובחר היכא שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכל שעלו עם הגבינה על השלחן, ואח"כ יביא בשר ויאכל.

וכתב הרמב"ן שאסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר, דא"א שאין עליה כמה טיפי בשר, ולא מחמת מה שנבלע בתוכה, דהבלוע אינו יוצא אלא ע"י דבר חם והיה אסור רק בגבינה חמה, אלא שאני אומר וכן אמת שלכלוכי בשר יש עליה, שהרבה פעמים יש שנופלים עליה טיפי התבשיל, וכן מקנחים עליה סכין שחותכים בו הבשר, וכשמניחים שם גבינה בין חמה בין צוננת היא נוגעת בשאריות הבשר, וצריך לפחות הדחה, וכדתנן (חולין ק"ז:)

צורר אדם בשר וגבינה וכו', גהי דקליפה לא בעי הדחה מיהא בעי, ועוד שכאן זה חמור יותר, כי הרבה פעמים ידבקו לכלים הבשר בעצמו והגבינה בעצמה או בלחם אשר הוא אוכל ויאכל בשר וגבינה יחד, וכ"ש שאסור לחתוך גבינה אפילו צוננת בסכין שרגילין לחתוך

סימן צ'

דיני כחל

דד הבהמה (הנקרא כחל) הוא חלק מבשר הבהמה, ונשאר בתוכו חלב גם אחרי השחיטה, ונמצא שאם יבשלו כמות שהוא עם החלב, נמצא מבשל בשר בחלב, (ואמנם אין בזה איסור דאורייתא, מפני שחלב שחווטה, והיינו חלב שלא יצא מהבהמה בחייה, אין בו איסור בשר בחלב מדאורייתא, אבל חכמים אסרו גם חלב שחווטה משום בשר בחלב).

הנדון בסימן זה הוא כיצד ניתן להתיר את בישולו ואכילתו של הכחל, ויתבאר מה יעשה כשבא לצלותו, ומה יעשה כשבא לבשלו בפני עצמו, ומה יעשה כשבא לבשלו יחד עם בשר אחר, או כשרוצה לחתוך בסכין אחד כחל ובשר, או כשבא לצלותו בשפוד אחד יחד עם בשר.

סעיפים א' ב'

שיטות הראשונים בדן בישול כחל לבדו או עם בשר

איתא במתני' (חולין ק"ט.) **הכחל קורעו ומוציא את חלבו, לא קרעו אינו עובר עליו.** ובגמרא (ק"ט:): **אמר רבי זירא אמר רב אינו עובר עליו ומותר, ואיכא דאמרי אמר רבי זירא אמר רב אינו עובר עליו ואסור. תניא כלישנא קמא, כחל שבשלו בחלבו מותר, קיבה שבשלה בחלבה אסור, ומה הפרש יש בין זה לזה, זה כנוס במעיו וזה אינו כנוס במעיו. כיצד קורעו, אמר רב יהודה קורעו שתי וערב וטחו בכותל. אמר ליה ר' אלעזר לשמעיה קרע לי ואנא איכול, מאי קמשמע לן מתניתין היא, הא קמשמע לן דלא בעינן שתי וערב וטחו בכותל. ויש גורסים אי נמי לקדירה.**

עוד איתא בגמרא (שם) **אמר רב נחמן לטבחי זויקו לילתא כחלי** (-תנו את הכחל על שפוד), **והא אנן תנן קורעו, ההוא לקדירה, והא קתני שבשלו - דיעבד אין לכתחילה לא, הוא הדין דאפילו לכתחילה, ואידי דבעי למיתני סיפא קיבה שבישלה וכו' תנא נמי רישא שבישלה.**

שיטת רש"י שללישנא קמא אם צלאו אינו עובר עליו מדאורייתא, ומותר לכתחילה באכילה אפילו מדרבנן, (דהא אפילו חלב שנסחט ויצא מהכחל אינו אסור אלא

מדרבנן, דאמרין בגמרא (חולין ק"א.) **חלב שחווטה**

מדרבנן, וחלב הבלוע בכחל ולא פירש אין בו אפילו איסור דרבנן, אמנם מדרבנן צריך לכתחילה לקרוע את הכחל, ולכובשו בידי לכותל כדי שיסחט חלבו, וקריעה זו היא או שתי או ערב, (ונחלקו הראשונים אם לרש"י לצלי סגי בקריעה כל דהו שתי או ערב, או שגם לצלי צריך לכתחילה קריעה שתי וערב), לפי שהחלב נוטף ויוצא ואינו חוזר, וא"צ שתי וערב אלא כשבא לבשלו, דשם צריך להוציא מתחילה את כל החלב, כדי שלא יצא בקדירה ויתבשל יחד עם הכחל, דכשהוא יוצא הרי הוא חלב גמור, והא דקתני שחל שבישלו מותר היינו דווקא בצליה. וללישנא בתרא, וכן סובר רב נחמן, אם בישלו אסור אף בדיעבד. ועיין לקמן שנחלקו הראשונים בשיטת רש"י אם ע"י קריעה וטיחה מותר לבשל את הכחל עם בשר אחר, או שדווקא לבשלו לבדו מותר.

שיטת רבינו תם שאם קרעו שתי וערב וטחו בכותל, מותר לבשלו לכתחילה בקדירה עם הבשר (דחלב שחווטה מדרבנן שמא יבוא לאכול בשר בחלב, וכיון שהוציא את כל החלב שיכול להוציא תו ליכא למיגזר), ואם לא קרעו כלל ובישלו עם הבשר, אסור אא"כ יש שישים כנגדו, ואם יש שישים כנגדו הכחל אסור (והכחל עצמו מצטרף להתיר, ואם נפל לקדירה אחרת אסור כמו בראשונה, כמו לשיטת רש"י) והבשר מותר, אבל אם בישלו בלא בשר, או שצלאו, מותר בדיעבד אפילו אם לא קרעו כלל, ואם קרעו קצת ולא כהלכתו אסור לבשלו לכתחילה עם הבשר (ובזה החמירו כיון שטעם החלב נכנס בבשר ויש בבשר טעם חלב), ואם בשלו עם הבשר מותר בדיעבד, ולבשלו בלא בשר, מותר לכתחילה ע"י קריעה קצת (שאז אין החלב בעינו כמו שהיה קודם, וכיון שנשתנה לא גזרו בו חכמים, אע"פ שהחלב נפלט וחזר ונבלע בכחל, דמ"מ לא נשתנה טעמו ע"ז), וכן לצלותו מותר ע"י קריעה קצת (ואין קולא בצלי יותר מלבשלו בפני עצמו, דגם בלי החלב נוטף ונופל על הכחל מבחוץ), אבל בלא קריעה כלל אפילו לצלותו אסור לכתחילה. ודעת ספר התרומה שלר"ת לצלי ולבשלו בפני עצמו מותר אפילו בלי קריעה כלל.

ולדבריו כוונת מתני' 'הכחל קורעו ומוציא את חלבו' שקורעו שתי וערב וטחו בכותל, כדמפרש בגמרא, ומוקי

וכתבו התוס' והרא"ש דהא דאמרינן (חולין ז"ז:) **כחל בשישים וכחל מן המנין היכא דלא קריעה ובשליה בהדי בישרא**, לא גרסינן 'בהדי בישרא', דאפילו בישלו לבדו אסור לפי רש"י, אא"כ יש במים שמתבשל בהם הכחל שישים כנגד הכחל, לפי שאז החלב הנפלט מתבטל במים, אבל כשמתבשל עם הבשר אסור משום טעם הבשר הנבלע בחלב שבכחל.

ומשמע מדברי רש"י דהיכא דקרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשלו בקדירה אפילו עם בשר, שהרי לא נשאר בו חלב כלל, וכ"כ הר"ן בדעת רש"י, וכן נראה מדברי רבינו ירוחם והסמ"ג, וכ"כ התוספות (חולין ק"א). אהא **דדרש מרימר הלכתא בין כבדא בין כחלא תותי בישרא שרי**, שיש ללמוד מכאן דהיכא דקרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשלו בקדירה עם בשר.

אבל בספר התרומה כתב שלדעת רש"י אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשלו לכתחילה רק כשהוא לבדו, אבל עם בשר אחר אסור לכתחילה אפילו אם קרעו שתי וערב. וכן כתב המרדכי וההגהות מיימוני.

והטור כתב שנהגו העולם שלא לבשל שום כחל עם בשר כלל אפילו ע"י קריעת שתי וערב וטיחה בכותל, אע"פ שזה מותר לכל השיטות, ומאידך בתחילת דבריו כתב שלרש"י אין לבשל עם בשר אחר, וביאר הבית יוסף שכיון שאיסור זה אינו מוכרח בשיטת רש"י כתב הטור שזה מותר לכו"ע, ומ"מ נהגו להחמיר בזה כדברי המפרשים דלרש"י אסור.

וכ"כ הסמ"ק בשם רבינו יחיאל שמנהג העולם שלא לבשל כחל עם בשר משום שכך י"מ שיטת רש"י, והוסיף רבינו יחיאל שמהאי טעמא נהגו שלא לבשל בקדירה כלל אפילו בלא בשר, לפי שסופו לבשל בשר בקדירה והוי כמו כחל עם בשר, ונהגו לייחד קדירה לכחל לבדו, אך אין לסמוך על זה בזמננו, מפני שאין רגילים לבשל כחל, וממילא יש לחוש דילמא אתי למיטעי לבשל אח"כ בשר באותה קדירה. עכ"ד.

והרשב"א בחידושו נסתפק אם מותר לבשל כחל בקדירה שנתבשל בה בשר או בהיפך, ומשמע מדבריו שאפילו כשלא נקרע כהלכתו מיירי, אבל בתורת הבית לא הזכיר מזה כלל, משמע דנקיט ליה לאיסורא.

והר"ן כתב שלכו"ע כל שקרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשלו לכתחילה עם בשר, אא"כ היא גזרת

לה ר' אלעזר לקדירה, והיינו עם בשר, ואם לא קרעו, והיינו שלא קרעו שתי וערב וטחו בכותל, אלא קריעה קצת, אינו עובר, ואמר רב אינו עובר עליו ומותר, כיון דקרעו קצת, אבל אם לא קרעו כלל ובישלו יחד עם בשר אסור מדרבנן, כדאמרינן גמרא (ז"ז:) כחל בששים, דחלב שחוטה אסור מדרבנן, ומה שהגמרא שואלת 'כיצד קורעו' אמתניתין קאי, 'א"ל ר' אלעזר קרע לי (והיינו קריעה קצת) ואנא איכול בקדירה בלא בשר' וקמ"ל דלא בעינן שתי וערב אלא לקדירה עם בשר. אמר להו רב נחמן זינקו לה כחלי, והיינו לבשל בלא בשר כחלי נפוחים כנודות שלא נקרעו שתי וערב אלא קריעה קצת, 'והא אנן תנן קורעו' והיינו שתי וערב, 'ההוא לקדירה' והיינו עם בשר.

כתב הסמ"ק שלר"ת שצריך קריעה שתי או ערב לקדירה בלא בשר או לצלי, לכאורה משמע שצריך קריעה גמורה, ולא סגי לחולקו לשנים (כמו שעושים כשחולקים הרבעים של צד האליה), ומלשון התוס' שכתבו שהקריעה היא כדי להוציא את החלב הכנוס בכחל משמע דסגי אף לחולקו לשנים, דבזה יוצא החלב שהוא בעין בין שתי דפנות הכחל אע"פ שלא קרעו אח"כ כלל לא שתי ולא ערב. ושמא בדיעבד יש לסמוך על זה, אבל לכתחילה צריך קריעה גמורה.

הסמ"ג והסמ"ק הביאו שיטות רש"י ור"ת ולא הכריעו ביניהם, אלא שהסמ"ג חלק קצת על דברי רש"י וכתב שיכול להיות הלכה כרב נחמן שאומר שאין צריך קריעה לכתחילה בצלי, שהרי עשה מעשה כן, ועוד דבשל סופרים הלך אחר המיקל.

שיטת הרי"ף שאם קרעו שתי וערב וטחו בכותל, מותר לבשלו בקדירה עם בשר, ואם לא קרעו כלל אסור לכתחילה לבשלו בלא בשר, ובדיעבד מותר, ואם בישלו עם הבשר אסור עד שישים, ואם יש שישים הכחל אסור והבשר מותר, ולצלותו מותר אף בלא שום קריעה. והרמב"ם פסק כדברי הרי"ף, אלא שהוא מצריך לצלי קריעה כל דהו, ואפשר שגם הרי"ף עצמו סובר כך.

ויש לדקדק בדברי הרמב"ם שכתב הכחל שקרעו ומירק החלב שבו מותר לצלותו, למה צריך למרקו, והרי כיון דצלי הוא נורא מישב שייב ליה (חולין ז"ג:). ושמא לא אמרינן הכי אלא כשהוא דבר מועט, אבל כשהוא מרובה ועומד בעין מיחזי כמתבשל בו.

מה הדין לפי רש"י בכחל שבישלו לבדו

וכתב הטור שאם לא קרעו או אפילו קרעו ולא טחו בכותל ובישלו בקדירה אפילו לבדו, אם אין שישים כנגד הכחל אסור. וכתב הבית יוסף שדין זה נלמד ממה שצריך קריעה וטיחה, דמבואר שאין החלב מתמצה ממנו בפחות מכן, וכל שאין החלב גומר להתמצות ממנו צריך שישים כנגד כל הכחל, כדאיתא בגמרא (חולין צ"ז): **בדידיה משערינן דאי במה דנפק מיניה מנא ידעינן**. עוד איתא בגמרא **כחל בשישים וכחל מן המנין**.

כחל שנפל לקדירה שאין בה שישים כנגדו, שנעשה הכחל כחתיכת נבילה, אם נפל פעם נוספת לקדירה של בשר, דעת הרשב"א שכיון שנעשה כחתיכת נבילה אין הכחל עצמו מצטרף לשישים. ודעת הרמב"ם שגם בכהאי גוונא הכחל עצמו מן המנין, וכן דעת הרא"ה, והר"ן כתב שטעם סברא זו משום דכיון שאינו נאסר אלא מפני מראית העין אין להחמיר בקדירה שנייה יותר מבראשונה.

איתא בגמרא (חולין צ"ח). **ההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבישרא, סבר רב אשי לשעוריה במאי דבלע דיקולא, אמרו ליה רבנן לרב אשי אטו דיקולא דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע**. וכתב הבית יוסף שמבואר שצריך שישים כפי מה שהיה הכחל בעת שנתבשל, ולא כמו שהיה גדול יותר בעת שנפל לקדירה, וה"ה בשאר איסורים.

אף שהכחל עצמו אסור הוא משלים לשישים כנגד החלב וכן"ל, וביארו התוס' והרא"ש שהטעם הוא מפני שאיסורו של כחל אינו משום שיש בו טעם חלב יותר משאר בשר, אלא לפי שיש בו גומות שהחלב כנוס לתוכם, ויש באותו חלב טעם בשר, ואי אפשר להפרישו מן הבשר כיון דלא מהני קריעה לאחר בישולו, ואף ע"ג דבגמרא בישולו יוצא כל החלב, מ"מ קודם גמר בישולו הוא נאסר בשביל חלב שבגומות, ותו לא מישתרי דחיישינן שמא יאכלנו קודם גמר בישולו, וכיון שאין הכחל נאסר מחמת עצמו אלא מחמת חלב הכנוס בגומות, לכך הוי כמו שאר בשר לבטלו. והרמב"ם כתב שהטעם מפני שהכחל מדבריהם לפיכך הקילו בשיעורו. והרשב"א דחה טעם זה מפני שגם איסורים דרבנן צריך שישים כנגדם, והמגיד משנה והר"ן כתבו שהכחל מן המנין כיון שהוא מותר בפני עצמו, והרשב"א מבאר שהכחל מצטרף לבטל כיון שהוא עצמו בשר, ובבדק הבית הקשה שהרי חתיכה נעשית נבילה ונעשה הכחל עצמו איסור אחר שנתבשל, ותירץ הרשב"א

האחרונים שמא לא יקרענו יפה יפה כמו שגזרו בכבד. וכן דעת רבינו ירוחם שאם קרעו וטחו מותר מעיקר הדין, אבל ראוי להחמיר בו, אך יותר נראה שכוונת רבינו ירוחם שאע"פ שלשיטת רבינו תם בכדי לבשלו לבדו מספיק קריעה קצת, ראוי להחמיר לקורעו שתי וערב כדעת שאר הפוסקים. ומבואר מדבריהם שלבשלו בפני עצמו לא היה שום אדם נוהג איסור.

ומכל מקום לפי דברי ספר התרומה והמרדכי והגהות מיימוני והטור מנהג המחמירים אינו טעות, וכן נהגו העולם, אבל לבשלו עם בשר נהגו שלא לעשות כן אפילו אחרי קריעה וטיחה, ולבשלו בלא בשר בטיגון או בפשטיד"א מצריכים קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, ולצלי קריעה שתי וערב. ומ"ש בתרומת הדשן שאין להקל לאפות פשטיד"א של כחל במחבת, וגם שלא לאפותו עם פשטיד"א של בשר בתוך תנור אחד אם לא בפי התנור, חומרות יתרות הן, ולית דחש להו.

כתב הרשב"א שיש מחמירים להצריכו לכחל לכתחילה קריעה שתי וערב וטיחה בכותל אפילו בקדירה בפני עצמו, ולצלי קריעה כל דהוא, וראוי לחוש לדבריהם. וכתב הבית יוסף שהרשב"א סובר להלכה ובביאור הסוגיא כהרמב"ם, והיש מחמירים זה חומרא בעלמא ולא מעיקר הדין. ומה שכתב הטור שהרשב"א סובר כרש"י צ"ע, שהרי בצלי מצריך רש"י שתי וערב, ועוד דרש"י אסור לבשלו עם בשר ע"י קריעה שתי וערב וטיחה, ולשיטה זו מותר.

דין כחל כשבישלו בלא קריעה וטיחה

ואיתא בגמרא (שם) **אמר רבי יצחק בריה דרב משרשיא וכחל עצמו אסור** (לרש"י מפני שהבשר נתן בו טעם והוא לא נתן טעם בבשר לפי שמועט היה. ולר"ן היה ראוי להתיר את הכחל מפני שהחלב יצא ממנו ונתבטל, ואסורו מפני מראית העין). **ואי נפל לקדירה אחרת אסור**. ופריך בגמרא

למאן דאמר דבכוליה משערינן **אלא מעתה נפל לקדירה אחרת לא יאסור** (דהואיל ובדידיה משערינן הא איבטיל כוליה, שהלך כל עצמו בתבשיל, דאי לאו הכי אמאי בעית שישים כנגד כולו, וא"כ אתה דן שהכל יצא לקדירה ואיך יאסור קדירה אחרת) ומשני **כיון דא"ר יצחק וכחל עצמו אסור שויה רבנן כחתיכת נבילה** (שבתחילה נאסר עד שלא נצטמק משנתנה הקדירה בו טעם, ומאז שוויה רבנן כחתיכת איסור שהיא לעולם אסורה. רש"י. והר"ן פירש כיון דא"ר יצחק בר משרשיא כחל עצמו אסור שוויה רבנן כחתיכת נבלה מפני מראית העין).

יוסף שהם מפרשים דהא דאמר איכא תנא דאתנייה לרב כחל, היינו לישנא בתרא דרב שאוסר כחל, ואמר לו רב יצחק דבקעה מצא וגדר בה, ולא מדינא, ור' יוסי בר אבא אמר שרב מיירי בשל מניקה, והלכה כלישנא קמא שרב החמיר משום גדר, ואין חילוק בין מניקה לאינה של מניקה וכפשטא דמתני'.

הא דאמרינן כחל עולה למנין שישים היינו דווקא לבטל טעם החלב, וכגון שבישלו בקדירה לבדו או עם בשר, אבל אם נתבשל ביורה של חלב, אין החלב שבו מצטרף לבטל טעם הבשר, מפני שאין ידוע כמה חלב יש בו.

פסקי ההלכה

דעת השו"ע

היתר הכחל ע"י קריעה ומירוק- הכחל (-הדד של הבהמה) אסור מדברי סופרים, שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטה אסור מן התורה, לפיכך אם קרעו ומירק החלב שבו, מותר לצלותו ולאכלו. ואם קרעו שתי וערב, וטחו בכותל עד שלא נשארה בו לחלוחית חלב, מותר לבשלו עם הבשר.

המנהג להחמיר בכחל- (אף שמדינא נתבאר שלשו"ע מותר לבשל כחל עם בשר אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל. ש"ך) נהגו שלא לבשל כחל עם בשר כלל. ולבשלו בלא בשר, בטיגון או בפשטיד"א (אפילו במחבת. ואנו נוהגים כהרמ"א דלהלן. ש"ך), מצריכים קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, ולצלי צריך קריעה שתי וערב.

כחל שלא קרעו, בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה (דאין חילוק בכל דיני כחל בין של גדולה לבין של קטנה שלא הניקה. ש"ך), אסור לבשלו, ואם עבר ובשלו בפני עצמו (או עם מים וירקות, אבל בלי בשר. ש"ך), וכ"ש אם צלאו, מותר לאוכלו. ואם בישלו עם בשר אחר, משערים אותו בשישים (כנגד כל הכחל. ש"ך), וכחל מן המנין. כיצד, אם היה הכל עם הכחל כמו שישים בכחל, הכחל אסור והשאר מותר, ואם היה בפחות משישים, הכל אסור, ואף אם היה שישים אם נפל לקדירה אחרת הכחל אסור אותה, ומשערין בו בשישים כבראשונה, שהכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה. ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל, לא כמות שהיה בשעה שנפל.

דעת ודברי הרמ"א

שהכחל לא נעשה חתיכה דאסורא, שהרי נתבטל החלב בשישים בתוך מה שבקדירה יחד עם בשר הכחל עצמו, וכשנפל בתוך הקדירה עדיין היה באפשר לסוחטו ממש בקריעה וטיחה לבשלו אפי' בקדירה של בשר, אלא שאם נפל לקדירה אחרת חוזר ואוסר לפי שלא נודע בבירור שנסחט כל חלבו בקדירה הראשונה, ונעשה לגבי קדירה השניה כחתיכת נבילה לפי שחוששים שמא נתבשל חלבו בתוכו. וכ"כ הר"ן. וכתב בתורת חטאת דלא דמי לדם הבלוע בחתיכה, דדם הוא איסור דאורייתא, משא"כ בכחל שהוא איסור דרבנן, ומבואר מדבריו שהרשב"א והר"ן מדברים רק באיסור דרבנן, והט"ז כתב שגם באיסור דאורייתא אמרינן הכי.

דין סתם כחל וכחל של מניקה

איתא בגמרא (חולין ק"י) **כי סליק רבי אלעזר אשכחיה לזעירי, אמר ליה איכא תנא דאתנייה לרב כחל, אחויהו לרב יצחק בר אבדימי, אמר ליה אני לא שניתי לו כחל כל עיקר ורב בקעה מצא וגדר בה גדר, ר' יוסי בר אבא מתני אנא כחל של מניקה שניתי לו, רבין ורב יצחק בר יוסף איקלעו לבי רב פפי אייתו לקמייהו תבשילא דכחל, רב יצחק אכל, רבין לא אכל, אמר אביי רבין תכלא אמאי לא אכל, וכו'**

ופירשו התוס' והרא"ש שרב היה אוסר לאכול כחל אף בצלי ובקריעה, לפיכך היה מחזור רב אלעזר לידע ממי קיבל חומרא זו, ואמר ליה רב יצחק בר אבדימי דחומרא בעלמא היא שהיה מחמיר, דבקעה מצא וגדר בה גדר, ורבה בר יוסף מתני כחל של מניקה שנה לו לאוסרו אפילו בקריעה, ומתניתין בשאינה מניקה ואנן דאכלינן כחל בקריעה ואפילו מניקה סמכינן אלישנא קמא דרב בקעה מצא וגדר בה גדר, דלפ"ז אין חילוק בין מניקה לשאינה מניקה וגם מעובדא דרבין ורב יצחק בר יוסף דאייתו קמייהו תבשילא דכחלי רב יצחק אכל רבין לא אכל, מסתמא מיירי במניקה, מדלא אכל רבין, ורב יצחק עיקר דמסייע ליה אביי, וגם מעובדא דרמי בר דיקולי דנקטינהו לכולהו כחלי ואכלינהו מבואר שגם של מניקה מותר. וכן כתב הרשב"א בשם הר"ז. ולפי זה החידוש הוא לומר דאפילו של מניקה שרי על ידי קריעה וטיחה.

ובטור מבואר שהחידוש הוא שגם של אינה מניקה אסור לבשלו בלא קריעה, וכ"כ הרשב"א והרמב"ם, וביאר הבית

השו"ע וסובר שלא אומרים חנ"ג בדבר שנאסר מבליעת בשר בחלב ממקום אחר).

עוד כתב הרמ"א שאם **עבר ובישל כחל** (עם בשר. ט"ז וש"ך), אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל, יש להתיר בדיעבד במקום הפסד מרובה, (ואם בישלו לבדו מותר ע"י קריעת שתי וערב וטיחה בכותל אפילו בלא הפסד מרובה. וכתב הש"ך שמהרש"ל מתיר בבישולו אם בשר אף בלא הפסד מרובה, ורעק"א כתב שלמסקנה המהרש"ל אוסר בלא הפסד מרובה. והב"ח מחמיר בבישולו עם בשר אף במקום הפסד מרובה, והש"ך חולק ומתיר), אבל בלאו הכי אין להתיר (אא"כ יש שישם בבשר שבקדירה עם הכחל כנגד הכחל, שאז הבשר מותר והכחל אסור. ט"ז).

עוד כתב הרמ"א שמה שנהגו לקורעו ולחותכו כמה פעמים שתי וערב על פני כולה, עדיף יותר מטיחה בכותל. וכתב הפתחי תשובה בשם מהר"א ששון דאם הכחל נחתך ביחד עם בשר, יש מקום לאסור, שהחלב היוצא נבלע בבשר בחזק חיתוך שחותכים שניהם יחד, ובמנחת יעקב כתב דפשוט דדווקא אם נצלה כך בלי הדחה אסור, אבל אם הודח היטב פשיטא שאין חשש איסור, כמו בכל איסור שנבלע בצונן, לפי מה שנתבאר בריש סימן צ"א בשם החוות דעת שכל דבר שצריך הדחה אם נמלח או נצלה בלי הדחה שנבלע המשהו שע"פ כדי קליפה אפ"ה שרי בלי קליפה, א"כ ליכא לפרש הכי, וצ"ל דמייירי שיש בבשר בקעים וסובר כדעת הרבה פוסקים שאם יש בבשר בקעים אפילו הוא חי כולו אסור.

דעת הרמ"א בדין צליית כחל - כתב הרמ"א שלצלי נוהגים לכתחילה (ולמהרש"ל מדינא יש לעשות כך לכתחילה. ש"ך) לקורעו שתי וערב ולטוחו בכותל, ואם עבר וצלאו אפילו בלא קריעה, אם נצלה לחוד בלא בשר עימו מותר, ואם נצלה עם בשר עימו, אם נקרע שתי וערב וטחו בכותל שניהם מותרים (אפילו בידוע שנתהפכו, דכיון שנקרע שתי וערב וטחו בכותל דיני כבשר ממש. ש"ך), ואם לאו, העליון מותר והתחתון אסור, (באיסור והתר כתב שאם הבשר למעלה כשר בדיעבד, והעתיקו בתורת חטאת, ובמנחת יעקב כתב שלאיסור והתר אם הכחל למעלה אסור, דהבשר מפעפע למעלה לתוך חלב הכחל. רעק"א), ואין לאסור שניהם שמא נתהפך השפוד, דבדיעבד לא מחזיקין איסורא, (ואם ידוע שהיו תחובים בשוה, שניהם מותרים. ש"ך), אבל לכתחילה אין לצלותו עם בשר כלל (דשפודים שלנו מונחים לאורכם ופעמים ראש זה למעלה ופעמים ראש זה למעלה. ש"ך).

כתב הרמ"א ש"א שאם הכחל נפל תחילה לקדירה של בשר שאין בה שישים אפילו עם הכחל, ונאסר הכחל, אם נפלה אחר כך לקדירה אחרת, אין הכחל מצטרף לשישים, וכן עיקר. (וכתב הפמ"ג דה"ה בנתבשל הכחל לבדו ולא היה שישים, וכתב הפתחי תשובה שאפשר שכיון ש"א שהכחל לבדו מותר, לא מחמירין כולי האי).

וכתב הט"ז שבשו"ע משמע שגם בכהאי גוונא הכחל מצטרף לשישים, וכ"כ הרא"ה, והי"א שמביא הרמ"א זה דעת הרשב"א, וכתב עוד שהלבוש מביא שהי"א מחמירים שהכחל לא מצטרף אפילו כשהיה בקדירה הראשונה שישים, ואין זה עיקר. וכ"כ הש"ך שאם נפל מתחילה לשישים, שאז החלב היוצא ממנה נתבטל ולא נאסר הכחל אלא מפני מראית העין, אף בקדירה שנית מצטרף הכחל לשישים, (דלא גרע מפני שנאסר, דהא בקדירה הראשונה מצטרף הכחל לשישים אע"פ שהוא עצמו אסור, מפני שאין איסורו של הכחל יותר משאר הבשר שבקדירה אלא מפני שיש גומות בכחל שהחלב כנוס בתוכן, ויש באותו חלב טעם מן הבשר שנתבשל עמה, ואותו חלב שבגומות א"א להפרישו מן הבשר דלא מהני קריעה לאחר בישול, ואע"ג שבגמר בישולו יוצא כל החלב, מ"מ קודם גמר בישולו נאסר בשביל חלב שבגומות ותו לא משתרי, משום דחיישינן שמא יאכלנו קודם גמר בישולו, אי נמי משום מראית העין).

דין חתיכה נעשית נבילה באיסור דרבנן ובדבר שאיסורו מחמת דבר אחר - עוד כתב הט"ז שמבואר כאן שיש מחלוקת חדשה בין הרמב"ם לרשב"א מה שלא הוזכר בפוסקים, דהיינו שלהרמב"ם לא אמרינן אפי' בבשר בחלב שהוא מדרבנן חתיכה עצמה נעשה נבילה, וכן כתב הבית יוסף בשמו, ולהרשב"א אפי' אם נפל ממילא אח"כ בשר עוף לא מהני, דחתיכה עצמה נעשה נבילה תחילה, ולפי מה שפסק הרמ"א כאן כרשב"א נמצא דלדידן אמרינן בכל האיסורין נעשה נבילה אפי' באיסור דרבנן, וע' ס' צ"ב סעיף ד'. (ורעק"א כתב בתחילה שאין ראייה מדברי השו"ע דלא אמרינן חנ"ג באיסורים דרבנן, דמחלוקת השו"ע והרמ"א היא אם בליעת הכחל מחלבו או חלב הכחל מבשרו אסורה משום בשר בחלב, שכך סובר הרמ"א, או שאין אסור אלא בבלע ממקום אחר, ולכן סובר השו"ע שלא אמרינן חנ"ג בדבר שנאסר מצד מה שבלע ממקום אחר, אף הביא רעק"א שדעת השו"ע (בית יוסף סימן ק"ג) שגם חתיכה שבלעה בשר בחלב ממקום אחר אומרים בה חנ"ג, וא"כ בהכרח שלא זה טעם השו"ע. והש"ך (סימן ק"ג וסימן צ"ב) חולק על

(כמבואר בסעיף הבא). וכתב הרשב"א שמותר לכתחילה לחתוך כחל חם, וכן מותר לחתוך בשר בסכין שחתכו בו כחל, כן מותר לאכול כחל בכלי שאכלו בו בשר או איפכא. וכ"כ הסמ"ק שפשט ההיתר לחתוך את הכחל בסכין של בשר אפילו כשהכחל רותח, כיון שקרעו שתי וערב וטחו בכותל, וחותרים באותו סכין בשר אח"כ, וצ"ע מאי שנא מקדירה בלא בשר שהחמירו שלא לבשל בשר אחריו, ושנא מה שהחמירו בקדירה אין זה משום בשר דאח"כ, אלא גזירה דילמא אתי לבשל בשר עם הכחל ביחד, וזה לא שייך גבי סכין וצ"ע.

והר"ן כתב שאין ללמוד משפוד שיהא מותר לחתוך כחל שצלאו בלא קריעה, בסכין שיש עליו טיחת בשר.

פסקי ההלכה

מותר לחתוך כחל רותח בסכין שחתכו בו בשר, (וכל שכן כחל חי אע"פ שהוא מלא חלב). וכן מותר לחתוך בשר בסכין שחתכו בו כחל. וכן הדין לאכול זה בכלי שאכלו בו זה. וכתב הש"ך שהתיר זה הוא אפילו לדין אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל, ולא דמי לקדירה שנהגו שלא לבשל בה כחל לבדו אפילו ע"י קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, דמה שהחמירו בקדירה אינו אלא משום גזירה שמא יבאו לבשל עם בשר יחד, וזה לא שייך גבי סכין.

וכתב הרמ"א דה"ה לצלות זה בשפוד שצלו בו זה (והיינו כשמלח את הכחל, דאי לאו הכי עכ"פ צריך ללבן את השפוד מכח בשר הכחל שיש בו דם. ט"ז), וכן מותר להניחו בקערה עם בשר צלי, אפילו שניהם חמים, דלאחר צליית הכחל דינו כשאר בשר לכל דבר. (והמהרש"ל כתב שגם לאחר צליה אסור לבשלו לכתחילה, ואע"פ שבכבד מותר, שם הטעם משום רבוי דם, וכאן האיסור משום גזירה. ט"ז), ודווקא שנצלה כדינו, דהיינו שקרעוהו תחלה שתי וערב וטחוהו בכותל, אבל אם עבר וצלאו בלא קריעה, או קריעה מועטת, כל דברים אלו לכתחילה אסורים, ובדיעבד הכל מותר, (והפמ"ג מסתפק מה הדין אם בישלו אח"כ, וכתב הפתחי תשובה שכפי הנראה יש לאסור), ואם קרעוהו כדינו וצלאוהו, אע"פ שמצא אחר כך גומות מלאות חלב, אין לחוש, (דחלב שחוטה היא גזירת חכמים משום בשר בחלב, וכל שלא פירש לא גזרו, ועוד דלא גרע מדם האברים שלא פירש בצליה שמותר, אבל אם לא נקרע כדינו הוי חלב כנוס בתוכו ומקרי פירש ואסור מדרבנן. ט"ז), וכן אם הניחו כך שלם קודם צלייתו

דעת הרמ"א בדין בישול כחל - כתב הרמ"א שלקדירה בלא בשר נוהגים בו איסור לכתחילה (אפילו ע"י קריעה שתי וערב וטיחה בכותל, גזירה שמא יבשל עם בשר בלא קריעה שתי וערב. ש"ך), וה"ה לטגן אפילו בלא בשר (דהבית יוסף משהו דין טיגון לבישול, ולמנהגינו שלא לבשלו כלל אפילו לבדו, ה"ה שאין לטגנו, אבל להשו"ע מותר לטגנו או לבשלו לבדו. ש"ך), ואפילו נתייבש הכחל, ואם עבר ובישלו בקדירה לבדו, בדיעבד מותר (בלא שישים. ש"ך) אם נקרע שתי וערב וטחו בכותל (אבל אם לא קרעו שתי וערב או לא טחו בכותל, אסור אפילו דיעבד עד שיהיה במים שישים כנגד בכחל, וכחל מן המניין. ש"ך. ובזה אף הכחל עצמו מותר. רעק"א. וכתב הט"ז שהמהרש"ל אסור בקרעו וטחו גם בדיעבד, שכוין שכתבו הגאונים שנהגו כל ישראל שלא לבשל כחל כלל, הוי כדבר שנאסר במנין, אך ביבש אין להחמיר. עכ"ד. ט"ז. וכתב רעק"א שהקדירה אסורה לבשל בה בשר אפילו בדיעבד).

כחל שנתייבש דהיינו לאחר שלשים יום (בסתמא, או היכא דחינן שהוא יבש אפילו תוך שלושים. ש"ך), אם עבר ובישלו אפילו עם בשר, מותר בדיעבד (אפילו בלא קריעה, וכתב הש"ך שהרמ"א מתיר בנתייבש אפילו במחבת, ומהרש"ל אסור לכתחילה במחבת גם ביבש. ובמנחת יעקב כתב שכוונת הרמ"א להתיר רק בלא מחבת).

נהגו היתר לעשות פשטיד"א מן הכחל בלא בשר, אם אין אופים הפשטיד"א במחבת, אבל במחבת דינו כמו בישול בקדירה. ויש המחמירים בכל פשטיד"א, אם לא נתייבש הכחל תחלה. ויש מחמירין שלא לאפות פשטיד"א כחל עם של בשר בתנור קטן, רק יש להניח אחד בפי התנור, וטוב להזהר לכתחילה, כי אינו אלא חומרא בעלמא, (אבל עם חלב אסור מדינא, דודאי כחל הוא בשר גמור, ואם אפאם בתנור אחד דינו כבשר בחלב שנאפו בתנור אחד, שנתבאר דינם בסימנים צ"ו וק"ח, עיי"ש. ש"ך).

כחל שנתנו תחת המכבש הוי כטחו בכותל.

סעיף ג'

דיני הסכין שחותכים בו את הכחל

כתבו התוס' והרא"ש שמותר לכתחלה לחתוך כחל בסכין של בשר וליתנו בכלי של בשר, אחר קריעה וטיחה, ולאפוקי מאלו שנהגים שלא לחתוך כחל רותח בסכין של בשר, דאפילו בשפוד אחד שרי לכתחילה כשהכחל למטה

וכתב רש"י דלדידן אסור לגמרי לכתחילה, מפני שהשפודים שלנו אינם תלויים אלא שוכבים, ופעמים מרים זנב השפוד ונמצא התחתון עליון, ופעמים שמשפילו ונמצא שחבירו עליון, הילכך בין שהכבד לצד הראש בין שהוא לצד הזנב אסור, והביאוהו הרא"ש והרשב"א והר"ן, והטור הביא דברים אלו בדין כבד, וצ"ע למה לא הביאו בדין כחל, דאין חילוק ביניהם.

והר"ן כתב שמה שכשהבשר נמצא בשפוד מעל הכחל, אע"פ ששומן הבשר נכנס בכחל הקילו בכך, לפי שאין טעם השומן ניכר בכחל, ועוד שלבסוף הוא נפלט דכבולעו כך פולטו. עוד כתב הר"ן דילפינן משמעתין שמותר לצלות לכתחילה בשפוד אחד פעמים בשר פעמים כחל, ומשמע דאפילו בלא קריעה קאמרי, וכ"כ הרשב"א להדיא.

וכתב הרשב"א דהוא הדין נמי כשמוולחו עם הבשר לכתחילה צריך שיהא כחל למטה והבשר למעלה, דמליח כרותח דצלי.

והרא"ש כתב שמותר לכתחילה למולחו עם הבשר בכל ענין, דהמלח אינו מפליט את החלב שבו.

ולענין דיעבד גם הרשב"א מיקל, וכ"כ הרמב"ן.

כתב בשבלי הלקט שהאוכל כחל לא יאכל גבינה עד שישהה כשיעור שצריך לשהות בין בשר לגבינה. ופשוט הוא.

פסקי ההלכה

לצלות כחל או למולחו עם הבשר, דינו כדין צליית או מליחת כבד עם בשר, (שלכתחילה אסור לצלות או למלוח כחל מעל בשר, אלא תחת הבשר, ובדיעבד אפילו על הבשר מותר. ובשפודים שלנו [העשויים להתהפך] אסור גם כשהכחל למטה, ובבית יוסף הביא מחלוקת לגבי דין זה היכא שקרע וטח את הכחל, ודעת הרמ"א נתבארה בסעיף ב'. ש"ך). ויש מי שמתיר למלוח כחל על הבשר (שו"ע). ולא דמי לכבד שאין דרך מלח להפליט חלב, אלא רק דם. ש"ך. ודווקא כחל, אבל אם נבלע בו חלב אחר נעשית נבילה ואוסר אח"כ ע"י מליחה. פתחי תשובה בשם פמ"ג).

והרמ"א כתב שאין למלוח כחל עם בשר, אבל בדיעבד, בכל ענין מותר. וכתב הש"ך שגם מהרש"ל סובר שלכתחילה אסור למלוח כחל עם בשר, בין תחת הבשר בין מעל הבשר, ובדיעבד מותר אפילו אם לא קרעו כלל.

עם חלבו יום שלם, מותר, ולא אמרינן כבוש כמבושל בכי האי גוונא, (וכתב האיסור והתר שהטעם הוא דלפי שחלב שחוטה מדרבנן לא גזרו ביה רבנן בצונן לומר כבוש כמבושל, אע"פ שהחלב הוא צלול בעין, מיהו אם היה בשר אחר שרוי בצונן בחלב שחוטה או אפילו הכחל עצמה לאחר שפירש החלב פעם אחת ממנה, בזה אפי' בצונן אסור כמו בחלב אחר. והט"ז תמה מה שייך לאסור בזה בשאר בשר בכבוש בחלב שחוטה, והרי עיקר האיסור משום גזירה דבשר בחלב בעלמא, ובכבוש כמבושל אפילו בשאר בשר בחלב מן התורה שרי, דלא אסרה התורה רק דרך בישול, ורק מדרבנן אסור, וא"כ ה"ל גזירה לגזירה בחלב שחוטה, ומנלן למיגזר ביה גזירה לגזירה, וכתב שכן נראה דעת רמ"א כאן שלא העתיק לאיסור בשאר בשר בכבוש בחלב שחוטה, ואע"פ שבתורת חטאת העתיקו, אפשר דכאן עשה כן בכוונה וכנ"ל).

וכתב מהרש"ל שאם נצלה כל צרכו, אפילו לא טחו בכותל אלא קרעו שתי וערב, מותר לחותכו בסכין של בשר, ולא בעינן טיחה אלא כשלא נצלה כל צרכו, אבל לאחר שנצלה כל צרכו וגם קרעו היטב קורא אני על המחמיר חסיד שוטה והדיוט. עוד נראה מדבריו, שאם לא קרעו שתי וערב וטוח בכותל, צריך השפוד ליבון, ובלאו הכי אפילו דיעבד אסור, ודברי הרמ"א שמיקל נראים, ואפשר שגם המהרש"ל מיירי לכתחילה.

סעיף ד'

צליית ומליחת כחל יחד עם בשר

איתא בגמרא (חולין ק"א.) **דרש מרימר הלכתא בין כבדא בין כחלא תותי בישראל שרי, עילוי בישראל דיעבד אין לכתחילה לא.**

והקשו התוס' והרא"ש איך מותר לתת את הכחל מתחת הבשר, והרי שמנונית הבשר נוטפת על הכחל, ואי בקרעו שתי וערב וטחו בכותל אם כן יהיה מותר לתתו גם מעל הבשר כמו שמותר לבשלם יחד בקדירה. ותירצו דהכא גרע טפי, דאע"פ שקרעו עדיין נוטף החלב מן הכחל על הבשר וניכר שהוא בעין.

והרשב"א סובר שהגמרא מדברת בלא קרעו, אבל אם קרעו מותר לתתו גם מעל הבשר.

בשר וגבינה שנגעו זה בזה מותרים, אלא שצריך להדיח מקום נגיעתם. שו"ע. וכתב הש"ך בשם הב"ח שדווקא כשאחד מהם לח צריכים הדחה, אבל אם שניהם יבשים א"צ אפילו הדחה. וכתב רעק"א שבמלוחים צריך הדחה, כמו שיתבאר בסעיף ה'. וכתב הפתחי תשובה בשם הפמ"ג והחוות דעת שדבר חריף, אפילו יבש דינו כצונן לח ובעי הדחה, כמבואר בסעיף ה', והאי הדחה היינו הדחה בעלמא בלא שפשוף, אבל היתר שנגע באיסור שמן, לפמ"ג בעי שפשוף עד שידע באומד הדעת שסר ממנו השמנונית, ולחוות דעת דווקא בדוחקא דסכינא ושמנונית בעי שפשוף, כגון שחתך בשר בסכין שחתך בו חלב, אבל בדוחקא בלא שמנונית, או בשמנונית בלא דוחקא, סגי בהדחה בעלמא, וכן דעת הבית אפרים ששמנונית בלא דוחקא סגי בהדחה בעלמא, אך כתב דהיינו דווקא בחלב שלא נמחה במים, אבל חלב שנמחה במים מבואר ברשב"א שהוא נדבק ביותר ובעי שפשוף גדול, וחלב מהותך או חמאה שנפלו ע"ג בשר צונן, ונקרשו ונתייבשו שם, צריך שפשוף גדול. ודבר רך כגון קישואין (צ"ו ה') וכדומה בעי גרידה. ודבר שא"א להדיחו כלל, כגון מים עיין דינו בסעיף ב', ואם נמלח או נצלה בלא הדחה, שנבלע המשהו שעל פניו כדי קליפה, אפ"ה מותר בלא קליפה, וכן בדבר לח שא"א להדיחו שנגע בשאר איסורים מותר.

סעיף ב'

איסור הנחת דבר שיצטרך הדחה שמא ישכח להדיח

כתב בעל העיטור דמדתני 'ובלבד שלא יהו נוגעים זה בזה' מבואר שכל דבר שאם יגע צריך הדחה, אסור לכתחילה שיגע, שמא יבוא לאוכלו בלא הדחה. וכתב הט"ז שאף שמבואר בבית יוסף בסימן ב' שבכל מקום שבדיעבד מותר לא חיישין מתחילה שמא ישכח, וכן מוכח בכמה דוכתי, היינו דווקא בכל מקום שאין איסור ברור לפנינו, דבזה אמרינן דכיון דדיעבד שרי מותר לסמוך לכתחלה על הדרישה שיעשה אח"כ, משא"כ כאן שיש איסור ברור לשים בשר כשר בכלי של איסור, אלא שיש תקנה בהדחה בזה, לא סמכינן על הדחה שאח"כ שמא ישכח.

פסקי ההלכה

כל דבר שאם יעשו אותו יהיה צריך הדחה, כגון להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן, אסור לעשות כן

כתב המרדכי מעשה בכחל ובשר שנמלחו יחד בכלי מנוקב, ואח"כ שמוהו בכלי שאינו מנוקב, והתיר מהר"ם את שניהם. וכתב הט"ז דכלי מנוקב דנקיט הוא משום דם שבכחל ובשר, ולא בגלל החלב. וכתב הפמ"ג שאם הכחל שהה עם בשר בכלי שאינו מנוקב כשיעור על האש ויש ציר, אפשר דאסור לדידן דאמרינן כבוש בחלב שחוטה ודלא כט"ז, דדווקא מלח אין טבעו להוציא חלב משא"כ כבוש.

עוד כתב הרמ"א שיעור הקיבה, לאחר שהוסר חלבו מתוכו והודח, יש לו דין שאר בשר, ומותר למולחו (או לבשלו. ש"ך) עם שאר בשר (אחרי שכבר הוכשר מדמו. רעק"א), ואין לו דין כחל כלל.

סימן צ"א

דיני בשר וגבינה שנגעו זה בזה באופנים שונים

בשר וחלב חמים שנגעו זה בזה, אסורים משום בשר בחלב, מפני שהם בולעים זה מזה, ובסימן זה יבוארו כמה אופנים של נגיעת בשר וחלב זה בזה כשאינם חמים כלל (א'), או כשאחד מהם חם (ד'), ויתבאר דין תתאה גבר), או כשאחד מהם או שניהם מלוחים (ה' ו'), ויתבאר דין מליח כרותח), ומה הדין כשבשר נפל לתוך חלב צונן (ז'), מתי מותר לאוכלם, ומתי צריך הדחה כדי לנקות את הלחלוחית שעברה מוחתיכה לחברתה (ובסעיפים ב' וג' יתבאר מה אסור לעשות שמא ישכח להדיח או מחמת שא"א להדיחו), ומתי שניהם או אחד מהם נאסרים כדי קליפה, ומתי שניהם או אחד מהם מותרים לגמרי.

סעיף א'

בשר וגבינה צוננים שנגעו זה בזה

איתא במתני' (חולין ק"ז): **צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת, ובלבד שלא יהו נוגעים זה בזה. ובגמרא וכי נגע זה בזה מאי הוי, צונן בצונן הוא, אמר אביי נהי דקליפה לא בעי הדחה מי לא בעי.**

פסקי ההלכה

מותר לצור בשר וחלב במטפחת אחת, ולא חיישין שמא יגעו זה בזה.

נאסרה כולה. (ט"ז). וביאר החוות דעת שטעם האיסור במי מלח הוא מפני שעשה כך במזיד, דנאסר הכל למבטל או למי שנתבטל בשבילו, אבל בנתן בשוגג או לשאר בני אדם מותר, דבטל במיעוטו.

שימוש בכלי שמשמשם בו לאיסור בצונן - כלי איסור שמשמשם בהם בחמין, (כגון קערה שמערים לתוכה מכלי ראשון. ט"ז) אסור להשתמש בהם להיתר צונן, אבל אם נשתמשו בהם לאיסור צונן, (אף שהאיסור נבלע ע"י כבוס או מליחה. ש"ך) מותר להשתמש בהם להיתר צונן, אך לכתחילה יש להחמיר. ט"ז בשם תורת חטאת. והט"ז עצמו כתב שכלי שהשתמשו בו לאיסור צונן, מותר לכתחילה להשתמש בו להיתר צונן, אם רחצו מתחילה היטב, וכן מותר להניח בו יבש חם, וכ"ש שמותר להניח בו צונן לח (וכתב שיש טעות סופר ברמ"א בענין זה). והש"ך כתב שאף אם השתמש בו לאיסור בחמין מותר להשתמש בו לצונן, והיינו ע"י הדחה, וכן ע"י קינוח באופן שאין בכלי שמנונית כלל שרי, אמנם כל זה בדרך עראי, אבל אם בא להשתמש בהן דרך קבע, אפילו צונן אסור, גזירה שמא ישתמש בהן חמין.

סעיף ג'

צריך להזהר שלא יגע בשר או חלב בלחם, ואם נגע אסור לאכול את הלחם עם המין השני. וכתב הש"ך דהיינו בלא הדחה, וכשאחד מהם לח, וחוששים שמא ישכח להדיח. והפתחי תשובה מביא מהפמ"ג שהכנסת הגדולה תמה על הש"ך דבטור ובשו"ע משמע שאין תקנה בהדחה בלחם שנדבק ביותר, מדכתבו שאם יגע אסור לאוכלו עם גבינה, והפתחי תשובה מסכים עם דברי הש"ך, עוד כתב הפתחי תשובה שאין ראיה מהשו"ע שלא מועילה הדחה, שהרי ע"י גרידה מותר, וא"כ י"ל שגם הדחה מועילה כדברי הש"ך, ומ"מ נראה דבלחם יש חילוק, שאם נגע בלחם שלם, או בפרוס מצד חוץ במקום הקשה, סגי בהדחה, אבל אם נגע מצד פנימי במקום הרך בעי גרידה.

סעיף ד'

תתאה גבר

איתא בגמרא (פסחים ע"ו). **איתמר הם לתוך חם דברי הכל אסור, צונן לתוך צונן דברי הכל מותר, חם**

לכתחילה, דילמא אכיל בלא הדחה. ודוקא מבושל, דלאו אורחיה בהדחה, אבל מידי דאורחיה בהדחה, כגון בשר חי וכדומה, שרי לכתחילה.

וכתב הפמ"ג דדבר שדרכו בהדחה מותר להניחו בכלי איסור דווקא כשהוא מקונח, אבל ע"ג איסור בעין אפילו אינו שמן אסור, דצריך שפשוף גדול. ובש"ך מבואר שאין לחלק בזה ואפילו ע"ג איסור בעין שרי אם אורחיה בהדחה, דדווקא אם נגע באיסור שמן בעי שפשוף, ודעת החוות דעת והבית אפרים שדווקא במקום דוחקא דסכינא ושמנונית צריך שפשוף.

וכתב רעק"א שדעת הרא"ה דדווקא להניח איסור בכלי היתר מותר היכא שדרכו להדיח הכלי, אבל בב' מיני אוכלין שנגעו זה בזה אסור בכל ענין, והרשב"א סובר שגם ב' מיני אוכלים מותר.

וכתב הרמ"א דהיינו דווקא בדבר שיש בו קצת לחלוחית, אבל דבר יבש ממש, אם לא בלע הכלי רק בצונן, מותר להניח בו דבר יבש בלא הדחה כלל, (כמבואר באו"ח סימן תנ"א שכלי שנשתמש בו חמץ בצונן מותר להשתמש בו מצה. דרכי משה). וכתב הט"ז דהיינו דווקא כשהכלי נקי, אבל אם אינו נקי אסור בכל גוונא (והיינו בין בשר וגבינה, בין בכלי של המין השני. רעק"א). וכתב הש"ך שאסור לכתחילה להניח היתר צונן שאין דרכו להדיח בכלי של איסור צונן, שמא יבוא לאוכלו בלא הדחה, ואם רחץ את הכלי היטב מתחילה מותר.

בשעת הדחק, כגון שנתאכסן בבית עכו"ם, כדיעבד דמי. ט"ז בשם תורת חטאת. וכתב הפתחי תשובה דמ"מ אם אפשר ירחץ את הכלי היטב קודם שמשמש בו.

וכתב הט"ז שאף שלהדיא איתא במתני' שלא יהו נוגעים זה בזה, קמ"ל הכא דלאו דווקא בשר וגבינה עצמם, אלא גם צריך להזהר שלא יגע מין אחד בכלי של המין השני, ויליף לה מדאמר אביי נהי דקליפה לא בעי הדחה מיהו בעי, דמדתלי טעמא בהדחה ממילא כל מידי דבעי הדחה שוין הם.

כתב המהרש"ל שלא יפה עושים הולכי דרכים שאוכלים הרינג"ש מלוחים על כלי הכותיים, שהרי צריך הדחה אחר שמונח עליהם, וכ"ש שלא יפה עושים אותם הקונים מיני קשואים מלוחים שקורין אוגרקי"ש עם מי המלח ואוכלים בקערה שלהם, שהרי אפי' הקישואים צריכים הדחה אם הושמו בקערה שלהם, וא"כ המי המלח דלא שייך בו הדחה

כתב התרומת הדשן שאם היתה על האש קדירה מלאה חלב רותח, ומחמת הרתיחה יצא החלב למעלה מאוגני הכלי והיה נזחל ונמשך בקילוח בלי הפסק דרך דופני הקדירה על גבי הכירה עד שהגיע אצל בשר שהיה ג"כ על גבי הכירה, נראה שאם היד סולדת בחלב במקום שנגע בבשר חשיב עירו מכלי ראשון ונאסר הבשר. וכתב הבית יוסף דמייירי שהבשר צונן, דאם הבשר רותח בלאו הכי אסור כצונן לתוך חם, גם בלא דין עירו, וא"כ מה שהבשר נאסר כשהוא צונן היינו רק כדי קליפה, דהא חם לתוך צונן אינו אסור אלא כדי קליפה.

פסקי ההלכה

בשר וחלב רותחים שנתערבו יחד (ועיין בסימן ק"ה מה הדין כשהם בכלי, ומהו שיעור רתיחה. ט"ז), ואפילו בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח, הכל אסור (אם אין שישים. ומה שאם נפל חלב על בשר רותח שניהם נאסרים, היינו כשהבשר מונח בקדירה, אבל אם הבשר הרותח הוא צלי ואינו בקדירה, לדעת הטור הדין שונה [ואסור רק כדי נטילה] ולדידן [שאינן בקיאים בין כחוש לשמן] גם בזה אסור עד שישים. ש"ך), משום דתתאה גבר, (וכתב הט"ז) דהיינו בדבר האסור מחמת עצמו, אבל בדבר שנאסר בגלל שבלע איסור, אין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב. והקשה רעק"א שכאן יש רוטב, כיון דהתתאה שהוא החלב גבר).

חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר (דעד שהתחתון מקרר את העליון הוא בולע מעט. גמרא. ואחרי הקליפה צריך להדיחו היטב. רעק"א). ושאר הבשר מותר. (וכתב הרמ"א שבמקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו ובשלו כך, מותר בדיעבד. וכתב הש"ך דמייירי הכא באופן שהחלב מותר וכדומה כגון שאינו מכיר את הקליפה, דאי לאו הכי צריך שישים כנגד הקליפה, ועוד דאפילו בחלב שאין קליפתו ניכרת י"א שצריך שישים כנגד הקליפה וכדלהלן. ורעק"א כתב שבמ"א מחלק דהכא דוקא בתתאה גבר דהקליפה חומרא בעלמא דאדמיקר ליה בלע, בזה מקילים דיעבד, אבל לא בעלמא, ודווקא בנפסק הקילוח, אבל בחלב רותח שנפל על הבשר בלא נפסק הקילוח י"ל דאפילו שישים לא מהני, דכל שהעירו נוגע תמיד בבשר, כל טיפה וטיפה נאסרת. ובפתחי תשובה מביא מהתשוואות חן דכל היכא דלא נפסק הקילוח דאסור מדינא אין להקל, ובעינן שישים כנגד הקליפה, אבל בעירו שפסק הקילוח יש להקל,

לתוך צונן וצונן לתוך חם, רב אמר עילאה גבר, ושמואל אמר תתאה גבר. תניא כוותיה דשמואל, חם לתוך חם אסור, וכן צונן לתוך חם אסור, חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח, חם לתוך צונן מדיח, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי, אלא אימא חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיח. תניא אידך בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח, וכן צונן שנפל לתוך חם, אסור, חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח, חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אי אפשר דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי, אלא אימא חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיח.

וכתב רש"י דאע"ג דהלכתא כרב באיסורי בהא הלכתא כשמואל, דהא תניא תרתי מתניתא כוותיה, וכן פסקו כל הפוסקים.

וכתבו התוספות בשם ר"ת דהא דמיייתי בגמרא תניא אידך, קמ"ל דאפילו חלב שרי, דאע"ג דחם לתוך צונן בעי קליפה, היינו דווקא בדבר שיכול לקלפו, אבל בדבר שלא שייך קליפה כמו בחלב מותר, מדלא קתני איסורא גבי חלב כדקתני קליפה גבי בשר, וריב"א חולק בזה ומצריך שישים כדי קליפה. והביאם הרא"ש.

וכתב הר"ן שהרא"ה פירש דהא דאמרינן צונן לתוך חם אסור, ואמרינן נמי דבשר צונן שנפל לתוך חלב רותח אסור, היינו דבעי נטילת מקום, והביא ראיה מהגמרא בפסחים, והר"ן דחה ראייתו ואמר דהתם בצלי, אבל במבושל כולו אסור, וכן דעת הרשב"א, וכן נראה מדברי הרמב"ם דבצונן לתוך חם הכל אסור. ודין הצלי יתבאר בסימן ק"ה.

עוד כתב הר"ן שם דפלוגתייהו דרב ושמואל בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם, דאילו אחד מהם על האור, לכו"ע כחם לתוך חם דמי.

והא דתניא בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן שנפל לתוך חם אסור, דמשמע דבין בשר בין חלב אסור, היינו בשאין בחלב שישים כנגד הבשר אבל אם יש בחלב שישים כנגד הבשר, חלב מותר ובשר אסור, וכמבואר בסימן צ"ב, וכן יבואר שם דין טיפת חלב שנפלה לתוך קדירת בשר או לחתיכת בשר שיש בה שישים, וע"ע בדינים אלו בסימן ק"ה.

איתא בגמרא (חולין ק"ג) דג טהור שמלחו עם דג טמא מותר, מאי לאו שהיו שניהם מלוחין, לא כגון שהיה טהור מליח וטמא תפל, וכו', היה טהור מליח וטמא תפל מותר, וכו', אבל אם היה טמא מליח וטהור תפל אסור.

ומבואר ששני דברים מלוחים, שניהם בולעים זה מזה, דחתיכה מלוחה גם היא בולעת מחתיכה אחרת מלוחה, ואם אחד מליח והשני תפל, החתיכה המלוחה אינה בולעת מהחתיכה התפלה, והחתיכה התפלה בולעת מהחתיכה המלוחה, וממילא החתיכה התפלה צריכה קליפה, והחתיכה המלוחה סגי לה בהדחה.

דעת הרשב"א והמרדכי דטהור מליח וטמא תפל דאמרינן דשרי, מייירי אפילו בנוגעים זה בזה, ודעת הר"ן דלא מייירי בנוגעים זה בזה, אלא בעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה, ומשמע מדבריו שאם היו נוגעים זה בזה אסור, דהוי כמו ששניהם מלוחים. ומה שכתב שכשעומדים בסמוך בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה כשטמא מליח וטהור תפל או בשניהם מלוחים אסור, כ"כ גם בספר התרומה.

כתב בספר התרומה שמה שמליח מפליט כרותח היינו כשהוא לח מחמת המלח, אבל אם כבר נתייבש מלחות מליחותו, אינו מפליט אפילו בנוגע, ואפילו הודח והוא לח מחמת ההדחה אינו מפליט, ואדרבה ההדחה מסירה הלחלוחית והמלח. וכ"כ ההגהות מיימוני והמרדכי.

שיעור המליחות בשביל להפליט מבואר בגמרא (פסחים ע"ו. וחולין ק"ב) דהא אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, **הני מילי היכא דאינו נאכל מחמת מלחו, אבל נאכל מחמת מלחו לא.** ומשמע דמליח שהוא נאכל מחמת מלחו אין צריך אלא הדחה בעלמא כצונן בצונן, וכן כתב הרשב"א. ופירש רש"י דהיינו שאינו נח להאכל מרוב מלח שבו עד ששורים ומדיחים אותו במים, כעין מליחת בשר להצניע. והתוס' והרא"ש והמרדכי כתבו בשם הר"ר יעקב ישראל דלא מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו אלא כגון עיבוד שמולחים אותו הרבה לצורך הדרך, ובשם רבינו תם כתבו דכל מלח שמולחין לקדירה מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו, ונראה שהם מסכימים לדעתו, וכן דעת הרשב"א ורבינו ירוחם, וכ"כ הר"ן דכל ששהה שיעור מליחה לקדירה מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו, לפי שאינו ראוי לאוכלו אא"כ מדיחו, וכן מליח דקא בעי ליה לאורחא (שבת ע"ה:

ובפרט בבשר בחלב דכל היכא דליכא בישול הוא מדרבנן, ובשאר איסורים אין להקל רק בהפסד מרובה). והחלב מותר כולו. (וכתב הט"ז שדעת ריב"א שצריך שישים, והכי נהוג לחומרא, וכן הלכה למעשה. וכ"כ הש"ך שדעת התרומות הדשן והמהרש"ל שאפילו בחלב שא"א לקולפו צריך שישים כנגד הקליפה, וגם בתורת חטאת מחמיר אפילו בחלב במקום שאין הפסד כ"כ).

אם נפלו זה לתוך זה צוננים, מדיח הבשר, ומותר. (שו"ע). ואם לא הדיח את הבשר ובישלו, צריך שישים כנגד כל הבשר, ורק יבש ביבש שצריך הדחה רק משום חשש נגיעה וטיחה שעל גביו שרי בדיעבד. (רעק"א). וכתב הש"ך שהאיסור והתר כתב בשם המרדכי והסמ"ג דהיינו דווקא בבשר בחלב, אבל אם נפל היתר צונן בתוך איסור צלול צונן, צריך קליפה, ומביאו התורת חטאת, והקשה הש"ך דלא נמצא מזה דבר במרדכי וסמ"ג, ואדרבה מסתימת דבריהם שם משמע שגם בשאר איסורים א"צ קליפה באופן זה, וכן משמע בגמרא, וכ"כ השערי דורא והמהרי"ל, וכן משמעות הפוסקים.

סעיף ה'

דין מליח כרותח

איתא בגמרא (פסחים ע"ו. וע"ע חולין ק"ב). אמר מר צונן לתוך צונן מדיח, אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו אסור, דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, כבוש הרי הוא כמבושל. אמר רבא הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו, אבל נאכל מחמת מלחו לא.

דעת הרא"ש והרשב"א והר"ן שבבליעה מכח מליח די בקליפה, ודעת הרמב"ן וכן נראה מדברי הרמב"ם שהכל אסור, והרא"ה מצריך נטילה.

אם הבשר שמן כל הגבינה והבשר אסורים, מפני שע"י השומן הבליעות מפעפעים בכל החתיכה.

דעת התוס' והרא"ש שאין חילוק בין אם המליח עליון או תחתון, דבכל אופן המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו. והרשב"א מחלק בין מליח עליון למליח תחתון, ויבואר דין זה בבית יוסף סימן ק"ה.

והוא לצורך סעודת מצוה, יש לסמוך על המקילים, אבל בלאו הכי אין להקל כלל.

וכתב הט"ז (סימן ס"ט סעיף כ') דהרמ"א מירי בבשר שנמלח כדי להוציא את דמו, ולכן אחרי ששהה שיעור מליחה פסק ונתבטל כח המלח.

והש"ך מאריך בביאור שיטות הראשונים בדין זה, ומסקנתו שבין במליחה להוציא הדם ובין במליחה לקדירה, מיד כשמניח את המלח נעשה כרותח, אלא דבמליחה להוציא הדם אין דינו כרותח לאחר ששהה שיעור מליחה, ובמליחה לקדירה אסור עד שידחנו, וכתב שאין להקל בזה אפילו במקום הפסד מרובה.

עוד כתב הרמ"א שאפילו אם לא נמלח הבשר משני הצדדים אלא מצד אחד, כל שנמלח מליחה שאינו נאכל מחמת מלחו, חשיב רותח, אבל כל שלא נמלח כל כך, נחשב צונן, אפילו נמלח משני צדדים. וי"א דאנן אין בקיין בדבר, ויש לנו לחשב אפילו מליחת צלי כרותח, וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה, (ובכחש י"ל דסגי בקליפה, והפמ"ג אוסר, ואין דבריו מוכרחים. רעק"א).

אין חילוק בין מליח עליון ותפל תחתון למליח תחתון ותפל עליון, לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו. (שו"ע). וכתב הש"ך שלעיל (ע' ד') פסק השו"ע כהרשב"א [שחתיכת טריפה מלוחה שנגעה בחתיכה כשרה שאינה מלוחה, ואחת מהם שמינה] יש חילוק מי מהם עליונה [שאם הטריפה תחתונה נאסרת כל העליונה, ואם הטריפה עליונה נאסרת הכשרה רק כדי קליפה], וצ"ל דשאני התם שלענין לאסור את כל החתיכה ע"י מלוח שמן, בעינן לתתא גבר, אבל לענין לאסור כדי קליפה אין חילוק, אמנם בבית יוסף כאן לא משמע הכי.

שיעור האיסור מכח מליחה – בשר וגבינה המלוחים (והם לחים. ט"ז) שנגעו זה בזה, צריך לקלוף בשניהם מקום נגיעתם (ולא אמרינן כבולעו כך פולטו אלא בדם. ט"ז וש"ך). ולא אמרינן אידי דטריד למיפלט לא בלע אלא בדם. ש"ך). ואם אחד מהם מלוח והשני תפל, המלוח מותר בהדחה והתפל צריך קליפה. (שו"ע). וכתב הרמ"א ש"א שבכל מליחה אנו משערין בס' (רוב המורים קמאי ובתראי). ועיין לקמן סימן ק"ה כיצד נוהגין.

עוד כתב הרמ"א דהא דטהור מלוח וטמא תפל שרי, היינו כשהטמא יבש, אבל אם הוא דבר צלול, נאסר הטהור (והיינו כשהאיסור צלול הוא בעין, אבל אם הוא מעורב

לענין מעבד), דאפילו אחר שהעביר מלחו מעליו אין דרך לאוכלו אלא לאחר שרייה במים, והוה כרותח לעולם ואפילו אחר הדחה.

כתב הר"ן ששתי חתיכות (נבילה וכשרה) שנמלחו יחד וסילקם קודם גמר פליטתן, כתב ראב"ן שמותר, ואין נראה לראב"ה, דציר נבילה חזק הוא ומבליע אפילו קודם גמר פליטה.

דין מליח דצלי – כתב הרשב"א דמליח דצלי לא קרינן ליה אינו נאכל מחמת מלחו, שהרי הוא נאכל עם המלח שבו. ואע"פ שחום מבליע אפילו בחום של בית השחיטה, או בחום מועט של אש, י"ל דמלח אינו מבליע בחומו אלא בחריפותו, וכל שאין בו אלא מלח מועט עד שנאכל עם אותו המלח אין בו כח להבליע, ואע"פ שגם מלח מועט יש בו כח להפליט קצת, היינו משום דעיקר טבע של מלח למשוך דם ולהפליטו, ולזה די במלח מועט, אבל בשביל להבליע צריך מלח מרובה. ובהגהות מיימוני כתבו בשם הסמ"ק שאע"פ שמליחה מועטת דלצלי לא הוי הבשר כרותח ע"ז, אבל הציר הנוסף ממנו הוי כרותח, דהציר מיהא אינו נאכל מחמת מלחו, וכ"כ המרדכי.

כתב הרשב"א שאמרו בשם התוס' דמליח אין שם רותח עליו עד שימלחנו משני צדדיו, ואינו מחזור, דבנמלח מצד אחד נמי סגי, והסמ"ק כתב בדברי התוס'.

פסקי ההלכה

מליח הרי הוא כרותח.

שיעור מליח הוא כל שאינו יכול להאכל מחמת מלחו, דהיינו כעין מליח שמולחים לקדירה.

שיטת השו"ע דחשיב מליח רק לאחר שכבר שהה כדי מליחה לקדירה, וכל זמן שלא הדיחו מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו. וביאר הש"ך דס"ל שקודם שהבשר שהה שיעור מליחה לא הוי כרותח, (והיינו לדין בשר בחלב, אבל לאיסור דם פסק השו"ע (ס"ט כ') שאפילו לפני ששהה שיעור מליחה חשיב כרותח, דהדם והמלח רותחים בשעת המליחה, ומשמע שאח"כ לא חשיב כרותח). עוד כתב השו"ע שמליח כעין מליח דבעי לה לאורחא, אפילו לאחר שהדיח, חשיב אינו נאכל מחמת מלחו, וכל זמן שלא שראו במים דינו כרותח, לאסור כדי קליפה.

וכתב הרמ"א ש"א דלאחר ששהה במלחו שיעור מליחה לא מקרי אח"כ רותח, ולצורך גדול כגון בהפסד מרובה

נתבאר לעיל שבשר שנפל לתוך חלב צונן, אם הבשר חם הוא נאסר רק כדי קליפה, משום דתתאה גבר, ואם גם הבשר צונן די בהדחה. ובסעיף זה יבואר שבבשר צלוי יש מקרים שכולו נאסר.

איתא בגמרא (פסחים ע"ו. וחולין ק"ב) ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא, שרייה רב חיננא בריה דרבא מפשרוניה, אמר רבא מאן חכים למישרי כהאי גוונא אי לאו רב חיננא דגברא רבה הוא, קסבר כי אמר שמואל מליה הרי הוא כרותח הני מיילי היכא דאינו נאכל מחמת מלחו, אבל האי הרי נאכל מחמת מלחו, והני מיילי חי אבל צלי קליפה בעי, ואי אית ביה פילי כוליה אסור, ואי מתובל בתבלין כוליה אסור.

וכתב הרא"ש שצלי בעי קליפה ואפילו צונן, דע"י צליה הוא מתרכך ובולע, ואי אית ביה פילי אסור כוליה ולא סגי ליה בקליפה. ולכאורה משמע ד'אי אית ביה פילי' אצלי קאי.

שיטת ספר התרומה דאפילו חי ואית ביה פילי אסור, ומתובל בתבלין אסור אע"ג דלית ליה פילי.

שיטת הר"ן שהחומרא בצלי נאמרה דווקא ברותח, אבל צלי צונן דינו כשאר צונן דסגי בהדחה, אפילו אם אית ביה פילי או שהוא מתובל בתבלין, וחי דאית ביה פילי מותר.

וכ"כ הראב"ד והרשב"א דצלי צונן סגי ליה בהדחה.

שיטת רש"י שהחומרא בצלי נאמרה דווקא ברותח דאית ביה פילי או מתובל בתבלין, דאית ביה תרתני, אבל לשיטת בעל התרומה אפילו חי דאית ביה פילי אסור. וכתב הבית יוסף שנראה כדברי רש"י, ומה שבבית ביה פילי סגי בקליפה אע"פ שהוא חם, הטעם הוא משום דקיימא לן כשמואל דאמר תתאה גבר, ואע"ג שהצלי שקוע כולו בתוך הצונן, והצונן צף גם מעליו, אמרינן תתאה גבר, דכל שהוא במקומו הוא הגובר. והטור סתם כדברי ספר התרומה.

פסקי ההלכה

הא דמפלגינן בין נאכל מחמת מלחו לאינו נאכל מחמת מלחו, הני מיילי בבשר חי, אבל צלי רותח שנפל למליח, אפילו נאכל מחמת מלחו (ואפילו לא נמלח כלל. ש"ך) בעי קליפה (דתתאה גבר, ועד דמיקר ליה בלע כדי קליפה. ש"ך). ואם יש בו בקעים, או שהוא מתובל בתבלין והוא צלי רותח, כולו אסור.

וכתב הרמ"א שאפוי ומבושל דינם כצלי (בין לדעת האוסרים רק ברותח, בין לדעת האוסרים גם בצונן. ש"ך).

במים, כשנפל לתוכו פסק כח המלח. רעק"א), דמאחר שאינו נאכל מחמת מלחו הוא בולע מהאיסור שאצלו ושניהם אסורים (ואף שבשר רותח שנפל לחלב צונן נאסר רק כדי קליפה, היינו משום דתתאה דבר ונצטנן הבשר, אבל במליחה לא שייך תתאה גבר [לבטל מליחות העליון]). ש"ך. עוד כתב הש"ך שאם רק הבשר מלוח שניהם אסורים, ואם רק החלב מלוח, בתורת חטאת כתב שהחלב מותר, והש"ך אוסר גם בזה), ודווקא שהטהור לח קצת, אבל אם הוא יבש לגמרי, אינו בולע מדבר לח שאצלו, (ואפילו כשהכל מלוח מותר. ש"ך).

וכתב הש"ך שחלב רך שאינו מהותך לא מיקרי דבר צלול. חתיכות יבשות מלוחות, או שהם לחות אבל לא מחמת מליחה, סגי בהם בהדחה.

וכתב הרמ"א שכל ציר מבשר שנמלח, אפילו לא נמלח רק לצלי, חשוב רותח, ולכן אם נפל ציר על גבינה או על כלי, אוסר אפילו במקום שאין הבשר אוסר מפני שאינו נחשב רותח, דמ"מ הציר חשוב אינו נאכל מחמת מלחו. ואם נפל הציר על הכלי, הכלי צריך הגעלה, ואם הוא כלי חרס צריך שבירה (ועיין פתחי תשובה שדן אם בכלי חרס מועיל קליפה), ואם הציר נפל רק על מקום אחד, בכלי עץ וכיוצא בו, קולף מקומו, ודיו, (ובאמת גם כשנפל על כל הכלי מהני לקלוף את כל הכלי, אלא שבדרך כלל יפסיד הכלי עי"ז, או שזה טורח מרובה, אבל אם אין בזה פסידא והוא רוצה לטרוח מותר. ש"ך). וכתב הפתחי תשובה שאם נפל ציר או חלב מהותך חם בכלי, ואין יודע באיזה מקום, והוא מיעוט הכלי, בטל ברוב, ואם הוא כלי שאפשר בהגעלה צריך הגעלה.

סעיף ו'

הא דאמרינן דאינו אסור אלא כדי קליפה, היינו דווקא כשאין שום אחת מהחתיכות שמינה, דאם היתה (אחת מהם. ש"ך) שמינה, כולה אסורה, וכן חברתה אסורה כולה, מפני שהשומן מפעפע. שו"ע.

וכתב הרמ"א 'עיינן לקמן סימן ק"ה סעיף ט" (שנתבאר שם שלדידן אין חילוק בין כחוש לשמן, וכל מליחה אנו משערים בשישים. ש"ך).

סעיף ז'

כתב שבצלי רותח שנפל לחלב לא סגי בקליפה ובעיני נטילה.

סעיף ח'

כתב האגור בשם המרדכי שנחלקו הפוסקים אם בשר בחלב נאסר ע"י מליחה או על ידי כבוש דווקא באכילה, או גם בהנאה, הלכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו.

כתב בשערי דורא בשם רבינו תם שבשר שנפל לחלב צונן, אם שהה יותר מיום אחד אסור מדרבנן מטעם כבוש, דאמרינן בגמרא (פסחים מ"ד:) אי תרו ליה כולי יומא שרי, משמע הא יותר מיום אחד אסור מטעם כבוש, ודלא כאותם האומרים דלא אמרינן כבוש אלא בחומץ, דהא עכברא בשיכרא (ע"ז ס"ח:) דהיינו צונן בצונן אסור מטעם כבוש, ותנן במתני' (שביעית סוף פ"ז) ורד שכבשו בשמן חדש חייב בביעור, וריב"א אסור אפילו ביום אחד, וכן כל צונן בצונן אסור ביום אחד.

פסק ההלכה - אין בשר בחלב נאסר ע"י מליחה או ע"י כבוש, אלא באכילה, אבל לא בהנאה.

סימן צ"ב

סעיף א'

בשר שנפל לקדירה של חלב

בשר שנפל לקדירה של חלב, הבשר בודאי נאסר שהרי אין בו שישים כנגד החלב, אך החלב אינו נאסר א"כ נתן בו הבשר טעם, אמנם יש סיבה נוספת לאסור את החלב, והיינו מוחמת שהחלב שנבלע בבשר ונאסר חוזר ומתערב בשאר החלב. ובסעיף זה יבוארו הדינים הנ"ל, ויבואר הדין שאם הוציא את חתיכת הבשר מיד עדיין לא פלטה החתיכה טעם בשר לקדירה,

איתא בגמרא (חולין ק"ח) **איתמר כזית של בשר שנפל לתוך יורה של חלב, אמר רב בשר אסור וחלב מותר, ואי סלקא דעתך אפשר לסוחטו אסור חלב אמאי מותר חלב נבלה הוא, וכו', הכא במאי עסקינן כגון שנפל לתוך יורה רותחת, דמבלע בלע מפלט לא פלט** (דכל זמן שאינו נח

ובנכבש צ"ע. רעק"א ופתחי תשובה). וי"א דאפילו הם צוננים דינא הכי (מפני שע"י הצליה או האפיה או הבישול הם מתרככים ובולעים. ש"ך), וכן יש לנהוג אם אין הפסד מרובה.

וכתב הט"ז שהתרומת הדשן כתב בשם האור זרוע שבשר חי שיש בו בקעים אינו אוסר, וכן נוהגים ששורים את הבשר קודם המליחה ויש עליו הרבה דם שמעורב עם המים, ולא מבררים אם יש בו בקעים (לענין שיאסר מהדם והמים המעורבים יחד, דפעמים הבשר שורה בהם זמן מרובה). וכתב המהרש"ל שנראה מדברי התרומת הדשן שבצלי אפילו אם לא נמלח כלל יש לאסור, ואין נראה, דצונן לא בלע מצונן אפילו במתובל בתבלין, ולא אסרו חכמים אלא במלוח קצת ויש בו בקעים, אבל כששניהם לא נמלחו כלל אין לאסור כלל בצונן אפי' צלי, אבל מה נעשה שספר התרומה וסמ"ג והגהות מיימוני כתבו להדיא שכך הדין אפילו לא נמלח לא הבשר ולא החלב. וכתב הט"ז שמשמע שבחי פשיטא דשרי כל שלא נמלח אחד מהם, ובצלי ונמלח אחד מהם, ואפילו נאכל מחמת מלחו, אסור אפילו למהרש"ל. ולדעת הרמ"א שמיקל במקום הפסד מרובה בבשר צלוי צונן שיש בו סדקים או שהוא מתובל ונפל לחלב המלוח אך נאכל מחמת מלחו, הנה הרמ"א בסעיף ה' כתב שאין אנו בקיאים מה נחשב מליחה גמורה, וא"כ כיון שכדי להתיר צריך לסמוך על המקילים בצונן וגם צריך לומר דלא חשיב מליחה, אין להקל אפילו בהפסד מרובה.

וכ"כ הש"ך שאין להקל בצונן אפילו בהפסד מרובה, ודלא כהלבוש שסתם כדעת השו"ע. עוד כתב הש"ך שאין חילוק בין נמלח קצת ללא נמלח כלל, ולעולם נאסר גם בצלי צונן, ומ"מ החלב מותר. וכתב רעק"א דמ"מ צריך שיהא הבשר מבושל לפחות כמאכל בן דרוסאי, וקודם לכן דינו כחי אפילו אם הוא רותח. עוד כתב רעק"א דלאו דוקא בדבר צלול הדין כן, אלא אפילו נגעה חתיכה מתובלת בחתיכה רותחת ג"כ נאסר כולו, כיון דהחתיכה רותחת פולטת, וחתיכה זו מחמת תיבולה בולעת ונאסרת.

עוד כתב הש"ך שבצלי רותח מודה הרמ"א לשו"ע שאם אינו מתובל בתבלין ואין בו בקעים סגי בקליפה, וכן עיקר, אמנם כל זה דוקא כשנפל הצלי רותח לתוך החלב, אבל אם נפל החלב או שאר איסור על הצלי רותח, יתבאר דינו בסימן צ"ב ס"ק ג' ובסימן ק"ה עיין שם. והפתחי תשובה

מהר"י חיה אינו פולט). **סוף סוף כי נייח הדר פליט,**
כשקדם וסילקו (לפני שנח מהר"י חיה).

ופירש רש"י שאלת הגמרא 'חלב אמאי מותר', דאותו חלב מעט שנבלע בבשר נעשה נבילה, שהרי נאסר, וכשחזר ונפלט בשאר החלב ה"ל מין במינו, חלב אסור בחלב היתר, ורב אית ליה מין במינו לא בטיל.

וכתבו הראשונים שלשיטת רבינו תם שמין במינו בטל בשישים, אפילו בלא קדם וסילקו מותר.

וכתב הטור שאם אין בחלב שישים אע"פ שקדם וסילקו גם החלב אסור. והבית יוסף כתב שמוותר, שהרי אנו אומרים שלא נפלט ממנו לתוך החלב כלום, וכן נראה מדברי הרמב"ם, אלא שלרמב"ם צריך להטעימו לגוי לראות אם יש בו טעם בשר, וכן כתב הרשב"א.

ובדעת הטור מבאר הבית יוסף כדברי הסמ"ג דהא דאמרין בגמרא שאם החלב רותח מיבלע בלע מיפלט לא פליט, זה נאמר לגבי מה שהחתיכה בולעת עכשיו, אבל מה שהיה בחתיכה קודם לכן היא כן פולטת, שהרי דבר הנראה לעיניים שכשנותנים ירק בקדירה רותחת משתנה מראית המים ומזריק, ובשר שמן נימוח בתוכה ונראית שמנונית על הרוטב, וכ"כ הר"ן בשם רבינו תם, ולפ"ז צריך שישים כנגד כל החתיכה, דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעין. עוד כתב הבית יוסף שגם הרמב"ם והרשב"א שהצריכו טעימת קפילא סוברים כהסמ"ג, ואם אין בו טעם בשר אף על פי שאין בחלב שישים כנגדו מותר כדין שאר איסורין שיתבאר בסימן צ"ח.

עד מתי נחשב 'קדם וסילקו' - כתב המגיד משנה ש"א שמועיל לסלק כל זמן שהקדירה לא נחה מרתחתה, וי"מ שכשהחתיכה נחה מבליעתה היא פולטת, ולפירוש זה לא נתבאר בגמרא שיעור זה, ואין זה תלוי אלא באומד הדעת.

פסקי ההלכה

כזית (וה"ה פחות מכזית, אלא שאין לוקין אלא בכזית. ט"ז) בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח, טועם עכו"ם (קפילא או מסיח לפי תומו. ש"ך) את הקדירה, אם אמר שיש בה טעם בשר היורה אסורה, ואם לאו מותרת אפילו בפחות משישים, ואותה חתיכה אסורה.

במה דברים אמורים, כשקדם והוציא החתיכה קודם שתפלוט חלב שבלעה, דהיינו קודם שתנוח היורה מרתחתה, אבל אם לא הספיק לסלקה עד שיוכל לפלוט

החלב שבלעה, אף על פי שטעמו עכו"ם ואין בו טעם כלל אסור (כיון שהחתיכה עצמה נעשית נבילה, וא"א לטועמה דחלב בחלב הוא. ש"ך), אא"כ יש בו שישים.

וכתב הרמ"א שבסימן צ"ח נתבאר שאין אנו נוהגין לסמוך אטעימות עובד כוכבים, ובעינן שישים בכל ענין.

סעיף ב'

חלב שנפל על חתיכת בשר שבקדירה

מבואר בגמרא שיש חילוק בין חלב שנפל לתוך רוטב שבקדירה, לבין חלב שנפל על חתיכת בשר שבקדירה, שאם החלב נפל לתוך רוטב הוא מתערב בכל התבשיל, אבל כשנפל על חתיכה לפעמים אינה מתפשט אלא באותה חתיכה ולא בכל התבשיל, אמנם אם החתיכה נאסרת, יתכן לתת לה דין 'חתיכה נעשית נבילה' ומכח זה אותה חתיכה תאסור את כל התבשיל, וכדלהלן.

איתא במתני' (חולין ק"ח). **טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור, ניער את הקדירה, אם יש בה בנותן טעם באותה קדירה אסור.**

ופירש רש"י שנפלה טיפת חלב על אחת מהחתיכות שבקדירה, ולא הגיס את הקדירה, וממילא לא נחלק טעם הטיפה אלא לאותה חתיכה בלבד, אם אין באותה חתיכה שישים כנגד הטיפה נאסרה החתיכה, (ולגבי שאר החתיכות יש מחלוקת בגמרא אם אותה חתיכה אוסרתם), ואם הגיס את הקדירה מיד קודם שקבלה החתיכה טעם מן הטיפה, שנתערבה הטיפה בכל החתיכות, אין הטיפה אוסרת אא"כ אין כנגדה שישים בכל החתיכות יחד.

וכתבו התוס' דמירי כשהחתיכה כולה מוחץ לרוטב, ולכך משערים באותה חתיכה ולא בשאר החתיכות, משום שהחלב מפעפע בכל החתיכה, ואין מפעפע מחתיכה לחבירתה אלא ע"י ניעור וכיסוי כדאמרין בגמרא.

ואיתא בגמרא (שם ק). אהא דאמרין שחתיכת נבלה אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות, **אוקי רב אמורא עליה ודרש כיון שנתן טעם בחתיכה, חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה.**

ופירש רש"י שנתנה טעם בחתיכה אחת שהיתה בצידה תמיד, או שנתבשלה תחילה עימה קודם שיתן שאר

שהמנער את הקדירה מתפשט הטעם בכולה, וכן המכסה אותה, מפני שמי השולים עולים עד הפה ויורדים. ולדעת התוס' א"צ לנער את הקדירה, ודי שמקצת החתיכה תהיה בתוך הרוטב, ואפשר שגם לתוס' היכא שהחתיכה מחוץ לרוטב, די לכסות את הקדירה בשביל לערב את הכל.

כתב הרמב"ם דניער או כיסה היינו מתחילה ועד סוף, והטור כתב שמוספיק לנער או לכסות בשעת נפילה, ומהר"י ח' חביב כתב שגם להרמב"ם מוספיק לנער או לכסות בתחילה. ואם המתין מעט ורק אח"כ נייער, לא מהני, אלא צריך לנער מיד.

עוד כתב הרמב"ם שאם נפל חלב בתוך המרק או לתוך החתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפלה, נוער את הקדירה כולה עד שיתערב הכל, ואם יש בקדירה שישים כנגד החלב מותר. והקשה הטור שאם החתיכות כולן בתוך הרוטב מה צריך לנער, ואם אינם ברוטב מה מועיל נייער שמנער אח"כ. ועוד הקשה הבית יוסף למה צריך נייער כשנפל חלב בתוך מרק. וכתב הבית יוסף שדעת הרמב"ם שגם במרק צריך לנער כדי שיתערב יפה, וכ"ש כשנפל לחתיכות שבתוך המרק.

פסקי ההלכה

נפל חלב לתוך קדירה של בשר, טועמים החתיכה שנפל עליה החלב, אם אין בה טעם חלב מותר, ואם יש בחתיכה טעם חלב נאסרה אותה חתיכה. (שו"ע). וכתב הרמ"א שלדידן דאין סומכים אעבוד כוכבים, בעינן שישים בחתיכה, ואם לאו כולה אסורה.

וכתב הט"ז דמיירי שנפלה הטיפה על חתיכה אחת שהיא חוץ לרוטב, דאם החתיכה בתוך הרוטב ודאי כל מה שבקדירה מצטרף לבטל הטיפה. שיטת רש"י שאפילו אם קצת מהחתיכה בתוך הרוטב אין שאר הקדירה מצטרפת לבטל, ולר"י אם מקצתה ברוטב הכל מצטרף לבטל, וכתב הדרכי משה שיש קולא לרש"י היכא שמקצתה ברוטב, שאותה חתיכה נאסרת, אבל אינה אוסרת השאר, ודעת הט"ז שהיא כן אוסרת את השאר, כיון שכל אותה חתיכה נעשית נבילה, דחלק התחתון נאסר מחלק העליון, וחוזרת ואוסרת למטה כל הרוטב ומה שבתוכו עד שישים נגד כל החתיכה. וכתב הט"ז דקיימא לן שאם החתיכה נאסרת היא נעשית נבילה ואוסרת את שאר החתיכות. ודעת הש"ך שאינה אוסרת את שאר החתיכות.

החתיכות בקדירה, ולא היה בזו שישים כנגד האיסור, ונתנה הנבילה טעם בה, ואח"כ נתן שאר החתיכות בקדירה.

והתוס' הקשו שא"כ גם הרוטב שהיה מתחילה נאסר ונעשה נבילה, ובגמרא משמע שהרוטב לא נאסר, ולכן ביארו התוס' דמיירי שחתיכת ההיתר כולה היתה מחוץ לרוטב, ועליה הונחה חתיכת הנבילה, וממילא חתיכת ההיתר נעשית נבילה מפני שבלעה טעם נבילה, דאין בה שישים לבטל הטעם, ואח"כ כשמנער הקדירה אוסרת את כל החתיכות מפני שהם מינה. אמנם אם מקצת החתיכה בתוך הרוטב, לא בעינן נייער וכיסה.

ומרש"י משמע שאע"פ שקצת מהחתיכה בתוך הרוטב, כיון שהאיסור לא נגע אלא בחלק שמחוץ לרוטב, אין הכל מצטרף לבטל האיסור. וכתב רבינו ירוחם שדברי רש"י עיקר.

עוד כתב רבינו ירוחם שמוספיק שיהיה שישים בחלב כנגד מה שנפלט מחתיכת הבשר. וכתב הבית יוסף שאין דבריו נכונים, דאמרין בגמרא (שם צ"ז:) בכוליה משערין, דאי במאי דנפק מיניה מי ידעין כמה נפק מיניה.

ואם כל החתיכה בתוך הרוטב, משמע מרש"י שבזה הכל מצטרף לבטל, אבל מההגהות מיימוני בשם הסמ"ג משמע בדעת רש"י שאע"פ שכל החתיכה בתוך הרוטב, אם פניה של מעלה מגולים אין הכל מצטרף. והסמ"ג עצמו סובר כהתוס'.

וכתב הראב"ד שאם לא נייער את החתיכות, אע"פ שאין שישים כנגד חתיכה זו, ויוצא רוטב מאותה חתיכה שהיא כנבילה לשאר החתיכות, אין שאר החתיכות נאסרות, משום דבעינן שייצא מן החלב האיסור לחתיכות. וכתב המגיד משנה שאפשר שגם הרמב"ם סובר כך, וכ"כ הרשב"א, ונראה מדברי הרשב"א דמיירי כשאין חתיכה זו נוגעת בחתיכות אחרות אלא ביבש, אבל אם היתה נוגעת בחבירתה ע"י רוטב אפילו לא נייער ולא כיסה נמי אסור.

וכתב הטור שצריך שיהיה שישים בחתיכת הבשר כדי לבטל טעם החלב, וכתב הבית יוסף דהיינו להסוברים דטעימת קפילא אינו מתיר אלא בדאיכא שישים, אבל דעת רוב הפוסקים דטעימת קפילא מתיר אע"ג דליכא שישים, וכן מבואר ברמב"ם.

כתב הטור שאם מיד כשנפל החלב על החתיכה נייער את הקדירה או כיסה אותה, הכל מצטרף לבטל החלב. ודיני נייער וכיסה מבוארים בגמרא (שם ק"ח). ופירש רש"י

וכתב הרמ"א שיש חולקים וסבירא להו דאינו מועיל מה שמנער הקדירה, אם לא שניער מיד שנפל האיסור, והכי נהוג.

וכתב הש"ך שדעת השו"ע שמועיל גם ניעור אח"כ, משום שכתבו הראשונים דהיכא שלא הוברר האיסור לא אומרים חנ"נ, ולכן מנער את כל הקדירה כדי לבטל את האיסור, ואף שאין מבטלין איסור לכתחילה, א"צ שעכו"ם יטעם כל חתיכה לראות אם יש בה טעם, כיון שאין כאן חתיכה ודאית, ולא ודאי שיתבטל איסור ע"י התערובת.

סעיף ג'

דין חתיכה נעשית נבילה (חנ"נ) בבשר בחלב

חתיכת בשר שבלעה טעם חלב, כל החתיכה נהפכה לאיסור, כמו נבילה, ונ"מ שחתיכה זו אוסרת בשיעור כולה ולא רק בשיעור מה שנבלע בה. דין זה נקרא בגמרא ובפוסקים או בלשון 'אפשר לסוחטו אסור' או בלשון 'חתיכה נעשית נבילה', ובסעיף זה יתבאר דין זה בבשר בחלב, ובסעיף הבא יתבאר דין זה בשאר איסורים (דבשר בחלב חמור יותר כיון שהאיסור נאמר על התערובת).

איתא בגמרא (חולין ק"ח). איתמר רב ורבי חנינא ורבי יוחנן דאמרי אפשר לסוחטו אסור, שמואל ורבי שמעון בר רבי וריש לקיש דאמרי אפשר לסוחטו מותר.

ופירש רש"י אפשר לסוחטו- איסור שנבלע בהיתר ונתן בו טעם ואסרו, וחזר ובישל ההיתר הזה עם היתר אחר, שאפשר האיסור הנבלע בזה ליסחט ממנו וליחלק בהיתר האחרון, ואין בו כשיעור לאסור את האחרון.

ופסקו הרא"ש והרשב"א והרמב"ם כרב שאפשר לסוחטו אסור. והראב"ד כתב שדין זה נאמר רק לרבי יהודה שמחמיר במין במינו, אבל לדידן דקיימא לן מין במינו בטל לא, וכתב הר"ן ש"א שזהו דעת הר"ף, אך כתב שאין זה מחוור וזה נסתר מהירושלמי. וכ"כ הרמב"ן והמגיד משנה שההלכה הרווחת היא שאפשר לסוחטו אסור.

חתיכה שנאסרה ונפלה לקדירה צריך שיהיה בקדירה שישים כנגד כל החתיכה, וכנ"ל, (ובזה לכו"ע צריך שישים, גם למ"ד שאם טעמו ואין טעם מהאיסור בטל אף בפחות משישים, דהכא הוי מין במינו וליכא למיקם ביה אטעמא). ואם יש שישים כנגדה, אם מכירה משליכה

הקשו הפוסקים דבסימן ק"ה מבואר שאם נפל איסור על החתיכה שבקדירה אינו אוסר רק כדי נטילה, וא"כ למה כאן כל החתיכה נאסרת. ונאמרו בזה כמה תירוצים: א' מהרש"ל תירץ דהכא מיירי באיסור צלול ושם מיירי באיסור עב שאינו מתפשט כ"כ, (וכתב הנודע ביהודה שגם באיסור עב, אם הוא דבוק באותה חתיכה הוא מתפשט בכולה. פתחי תשובה). ב' יש מתרצים שחלב נחשב איסור שמן שמפעפע בכולה, והט"ז והש"ך מוכיחים שחלב לא נחשב דבר שמן. ג' הש"ך מתרץ דמיירי הכא שחתיכת הבשר הוא שמן. ומסיים הש"ך שלהלכה אין בזה נ"מ, כיון שמחמירים שגם צלי כחוש מבליע בכולו.

דעת הש"ך שאם החלב נפל על חתיכה שמקצתה בתוך הרוטב, משערים בכל הקדירה.

עוד כתב השו"ע שאם היה בכל מה שיש בקדירה, החתיכות והירק והמרק והתבלין, שישים כנגד חתיכה זו, החתיכה אסורה והשאר מותר.

עוד כתב השו"ע שאם ניער את הקדירה או כיסה אותה מתחילה כשנפל החלב ועד סוף, הכל מצטרף לבטל טעם החלב. וכתבו הט"ז והש"ך דה"ה אם ניער מיד סגי אע"פ שלא ניער מתחילה ועד סוף, (ולר"י סגי להכניס מקצת החתיכה לרוטב, אך קיימא לן כרש"י).

וכתב הרמ"א שאף כשלא ניער ולא כיסה כלל, אם יש שישים בקדירה כנגד טיפת החלב שנפלה, נאסרה רק אותה חתיכה, ושאר הקדירה מותרת. (והקשה הט"ז שבסעיף ד' מחמיר הרמ"א שבבשר בחלב אומרים חנ"נ, שהחתיכה אוסרת את שאר החתיכות. והש"ך כתב שאם מקצת החתיכה בתוך הרוטב צריך שיהא שישים בקדירה כנגד טיפת החלב, אבל אם אין מקצתה ברוטב הקדירה מותרת גם כשאין בה שישים. עוד כתב הש"ך שהחתיכות שנוגעות באותה חתיכה צריכות נטילה, ועיין מש"כ בזה החוות דעת). וכן אם ניער או כיסה מיד, והיינו מיד כשנפל שם האיסור, אע"פ שלא ניער או כיסה לבסוף, הכל מצטרף לבטל.

טיפת חלב שנפלה לתוך המרק או לחתיכות, ולא נודע לאיזו חתיכה נפל, נוער את הקדירה כולה עד שישוב ויתערב הכל, ואם יש בקדירה כולה טעם חלב אסורה. ואם לאו מותרת, ואם אין עכו"ם שיטעם משערים בשישים.

חתיכה עצמה נעשית נבילה, ואוסרת כל החתיכות כולן, מפני שהם מינה. אמר ליה רב ספרא לאבבי, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטיל, מאי איריא כי נתן טעם אפילו כי לא נתן טעם גמי, אמר ליה הכא במאי עסקינן בשקדם וסילקו.

שיטת רבינו תם דאף בשאר איסורים אומרים חתיכה נעשית נבילה, והיינו כשהחתיכה נאסרה בנותן טעם, אבל בדבר שאוסר במשהו לא אומרים חנ"נ, שהרי רב אמר 'כיון שנתן טעם בחתיכה' אע"פ שהחתיכה נאסרה במשהו כיון שהיא מינה.

שיטת רבינו אפרים שאין אומרים חתיכה נעשית נבילה להצריך שישים כנגד כל החתיכה, אלא בבשר בחלב, שכיון שכל אחד מותר בפני עצמו וביחד הם איסורים, הבשר עצמו נעשה איסור, (שהאיסור שנאמר בתורה הוא עירוב בשר בחלב, וזה גוף האיסור. ט"ז), אבל בשאר איסורים מספיק שישים כנגד האיסור שנבלע בחתיכה, ואז אפילו החתיכה שנאסרה חוזרת להיותה, ודברי רב הם לשיטתו שמין במינו לא בטיל, ולהכי גם ללא שהחתיכה נאסרה יוצא משהו נבילה מהחתיכה ואוסר הכל, אמנם לולא שהנבילה נתנה טעם בחתיכה, נחשב האיסור כמאן דליתא, ואינו אוסר אלא את החתיכה הראשונה. וכן דעת הרא"ש והרמב"ן. וכתב המגיד משנה שכן גם דעת הרמב"ם וכן עיקר.

התוס' מאריכים הרבה בדבר, ובסוף דבריהם כתבו שנראה לר"י להחמיר בדבר כיון שאין על זה ראייה ברורה. וכ"כ הסמ"ג שאין לעשות מעשה להקל כדברי רבינו אפרים, כי כל רבותינו הקדמונים חולקים עליו. והסמ"ק כתב שאין השיטה מוכחת כדברי רבינו אפרים.

השו"ע פוסק כרבינו אפרים, והרמ"א מחמיר כרבינו תם.

השיטות שיש חילוק בדיון חנ"נ בין לח ביבש ללח בלח- המרדכי כתב להכריע שבכל שאר איסורים אומרים חנ"נ, אבל דווקא בחתיכה, מפני שהיא חשובה והאיסור ניכר ונבדל, אבל בדבר לח מתערב ההיתר השני עם הראשון ולא אומרים חנ"נ. וכ"כ הרשב"א והר"ן בשם הראב"ד, וכתבו שי"א איפכא, שדווקא בלח בלח אומרים חנ"נ, כיון שהכל נבלל ונעשה אחד, וה"ה לח ביבש, אבל יבש ביבש (כמדומע) שכל אחד עומד בפני עצמו לא, ומסקנתם ששתי שיטות אלו אינם מחוורות. ומסקנת הרשב"א

והאחרות מותרות, ואם אינו מכירה הרוטב מותר וכל החתיכות אסורות, אם חתיכת האיסור ראויה להתכבד, כדאיתא במתני' (חולין צ"ו:): **חתיכה של נבילה ושל דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שהוא מכירה בנותן טעם, ואם אינו מכירה כולן אסורות והרוטב בנותן טעם, ואוקימנא בגמרא (שם ק.) בחתיכה הראויה להתכבד.**

כתב בהגהות אשרי דהא דאמרין דטיפת חלב שנפלה בחתיכה שאם נתנה טעם בחתיכה צריך שישים כנגד כל החתיכה, היינו דוקא בבשר בהמה, אבל אם נפלה על בשר חיה ועוף כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא בעינן שישים, והיא בטילה ברוב, וכן הא דתנן (ע"ז ע"ד). דבשר בחלב במשהו, היינו בבשר בהמה, אבל בשר חיה ועוף בטלים ברוב, וכ"כ הבה"ג.

פסקי ההלכה

כשנאסרה החתיכה מחמת החלב, נעשית כל החתיכה איסור, ואם בישלה עם אחרות צריך שישים לבטל כולה, ואם מכירה ויש שישים כנגדה, משליכה, והאחרות מותרות. ואם אינו מכירה, הרוטב מותר, וכל החתיכות אסורות, אם חתיכת האיסור ראויה להתכבד.

חתיכה שנאסרה ולא נתבשלה עם חתיכות אחרות, אלא נתערבה, אפילו אם שניהם חמים אינה אוסרת, ולא אמרינן שבחם לתוך חם הכל נאסר אלא בדבר האסור מחמת עצמו, ולא באיסור בלוע. ט"ז. (ועיין ש"ך כאן ובסימן ק"ה דס"ל שבשר בחלב הוי איסור מחמת עצמו).

סעיף ד'

דיון חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים

נחלקו הראשונים והפוסקים אם אומרים 'חתיכה נעשית נבילה' רק בבשר שנתערב בחלב, מפני שהאיסור חל על התערובת, משא"כ בשאר איסורים שרק טעם האיסור אסור ושאר החתיכה אסורה רק מפני שיש בה טעם איסור, או שגם בשאר איסורים חל איסור על כל החתיכה. ובסעיף זה יבוארו השיטות בזה, ועוד מדיני חתיכה נעשית נבילה.

איתא בגמרא (חולין ק.) **דרש רבה בר בר חנה, חתיכה של נבילה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. אוקי רב אמורא עליה ודרש כיון שנתן טעם בחתיכה,**

והיתר שאפילו באיסורים דרבנן אומרים חתיכה נעשית נבילה.

עוד מדיני חנ"נ

האם אומרים חתיכה נעשית נבילה דווקא כשהאיסור דבוק או בלוע - כתב הרמ"א שדווקא אם האיסור דבוק בחתיכת היתר, או שהחתיכה כולה חוץ לרוטב נפל עליה איסור, אומרים חנ"נ, אבל אם מקצת החתיכה תוך הרוטב, ואין האיסור דבוק בו, לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ומצטרפת כל הקדירה לבטל האיסור, ומכל מקום יש להחמיר לאסור אותה חתיכה. וכל זה בשאר איסורים, אבל בבשר בחלב (אפילו בבשר בחלב דרבנן. רעק"א בשם הש"ך פ"ז ג') אע"פ שאין האיסור דבוק ומקצת החתיכה תוך הרוטב, אמרינן חתיכה נעשית נבילה.

וכתב הט"ז שדג שנמצא שרץ או חתיכת שרץ בראשו, והוא התבשל עם עוד דגים, צריך שישים כנגד כל הראש של הדג, והיינו באיסור דאורייתא, וכ"כ האיסור והתר שתפוח שיש בו תולעת והתבשל צריך שישים כנגד כל התפוח, אמנם כיון שלפי הסברא נראה דלא חשיב דבוק אלא מונח, וחנ"נ בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן, יש לצדד להקל.

חנ"נ בחתיכה שמקצתה ברוטב - כתב הט"ז שאף שהרמ"א פוסק בסעיף ב' כרש"י שחתיכה שמקצתה ברוטב דינה כחתיכה שכולה חוץ לרוטב וכולה נאסרת, מ"מ כאן בשאר איסורים מסתבר שיש להקל. והש"ך כתב שבאיסור והתר שמשם הוציא הרמ"א את דינו מבואר דלא כהרמ"א, דמבואר שם שאפילו בבשר בחלב אם מקצתה תוך הרוטב כל הקדירה מצטרפת לבטל האיסור, ואפילו החתיכה עצמה מותרת, ובבשר בחלב דעת כל הפוסקים שאם מקצתה תוך הרוטב מצטרף כל הקדירה לבטל, ואז אפילו החתיכה מותרת, ואפילו לרש"י שפירש דמירי שמקצתה תוך הרוטב, מ"מ מוכח דאין נעשה נבילה לאסור האחרות אלא ע"י ניעור וכיסוי, וצ"ל דהרמ"א מירי כשיעור אח"כ עד שנכנסה כולה לתוך הרוטב, ולאפוקי דלא נימא דמיד בתחילה מצטרפת כל הקדירה לבטל הואיל ומקצתה תוך הרוטב, ומה שאסר הרמ"א אותה חתיכה גם בשאר איסורים, נראה שהוא סברת עצמו, דמספקא ליה אי קיימא לן כרש"י או כר"י, אלא דלענין שאר הקדירה לא רצה להחמיר כיון דבלא"ה י"א דלא אמרינן חנ"נ רק בבשר בחלב, ומ"מ כבר נתבאר שדעת כל המחברים והאחרונים

כרבינו אפרים שרק בבשר בחלב אומרים חנ"נ, אבל בשאר איסורים אינה אוסרת כנגד כולו, כיון שמה שהיא פולטת אינו פליטת האיסור, ומכל מקום אותה החתיכה אסורה גם כשנפלה לקדירה נוספת שיש בה שישים לבטלה, ובזמן שמכירה זורקה ואוכל השאר, לפי שהיא כבר נאסרה והאיסור הנבלע בתוכה אינו יוצא ומתערב עם הרוטב והחתיכות שבקדירה, ואינו דומה למחומץ ומדומע שהאיסור בעצמו חוזר ומתערב עם ההיתר המרובה שנתרבה עכשיו ויכול להצטרף. וכתב האגור בשם ה"ר איסרלאן שבאור זרוע מחלק שחתיכה שנבלע בה האיסור אומרים חנ"נ, אבל בלח בלח לא אומרים חנ"נ, כיון שהאיסור לא נבלע בהיתר אלא מעורב בו.

שיטת הר"ן שבבשר בחלב אומרים מדאורייתא חתיכה נעשית נבילה, ורבנן אסרו גם בשאר איסורים, אמנם כיון שאסרו משום לתא דבשר בחלב, זה נאמר דווקא בדברים המתבשלים יחד או בצונן לתוך חם, דומיא דבשר בחלב דדרך בישול אסרה תורה, אבל מדומע ומחומץ שאינו דרך בישול לא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבלה.

והרא"ש מביא מחלוקת רבינו תם ורבינו אפרים ולא הכריע ביניהם, ואעפ"כ הטור מדייק מדבריו שהוא סובר כרבינו אפרים.

פסקי ההלכה

דעת השו"ע שלא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורים, וכגון כזית חלב שנבלע בחתיכה, ואין בה שישים לבטלו, ונאסרה, ואחר כך בישלה עם אחרות, אין צריך אלא שישים כדי כזית החלב, ואז אפילו החתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת.

וכתב הט"ז שמש"כ השו"ע כאן שהחתיכה חוזרת להתירה היינו לשיטת הטור, אבל בסימן ק"ו סעיף א' כתב השו"ע שהחתיכה נשארת באיסורה, וכן עיקר. והש"ך מיישב שכוונת השו"ע כאן שאם אינו מכיר את חתיכת האיסור היא בטילה ברוב, וא"צ להשליך אחת מהן, אבל אם מכיר את החתיכה היא נשארת באיסורה כמ"ש השו"ע שם.

וכתב הרמ"א שי"א שבכל האיסורים אומרים חתיכה נעשית נבילה, וכן המנהג פשוט, ואין לשנות.

וכתב הט"ז שדין חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים הוא מדרבנן, וכ"כ הש"ך. ורעק"א כתב שמדברי התוס' מבואר דס"ל שזה דאורייתא. עוד כתב הט"ז שמבואר באיסור

חנ"נ בכלי שבלע איסור - כתב הרמ"א שכלי הנאסר מבליעת איסור, לא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבילה, ולא בעינן שישים רק כנגד האיסור שבלע, ועיין לקמן בסימן צ"ח (סעיף ה' ששם מבואר דמיירי דווקא בכלי חדש או בכלי שאינו בן יומו, דאי לאו הכי הבליעות הקודמות מתערבות עם החדשות ונעשה נבילה, ובכלי חרס טוב להחמיר גם בכלי חדש. וע"ע בדין זה בסעיף ה').

חנ"נ בדבר שנאסר במשהו - כתב הט"ז שהטור כתב שלדעת ר"ת שפסק שאף בשאר איסורים חתיכה נעשית נבילה, היינו בדבר שנאסר בנותן טעם, אבל בדבר שנאסר במשהו לא. והקשה המהרש"ל שכיון שהאיסור הוא במשהו, גם התערובת השניה תיאסר, שהרי יש בה משהו מן האיסור, והגמרא מדברת באיסור משהו לרבי יהודה, דאין אוסר אלא במינו, ובזה כשנפל אחר כך בהיתר שאינו מינו משערים כאילו האיסור עצמו נפל לשם ומבטלים אותו בשישים, שהרי האיסור עצמו אינו אוסר שם אלא כשאין שישים כנגדו. וכתב הט"ז דלא דק, דהתוס' מיירי שנפלה החתיכה הנאסרת למינה, ואפ"ה אינה אוסרת במשהו, דתרי משהו לא אמרינן, וכל הפוסקים הביאו דעת ר"ת דחמץ בפסח ויין נסך שנאסר במשהו לא נעשה נבילה, ואם חזרה ונפלה לקדירה אחרת בטלה ברוב אם אינו מכירה, ואם מכירה משליכה והשאר מותר. וכתב הב"ח שבחמץ בפסח אינו אוסר חתיכה נעשית נבילה דווקא לאחר הפסח, והט"ז ס"ל דה"ה בפסח עצמו, אך כל זה דווקא כשחתיכת האיסור ניכרת, דפליטתה אינה אוסרת במשהו, אבל בלח בלח שנתערב בדרך זה אין להקל, דאותו איסור אינו מתבטל לעולם, וכן חתיכה ביבש שנאסרה מחמת משהו ואין מכירים אותה, נשארת באיסורה.

חנ"נ במליחה - פסק בתורת חטאת דאף שנוהגים לשער כל מליחה בשישים, מ"מ כיון דהרבה פוסקים סוברים דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה, יש להתיר לצורך הפסד גדול או לעני בדבר חשוב ולומר דלא נעשית נבילה. ומשמע שם דאפילו בדבר שמן שאוסר עד שישים דינא הכי. ש"ך. וכתב רעק"א שאם בישלו אח"כ חתיכה זו עם שאר החתיכות, י"ל שעכשיו הבלוע בתוכו נתבשל ונעשה נבילה.

סעיף ה'

טיפת חלב שנפלה על קדירת בשר

כר"י. וכתב רעק"א שאם החתיכה היתה מקצתה ברוטב, ולא ניער בסוף, ובכל החתיכות וברוטב לא היה שישים כנגד החלב, ואח"כ בישלו חתיכה אחת שלא נפל עליה הטיפה עם שאר חתיכות, בזה י"ל דכולם אסורים.

חנ"נ בתערובת לח בלח - כתב הרמ"א שי"א דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אם נתערב איסור לח בהיתר לח ואח"כ נתערב הכל בהיתר אחר, ואין צריכים אלא שישים כנגד האיסור שנפל, ויש לסמוך על זה בשאר איסורים לצורך הפסד גדול, אבל לא בבשר וחלב. וכתב הט"ז בשם המהרש"ל שלח בלח שנתבשל יחד אומרים בו חתיכה נעשית נבילה, משא"כ כשנתערבו בלא בישול, ומשמע מדבריו שאפילו שלא במקום הפסד מותר. והפתחי תשובה כתב בשם הנודע ביהודה שבמקום הפסד מרובה יש להתיר אף בנתבשל.

חנ"נ כאשר החתיכה שנאסרה נימוחה - כתב רעק"א שבש"ך מבואר שהטעם שלח שנתערב ביבש חמור יותר, הוא מטעם שהחתיכה חשובה וניכרת, והוא מהמרדכי, ולפ"ז אף אם נתרסקה החתיכה ונימוחה צריך שישים נגד כולה, דכבר נעשית נבילה בשעת הבליעה שהיתה חשובה, אבל ברשב"א כתב הטעם דחתיכה נשארת באיסורה, משא"כ בלח שהכל נבלל הכל מצטרף לבטל, ולפ"ז בחתיכה שנימוחה ג"כ דינה כלח, כיון דהשתא הכל נבלל.

עוד כתב רעק"א שאם נתערב תחילה חד בחד, ואח"כ נפל אחד מהם למקום אחר ונתערב עם חתיכה אחרת, כתב החוות דעת שהחתיכה שנשארה במקומה אסורה, אבל הב' האחרות מותרות, דחשיב שנתערבה בב' חתיכות, ולפ"ז אף בחתיכה הראויה להתכבד מותר, כיון דמהתורה הכל מותר מטעם ביטול ברוב, ולגבי דרבנן אמרינן שאני אומר היתר לתוך היתר נפל, לשיטת הפלתי והפר"ח (ריש סימן קי"א) שאפילו בנתערב תחילה אחד באחד אמרינן שאני אומר.

חנ"נ בתערובת יבש ביבש - עוד כתב הרמ"א שאם נתערב יבש ביבש (שלא כדרך בישול, דבטל ברוב, ולא היה רוב. ט"ז), לא אמרינן בשום איסור (גם בבשר בחלב. ש"ך) חתיכה נעשית נבילה (וכל שנתווסף אח"כ היתר דינו כאילו נתערב כך מתחילה. ש"ך). וכתב הט"ז שאם נתערב מתחילה ולא היה רוב, ואח"כ נתבשל יחד, צריך שישים כנגד כל החתיכה.

כנגדה, ואותו מקום נעשה נבילה, ואם יערה התבשיל דרך אותו מקום יאסר התבשיל, ועל כן תקנתו שיניחנה ולא יגביה הרוטב כלל עד שתצטנן. ובאמת יש עוד תקנה, שיקוב תחתית הכלי כדי שיצא הרוטב מאותו מקום ולא יגע באותו מקצת כלי הנאסר, ואפילו בעודו רותח מותר להוציא ממנו הרוטב בענין זה, אך בקושי יש להתיר ע"י כך, דא"א שלא ינענע הכלי מעט ויגע הרוטב באותו מקצת שנאסר, ולכך טוב להמתין שלא יגע בכלי עד שיצטנן. ע"כ ביאור מחלוקת מהר"ם מרוטנבורג והסמ"ק לשיטת הבית יוסף.

ביאור הט"ז במחלוקת מהר"ם מרוטנבורג והסמ"ק-
הט"ז סובר שלכו"ע הלחלוחית שבתוך הכלי אין בכוחה לבטל את הטיפה, אפילו אם הטיפה התפשטה בכל הכלי, דא"א לדעת כמה לחלוחית יש בתוך הכלי, וממילא כל המקום בקדירה שבו התפשטה הטיפה נאסר ונעשה נבילה, וסובר מהר"ם מרוטנבורג שאם אין שישים פעמים שישים כנגד הטיפה חלב, אפילו כשהטיפה נפלה כנגד התבשיל אין התבשיל מבטלה, אבל אם יש שישים פעמים שישים, התבשיל מבטל את האיסור שנכנס אליו ולכן אפשר לערות מיד את התבשיל מהקדירה אף בעודה חמה. והסמ"ק סובר שיש ספק אם הטיפה מפעפעת לתוך התבשיל או נשארת במקומה (דלא כהב"י שהספק הוא עד היכן היא מפעפעת בקדירה, והש"ך סובר כהבית יוסף), ולכן אם נפלה הטיפה כנגד התבשיל מותר ממה נפשך, דאם היא מפעפעת לתבשיל יש שישים בתבשיל כנגדה, ואם אינה מפעפעת לתבשיל ודאי אין התבשיל נאסר, ולפ"ז גם הקדירה מותרת, דאם הטיפה נכנסה לתבשיל נחשב דופן הקדירה כחלק מן התבשיל והטיפה מתבטלת בשישים, ואם אינה מפעפעת לתבשיל א"כ גם בבישול הבא הטיפה לא תכנס לתבשיל, דמאי שנא, אבל אם הטיפה נפלה שלא כנגד התבשיל, א"כ נאסר המקום בקדירה שלשם פעפעה הטיפה, ושמוא זה חלק גדול מהקדירה (אבל לא תולים שהטיפה פעפעה למקום התבשיל, דא"כ דינו כנפלה כנגד התבשיל), ושמוא התפשטה הטיפה בחלק גדול מאד כ"כ עד שלא יהיה בתבשיל שישים נגד הטיפה כולל מקום ההתפשטות שלה, ולכן אסור לערות דרך שם, דבזה ישאר חלק הקדירה באיסורו לעולם ולא מהני ליה שום ביטול, ואין תקנה אלא להמתין עד שיצטנן ואז לערות את התבשיל.

פסקי ההלכה

טיפת חלב שנפלה על קדירה של בשר חמה מבחוץ, יש לדון האם ועד היכן מתפשט החלב בדופני הקדירה, והאם החלב נכנס גם לתוך התבשיל, ונ"מ מה נאסר מכח אותה טיפה, ומה מצטרף לשישים כדי לבטלה, והאם אומרים חנ"ג במקום שבו נבלעה אותה טיפה לענין שצריך שישים כנגד כל אותו מקום ולא רק כנגד הטיפה, וכדלהלן.

איתא בגמרא (חולין צ"ו): **בישול מפעפע**, והיינו שהוא מתפשט בכלי, ולא נשאר רק במקומו.

וכתב הסמ"ק בשם רבו שלומדים מכאן שאם נפלה טיפת חלב על גבי קדירה רותחת ע"ג האש, הטיפה מפעפעת בכל הקדירה, וחתיכה נעשית נבילה, וכיון שאין שישים בתבשיל כנגד כל הקדירה התבשיל נאסר.

שיטת מהר"ם מרוטנבורג שאם יש בתבשיל שישים פעמים שישים כנגד הטיפה מותר, דאין הטיפה אוסרת אלא עד שישים כנגדה, וממילא אם יש בתבשיל שישים כנגד אותם שישים מותר. וכתב הבית יוסף שמבואר מדבריו שלא כדברי הסמ"ק, אלא ס"ל דאי אמרינן שהטיפה מפעפעת בכל הכלי היה מותר, משום שכל הלחלוחית שבדפנות הכלי מסייעים לבטל את הטיפה, אלא חיישינן שמא אינה מפעפעת אלא במקצת כלי (כמבואר בזבחים צ"ו: דבעינן קרא בקדשים שאם בישל במקצת כלי, כל הכלי טעון מריקה ושטיפה), ואין בלחלוחית שבאותו מקצת בכדי לבטל את הטיפה, ואותו מקום נעשה נבילה, ומשום הכי אם יש בתבשיל שישים פעמים שישים כנגד הטיפה שרי ממה נפשך, דאם הטיפה מפעפעת בכל הכלי הרי נתבטלה, ואם אינה מפעפעת לא יאסר. וכתב הבית יוסף שנראה שלדבריו אין חילוק בין נפלה כנגד הרוטב לשלא כנגד הרוטב כמו שמחלק הסמ"ק, דא"כ הוי ליה לפרושי.

ושיטת הראב"ן שאם יש בקדירה בלא התבשיל שישים כנגד החלב, לא נעשה נבילה, כמו בטיפת חלב שנפלה על חתיכה שיש בה שישים כנגד הטיפה.

שיטת הסמ"ק (וכן פסק השו"ע) שאם הטיפה נפלה על הקדירה כנגד התבשיל א"צ אלא שישים כנגד הטיפה, מפני שהגמרא מסתפקת אם הטיפה מפעפעת בכל הכלי, וא"כ ממה נפשך מותר, שאם היא מפעפעת לפנים הוה כאילו נפלה בתבשיל ויש בו שישים כנגדה, ואם לאו יש בקדירה שישים כנגדה, אבל אם הטיפה נפלה במקום הריקן, יש לחוש שהיא מפעפעת בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב במקום שאין בלחלוחית שבאותו מקום שישים

שבתוכה עדיין לא התחמם, או שעדיין לא נתנו בה את הבשר, (דאל"כ מיד מקום הבליעה נעשה נבילה וצריך שישים כנגד מקום הבליעה).

עוד כתב הש"ך דמיירי שנפלה טיפת חלב שאין זה איסור (דאם נפל דבר איסור ג"כ נעשית הקדירה נבילה וצריך שישים כנגד מקום הבליעה), וקדירה שאינה בת יומה דינה כחדשה, כיון שזה נותן טעם לפגם ולא נעשה נבילה. ואם הקדירה היא מחרס, לדעת הרמ"א (סימן צ"ח סעיף ה') שכלי חרס שבלע איסור נעשה נבילה, מיירי דווקא בחדשה שנפלה עליה טיפת חלב וכו', ולא כשנפלה עליה טיפת איסור, אולם לפי מה שנתבאר (שם) שלא אומרים שהחרס נעשה נבילה, גם כשנפלה עליה טיפת איסור די בשישים כנגד הטיפה.

סעיף ו'

נהגו העולם לאסור כשנפלה הטיפה על הדופן שלא כנגד הרוטב, (ולא מהני להניח עד שיצטנן, דמאחר שהטיפה נפלה שלא כנגד הרוטב, ודאי היא מפעפעת רק בדופני הקדירה, וחיישינן שמא עלה אח"כ פעם אחת רתיחת הקדירה ונגע לאותו מקצת דופן הקדירה שנאסרה, או שמא יגע בו עתה בעת העירוי קודם שתצטנן. ודלא כהפרישה שמשמע מדבריו שהמנהג הוא שלא לערות קודם שתצטנן. ט"ז), ודווקא כשנפלה באותו צד שאינו כנגד האש, אבל אם נפלה כנגד האש (בעודנה עומדת ע"ג האש. ט"ז) מותר, מפני שהאש שורפת ומייבשת את הטיפה. וכתב הרמ"א שאז גם הקדירה מותרת, וכתב הש"ך שבתורת חטאת כתב להחמיר לכתחילה לאסור את הקדירה.

וכתב הש"ך שהתרומת הדשן שהיה אחרון וגדול בדורו ואיזן וחקר כל המנהגים כתב שנוהגים להתיר על ידי צינון, והביאו בשערי דורא, וכ"כ מהרש"ל. עוד כתב הש"ך שדווקא בקדירה ישנה נוהגים לאסור כשנפל שלא כנגד הרוטב, אבל בקדירה חדשה ויש בתבשיל שישים כנגד הטיפה לא נהגו איסור, דהא אפילו נגע בו אין כאן איסור, וה"ה בקדירה ישנה שאינה בת יומה, או כשיש בתבשיל שישים פעמים שישים ואחד פחות מעט נגד הטיפה, וזה מותר לכו"ע, ומ"מ ימתין עד שיצטנן.

וכל זה בדבר מועט, כגון טיפה, אבל אם נפל הרבה, אין להתיר אפילו אם נפל כנגד האש, אא"כ נפל כנגד הרוטב

טיפת חלב שנפלה על הקדירה שאצל האש מבחוץ, אם נפלה כנגד התבשיל אין צריך אלא שישים כנגד הטיפה שמפעפעת לפנים, והוי כאילו נפלה בתבשיל. (שו"ע).

וכתב האיסור והתר שיערה את התבשיל מיד דרך הצד השני של הכלי, ולא ימתין שיצטנן, שמא יפעפע יותר, וכתב הט"ז שמבואר מדבריו שהקדירה אסורה ורק התבשיל מותר, וכן דעת הש"ך, ובמהרש"ל מבואר שהקדירה מותרת, אלא שלכתחילה אסור להשתמש בה אפילו לבשר, מפני שנראה שנאסרה מחלב, ודעת הט"ז שכן עיקר.

אם הטיפה נפלה במקום הריקן, והיא מפעפעת (והיינו שאפשר שתפעפע וחוששים לכך. ט"ז) בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב כל כך שאין ס' כנגד הטיפה, נאסר אותו מקום בקדירה, ואם יערה התבשיל דרך אותו מקום יאסר התבשיל, ולכן תקנתו שיניחנה כך ולא יגע בה עד שתצטנן. (שו"ע).

וכתב הש"ך דמיירי כשאין בתבשיל שישים פעמים שישים ואחד פחות מעט כנגד הטיפה, מפני שהטיפה אסרה עד שישים, וא"כ עם הטיפה יש ס"א פחות מעט, (ומה שכתבו הפוסקים דסגי בשישים פעמים שישים, לאו דווקא), ומ"מ אף כשיש שיעור זה אין לערות התבשיל דרך אותו מקום בקדירה, דאין מבטלין איסור לכתחילה. עוד כתב הש"ך דלא מהני שניקוב תחת הכלי, דחיישינן שמא יגע הרוטב בדופן שנאסר ע"י נענוע, וכן לא מועיל שיערה מיד בצד השני, דשמא ינענע הקדירה.

דין טיפה שנפלה על קדירה חדשה

כתב הרמ"א שכל זה דווקא אם הקדירה ישנה, אבל אם הקדירה חדשה בכל ענין אין צריך שישים רק נגד הטיפה שנפלה עליה. וכתב הש"ך שכוונת הרמ"א שאם עירה מהקדירה החדשה התבשיל מותר, אבל לכתחילה אין לערות, דשמא אין מפעפע אלא במקצת הכלי ולא נתבטל מתחילה ועכשיו כשעירה יבטל הטיפה, ואין מבטלין איסור לכתחילה.

עוד כתב הש"ך שאף שהקדירה החדשה בבלועה בבשר מהבישול של עכשיו, מ"מ די בשישים כנגד הטיפה, דאם הטיפה מפעפעת לתוך התבשיל היא מתבטלת בשישים שבתבשיל, ואם אינה מפעפעת לתבשיל גם התבשיל אינו מפעפע למעלה ולא נתערבו הבליעות של הבשר והחלב, או שהקולא בקדירה חדשה הוא דווקא כשהתבשיל

נשפך חלב או שאר איסור רותח על גבי קרקע, והעמידו עליו קדירה חמה, אם מה שנשפך אינו אצל האש, לא הוי רק כלי שני, ולכן הקדירה אסורה מפני שהיא בולעת קצת, אבל התבשיל מותר, משום דתתאה גבר. וכתב הש"ך שאם הקדירה צוננת גם הקדירה מותרת, ואם העמידה אצל האש והוא חם פשיטא דהוי ככלי ראשון ועדיף מיניה, ואפילו העמידו עליו קדירה צוננת הקדירה והתבשיל אסורים.

וכתב הט"ז שדברי הרמ"א מקורם בשערי דורא בשם מהר"ם, אבל באיסור והתר בשם הר"י מפר"ז כתב שצריך שישים ממה שאומדים שיש חלב בעין תחת הקדירה. ומהרש"ל הקשה שאין החלב אלא כלי שני, ועל כן כתב שרק היכא שהקדירה עומדת על האש, שחום האש שבקדירה מרתיח את החלב התחתון מלהתקרר, צריך שישים (ואפילו התבשיל אסור אם אין שישים נגד מה שתחתיו, ואפילו אם הנשפך צונן אסור. ש"ך). והט"ז כתב שכיון שהכירה אצל האש והיא חמה שהיד סולדת שם, הוי החלב שבתוכה ככלי ראשון, ומהר"ם דמתיר מירי בנשפך במקום הכירה שאינה חמה מחמת האש ואין היד סולדת שם, וכן נראה עיקר להלכה.

קילוח מקדירה רותחת שהלך אל קדירה צוננת, אם נפסק הקילוח מן הקדירה הרתחת קודם שהגיע אל הצונן, הוי ככלי שני (אם אותו מקום לא רותח, וכן"ל. ט"ז), ואם לא נפסק הקילוח הוי כעירוי (ולא אמרינן שזה התקרר כשנזחל על הכירה, אא"כ אין היד סולדת בו. ש"ך), והקדירה הצוננת נאסרה, אם היד סולדת בקילוח הנוגע בקדירה, והתבשיל שבתוכה מותר, דאין עירוי אסור רק כדי קליפה, (ואפילו בתבשיל ששייך לקלפו, א"צ לעשות כן, דהקדירה היא הקליפה. ש"ך), אבל אם הקדירה היא חמה, והוא כלי ראשון, וכ"ש בעומד אצל האש, אפילו אם הקילוח הוא צונן הכל אסור, דתתאה גבר, והוי כצונן לתוך חם דכולו אסור, כמו שנתבאר לעיל סימן צ"א.

וכתב רעק"א דמירי שבמקום הילוך הקילוח אין אפר, דאל"כ הוי נותן טעם לפגם, וצ"ע למעשה, דאולי בשעה קלה אינו נעשה לפגם. ובשערי תשובה כתב בשם הלבושי שרד שאין להתיר אלא באיסור קל, כגון אם נשפכו מים רותחים מקדירה של חלב בת יומה מקונחת, תחת קדירה של בשר, דבכה"ג דעת הש"ך (סימן צ"ה) להתיר בהפסד מרובה, וכן בכל כה"ג שיש עוד צד היתר טוב, אבל בענין אחר אין להתיר.

ויש שישים כנגד מה שנפל. וכתב הרמ"א שאז הקדירה אסורה אפילו אם יש שישים בתבשיל נגד הטיפה שנפלה (שמא נשאר משהו בדופן הקדירה, אבל אין חוששים שהתפשט ברוחב עד שאין שישים כנגדה ואותו מקום נעשה נבילה, דאם נתפשט ברוחב נתפשט עד שישים, ואם לאו מסתמא נכנס לפנים והתבטל. ש"ך) ויערה מיד התבשיל ממנו בצד אחר שלא כנגד הטיפה, (ולא יניחנו להצטנן, שמא יפעפע יותר מכאן ואילך, כיון שנפלה כנגד הרוטב), ואם בישלו בקדירה תבשיל אחר, דינו כמו בפעם הראשונה (שצריך שישים כנגד כל הטיפה אם נפלה כנגד הרוטב, דלא ידעין כמה נשאר בדופן. ש"ך).

וכתב הפתחי תשובה שבכל מקום שהוזכר בסימן זה שהקדירה אסורה, אם היא של מתכת ובא להגעילה לא מספיק שימלאנה מים וירתיחנה, דא"כ צד החיצון לא נגעל, אלא צריך להכניסה כולה ליוורה.

סעיף ז'

יש מי שמתיר בשעת הדחק, כגון בערב שבת (וה"ה לשאר צורך גדול, כגון לצורך אורחים או הפסד מרובה או לעני, כפי ראות עיני המורה. ט"ז וש"ך). והמנהג לומר להם טעם ההיתר, כדי שלא יתמהו למה פעם אסור ופעם מתיר. ט"ז), אפילו כשנפלה הטיפה שלא כנגד הרוטב, אפילו שלא כנגד האש אם יש שישים בתבשיל כנגד הטיפה. וכתב הרמ"א דהכי נהוג. וכתב הט"ז דמ"מ הקדירה אסורה, דשמא לא מפעפע לפנים, ואסור מקום הטיפה, ועל כן יערה אותו מצד אחר, ואין צריך להמתין עד הצינן כיון שהוא ערב שבת. והש"ך כתב שימתין עד שיצטנן אא"כ צריך מיד לצורך אורחים וכהאי גוונא.

כתב באיסור והתר שאם **נפלה טיפת חלב על קדירה עם מים אצל האש,** ובתוך מעת לעת בישלו בה בשר, אפילו אם לא היה שישים במים כנגד הטיפה הבשר מותר, דאם הטיפה לא עברה תחילה לתוך הקדירה, גם בפעם השני היא לא תעבור, והבשר מותר בדיעבד, ואפילו אם היא עוברת לפנים תחילה, מ"מ אין בקדירה מן החלב אלא לפי שיעור המדומע במים, דהא בהיתר לא חשבינן כל החתיכה כבליעה עצמה, ונגד הדבר המועט ההוא מסתמא יש שישים בבשר.

אם העמידו קדירה רותחת על תיבה שהיתה מטונפת בחלב, שכל השנה העמידו עליה נר, אם היה חלב חם נוטף על הקדירה הרותחת, התבשיל שבקדירה אסור, דהוה ליה חם לתוך חם, והתבשיל שאינו כנגד החלב מותר אם יש בו שישים כנגד החלב. בית יוסף.

סעיף ח'

מתי זיעה אוסרת משום בשר בחלב

מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה ונבלעת בקדירה ואוסרתה. (שו"ע). וכתב הרמ"א שאם היה חלב במחבת בעיני שישים בתבשיל שבקדירה כנגד החלב שבמחבת (ואז התבשיל מותר, אבל הקדירה אסורה כדין נפלה הטיפה כנגד הרוטב. רעק"א). עוד כתב הרמ"א שכל זה מיירי שהמחבת מגולה והזיעה עולה מן המאכל עצמו לקדירה שעליה, וגם מיירי שהוא קרוב כ"כ עד שהיד סולדת בזיעה במקום שנוגע בקדירה, אבל אם אין היד סולדת בזיעה הכל שרי, (אא"כ הקדירה רותחת בפני עצמה, ובספק יד סולדת יש להקל, אולם באופן שאין לזיעה מקום להתפשט אלא לקדירה, בזה אסור מדינא, וממילא אסור גם בספק יד סולדת. רעק"א). ולכן תולים בשר לייבש על קדירות של חלב ולא חיישינן לזיעה שעולה, וכן אם המחבת מכוסה הכל שרי, כמו ששתי קדירות הנוגעות זו בזו אין אוסרות זו את זו בניגיעה, וכל שכן בזיעה. אמנם לכתחילה יש לזהר בכל זה.

וכתב הט"ז שמהטעם הנ"ל יש להתיר אם אפו בתנור פלאדי"ן של חלב (-עיסה הממולאת בגבינה), ואח"כ באותו מקום רותח הושיבו קדירה ובתוכה בשר, דכל שאין החלב בעין במקום ההוא בתנור, הוי כקדירה של חלב, ושתי קדירות לא אסרי אהדי.

הפמ"ג דן אם זיעת אוכלין, כמו חלב המהותך, אוסרת.

סעיף ט'

נר של חלב עשוי כנר של שעוה שנטף ממנו טיפה על כלי, אין צריך כי אם גרידה. אבל חלב מהותך חם שנפל ממנו טיפה על כלי, צריך הגעלה.

וכתבו הט"ז והש"ך דמיירי שהחלב נטף מפיו במקום שהפתילה דולקת, שהחלב התחמם מהאש עצמה, אבל אם נטף מצד אחר מהכלי שהפתילה בתוכו, או שהורתח

מה נחשב עילאה ותתאה - כתב הט"ז שהשו"ע והרמ"א סוברים שמה שנגע החלב בקדירה, זה נחשב שהקדירה תתאה והחלב עילאה, ולכן הם מחמירים בבשר רותח וחלב צונן לאסור כולו, ומקילים בבשר צונן וחלב רותח דאין אוסר רק כדי קליפה. וכ"כ הש"ך שכיון שהקילוח בא מלמעלה הוי כמו עילאה, אי נמי כיון שהקדירה עומדת במקומה היא נחשבת תתאה. אבל דעת הט"ז דכל שנוגע בקדירה אין כאן לא עילאה ולא תתאה, אלא הם כשני דברים שנוגעים זה בזה, שדינם מבואר בס' ק"ה סעיף ג' שאם האחד צונן והשני חם אינו אוסר אלא כדי קליפה, אך אין להקל במה שהחמירו הבית יוסף והרמ"א, אמנם כיון דכתב הרמ"א (ק"ה י') דאפילו במליחה יש לאסור במקום שאין הפסד בנוגעים זה בזה, כ"ש בחם על ידי האש כי הכא, ולכן יש להחמיר גם כאן אפילו בבשר צונן וחלב רותח, במקום שאין הפסד מרובה.

מתי כיסוי הקדירה אוסר את התבשיל

טיפה הנופלת על גבי כיסוי קדירה, דינה כנפל על גבי קדירה כנגד הרוטב, וא"צ שישים כנגד כל הכיסוי אלא כנגד הטיפה, והוא שהתחילה הקדירה להרתח, דאז עולה הזיעה תמיד ומגיע אל הכיסוי ויורד משם אל הרוטב, אבל אם לא התחילה להרתח מה שבקדירה מותר אפילו אם אין בה שישים, דעדיין הוי כצונן ואינו מפעפע למה שבקדירה.

וכתב הט"ז שלגבי הכיסוי עצמו חשיב כרותח והוא אסור, כיון שהוא מונח על הקדירה אצל האש, וכן צ"ל כוונת הרמ"א. ובעיקר מה שכתב הרמ"א שדינו כנפלה על גבי הקדירה, מהרש"ל חולק על זה וכתב דנהי שהרתחה עולה עד הכיסוי, מ"מ הרוטב לא מצטרף, וא"כ אם אין בכיסוי שישים כנגד האיסור שנפל עליה, נעשה הכיסוי גבילה, וכתב הט"ז שרק באיסור דרבנן יש להקל בזה. ובפתחי תשובה כתב שהבית יעקב מסכים לדברי הרמ"א.

כתוב בהגהת שערי דורא שאם כיסו תבשיל של בשר בכיסוי של חלב או איפכא, צריך שישים כנגד כל הכיסוי אפילו אם הכיסוי נקוב למעלה, ואם לקח כיסוי מקדירה של בשר שמתבשל אצל האש וכיסה בו קדירה חולבת צוננת, אסורים גם הכיסוי וגם הקדירה, דכיון דרותח הוא א"א שהקדירה לא תבלע מן הבשר, ואם יש תבשיל צונן בתוך הקדירה הוא מותר, אם יודע בודאי שלא נפל מן הכיסוי לקדירה. בית יוסף.

בקדירה שע"ג האש, לא מקרי רותח לאסור מה שנוטף עליו, (וכתב הט"ז דגדולה מזו מצינו שאם נפלה טיפת חלב רותחת על סכין או כלי אחר צונן, אין צריך רק גרידה במקום שנפלה הטיפה, הואיל ופסק הקילוח בשעת נפילה, ודווקא כשנפלה על הקתא, אבל אם נפלה על הברזל [שקשה לגרדו], נועץ עשרה פעמים בקרקע ודיו).

רעק"א מעיר שבתרומת הדשן מבואר הטעם שצריך הגעלה, משום שזה חם עכ"פ כמו עירו של נפסק הקילוח, והיינו דס"ל כהפוסקים דעירו של נפסק הקילוח אוסר בכולו כמו כלי ראשון, וא"כ לדידן דקיימא לן דעירו של נפסק הקילוח מהני ג"כ קליפה, י"ל דה"ה הכא מהני קליפה, וצ"ע.

האם כלי שהוכנס לכלי ראשון דינו ככלי ראשון – כתב המהרי"ל בהלכות פסח שהמגעיל על ידי עירו, ששופך הרוחתין על הכלי להגעילו, יזהר לשפוך מהמים הרוחתים דווקא מהכלי שבישלו בו, שהוא הנקרא כלי ראשון, ולא ישאב מכלי זה לכלי אחר ויערה מהכלי האחר בשביל להגעיל, מפני שהכלי ששואב בו הוא כלי שני, ונתבטל בו בישול הרוחתין לפני ההגעלה, אא"כ הכלי ששואב בו שהה בכלי ראשון בעוד שהמים מעלים רתיחות, שאז גם הוא דינו ככלי ראשון. עכ"ד. והט"ז תמה על דבריו (דמה שמכניסים לכלי ראשון דינו ככלי ראשון, שהרי מגעילים בכלי ראשון ואומרים שזה מפליט את מה שבלוע בכלי שהכניסו לכלי ראשון, וכן קיימא לן בתוחב כף איסור לקדירה דאסור אפילו אם הוציא את הכף מהקדירה מיד, ומנא לן לומר שברגע שהוציא את הכלי מהכלי ראשון נעשה כלי שני אחרי שמתחילה היה לו דין כלי ראשון. ועוד דכיון שאם שהה שם מודה המהרי"ל שנשארו עליו שם כלי ראשון, וא"כ מאן מפיס כמה תהא השהייה. ועוד דבשבת מ: איתא אמר ר' יצחק בר אבדימי נכנסתי אחר רבי למרחץ בשבת כו' וא"ל טול בכלי שני כדי שיתמעט החום, ואין לומר שכוונתו היתה שישאב בכלי שני מן האמבטי שהוא כלי ראשון (כהמהרי"ל דס"ל שהכלי ששואב בו הוא כלי שני), דא"כ היה לו לומר בסתמא טול בכלי, אלא ודאי הכונה שיטול מן המים ויתן אותם לכלי אחר, והכלי האחר יהיה כלי שני, ועוד דהתוספות כתבו שם שעיקר החילוק שבין כלי ראשון לכלי שני הוא דכלי שני הולך ומתקרר מחמת שאין דופנותיה חמין, וזה לא שייך בכלי שהוכנס לכלי ראשון. ובתוס' (ע"ז ל"ג: לענין הגעלת חבית ששהה בה יין נסך) הסתפקו אם אפשר להגעיל בתוך כלי ששהה בתוך כלי אחר שהיה על האש בזמן הרתיחה והעלו לחומרא, ואף שלא"ש היתה גירסה אחרת בתוס', וס"ל דהוי ככלי ראשון כיון שהוציאו מן היורה מרותח, וכ"כ הטור, מ"מ מדברי הרמ"א (או"ח תנ"א כ"א) משמע שפסק לחומרא. והנה התרומת הדשן כתב ש"ל שמה שבלוע בתוך כף שהוצאה מקדירה לא נעשה נבילה, דלאחר שהוציאו הכף מן הרוחתין כל הבלוע בתוכה חשיב כמו כלי שני ולא פלט ולא

בלע, וכ"ש לטעמא דאין איסור בלוע אוסר היתר בלוע, וכתב הט"ז שאין ראייה מדבריו להנ"ל, דהתה"ד מיייר בכף ריקנית, ובזה אמרין שודאי אין בכלי ריקן חום כ"כ שיפליט ויבליע במה שבלוע בתוכו, ואפילו בכלי ראשון ממש שהוסר מן האור והורק מה שבתוכו נראה לומר כן, מה שאין כן אם יש עדיין בתוכו הרוטב או התבשיל הרוחת ודאי דינו ככלי ראשון.

בבאר היטב למהרי"ט דן אם מותר להדליק שפופרת של **טבק מנר של חלב**, ובבני חייא הביא ראייה דאסור מדינא ולא מחמת מידת חסידות, ובהשמטות חזר בו ודחה ראייתו. והגאון מוהר"ר שבתי כ"ץ ז"ל הביא ראייה לאסור, וכתב שלפמ"ש הפלתי דחלב הוא נותן טעם לפגם, (ומתוך כך התיר אם נטף חלב על הכלי) א"כ ה"ה בנדון זה. וכתב הפתחי תשובה שהפלתי מתיר דווקא בדיעבד, אבל לכתחילה אסור. והמשאת משה כתב שאם אחד נזהר, אסור למי שאינו נזהר להדליק מנר של חלב וליתן לחבירו הנזהר.

כתב הבית אפרים שאם **נפלה פתילה מנר של דבר איסור וכבתה**, אם נפל ראש הפתילה שכבר נשרף ונעשה אפר אינו אוסר, אבל מה שלא נעשה אפר עדיין ודאי אוסר, ואם שהה על הכלי בכדי שהיד סולדת בו בכלי הוי כנבלע ע"י אור ובעי ליבון, ואם לא נשתהה עכ"פ בעי הגעלה או גרידה.

סימן צ"ג

דיני כלי בשרי שהתבשל בו חלב

איתא בגמרא (עבודה זרה ע"ה:): **לא קשיא הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם אסור, הא כמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר. ולמאן דאמר נותן טעם לפגם מותר גיעולי עובדי כוכבים דאסור רחמנא היכי משכחת לה, אמר רב חייא בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי, גזירה קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא.**

שהוא כהגעלה, ואינו אסור אלא מדרבנן, לכן אם בא לבשל בו בשר אחר שישנה מעת לעת וטעמו פגום ממילא אם תחוש כאן לאיסור דרבנן יבוא לידי פסידא דא"א להשתמש בו עוד, ואנן חזינן בגזירה דטעם פגום דלא חשו בו חכמים אלא לכתחילה אבל בדיעבד שרי, ולאסור כלי לעולם הוי כדיעבד ולא גזרו בזה חכמים.

שיטת ה"ר פריץ שאפילו קדירה שאינה בת יומה ובישל בה חלב אסור אח"כ לבשל בה בתחילה לא בשר ולא חלב, כיון שהיא בלועה בבשר ובחלב, ורק אם היא של מתכת והגעיל אותה אחרי מעת לעת של הבישול השני מותר, ואם היא של חרס אין לה תקנה אלא שבירה. וכ"כ רבינו ירוחם בשם הגאונים, וכ"כ הריב"ש, וכתב הריב"ש שמותר לבשל בקדירה ירקות ומיני קטניות.

שיטת הרשב"א

איתא במתני' (עבודה זרה ע"ה): **השפוד והאסכלא מלבנן באור**. ואמרינן עלה בגמרא (ע"ו). **רמי ליה רב עמרם לרב ששת, תנן השפוד והאסכלא מלבנן, והתניא גבי קדשים השפוד והאסכלא מגעילין בחמין, וכו', אמר רבא קדשים היינו טעמא דכל יום נעשה גיעול לחבירו. וכו'. אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי, קשיא.**

וכתב הרשב"א שמבואר מדברי הגמרא שקדירה שבלעה וחזר ובישל בה נפלט ממנה האיסור וא"צ להגעילה, וקשה שהרי אפילו בהגעלה גמורה לא מועילה וצריך ליבון כמבואר במתני', וליבון היינו שניצוצות מנתזים ממנו, ואין יתכן שבישול בקדירה פעם נוספת מועיל יותר מהגעלה. ועוד קשה שהרי הבליעה מתפשטת בכל הכלי, כדקיימא לן (פסחים ע"ד). בכלי מתכות חם מקצתו חם כולו. וצ"ל דשאני קדשים דכיון דהתירא בלע, וכשמגיע זמנו להיות נותר כבר נקלש ונחלש האיסור כ"כ ע"י הבישול השני עד שלא נשאר בו אלא בלע מועט, אין ראוי לחול שם נותר על דבר בלוע מועט כזה, כדמצינו סברת התירא בלע בגמרא (חולין קיא): בדגים שעלו בקערה של בשר, שמותר לאכלם בכותח, כיון שטעם הבשר שקלטו הדגים מן הקערה נקלש ונחלש כ"כ קודם שיבוא לידי איסור בשר בחלב, וכן הבלע שנבלע בשאר הכלי מכח חם מקצתו חם כולו, מתמעט קצת ע"י הבישול השני ג"כ מכח חם מקצתו חם כולו, אבל אם הוא נעשה נותר לפני שבישלו בו שנית, שהבלע לא נקלש, חל עליו שם נותר,

וכתבו הרא"ש והטור שקדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, ואם בשל בה בתוך מעת לעת אסור. וכתב הבית יוסף שדברי רבינו סתומים, דמשמע דלא משכחת לה צד היתר, והא ליתא דנהי שהסכימו רוב הפוסקים דבכולה קדירה משערין, וא"כ הרי אין במה שבתוך הכלי שישים כנגד כל הכלי, מכל מקום הוה ליה לפרושי דאינו אלא בנותן טעם, שהרי גם לסוברים דהיכא דליכא דליכא שישים לא סמכינן אקפילא, זה דווקא כשנתערב גוף האיסור, אבל כשאין שם אלא טעמו כי הכא בנותן טעם שרי אע"פ שאין בו שישים, דכיון דליכא טעמא מידע ידעין דלא נפק מיניה טפי מאחד משישים בהיתר.

שיטת בעל העיטור - כתב בעל העיטור שנחלקו הפוסקים היכא שבישל חלב בקדירה של בשר בת יומה, אם מותר לחזור ולבשל בה חלב, שכיון שהתבשיל מותר בטל הטעם הראשון, וגם הקדירה מותרת, או דכיון דקיימא לן שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם, טעם הראשון אינו יוצא לעולם, וממילא אינו יכול לבשל בה חלב, וגם בשר אינו יכול לבשל כיון שהטעם האחרון אינו בטל, ואין לה תקנה אלא שבירה, ודעת בעל העיטור שיכול לבשל בה איזה מין שירצה. והקשה הטור איך מותר לבשל בה חלב, וכי עדיף מהגעלה, דאפילו הגעלה לא מהני לכלי חרס שפולט תמיד מעט מעט. וכתב הבית יוסף דעדיפא מינה הוה ליה לאקשווי, דאין מותר לבשל בה בשר אחרי שבישל בה חלב בלי הפסק שום תבשיל ביניהם. ומהר"י ח' חביב כתב שנראה דבעל העיטור מיירי כשנזהר לשפוך את החלב מהקדירה קודם שתנחו הרתיחה, דמה לי מים הבלועים מאיסור מה לי חלב אסור, ואידי דטריד למיפלט לא בלע. ורבינו יעקב תמה עליו דאפילו את"ל שלא נשאר בקדירה טעם חלב וכנ"ל, אבל טעם הבשר שהיה בה מתחילה לא יצא, והיאך מתיר לבשל בה חלב. עוד כתב הבית יוסף שמבואר מדברי בעל העיטור שיתכן שיהיה בחלב שבקדירה שישים כנגד כל הקדירה, ובטור וכן בבעל התרומה מבואר שזה לא שייך, וצ"ל דס"ל כהראב"ד שלא משערים בכל הכלי, אלא במה שהוא פולט, אי נמי מיירי שידוע ששיעור הבשר שנתבשל בה אינו כשיעור כל גוף הקדירה, אי נמי מיירי בקדירה רחבה והמתכת שלה דקה.

והט"ז מבאר שבעל העיטור סובר שחרס מותר מן התורה ע"י הגעלה, דדווקא בקדשים אמרה תורה שאינו יוצא מידי דופיו, ורבנן אמרו דגם בחולין אמרינן כן, ולכן קדירת בשר שבישל בה חלב שכבר נפלט טעם הבשר מכח הבישול

מבלבוע, הוא מפליט מעט ממה שהיה בו וחוזר ובולע מהחדש, כדאמרין בבישול. והפתחי תשובה מביא שהחוות יאיר כתב שהכלי אינו מפליט ובולע, אך מ"מ מה שהגמרא אמרה שאינו בולע היינו ממשות, אבל טעם כן נבלע.

כתב רבינו ירוחם שאם עירה יורה של בשר רותח לתוך כלי נחושת של חלב, א"צ הגעלה, דכלי נחושת לא בלע אא"כ האור מהלך תחתיו. אמנם להרשב"א שסובר דאפילו כלי שני שאינו מבשל, מ"מ הוא מבליע ומפליט, משמע דצריך הגעלה.

פסקי ההלכה

קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב, ואם בישל בה בתוך מעת לעת אסור בנותן טעם. (שו"ע) וכתב הרמ"א שצריך לשער נגד כל הקדירה. (וביאר הש"ך שלשו"ע מספיק טעימת קפילא נכרי, והרמ"א לשיטתו שלא סומכים על קפילא נכרי, ולכן משערים כנגד כל הקדירה, ואע"ג דמשמע בכמה דוכתי דאין מה שבתוך הכלי שישים כנגד כל הכלי, ואין חילוק בזה בין חרס למתכת, י"ל דבאמת כוונת הרמ"א לאסור מחמת זה, אי נמי משכחת לפעמים שיהא רוחב הקדירה גדול כ"כ שיחזיק מים שיהיו שישים נגדו כגון שנחושתה דק ורחבה גדול. ואם הקדירה חדשה ויודעים כמה בלעה, או שיוודעים כמה בלעה בתוך מעת לעת (דמה שבלעה לפני כן הוי נטל"פ, ואפילו אם בישלו בשר תוך מעת לעת ממהבישול הראשון, אין משערים אלא בבישול האחרון אם רק הוא היה בתוך מעת לעת). אין משערים כנגד כולה אלא כנגד מה שבלעה). אבל אם שהה מעת לעת קודם שבישל בה, הוה ליה נותן טעם לפגם, והתבשיל מותר, אבל בקדירה אסור לבשל לא בשר ולא חלב.

וכתב הש"ך שאם בישלו בשר בקדירה בתוך מעת לעת לבישול החלב, הבשר נאסר, אבל אם בישלו אז חלב, אף שאסור לכתחילה כיון שלפני מעת לעת בישלו שם בשר, החלב לא נאסר בדיעבד.

וכתב הרמ"א ששאר דברים מותר לבשל בקדירה. וכתב הש"ך דהיינו מדינא, אבל מצד המנהג כתב הרמ"א (צ"ד ה') שאפילו אם נתחבה כף בת יומה בקדירה מהמין השני אסור להשתמש בכלי אפילו לשאר דברים.

דיני כיסוי הקדירה

וכן כלי שבלע איסור, כיון דאיסורא בלע לא יועיל שיחזור ויבשל בו, ובעי הגעלה או ליבון,

הבית יוסף דן במה הרשב"א חולק על בעל העיטור (כמבואר מהטור שמקשה רק על העיטור), ששניהם סוברים שהבישול מתיר את הקדירה, ואין לחלק בין אם בישל חלב לאם בישל ירקות, כיון שיש שישים. וי"ל דלא שרי הרשב"א אלא בכלי שטף, אבל לא בכלי חרס, דלא מהני טעמא דנחלש ונקלש טעם האיסור ע"י הבישול השני אלא בכלי שטף שבליעתן מועטת, ולא בכלי חרס שבליעתו מרובה עד שאמרו בו שאינו יוצא מידי דפיו לעולם. ורבינו ירוחם כתב דברי הרשב"א בשם הפסקנים, ואח"כ כתב כדברי ה"ר פרץ בשם הגאונים, ונראה מדבריו דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ולפי זה צ"ל שהוא סובר שהרשב"א לא התיר אלא כשבישל בה ירקות וכדומה, ולא כשבישל בה חלב, דכיון דחלב הוא אסור בבשר, אינו בדין שיהא הוא הגורם היתר לקדירת בשר לבשל בה חלב. אי נמי דווקא במים אמר הרשב"א שיש בהם כח להקליש ולהחליש בליעת האיסור, אבל חלב אין בו כח להקליש כ"כ את בליעת האיסור.

ומדברי התוספות משמע דלית להו הא דהרשב"א, דכתבו דהא דאיתא בגמרא (ע"ז ע"ה: הובא לעיל) דכל יום נעשה גיעול לחבירו, טעמא משום דמין במינו בטל ברוב מדאורייתא, ובכלי מקדש אוקמוה אדאורייתא, וכ"כ בספר התרומה ובסמ"ג.

כתב השערי דורא בשם המרדכי שר"י הלבן התיר בשר שנתבשל בקדירה של חלב והיה בה חלב כל הלילה קודם, דכיון דבלוע פעם ראשונה ושניה ושלישית מקודם לכן לא בלע הלילה כלל, וחלב שבלע מקודם לא אסר דנותן טעם לפגם הוא. וביאר הט"ז שלגבי יין נסך נאמר שכלים של חרס שהן רכים בולעים אפילו בצונן, אא"כ הם שבעו תחילה מבליעת היתר, כגון שהיה בהם ג' פעמים מים תחילה, ועל זה כתב ר"י הלבן דה"ה לענין בשר בחלב, דכלי חרס אפילו חדש שהיה בו חלב הוא בולע, ואז הוא שבע מבלבוע בצונן, ולכן התיר קדירה שהיה בה חלב בלילה, שאינה בולעת עוד אח"כ, אבל אם היה החלב מעת לעת באותו כלי, ודאי הכלי בלע מהחלב ואוסר בשר, דכבוש כמבושל, ובישול פשיטא שמבליע אפילו בכלי ישן. אמנם בלבוש כתב שאפילו אם היה החלב מעת לעת אינו מבליע כיון שהוא ישן, וכ"כ הב"ח, ודבריהם תמוהים, דהא גם בכלי אמרינן כבוש כמבושל, ואף שהכלי שבע

כיסוי קדירה בשרית ששמו אותו על קדירה עם חלב-
כתב הרמ"א שאם לקחו כיסוי רותח מקדירה של בשר, ונתנו אותו על קדירה של חלב, אם שניהם חמים שניהם אסורים אם יש מאכל בקדירה של בשר וחלב. ואם הכיסוי צונן והקדירה חמה, שניהם אסורים אם התחיל להזיע תחת הכיסוי (והיד סולדת בזיעה. ש"ך), דתתאה גבר, ואם הכיסוי חם, והקדירה צוננת, הכל שרי (ואף הקדירה מותרת לכתחילה כשמקנחה במקום שהכיסוי נוגע בה, ואף שהלחלוּחית שם חמה, מ"מ מה שיוצא מהכיסוי הוא ככלי שני, דטיפה אחת פוסק כח חמימותה, ולא דמי לעירוי, ואף שהשערי דורא סובר שהכיסוי והקדירה אסורים, נראים דברי המתירים. דרכי משה. והש"ך כתב לאסור את הקדירה, דאין ראייה שיש חילוק בין טיפה לקילוח, ועוד דהכא עדיף מטיפה, דהכיסוי עצמו עם הלחלוּחית נגע בקדירה, ועוד דהרבה פוסקים סוברים שכלי חרס בולע אפילו בכלי שני, וכ"ש בעירוי שלא נפסק הקילוח, אך כל זה כשיש לחלוּחית בכיסוי, אבל ביבש גם לש"ך הכל שרי, אך בסתמא אומרים שיש לחלוּחית), ורק המאכל צריך קליפה אם אפשר לקלפו, ואם לאו הכל שרי. ואם לא היה מאכל בקדירה, הכל שרי, דהוי כשתי קדירות שנגעו זו בזו.

בליעות בקדירה חדשה- דעת הט"ז שקדירה חדשה בולעת בצונן גם בפחות ממעת לעת. ובנקודות הכסף כתב שבפחות מעת לעת גם קדירה חדשה לא בולעת, ואין ללמוד דיני שאר איסור והיתר מדיני יין נסך, ואם הקדירה התחילה לבלוע בחמין, וא"כ צטננו החמין, מחשבים מעת לעת רק ממתי שהיו חמין. והפמ"ג כתב שבאין הפסד מרובה יש להחמיר כהט"ז שחדשים כל זמן שלא שבעו לבלוע (דהיינו שניתן בתוכו מים ב' פעמים, או עמד בו פעם אחת כמו רביע היום) נאסרים בחצי מעת לעת. פתחי תשובה.

סימן צ"ד

דין כף חלבית שהוכנסה לקדירה של בשר

כף חלבית שהוכנסה לקדירה של בשר, או איפכא, הכף פולטת לתוך התבשיל מהמין שהיא בלועה בו, ובולעת מהקדירה, וממילא הכף נאסרת, וזה עשוי בתנאים מסוימים לאסור את התבשיל שבקדירה, והיינו אם אין בתבשיל שישים כנגד מה שהיא פולטת, והכף בת יומה.

כתב הרמ"א שדין כיסוי הקדירה כדין הקדירה עצמה, ויש מחמירים בכיסוי לומר דאע"פ שאינו בן יומו דינו כאילו היה בן יומו, וכן נוהגים בקצת מקומות, וכן אני נוהג מפני המנהג, והוא חומרא בלא טעם, ומכל מקום במקום שיש שום צד להתיר בלאו הכי, או שהוא לצורך שבת או הפסד, יש להתיר אם אין הכיסוי בן יומו, כמו בקדירה עצמה.

טעמי ואופני החומרא בכיסוי- כתב הט"ז שמהרש"ל כתב שעיקר החומרא בכיסוי דהוי כבן יומו, היא דווקא באותן כיסויים שהן קצרים למעלה ויש בהם חלל וא"א לקנחם יפה מן הרתיחה שעולה לשם, דכל שיש איסור בעין לא אמרינן ביה נותן טעם לפגם, אבל בכסוי רחב שיכולה היד לשלוט שם לקנח יפה מותר כל שהוא אינו בן יומו. והש"ך מוסיף בדבריו שאף שהמקום הצר הוא קטן, מ"מ כל הכיסוי נעשה נבילה, דשמא אין בו שישים פעמים ס"א פחות מעט כנגד מה שבעין. (ורעק"א תמה דמשעה שמתחיל להרתיח והזיעה עולה למעלה הוא כמו נגד הרוטב, דבעינן רק שישים נגד הטיפה, ולא נעשה הבלוע בקדירה נבילה, וגם מ"ש הש"ך שאח"כ כל הכיסוי נעשה נבילה תמוה ביותר, דאין שייך שהבלוע פגום יהא נעשה נבילה, כיון שהוא נטל"פ, והחרס בעצמו ג"כ לא נעשה נבילה, וצע"ג). וכתב הט"ז שלהלכה יש לשער אם יש בתבשיל שישים נגד מקום הקצר שבכיסוי, שאז אין שם חשש איסור בכיסוי יותר מקדירה, אבל בלאו הכי אין לאסור בכיסוי, וכ"כ הלבוש. והש"ך כתב שאין להחמיר כ"כ בכיסוי. והב"ח כתב דטעם החומרא בכיסוי הוא כיון שהרתיחה עולה שם תמיד, וזה נדבק מאד וא"א לקנחו היטב. והקשה הט"ז שהרי בקדירה נדבק ממשות מהמאכל, ולמה נחמיר בכיסוי יותר מבקדירה, ועל כן אין להחמיר יותר ממש"כ מהרש"ל. והש"ך מביא שבתורת חטאת כתב קצת טעם לחומרא דס"ל דאיסור שע"י זיעה וריחא יותר חמור מהאיסור שע"י הטעם עצמו, ומהמהרש"ל מבואר דחיה לטעם זה. והפתחי תשובה הביא מהשבות יעקב שגם המחמיר בכיסוי קדירה אע"פ שאינו בן יומו, אחרי ב' חודשים יש להתיר, ולכתחילה בכל האיסורים אסור להשתמש בכלים אע"פ שלא השתמש בהם הרבה שנים, וכ"ש בחמין. ובספר בני חייא כתב שגם המחמירים בכיסוי היינו בכיסוי המיועד לכך, אבל אם נתן קערה של חלב ע"ג קדירה של בשר, מותר לכו"ע כשאינו בן יומו.

וכתב הרמ"א דמייירי שהכף בת יומה, דהיינו שהשתמשו בה בכלי ראשון בתוך מעת לעת. וכתב הט"ז דה"ה אם עירה נמי מכלי ראשון על כלי שהוא מלוכלך מבשר, נחשב כאילו השתמשו באותו כלי בכלי ראשון, (אך בזה א"צ שישים אלא כנגד הקליפה, דעירוי אינו אוסר אלא כדי קליפה. נקודות הכסף). וכתב מהרש"ל שמסתבר שכלי ראשון כל זמן שאין היד סולדת בו אין בו כח להבליע כלל, אלא דמסתפינא להקל בכלי ראשון שעומד אצל האש כל שהוא חם, ואפילו אין היד סולדת בו ראוי לאסור, דעשו הרחקה לכלי ראשון כדאיתא בירושלמי. אבל בתורת חטאת כתב כהבית יוסף והאיסור והתר דאפילו בכלי ראשון שעל האש אינו אוסר אם אין היד סולדת בו, וכן עיקר. וע"ע בסימן ק"ה סעיף ב' מה הדין בכלי שני שהיד סולדת בו.

ממתי משערים האם היא בת יומה - כתב החוות יאיר שאם הרתיחו חלב בקדירה, ושהה בה שעה מרובה אחר שנצטנן, ואח"כ הריקו החלב מתוכה, ולמחרת בישלו בה בשר, משערים מעת לעת מהזמן שהחלב היה רותח (ושיעור רותח זה יותר מפושרין ששיעורם כחמימות הרוק), אע"פ שבזמן זה לא היה הכלי על האש.

כתב מהרש"ל שאם אין ברור לו כמה מהכף תחב בקדירה, משערים עד ראש הכף כפי שהדרך לתחוב בסתמא. (ש"ך). וכתב הפתחי תשובה שבנודע ביהודה כתב שאפילו אם אין היכר בכף עד כמה תחב, אלא שהוא אומר עד כמה תחב, נאמן, ולא אמרינן בזה מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, דבדבר שהאדם עצמו עושה לא שייך לומר כן, דכיון דעכ"פ יודע שבשום פעם יש חילוק בדבר, הוא יודע איך הוא עושה. והפתחי תשובה מקשה על ראיותיו, ומביא שבפמ"ג מבואר ג"כ שאם לא ניכר עד היכן תחב יש לפקפק אי מהני אמירת ברי לי, כיון דהוא מילתא דלא רמיא.

האם חלק הכף שמעל התבשיל בתוך הקדירה מצטרף לאסור - כתב הפתחי שצריך לשער כנגד חלק הכף שהכניס לתוך הקדירה, אפילו כנגד מה שלמעלה מן התבשיל, דחם שם מחמת הבל הקדירה. ובחוות דעת כתב שאין דבריו מוכרחים אך מ"מ יש להחמיר כדבריו. והחתם סופר כתב שהסברא דלא כדברי הפתחי, וכן מבואר מלשון מהרש"ל, וכן נוהגים בעלי הוראה.

אלא שיש לדון בזה כמה נדונים:

א' משערים כאילו כל הכף בלועה וכאילו הכל נפלט לתבשיל, אלא שיש לדון האם כל הכף פולטת, דחם מקצתו חם כולו, או שרק החלק בכף שהוכנס לתוך התבשיל פולט, דלא אמרינן חם מקצתו חם כולו אלא לענין בליעה ולא לענין פליטה. (סעיף א').

ב' מה הדין כאשר אותה כף הוכנסה פעמיים לקדירה מהמין ההפכי, האם צריך ב' פעמים שישים כנגדה. (סעיף ב').

ג' מה דין הקדירה והתבשיל והכף, כשיש שישים או כשאין שישים, בבת יומה וכשאניה בת יומה. (סעיפים ג' ד').

ד' מה הדין בקדירות פרווה שהוכנסה בה גם כף בשרית וגם כף חלבית, ומה הדין בקדירה בשרית שבישלו בה פרווה והוכנסה בה כף חלבית והקדירה או הכף אינם בני יומם - נ"ט בר נ"ט דהתירא. (סעיף ה').

ה' עוד כמה מדיני בשר בחלב. (סעיפים ו' - ט').

סעיף א'

התוחב כף חלבית בקדירה של בשר, משערים כאילו כל מה שתחב ממנה בקדירה בלוע בחלב, דלא ידעינן כמה נפק מינה, וה"ה כשתחב כף בשרית בקדירה של חלב.

אם ידוע כמה בלעה הכף מתחילה, כגון שהיתה חדשה וניער בה כזית חלב ואח"כ תחבה בקדירת בשר או איפכא, כיון שידוע שלא היתה בלועה אלא מכזית אין צריך לשער אלא בכזית.

לדעה ראשונה אין חילוק בין עץ למתכת, וכן סובר בעל התרומה, ואף במתכת משערים רק כנגד מה שתחב בקדירה. והר"ר פרץ מצריך בשל מתכת לשער בכולו, משום דכלי מתכת **חם מקצתו חם כולו** (פסחים ע"ד). והדעה הראשונה סוברת שאע"פ שחם מקצתו חם כולו, מ"מ לא אמרינן דהוליק בליעתו.

כתב רבינו ירוחם בשם הראב"ד שבקדירה או כף של חרס שאינם חוזרים להיתרם משערים בכולו, אבל בקדירה של מתכת או כף או קערה של עץ אומדים כמה איסור יוצא ממנו באומד יפה, ולא משערינן בכולו. והרמב"ן כתב דאין נראה לו לחלק אלא בכולהו משערינן בכולו, וכן הסכמת הפוסקים, אמנם היכא דלא נייער בכף אלא מעט חלב, ותחבה בקדירה של בשר, אין משערים אלא באותו חלב שנייער ולא בכל הכף.

פסקי ההלכה

התוחב כף חלבית בקדירה של בשר, או איפכא, משערים בכל מה שנתחב מהכף בקדירה. שו"ע.

כתב הסמ"ק שאם תחב הכף בקדירה ב' פעמים, אם נודע בינתיים מספיק שישים כנגד הכף, דכבר נתבטל החלב, ואף החלב שבקדירה מצטרף לבטל, כדתנן (ערלה ב' ב') **הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה**. ואם לא נודע בנתיים צריך ב' פעמים שישים, כדתנן (תרומות ה' ח') **סאה תרומה שנפלה למאה, ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה**.

וכתב התרומות הדשן דלא חזינן לרבנן קשישי דהוו דייקי לדרוש בשואלי הוראה אם נתחב פעם אחת או שנים, אלא היו משערין בסתם בשישים, וקרוב הדבר שאפילו היו יודעים בוודאי שנתחב שתי פעמים לא היו מצריכים יותר משישים, ומתוך כך מדקדק להביא ראיות להיתר. ובשערי דורא כתב על זה שהמחמיר תבא עליו ברכה והמיקל לא הפסיד.

והט"ז מביא שהתרומות הדשן רצה לומר שהטעם שצריך ב' פעמים שישים הוא דחיישינן שמא לא פלט הכף תחילה כל הבלוע בתוכו מן האיסור, ונכנס בתוכו מן ההיתר שבקדירה נ"ט חלקים כנגד האיסור, ונאסר הבלוע בתוך הכף ונעשה הכל נבילה, ואח"כ דחה טעם זה, דאין היתר בלוע נאסר מאיסור בלוע. והש"ך מביא את הטעם הנ"ל, וכתב שלפי טעם זה הטור והשו"ע כתבו בסתמא שצריך ב' פעמים שישים, והיינו אף שנתחבה הכף ג' פעמים או יותר, דאזלי לטעמייהו שרק בבשר בחלב אומרים חנ"נ מפני שכל אחד הוא היתר בפני עצמו והחיבור אסור, וממילא בפעם השניה לא אומרים חנ"נ, והסמ"ק שסובר שבכל האיסורים אומרים חנ"נ באמת לא כתב לשון זה. עוד כתב הש"ך דאם נודע בינתיים לא אמרינן שטעם האיסור חוזר וניעור, כיון שיש בקדירה שישים כנגד הכף, ורק מטעם דנעשית נבילה אסורים.

אם יש שישים כנגד הכף, הקדירה והתבשיל מותרים, אבל הכף אסורה בין עם בשר בין עם חלב, מפני שהיא בלועה מבשר בחלב, ואפילו בדיעבד אוסרת אם חזרו ותחבוה בין בבשר בין בחלב כל זמן שהיא בת יומה, ואם אין שישים הכל אסור בהנאה אפילו הקדירה, אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן, כיון שאינו נהנה מגוף האיסור. ואם אין הכף בת יומה, הקדירה והתבשיל מותרים והכף אסורה לכתחילה בין עם בשר בין עם חלב, ומ"מ בדיעבד אינה אוסרת כיון שלא היתה בת יומה.

אם השתמשו בכלי של המין ההפכי למים חמים בתוך מעת לעת, אינו אסור, אבל בכף של איסור זה כן אסור אם לא היה שישים במים כנגד הכף. ש"ך. וכתב רעק"א שאם היה במים שישים, מחשבים מעת לעת מהזמן שהשתמש בו לאיסור, ולא אמרינן שכשהוציאו את הכף כשהיא רותחת נעשו המים הבלועים בכף נבילה מהאיסור הבלוע בו, מ"מ כיון דהאיסור שנשאר בלוע (ולא יצא במים, דמה שיצא נתבטל בשישים) הוא פגום, אמרינן דאין הנאסר חמיר מהאסור, אלא שאם אין במים שישים חיישינן שיצא מהאיסור לחוץ וחוזר, וכיון שהאיסור היה רגע אחת חוץ לקדירה לא מפגם.

יש מי שאומר שאם הכף של מתכת, משערים בכולו, משום דחם מקצתו חם כולו. וכתב הרמ"א שסברא ראשונה עיקר, וכן נוהגים. וכתב הש"ך שגם לדעת השו"ע דעה ראשונה עיקר.

למה לדעה ראשונה מה שמחוץ לקדירה לא מצטרף, ונ"מ לדינא בטעם זה – בבאר היטב למהרי"ט כתב בשם בית הלל שטעם הדעה ראשונה הוא דהא דאמרינן חם מקצתו חם כולו היינו בלוע אבל לא לפלוט, דאינו פולט אלא ממה שנתחב ממנו בקדירה, ונ"מ שאם תחבו הקתא של הכף של מתכת בת יומה בקדירה, צריך שישים כנגד הקת, מפני שהקת בלועה מכח חם מקצתו חם כולו. וכן מבואר במ"א (או"ח תנ"א). אמנם בש"ך כאן מבואר שגם לענין בליעה לא אמרינן חם מקצתו חם כולו, דאינו מוליך בליעתו בכולו, וחם כולו היינו לענין שאם הכלי נעשה חם בראש אחד ונגע איסור בראש השני הכלי נאסר, אע"פ שהבליעה לא מתפשטת, וכ"כ בסולת למנוחה שאם תחב הקת של כלי בשרי בן יומו לתוך מאכל חלבי, א"צ לבטלו כלל בדיעבד, אבל הכף נאסרת. ובפנים מאירות מחלק בזה, דהיכא שאין כל הכלי חם שהיד סולדת בו לא אמרינן חם מקצתו חם כולו, ואם תחב הקתא של הכף או סכין קודם הכשר אין צריך שישים לבטלו, ואם כל הכלי הוא חם אמרינן שפיר דמפעפע בכל הכלי, ואם תחב את הצד השני לתבשיל קודם הכשר צריך שישים לבטלו, אלא לענין הכשר סגי למקצת כלי שנשתמש בו, דכבולעו כן פולטו ע"ש. עוד כתב הש"ך דדווקא בחם שע"י בישול אינו בולע בכולו, אבל בחם שע"י האור ממש מוליך ומפליט בליעתו בכולו.

סעיף ב'

מה הדין כשהכף הוכנסה לקדירה יותר מפעם אחת

פסקי ההלכה

אם תחב את הכף בקדירה שני פעמים, ולא נודע בנתיים, צריך ב' פעמים שישים. וכתב הרמ"א שיש אומרים דסגי בפעם א' שישים (דהרבה פוסקים ס"ל שבדבר הבלוע לא אומרים חנ"נ, ואע"ג דקיימא לן בזה לחומרא, בכף אין להחמיר, ואפילו אם האיסור עצמו נפל לקדירה כמה פעמים קיימא לן שמספיק פעם אחת שישים. ש"ך), וכן נוהגים. וכתב הט"ז שנוהגים להקל כהרמ"א, בין בבשר בחלב בין בשאר איסורים. ועיי' לעיל מה שהובא מדברי הש"ך מה הדין כשהכף נתחבה עוד פעמים בקדירה, האם צריך שישים כנגד כל פעם או לא.

כתב בספר חמודי דניאל שאם תחבו את הכף לקדירה והיה בה שישים, ואח"כ תחבו אותה לקדירה אחרת ולא היה בה שישים, ואח"כ חזרו ותחבו אותה לקדירה הראשונה, צריך ב' פעמים שישים. פתחי תשובה.

סעיף ג'

כתב הסמ"ק שכשהכף בת יומה ויש שישים בקדירה כנגד הכף, הקדירה מותרת, ומ"מ הכף אסורה בין עם בשר בין עם חלב, ולא אמרינן שכיון שהיה שישים הוי כהגעלה וממילא יש לכף דין כמו הקדירה שהוכנסה בה, דילמא אתי למיטעי אטו היכא שלא נתחבה בקדירה כי אם מקצת הכף, ועוד דהגעלה אינה מועילה אלא ברותחין כ"כ שודאי מעלים רתיחה, ודווקא בנתחבה כולה, ולענין בליעות צריך שישים אפילו ביד סולדת, ואפילו בספק רתיחה, ואפילו בספק תחיבת כולה.

ובסימן הקודם נתבאר שדעת הרשב"א היכא שיש שישים אע"פ שהוא בן יומן, נחלש ונקלש טעם החלב, אמנם לטעם הראשון שנתבאר שם לדברי רבינו ירוחם אפשר דהרשב"א מודה נמי בדין זה.

וכתב הסמ"ק שאם אין בקדירה ב' פעמים שישים כנגד הכף (בנתחבה פעמיים ולא נודע בינתיים) הכל אסור בהנאה ואפילו הקדירה אסורה, אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן. ומשמע דאפילו דבר לח כל שהוא צונן מותר, ובשערי דורא הביא ראייה לדבר, וכתב דה"ה לדבר שאינו צורך אכילה, ואפילו חמין כגון מים לרחוץ ראשו שרי, אבל המרדכי כתב שרק דבר יבש מותר, משום דליתיה לאיסורא בעיניה, אבל לא דבר לח.

כתב בהגהות אשרי שקדירה שבשלו בה בשר בחלב, אם שוב בשלו בה היתר אסור באכילה, אע"פ שאינה בת יומה, דבאיסורי הנאה אין לחלק בין בת יומא לשאינה בת יומא, ואם בת יומא היא כל המאכל אסור ולית ליה תקנתא, ואם אינה בת יומא ישליך דמי הקדירה לנהר והאוכל מותר.

פסקי ההלכה

אם יש שישים בתבשיל כנגד הכף, הקדירה והתבשיל מותרים, אבל הכף אסורה בין עם בשר בין עם חלב (וה"ה עם שאר דברים, דהא נעשית נבילה. ש"ך), מפני שהיא בלועה מבשר בחלב, ואפילו בדיעבד אוסרת אם חזר ותחבה בין בבשר בין בחלב, כל זמן שהיא בת יומה (משעת התחיבה, אפילו אינה בת יומה מהזמן שבישל בה חלב, ודלא כהב"ח, אבל אם אינה בת יומה בשעת התחיבה השניה הכל מותר, דנהי דנעשה נבילה, מ"מ השתא הוי נותן טעם לפגם ומותר, אבל לכתחילה ודאי אסור לתחבה אפי' בשאר דברים אפי' אינה בת יומה, כיון דנעשה נבילה מתחילה. ש"ך. ורעק"א דן שלכאורה אם אינה בת יומה מהזמן שבישל בה חלב, החלב נפגם, ואינו אוסר את הבשר. עוד כתב רעק"א שאם לא הוציאו את הכף מהקדירה עד שנצטננה הקדירה, לא אמרינן דנעשית נבילה, דכל זמן שהכף בקדירה החלב שבכף מחובר עם החלב שבקדירה שיש בו שישים, וכשמוציאה כיון שהוא צונן לא בולעים הבשר והחלב שבכף זה מזה, וא"כ אם תחבו הכף לתוך הקדירה משערים מעת לעת מהשעה שהשתמש בתחילה בכף).

אם אין שישים בתבשיל כנגד הכף, הכל אסור בהנאה, אפילו הקדירה, אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן, כיון שאינו נהנה מגוף האיסור. וכתב הש"ך שמבואר בבית יוסף דה"ה שמותר לתת בה דבר לח צונן, וע"ע בש"ך ריש סימן צ"א.

כתב בתורת חטאת שנהגו כדעת השערי דורא להתיר לתת בקדירה גם חמין לחוף בו הראש או לעשות בהן שאר דברים שאינם צורך אכילה ושתיה, ודלא כהמרדכי שאוסר. עוד כתב שם שלפי מנהג זה יש להקל ג"כ אם נאסרה קדירה מבשר בחלב ואחר מעת לעת בשלו בה מאכל, שאינו צריך להשליך דמי הקדירה לנהר, ומהרש"ל חולק על הרמ"א וסובר שלא נהגו לחמם אלא לויג"א בעלמא לחוף ראש, אבל לא מים הראויים לאיזה מאכל ומשתה, ועל כן צריך להשליך דמי הקדירה לנהר, וכל זה בקדירה שנאסרה, אבל המאכל

אע"פ שהוא בתוך מעת לעת לחימום המים, ואע"פ שהחמין שבניתיים משוו לה בת יומה והוי לשבח, דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא (-מן הבשר לקדירה, ומן הקדרה למים, ומן המים לקדירה, והכל בהיתר), אבל באיסורא לא שייך היתר נ"ט בר נ"ט, דחתיכה עצמה נעשית נבילה אפילו ההיתר (המים) שבה.

פסקי ההלכה

קדירה פרווה שתחבו בה כף חלבית ואח"כ כף בשרית

אם בישלו מים בקדירה חדשה, ותחבו בה כף חלבית, ואח"כ חזרו ובישלו בה מים פעם נוספת ותחבו בה כף של בשר, ושתי הכפות היו בני יומם, ובשום אחד מהפעמים לא היה במים שישים, אסור להשתמש בקדירה לא בשר ולא חלב (וזה חומרא בעלמא, כמ"ש הרמ"א להלן, אבל אם נתן כף חלבית בת יומה בכלי בשרי עם מים, המים אסורים. ט"ז), אבל שאר דברים מותר לבשל, מאחר שהיתה חדשה שלא בישלו בה מעולם.

וכתב הרמ"א שאם עבר ובישל בה בשר או חלב, מותר, דהוי נותן טעם בר נותן טעם (הטעם שנכנס לכף, ומהכף למים, ומהמים לקדירה, ועדיין הוא היתר).

וכתב הש"ך שדברי השו"ע והרמ"א שקדירה חדשה שתחבו בה כף חלבית וכף בשרית בזה אחר זה אסורה בין לבשר בין לחלב – תמוהים, דהנה כך באמת דעת הסמ"ק, אולם הר"פ בהגהותיו כתב שאף שבאמת קדירה שבלועה בבשר וחלב אסור להשתמש בה אפילו כשאינה בת יומה, למרות שמה שנתבשל בה מותר משום שזה נטל"פ, אך כל זה דווקא כשנבלע בקדירה ממשות של בשר וחלב, (וגם אז מותר לבשל בה פרווה), אבל היכא שלא בלעה הקדירה ממשות בשר וחלב, אלא הוכנסו בה כפות הבלועות מבשר ומחלב, אפילו אם תחייבת הכף השניה היתה לפני שעבר מעת לעת מתחייבת הכף הראשונה (כמבואר באיסור והתר), מותר להשתמש בקדירה למין הראשון, מפני שאין כאן אלא נ"ט בר נ"ט דהיתרא, ואף שזה ע"י בישול, הרי השו"ע (ריש סימן צ"ה) מתיר נ"ט בר נ"ט גם ע"י בישול, וגם לרמ"א (שם סעיף ב') שאוסר לכתחילה נ"ט בר נ"ט בבישול כאן מותר, דדווקא כשהטעם נבלע במאכל הרמ"א אוסר, ועוד דכאן יש ג' נותן טעם ובזה לכו"ע אין איסור אפילו ע"י בישול. עוד הקשה הש"ך במש"כ השו"ע שטעם ההיתר הוא 'מאחר שהיתה חדשה', דמשמע שקדירה

שנאסר צריך להשליכו דווקא לבית הכסא, אבל לא לפני הכלב, אפילו אם אין הכלב שלו. ט"ז וש"ך. ובמקור חיים מתיר אם אין הכלב שלו.

וכתב הש"ך שלדעת הרמ"א (צ"ה ג') אפילו אם לא היה בקדירה אלא מים או שאר דברים, אם היתה הקדירה בת יומה ונבלע מתחלה ע"י גוף הבשר הכף אסורה, והכי קיימא לן, אבל לדעת המחבר שם אין הכף נאסרת אלא כשתחבו בקדירה שמבשל בה עתה בשר בעין. ורעק"א תמה שהרי אם יש במים שישים הכף מותרת גם לרמ"א.

כתב החתם סופר שמותר למכור לנכרי קדירה הבלועה בבשר בחלב.

סעיף ד'

אם אין הכף בת יומה, הקדירה והתבשיל מותרים, והכף אסורה לכתחילה בין עם בשר בין עם חלב, (כיון שבזמן הבליעה זה לא היה נותן טעם לפגם, ומה שנאסר נשאר באיסורו גם כשזה נטל"פ). וכתב הש"ך שמותר להשתמש בכף למאכלים פרווה.

בדיעבד אין הכף אוסרת אם הכניסה לקדירה של חלב (בכף בשרית שהוכנסה פעם אחת לקדירה של חלב), כיון שלא היתה בת יומה, (וה"ה במאכלים פרווה. ש"ך), אבל אם הכניסה לקדירה בשרית בתוך מעת לעת לתחיבה הראשונה היא אוסרת.

כתב רבינו ירוחם שמותר לתת איסור צונן לתוך כלי היתר, אם הוא כלי שאין דרך להשתמש בו בלא הדחה, אבל אם הוא כלי שדרך להשתמש בו בלא הדחה אסור ליתנו בו לכתחילה, ואם שכח ונתנו לתוכו מדיח הכלי ודיו. עוד כתב שאם נפל כזית חלב לתוך חררה אפויה, אינו נאסר אלא כדי קליפה או כדי נטילה.

סעיף ה'

נ"ט בר נ"ט דהיתרא – כתב בספר התרומה שאע"פ שבשאר איסורים קדירה שבלעה איסור ואינה בת יומה, והוחמו בה חמין, היא נעשית בת יומה, כיון שטעם האיסור שבקדירה נפלט לתוך המים ואין בקדירה שישים כנגד האיסור, דבכולה משערין, בבשר בחלב אינו כן, שאם בישלו בה בשר, ובתוך מעת לעת הוחמו בה מים, ואחר ששהתה מעת לעת לבישול הבשר בישלו בה חלב, מותר,

והקדירה והכף אסורים. ש"ך). ונוהגים להחמיר (כשאינן במאכל שישים. ש"ך) לאכול המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, ולאסור הכלי שאינו בן יומו (אפילו לבשל בו מאכלים פרווה. ש"ך), ואינו אלא חומרא בעלמא, כי מדינא הכל שרי (כיון שהבליעה היא נ"ט בר נ"ט, ואף שהרמ"א (צ"ה ב') מחמיר בנ"ט בר נ"ט בבישול, בטעם שלישי אין להחמיר). וכתב הש"ך שהמים אסורים אף בנטל"פ, כמבואר ברמ"א צ"ה ג'.

וכתב הט"ז שבתורת חטאת כתב שטוב להחמיר שלא לאוכלו לא עם בשר ולא עם חלב, אבל אפשר להניחו בכלי של בשר או חלב, ומהרש"ל כתב שיש לנהוג לאוכלו מן הקדירה בכף חדשה, ומסיים הט"ז שכיון שחומרא בעלמא הוא יש לנהוג כהתורות חטאת, ומ"מ לכתחילה יש להקפיד לערותו לכלי שהוא כאותו שהוא בן יומו דווקא.

והש"ך כתב שכוונת הרמ"א 'חומרא בעלמא' לגבי באיזה כלי לאוכלו, אבל שלא לאוכלו עם בשר או חלב (דנ"ט בר נ"ט אסור בבישול) זה דעת הרבה פוסקים שכתב הרמ"א (צ"ה ב') שכן המנהג, אמנם צ"ב למה לא יאכל את המאכל עם מין הכלי בן יומו, שהרי נטל"פ מותר וכמ"ש הרמ"א (שם), ואפשר דשאני הכא שכיון שנתבשל בקדירה שאינה בת יומה, אם נתיר לאכול באיזה כלי שירצה, יש לחוש שיטעה לחשוב שלעולם כף של בן יומו אינו אסור במים אפילו בקדירה בת יומה, וזה ודאי אסור לדעת הרמ"א, ואע"פ שזה חשש רחוק, מ"מ בזה יש ליישב המנהג. עוד הקשה הש"ך מדוע הרמ"א אסר את הכלי שאינו בן יומו, והרי לקמן (צ"ה ג') כתב הרמ"א שאם אחד הכלים אינו בן יומו כל הכלים מותרים, וצ"ל שגם כאן דעתו להתיר את הכלים, רק הביא שיש קצת שמחמירים בזה, או שכיון שהדבר אירע ע"י בישול נוהגים להחמיר טפי.

דעת מהרש"ל שמאכל פרווה שנתבשל בקדירה בשרית או חלבית, אין לאוכלו עם המין השני, אבל אם רק נתחבה כף בשרית או חלבית במאכל פרווה מותר, כיון שזה אקראי בעלמא. וכן דעת הב"ח. והש"ך כתב לאסור גם ע"י כף.

עוד הקשה הש"ך במש"כ הרמ"א שמדינא הכל שרי, מאי שנא ממה שהשו"ע אסר בסעיף זה (לגבי שתי כפות שנתחבו בקדירה) את הקדירה לבשר או לחלב. וכתב הש"ך שצ"ל שאין להוציא קדירה מחזקתה מכח נ"ט בר נ"ט, משא"כ התם שהקדירה היתה פרווה, ומ"מ לדינא נתבאר מותר להשתמש בקדירה למין של הכף השניה.

בשרית או חלבית שתחבו בה כף מהמין השני נאסרת גם לשאר דברים, וזה אינו, דהשו"ע (צ"ה ג') פסק בזה להיתר, וכן מבואר בשו"ע הלכות פסח (ריש סימן תנ"ב, בדין הגעלת כלי חמץ לפני שעה חמישית כשאין במים שישים) שנט"ט בר נ"ט מותר לכתחילה. ולכן מסקנת הש"ך שמותר להשתמש בקדירה לאותו מין של הכף השניה, אמנם אין להשתמש בה לאותו מין של הכף הראשונה, משום שטעם התחיבה השניה נשאר בקדירה יותר מטעם התחיבה הראשונה, וניחא טפי לאוקמה אמילתא בתרייתא, וכמ"ש האיסור והתר, ודלא כמו שהשיג על דבריו בתורת חטאת. ומוסיף הש"ך שאם תחבו לקדירה חדשה כף חלבית בת יומה, לכתחילה אין לבשל בשר בקדירה, דיש לקבוע את שימוש הקדירה למין שנבלע בה, אך אם כבר בישלו בקדירה זו בשר בעין לאחר תחיבת הכף, מותר מעתה לבשל בשר בקדירה.

ובט"ז (דף האחרון) כתב ליישב דברי השו"ע שמתיר להשתמש בקדירה רק לפרווה, וטעם הדבר הוא מפני שקדירה זו חדשה ולא נקבע בה שימוש לבשר או לחלב, ולכן אף שזה נ"ט בר נ"ט, לכתחילה צריך לקבוע את שימושה לפרווה ולא לבשר או לחלב, (כעין איסור עשית נ"ט בר נ"ט לכתחילה. ואמנם אם הכף השניה נתחבה בתוך מעת לעת אסור גם לפרווה), אבל אם הקדירה היתה בשרית וכשבישלו בה מים נתחבה בה כף חלבית מותר להמשיך להשתמש בה לבשר, דהוי כדעבד, ומה שהתיר השו"ע הגעלת כלי חמץ בערב פסח משום נ"ט בר נ"ט (כפי שהביא הש"ך), שאני חמץ שאיסורו אינו אלא לפי שעה, וגם אינו מיחלף בכלי אסור.

והש"ך (בקונטרס אחרון) דוחה את דברי הט"ז, וחוזר ומעמיד דבריו הראשונים להתיר להשתמש בכלי לפרווה גם כשנתחבה הכף השניה בתוך מעת לעת לראשונה, ולאסור להשתמש בה למין הכף הראשונה, וכותב שאם נתבשל בקדירה בשר בעין אסור לבשל בקדירה גם פרווה.

קדירה בשרית שבישלו בה פרווה ותחבו בה כף חלבית

כתב הרמ"א שקדירה [בשרית או חלבית] שאינה בת יומה שבישלו בה ירקות או מים, ותחבו בה כף בת יומה [מהמין השני], או שהקדירה בת יומה והכף לא, או שיש במאכל שישים (אפילו שניהם בני יומם. ט"ז), הכל שרי. (ואם הקדירה בת יומה, ובלעה מגוף הדבר בעין, המאכל

והב"ח סוברים שכל הנאסר ע"י בשר בחלב אומרים בו חנ"נ, אמנם לדידן דקיימא לו שאומרים חנ"נ גם בשאר איסורים אין נ"מ בכל זה.

עוד כתב הש"ך שלשו"ע שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים, גם אם הירקות בלעו איסור א"צ לשער אלא כנגד הבליעה ולא כנגד כולם, ורק אם היו בלועים בבשר ובלעו אח"כ חלב לא סגי בשישים כנגד הבשר. ולדידן שאומרים חנ"נ בשאר איסורים רק אם היו בלועים בבשר דינא הכי.

עוד כתב הש"ך בשם מהר"מ מלובלין שאם יש שישים בבצל שהתבשל בקדירה חלבית, כנגד הבשר הבלוע בבצל, גם הבצל עצמו מותר אף כשלא נתמערך, וא"צ להוציאו, אבל אם חתכו את הבצל בסכין של איסור, אפילו אם יש שישים צריך להוציא הבצל מן התבשיל ע"י סינון וכדומה, דקיימא לן אפשר לסוחטו אסור. וכתב רעק"א דה"ה כשהבצל נכבש בחלב הוא אסור.

סעיף ז'

בשר חם שנחתך בסכין חלבי, כמה מהבשר נאסר, ודין הסכין

בשר רותח שחתכו בסכין חלבית בן יומו, אם אין בחתיכה שישים כנגד המקום בסכין שחתך בו את הבשר, כל החתיכה אסורה שחתך הבשר. (ואף אם הסכין למטה והבשר למעלה, שהתתאה צונן, אסור, דאגב דוחקא דסכינא בלא טובא, וזה גם הטעם שכל החתיכה נאסרת, אף שמבואר לקמן (ק"ה ד') שאם נפל איסור על חתיכה שבקדירה שמחוץ לרוטב סגי בנטילה, עוי"ל שסתם סכין בלוע גם בשמנונית של חמאה שמפעפעת בכל החתיכה, או דמיירי שהבשר עצמו שמן. ש"ך). אבל אם אינו בן יומו, או אם אינו יודע שהוא בן יומו, אינו אסור אלא כדי קליפה, (דסתם סכין יש בו שמנונית קרושה. ש"ך).

וכתב הרמ"א שדין זה הוא דווקא בבשר רותח בכלי ראשון, ואז גם הסכין צריך הגעלה, אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה (משום הבעין שעל הסכין, אבל אם ידוע שהסכין נקי אף בן יומו א"צ קליפה. רעק"א), והסכין צריך נעיצה בקרקע. ואפילו אם אין הסכין בן יומו, יש לקלוף הבשר מעט משום שמנונית הסכין, (ומותר להשתמש בסכין לפרווה חם בלא הגעלה, אבל לבשר או חלב אסור, משא"כ היכא שהוא בן יומו שהסכין נעשה נבילה אסור אפילו לפרווה. ש"ך).

וכתב רעק"א שאם הקדירה אינה בת יומה והכף בת יומה, אין לערות מהקדירה להכלי שהוא ממין הכף בעוד שהקדירה רותחת.

סעיף ו'

דין בליעת היתר

בצלים או ירקות שבלועים בבשר, ובישולם בקדירה חלבית, אם ידוע כמה בשר בלוע בבצלים ובירקות, אין צריך ס' אלא כנגד הבשר, דלא שייך לומר חתיכה נעשית נבילה (כפי שאומרים אם הקדירה היתה בלועה באיסור) הואיל ועדיין כולו היתר, ולכן אין צריך לשער רק נגד מה שבלע. וכל שכן בקדירה של חלב שבישלו בה מים תוך מעת לעת, ואח"כ בישלו בה בשר (אפילו בתוך מעת לעת לבישול החלב. ט"ז), לא אמרינן דצריך לשער נגד כל המים, רק נגד החלב שבלעה הקדירה.

וכתב הט"ז שאם הבצל או הירקות נחתכו רק במקום אחד, א"צ שישים כנגד כל הירק, אלא רק כנגד מקום הנטילה.

הטור כתב נ"מ נוספת בענין זה בין בליעת בשר או חלב לבליעת שאר איסורים, שבשאר איסורים אם הוחמו מים בקדירת איסור, מונים מעת לעת מחימום המים, משא"כ בבליעת בשר או חלב. וביאר הסמ"ק טעם החילוק דבשאר איסורים אומרים חנ"נ, ובבשר בחלב שזה בליעת היתר לא אומרים חנ"נ. וכתב הבית יוסף שלפ"ז להסוברים שבשאר איסורים לא אומרים חנ"נ, גם בשאר איסורים מותר. וכתב הש"ך שבטור מבואר שלא כדברי הבית יוסף שהרי הוא מביא דין זה ללא חולק למרות שהוא סובר שבשאר איסורים לא אומרים חנ"נ, וצ"ל שטעם החומר בשאר איסורים הוא שבטעם איסור אין את הקולא של נ"ט בר נ"ט, וכל שיש בו עדיין טעם הוא אוסר עד סוף העולם, (ורק בטעם היתר טעם שני לא חל עליו איסור כיון שהוקלש), וזה שייך גם לסוברים שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים כמבואר בראשונים, וכ"כ הבית יוסף שלדעת כל הפוסקים בשאר איסורים אין את ההיתר של נ"ט בר נ"ט. עוד כתב הבית יוסף שבקדירה הבלועה בבשר וחלב לכו"ע מונים מעת לעת מבישול המים, דבבשר בחלב לכו"ע אומרים חנ"נ, ואין דבריו ברורים, שהרי מה שבבשר בחלב לכו"ע אומרים חנ"נ היינו שהבשר והחלב יחד נעשו נבילה, אבל לא לענין לעשות את המים לנבילה, וכ"כ מהרש"ל והדרישה, אולם הב"ח ג"כ כתב כהבית יוסף, ואולי הב"י

האם צריך שישים כנגד כל הסכין, או רק כנגד מקום החיתוך? – הטור מביא שיטת רבינו פרץ שצריך שישים כנגד כל הסכין, דס"ל שבמתכת אומרים חם מקצתו חם כולו, אבל למאי דקיימא לן דלא אמרינן שהבליעה מתפשטת בכולו (כמבואר בסעיף א'), משערים רק כנגד חלק הסכין שחתך בו. אבל מהרש"ל מצריך לשער כנגד כל הסכין מטעם שהחותך לא מדקדק לשים לב כמה מהלהב נכנס, ואף אם יאמר ברי לי אינו נאמן, דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. ט"ז. והש"ך הביא דברי מהרש"ל (והוסיף שהמהרש"ל כתב שא"צ לשער כנגד הקת), וכתב שדברי השו"ע והרמ"א עיקר, אא"כ אינו יודע עד כמה חתך, שאז משערים בכולו חוץ מן הקת, דבסתמא הדרך לחתוך בכל הסכין.

מדברי השו"ע משמע שאם יש בחתיכה שישים כנגד מקום הסכין, לא צריך קליפה, והקשה הט"ז א"כ למה באינו בן יומו צריך קליפה, שהרי יש שישים כנגד השמנונית, דאם אין שישים למה יעזור קליפה, שהרי הטעם הולך בכולו. והב"ח והש"ך כתבו דמירי באין בו שישים, ואפי' הכי אינו אוסר רק כדי קליפה כיון דאיסור מועט הוא, (ומביאים ראיה מהגמרא (פסחים ע"ו) בסך את הפסח בשמן של תרומה דסגי בקליפה, ופריך שם כיון דתתאה גבר הא כולו אסור, ומשני שאני סיכה דמשהו בעלמא היא). והקשה הט"ז שכיון שמדובר בכלי ראשון ואין שישים כנגד השמנונית, א"כ זה לא איסור מועט אלא גדול לפי ערך הבשר שנאסר ממנו שאין בו שישים. ולכן כתב הט"ז דמירי שיש שישים כנגד השמנונית, והקליפה עצמה בלאו הכי אסורה, דאפילו בבן יומו ויש שישים צריך קליפה, דשם האיסור יותר דבוק ונסרך מבשאר מקומות, והרשב"א לומד מזה שכל צלי שנפל עליו איסור, שאף אם יש בו שישים צריך קליפה, וכ"כ המרדכי, אבל אם אין שישים כנגד השמנונית שעל הסכין כולו אסור, והמיקל בזה אינו אלא מן המתמיהים.

סעיף ח'

מה אוסר רק כדי קליפה

תנור שאופים בו מאכל בשרי, ונפל על המאכל גבינה אפילו לחה, אינה אוסרת אלא כדי קליפה, (ואע"פ שאיסור שנופל על היתר חם צריך נטילה (כמבואר לקמן ק"ה ד'), דגבינה

דין בליעות בדבר גוש שנמצא בכלי שני – הט"ז תמה על דברי הרמ"א הנ"ל, שהאיסור והתר (שדרכו של הרמ"א להביאו בכל המקומות) וכן המהרש"ל אוסרים גם אם הבשר הרוטח הוא בכלי שני, בדבר גוש אין הדפנות מצננות אותו והוא מפליט ומבליע גם בכלי שני, וכתב מהרש"ל שגם אורז ודוחן נחשבים כדבר גוש, ונפקא מינה לענין בשר בחלב שאם הכף בן יומו מבשר, והדוחן בלוע מחלב, או איפכא, נאסר המאכל משום בשר בחלב, וגם הכף נאסרת ואוסרת אח"כ קדירה אחרת אם תחבוה לתוכה, (וכן כף שבלעה איסור הוכנסה לדוחן הדוחן נאסר, דכלי אוסר דבר אחר אפילו בלא רוטב, אבל אם אותו התבשיל נאסר כבר בבליעה, לא נאסרת הכף בלא רוטב, מאחר שהמאכל אינו אסור מחמת עצמו, וכ"ש אם המאכל הוא של חלב או של בשר שאין הכף נמי נעשה כמוהו ולהיות בן יומו לאסור אח"כ קדירה אחרת, דלא גרע מדבר שנאסר בבליעה שאין אוסר בלא רוטב), ובדרכי משה חולק על המהרש"ל וכותב שנראה לעינים שרוטב רותח מחזיק יותר חום מבשר ודבר עב, וכתב הט"ז שאין מזה ראיה, דכאן שיש גם דוחקא דסכינא גרע טפי. והב"ח כתב שאם חתך בשר רותח בסכין חלבית בכלי שני שהיד סולדת בו, הסכין נאסר מפני שהבשר נבלע בו, אבל הבשר לא נאסר, דאין כח בחום דכלי שני להפליט הבלוע בסכין ולהבליע בבשר. ודעת הט"ז שיש להחמיר במקום שיש דוחקא דסכינא, אבל באין דוחקא דסכינא בזה יש להקל כדעת רמ"א. והש"ך ג"כ מביא שדעת האיסור והתר והמהרש"ל לאסור בדבר גוש. והפתחי תשובה כתב שבסולת למנחה כתב שבתורת האשם האריך להחזיק דעת מהרש"ל, אך מחלק דהיכא שעירו הבשר עם הרוטב לכלי שני מתקרב גם הבשר ע"י הרוטב שמקררו וסובב הבשר מכל צדדיו. ובחתם סופר כתב שבעיקר הדין אין בזה כ"כ נ"מ, דאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי כל זמן שהיד סולדת בו, וכמ"ש הפר"ח, אם לא בהפסד מרובה ויש עוד סברות להתיר, וגם בזה אם אפשר להכשיר הכלים ולהשהות כלי חרס צריך לעשות כן, ולפעמים ג"כ להגעיל הכלי חרס ג"פ ברותחין אחר השיהוי, דכל מה דאפשר לו למיעבד בהיתרא עבדינן, ואז יש להקל בהפסד מרובה בדבר גוש, דכדאי הוא הרמ"א לסמוך עליו. וכתב הפתחי תשובה שמה שכתב החת"ס שאנו רגילים להחמיר בכל הכלים אפילו כלי שלישי, המורים שלנו אין נוהגים כן.

דשמנונית בדבש הוי נטל"פ, לכן אפילו הקערה מותרת גם לדעת הרמ"א.

סימן צ"ה

סעיפים א' ב'

מאכל פרווה שהתבשל בקדירה בשרית,

האם מותר לאוכלו עם חלב

איסור בשר בחלב לא נאמר דווקא על ממשות בשר וחלב, אלא גם על טעם של בשר וחלב, דטעם כעיקר, ולכן כלי בשרי או חלב בן יומו אסור לבשל בו את המין השני, ואם בישל הכלי והמאכל אסורים.

בסימן זה יתבאר שיש טעם קלוש שלא חל עליו איסור בשר בחלב, והוא טעם הבא מן הטעם, והיינו שעוד לפני שהתערבו טעם הבשר והחלב הוקלש טעם אחד מהם, ע"י שהטעם שנבלע בקדירה עבר ממנה למאכל פרווה.

איתא בגמרא (חולין ק"א:): **הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח**. וטעם ההיתר הוא משום שזה נ"ט בר נ"ט, שהבשר נותן טעם בקערה, והקערה בדגים, ואיכא תרי נתינות טעם קודם שיבוא לכלל איסור.

ונחלקו הראשונים מה הכונה 'עלו'.

שיטת רש"י וריב"ן – כתב הרא"ש שמרש"י משמע שאין חילוק בין עלו לנתבשלו (אא"כ התבשלו עם הבשר עצמו), וריב"ן חתנו כתב בשמו שדווקא 'עלו' מותר לאוכלם בכותח, אבל נתבשלו לא, ואע"ג דבעלו נמי קיבלו טעם מן הבשר כדי קליפה, בבליעה מועטת התירו נ"ט בר נ"ט, אבל בנתבשלו שנבלע כל טעם הבשר שהיה בלוע בקערה, אסור לאוכלם בכותח.

שיטת הרא"ש וספר התרומה שגם אם הדגים התבשלו בקערה בשרית מותר לאוכלם עם חלב (אם הקדירה היתה רחוצה היטב, או שיש שישים כנגד הממשות שדבוקה בה), דכיון שיש מים בכלי, רוב הטעם מתפשט במים, וגם הירק אינו בולע מדופני הקדרה אלא ע"י רתיחת המים, אבל בנצלו שאין מים אסור. וכן דעת הסמ"ק והסמ"ג.

שיטת המתירים גם בנצלו – כתב הבית יוסף שמדברי ר"י ור"ת והרשב"א והר"ן והרמב"ם משמע שגם בנצלו מותר,

אין דרכה להבלע יותר מכדי קליפה, אמנם הגבינה עצמה צריכה נטילה. ש"ך).

גבינה חמה שנפלה בקערת בשרית בת יומה, אינה אוסרת אלא כדי קליפה (דאין שם רוטב. ט"ז. ולא דמי לבשר רותח שנחתך בסכין חלבי שנתבאר בסעיף ז' שכולו אסור, דהכא ליכא דוחקא דסכינא, ועוד דבסכין יש עליו שומן קרוש משא"כ בקערה. ט"ז וש"ך בשם הבית יוסף. וכתב הש"ך שהטעם הוא שדבר הבלוע אינו נכנס בדבר אחר יותר מגבינה שאינה נבלעת אלא כדי קליפה, ומיירי אפילו כשהקדירה הבשרית חמה, אבל הגבינה יבשה, דאם יש בה רטיבות צריך נטילה. ואף שהרמ"א (ק"ה ה') סובר שמאכלים יבשים אפילו לגמרי שהונחו על איסור חם הכל נאסר, מ"מ מאכל יבש שהונח על כלי חם נאסר רק כדי קליפה, כיון שהאיסור אינו בעין אלא בלוע).

סעיף ט'

נ"ט בר נ"ט דהתירא

אם בישלו דבש במחבת של בשר בת יומה, והריקו את הדבש כשהוא חם לקערה של חלב בת יומה, מותר, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא. (שו"ע). והט"ז והש"ך כתבו שהמרדכי כתב הטעם משום שהשמנונית נותנת טעם לפגם בדבש, אבל אם היה לשבח אסור, דס"ל שפרווה שהתבשל בכלי בשרי דינו כנ"ט ראשון, ורק בהונח מותר (דגים) שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח, עלו אין נתבשלו לא). וכתב הט"ז דנ"מ בטעמא דהמרדכי שמותר אפילו אם היה בשר בעין בקערה.

וכתב הש"ך דמיירי שעירו את הדבש לקערה בעירוי שלא פסק הקילות, דאל"כ בלאו הכי פשיטא דשרי, ולפ"ז רק הדבש מותר, אבל הקערה אסורה לדעת הרמ"א (צ"ה ג') שכתב דאם עירה מכלי של בשר ראשון על חלב דינו ככלי ראשון ואוסר הכלי, וליכא למימר דמ"מ שרי מטעמא דהמרדכי, דהא כתב הרמ"א (ק"ג ד') דבמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר לומר דשמנונית בדבש לא הוי נטל"פ, ואפשר דמיירי הכא במשקה מע"ד העשוי מדבש דבכה"ג לכו"ע הוי נטל"פ כמ"ש הרמ"א שם. אמנם מלשון השו"ע משמע שגם הקערה מותרת, והרמ"א לא השיג על זה, ואולי כיון דיש כאן תרתי למעליותא, דאפילו בנתבשלו הרבה פוסקים והשו"ע מכללם מתירים, וכן יש פוסקים

שלכתחילה גם לשו"ע אין לבשל דגים בקדירה בשרית כדי לאכלם עם חלב.

וכתב הרמ"א שיש מחמירין בצליה ובישול לאסור נ"ט בר נ"ט, והמנהג לאסור לכתחילה (ואפילו בנתבשלו מתחילה בכלי שאינו בן יומו הרמ"א מתיר לכתחילה, אך למהרש"ל אין לאוכלם עם חלב, דנטל"פ אסור לכתחילה. ט"ז בשם מהרש"ל. אמנם אם תחב בתבשיל כף נקיה של בשר בן יומו, מותר לאכול את התבשיל עם חלב, דלא החמירו בתחיבת כף שזה אקראי ודבר מועט, כשיש שישים כנגד הכף), ובדיעבד מותר בכל ענין. (וכתב הט"ז דמ"מ אסור לכתחילה אפילו להעלותם בכלי של בשר כדי לאוכלם אח"כ עם חלב, דאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה. וכתב רעק"א שצ"ע לדינא מה הדין לרמ"א בכבוש, והיינו אם תיכף כשפינו את הבשר מהכלי נתנו לתוכו מים, אבל אם המתינו מעט הוי נ"ט בר נ"ט ונטל"פ).

וכתב הש"ך שמהרש"ל אסור בנצלו אפילו בדיעבד. וכתב הפתחי תשובה בשם הפמ"ג והחוות דעת שלפ"ז גם בנתבשלו אף שהדגים מותרים מ"מ הרוטב אסור, דלגבי הרוטב (שהטעם עובר מהכלי אליו לא דרך דבר אחר) אסור, דהוי כנצלו. עוד כתב החוות דעת דהא דנצלו אסור היינו דווקא שצלה דגים בשפוד או בכלי שצלו בו בשר, אבל אם צלה דגים בקדירה שבישלו בה בשר מותר, שכיון שטעם הבשר נבלע בכלי ע"י בישול, חשיב מעיקרא כמו ג' נ"ט. עוד כתב החוות דעת שאם חתך דגים רותחים בסכין שחתך בה בשר, הוי כנצלו, דדוחקא ורותח מבשל, ובפרי תבואה כתב שאין לחוש לזה, וגם הפמ"ג השאיר דין זה בצ"ע.

עוד כתב הרמ"א שדווקא לאכול עם חלב ובשר עצמו נוהגים לאסור לכתחילה, אבל ליתנן בכלי שלהם מותר לכתחילה. וכתב הט"ז שהמהרש"ל אסור לכתחילה לתת את התבשיל שנתבשל בכלי של בשר בקדירה של חלב, והסומך על הרמ"א לא הפסיד.

כתב הש"ך שיש מתירים לערות תבשיל פרווה מקדירה של בשר לקדירה של חלב כשאין בה חלב, אמנם הרמ"א בסעיף ג' כתב שאם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי חלב, דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה בן יומו. אמנם אם כבר עירה, דעת האיסור והתר שמותר, ובתורת חטאת כתב שכל דבריו נראים להלכה כי דברי טעם הם אבל כמדומה שלא נהגו להקל בכהאי גוונא, אמנם בהפסד מרובה או

וכן נוקט הבית יוסף להלכה, והרמ"א מחמיר בנצלו או נתבשלו.

כתב רבינו ירוחם שתבשיל שנתבשל בקדירת בשר, מותר לאכול אחריו גבינה אפילו בלא קינוח, ואם אינה בת יומה מותר לאכול את התבשיל עם גבינה ממש. וכתב הבית יוסף (בבדק הבית) שאין דבריו נכונים, דאפילו בבת יומה מותר לאכול את התבשיל עם גבינה.

עוד כתב רבינו ירוחם שדווקא בדיעבד מותר לאכול עם חלב דבר שהתבשל בכלי בשרי, אבל לכתחילה אין לו לבשל בכלי של חלב דבר שרוצה לאכול עם בשר, וכ"כ הסמ"ק וההגהות מיימוני. והבית יוסף חולק וסובר שמותר גם לכתחילה, ומביא שדעת ספר התרומה להתיר.

י"א שאם גם הדגים וגם הקערה הבשרית חמים אסור לאכול את התבשיל עם חלב. וכתב הבית יוסף דהיינו לאוסרים בנצלו, ומיירי כשאין שם רוטב, שאז כששניהם רותחים אסור, (ואף דקיימא לן תתאה גבר אין לאסור בקערה רותחת ודגים צוננים, דאף דתתאה גבר מ"מ אין נתינת טעם של תתאה חזקה כמו כששניהם חמים). וכתב הבית יוסף שלדבריו שגם בנצלו מותר, גם כששניהם חמים מותר.

עוד כתב רבינו ירוחם שצריך לקלוף מן הדגים מה שנגע בקערה. ודעת הבית יוסף שא"צ לקלף, דאם צריך לקלף את כל מקום הבליעה למה צריך לטעמא דנ"ט בר נ"ט דהתיירא, ועוד קשה דא"כ מה טעם המ"ד בגמרא האוסר גם בזה.

כתב הר"ן דלא שרי נ"ט בר נ"ט אלא בשל היתר, כבשר בחלב, דכיון דטעם שני אכתי היתרא הוא כיון דאקליש כולי האי לא חשיב למיסר, אבל במידי דאיסורא כל היכא דאיכא טעם אוסר עד סוף כל העולם. וכ"כ הרשב"א. וכתב הבית יוסף שנראה שכן דעת כל הפוסקים.

פסקי ההלכה

דעת השו"ע שדגים שנתבשלו או נצלו בקדירה של בשר, והקדירה רחוצה יפה שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאוכלם בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא. ואם לא היתה רחוצה יפה (והיינו בידוע בבירור שלא היתה רחוצה יפה, אבל בסתמא אומרים שלא היה דבוק בה שומן. ש"ך), אם יש בממש שעל פי הקדירה יותר מאחד בשישים בדגים, אסור לאכלם בכותח. וכתב הש"ך

החמאה לשעורים אלא נשארה חמאה ע"ג השעורים מבחוץ, והכף בלעה מהבעין שבחוץ, ואפילו אם נכנסה חמאה לתוך תבשיל שכולו רוטב אסור, דלא התירו נ"ט בר נ"ט אלא בכלי או בחתיכה שבלעה בשר או חלב, אבל רוטב שהדבר מתערב בו ולא נבלע בתוכו לא חשיב נ"ט בר נ"ט. וכתב הפתחי תשובה שאף שאין כאן היתר של נ"ט בר נ"ט, מ"מ מותר מטעם אחר, דכתב הט"ז (סימן צ"ב ס"ק כ"ד) שא"צ לשער אלא לפי החשבון, וא"כ הכא א"צ שיהא שישים נגד כל החמאה, ודי שיהיה שישים כנגד אחד מארבעים שבכף.

וכתב החוות דעת שלא אומרים נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, כגון אם נפל חלב על קדירה בזמן שמבשלים בה דגים כנגד הרוטב, ואח"כ בישלו את הדגים עם הבשר, אפילו בדיעבד אסור אם לא היה בבשר שישים נגד החלב, דכיון שהחלב נפל בשעת הבישול, ובישול מפעפע בכל הכלי לחומרא, והבלוע מקושר עם התבשיל, זה נחשב כאילו נפל לתבשיל עצמו, והוי טעם אחד. ובבית אפרים חולק וסובר שגם זה מותר מטעם נ"ט בר נ"ט.

בליעות בביצה - ביצה שנתבשלה במים בקדירה חלבית, מותר לבשל אותה יחד עם התרנגולת אפילו לכתחילה (אפילו אם הביצה קלופה, אם הקדירה רחוצה יפה, כמו שנתבאר בסעיף א'. ש"ך). אבל ביצה שהתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה עם חלב, מפני שקליפת הביצה מנוקבת, (ולכן אסרו חכמים ביצה שיש בה אפרוח, מפני שהיא פולטת ציר מהאפרוח שהוא נבילה, אבל ביצת דבר טמא אינה אוסרת, דאינה פולטת אלא זיעה בעלמא. בית יוסף בשם הרשב"א. וכתב הט"ז שלולא דברי הרשב"א היה נראה שאין הביצה מנוקבת ממש, אלא שהיא בולעת ומפליטה מדבר שיש בו ממשות, לאפוקי ביצת עוף טמא שמפליטה רק זיעה בעלמא).

סעיף ג'

קערות של בשר שרחצו אותן ביורה חלבית

שיטת ספר התרומה שאם רחצו קערות בשריות ביורה חלבית והמים היד סולדת בהם (על האש או בכלי ראשון), אם הקערות והיורה שניהם בני יומם, הכל אסור, אפילו אם הקערות מקונחות יפה שאין שום שומן דבוק בהם, אבל אם היורה אינה בת יומה והקערות מקונחות יפה מותר, (בשערי דורא כתב שאם הקערות מלוכלכות מהמרק

לעת הצורך יש לסמוך עליו, ובמשאת בנימין כתב שכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין.

עוד כתב הרמ"א שאם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאוכלם עם חלב עצמו, וכן להיפך. וכתב הש"ך דהיינו רק כשאחד מהם חם, אבל אם שניהם חמים אסור.

עוד כתב הרמ"א שאם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני, אא"כ המאכל הוא **דבר חריף**, שאז הדבר חריף אוסר (מפני שהחריפות מוציאה טעם חזק ומחשיבה אותו כאילו הוא בעין והוא בן יומו, אמנם הטעם שנשאר בקדירה אינו אוסר מאכל אחר שאינו חריף. ש"ך), אא"כ יש שישים כנגד מה שבלוע בו, (ואם אין ידוע כמה בלוע צריך שישים כנגד כל התבלין. ט"ז. ולא אמרין שכיון שהתבלין עביד לטעמא אינו בטל, כיון שאין איסורו מחמת עצמו. ש"ך), אמנם מאכל לא נחשב דבר חריף בגלל שיש בו מעט תבלין, אא"כ כולו דבר חריף ורובו ככולו. ובמקום שמואל סותר את דברי הרמ"א להחמיר בדבר חריף, ומסיק שבדבר חריף גמור אין לזוז מפסק הרמ"א מאחר שכן פשט המנהג, אבל במקום שיש להסתפק אי מקרי דבר חריף יש להתיר, וכן הסכים בתשובת פרי תבואה. (ויש להסתפק אם הא דחורפא מחליא זה מדאורייתא או מדרבנן, ונפ"מ להקל בספיקו, ובכנסת יחזקאל כתב שזה מדרבנן, ובפנים מאירות הביא ראה שזה דאורייתא, וכ"כ בשיבת ציון (וסברתו שכיון שהדבר תלוי בטעם וחז"ל אמרו שזה נותן טעם לשבח פשיטא שזה דאורייתא), וכן דעת רעק"א.

כתב הט"ז שני"ט בר נ"ט דאיסורא אסור אפילו בכמה פעמים של נתינת טעם. עוד כתב הט"ז שמדברי הגמרא שהרבה אכלו דגים שעלו בקערה מבואר שאין סכנה לאכול דגים שבלעו מקדירה בשרית, אף שנתבשלו עם בשר ממש יש בזה איסור משום סכנה, אבל מדברי פוסקים כאן אין ראייה, דלא באו אלא ללמד דין נ"ט בר נ"ט.

נ"ט בר נ"ט במאכל - כתב הפתחי תשובה שהפמ"ג כתב בשם השערי דורא, שאין נ"ט בר נ"ט אלא בכלי, אבל לא באוכל. ובפני אריה האריך להוכיח שנוסחא זו בשערי דורא שהביא הפמ"ג היא נוסחא משובשת, וגם באוכל נ"ט בר נ"ט מותר, וק"ו הוא מכלי, אלא דמ"מ כתב שתבשיל של שעורים שנתנו לתוכו חמאה בשיעור כאחד מארבעים מהשעורים, והגיסו את התבשיל בכף, ואח"כ הכניסו את הכף לקדירה בשרית, אסור, שהרי ודאי לא נכנסה כל

שומן דבוק בהם, ואם היה שומן דבוק בהם, צריך שיהא במים שישים כנגד ממשות השומן שעל פי הקערה. שו"ע. וכתב הש"ך שלכתחילה אין להדיחם יחד אפילו להשו"ע. עוד כתב הש"ך שאפילו אם דבוק שומן רק באחד הכלים, והוא אינו בן יומו, הכל אסור, אבל אם השומן דבוק באותו שהוא בן יומו, רק הכלי שאינו בן יומו נאסר.

והרמ"א כתב שיש אוסרים אפילו אין שומן דבוק בהם, והיינו כששניהם בני יומם והדיחם יחד בכלי ראשון, (דהמים שבכלי ראשון מפליטים ומבליעים ונעשים נבילה. ש"ך), וכן נוהגים ואין לשנות.

אופני היתר גם לדעת הרמ"א

א' אם אחד מהכלים אינו בני יומן מבליעת כלי ראשון, כל הכלים מותרים (גם לרמ"א (צ"ד ה') שאוסר הכלי שאינו בן יומו משום חומרא, דשאני התם שמערים את המאכל לתוך הכלי שהוא כמין שהוא בן יומו, משא"כ הכא. ט"ז), אמנם המים נוהגים בהם איסור לכתחילה (ואין שייך דיעבד במים גרידא, אלא דווקא בתבשיל וקדירה שהם דבר חשוב והתורה חסה על ממונם של ישראל. ט"ז. וכתב הש"ך שהמים מותרים עם מין הכלי שהוא בן יומו).

ב' אם הודחו זה אחר זה (אפילו בכלי ראשון, דהוי נ"ט בר נ"ט. ט"ז), או בכלי שני אפילו ביחד, הכל שרי (אפילו במלוכלכות, כמבואר ברמ"א להלן לענין עירוי, ומהרש"ל כתב שאם היה שם לכלוך מבשר וחלב אסור אפילו בכלי שני, דיש לחוש שהלכלוך יתמחה בתוך המים ויהיו נחשבים כגוף האיסור, אכן כיון שהוא קצת כמו חומרא אין המורה צריך לשאול אם היו מלוכלכות עד שיתברר לו ממילא שהיו מלוכלכות. והט"ז כתב שבכלי שני מותר).

וכתב הט"ז שלפי זה אם נתבשל פרווה בכלי חלבי בן יומו, ותחבו לתוך התבשיל כף בשרית בת יומה, אוסרים זה את זה אפילו כששניהם מקונחים יפה, ואף שזה ממש אותו דין כמו קערות, כתב דין זה מפני שהוא מצוי ביותר.

מה הדין בעירוי

עוד כתב הרמ"א שאם עירה מכלי ראשון בשרי על כלי חלבי, דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה בן יומו (והיינו כששניהם בני יומם, אבל בלאו הכי מותר. ט"ז), אבל אם עירה מים רותחים שאינם של בשר ולא של חלב (כגון מקדירה חדשה או שהשתמש בה רק לפרווה או שאינה בת יומה. ש"ך), על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ואפילו שומן דבוק בהם, הכל שרי, דאין עירוי ככלי ראשון ממש

הבשרי אסור, וכתב הבית יוסף בבדק הבית שלא אוסרים אלא בממשות בשר, אבל במרק לא, אמנם אם דבוק בקערות שומן, היינו ממשות של בשר. עוד כתב השערי דורא שאם אחת מקונחת ואחת אינה מקונחת, המקונחת נאסרת, ושאינה מקונחת אינה נאסרת), וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק, והוא מדברי התוספות, ולא דמי לדגים שעלו בקערה שמותר לאוכלם עם חלב, דשאני הכא שהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה והוי טעם שני באיסור, ועוד שהרי המים נאסרים מפני שיש בהם טעם שני של בשר וחלב, והם חוזרים ואוסרים את הקערות והמחבת. וכן דעת הר"ן לאסור בבן יומו. וכתב הבית יוסף שאם היורה היא כלי שני, לסוברים שרק חום של כלי ראשון מבליע ומפליט, מותר אע"פ שהיד סולדת בו, אבל לרשב"א שסובר שחום של כלי שני מבליע ומפליט, גם בכלי שני אסור, וכתב בשערי דורא שמהרי"ח פסק שכלי שני מבליע בכלי חרס, ולפ"ז כשמדיחים קדירות בשריות וחלביות יחד, ואחת מלוכלכת בשירי מאכל, היא אוסרת את האחרות אפילו בכלי שני, אבל אם כולם נקיות אין לחוש, דנהי נמי דכלי שני מבליע בכלי חרס, מ"מ אינו מפליט ממונו.

שיטת הרמב"ן שהקערות מותרות כדין דגים שעלו בקערה, דיורה היינו קערה, והמים הרוותחים שפלטה בהם היינו דגים, והמחבת החלבית היינו כותח. ואף שצריך ג' נותני טעמים, כאן יש ג' נותני טעמים: הבשר בקערות, הקערות במים, והמים בחלב, ולא אמרינן שהחלב שבמים נתערב עם טעם שני של בשר שבמים, כשם שלא אומרים בדגים שטעם החלב שבכותח נבלע בדגים ויהא אוסרן, וכן בדין לפי שאין בשר שבדגים או במים אוסרים עד שיתערבו עם החלב ויתנו טעם זה בזה, שאין בשר בחלב אוסר לעולם אלא בנותן טעם, הילכך הוה ליה טעם שלישי והכל מותר. וכן דעת הרשב"א. וכ"כ הרא"ש שאפילו כששניהם בני יומם מותר, אמנם כיון שמצוי שיש ממשות שומן על הקערות, מותר רק כשיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בה, וכן פסק בבית יוסף, וכתב שמה שהרא"ש אוסר כשיש שומן דבוק, היינו דווקא כשאין במים שישים כנגדו.

פסקי ההלכה

קערות של בשר שהודחו ביורה חלבית בחמין שהיד סולדת בהן, אפילו שניהם בני יומן מותר, משום דהוה ליה נ"ט בר נ"ט דהתירא, והוא שיאמר ברי לי שלא היה שום

לגבי הדחת צלחות, ולא אמרין שבצלחות מותר כיון שמשתמשים בהם בכלי שני, שכיון שנותנים עליו בשר רותח ע"י עירוי, א"כ ע"י הרבה פעמים נבלע האיסור בכלול [ולא רק כדי קליפה], וכ"ש כפות שרגילים להכניסם לכלי ראשון, אבל אם בודאי לא השתמש בהם בכלי ראשון תוך מעת לעת אינו אוסר בדיעבד. ט"ז וש"ך. ורעק"א כתב שבסתמא אין חוששים שהשתמש בכפות וצלחות בכלי ראשון, כיון שדווקא אם השתמש בתוך מעת לעת זה אוסר, ומספיק שמה שהוא זוכר באותו מעת לעת לא היה מכלי ראשון.

אם נמצאה קערה חלבית בין כלים בשריים, לא חיישינן שמא הודחו ביחד בדרך שנאסרים. וכתב האיסור והתר שאפילו אם רגילים באותו בית להדיח בכלי ראשון, מותרים מכח ספק ספיקא, ספק שמא לא הודחו עמהם, ואת"ל הודחו שמא לא היתה בת יומה.

כתב התורת חטאת שאם תחבו כף של בשר בת יומה לקדירה של חלב שאינה בת יומה מלאה מים, או איפכא, המים אסורים. והמנחת יעקב כתב שבהוחמו לשתייה אין המים נאסרים. וצ"ע למעשה.

סעיף ד'

האם אפר מחשיב את הבליעות לנטל"פ - כתב השו"ע יראה לי שאם נתנו אפר במים חמים שביורה קודם שהניחו הקדירות בתוכה, אע"פ שהשומן דבוק בהם, מותר, דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם. והט"ז והש"ך נשארים בצ"ע על דברי השו"ע, (הט"ז) מביא שמהרי"ל אוסר אם נפלה בורית העשויה מחלב לקדירה אף שיש בבורית אפר, והש"ך הקשה ממה שמצינו בפוסקים שאין שום תקנה להגעיל כלי בן יומה, וכמה פוסקים מקשים על דברי הש"ך, והפתחי תשובה מיישב קושיותיהם, ומבאר דעת השו"ע שאין כוונתו שאפר פוגם את האיסור, אלא שבבשר בחלב מועיל האפר להקליש את הטעם שלא יחול עליו אח"כ איסור בשר בחלב, ובזה מיושבות קושיות הט"ז והש"ך.

סעיפים ה' ו'

הנחת מלח או חומץ ליד כותח, או כלי עם בשר ליד כלי עם חלב

שיעשה שהכלים שמערה עליהם יבלעו זה מזה. והקשה הש"ך שבתורת חטאת כתב שבשני האופנים הנ"ל אסור, ורק במקום הפסד מרובה או לצורך מותר. עוד כתב הש"ך שאפילו אם מערה מכלי של איסור על כלי של היתר, אין לאסור אלא את הכלי שנפל העירוי עליו [ולא כלים שנזחל עליהם העירוי אח"כ].

וכתב הט"ז שהמהרש"ל אוסר כשיש שיורי מאכל, דעירוי מבליע ומפליט כדי קליפה, וכתב שבזה המורה צריך לשאול אם ההדחה היתה ע"י עירוי, לפי שמן הסתם רגילין לערות עליהן מכלי ראשון שאצל האש, אם לא שידוע שלא היה ע"י עירוי אז אין צריך לשאול אם היה שם שיורי מאכל. והט"ז מכריע שבעירוי יש לאסור שניהם אם בשניהם היה שיורי מאכל, ואם רק באחד יש שיורי מאכל, רק הנקי נאסר.

והש"ך הקשה מדברי הרמ"א (ס"ה י') שעירוי מבשל כדי קליפה [ומפליט ומבליע יחד], וכתב שצ"ל שבכלי שהוא קשה שאני. אך כתב שלדינא נראה שהכלים נאסרים ע"י עירוי, דאין חילוק בין מאכל לכלי, אמנם אם הכלים נקיים מממשות ויש בהם רק בליעות, מותר משום נ"ט בר נ"ט, ואם אחד הכלים בלוע באיסור, אפילו אם כלי האיסור הוא נקי כלי ההיתר נאסר ע"י העירוי, דבאיסור אין היתר של נ"ט בר נ"ט, אך צ"ע די"ל שאף שעירוי מבשל, לא מבשל כולי האי שיפליט מן הכלי ויבליע לכלי, ולפ"ז גם בכלים של בשר וחלב שאחד מהן נקי ואחד מהן אינו נקי, שהנקי אסור, לגבי השאינו נקי צ"ע אי נימא כיון דהנקי נעשה נבילה, חוזר ואוסר השני, כיון שמערה עליו כל פעם, או נימא דעירוי לא מבשל כולי האי, ויש להחמיר בשניהם במקום שאין הפסד מרובה, דנראה שעירוי נחשב ממש לבישול. ורעק"א מעיר על דברי הש"ך דנימא שבתחילה הלכלוך שבכלי חלב בלע מהכלי הנקי הבשרי, דעירוי מפליט לאוכל, ואח"כ כשמערה שנית הוא מבליע את הלכלוך שהוא נבילה לכלי, ולפ"ז בכלי איסור גם בנקי, בתחילה המים נעשו נבילה כיון שהם בלעו מכלי איסור, והעירוי השני מבליע את המים שנעשו נבילה לכלי ההיתר, ואף בהפסד מרובה דלא אמרין בלח נעשה נבילה, מ"מ המים עם הבלוע שבתוכם נבלעים בכלי ההיתר, אמנם בזה י"ל דבמים דנאסרו ע"י עירוי הם עצמם מותרים כיון דא"א לקלוק.

מה הדין בכלים שעיקר תשמישם בכלי שני - כתב האיסור והתר שהדין שנתבאר לגבי הדחת קערות, נכון גם

מלח הנתון בקערה של בשר, מותר ליתנו בחלב. שו"ע.
(ואף שמלח הוא דבר חריף ומשוי ליה בעין, אין כח במלח להפליט טעם מכלי. ש"ך). וכתב הרמ"א שהמחמיר גם בזה תבוא עליו ברכה, כי יש מחמירים לכתחילה. וכתב הפתחי תשובה שבתשובות רדב"ז משמע שדווקא בכלי חרס ראוי להחמיר, ולא בשאר כלים. והט"ז כתב שאותם שנתכוין הרמ"א שהם מחמירים לכתחילה מדברים על דברים אחרים (להגעיל דפוסים גבינות העכו"ם), ומביא שגם המהרש"ל כתב שזה מותר לכתחילה, וכ"כ הארחות חיים שמוותר לתת תבלין ושאר דברים חריפים בכלים נקיים של עכו"ם, דדבר קשה אין בכוחו להפליט טעם מכלי, ומסיים המהרש"ל 'ומ"מ משבח אני מנהג אשכנז שיש להם כלים עשויים למלח אחד לבשר ואחד לחלב, דלפעמים בתוך הסעודה שידי מלוכלכות מן הבשר לוקח שם מלח, ואחר כך יקח לחלב, וכן איפכא'. עכ"ל.

סימן צ"ו

בליעות מכח דוחקא דסכינא וחרירותא, או מכח שמנונית שעל הסכין

בסימנים הקודמים התבארו אופנים שונים של בליעות, ע"י בישול או כבישה, או בדברים מלוחים, אבל דבר צונן אינו נבלע.

ובסימן זה יתבאר כח נוסף המבליע, והוא ע"י חיתוך דבר חריף (כגון צנן שום ובצל) בסכין, שע"י דוחק החיתוך יחד עם חריפות הדבר הנחתך, נבלע במאכל ממה שבסכין, או שכיון שיש שמנונית על הסכין, היא נבלעת במאכל שנחתך בסכין.

ובסימן זה יבואר מתי נאמר דין זה, והאם הבליעה היא כדי קליפה או נטילה או בכולו, והאם דין זה נאמר רק בסכין מלוכלך שיש עליו ממשות או גם במה שבלוע בסכין (ובאינו בן יומו י"ל שהחרירות עושה שהוא יתן טעם לשבח), ואלו דברים נחשבים חריפים.

סעיפים א' ב'

איתא בגמרא (חולין ק"א:): **אמר חזקיה הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאכלם בכותח, צנן שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאכלו בכותח. והני מילי צנן דאגב חורפיה בלע, אבל קישות גריד לבי פיסקי ואכיל, קילחי דליפתא**

איתא בגמרא (חולין ק"ב). **בעא מיניה רב דימי מרב גחמן, מהו לאנוחי כדא דמילחא גבי כדא דכמכא** (-כותח), **אמר ליה אסור, דחלא** (-חומץ) **מאי, אמר ליה שרי, ומאי שנא, האי איתיה לאיסורא בעיניה והאי ליתיה לאיסורא בעיניה.**

ופירש רש"י דמביעיא ליה אי חיישינן שמא יפול מן הכותח לחומץ או למלח, והוא לא ידע, ויתן ממנו לבשר או לתוך הקדירה, ועל זה מחלקת הגמרא שבכותח אסור מפני שכותח הנופל במלח נראה וניכר מפני שהוא עב ולא בטיל, אבל כותח הנופל בחומץ ליתיה בעיניה ובטל בשישים.

וכתבו התוספות והרא"ש שאין להזהר מטעם זה לתת בתוך תיבה אחת כד של בשר ליד כד של חלב, דמיזהר זהירי שלא יפול מזה לזה, אבל הכא לא מסקי אדעתיהו להזהר שלא יפול מן הכותח במלח ויתן ממנו לתבשיל.

ובהגהות אשר"י סובר שיש להחמיר שלא להניח שני תבשילין של בשר וחלב סמוך זה לזה בתיבה אחת, אא"כ מכסה אותם היטב. וכתב התרומות הדשן דליתא להאי הג"ה מקמי התוספות.

וברמב"ם נראה שהוא מפרש שכוונת הגמרא להניח את הכותח בסמוך ממש למלך, מפני שהמלח שואב מהכותח, ובחומץ מותר מפני שאינו שואב, וכתב הר"ן שכן פירש ר"ח, ולפ"ז אין גורסים בגמרא 'האי איתיה לאיסורא בעיניה'.

פסקי ההלכה

אין מניחין כלי שיש בו כותח אצל כלי שיש בו מלח, אבל מותר להניחו אצל כלי שיש בו חומץ, מפני שבמלח הכותח נראה וניכר ואינו בטל, וחוששים שימלח ממנו בשר, אבל בחומץ אינו בעין ובטל בשישים. וכתב הרמ"א שדווקא אם הכלים מגולים אסור, ואפילו הכי אם עבר ונתנו ביחד מותר, ולא חיישינן שמא נפל מהכותח למלח. סעיף ה'.

מותר לתת בתוך תיבה כד של בשר אצל של חלב. (שו"ע), כיון שאנשים נזהרים שלא יפול מזה לזה. וכתב הרמ"א שיש מחמירים לכתחילה (במגולים. ש"ך), וטוב להזהר לכתחילה במקום שאינו צריך. סעיף ו'.

סעיף ז'

וכתב בספר התרומה שלפ"ז אף בצנן אפילו אם אין הסכין בן יומו אסור.

וכתב הסמ"ק שלפ"ז גם אם אין שמנונית בעין על הסכין אסור.

עוד כתב הסמ"ק בשם רבינו ברוך ששומים ובצלים וכרישים יש להם דין צנן וחלתית, אבל רבינו יחיאל אומר שאין לך אלא מה שאמרו חכמים, והיינו דווקא צנן וחלתית. ובספר התרומה כתב שגם שומים ובצלים וראשי כרישין נחשבים דבר חריף, ואם חתך אותם בסכין ממין אחד ואח"כ נתן אותם בקדירה רותחת מהמין השני, מותר אם יש שישים כנגד הטעם הבלוע בירק, שאינו אלא מעט, (ואף שבבשר בחלב אומרים חתיכה נעשית נבילה, כאן הירק בלוע רק מבשר או מחלב) אבל אם הסכין היה של נכרי צריך שישים כנגד כל הירק, דחתיכה נעשית נבילה, אבל עלים של קפלוטות וכרוב אינם חזים וחרפים וסגי בהם בהדחה.

אמנם לשיטת רבינו אפרים שבשאר איסורים לא אומרים חתיכה נעשית נבילה, גם בשאר איסורים מספיק שישים כנגד טעם האיסור הבלוע בירק.

והסמ"ג כתב שאף לפי דברי בעל התרומה זה דווקא אם חתכו הבצלים דק דק, אבל אם חתכו רק בצד אחד מספיק שיחתוך מקומו בעומק.

כתב בהגהות שערי דורא בשם התרומות הדשן שהעולם נהגו איסור בתמכא שקורין קרי"ן אם נחתך ראשו בסכין של גוי, אמנם פעמים ניכר בו שנעקר כך מן הארץ במרה וחצינא ואז נוהגין בו היתר, ויראה שאם יש לתלות במרה וחצינא אין להחמיר אע"פ שזה ספק, מפני שמהר"ם הביא סברות והוכחות גדולות שדווקא בקורט של חלתית אמרינן דחורפיה משוי ליה לשבח ולא בשום דבר אחר חריף כלל, וכן דעת רבינו יחיאל והרבה גדולים שוים להתיר.

ויש חולקים וסוברים שדווקא סילקא וצנן נחשבים דבר חריף, ולא שאר דברים חריפים, וכן מבואר ברשב"א.

וברמב"ם משמע שכל דבר חריף שנחתך בסכין ממין אחד אסור לאוכלו עם המין השני, אמנם לדבריו דווקא בבן יומו. ודעת מהר"ם מרוטנבורג שמדינא יש להתיר אם הסכין אינו בן יומו, אמנם למעשה היה מורה לאיסור כדעת ספר התרומה, אבל לא היה מוחה ביד הנוהגים היתר.

פסקי ההלכה סעיף א'

שרי, דסילקא אסירי, ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי. (דין קישואים ולפת יבואר בסעיף ה').

טעם האיסור בצנן – כתב רש"י שאע"ג דנ"ט בר נ"ט מותר, צנן שחתכו בסכין אסור, דשאני סכין שפעמים השמנונית קרוש עליו ואינו ניכר, וממילא כשחותך הצנן הוא נ"ט הבא מן הממש. ועוד דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים, ואגב דוחקא דסכינא פלט סכינא ובלע צנן.

עד היכן הסכין מבליע בצנן – שיטת הרא"ש שהצנן צריך קליפה (ולא דמי לקורט של חלתית שאם נחתך בסכין של עכו"ם כולו אסור (כמבואר בגמרא ע"ז ל"ט. שמוזבאת להלן), דשאני התם שהקרטין קטנים וא"א לדעת היכן חתכוהו). והרשב"א כתב בשם הראב"ד שצריך נטילה (שהרי הגמרא אמרה בסתמא שהצנן אסור, וכן דעת הסמ"ג והרא"ה), וכתב הרשב"א שלולא דבריו היה אומר שכל הצנן אסור, (דמותך חריפותו הרבה הוא מושך ומפעפע בכולו, וכדמצינו שקורט של חלתית כולו אסור, וכן נראה מדברי הר"ן). וכתב הבית יוסף שאע"פ שכאן משמע שהרשב"א מבטל דעתו מפני דעת הראב"ד, בתורת הבית הקצר הרשב"א פוסק להלכה לאסור כולו. וכתב הבית יוסף שכיון שראית הרשב"א מקורט של חלתית יישובה הרא"ש בטוב טעם ודעת, נראה שיש לסמוך על דברי הסמ"ג והראב"ד והרא"ה להתיר בנטילת מקום.

עוד איתא בגמרא (שם) **קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח, צנן שחתכו בסכין מותר לאכלו בכותה, ולמסקנת הגמרא החילוק ביניהם הוא האי אפשר למטעמיה והאי לא אפשר למטעמיה.** ופירש רש"י שמותר לאכול את הצנן עם כותה, אם טעמו ישראלי ואין בו טעם בשר, ולרשב"א צריך להדיחו.

מה הדין כשהסכין אינו בן יומו

איתא בגמרא (עבודה זרה ל"ט). **והקורט של חילתית** (של נכרים אסור). **מאי טעמא, משום דמפסקי ליה בסכינא. אע"ג דאמר מר גותן טעם לפגם מותר, אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא, והוה ליה כגותן טעם לשבח, ואסור.**

כוכבים (שלשו"ע צריך שישים כנגד מה שנגע בסכין, אמנם לדידן דקיימא לן שבכל האיסורים אומרים חתיכה נעשית נבילה, צריך שישים כנגד כל המקום שנאסר, אבל אותו מקום לא אוסר את שאר החתיכה. ט"ז).

וכתב הרמ"א שאם חתכם דק דק, צריך לשער שישים כנגד כל הצנן. הט"ז כתב דקאי דווקא על סכין של עכו"ם, דבשל בשר לחלב סגי לכו"ע בשישים כנגד מקום הסכין, והט"ז מעיר שזה לא לכו"ע, דלדעה קמייתא גם בזה סגי בשישים כנגד מקום הסכין. ולש"ך מיירי בסכין הבלועה בבשר, והטעם הוא שכל חיתוך וחיתוך אוסר כדי נטילה, ומיירי דווקא כשהצנן קטן מהסכין, או שאין הסכין לפנינו ולכן א"א לשער בו, אבל כשהסכין קטן מהצנן והוא לפנינו פשיטא דא"צ שישים אלא כנגד הסכין (ורעק"א דן שיספיק שישים כנגד קליפת הסכין), אבל בסכין של עכו"ם, או של איסור לדידן דקי"ל חנ"נ בכל האיסורים, א"כ כל חיתוך וחיתוך עושה נבילה בכדי נטילה, וא"כ כשחתכו דק דק צריך לשער נגד כל הצנן אף שהוא יותר מהסכין, אבל אם לא חתכו דק דק ואח"כ בישל את הצנן, אם יש שישים כנגד הנטילה שרי, וצ"ע על דברי הלבוש שכתב שצריך שישים כנגד כל הצנן, ואולי כוונתו למה שכתב מהר"מ מלובלין שאע"ג דמתחילה לא נעשה נבילה רק הנטילה, מ"מ מיד כשנותנו בתבשיל נעשה כל הצנן נבילה, כיון שהכדי נטילה הוא איסור דבוק, אבל גם זה אינו, דכיון דאין הכדי נטילה אסור מצד עצמו, וגם אינו איסור ניכר ומובדל, וגם אינו נאסר רק כדי נטילה, לא שייך למימר ביה איסור דבוק, וודאי לא דמי לכל איסור דבוק שבסימן ע"ב וצ"ב ובכמה דוכתי, וכן הבאתי בסי' כ"ב בשם יש פוסקים דלא אמרינן חנ"נ רק כשהחתיכה עומדת בפני עצמה אבל לא בחצי חתיכה וכה"ג, ואף להפוסקים דלא ס"ל הכי מ"מ מודים דלא חשיב בכה"ג איסור דבוק.

עוד כתב הרמ"א שי"א שאם חתך צנן בסכין של איסור כולו אסור (אפילו כשלא חתכו דק דק. ט"ז), וכן אם חתכו בסכין של בשר אסור כולו בחלב. וכן נוהגים לכתחילה (בין בסכין של בשר בין בסכין של עכו"ם. ש"ך), אבל בדיעבד (שכבר נתבשל בשל בשר או עכו"ם. ש"ך. ורעק"א כתב בשם המנחת יעקב שדיעבד היינו שכבר חתך את הצנן, או שאינו מצוי לקנות אחרים) אין לאסור רק כדי נטילה.

כל הנ"ל מיירי אם חתך את הצנן עצמו, אבל אם חתך את הירק שעל הצנן, לא חשיב דבר חריף. (וכן זנבות שומים ובצלים אינם חריפים. ש"ך).

צנן או סילקא שחתכם בסכין של בשר, בן יומו (אפילו מקונח ונקי, דאגב חורפיה ודוחקא דסכינא פלט הסכין גוף הטעם שבו והוי כאיסור בעין. ש"ך), או שאינו מקונח, אסור לאוכלם בחלב עד שיטול ממקום החתך כדי נטילת מקום, שהוא כעובי אצבע, או שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר שאז מותר בהדחה.

האם לרמ"א סומכים על טעימה - כתב הט"ז שבתורת חטאת כתב שעכשיו אין אנו בקיאים בטעימה זו. והש"ך כתב שלכתחילה אסור לאוכלו עם חלב ע"י טעימה (היכא שבליעה מתפשטת רק כדי נטילה. רעק"א), כדעת הרמב"ם ועוד ראשונים, אמנם אם טעמו ואין בו טעם בשר ובישלו כבר עם חלב מותר, ולכן הרמ"א לא מעיר כאן שאין סומכים על טעימה, דמיירי כאן בדיעבד, ובדיעבד סומכים על טעימת ישראל. ורעק"א כתב שצריך לטעום משני צידי החיתוך, ודן אם צריך לטעום מכל אורך החיתוך. עוד כתב רעק"א שלרמ"א לא סומכים על טעימת ישראל אלא בדיעבד.

מה נחשב סכין מקונח - כתב רעק"א שמקונח היינו שהדיחו בכונה מקודם, וצריך שאחרי ההדחה יזובו המים מראשו לסופו ומסופו לראשו ללא עיכוב, ובמנחת יעקב כתב שגם קינוח בדבר קשה מועיל, ולכתחילה לא יחתוך בלא נעיצה י' פעמים, ובחוט השני מסתפק היכא שהוא אומר שהסכין היה נקי, אי אמרינן דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. ובתבואות שור כתב שבלא מקונח שצריך נעיצה, אסור אפילו בדיעבד בהדיח היטב ולא נעץ.

וכתב השו"ע שיש **אומרים** שגם באינו בן יומו והוא מקונח צריך נטילה. וכתב הש"ך שכן דעת כל האחרונים וכן נוהגים, אמנם בשאר דברים שאינם חריפים דין סכין כשאר כלים שאם אינו בן יומו והוא נקי מותר.

כמה הסכין הבשרי מבליע בצנן - כתב השו"ע שאם לא נטל מהם כדי נטילת מקום, וגם לא טעמם, ובישולם בחלב, צריך שישים כנגד מה שנגע מהסכין בהם (ולפי שאינו יודע בבירור באיזה מקום נגע, דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לא מידכר, צריך שישים כנגד כל להב הסכין חוץ מהקתא. ט"ז. והא דסגי בשישים כנגד מה שנגע בסכין היינו כשיודע בבירור עד כמה נגע, אבל בסתמא דרך לחתוך בכל הסכין, ולא סגי בשישים כנגד הנטילה, משום שאינו יודע כמה היה לו ליטול, אי נמי מיירי שהמקום שנגע בסכין הוא פחות מכדי נטילה. ש"ך), וכן הדין אם חתכם בסכין של עובד

עוד כתב הט"ז שבארש"ט מיקרי דבר חריף אפילו כשאינו מחומוץ הרבה, כמו חומוץ שאינו חזק, ובפתחי תשובה כתב שהפמ"ג הכריע שאם אינו יכול לשתותו חי הוא דבר חריף כצנן, וכשיכולים לשתותו חי הוא כפירות חמוצים דשרי במקום הפסד, ואם הוא מלובן בביצים שוב לא הוא דבר חריף, והכל לפי ראות עיני המורה.

מי סובין שדרך לחמם מים בכלי ראשון על האש, ומערים המים על סובין שבחבית, ושוהה שם יום או יומים ונעשה מחומוץ, כתב הפמ"ג שאם הוחמו המים בקדירה חלבית בת יומה, לכתחילה אסור וביעבד שרי, דהוי נ"ט בר נ"ט, ואף בדבר חריף לא שייך זה, מ"מ הרי בשעה שקיבלו המים טעם לא היו חריפין וכשנתחמוץ אח"כ כבר חלף לו הטעם. ואם הוחמו בקדירה חדשה, אבל העירוי היה לחבית חלבית, מותר לכתחילה עם בשר כדין עלו. ודווקא כשנטלו משם את המי סובין קודם חימוצו, ואף בכלי איסור בן יומו יש להתיר, דעירוי מבשל כ"ק ויש ס' נגד הקליפה של הכלי, אבל אם נשתהה שם עד שנתחמוץ ושהה כדי שיתן על האש וירתיח אחר שנתחמוץ, אסור בין בחבית חלבית וכל שכן בחבית של איסור, דנ"ט לפגם ונ"ט בר נ"ט לא שייך בדבר חריף, ואפילו בדיעבד אסור. ואם נשתהה מעת לעת, וקודם החימוץ לקחו משם, אם הכלי חלבי מותר בדיעבד, ואם הכלי בלוע באיסור אפילו באינו בן יומו אסור, דכיון שנשתהה מעת לעת בלע, וכשנתחמוץ הוא כפוגם ולסוף השביח. ובפרי תבואה השיג על דבריו, וכתב שאם הוחמו בקדירה חלבית אסור אפילו בדיעבד (דהוי כנצלו), ובכלי של איסור בן יומו אין להתיר (ד"ל) שכל מה שנוגע ממי השפיכה בכלי נעשה נבלה מעט מעט. עוד כתב שם שאם בעת קבלת הטעם לא היה דבר חריף, לא אמרינן תו כשיחמוץ מחליא ליה לשבח, וכמש"כ החק יעקב והחוות דעת. ובמקום שמואל כתב שלפת שקורין בוריקי"ש ובל"א רויטי ריבי"ן, אם בישלו אותם מתחילה במים כדי לרככם כדרך כל המדינות, לכו"ע לא מקרי דבר חריף, אף אם נאמר דהוי כצנן ושאר דברים חריפים, דאגב המים בטל חורפיהו, וכן הורו חכמי פראג בכיוצא בזה במאכל של בצלים עם בשר שטמנו לשבת בקדרה של חלב שינה בת יומה והתירו משום שדרך העולם לבשל אותם הבצלים מערב שבת קודם הטמנה כדי להמתיקן, וא"כ בטלה חריפותם, וכ"ש לענין לפת שגם אם נדמה אותה לפירות חמוצים, הרי

עוד כתב הרמ"א שאם יש ספק אם נחתך בסכין של איסור, אזלינן לקולא, ולכן קונים הצנונות שיש בהן חיתוכין לצד זנבותיהן, כי תלינן שנעשה במרא וחצינא (דאף אם נחתכו בסכין, סתם כלי עכו"ם אינם בני יומם, ויש מכשירים באינם בני יומם. ודווקא עד חצי הצנן לצד הזנב תולים במרא וחצינא, אבל למעלה מזה לא. ש"ך), ובמקום שאין נמצא לקנות רק החתוכים בסכין, נוהגין לקנות ולהתיר ע"י נטילת מקום, (דכיון שא"א לקנות אחר הוא לכתחילה כדיעבד להתיר בנטילת מקום כדעת המקילים. ט"ז). וכתב הש"ך שהקולא בספק אינה אלא בקרי"ן, מטעם שהרבה פוסקים אוסרים רק בבן יומו וגם י"א שרק בצנן אסור, אבל בצנן שאסור לכו"ע גם בספק אסור. והפתחי תשובה הביא שהפלתי מקשה על הש"ך שהרי יש לירק חזקת היתר, ואף בשל תורה אזלינן לקולא. ובתולדות יצחק כתב שהעמד דבר על חזקתו אומרים כשאיתיליד ליה ריעותא מחמת עצמו, אבל אם הריעותא מחמת דבר אחר של ספק תערובת איסור שנתערב בו לא אמרינן העמד דבר על חזקתו, והעלה שדברי הרמ"א נכונים ודלא כהש"ך, מפני שגם בצנן יש כמה צדדים להקל.

וכתב הט"ז שדבר חריף שנמלל בתוך קערה חלבית נקיה מותר לאוכלו עם בשר, דאין כאן אלא דוחקא דסכינא ולא שמוננות.

עוד כתב הט"ז שדבר חריף שבלע חלב והוכנס לקדירה בשרית ויש שישים כנגדו, מותר לאכול את המאכל הבשרי יחד עם הדבר החריף וא"צ להסירו, (ואף שחתכה שנאסרה מבליעת איסור נשארת באיסורה לעולם (כמבואר בסימן ק"ו), שאני התם שכיון שנאסרה א"א לה לחזור להתירה, משא"כ הכא שהבליעה היא היתר), אבל אם הסכין היה בלוע באיסור צריך להסיר את החתכה אף אם יש שישים כנגדה.

פסקי ההלכה סעיף ב'

מה נחשב דבר חריף – אם חתך בסכין הנ"ל שומין ובצלים וכרישין (ותמכא שקורין קרי"ן) וכיוצא בהם מדברים החריפים ופירות חמוצים ודגים מלוחים, דינם שוה לחתך בו צנן.

וכתב הרמ"א דמ"מ מותר לאכול מרקחות חריפים של נכרים, כגון זנגביל וכיוצא בו, דיש להם כלים מיוחדים לכך, או שהם תולשים אותם.

וכתב הט"ז ש"א שתפוחים חמוצים לא מיקרי דבר חריף, ובמקום הפסד יש לסמוך על זה.

שנתערב בביצים הוא מועט, ואין בזה חריפות כ"כ להחזיר לשבח פליטת המכתשת.

פסקי ההלכה

תבלין (או מלח ושאר דברים חריפים. ש"ך) שנדוכו במדוכה של בשר בת יומה, אסור לאוכלם בחלב. (שו"ע). וכתב הרמ"א שיש אוסרים אפילו באינו בן יומו.

הט"ז והש"ך הקשו על השו"ע שבסימן ק"ג סעיף ו' הוא אוסר אפילו באינו בן יומו, ולכן כתב הש"ך שהלכה כהרמ"א שאסור אפילו באינו בן יומו. ורעק"א כתב בשם האחרונים שדעת המחבר להקל בצירוף דעת הפוסקים דנ"ט בר נ"ט מותר בחריף ודוחקא, אבל לקמן (בסי' ק"ג) מייירי באיסור ומשום הכי אסור, דעל סברא זו לחוד דלא מחלי' לשבח רק חלתית לא סמכינן, וכתב שלענ"ד י"ל דהכא סמכינן בצירוף הפוסקים דרק בצנן דוחקא וחריף מפליט אבל לא בשאר דברים חריפים, ומש"ה בסעיף א' לא הכריע דבצנן אסור, והכא בתבלין הכריע להקל בצירוף דלא פלט ובלע כלל, ובסימן ק"ג דמייירי בבישול דודאי בלע אסור.

וכתב הש"ך שאם התבלין לא נדוך, רק היו נתון במדוכה, אינו מפליט או בולע.

סעיף ד'

האם אחרי ב' חיתוכים נתבטל טעמו של

איסור

מי לימוני"ש (-מיץ לימונים) או חתיכות דג מלוח שמביאים העכו"ם בחביות, מותרים, מפני שמביאים הרבה ביחד, ואף אם נאסרו מקצתן שנחתכו בראשונה עם סכין של עכו"ם, שהרי הם חריפים, נתבטלו באחרים הנחתכים אח"כ שאינם נאסרים כיון שכבר נתבטל טעם הסכין בראשונים, ולכן כולם מותרים.

וכתב הרמ"א דה"ה כל כיוצא בזה, ולכן אוכלין בקצת מקומות הכרוב שקורין קומפש"ט, אע"פ שהוא פרוס וחותר (לאחר שנתחמץ, דמה שחותכים קודם חימוצו אין בו שום חשש. ט"ז), ויש מקומות שמחמירים בזה, ואין לשנות המנהג, אבל שאר דברים שאינם חריפים (הט"ז) מגיה על פי התורת חטאת 'שאינם חמוצים כ"כ', דאל"כ מאי קמ"ל) כגון תפוחים או לפתות יבשים וכדומה, נוהגין בהן היתר כמו בלימוני"ש ואין להחמיר כלל.

גם בזה מתיר הט"ז במקום הפסד, ובלפת יש לצדד ולהקל גם שלא במקום הפסד. ובפנים מאירות מבואר שכל דבר חריף שנתבשל פקעה חריפותו, ובבאר יעקב חולק עליו משום שנראה בחוש שתבלין נשארם חריפים אפילו אחר הבישול וכן תמכא, ולכן אם הוחמו דברים חריפים אחר שנתבשלו בקדרה של איסור אינו ב"י אוסרים אם לא שידענו בבירור שבטלה חריפותם כגון בצלים, אבל מסתמא אין להקל, והבאר יעקב כתב דאף מן הסתם היכא דאיכא קצת צדדים להיתרא יש להקל ולהתיר מכח ס"ס, דילמא הלכה דדווקא קורט של חלתית מכליא ליה לשבח, ודלמא כבר בטל החריפות.

וכתב הש"ך שדגים מלוחים ביותר להשו"ע אסורים כדי נטילה ולרמ"א הכל אסור, דאגב חורפיה דמלח ודוחקא דסכינא בלעי טפי, אבל כשהם מלוחים במעט מלח סגי בגרידה, ואם חתכם לפני שנמלחו סגי בהדחה.

עוד כתב הש"ך שברמ"א מבואר שזנגויל מותר רק משום שיש לנכרים כלים מיוחדים לקצירתו, ומשמע דאי לא הכי אסור אפילו כשהסכין אינו בן יומו, אמנם בסמ"ג מבואר שזנגויל שנחתך בסכין שאינו בן יומו מותר, ומבואר שאינו חריף כ"כ להשביח אינו בן יומו, וכ"כ מהרש"ל, ולכן כתב הש"ך שאין להחמיר בזה.

כתב הפתחי תשובה בשם מהר"ר דניאל, שבצלים קטנים אינם חריפים כ"כ, ואם חתכם בסכין שאינו בן יומו יש להקל במקום הפסד.

סעיף ג'

תבלין שנדוך במדוכה בשרית

כתב בספר התרומה שתבלין שנדוכו במדוכה של בשר, אין להתירם בחלב משום נ"ט בר נ"ט, דתבלין חזק וחריף, והמדוך הוא כבית שאור, וגם פלפלין חריפים הוי כמו צנן שחתכו בסכין דלא שרי מחמת נ"ט בר נ"ט ואסור משום טעם ממש הנבלע שם.

וכתב הרשב"א שביצים שנכתשו במכתש חלבי שאינו בן יומו, וחזרו וכתשו בו ביום ביצים עם מרק בשר, ואת הביצים הראשונים שמו בתרנגולת, הכל מותר, הראשונים לפי שהם נ"ט בר נ"ט אפילו היה בן יומו, והשניים שעם המרק לפי שהמכתש לא היה בן יומו, ואף ששמים תבלין בביצים, והתבלין הוא דבר חריף, שאני הכא שהתבלין

וחצינא, משא"כ הכא דקרוב הדבר שחותכין אותן בסכין שלהם.

סעיף ה'

סכין בשרית שחתך בה קישות וליפתא

איתא בגמרא (חולין ק"א:): אמר חזקיה הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאכלם בכוחה, צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאכלו בכוחה. והני מילי צנון דאגב חורפיה בלע, אבל קישות גריד לבי פיסקי ואכיל, קילחי דליפתא שרי, דסילקא אסירי, ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי.

וכתב הר"ן דהא דלא סגי לקישואים בהדחה, מפני שמתוך לחותן ע"י ההדחה הבהר היה נשרף יותר, ולפיכך גורר אותם ודיו, והגרירה פחותה מן הקליפה שהקליפה צריכה שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולה כאחד, משא"כ בגרירה.

וכתב הטור שאם חתך בו לפת אפילו גרירה אין צריך רק הדחה בעלמא, ולא עוד אלא אפילו צנון שחתך אחר הלפת שרי בהדחה כמו הלפת.

והנה בגמרא לא מוזכר שצריך הדחה, וגם הר"ן כתב שקילחי דליפתא שרו לפי שהלפת אינו חריף אלא מתוק ואין טעם שזמן ניכר בו ומשמע בגמרא שא"צ לא גרירה ולא הדחה, וכן מטין דברי רש"י, אמנם הרשב"א כתב דבעי הדחה, וכוונת הגמרא שאינו אסור כצנון וא"צ גרירה כקישות ואבטיח, והדחה לא חשיב ליה למימני, דפשיטא דכל שנחתך בו ואפילו צנון מתוק מידי הדחה לא נפיק.

והיה נראה שכיון שחתך בו לפת פעם אחת נתבטל טעם הסכין ואפילו יחתוך בו כמה פעמים צנון וכיוצא בו שרי בהדחה, אלא שבסמ"ג מבואר שהקולא היא רק בצנון אחד שחתכו אחרי הלפת, ובאמת כן משמע בגמרא שלא אמרה 'ואי חתך ביה ליפתא ברישא שפיר דמי'. ומדברי הרשב"א נראה קצת שלפת מועילה רק להתיר סילקא, מפני שהיא מונעת כח משיכת הסילקא, ולא להתיר צנון שהוא חריף, וכן משמע בגמרא שמביאה דין לפת על דין סילקא ולא על דין צנון, אבל ספר התרומה ושערי דורא והטור מתירים בהדיא לחתוך אפילו צנון.

וכתב הט"ז שמהרמ"א משמע שהמחמירים לא מחמירים בלימוני"ש, אמנם באמת להכלל יש טעם אחד, והמחמירים מחמירים גם בלימוני"ש, וה"ה במרקחת דברים חריפים כמו זנגוויל אסור למחמירים, ועל כן המחמירים יחמירו גם בזה, דאל"כ הוי תרי מילי דסתרי אהדדי.

עוד כתב הט"ז בשם התורת חסאת שכיון שמקילים בדבר שנפשו של אדם קצה עליו, יש ג"כ להקל אם חתך תולעת עם הפרי שמותר ע"י קליפה מעט, הואיל ואף בצנון אין אוסר יותר מכדי קליפה.

הש"ך כתב בשם הב"ח שטעם ההיתר בלימוני"ש הוא דס"ל דלא אמרינן חורפיה מחליא לשבח אלא בחלתית, וכיון דסתם כלי של עובדי כוכבים אינו בן יומו, אין שם איסור אלא מפני שמנונית הקרוש על הסכין, וזה נתקנה בראשון ושני, וא"כ לדידן דקיימא לן כספר התרומה שגם צנון ושאר דברים חריפים משביחים טעם פגום, כל הלימונים נאסרו, וכ"כ הטור (או"ח תמ"ז) שלדעת ספר התרומה זיתים שכבשם ונחתכו קודם הפסח בסכין של חמץ שאינו בן יומו, כל הזיתים בלעו טעם חמץ, ודלא כהרמ"א כאן שמתיר הלימוני"ש. אבל הש"ך סובר שגם לדברי ספר התרומה מותר כאן, דלימוני"ש וכיוצא בו כיון שאינם חריפים כמו הצנון א"כ לא מחליא אלא מה שבלוע בדופני הסכין, שנתבטל בראשון ושני דזה הוי מחליא ליה, ושוב אין כח להלימוני"ש להשוות לשבח מה שבלוע מבפנים אלא מה שנתבטל כבר, אבל צנון ודכוותיה שהם חריפים טובא אפילו מה שבלוע מבפנים משוי ליה לשבח, וזה מוכרח בדברי הרמ"א, (ובזיתים אסור מפני שהם חריפים פחות הלימונים, או דאדרבה הם חריפים כמו צנון). ובאופן אחר מבאר הש"ך שבאמת ודאי לענין דינא אין לסמוך על זה שכבר נתבטל טעם הסכין, ומהאי כתב הרמ"א שבמקום שנוהגים להחמיר אין לשנות, ורק משום שנהגו היתר בלימוני"ש וכדומה כתב הרמ"א ליישב המנהג שסומכים על הטעם שהטעם כבר התבטל בראשונים, בצירוף עוד צדדים להתיר, ד"ל שחתכו אותם בסכין חדשה, די ש להם כלים מיוחדים לכך, וגם יש פוסקים המתירים גם בצנון בסכין שאינו בן יומו, וגם יש פוסקים שדווקא צנון נחשב חריף ולא שאר דברים, אמנם בלא הטעם שנתבטל בראשונים אין להתיר בלימוני"ש, אף שבסעיף א' נתבאר שקונים צנונות מעכו"ם משום שיש ספק אם נחתך בסכין של איסור, דהתם יש לתלות במרא

יפסיד כולו, ומ"מ ישטוף עליו מים ויעביר עליו בכח חודו של סכין, וא"צ גרידה ממש מבשר הדג, ואפילו ידעין שהסכין בן יומו די בכך. פתחי תשובה בשם החוות יאיר.

סימן צ"ז

סעיף א'

לישת עיסה בחלב

איתא בגמרא (פסחים ל"ו.) **אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה. וכו'.** **כעין תורא שרי.**

ופירש רש"י כעין תורא - מעט כעין של שור, דכיון דאכיל ליה מיד בבית אחת ולא משהי ליה, לא חוששים שישכח שזה נילוש בחלב.

והרי"ף פירש ששינה את צורת הפת לצורה כעין השור וכדומה, שמתוך כך יזכור שיש בה חלב. וכ"כ הרמב"ם והרשב"א.

וכתב השערי דורא בשם התרומת הדשן ששני הפירושים נכונים להלכה, דתרווייהו סברות יפות הן.

עוד כתב השערי דורא שאותם לחמים שעושין לכבוד שבת לחם משנה, אופין אותם עם הפשטיד"א לכתחילה, משום דדבר מועט הוא ונאכל מהר בשבת, והוי כעין תורא.

וכתב בהגהות אשר"י דאע"ג דריחא מילתא היא, שרי לכתחילה לאפות פשטיד"א שלנו שהן מכוסות מלמעלה בתנור עם הפת, מפני שהתנורים שלנו גדולים הם, אמנם אם זב שומן הבשר חוץ לפשטיד"א ונבלע בתנור, אע"פ שהפת רחוקה מן הפשטיד"א אסור לאכלה אפילו במלח, והואיל וכן טוב ליזהר שלא לאפות שום עיסה ממואלת עם הפת בתנור, שמא יזוב ממנה שומן ולא אדעתיה, אלא יאפה הפשטיד"א ויסיק התנור ואח"כ יאפה הפת. וכתב על זה בשערי דורא, שאע"פ שהאידינא רגילים לאפות את העיסות הממואלות במחבת, מ"מ יש לחוש, ויש שמקילים ושמם אותם בפי התנור ממש. (וע"ע בזה בסעיף ג').

פסקי ההלכה

וכתב הרשב"א שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין ליפתא וסילקא, ולא ידוע למה. והבית יוסף כתב שהרמב"ם סובר שטעם האיסור בצנון (וה"ה בשאר הדברים החריפים) הוא בגלל השמנונית שעל הסכין, שהיא נדבקת ביותר בדברים חריפים, ולפת לאו דווקא, דה"ה אם חתך בו לחם או ירק או פרי אחר, ולפת או לחם וכדומה מקנחים את השמנונית מהסכין, ולפיכך מותר לחתוך בו צנון, וכן דעת הרי"ף, אא"כ בגירסה שלהם בגמרא לא היה כתוב דין ליפתא וסילקא.

פסקי ההלכה

חתך קישואים בסכין של בשר, מותר לאכלם בחלב ע"י גרידה בלבד, שיגרוד ממקום החתך. (שו"ע). וכתב הט"ז דבהדחה לא סגי כיון שהוא לח. וגרידה פחותה מקליפה, דקליפה צריכה שתהא גסה קצת שתוכל להנטל כולה כאחת. וכתב הש"ך שבגרידה סגי אע"פ שסתם סכין שמנוניתו קרוש על פניו, דמדינא הוי סגי בהדחה כמו בלפת כיון דצונן בצונן הוא, אלא שמתוך לחותה א"א להדיח אותה דאדרבה ע"י ההדחה נסרך בהם יותר, ולכך סגי בגרידה.

חתך לפת בסכין של בשר, אפילו גרידה אינו צריך, אלא הדחה בעלמא. ולא עוד אלא אפילו צנון שחתך אחר הלפת שרי בהדחה כמו הלפת, לפי שטעם הלפת משונה ומבטל טעם הנפלט מהסכין. (שו"ע). וכתב הש"ך שבתורת חטאת כתב בשם האיסור והתר שלכתחילה אסור לחתוך בו צנון כדי לאוכלו עם בשר, אע"פ שכבר חתך בו לפת, אבל מהרש"ל חולק ומתיר אפילו לכתחילה, וכן משמע מלשון ספר התרומה והשערי דורא והטור והבית יוסף, וכ"כ האגודה, אמנם משמע בגמרא ובפוסקים שאסור לחתוך לפת כדי לחתוך בו אח"כ צנון.

וכתב הרמ"א דדווקא לפת שטעמו משונה הדין כנ"ל, אבל ירק או לחם ושאר דברים לא. ואפילו בלפת אין להתיר לחתוך צנון רק פעם אחת, אבל לא הרבה פעמים, אם לא שחתך כל פעם לפת בין חתיכת צנון לצנון.

דג שנפתח בסכין של עכו"ם, ידיחנו וישפשף במקום נגיעת הסכין יפה יפה, ואף שקישואים שהם חלים בעי גרידה, והכי נמי בדג, י"ל שבקישואים דבר קל הוא לגרוד קצת מבי פסקי, דלא מיירי כשנחתכו דק דק, דאיך יגרוד כל חתיכה קטנה מכל צדדיה, ועוד דאם נחתך דק דק אפשר דמותר ע"י החיתוכים האחרונים, משא"כ בדג שא"א לגוררו ללחותו, ואם נאמר שיקלוף מקום החתך

בר נ"ט, (וכתב עוד טעם דכיון ששם החמאה היתה דבר מועט ואין בה בכדי נתינת טעם בפת, מותר לכו"ע, ונ"מ בין הטעמים אם מותר לאכול הפת עם חלב, דנ"ט בר נ"ט לכתחילה אסור, אבל לעם השני מותר כיון שכבר נתבטל). ולענין אם צריך שישים בכל עוגה בפני עצמה, או שכל מה שבתנור מצטרף, נראה דיש להקל כאן כמ"ש הרמ"א לקמן סי' ק"ח לענין ריחא עי"ש באורך.

דיכה בשמים במדוכה בשרית - כתב הט"ז שמדוכה שדכים בה בשמים, ומשתמשים בבשמים הן עם בשר והן עם חלב, ופעם אחת דכו שם שום עם מרק של שומן אווז, ואח"כ מחזירים רוטב זה על האווז, אסור לדון במדוכה זו עוד בשמים אפילו כדי לאוכלם עם בשר, שמא יבוא לאכול בחלב, וצריכה הכשר דווקא, ואפילו בדיעבד אסור בלא הכשר, (ורק כאשר המדוכה מיוחדת לבשר מותר, דבזה אין לטעות).

בליעה מקרקעית התנור - כתב הט"ז שנשאל על אשה שאפתה פלאדי"ן של גבינה על קרקע התנור בלי כלי, ואח"כ שמה באותו מקום קדירה של בשר ורותחת. והשיב שאין כאן איסור, דחרסית של תנור שבלעו מן החלב לא גרע מקדירה שמבשלין בתוכה חלב שנגעה בקדירה של בשר שאין בזה איסור, כמ"ש הפוסקים בשתי קדירות שנוגעות זו בזו, והביאם הרמ"א סי' צ"ב סעיף ח', ומה שהחמיר כאן במחבת היינו דווקא לכתחילה.

מה נחשב שינוי צורת הפת - כתב המהרי"ט שאין מועיל שינוי רק בביתו, אבל לעשות פת מרובה למכור בשוק אסור, דהאורחים לא יכירו בשינוי, ואין לסמוך שיודיע להם, שמא ישכח. וכתב החוות דעת ששינוי מועיל רק כששינה בשעת אפיה, דלא היה עליו איסור כלל, אבל לעשות שינוי אחר שכבר נאסר אינו מועיל, וכן אין מועיל לחלקו להרבה בני אדם שיגיע לכל אחד דבר מועט, כיון שכבר נאסר ונעשה נבילה, וכן דעת הפמ"ג דלא כהפלתי בשם זקינו. פתחי תשובה.

עוד כתב המהרי"ט דהא דאסור אם ליכא שינוי, היינו דווקא היכא דאיכא חשש שיאכלן עם גבינה ביחד, אבל **דברים שאין חשש שיבוא לאוכלם עם חלב**, כמו אותם הממולאים במיני מתיקה שאין דרך לאוכלם עם גבינה, מותר ללוש אותם עם שומן, ולא חיישינן שמא אחריהם יאכל גבינה, דדיינו במה שאסרו ואין לנו לגזור גזירה אחרת עליה עי"ש עוד טעמים לזה. פתחי תשובה.

אין לשין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. כיוצא בו אין אופין פת בתנור שטחו באליה, ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב.

אם לש כל הפת אסורה, אפילו לאוכלה לבדה (שמא יבוא לאוכלה עם בשר. ש"ך).

דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר לאפות.

וכתב הרמ"א שלכן נוהגים ללוש פת עם חלב בחג השבועות, או בשומן לכבוד שבת, כי כל זה נחשב כדבר מועט, וגם צורתן משונה משאר פת. וכ"ש שמותר לאפות פלאדי"ן או פשטיד"א.

עוד כתב הרמ"א שאין לאפות שום פת עם פלאדי"ן או פשטיד"א בתנור (אפילו רחב ואינו משופע. ש"ך), דחיישינן שמא יזוב מן השומן על הפת, ואם זב תחתיו דינו כאילו נילוש עמו. ונוהגים לשים את העיסה הממולאת בפי התנור, ואפילו אם היא במחבת נוהגים להחמיר לכתחילה לשומה בפי התנור.

בהא דכתב הרמ"א 'אם זב תחתיו', כתב הט"ז שכל שמתפשט חוט לפשטיד"א ונבלע בתנור חוששים שהלכה הבליעה עד הפת, אע"פ שלא רואים את השומן ממש תחת הפת. וכתב הש"ך שלענין דיעבד, אם אין התנור משופע, או שהפת למעלה מן הפשטיד"א, לא מחזקינן איסורא דשמא זב, כיון דאפילו זב לא זב תחת הפת עצמו, אבל אי חזינן דזב מן הפשטיד"א לחוץ, אפילו אינו זב תחת הפת עצמו אלא הפת רחוק מן הפשטיד"א, הפת אסורה אף בדיעבד, (דמספקא לן אי בישול מפעפע בכל הכלי או לא, וממילא היכא דלא חזינן דזב איכא ספק ספיקא, ספק זב או לא זב, ואת"ל זב שמא לא פעפע בכולו, אבל כשהתנור משופע מסתמא זב תחת הפת עצמו, וכן כשחזינן דזב ליכא אלא חדא ספיקא כנ"ל. ואע"ג דבהגהות איסור והתר כתב שגם בלא ראה שזב איכא ספק ספיקא ספק זב או לא, ואת"ל זב שמא לא יאכלו עם חלב, שמא לא חשיב לרמ"א האי דשמא לא יאכלו עם חלב ספיקא כלל, דכיון שרגילות הוא לאכול פת עם כל מיני אוכלים קרוב הדבר לאוכלו ג"כ עם חלב, ולפ"ז מ"ש הרמ"א 'ואם זב תחתיו' היינו תחת הפשטיד"א אפי' רחוק מן הפת. והב"ח הביין שכוונת הרמ"א שזב תחת הפת ממש, וחלק עליו, ובאמת הרמ"א אוסר גם כשלא זב תחת הפת ממש). וכתב הפתחי תשובה שדעת מהר"ר עוזר שהרמ"א אוסר רק בזב תחת הפת ממש, דאל"כ הוי נ"ט בר נ"ט דשרי בדיעבד. וכן הקשה הפלתי על הש"ך, והחוות דעת כתב דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט רק כשטעם האחר הוא בלוע כבר, אבל בשעת בישול לא. ובבית אפרים התיר כשלא זב תחת הפת ממש מטעם נ"ט

פסקי ההלכה

תנור שטחו באליה, אין אופים בו פת עד שיסיקנו מבפנים עד שיתלבן. ואפילו אם הוא של בוכיא (-כלי חרס שמסיקים תחתיו ואופים עליו עוגות) אין לו היתר על ידי היסק מבחוץ.

וכתב הט"ז שכאן דנים את הבשר כבעין (דלא כסעיף הקודם שכתב שם הט"ז שמה שנפל לקרקע התנור דינו כבלוע בקדירה), משום שמטיח את השמנונית עצמה על התנור, ולחות זו אינה מתקנחת היטב בתנור (אבל שם מקומו יבש).

מבואר במהרי"ט שאפילו בפחות מכדי נתינת טעם אסור, משום דהאיסור עומד במקומו ואינו מתבטל. וכ"כ החוות דעת, וס"ל לחלק בין אם נפל על הפת או שנדבק בתנור שטחוהו באליה, דאז לא מהני שישים, ובין אם נילוש החלב בתוך הפת דאז שרי אי איכא שישים. והבית אפרים חולק וסובר שבכל ענין מהני שישים, אלא שצריך נטילה באותו מקום.

סעיף ג'

פת שנאפתה בתנור יחד עם בשר

איתא בגמרא (פסחים ע"ו): **אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר גבילה כחוש, אסור, מאי טעמא מפטמי מהדדי. ולוי אמר אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר גבילה שמן מותר, מאי טעמא ריחא בעלמא היא, וריחא לאו מילתא היא.**

עוד איתא בגמרא (שם) **תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא, פת שאפאה עם הצלי בתנור, אסור לאכלה בכותח. ההיא ביניתא דאיטויא בהדי בישרא, אסרה רבא מפרזקיא למיכלה בכותחא.**

שיטת רש"י דהלכתא כלוי, ושיטת רבינו תם דהלכתא כרב, והרא"ש הביא את ב' השיטות והטור כתב דס"ל כר"ת. וכתב הרשב"א שפת שנאפתה בתנור עם בשר, יש מהגאונים שאסרו לאכול פת זו, דריחא כטעמה, ויש שהתירו, וכן נראה.

פת שנאפה עם עיסה שאין בה שומן בעין אלא טעם בלוע, כתב הפני אריה שאפילו נגע בה ע"י לח רותח מותר בין עם בשר בין עם חלב, דנ"ט בר נ"ט הוא, אלא דלכתחילה אסור (כמ"ש הרמ"א צ"ה ב'), אבל בדיעבד אם נתנו לתוך החלב מותר לאוכלו, ועם בשר מותר לאוכלו אפילו לכתחילה, ולא גזרינן שמא יאכלנו בחלב כיון דבדיעבד אף אם אכלו בחלב לאו איסורא קאכיל.

בפתחי תשובה מציין לכמה נדונים בפוסקים: א' אם מותר לתת חלב לתוך יין כדי שיהיה לבן וצלול. ב' ככר שנילוש בבשר או חלב ונאסר ונתערב בככרות אחרות, מה דינם. ג' האם בלש ככר עם חלב בשוגג קנסו לאסור או לא (ומסתימת הפוסקים משמע שגם בשוגג אסור).

סעיף ב'

תנור שטחו בבשר

איתא בגמרא (פסחים ל'): **ההוא תנורא דטחו ביה טיחיא, אסרה רבא בר אהילאי למיכליה לריפתא אפילו במילחא לעולם, דילמא אתי למיכליה בכותחא. מיתיבי אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה, כיוצא בו אין טשין את התנור באליה, ואם טש כל הפת כולה אסורה, עד שיסיק את התנור, הא הוסק התנור מיהא שרי. תיובתא דרבא בר אהילאי תיובתא. אמר ליה רבינא לרב אשי וכי מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי אמאי קאמר רב קדירות בפסח ישברו, אמר ליה התם תנור של מתכת הכא בקדירה של חרס, ואיבעית אימא הא והא בשל חרס - זה הסיקן מבפנים וזה הסיקן מבחוץ, וכי תימא הכי גמי ליעבד ליה הסקה מבפנים, חייס עליה משום דפקעה, הלכך האי בוכיא הסיקו מבחוץ הוא ואסור, ואי מלייה גומרי שפיר דמי.**

וכתבו התוספות והמפרשים דדווקא בעינן שיוסק התנור, ולא סגי בקינות, מפני שא"א לתנור להתקנח יפה ונדבק בו השמנונית והוי בעין עד שיוסק.

כתב הבית יוסף שנראה דמהני הכא אי עבדינהו כעין תורא, כמו בלש את העיסה בחלב, וכ"כ הרמב"ם והרשב"א.

אלא טעמו של איסור, ומ"מ פת שאפאה עם הצלי ודגים שצלואם עם הבשר אסור לאוכלם בחלב.

והרשב"א כתב שמבואר בראשונים שלכתחילה אין לאפות פת עם צלי כדי לאוכלה בחלב, אבל מהירושלמי מבואר שלוי מתיר אפילו לכתחילה, וראוי לחוש לדברי הראשונים, אבל בדיעבד הלכה כלוי.

והמרדכי כתב בשם ההגהות מיימוני שנהגו נקיי הדעת דמגנצ"א לתקן כיסוי לפשטיד"א או לפלדון"ן כשאופים אותם עם הפת, ולכוף שפופרת על הנקב שבכיסוי כדי שלא יצא הריח, אבל בלא כיסוי לא, ואסור לאכול הפת עם חלב, ואם נבקע הכיסוי או השפופרת מותר דהוי דיעבד, ובלבד שלא יגע הפת בשומן.

והמרדכי מביא ששיטת ראבי"ה היפך מסברת הריף והרמב"ם, דס"ל שרב לא אסר אלא בבשר שחוטה ובשר נבלה שקולטין הריח ביותר מפני הפיטום, אבל לא ס"ל להא דתני רב כהנא פת שאפאה עם הצלי אסורה לאכלה בכותח, דלרב שרי אפילו בלא כיסוי, והסכים עימו המרדכי.

מסקנת הבית יוסף להלכה כדעת הריף והרמב"ם ורוב הפוסקים, להתיר בדיעבד ולאסור לכתחילה לאפותם בתנור צר.

וכתב הרשב"א דמלישנא דפלוגתא דרב ולוי משמע דלא נחלקו אלא כשבשר שחוטה ונבילה אחד מהם שמן, אבל כששניהם כחושים לכו"ע ריחא לאו מילתא.

מה הדין כשכל אחד נמצא בקדירה נפרדת - כתב הרשב"א דהיכא שכל אחד נמצא בקדירה נפרדת אין לחוש לריחא, כדאמרין התם (פסחים ע"ו): אליבא דרב שאוסר בריחא שאם צלה **כעין שתי קדרות** מותר, ופירש רש"י כעין שתי קדרות - שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע, דכיון שכל אחד בקדירה בפני עצמה ליכא ריחא כולי האי, אפילו בתנור צר, ואפילו כשפי

הקדירה מגולה, ואמרין נמי (ע"ז י"א): **לא הלכת לצור מימין וראית ישראל וגוי ששפתו שתי קדירות זו אצל זו ולא חשו להם חכמים**. והביאו הטור בסימן ק"ח, וכ"כ הר"ן שגם לפוסקים כרב דאמר ריחא מילתא היא, הני מילי בצלי אבל בקדירה לא. והבית יוסף מדייק ממקורות הרשב"א שגם את בקדירות יש צלי שרי.

כתוב בכתבי התרומת הדשן דאפילו למ"ד ריחא מילתא היא, מותר לצלות כבד בתנור עם תבשיל שמן ואין כאן בית

דין תנורים גדולים שלנו - כתבו התוספות על דברי רבינו תם שפסק דריחא מילתא, דמ"מ בתנורים הגדולים שלנו נראה שמותר לאפות לחם עם פשטיד"א, דהואיל ומכוסות היטב הוי כעין שתי קדירות, ואפילו פלדוני"ש שיש להרחיק אין נראה לרבי שיהא אסור, דיש אויר הרבה בתנור וההבל מתפשט. וכ"כ הסמ"ג והסמ"ק והמרדכי וההגהות מיימוני והרשב"א והר"ז"ה והרא"ש שדווקא בתנורים קטנים דנפיש טעם פיטומייהו, שהתנורים שבימי חכמים קטנים היו, אבל בתנורים גדולים כעין שלנו מותר לאפות פת עם צלי.

וכתב הסמ"ק שתנור המחזיק י"ב עשרונים של מצות זהו תנור גדול. ומדברי הר"ז"ה נראה שדי שהתנור יהיה חב קצת וא"צ שיחזיק י"ב עשרונים.

וכתב ההגהות מיימוני שי"א שאפילו למ"ד ריחא לאו מילתא היא, הני מילי בתנורים שלהם שפיהם למעלה, אבל בתנורים שלנו שפיהם מן הצד מחזיק ריחו ומפטם כל מה שבצידו, ולכן מודו כולי עלמא דלכתחילה אסור. וכתב הבית יוסף דליתא להגהה זו, שלא נודע מי אמרה, וכל הראשונים הנ"ל הקלו בתנורים שלנו.

וכתבו התוספות דתחת המחבת שלנו שקורין טריפי"ד שאופים תחתיה פשטיד"א ריחא מילתא היא כמו בתנורים שלהם.

האם לפי לוי מותר לכתחילה - הריף פסק כלוי, וכתב דלא שרי לוי אלא בדיעבד ולא לכתחילה, דהא שצלאו קאמר ולא קאמר צולין לכתחילה. עוד כתב הריף שגם לפי לוי אסור לאכול עם חלב פת שנאפתה עם בשר, דכיון שמותר לאוכלה לבדה, אם נתיר לאוכלה עם חלב אישתכח כמאן דשרי לצלות לכתחילה בשר שחוטה עם נבילה. והר"ן כתב טעם אחר, שכיון שריח הבשר נגרש בהם, הטועם אותם יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהם, וכשיאכלם עם חלב מיחזי כבשר בחלב, (משא"כ בשחוטה ונבילה שאין טעם הנבילה מורגש בשחוטה, ועוד דשמא זו חומרא מיוחדת בבשר בחלב, דהחמירו בבשר בחלב יותר משאר איסורין משום דלא בדילי אינשי מיניה מפני שכל אחד היתר בפני עצמו, כמו שהחמירו בו שלא להעלותו עם הבשר על השולחן משא"כ בשאר איסורין).

וכן דעת הרמב"ם שאסור לצלות בתנור אחד שחוטה ונבילה, ואם צלאם כך השחוטה מותרת, אפילו אם האסורה שמינה הרבה והמותרת רזה, שהריח אינו אוסר

פסקי ההלכה

פת שאפאה עם הצלי, ודגים שצללם בתנור אחד עם הבשר, אסור לאוכלם בחלב. והני מילי בתנור קטן, אבל בתנור גדול המחזיק י"ב עשרונים (וכל עשרון הוא שיעור חלה מ"ג ביצים וחומש. ש"ך), ופיו פתוח, מותר. ואם הצלי מכוסה, וכן פשטיד"א שמכוסה הנקב שבו, מותר אפילו בתנור צר.

וכתב הרמ"א עיין לקמן סימן ק"ח כיצד נוהגים.

וכתב הש"ך שדין דגים שצללם בתנור אחד עם בשר שנתבאר כאן, זה מצד איסור בשר בחלב, ומה ששייך לסכנה יתבאר להלן סימן קט"ז. ודיני ריחא מילתא יתבארו בסימן ק"ח.

לדעת היד אליהו שיעור י"ב עשרונים הוא בכל חלל התנור, ודעת הפמ"ג דבעינן שקרקעית התנור תחזיק י"ב עשרונים של פת עבה טפח. פתחי תשובה.

מיחוש, ונתן טעם לדבר. וכתב הבית יוסף 'ואין טעמו נראה בעיני'.

דבר חריף - כתבו המרדכי והרשב"א שבצל שצלאו עם איסור, הבצל נאסר, דדבר חריף שואב טובא, מידי דהוה אפת חמה וחבית פתוחה דאפילו מאן דאמר ריחא לאו מילתא היא מודה הכא.

כתבו התוספות שאם יש שמנונית איסור על המרדה, אסור לתת עליה היתר כל היום, אבל כשאינה בת יומה מותר להשתמש בה לכתחילה, ולא גזרו אטו בת יומה אפילו לכתחילה, כיון דלא אפשר, שהרי הגוי לא ישמע לו לעשות מרדה חדשה בכל פעם ופעם שישפוך עליה של איסור.

כתב האגור בשם המהרי"ל שפת שנאפה עם צלי של גוי, אע"פ שרוב הפוסקים פסקו דריחא לאו מילתא בתנורים שלנו, אם יש פת אחרת חשוב כמו לכתחילה, ולמה תניח ההיתר ותאכל האיסור, אבל אם יש דוחק למצוא פת אחרת יש לסמוך על המתירים. ודעת הבית יוסף להתיר, דדיעבד מותר גמור הוא.

הלכות תערובות

מיהו הקפילא שנאמן לומר שאין הטעם נרגש, והאם בעינן שיהא מסיח לפי תומו

דעת הרשב"א ש'קפילא' א"צ להיות אומן, אלא אפילו סתם בן אדם, דכל טעם שאינו נרגש לסתם בן אדם אינו טעם, ולא אמרו 'קפילא' ארמאה' אלא משום שסתם גוי משקר אבל קפילא לא מרע נפשיה, וממילא קפילא נאמן אפילו אם הוא יודע ששואלים אותו לענין איסור והיתר, ומסיח לפי תומו נאמן גם בשאר בני אדם, ויש מחמירים שאין סומכים אלא על קפילא ובמסיח לפי תומו, ויש לחוש לדבריהם.

והרא"ש סובר שרק במסיח לפי תומו נאמן, אבל אין ראייה מדבריו אם סתם בן אדם נאמן או שצריך דווקא קפילא.

ומדברי התוס' נראה שקפילא נאמן מטעם שאינו מרע אומנותו אף כשאינו מסיח לפי תומו, וכן דעת הר"ן, וכתב הר"ן שדווקא קפילא נאמן (דסתם גוי משקר), ואם הקפילא יודע שסומכים עליו לענין איסור והיתר זה יותר סיבה להאמין לו, וכמ"ש רש"י, דכ"ש דלא מרע נפשיה, ובישראל סומכים גם על מי שאינו קפילא, וכדאמר בגמרא 'טעים ליה כהן'.

ומדברי הרמב"ם נראה שסומכים על כל גוי, ונאמן בין במסיח לפי תומו בין אם הוא יודע שסומכים עליו.

וכתב הט"ז שהסוברים שסתם נכרי נאמן היינו מטעם מסיח לפי תומו, ומביא שהרא"ה והתרומת הדשן הקשו דאיתא בגמרא (ב"ק ק"ד): **אין מסיח לפי תומו כשר אלא לעדות אשה**, שאינו אלא כגילוי מילתא בעלמא, ותרין התרומת הדשן דהסומכים על מסל"ת לענין טעימה סוברים שטעם כעיקר לאו דאורייתא, עוד מביא הט"ז שהתרומת הדשן כתב (במקום אחר) דהא דאמרין דאין מסל"ת נאמן במילי דאורייתא היינו בדווקא בדבר שצריך בו עדות, משא"כ באיסור והיתר דלא בעינן עדות גמורה אלא באם יש לנו הוכחה סגי, וכדמצינו שעד אחד

סימן צ"ח

דיני ביטול בשישים

טעם כעיקר בתערובת מין בשאינו מינו – איסור שנתערב בהיתר, מין בשאינו מינו, התערובת אסורה באכילה כל זמן שטעם האיסור נרגש בה, מפני שכפי שגוף האיסור אסור באכילה, כך גם טעמו של האיסור שנכנס בהתר אסור באכילה, ואין האיסור בטל ברוב, שכיון שהטעם נרגש הוא נחשב ניכר ועומד בפני עצמו. ונחלקו הראשונים אם דין זה הוא מדאורייתא, או שמדאורייתא האיסור בטל ברוב, ומדברנן אסור בנותן טעם. בכמה מקומות מוזכר בגמרא שבאופן זה האיסור בטל בשישים, וכן מבואר בגמרא שאפשר לסמוך על טעימת 'קפילא ארמאה', ונחלקו הראשונים באזה אופן סומכים על נכרי שאומר שטעם האיסור אינו נרגש. יש דברים שאינם בטלים בשישים, כגון עביד לטעמא, חתיכה הראויה להתכבד, דבר שיש לו מתיירים, מעמיד, בעלי חיים, בריה. ויש דברים שאוסרים במשהו, כמו עבודה זרה ותקרובתה, וחמץ בפסח.

תערובת מין במינו והיינו כשנתערבו שתי חתיכות מאותו מין, מדאורייתא בין בלח בין ביבש האיסור בטל ברוב, (ולרש"י הלכה כרבי יהודה שמין במינו אפילו באלף לא בטיל), ומדברנן בלח צריך שישים כנגד האיסור גזירה אטו מין בשאינו מינו.

סעיף א'

איתא בגמרא (חולין צ"ח). **כל איסורים שבתורה בשישים.**

עוד בגמרא (ז"י). **אמר רבא אמור רבנן בטעמא, ואמור רבנן בקפילא, ואמור רבנן בשישים. הילכך מין בשאינו מינו דהיתרא בטעמא, דאיסורא בקפילא, מין במינו דליכא למיקם אטעמא, אי נמי מין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא, בשישים.**

יודעים כמה טעם הוא נתן בתבשיל משערים בכולו, ולכן סומכים על טעימה, אבל אם גוף האיסור התערב בתבשיל אין סומכים על קפילא בפחות משישים, אבל בשישים מותר וא"צ לחזר אחרי קפילא. וכן דעת הרשב"א והר"ן. ונראה מדברי הר"ן שגם את נתערב ונמחה קצת מגוף האיסור, אם אין אנו יודעים שיעור מה שנמחה ממנו, סמכין אקפילא אפילו בפחות משישים, שאם הוא אומר שאין טעם סומכים שמה שהתמחה לתבשיל בטל בשישים.

ומדברי הרמב"ם נראה דכל מין בשאינו מינו שאפשר לבדוק אם יש טעם, לא שריא אלא ע"י קפילא, שאם הקפילא אומר שיש טעם אסור גם ביותר משישים, ואם הוא אומר שאין טעם מותר אפילו בפחות משישים, ודין שישים נאמר רק היכא דליכא למיקם אטעמא, כגון שנתערב עם מינו לבד, או עם מינו ושאינו מינו דלא אפשר למיקם אטעמא מפני מינו המעורב שם, או שנתערב עם שאינו מינו לבד ואין שם גוי לטועמו.

פסקי ההלכה

איסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו, כגון חלב (-) בצירי, דהוי מין בשאינו מינו. ט"ז. וכ"כ הש"ך שזה דעת הטור ושאר פוסקים, אבל ראב"ן כתב שטעמם שוה, וצ"ל דמייירי בבשר שמן) שנתערב בבשר, יטעמנו נכרי (אפילו אינו קפילא. ט"ז), אם אומר שאין בו טעם חלב, או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום, מותר, והוא שלא יהא סופו להשביח. וצריך שלא ידע שסומכים עליו, (דהנאמנות בסתם נכרי שאינו קפילא היא מטעם מסיח לפי תומו, דס"ל שמין בשאינו מינו מדאורייתא בטל ברוב, וטעם אסור רק מדרבנן. ט"ז. והש"ך כתב דס"ל שטעם אסור מדאורייתא, והנאמנות במסל"ת היא משום שאפשר דאיכא למיקם עלה דמילתא ע"י הטעמתו לקפילא). ואם אין שם נכרי לטועמו, משערים בשישים (אבל כשיש שם נכרי לטועמו, לא שרינן אלא ע"י טעימות נכרי, ואם אמר שיש טעם מהאיסור אסור אפילו ביותר משישים, ואם אמר שאין טעם מותר אפילו בפחות משישים, ורק כשאין נכרי או במין במינו משערים בשישים. ש"ך), וכן אם הוא מין במינו, כיון דליכא למיקם אטעמא, משערים בשישים.

כתב הרמ"א שאין נוהגים עכשיו לסמוך על נכרי, ומשערים הכל בשישים. וכתב הש"ך שמשמע מהרמ"א

נאמן באיסורים, ואם כן הכי נמי מסל"ת נאמן, דמזה יש לנו סברא שאין שם איסור וסגי בזה, וכמו שקפילא מהני אפי' באינו מסל"ת מטעם דלא מרעא חזקתו, ובמידה דבעי' עדות ודאי לא מהני דבר כזה. אמנם לענין הלכה כבר פסקו הטור והשו"ע (סימן שט"ז) לענין בכור דלא מהני מסל"ת, ואם כן לא מהני מסל"ת בשום דוכתא דאיכא איסור דאורייתא.

והש"ך ג"כ מאריך בענין זה, והקשה שהשו"ע הרי סובר שמין בשאינו מינו אסור מדאורייתא, (ודלא כדעת רש"י וסייעתו שמן התורה בטל ברוב), ובדאורייתא אין סומכים על מסל"ת. ומביא שיש שהיו רוצים לתרץ שרק באיתחזק איסורא אין מסל"ת נאמן בדאורייתא, משא"כ הכא דלא ידעינן אם יש בזה טעם, והש"ך מקשה על דבריהם. ומסקנת הרשב"א שכיון דאפשר למיקם עלה דמילתא ע"י הטעמתו לקפילא, סומכים על נכרי מסל"ת. כתב הט"ז שמבואר בדברי הרא"ש שאם הנכרי יודע שסומכים עליו בדבר אחר, לא לענין איסור והיתר, מיקרי לפי תומו, מה שאין כן בשאר לפי תומו כגון בעדות אשה לא מהני.

האם סומכים על טעימה בפחות משישים

שיטת רש"י שאם אין שישים לא סומכים על קפילא, וכשיש שישים צריך קפילא, אבל קפילא בפחות משישים או שישים בלא קפילא אסור. אמנם במין במינו שלא שייך טעימה, או כשאין קפילא, מותר בשישים, וא"צ לחזר אחר קפילא.

והקשו הרא"ש הר"ן דמדאמרינן 'סמכין אקפילא' משמע דלקולא סמכין עליו, ולפי רש"י אינו בא אלא להחמיר, אלא משמע דסמכין על קפילא אפילו בפחות משישים, ובשישים א"צ קפילא כלל אפילו אם הוא לפנינו. וכן דעת התוס'.

ומשמע מדברי הרא"ש שרק בסתמא מותר בשישים, מפני שתולים שאין בזה טעם, אבל אם טעמו והרגישו טעם אסור אפילו אם יש מאה כנגד האיסור, דטעמא לא בטיל. וכן דעת הרשב"א והר"ן.

דעת הרמב"ן שאם מכירים את חתיכת האיסור ולא נתערב בתבשיל אלא ציר וטעם מהאיסור, סומכים על קפילא אפילו אם אין שישים כנגד גוף האיסור, כיון שמן הדין לא היה צריך לשער אלא בטעמו, ורק מפני שאין אנו

דרבנן מועיל טעימה בלשון, ואפילו טעימה בפה מותרת בדרבנן, וכן הבינו בנו של הצמח צדק והפר"ח, והנודע ביהודה כתב שלא התיר אלא טעימה בלשון, וגם זה מותר רק באיסור פגום ולא בכל איסורים דרבנן.

שיעור שישים במידה או במשקל - בשער אפרים ובעבודת הגרשוני כתבו שמשערים שישים במידה ולא במשקל, וכ"כ בתשובת הר"ש בן הרשב"ץ. ובתשובת חינוך בית יהודא דעתו שאם האיסור וההיתר שוים במשקל, דהיינו שהם ממין אחד שאין אחד מהם כבד בטבעו יותר מחבירו, וגם אין בו נפוח או חלל יותר מחבירו, פשיטא שנוכל לשער בשניהם או במדידה או במשקל, אבל אם יש בחלק אחד חלל יותר מחבירו שאז אם נשער במדידה צריך למעך החלל, השוקל משובח מהמועך ומודד, דשוא לא נתמעך החלל יפה, ובשני מינים א"א לשער במשקל ואפילו אם יש חלל, ועל כן צריך למעך החלל. וכתב הבית אפרים שאם נפל כזית קרוש לתבשיל, כגון כזית שומן שנפל לתבשיל של חלב או כזית חמאה שנפל לתבשיל של בשר, אע"פ שמיד כשנפל הוא נמס ונעשה רביעית, א"צ שישים רביעיות, וסגי בשישים זיתים, דאף שהגדיל מידתו מ"מ עמד בו טעמו שהיה בתחילה, ואפשר שאם נמס קודם ונפל אחר שנימוח צריך ס' רביעיות נגדו מדרבנן, כיון שהיה האיסור ניכר בפני עצמו כשיעור הזה. פתחי תשובה.

כתב הרמב"ם שמותר להורות לעם הארץ דין ביטול בשישים, ולא גזרינן שמא יפרצו פרץ, מפני שדבר שנתערב איסור בהיתר מדין תורה חד בתרי בטל, וכי ניקום אנו ונגזור גזירה לגזירה. ולפ"ז לדידן דקיימא לן דטעם כעיקר דאורייתא, אם נתערב איסור בהיתר מין בשאינו מינו אסור להורות כך לעם הארץ שיתבטל בשישים, וצ"ע כי לא שמענו זאת מעולם.

סעיף ב'

שיטות הראשונים בשיעורי ביטול

מין במינו ומין בשאינו מינו

נחלקו רבי יהודה וחכמים (מנחות כ"ב. ובעוד מקומות) בדיון ביטול מין שנתערב במינו, שיטת חכמים שמין במינו בטל, ורבי יהודה סובר שאפילו באלף אינו בטל. וגם האמוראים בגמרא נחלקו בדיון זה, ונחלקו הפוסקים כמו מי פוסקים להלכה. כמו

שעל טעימת ישראל, כגון בנודר מבשר ויין והם נפלו לתבשיל, סומכים גם בזמננו, אפילו בשאינו אומן, ואפילו כשנפל גוף הדבר, ודלא כהלבוש שכתב שגם על טעימת ישראל אין סומכים בזמננו. וכתב הפתחי תשובה שבבכור שור מפקפק בזה ודעתו שאין להקל בזה, והפמ"ג כתב שדעת הרמ"א שבטעימה ע"י לחיכה בלשון צריך מומחה, משא"כ בטעימה גמורה כולם בקיאים.

וכתב רעק"א שאינו יודע טעם חומרת הרמ"א, ואולי טעמו שחוששים שמא ההיתר דווקא בקפילא ומצד מסל"ת, וא"כ בלא מסל"ת אינו נאמן, ומאידך שמא ההיתר אינו משום מסל"ת (שזה מועיל רק בעדות אשה) אלא מצד לא מרע אומנותו, ובעיניו שלא יהיה מסל"ת, אלא שאם זה הטעם בדרבנן סומכים על קפילא מסל"ת.

עוד כתב רעק"א שבפמ"ג כתב שבנדר מבשר ובישול בקדירה לא מהני טעימה מישראל אחר, דשוא נכנס ההיתר באיסור ונעשה נבילה וחזר ופלט והוי מין במינו ובעיני שישים, דאין אנו בקיאים לענין אם נח מרתיחתו או לא. ודעת רעק"א שכיון דמהתורה מין במינו בטל ברוב, וגם חנ"נ גופא בשאר איסורים דרבנן, א"כ אף שאין בקיאים בין נח מרתיחה, ספיקא דרבנן לקולא. ואפשר שגם הפמ"ג לא כתב כן רק לענין נדרים, דבזה אם באנו להקל מחמת ספק דרבנן הוי דבר שיש לו מתירים וספיקו להחמיר. ונ"מ בדיון זה בכל האיסורים היכא שישראל טעם מהתבשיל בלא לדעת מתערובת האיסור קודם שנח מרתיחתו, אם סומכים על טעימתו, וגם יש לצרף לזה דעת הראב"ד דבלח בלח לא אמרינן חנ"נ, וא"כ הבלוע שנכנס ונפלט אינו דבר נפרד והוי רק כמו לח בלח. וצ"ע לדינא.

מתי מותר ומועיל שישראל יטעם בלא להכניס לפה-

כתב בדרישה שממה שהשו"ע אסר שישראל יטעם מבואר שאם קונים בשר מן הקצב ואין ידוע אם נמלח, אסור לטועמו בלשון. ודעת הט"ז שמותר לטעום בלשון במקום ספק (כמבואר בסימן מ"ב לגבי מרה), והכא צריך דווקא נכרי מפני שדווקא ע"י אכילה ממש מרגישים אם יש טעם, (ולגבי תענית אין איסור בטעימה בלשון בלא להכניס לפיו). וכתב הפתחי תשובה שהש"ך (סימן מ"ב) כתב שרק לגבי מרה מהני טעימה בלשון, דקרוב הדבר שיטעום טעם מר, משמע דאי לאו הכי אף טעימה בלשון אסור וכ"כ הפמ"ג. ובצמח צדק משמע שרק באיסור

איסורין שבתורה במאה, ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשילה, וכו', ומי ילפינן מיניה והתניא זהו היתר הבא מכלל איסור, זהו למעוטי מאי, לאו למעוטי כל איסורין שבתורה, אמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר, דבקדשים אסור, קמ"ל דהכא שרי, וליגמר מיניה, גלי רחמנא גבי חטאת יקדש להיות כמזה. ומאי חזית דגמרת מהך ליגמר מהא, חידוש הוא ומחידוש לא גמרינן. אי הכי שישים גמי לא ליגמר דחידוש הוא, אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן, דמדאורייתא ברובא בטיל.

וכתב רש"י שרבא ס"ל שרק בקדשים טעם כעיקר דאורייתא, וכן סובר רבי יוחנן דאמר (עבודה זרה ס"ז:) כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו, והא דילפינן בגמרא (פסחים מ"ד.) טעם כעיקר מ"משרת", ס"ל לאמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא ולא מילף הוא, דהוי להו נזיר וגיעולי גוים שני כתובים הבאים כאחד, אי נמי גיעולי גוים חידוש הוא כדאמרינן התם ומשרת להיתר מצטרף לאיסור.

וכתב הר"ן שכל הלימוד מזרוע בשילה הוא אסמכתא בעלמא, דמדאורייתא ברובא בטיל, דמזרוע בשילה ליכא למיגמר.

ודעת ר"ת דטעם כעיקר במין בשאינו מינו דאורייתא, דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור, ולוקין עליו בכזית כאילו היה כולו איסור, וההיא דר' יוחנן דכל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו מיירי במין במינו, וטעמו וממשו דקאמר דלוקין היינו כשהאיסור בעין ומכירו, טעמו ולא ממשו אסור מדרבנן ואין לוקין עליו, והוא הדין אם היה האיסור ממש בעין אלא שאין ניכר אין לוקין עליו כי הוא בטל ברוב, אלא הא קמ"ל דאפילו הכי אסור מדרבנן. ולרבינו חיים במין בשאינו מינו חשיב 'טעמו וממשו' כשיש כזית בכדי אכילת פרס, דאז הוי כמו ממשו של איסור, והאוכל ממנו כזית לוקה, והיכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס, אע"פ שנתן האיסור טעם בהיתר אין לוקין עליו. ודעת הטור שגם ר"ת מודה לדינו של רבינו חיים.

כן נחלקו הפוסקים בדין טעם כעיקר במין בשאינו מינו, אם אסור בנותן טעם מדאורייתא או מדרבנן, וכדלהלן.

שיעור ביטול מין במינו

איתא בגמרא (חולין ק"ט.) **במין במינו קא מיפלגי, ורבי יהודה לטעמיה דאמר מין במינו לא בטיל, ורבנן לטעמיהו דאמרי מין במינו בטיל.**

עוד איתא בגמרא (עבודה זרה ע"ג:) **רב ושמואל דאמרי תרווייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו, שלא במינן בנותן טעם. ורבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם, חוץ מטבל ויין נסך.**

שיטת רש"י שהלכה כרב יהודה שמין במינו אינו בטל מן התורה אפילו באלף (דמבואר בגמרא (חולין ק"ט.) שגם רבי סובר כך, וכן סוברים רב ושמואל ואב"י ורבא), ומין בשאינו מינו צריך שישים מדרבנן.

שיטת רבינו תם שאין הלכה כרבי יהודה, אלא מין במינו כיון שאינו נותן טעם הוא בטל ברוב מן התורה, ורבנן הצריכו שישים, ושלא במינו אסור מן התורה עד שישים אלא שאין לוקין עליו עד שיהא בו כל כך מן האיסור עד שיהא בתוך כל ד' ביצים מן ההיתר כזית מן האיסור ואז חייב על כל כזית וכזית ממנו.

וכן **הרא"ש** פסק כרבי יוחנן וריש לקיש, (וכתבו הרא"ש והר"ן שאע"פ שהרי"ף פסק כרב ושמואל, הוא חזר בו וציוה לתקן שהלכה כר' יוחנן וריש לקיש), וכן פסקו **הרמב"ם והרשב"א**, וכתב הריב"ש שכך הסכימו כל האחרונים. וכן דעת הר"ן שאין הלכה כרבי יהודה.

וכתב הר"ן שמין במינו בטל ברוב מדאורייתא אפילו **בנתערב גופו**, אבל מדרבנן בין שנתערב גופו ונבלל, בין שאין שם אלא פליטתו, בשישים, כדאמרינן בגמרא (צ"ז:) מין במינו אי נמי מין בשאינו מינו בשישים, אמנם כל זה דווקא בדברים הנבללים, אבל יבש ביבש אפילו מדרבנן חד בתרי בטיל.

האם טעם כעיקר דאורייתא

איתא בגמרא (צ"ח.) **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יהושע בן לוי כל איסורים שבתורה בשישים, ורב אסי אמר רבי יהושע בן לוי כל**

מה הדין כשיש ספק אם יש שישים כנגד האיסור
 איתא בגמרא (חולין ק: למ"ד מין במינו לא בטל) שאם
 נתערב מין ומינו ודבר אחר, סלק את מינו כמי
שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. והרשב"א
 לומד מדין זה שאם נפל איסור לתוך מינו ושאינו מינו, ויש
 רוב במינו כנגד האיסור (בטור משמע שזה ספק, וכתב
 הבית יוסף דבספק אזלינן לחומרא, ומיירי שידוע שמינו
 הוא רוב כנגד האיסור), לא אמרינן שכיון שנתערב גם
 בשאינו מינו אינו בטל, אלא אומרים סלק את שאינו מינו
 כמי שאינו ומינו רבה עליו ומבטלו, ולא אמרינן שכיון
 שהוא מעורב גם עם שאינו מינו אינו בטל. אמנם כיון
 שמדברנן צריך שישים גם במין במינו, הנ"מ בדין זה היא
 רק כשיש ספק אם יש שישים במינו כנגד האיסור, שאז
 כיון שע"י שאומרים רואים הוי ספק דרבנן, אזלינן לקולא.
 וכתב הט"ז שהמהרש"ל חולק על הרשב"א וסובר שאין
 ראה מדברי הגמרא הנ"ל, דאין אומרים אלא סלק את
 מינו כמי שאינו, כיון שמין במינו אינו נותן טעם, אלא
 דגזה"כ הוא לרבי יהודה שאינו בטל, אבל אין אומרים
 סלק את שאינו מינו כמי שאינו, דשם שאינו מינו אסור
 בנותן טעם מדאורייתא, וממילא גם בספק אסור דספיקא
 דאורייתא לחומרא. וכתב הבית יוסף שרק בנשפך מותר
 מספק, אבל אם היו לפנינו ואין אנו יודעים לשער אותם,
 לא אמרינן ספיקא לקולא.

מה נחשב שני מינים - כתב המרדכי שכבד ובשר הם שני
 מינים, כדאמרינן (נדרים נ"ד:): הנודר מן הבשר מותר בכבד.
 וכן בשר עוף ובשר בהמה הם שני מינים. עוד כתב המרדכי
 דקיימא לן כרבא (ע"ז ס"ו). דבתר שמא אזלינן, וחמרא
 חדתא ועינבי שני מינים הם, ושאר ועיסה שני מינים הם,
 ואיל ושור ועז שלשה מינים הם, וכן מיני דגים ועופות
 שחלוקות בשמן שני מינים הם, אבל ביצים של עוף זה
 בביצים של עוף זה הם מין במינו, וחלב ובשר שני מינים
 הם, ושומן של חלב ושל הדקין מיקרי חלב, וחלב פרה
 ורחל מין אחד הוא, ושומן של צלעות וחזה ואליה ושומן
 הירק בשר שמן הוא ומיקרי בשר ולא חלב, וכבש ואיל מין
 במינו הוא.

פסקי ההלכה

אם נתערב מין במינו ונשפך, בענין שאין יכולין לעמוד
 עליו לשערו (אם היה שישים), אם נודע שהיה רובו היתר,
 מותר, (דכיון שמדאורייתא מין במינו בטל ברוב ורק

ונ"מ במחלוקת רש"י ור"ת היכא שנשפך הרוטב ואין ידוע
 אם היה בו שישים, שלר"ת הוי ספיקא דאורייתא ואסור,
 ולרש"י הוי ספיקא דרבנן ושרי.

וכתב הרשב"א שדעת הרמב"ן כרש"י (וכן דעת הר"ן),
 ודעת הראב"ד ובה"ג כר"ת, וכן יש להחמיר באיסורי
 תורה.

שיטת הרמב"ם שאם יש טעם וממשות, והיינו כזית
 בתוך ג' ביצים מהתערובת, אסור מן התורה, ואם אכל ג'
 ביצים לוקה, ואם אכל פחות מג' ביצים, או שבכל ג' ביצים
 יש פחות מכזית מן האיסור (אפילו אכל את כל הקדירה),
 מכין אותו מכת מרדות מדבריהם. וכתב הבית יוסף
 שהרמב"ם סובר כרש"י ולא כר"ת, דלר"ת אסור
 מדאורייתא אע"פ שאין בו כזית בכדי אכילת פרס, וביש
 בו כזית בכדי אכילת פרס חייב על אכילת כזית, ולרמב"ם
 אינו חייב עד שיאכל כשלש ביצים (ובטור כתב ד' ביצים,
 וזו מחלוקת הפוסקים בשיעור אכילת פרס), אבל כרש"י
 אתי שפיר, דאף שלרש"י לית ליה לרבא טעם כעיקר
 בחולין, הני מילי כשאין שם אלא טעמו של איסור בלבד
 ולא ממשו, אבל כשיש שם טעמו וממשו, דהיינו שיש בו
 כזית בכדי אכילת פרס, פשיטא דמדאורייתא אסור וחייב
 מלקות, כדאמר רבי יוחנן (עבודה זרה ס"ז). כל שטעמו
 וממשו אסור ולוקין עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס,
 ומזה נלמד דטעמו ולא ממשו שאין לוקין עליו היינו שאין
 בו כזית בכדי אכילת פרס, ובההוא קאמר דלית ליה לרבא
 טעם כעיקר בחולין מדאורייתא, ואפילו אם נתערב שם
 גופו של איסור.

אבל הר"ן כתב שמין בשאינו מינו כל היכא שנתערב גופו
 ויהיב טעמא אפילו באלף אסור מדאורייתא, כדאמר רבא
 (זבחים ע"ט). מין בשאינו מינו בטעמא, (ובודאי
 מדאורייתא קאמר דומיא דמאי דקאמר מין במינו
 ברובא), ואי איכא כזית בכדי אכילת פרס לוקה, ואי ליכא
 כזית בכדי אכילת פרס אסור מדאורייתא אך אינו לוקה,
 ואי לא יהיב טעמא שיעורא בשישים, והיכא שנתערב
 בדבר טעמו ולא ממשו היינו טעם כעיקר שלפי שיטת
 ר"ת הוא מדאורייתא ולפי שיטת רש"י מדרבנן.

מדברי הרשב"א נראה שאף היכא שנתערב גוף האיסור,
 כל שנמחה ואין ממשו נמצא, כגון יין שאבד ממשו מחמת
 מיעוטו, חשיב טעמו ולא ממשו.

ותירץ הט"ז שאין כוונת הרמ"א למקרה שהטעמים שונים ממש זה מזה, כגון שזה מר וזה מתוק, דודאי באופן זה אפילו אם השם שזה אוסר בנותן טעם (אלא שלא מצינו דברים שטעם שונה לגמרי ושם שזה), אלא כוונתו לאופן שהטעמים דומים אבל לא שוים לגמרי ויש קצת שינוי בטעם, כמו ענבים שהתערבו ביין חדש (-מיץ ענבים), שבהם אם השם שזה לא חשיב 'נותן טעם' להצריך שישים מדאורייתא, אלא חשיב מין במינו שרק מדרבנן צריך שישים, (כמו ששתי חתיכות בשר שאחת טובה יותר מהשניה והיא נותנת בה טעם, אין זה נחשב 'נותן טעם'), ואם השם שונה צריך שישים מדאורייתא. וכמו כן לענין דבר האוסר במשהו דווקא במין במינו (כגון יין נסך), ובמין בשאינו מינו אוסר רק בנותן טעם, אם השם שונה חשיב מין בשאינו מינו ואוסר רק בנותן טעם, ואם השם שזה חשיב מין במינו ואוסר במשהו אפילו אם הטעמים הפכיים ממש. (ועיין בט"ז שמבאר בזה את מחלוקת אב"י ורמב"ם (עבודה זרה ס"ו) לענין אי אוליין בתר שמא או בתר טעמא, והלכה כרמב"ם דאזיל בתר שמא).

חתיכת בשר שנפלה לתוך יורה של חלב וסילקו מיד, והבשר נאבד וא"א לעמוד על שיעורו, והשוואל אומר שלפי אומדן דעתו היה שישים אך אינו יודע בבירור, כתב הבית אפרים שיש כמה צדדים להקל, דדעת הפר"ח דכל בשר בחלב שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי אין בו איסור מהתורה, וגם כיון שאומר שהיה חתיכה קטנה קרוב שיש שישים הוי כהיתרא שכיחא טפי, ולכן יש להתיר ע"י טעימת קפילא מסל"ת, ואם אין שם קפילא שרי לישאל לטעום טעימה בעלמא ואם אין מרגיש טעם בשר מותר לאכול אח"כ, ומי שירצה להחמיר גם בזה לענין אכילה, בהנאה עכ"פ יש להתיר בפשיטות. פתחי תשובה.

כתב הנודע ביהודה שטעם כעיקר דאורייתא רק באיסורי לאו שיש בהם מלקות, אבל לא בלאו שאין בו מלקות כגון בחלב טמא. פתחי תשובה.

סעיף ג'

ספק מחמת חסרון ידיעה

איתא בגמרא (חולין צ"ז:) לענין כחל, **בדידיה משערינן, דאי במאי דנפיק מיניה מנא ידעינן**. ולמד מזה הרשב"א שאם נתערבו איסור והיתר ואין יודעים כמה

מדרבנן צריך שישים, בספק דרבנן תולים לקולא לומר שהיה שישים), ואם לא נודע שהיה רובו היתר, אסור (דהוי ספק דאורייתא). **אבל אם נתערב בשאינו מינו** (שבזה צריך שישים מדאורייתא) ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, אפי' נודע שהיה רובו היתר, אסור (דהוי ספק דאורייתא).

ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, ונודע שהיה רובו היתר ממינו, רואין את שאינו מינו כאלו אינו, והשאר, מינו רבה עליו ומבטלו. והש"ך כתב שאין להתיר את שאינו מינו, כיון דסוף סוף האיסור נותן בו טעם, ורק מינו מותר. וכתב החתם סופר שאין להקל נגד דעת הש"ך, ולכן אם הבשר הוא מינו צריך להסיר ממנו את כל לחלוחית הרוטב והמרק ולקלפנו כדי להסיר את המרק של איסור שהוא בעין עליו.

וכתב הט"ז דמירי שנתערב במינו ובשאינו מינו יחד, דאם נתערב קודם עם שאינו מינו ואח"כ עם מינו, כבר נעשה נבילה קודם שבא מינו, ואסור.

כתב בתורת חטאת בשם האיסור והיתר שאפילו אם **נפל חלב לבשר עוף** שהוא דרבנן ונשפך אסור, הואיל וטעם כעיקר דאורייתא. ודעת הט"ז והש"ך שדין זה נאמר באיסור והיתר רק לסוברים שבשר עוף בחלב דאורייתא, וכתב הט"ז שאפשר שבדפוס שהיה לרמ"א לא היה כתוב כך, והבין הרמ"א שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ודעת האמונת שמואל והפר"ח כהש"ך.

אם מין בשאינו מינו היינו בשמא או בטעמא

כתב הרמ"א דלענין מין במינו אזלינן בתר שמא, שאם השם שזה הוי מין במינו, אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא שזה או לא.

והקשו האחרונים למה איסור שנתערב בהיתר ששם שזה שטעם שונה אינו אוסר, והרי יש בהיתר טעם מהאיסור. וכן דעת הש"ך שהולכים אחרי הטעם ולא אחרי השם, ואפילו ביבש ביבש, מלבד היכא שאין טעם אלא שאסור במשהו, ומביא ראיות מכמה ראשונים לדין זה. וכתב הפתחי תשובה בשם הפמ"ג שדם וחלב אין טעמים שוה, ואע"פ שדם נעכר ונעשה חלב, מ"מ אין החלב בטעם של דם.

מתי צריך שישים כנגד כל האיסור אע"פ שהוציאוהו

כנגד כולו, וכן לעולם. אבל אם נפל לקדירה הראשונה ב' פעמים, מספיק שיהיה שישים כנגד האיסור פעם אחת.

סעיף ה'

מתי כלי או מה שבלוע בו נעשה נבילה, ומתי משערים רק כנגד מה שבלע

נתבאר לעיל שבאיסור שנתבשל בהיתר, צריך שישים כנגד כולו אע"פ שהוציאוהו מן התבשיל. ובסעיף זה יתבאר שיטות הפוסקים מה הדין בכלי שבלע איסור שהוכנס לתבשיל ויודעים כמה איסור בלוע בכלי, מתי משערים רק כנגד מה שבלוע בכלי מן האיסור, ומתי משערים כנגד כל מה שבלוע בכלי מפני שאומרים חנ"נ לגבי מה שבלוע, ומתי משערים כנגד כל הכלי מפני שכל הכלי נעשה נבילה.

אם ידוע כמה הוא האיסור, כגון כף חדשה או שאינה בת יומא שניער בה ובלעה כזית חלב, ואחר כך ניער בה קדירה של בשר, אין צריך אלא שישים לבטל הכזית שבלעה. (ולא אמרינן גבי כלי חתיכה נעשית נבילה, אפילו אם נייערו בו איסור). אבל כף ישנה ובת יומא, משערים בכולה (דכל מה שבלע נעשית איסור, ולא ידעין כמה בלע). ויש מי שאומר שגם בזו אין צריך אלא שישים לבטל הכזית שבלעה. וכתב הרמ"א דסברא ראשונה עיקר.

וכתב השו"ע שיש שאינם מחלקים בין כף ישנה לחדשה, רק בין כלי חרס לשאר כלים, ואומרים דבכלי חרס דאי אפשר להפריד האיסור על ידי הגעלה אמרינן שהכלי נעשה נבילה (והיינו כשבלע איסור, ולא כשבלע בשר לבד או חלב לבד, דעדיין כולו היתר. ש"ך), אבל לא בשאר כלים, וטוב לחוש לחומרא.

וכתב הט"ז שהבית יוסף והרמ"א נחלקו בהבנת דברי הטור כאן, הרמ"א סובר שהטור כאן לא הזכיר דין חנ"נ בבלוע וסמך על דבריו בסימן ק"ז שאין דין חנ"נ בבלוע, ולדעת הבית יוסף הטור פוסק כאן שיש חנ"נ בבלוע, ובסימן ק"ז שהיקל בזה היינו בשאר איסורים וכשיטתו שפוסק כרבינו אפרים שרק בבשר בחלב אומרים חנ"נ. והשו"ע פוסק שאומרים חנ"נ בבלוע (ורק בכלי חדש או שאינו בן יומו מותר), וכן פסק הרמ"א, ובשם י"א מביא השו"ע דעת הרמב"ן שאין דין חנ"נ בבלוע אפילו בבשר בחלב. וכ"כ הש"ך בהבנת דברי השו"ע והרמ"א.

עוד כתב הט"ז שהרמ"א חושש לחומרא לדעת המרדכי שבכלי חרס שא"א להגעילו אומרים חנ"נ, והיינו דס"ל

איסור (אפילו איסור דרבנן. ש"ך) שנתבשל עם היתר, אפילו מכירו והוא שלם וזרקו, צריך שישים כנגד כל האיסור, מפני שאין אנו יודעים כמה יצא ממנו.

לפיכך המבשל בקדרת איסור שהיא בת יומא, או תחב כף של איסור בהיתר, צריך שישים כנגד כל הקדירה (וממילא התבשיל אסור, דאין בתבשיל שישים כנגד הקדירה. ש"ך), ובכף כנגד כל מה שתחב מהכף, שאין אנו יודעין כמה בלעו, בין שהם של חרס או עץ או מתכת (לאפוקי מהראב"ד הנ"ל).

וכתב הרמ"א דהיינו דווקא כשבלעו ע"י רתיחת אש (או בכבוש. ש"ך), שאז הבליעה הולכת בכל הכלי, אבל על ידי רתיחת מליחה (וה"ה בעירוי. ש"ך) אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה, וא"צ לשער רק כנגד הכדי קליפה, (אבל דבר מאכל שבלע נאסר כולו. ש"ך).

וכתב השו"ע שיש מי שמחמיר בכף של מתכת להצריך שישים כנגד כולה, אפילו לא הכניס אלא מקצת, משום דחם מקצתו חם כולו. וכתב הרמ"א שנוהגים כסברא ראשונה.

עוד כתב הרמ"א שכל איסור שמבטלים בשישים, **אם מכירו צריך להסירו משם** אע"ג שכבר נתבטל טעמו בשישים. ולכן אם נפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בשישים, צריך לתת שם מים צוננים, וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים, ויסירו משם, דמאחר דאפשר להסירו הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם. וכתב הט"ז שמשמע דבפחות משישים לא מהני הך תקנה לענין לומר שהאיסור הוא דבר נפרד בפני עצמו ולהתיר את ההיתר, וכ"כ באיסור והיתר, ובהגהות איסור והיתר כתב בשם המרדכי שתקנה זו שייכת אפילו בדליכא שישים, וכתב בהגהות איסור והיתר שהטעם הוא שאין החלב מתערב ברוטב אלא צף למעלה, וכל שאפשר להפרידו לגמרי לא אמרינן ביה חתיכה עצמה נעשית נבילה. ומטעם זה פסק הב"ח דבדיעבד מותר. ודעת הט"ז שאין להקל בזה כלל, דאף שהחלב נשאר אנו חוששים שכל טעם החלב נשאר, כמו בתחב כף והוציאה, ורק לחומרא אמרינן שכשיש שישים צריך להפריד את החלב עצמו אם הוא יכול. וכן דעת הש"ך.

עוד כתב הרמ"א **שאיסור שנתבטל בקדירה והסירוהו משם, ונפל לקדירה אחרת, צריך לחזור ולבטלו בשישים**

סעיף ז'

דיני ביטול בביצה

ביצה שיש בה אפרוח או טיפת דם שנתבשלה עם אחרות, צריך שישים ואחת לבטל פליטתה, שכיון שיש ביצים גדולות וביצים קטנות, הוסיפו ביצה אחת כדי להשוות את המידות, ולפיכך אם נתערבה בתבשיל בטילה בשישים כמו בשאר איסורים. (ואם אינו מכירה וצריך לבטל אותה עצמה, היא נחשבת בריה כשיש בה אפרוח. ש"ך). ודין זה נתבאר בסימן פ"ו סעיפים ה' ו'. ואם נתערבה ביבש נתבאר דינה בסימן ק"י.

סעיף ח'

שיעור ביטול בכחל ובשאר דברים ובעבד לטעמא

כחל מתבטל בתשעה וחמישים. (ונתבאר דין זה בסימן צ').

כתב הרמ"א שכל האיסורים הנוהגים בזמן הזה (בין איסורים דאורייתא בין איסורים דרבנן, כדעת כל הפוסקים, ודלא כהרמב"ם סובר שאיסור דרבנן מתבטלים בחמישים ותשעה. ש"ך) כולם מתבטלים בשישים, מלבד חמץ בפסח ויין נסך (ששיעורם במשהו, וכן טבל וערלה, וערלה מין במינו שיעורה במאתים. ש"ך), כאשר נתבאר בהלכותיהם.

ביטול במילתא דעבד לטעמא - עוד כתב הרמ"א דכל זה דווקא כשהאיסור אינו נותן טעם בקדירה, אבל אם הוא נותן טעם באותה קדירה, והוא אסור מצד עצמו, אפילו באלף לא בטיל (מדרבנן. ש"ך). וכתב רעק"א שלפי הר"ן זה מדאורייתא) כל זמן שמרגישים טעמו (ובזה גם בזמננו סומכים על עכו"ם מסיח לפי תומו. ש"ך). ולכן מלח ותבלין מדברים דעבידי לטעמא, אם אסורים מחמת עצמם (כגון תבלין של עבודת כוכבים ושל ערלה וכדומה, לאפוקי היכא שהם בלועים באיסור. ש"ך) אינם בטלים בשישים (אפילו באיסור דרבנן. ט"ז). ואם יודעים שהתבטל טעמם, כגון שנתן קורט אחד של מלח או תבלין ביורה גדולה, בטלים. ואם נפלו לדבר השווה בשם ולא בטעם ונותנים טעם, אינם בטלים, אבל אם נפלו לדבר ששוה בטעמו, בטלים בשישים. ש"ך. (וכתב רעק"א שהפר"ח והמנחת יעקב כתבו שבמינו משערים אם היה ראוי לתת טעם בשאינו מינו).

שבשאר כלים גם לענין הבלוע בכלי לא אומרים חנ"ג, ובכלי חרס חושש לחומרא לדעת המרדכי שאף גוף הכלי נעשה נבילה, ובתורת חטאת פסק שבמקום הפסד יש להקל שרק בבשר בחלב יש דין חנ"ג בכלים. וכ"כ הש"ך שהרמ"א סובר שגם בשאר איסורים אומרים חנ"ג בכלי ישן, ובמקום הפסד מותר בשאר איסורים בכלי ישן. ודעת הט"ז שהמרדכי מדבר רק לענין גוף הכלי, אבל לענין הבלוע בכלי אומרים חנ"ג גם בשאר כלים, ודעת מהרש"ל שבכלי חרס אומרים חנ"ג לענין מה שבלוע בתוכו, ובשאר כלים לא אומרים חנ"ג גם לענין הבליעות, ואפילו בבשר בחלב, (אך אם נפלה טיפת איסור על הקדירה כנגד הרוטב, גם הרוטב מצטרף לבטלה, ואין הבלוע נעשה נבילה אף בכלי חרס). ודעת הט"ז להלכה שבבשר בחלב יש להחמיר שבכלי חרס גוף הכלי נעשה נבילה גם כשהוא חדש, ובשאר כלים נעשה הבלוע נבילה אם הם ישנים ויש בהם בליעות היתר בני יומם, ובשאר איסורים אין אומרים חנ"ג בכלים כלל.

והש"ך כתב שהמרדכי שסובר שאומרים חנ"ג לגבי גוף הכלי מדבר דווקא בכלי ישן, אבל כלי חדש אפילו של חרס לא נעשה נבילה, ודלא כהרמ"א, וכתב שלהלכה שבכף ישנה יש להחמיר שהבלוע נעשה נבילה אפילו בדבר שיש לו היתר בהגעלה, ובמקום הפסד יש להקל בשל עץ או מתכת.

סעיף ו'

שישים באיסור דרבנן ובחצי שיעור

איתא בגמרא (חולין צ"ח). **ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבישראל, סבר מר בר רב אשי לשעוריה בתלתין פלגי זיתא** (דמשום שלא היה בו כשיעור היה מזלזל בביטולו לומר שא"צ שישים), **אמר ליה אבוב, לא אמינא לך לא תזלזל בשיעוריה דרבנן, ועוד הא אמר רבי יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה** (וא"כ מדאורייתא אסור).

פסק ההלכה - כחצי זית של איסור שנתערב בהיתר, צריך ששים חצאי זיתי היתר לבטלו, (דאפילו באיסור דרבנן צריך שישים. ט"ז). וקיימא לן חצי שיעור אסור מן התורה אלא שאין לוקים עליו. ש"ך).

נותן טעם בתערובת זו, דאין נ"מ אם האיסור מתבטל ע"י היתר או ע"י איסור, העיקר שלא יהיה כאן טעם מהאיסור.

כתב הרשב"א שדעת הראב"ד דדינא דמתניתין דהערלה מעלה את הכלאים וכו' נאמרה בכל האיסורים, אבל יש מרבתינו שלא הודו לו ואמרו שבמקום שהאיסור היה נרגש אם זה היה מין בשאינו מינו, האיסורים מצטרפים זה לזה ואינם בטלים אף במין במינו, ורק בערלה וכלאי הכרם ששיעורם במאתים, או בתרומה ששיעורה במאה, מבטלים, וגם באלו אם יש שיעור נתינת טעם אינם מבטלים.

מבואר בדברי הטור בשם הרא"ש שאין במה שבתוך יורה או קדירה שישים כנגדה.

דעת הרמב"ם שבכל האיסורים דרבנן משערים בשישים והאיסור מן המניין, מלבד שומן גיד הנשה (שכיון שהוא בריה בפני עצמו החמירו בו כאיסורי תורה). והרשב"א וכל הפוסקים סוברים שאין חילוק בין איסורים דאורייתא לאיסורים דרבנן, וכולם צריכים שישים.

שיטת הרא"ה שכשמשערים ברוטב משערים לכזית ביצה ומחצה של רוטב, שכן שיעורו שאם יקרוש יעמוד על כזית. ודעת הר"ן שמשערים אותו כמות שהוא, וכ"כ הרשב"א בשם בעל העיטור.

פסקי ההלכה

קדירה שיש בה נ"ט זיתים היתר, ונפלו בה שני זיתים, אחד של דם ואחד של חלב, כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חברו, (שהרי אין כאן טעם לא של זה ולא של זה, דחלב ודם אין טעמם שווה. ש"ך). וכן כ"ט זיתים של היתר שנפל בהם כזית חלב, ובקדירה אחרת היו שלשים של היתר, ונפל לתוכו כזית של דם, ונתערבו בשוגג, מותר. וכ"ש בב' זיתים אחד של גבינה ואחד של בשר (שנפלו לקדירה עם ירקות. ט"ז), דכל אחד מבטל חברו.

האם למ"ד שאומרים חנ"נ בשאר איסורים שייך הדין הנ"ל – כתב הט"ז שלמ"ד שאומרים חנ"נ בשאר איסורים, אסור באופנים הנ"ל, דלפני שנתערבו כבר נעשו נבילה. והש"ך תמה איך סתם הרמ"א להקל בזה, וכתב שגם לרמ"א שאומרים חנ"נ בשאר איסורים יש בזה נ"מ להקל במקום הפסד מרובה, ועוד י"ל שהרמ"א לשיטתו שקודם שנודעה התערובת לא אומרים חנ"נ, אבל לשיטת הש"ך

מה נחשב עביד לטעמא – כתב הט"ז ששומן של בשר שנפל למאכל של חלב, מספיק שישים כנגד השומן, כיון שאין האיסור מחמת עצמו אלא מחמת התערובת, אבל שומן של איסור שנפל למאכל, שבזה האיסור מחמת עצמו, זה נחשב עביד לטעמא, ומה שמותר בשישים זה רק בגלל דמסתמא בכהאי גוונא אינו נותן טעם, אבל אם מרגישים טעם, אסור, (ובביצה כיון שיש גם חזותא אינה בטילה בשישים בדבר שיש לו מתירים, כיון שאפשר שיש קצת טעם). ומסיים שוב ראיתי באיסור והיתר שעביד לטעמא היינו כל דבר חריף כגון מלח ותבלין, משמע שרק זה נקרא עביד לטעמא, אבל שומן שאין טעמו נרגש כ"כ כדבר חריף בטל בשישים, ולכן סיים הרמ"א דעביד לטעמא היינו כגון מלח ותבלין.

וכתב הפתחי תשובה שבמנחת יעקב משמע קצת שגם יין וחומץ לא נחשבים עביד לטעמא, ועיין בשמש צדקה משי"כ לענין חומץ.

סעיף ט'

איסורים מבטלים זה את זה

בסעיף זה יבואר מתי כשנפלו ב' איסורים, ואין בתערובת שישים כנגד כל אחד מהם אלא בצירוף האיסור השני, האיסור השני מצטרף לבטל את הראשון כיון שסוף סוף אין כאן נתינת טעם מחמת שיחד עם האיסור השני יש שישים כנגד האיסור הראשון. וכן יבואר מתי יש נ"מ בדין זה לפי הסוברים שאומרים חנ"נ גם בשאר איסורים.

איתא במתני' (ערלה ב' ג') הערלה מעלה את הכלאים, והכלאים את הערלה, והערלה את הערלה, כיצד וכו'. ואיתא בגמרא (זבחים ע"ח.) **אמר רשב"ל הפיגול והגותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור, אי אפשר שלא ירבה מין על חברו ויבטלנו, שמע מינה איסורין מבטלים זה את זה.** וכתב הבית יוסף שדינים אלו הם נ"מ לענין מלקות, ואין לזה נ"מ בזמננו, אבל יש בזה נ"מ כדלהלן.

הרא"ש מביא ראיה מהמשנה והגמרא הנ"ל שאם היו כ"ט זיתים של היתר ונפל בהם כזית של חלב, ובקדירה אחרת היו שלשים זיתים של היתר ונפל לתוכם זית של דם, ונתערבו שתי התערובות יחד, שני האיסורים בטלים בשישים, כיון שאין טעמם שווה, ונמצא שכל איסור אינו

כתב בספר מראה חידה שאם אחד האיסורים הוא כבד קודם צלייתו, אינו מצטרף לבטל את האיסור השני, דכבד פולט ואינו בולע, וא"כ האיסור השני לא התפשט בשישים כנגדו ונשאר טעם האיסור בשאר התערובת. וכ"כ הפמ"ג. וביאר עוד שאע"ג שדעת הרבה פוסקים ששמונית בולעת, מ"מ יש דעות להיפך, ומידי ספיקא לא נפקא.

סימן צ"ט

סעיף א'

האם עצמות האיסור מצטרפות להתיר או לאסור

נחלקו הראשונים האם כשנפלה חתיכת איסור עם בשר ועצמות, צריך שיהיה שישים בהיתר גם כנגד העצמות, או שא"צ שישים כנגד העצמות (מפני שאינם פולטות כלום, או שפליטתם אין לה טעם חשוב ולא אסרתו תורה. אחרונים), וי"א שעצמות האיסור אפילו מצטרפות להתיר לבטל את האיסור. ויש שמחלקים בזה בין עצמות שיש בהם מוח לאלו שאין בהם מוח, או בין עצמות רכות ליבשות, וכדלהלן.

איתא בגמרא (חולין צ"ח) **אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא כל איסורין שבתורה בשישים. אמר לפננו ר' שמואל בר רב יצחק רבי אתה אומר כן הכי אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא כל איסורין שבתורה במאה, ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב "ולקח הכהן את הזרוע בשלה" וגו', ותניא בשלה אין בשלה אלא שלימה, ר' שמעון בן יוחאי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל, דכולי עלמא בהדי איל מבשל לה, וכו', מאן דאמר בשישים סבר בשר ועצמות בהדי בשר ועצמות משערינן, והוה ליה בשישים, מאן דאמר במאה סבר בשר בהדי בשר משערינן והוה ליה במאה.**

עצמו גם קודם שנודעה התערובת אומרים חנ"נ. ועוד נ"מ כשנפלו בבת אחת לנ"ט זיתי היתר, או כשלקדירה אחת של היתר נפל אחד מכ"ט בשר, ולשניה של היתר נפל אחד מל' חלב, ואח"כ נתערבו בשוגג, דבזה לכו"ע לא אומרים חנ"נ כיון שבתחילה היה הכל היתר. וכן נ"מ היכא שנפל כזית דם לתוך ס' זיתים של היתר, ואח"כ נפל כזית ועוד של חלב לאותם ס' זיתים, דא"צ ס' כנגד ב' זיתים אלו של איסור, אלא גם הכזית דם שנפל בראשונה מצטרף לבטל הכזית ועוד של חלב, ואילו לא היינו מצטרפים הכזית של דם לא היה ס' לבטל הכזית ועוד, אך כל זה דווקא בשני מיני איסורים שאין טעמם שוה, אבל במין אחד לעולם חוזר וניעור. וברעק"א מביא בשם הג"ר משה ברודא די"ל דמייירי שקדירה אחת חסירה מלח, והקדירה השניה יתירה מלח, דכל אחד מותר מטעם נטל"פ, דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה, וכשנתערבו יחד השביחו דמה שחסר כאן יתר כאן, וכתב רעק"א שנראה דבכהאי גוונא שרי לבטל ולערב לכתחילה, וא"כ מדנקט כאן נתערבו בשוגג, מוכח דלא איירי בהכי.

אם תחב בקדירה של נ"ט זיתים ב' כפות, אחד בלוע בו כזית דם, ואחד בלוע בו כזית חלב, אין מבטלים זה את זה, דשמא אחד פלט ואחד לא פלט. רעק"א. עוד כתב רעק"א שבתבואות שור כתב דדווקא בנפלו לאינו מינם, אבל אם נפלו למינם דלא בעי שישים אלא מדרבנן משום דנותן טעם כנגדו באינו מינו, בזה לגבי כל איסור דנים דהשאר והיינו ההיתר והאיסור השני הוי כאינו מינו. עוד כתב שם דאף באין טעמן שוה, מ"מ בעינן דוקא ב' איסורים, אבל איסור אחד החלוקים בטעם אין מבטלים זה את זה. ועיין בשפתי דעת.

כזית בשר שנעשה נבילה ע"י שבלע דם, וכזית בשר אחר נעשה נבילה ע"י שבלע חלב, ונפלו לתבשיל, כתב החוות דעת שא"צ שישים אלא כנגד כזית אחד [דאין הנאסר חמור מהאוסר, וחשבינן לחתיכה הבלועה מחלב כאילו כולה חלב, והחתיכה הבלועה מדם ככולה דם, ומבטלים זה את זה, דלא גרע הטעם של היתר שיש בחתיכת בשר מאילו היה כל הטעם טעם של חלב]. אבל אם שני הכזיתים אין טעמם שוה, ונעשו נבילה מדברים שטעמם שוה, בעינן שישים כנגד שניהם ואינם מבטלים זה את זה. וביבש ביבש אין איסורים מבטלים זה את זה, וכן שני איסורים שאסורים משם אחד אף שאין טעמם שוה אין מבטלים זה את זה. פתחי תשובה.

והרא"ש מביא את דברי הר"ש, וכן פסק הרשב"א שעצמות של איסור וכ"ש עצמות ההיתר מצטרפים עם ההיתר, ומ"מ עצמות שיש בהם מוח, המוח שבעצמות של איסור אוסר ומצטרף עם האיסור. **וכן פסק בשו"ע.**

ורבינו ירוחם כתב בשם ה"ר אברהם בן אסמעל שעצמות ההיתר מצטרפות לבטל דווקא מין במינו דמן התורה בטל ברוב, או מין בשאינו מינו ובדקוהו ואינו נותן טעם, אבל מין בשאינו מינו דאיסורא וליכא קפילא, אפילו עצמות ההיתר אינן מצטרפות לבטל את האיסור, דהא יחיב טעמא.

פסקי ההלכה

שיטת השו"ע – חתיכת נבילה שיש בה בשר ועצמות, ונפלה לקדירת היתר, עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור (שאין הם בכלל האיסור כיון שאינם ראויות לאכילה, וכיון שהם בולעות האיסור מתפשט לתוכם, ולכן הם מצטרפות לבטל, ויש בעצמות לחלוחית המבטלת את האיסור שנבלע בהם מהבשר. ט"ז), ואצ"ל שעצמות ההיתר מצטרפים עם ההיתר, אבל המוח שבעצמות איסור מצטרף עם האיסור. שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש מחמירים שלא לצרף עצמות האיסור עם ההיתר לבטל (וכן אינם מצטרפות לאיסור, אבל עצמות ההיתר מצטרפות להיתר. ש"ך), ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין ומתירין כי כן עיקר.

שיטת הש"ך (כדעת הרא"ה והר"ן) שהעצמות הרכות של האיסור מצטרפות לאיסור מפני מוח שבהן ומחמת רכותן שיצא לחות, אבל עצמות יבשות או קליפות של ביצים וכהאי גוונא, אף אותן של איסור מצטרפות לבטל האיסור.

וכתב הפתחי תשובה שמהר"י הלוי פסק שגם עצמות רכות מצטרפות להיתר, והיינו בבישול, ולגבי מליחה הוא מסתפק אם הם מצטרפות, ולכן באיסור כחוש שמדינא אצ"ש שישים אלא רק מחמת חומרא, מצטרפים ממה נפשך, אבל באיסור שמן צריך שישים מחמת שהאיסור מפעפע, אפשר דאין מפעפע בעצמות ולא מצטרף אפילו של היתר. ובתיבת גמא כתב דאף אבר מן החי שנפל להיתר, העצמות שבו מצטרפים להיתר.

הב"ח מקשה מדין עצמות איסור המצטרפות להיתר, על מה שכתב בתורת חטאת שבכלי חרס של איסור צריך

ופירש רש"י שהאיל בולע מן הזרוע בבישול ומ"מ מותר לאכלו, וכיון שיש בזרוע הרבה עצם ומעט בשר, אם משערים בשר ועצמות מול בשר ועצמות קים להו לרבנן שיש שישים כנגד הזרוע, ומבואר שהשיעור הוא שישים, ואם משערים בלי העצם, והיינו כיון שאינה פולטת טעם, יש בבשר מאה כנגד הבשר.

ויש שלומדים מזה שלדידן שמשערים בשישים, עצמות האיסור מצטרפות לאיסור, ועצמות ההיתר מצטרפות להיתר.

אמנם בירושלמי (ערלה א' ג) איתא **מאן דאמר אחד ממאה את מוציא העצמות מהזרוע, ומ"ד אחד משישים אין את מוציא את העצמות מן הזרוע. וכשם שאת מוציא את העצמות מן הזרוע כך הוציאם מן האיל. לית יכיל, דתני אין טיגופת של תרומה מצטרפת עם התרומה לאיסור את החולין, אבל טיגופת של חולין מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה. רב ביבי בעי טיגופת של תרומה מהו שתצטרף עם החולין להעלות את התרומה. מן מה דאמר רב הונא קליפי איסור מצטרפת להיתר, הדא אמרה טיגופת של תרומה מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה.**

וכתב הר"ן דמשמע מהירושלמי שאף קליפי איסור ממצטרפים להיתר לבטל את האיסור, ואף לפי גמרא דילן (חולין צ"ח וכנ"ל) אפשר לומר כן, שבזרוע אין העצמות שלה מצטרפות להיתר מפני שהם עצמם אוסרות מפני שיש בהם מוח ומחמת רכותן שיצא מהם לחות, אבל עצמות יבשות וקליפות שאינם אוסרות אפשר שאף אותן של איסור מעלין את ההיתר, אבל אין דעת הרמב"ן כן. עכ"ד.

ורבינו שמשון הביא דברי הירושלמי וכתב שיש לחלק בין עצמות לקליפות, מפני שיש בעצמות לחות יותר ממה שיש בקליפות, ואח"כ כתב דלא מסתברא כלל, דהא גיד הנשה למ"ד (חולין צ"ט:) אין בגידים בנותן טעם, אם נתבשל עם הירך מותר, ומי עדיפי עצמות יותר מוגיד, ולפ"ז צ"ל דהא דילף מזרוע בשלה ומשער בעצמות, סימנא בעלמא הוא, דאסמכתא היא, כדאמרינן בשמעתין דמין במינו מדאורייתא ברובא בטיל.

איתא בגמרא (חולין צ"ז): אמר רבי חנינא כשהן משערין - משערין ברוטב ובקיפה ובחתיכות ובקדירה, איכא דאמרי בקדירה עצמה, ואיכא דאמרי במאי דבלעה קדירה.

וכתב רש"י דכיון דאיפליגו תרי לישני ואיסורא דאורייתא היא אזלינן לחומרא, ולא משערין בקדירה, אלא משערין כמות שהוא בא לפנינו, ולא משערין במאי דבלעה קדירה מן ההיתר, לפי שאף מן האיסור נבלע ונתמעט מכמות שהיה, וכדאמרין בגמרא (צ"ח). **אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע.** והרא"ש העתיק דבריו, וכן נראה שהוא דעת הרי"ף שלא הביא שום לשון משתי לשונות אלו.

וכתב הרשב"א שנראה מדברי רש"י שאם ראינו את האיסור בשעת נפילתו, ובא לפנינו עכשיו כמו שהיה מתחילתו ולא נצטמק, וההיתר נצטמק מכמות שהיה, באופן זה מצרפים את ההיתר שנבלע בקדירה ונצטמק לבטל האיסור, אע"פ שלפי גודל ההיתר עכשיו אין בו כדי לבטל. והקשה הרשב"א דמה לנו במה שהיה ההיתר רבה מתחילתו על האיסור, דמ"מ כיון שעכשיו הוא נתמעט חזר האיסור לאסור אותו, כאילו נפל בתוכו עכשיו שיעור איסור כזה, וכדאיתא במסכת תרומות (פ"ה מ"ט) **סאה של תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין טהן ופיחתו כשם שפיחתו חולין כך פחתה תרומה** ומותר, ומבואר שאם לא פחתה התרומה אסור.

הרמב"ם פסק כלישנא בתרא שמשערין במאי דבלעה קדירה, והיינו במה שנבלע ועומד בדופני הקדירה כאילו הוא בעין, ומשערין זאת באומד יפה, אבל מה שנצטמק ונתמעט מחמת האור אין מצטרף לחשבון, כיון שהוא כלה לגמרי.

דעת הרשב"א שדווקא במין במינו, דמדאורייתא חד בתרי בטל, משערין במה דבלעה קדירה, אבל מין בשאינו מינו דקי"ל (ע"ז ס"ז) דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא, וי"א (ר"ת וסייעתו) דאפילו עד שישים טעם כעיקר דאורייתא, אין משערין אלא כמות שהוא בא לפנינו האיסור וההיתר שהוא עכשיו בעין בתוך הקדירה. וכן פסק השו"ע.

שישים גם כנגד החרס עצמו, דנעשה נבילה, שהרי כאן מבואר שהעצמות האיסור הדבוקים בבשר האיסור לא נעשו נבילה. ותיירצו הט"ז והש"ך שעצמות דומים למש"נ לעיל (צ"ח ה') שכלי מתכות לא נעשה נבילה כיון שיש לו היתר בהגעלה, שהרי גם כלי עצמות יש להם היתר בהגעלה.

גוף הקדירה (שהיא של היתר ועכשיו מבשלים בה היתר ואיסור, אבל של איסור מצטרפת עם האיסור. ט"ז), אינה מצטרפת לא עם האיסור ולא עם ההיתר. שו"ע. וכתב הט"ז שברש"י (חולין צ"ז): מבואר שגם מה שבלוע בקדירה לא מצטרף, ולרמב"ם הבלוע מצטרף, וכן סובר הרשב"א לגבי מין במינו.

סעיף ב'

אין עצמות האיסור מצטרפות עם ההיתר לבטל את האיסור, אלא כשנפלה חתיכת הנבילה לקדירת היתר כשהיתה חיה, אבל אם נתבשלה תחילה ואח"כ נפלה לקדירת היתר, העצמות שבה מצטרפים עם האיסור, לפי שבלעו מבשר הנבילה כשנתבשלה לבדה.

סעיף ג'

האם חתיכה הבלועה באיסור מצטרפת לבטל כשנפלה לקדירה אחרת

בשאר איסורים חוץ מבשר בחלב, חתיכה הבלועה מאיסור מצטרפת לבטל האיסור. שו"ע. אמנם חתיכת האיסור נשארת באיסורה, מפני שהאיסור שבה לא נפלט לגמרי. ש"ך.

וכתב הרמ"א שאין נוהגים כן (אלא צריך שישים כנגד כל החתיכה, ואפ"ה החתיכה עצמה אסורה. ש"ך), כי קיימא לן שבכל האיסורים אומרים חתיכה נעשית נבילה, כדלעיל סימן צ"ב.

סעיף ד'

האם מה שהקדירה בלעה מההיתר מצטרף לבטל את האיסור

מדרבנן, אבל מדאורייתא שרי, אבל הראב"ד כתב שזה אסור מדאורייתא.

ולענין דיעבד איתא בגמרא (גיטין נ"ד:): **נפלו ונתפצעו, אחד שוגג ואחד מזיד לא יעלו, דברי ר"מ ורבי יהודה. רבי יוסי ור' שמעון אומרים בשוגג יעלו במזיד לא יעלו.** וכתב הבית יוסף שהלכה כרבי יוסי ורבי שמעון.

והנה בסימן ק"י כתב הטור שדבר שאינו בטל מחמת חשיבותו שנתערב באחרים, ונפל אחד מהם לים המלח הותרו כולם, ופירש ר"י דדווקא נפלה, אבל אם הפילה אפילו שוגג אסור אטו מזיד, וכתב הרא"ש שאם הפילה קודם שנודע התערובת מותר, דלא שייך למיגזר אטו מזיד. וכתב הבית יוסף שנראה שר"י והרא"ש פסקו כרבי מאיר ורבי יהודה דקנסי שוגג אטו מזיד בנפלו ונתפצעו, והוא תימה למה פסקו כמותם נגד רבי יוסי ורבי שמעון, וגם קשה על הטור למה כתב כאן דקיימא לן דשוגג מותר, ושם הביא שיטת ר"י שאפילו בשוגג אסור ולא הביא שיש חולקים, וגם אין כתב כאן 'דקיימא לן שכל האיסורים שריבה עליהם בשוגג מותרים' כיון שר"י פליג. ושמא י"ל דיש חילוק בין מבטל איסור למפיל אחת מהן לים, דאף על גב דמבטל לא קנסינן שוגג במפיל קנסינן.

והט"ז מבאר שכל שכשבא לפנינו לשאול אנו רואים שיש ביטול, ואם הוא היה שותק היינו מתירים את התערובת, אלא שהוא מודה שנתרבה אח"כ, הוא נאמן לומר שזה היה בשוגג, דאי בעי שתיק, משא"כ היכא שלפי מה שלפנינו זה אסור, אלא שהוא רוצה להתיר על פי עדותו שהפיל אחד לים, אין מאמינים לו להתיר.

וכתב הרשב"א (והביאו הטור) שהמכין להרבות, אפילו הוא מין במינו וההיתר רבה על האיסור, שרק מדרבנן אסור וצריך שישים, אינו בטל, כיון שריבה במזיד, ומקורו מהא דבגמרא דנפלו ונתפצעו (גיטין נ"ד:): **איתא ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה בדרבנן, דתניא נפלו ונתפצעו וכו', והא הכא דמדאורייתא חד בתרי בטל ורבנן הוא דגזור וקא קניס ר' יהודה,** ואף דאנן קי"ל כרבי יוסי ורבי שמעון, מכל מקום כולו מודו דאם נפל במזיד קנסינן ליה ואסור.

עוד מבואר מדברי הגמרא הנ"ל שאפילו באיסורים שהחמירו חכמים שלא להתבטל לעולם, אם עבר וגרם

וכתב הטור **שהרא"ש** לא מחלק בין מין במינו למין בשאינו מינו, **ודעת הבית יוסף** שרש"י והרא"ש מודים לחילוק זה של הרשב"א, וכן הלכה.

פסקי ההלכה

הרוטב והקיפה (-חלקים דקים מאד של בשר ותבלין המתאספים בשולי הקדירה) והחתיכות, מצטרפים לבטל את האיסור.

במין בשאינו מינו משערים ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו, אף אם היה בהיתר יותר מתחילה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדירה. אבל **במין במינו** משערים גם במה שבלעה הקדירה ועומד בדופני הקדרה. ומשערים זה באומד יפה, ורואים אותו כאילו הוא בעין, אבל מה שכלה ואבד מחמת האור אינו מצטרף, כיון שהוא כלה לגמרי.

דעת מהרש"ל שיש להחמיר שלא לשער במה שבלעה הקדירה, כיון שלא ידוע כמה בלעה, אלא משערים כמות שהוא לפנינו, והביאו הש"ך, וכתב הט"ז שלפ"ז אין להקל כדעת השו"ע. ורעק"א כתב שגם הרשב"א (שהוא מקורו של השו"ע) לא מתיר במין במינו אלא כשיודעים שמתחילה היה שישים, וההיתר נתמעט ולא האיסור, אבל בלאו הכי אסור גם במין במינו.

כתב הבית יעקב שמה שעולה הזיעה למעלה חסר מן המאכל, וכשמשערים בשישים צריך לשער מה שחסר ע"י הזיעה. פתחי תשובה.

סעיף ה'

איסור ביטול איסור לכתחילה, ומה הדין אם נתבטל בשוגג או במזיד, לו ולאחרים

בסעיף זה יבואר שאסור לערב בידים איסור מועט לתוך היתר מרובה, או להוסיף היתר לתערובת איסור והיתר, כדי לבטל את האיסור. ואם ביטלו בידים קנסו חכמים שאסור להנות מהביטול. (ובסעיף הבא יבואר האם דין זה נאמר גם באיסור דרבנן). וכן יבואר האם מוטל על המורה הוראה לברר האם הוסיפו על ההיתר לאחר שנתערב האיסור.

איתא בגמרא (ביצה ד:): **אין מבטלין איסור לכתחילה.** וכתב הבית יוסף שמשמע שיש בזה איסור, וכ"כ הרמב"ם. וכתב הר"ן שלדעת התוס' האיסור הוא

לדעת הרבה מן הפוסקים דס"ל שרק בבשר בחלב אומרים חענ"נ, גם אם הוסיפו מים אח"כ הם מצטרפים לבטל.

והט"ז כתב שאין כוונת הסמ"ג משום חנ"נ, דלא מחזקינן ריעותא בשום דוכתא לומר שזה קרה באופן שהדבר נאסר, אלא כוונתו שחוששים שהוסיף מים לפני שנתפשט האיסור ונעשה חנ"נ דבמזיד אסור, ועל זה הקשה הטור שאם הוא משקר לומר שזה שוגג, הוא גם ישקר לומר שלא הוסיף מים.

וכתב הדרכי משה שאף שבבשר בחלב אומרים חנ"נ, בלח בלח לא אומרים חנ"נ, ולכן הטור לא כתב שבבשר בחלב צריך לחקור אם נתווספו מים. והש"ך סובר שגם בלח בלח אומרים חנ"נ בבשר בחלב, גם לסוברים שבשאר איסורים לא אומרים חנ"נ בלח בלח.

פסקי ההלכה

אין מבטלים איסור לכתחילה. ואפילו נפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו, אין מוסיפים עליו היתר כדי לבטלו.

כתב הש"ך שלתוס' האיסור הוא מדרבנן, וכן סובר הרב ר' מנחם עזריה, ולראב"ד זה דאורייתא, אמנם גם להראב"ד לענין דיעבד אינו אסור מדאורייתא. וכתב רעק"א שאם ביטל בשוגג אסור לפי הראב"ד, אא"כ כבר נתבטל ברוב. ובנודע ביהודה כתב שדווקא ביטול טעם אסור מדרבנן, אבל לבטל ממשות האיסור יבש ביבש ברוב או בשישים אסור מדאורייתא, ומשמע מדבריו שלח בלח בשישים אינו אסור מדאורייתא.

עבר וביטלו (ע"י שזרק איסור מועט לתוך היתר מרובה. ט"ז וש"ך), או שריבה עליו (לאחר שנפל האיסור ולא היה בהיתר שישים. שם), אם בשוגג (שלא נתכוין לבטל, או שחשב שזה מותר. ט"ז) מותר, ואם במזיד אסור למבטל עצמו אם הוא שלו (ואם ביטלו הקדירה אסורה. רעק"א), וכן למי שנתבטל בשבילו, (ואסורים למכרו גם כן לישראל אחר, כדי שלא יהנו ממה שביטלו. (הג"ה). שאף שזה היה מותר בהנאה, הרויח בכך שזה מותר באכילה, וכתב האיסור והיתר שצריך לתת בחינם, וכתב הש"ך דהיינו דווקא כשהישראל משלם יותר ממה שעכו"ם מוכן לשלם, דאי לאו הכי הרי לא הרויח. וכתב הט"ז דמיירי דווקא כשאותו אדם ידע שמבטלים בשבילו וניחא ליה,

להם ביטול במזיד אסור, שהרי בנפלו ונתפצעו מיירי באגוזי פרך שאינם בטלים אפילו באלף מפני חשיבותם, ועל זה מבואר בגמרא שבמזיד אסור.

למי הדבר נאסר בדיעבד - כתב הרמב"ם שדווקא למבטל עצמו קנסינן לאוסרו, אבל לאחרים מותר, והרשב"א כתב דה"ה למי שנתבטל בשבילו, וכ"כ הטור והרשב"א בדעת הרמב"ם, וביאר הבית יוסף דמשמע ליה להרשב"א שכיון שטעם האיסור כדי שלא ירויח ויבוא לעשות כך פעם נוספת, חשש זה שייך גם אם נתיר למי שנתבטל בשבילו, ואע"ג דקיימא לן (בי"מ ה:) אין אדם חוטא ולא לו, י"ל דשאני הכא דלא משמע להו לאינשי שיש בזה איסור. עוד כתב הבית יוסף שמשמע מדברי הטור דלא אסרינן למבטל עצמו אא"כ הוא שלו או שנתכוון לבטלו בשביל עצמו, אבל אם לא היה שלו וגם לא נתכוון בשביל עצמו שרי לדידיה, דכיון דלא שרינן למי שנתכוון בשבילו וגם לא היה שלו לא אהנו מעשיו הרעים קרינן ביה.

האם החכם המורה צריך לברר אם הוסיפו מים בקדירה אחרי שנפל האיסור

כתבו הסמ"ג והסמ"ק שצריך החכם לחקור אם נתנו מים בקדירה אחרי שנתנו בה את האיסור, דשמא מתחילה לא היה שישים, והמים שנתנו אח"כ אינם מצטרפים לבטל את האיסור.

והטור כתב שהמים שנתנו אח"כ כן מצטרפים לבטל את האיסור, דקי"ל שכל האיסורים שריבה עליהם בשוגג מותרים, ובמזיד אסורים, ואין לחוש שמא יבואו להרבות במזיד, שאם באנו לחוש לזה גם לא נאמין לו מה שאומר שלא ריבה, אבל אם הרבה במזיד, אינו בטל אפילו במין במינו וההיתר רבה על האיסור שהוא בטל מן התורה אלא שחכמים הצריכו שישים.

וכתב הבית יוסף שטעם הסמ"ג והסמ"ק הוא דחיישינן שמא במה שהיה בקדירה בתחילה לא היה שישים כנגד האיסור, ונעשה הכל חתיכת נבלה וכשירבה עליו היתר צריך שישים כנגד כל מה שבקדירה. ולפ"ז אם יש באותם מים שישים כנגד כל מה שבקדירה, גם לדבריהם מותר אם נתנם בשוגג, כדקיימא לן דכל האיסורים שריבה עליהם שוגג מותרים. והסמ"ג והסמ"ק לטעמייהו אזלי דבכל האיסורים אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה, אבל

בו ולכן לא כתב דין זה בהגהותיו. ורעק"א מוכיח שהרמ"א חזר בו.

אופנים שמותר לבטל איסור - כתב הט"ז שבסימן פ"ד מבואר שאם אין כוונתו לבטל את האיסור אלא לדבר אחר, כגון לתקן את הדבש, מותר. אמנם היינו דווקא כשא"א בענין אחר. ובפמ"ג מתיר גם במקום טירחא. וכתב הבית יהודא שלדבריו מותר לבשל פירות שמצוי בהם תולעים ולסוחטם ולזרוקם בלי לבדוק את הפירות מתולעים, כיון שזה טירחא מרובה לבדוק את כולם, אך כתב שאין דבריו מוכרחים. ובנודע ביהודה מביא שגדולי הדור אסרו לתת שלפוחית של דג טמא לתוך מי דבש כדי להצהילם, אע"פ שבטל בשישים, דאין מבטלין איסור לכתחילה, ודעת הנודע ביהודה שזה היתר גמור מהרבה טעמים.

המסופק בהוראה ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה מפורסמים, לא מיקרי שוגג. פתחי תשובה.

סעיף ו'

ביטול איסור דרבנן

איתא בגמרא (ביצה ד): **עצים שגשרו מן הדקל ביום טוב מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקין. וכו'.** **והא קא מבטל איסור לכתחילה, ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה. הני מילי בדאורייתא אבל דרבנן מבטלין.**

וכתב הרמב"ם שבאיסור דרבנן מבטלים איסור לכתחילה, ולכן חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדירה, מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיתבטל הטעם, וכן כל כיוצא בזה. וכ"כ בהגהות מיימוני שהורה רבינו שמחה שמי חלב שנפלו לתבשיל של בשר, יש להוסיף מים עד שיתבטלו מי החלב, דמי חלב דרבנן.

אמנם כתבו **התוס'** דהא דמבטלים לכתחילה איסור דרבנן, הני מילי בדבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה. וכן שיטת ראב"ה, וכן מודקדק בהגהות מרדכי מדברי הרמב"ם. ודעת הבית יוסף שאפילו אם נפרש כן בדברי הרמב"ם מ"מ אינו כדעת התוספות ממש, שהרי בשר עוף בחלב לדברי התוספות חשיב יש לו שורש מן התורה, כיון דאיכא בשר דאסור בחלב מדאורייתא, ולא

אפילו אם לא ציווהו לבטלו, אבל אם לא ידע מכך מותר. ובמקום האסור, אסור גם לבני ביתו. ורעק"א כתב שברבי"ש מבואר שאם ביטל בשביל למכור, אסור לכולם, ומבואר שאסור גם כשמי שנתבטל בשבילו לא ידע מזה), ולשאר כל אדם, מותר.

וכתב הש"ך שאם זה לא היה שלו, וגם לא נתכוין לבטל בשביל עצמו, שרי לדידה, דכיון דלא שרית למי שנתכוין לבטלו בשבילו, וגם לא היה שלו, לא אהני מעשיו הרעים.

וכתב הרמ"א דהיינו דווקא שנתערב יבש ביבש, או אפילו לח בלח למאן דאמר שאין אומרים בו חתיכה נעשית נבילה (וכן קיימא לן בשאר איסורים במקום הפסד מרובה. ש"ך), אבל חתיכה שבלעה איסור, לא מהני שנתווסף אחר כך ההיתר, דהא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבילה.

וכתב הש"ך דהיינו שאפילו התוספת אסורה כשאין שישים כנגד כל החתיכה, אבל החתיכה אסורה גם בלי חנ"נ, כיון שהאיסור שבה אינו נפלט לגמרי, כמבואר בסימן ק"ו. עוד כתב הש"ך שגם לדעת השו"ע, בבשר בחלב שגם לדעתו אומרים חנ"נ, אפילו בשוגג אסור, אא"כ ריבה שישים כנגד כל מה שנאסר.

עוד כתב הרמ"א שיש אומרים דאפילו במקום דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה, לא מהני ההיתר לבטל אלא אם נתווסף קודם שנודע התערובת, אבל אם נודע התערובת קודם, לא מהני מה שנתווסף אחר כך. ולפי זה היה צריך החכם המורה לבטל איסור לחקור אם נתוסף ההיתר לאחר שנודע, ומסיים הרמ"א 'ולא נהגו כן'. וכ"כ הש"ך שאין חילוק בין נודע ללא נודע, אלא רק בין שוגג למזיד.

ודעת הט"ז והש"ך (דלא הבית יוסף, והובאו דבריהם לעיל) שא"צ לחקור אם היה כאן חנ"נ, דלא מחזקינן איסורא. אמנם כתב הט"ז שאם ידוע למורה שנתווסף, אלא שאין ידוע מתי, בזה כן צריך לחקור מתי נתווסף.

וכתב הש"ך שבאיסור והתר כתב שאפילו במקום שאומרים חנ"נ, **אם לא נודעה התערובת לפני שנתווסף היתר**, התוספת מצטרפת לבטל, כיון דלא טעים טעמא דאיסורא. וכן פסק בדרכי משה ובתורת חסאתא. אמנם דעת הש"ך שאומרים חנ"נ אפילו כשלא נודעה התערובת (ומביא לזה כמה ראיות), ומסיים שאולי גם הרמ"א חזר

עצמה נעשית נבילה וצריך לבטל את כולה אפילו בנתרבה בשוגג. וכתב הבית יוסף שבסימן צ"ב נתבאר באלו סוגי תערובות אומרים חנ"נ.

האם איסור שנתבטל חוזר וניעור

להלן יבואר האם איסור שנתבטל, ואח"כ נתוסף עוד מן האיסור בשיעור שאין בהיתר שישים כנגד שני הפעמים שנתערב האיסור, האם אומרים 'קמא קמא בטל' או שהאיסור 'חוזר וניעור'.

איתא בגמרא (ע"ז ע"ג.) **אמר רב דימי אמר רבי יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור, אפילו כל היום כולו, ראשון ראשון בטל. וכו'. כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לא שנו אלא שנפל קיתון של מים תחלה אבל לא נפל שם קיתון של מים תחלה מצא מין את מינו וניעור.** וכתבו הפוסקים דלית הלכתא כוותיה דרב דימי, דלמסקנא רבי יוחנן סובר שמצא מין את מינו וניעור.

וכתב הרא"ש שאיסור שנתבטל כגון שהיה שישים כנגדו, וניתוסף אחר כך מן האיסור, הוא חוזר ונאסר, בין במין במינו בין במין בשאינו מינו, בין בלח בין ביבש.

דעת הראב"ד דאע"ג דלית הלכתא כוותיה לענין יין ביין, מיהו גבי יין במים ומים ביין, וכן לכל איסור שנימוח כגון חלב ודם וכיוצא בהם, הלכתא כוותיה, דכיון שנתבטל הרי הוא היתר גמור, ולא די לו שאינו מצטרף עוד לאיסור אלא אף להיתר מצטרף לבטל איסור הנופל בו לאחר מכאן.

אבל הרמב"ן כתב דאפילו בשאר האיסורים לא אמרינן ראשון ראשון בטל, דטעמא לא בטיל, ואפילו במין במינו דליכא למיקם אטעמא, כיון שהשיעור הוא בכדי שיש בו כדי לתת טעם בשלא במינו, אינו בטל. וכן דעת הראש"א והר"ן.

וכתב הבית יוסף שאף שאין הלכה כהראב"ד, מ"מ שני מיני איסור מצטרפים להיתר לבטל זה את זה, כמש"נ בסוף סימן צ"ח.

איתא במתני' (תרומות ה' ח') **סאה תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין, ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת, הרי זו אסורה.** ורבי שמעון מתיר. ובתוספתא מסיים **במה דברים אמורים כשלא ידע בה ואח"כ נפלה, אבל ידע בה ואח"כ**

דמי למוקצה שאין לו עיקר בדאורייתא כלל, כמ"ש התוס' שאין מבטלים תרומת שאר מיני פירות, כיון שתרומת דגן תירוש ויצהר היא דאורייתא.

יין נסך שלא נאסר אלא ע"י כח הגוי, אינו אוסר אלא בששים, ואין מבטלים אותו לכתחילה, דהוי כאילו יש לו עיקר מן התורה, כיון דכתיב "ישתו יין נסיכם". הגהות מיימוני.

הרשב"א מביא שיי"א שאיסורים דרבנן שאין להם עיקר מדאורייתא, אף מערבים אותן לכתחילה בידיהם בתוך רוב של היתר ואוכלים אותם, ויש לו קצת על מה שיסמוך מדאמרינן (בכורות כ"ז.) **תרומת חוץ לארץ מבטלה ברוב. ויי"א** (ויש לחוש לדבריהם) שאפילו בדבר שאין לו עיקר מן התורה אסור לערב, ורק בתרומת חו"ל הקילו, **וכ"כ הרמב"ן, ורבינו שמשון כתב** שאפילו לבטלה ברוב לא התירו אלא לכהן טמא, אבל להתירה לזרים לא. עכ"ד.

מה נחשב אין לו עיקר מן התורה - כתב הרשב"א שבשולי גוים וגבינתם ותרומת חוץ לארץ וחלת חוץ לארץ, אין להם עיקר מן התורה. וכתב הטור דה"ה בשומנו של גיד. ובמק"א כתב שגבינה של גוים ושומנו של גיד חשיב יש לו עיקר מן התורה. וכתב הבית יוסף שאין בזה נ"מ, כיון שכבר כתב הראש"א שראוי לחוש לדעת המחמירים בכל איסור דרבנן חוץ מתרומת וחלת חו"ל.

דעת הרא"ש שאפילו באיסור דרבנן אסור להוסיף עליו ולבטלו, **וכ"כ ההגהות מרדכי**, ונראה שטעמם מדאמרינן התם בגמרא (ביצה ד:) **...הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין. ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל מאי איכא למימר. הני מילי היכא דאיתא לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסוריה.** ומשמע להו שהחילוק בין דאורייתא לדרבנן מוגבל רק להיכא דמיקלא קלי איסוריה.

כתב בארחות חיים שיש מתירים לבשל בקדרות ישראלים האוכלים גבינות הגוים אם הם מקונחות יפה, ויש אוסרים. ונראה דבריהם.

כתב בשערי דורא דהא דקיימא לן כל האיסורים שריבה עליהם שוגג מותרים, דווקא בדבר יבש יש לנהוג כך, אבל לא בדבר לח או שיש בו נתינת טעם, דקיימא לן חתיכה

ביבש מין במינו, ובטלה דעתו נגד דעתם, ובפרט שהם מחמירים, אבל במקום הפסד מרובה וכהאי גוונא אפשר להקל.

עוד כתב הרמ"א שכזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אף על פי שאין בבשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים. וכן כל כיוצא בזה. וכתב הש"ך שבתורת חטאת מתיר אפילו לכתחילה לתת את המים בקדירה של בשר, ואף שכן הדין בכל איסור שנתבטל, קמ"ל דלא אמרינן הכא שהחלב לא מתבטל, כיון שזה תערובת של היתר בהיתר.

סעיף ז'

כלי שבלע איסור מועט ודרך להשתמש בו בהיתר מרובה, האם מותר להשתמש בכלי ללא הגעלה

איתא בגמרא (ע"ז ל"ג). **עובד כוכבים נותן לתוכן יין, ישראל נותן לתוכם מים**, (אבל יין אסור, דין נסך אוסר במינו במשהו).

וכתב הרשב"א שטעם ההיתר הוא שאע"פ שהקנקנים בלעו יין נסך, והכלי בן יומו, מ"מ כיון שדרך להשתמש בקנקנים בשפע, באופן שאין נתינת טעם, מותר, אבל כלי לפעמים משתמשים בו בדבר מועט אסור, וכן הדין בכל כלי שבלע איסור. **וכן דעת רבינו יונה והראב"ד.**

הר"ן חולק על דין זה, וכ"כ הטור (סימן קכ"ב) שאין להתיר אפילו בשפע, גזירה שמא ישתמש בדבר מועט, כמו שאסרו להשתמש בקדירה שאינה בת יומה אטו בת יומה.

רש"י ותוס' מבארים שטעם ההיתר הוא מפני שהמשקים פוגמים את טעם היין, וכתב הט"ז שלכאורה לדבריהם אין מקור מהגמרא לדינו של הרשב"א, אמנם י"ל שגם הרשב"א מודה שטעם ההיתר בדיעבד הוא מפני שהמשקין פוגמים את טעם היין, ומ"מ ממה שאין איסור לעשות כן לכתחילה, מבואר שבדבר שאינו יכול לבוא לידי איסור כיון שדרך להשתמש בו בשפע מותר, וא"כ ה"ה באינו פגום.

פסקי ההלכה

דעת השו"ע – כלי שבלע מעט איסור, אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר, מותר להשתמש בו לכתחילה ואפילו בבן יומו, כיון שהאיסור מועט וא"א

נפלה הרי זו מותרת. ופסקו הרמב"ם והמרדכי כת"ק, שאם לא הכיר בחתיכת האיסור עד שנפלה אחרת, אסור. ורבינו שמשון פירש בשם הירושלמי להיפך, דלא נחלקו אלא בידע בה, אבל בלא ידע בה לכולי עלמא אסור, וכן הראב"ד חולק על הרמב"ם. וכתב הבית יוסף שגם לרמב"ם אין ללמוד מתרומה לשאר איסורים, מדלא הביא דין זה בהלכות מאכלות אסורות.

פסקי ההלכה

איסור של דבריהם אין מערבים אותו בידים כדי לבטלו. אם עירב איסור של דבריהם בידים, במזיד אסור (לו עצמו, כמש"נ בסעיף ה'. ש"ך). אבל אם נפל מעצמו ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו. שו"ע. וכתב רעק"א בשם הא"ר שאם הפיל בשוגג אסור להוסיף ולבטלו.

וכתב הרמ"א ש"א שאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגים ואין לשנות. וכן דעת הט"ז והש"ך. והביא הט"ז שהמהרש"ל כתב שבדיעבד אפילו כיוון לבטלם ולא ידע שאסור לעשות זאת, מותר. וכתב הט"ז שאם לא ידע שיש איסור בדבר מותר גם בדאורייתא.

הקשו הט"ז והש"ך שהשו"ע כאן מתיר לבטל איסור דרבנן, ובאו"ח תרע"ז אוסר להוסיף על מותר השמן שבנר חנוכה, אף דחנוכה אינו אלא איסור דרבנן.

עוד כתב הרמ"א שאיסור שנתבטל, כגון שהיה שישים כנגדו, ונתווסף בו אח"כ מן האיסור הראשון (משא"כ במין אחר שהוא מצטרף להתיר. ט"ז וש"ך), **חוזר וניעור** ונאסר, לא שנא מין במינו לא שנא מין בשאינו מינו, לא שנא יבש לא שנא לח, לא שנא נודע בינתיים או לא נודע בינתיים.

וכתב הש"ך שברמ"א מבואר שבנודע בינתיים ואח"כ נתרבה האיסור, בכל אופן האיסור חוזר וניעור, אפילו **ביבש ביבש מין במינו**, וכן דעת הרא"ש. אמנם דעת הר"ש שבכהאי גוונא האיסור לא חוזר וניעור, כיון שאינו נותן טעם (וטעם הדין של חוזר וניעור הוא דטעמא לא בטיל), ואמנם בלח בלח אע"פ שאינו נותן טעם האיסור חוזר וניעור, אטו שאינו מינו, אבל ביבש ביבש לא. וכן מוכיח הש"ך מעוד כמה ראשונים, וכתב שאפשר שאפילו האיסור מצטרף לבטל את האיסור השני, אמנם במין בשאינו מינו אפילו ביבש ביבש האיסור חוזר וניעור. ולמעשה כתב הש"ך שגם מהרש"ל מחמיר אפילו ביבש

שור הנסקל לא מיקרי בריה כדמוכח בגמרא (זבחים ע"א:), משום דכתיב "לא יאכל את בשרו", דמשמע אפילו חתיכה אחת ממנו, אבל בהני קאמר לא תאכל אותם בין גדול בין קטן, כי על שלימותן נקראים כן, וכן מוכח בשבועות (כ"א:) דטעמא דבריה הוי כאילו פירש הכתוב לא תאכלנו בכל שהוא.

וביאר הט"ז שבאמת חשיבות בריה זה דין **דרבנן**, אבל יסוד דין זה הוא מה שהחשיבה התורה אותה לענין חיוב מלקות בכך שהאיסור נאמר בסתמא שלא לאכול אותם, ומשמע שאסור אפילו כשהם קטנים, ולכן החמירו רבנן בתערובת שלהם, אבל מדאורייתא בריה בטלה כשאר איסורים.

והר"ן כתב דלא מקריא בריה א"כ **איסורה מגופה**, כגון גיד הנשה וכיוצא בו שהוא אסור מתחלת ברייתו, אבל עוף טהור שנתנבל שלא היה אסור מתחלת ברייתו, או שור הנסקל, לא חשיב בריה.

וכתב הר"ן שיש תנאי נוסף להחשב בריה, והיינו שתהא **בריית נשמה**, כגון גיד הנשה שהיה בו חיות, אבל דבר שאין בו חיות, כגון חיטה, לא חשיב בריה, ואמנם חלב לא חשיב בריה אע"פ שהוא בריית נשמה, כיון שאינו עומד במקום אחד כבריה. והרא"ש מביא פירוש זה (דבעינן בריה נשמה) בשם י"מ, והתוס' דוחים ביאור זה.

וע"ע בסימן הבא דבריה היינו דווקא כשהוא שלם, וע"ע בסימנים ק"ז וק"י השלמת דיני בריה.

כתב הרא"ש ש**י"א שבריה בטלה בתתק"ס**, (וכן מביא הר"ן בשם הר"ש, וכן דעת הרשב"א) וראיתם מדתנן בתרומות (י' ח') דג טמא שכבשו עם דג טהור, כל גרב שהוא מחזיק סאתים, אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה שהם חמש סלעים בגליל, דג טמא, צירו אסור. וקאמר עלה בירושלמי (תרומות י' ה') שהוא אחד מתשע מאות ושישים, והורה ר' יוסי בר בון בעכברא אחד לאלף, ומפרשים שרבי יוסי הורה בעכבר שנתערב בהיתר לבטלו באלף, והוא הדין בתתק"ס. ויש מפרשים דעכברא הוא שם מקום (כדאיתא בב"מ פ"ד:), וקאי אציר דאיירי ביה, וקאמר שרבי יוסי הורה כן באותו מקום דיהיב טעמא עד קרוב לאלף, וכן מסתבר דלא איירי בעכבר שנתערב בהיתר, דאם צורת עכבר עליו הרי ניכר בין חתיכות של היתר ומשליכו והשאר מותר, ואם נימוח ואין ניכר טעמו בטל בשישים.

לבוא לידי נתינת טעם. אבל אם דרך לפעמים להשתמש בכלי למעט תבשיל, אסור להשתמש אפילו בשפע, גזירה שמה שתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נתינת טעם.

דעת החולקים - הט"ז כתב שיש ראשונים שחולקים על השו"ע, וראוי להחמיר שרק במקום שטעם האיסור פוגם את מה שבכלי מותר, ומביא שכך פסקו גם הב"ח והלבוש. וגם השו"ע מציין לדבריו בסימן קכ"ב שמביא את דעת החולקים על השו"ע בזה.

סימן ק'

איזו בריה אינה בטילה אפילו באלף

בסימנים הקודמים התבאר בהרחבה דיני ביטול בשישים, שיסוד דין זה הוא שאם האיסור נותן טעם בהיתר אינו בטל, ואם אינו נותן טעם הוא בטל. ובסימן זה ובסימנים הבאים (ק"א ק"ב וק"י) יבואר באלו דברים אמרו חכמים שאינם בטלים בשישים מפני חשיבותם, כגון בריה (סימן זה), חתיכה הראויה להתכבד (ק"א), מינים חשובים בעלי חיים ודבר שבמנין (ק"י). כמו כן דבר שיש לו מתירים אינו בטל אם נתערב במינו, ויש להמתין עד הזמן שהוא עצמו יהיה מותר (ק"ב).

סעיף א'

איתא במתני' (חולין צ"ו:) **גיד הנשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו בנותן טעם, ואם אינו מכירו כולם אסורים**. ופריך בגמרא (צט:): **ולייבטיל ברובא, ומשני (ק:) בריה שאני**.

וכתבו הראשונים שעוף שלם שנתנבל אינו חשוב בריה. ובטעם הדבר פירש רש"י (ק"ב:) דאף דתנן (מכות י"ג) שהאוכל נמלה כל שהוא חייב משום שהיא כברייתה, בנבילה א"א לחייב משום בריה, מפני **שכשנבראת לא היה עליה שם נבילה**.

והקשה הרא"ש ועוד ראשונים שהרי חלב המכסה את הקרב וחלב הכליות וערלה וכלאי הכרם אסורים מתחילת ברייתם והם בטלים. ותירצו הראשונים הרא"ש שכל דבר **שאם יחלק אין שמו עליו** נקרא בריה, דעוף טמא שלם נקרא עוף, וכשאינו שלם אין קורין אותו עוף אלא חתיכת עוף, וכן גיד נקרא חתיכת גיד, וכן אבר מן החי נקרא חתיכת אבר, אבל נבילה אפילו חתוכה קרויה נבילה, וכן

שהאיסור ספק, בזה אפילו באלף לא בטיל, כגון ביצי ספק טריפה וכדומה.

כתב הש"ך שבבית יוסף הסתפק אם **ביצה שיש בה טיפת דם** נחשבת בריה, דמבואר בגמרא (חולין ס"ד). שטיפת דם אוסרת מאחר דשדא תיכלא בכולא, ובתשובת מהרלב"ח כתב בפשיטות דחשיב בריה, ודעת הש"ך שאינה נחשבת בריה, שהרי מתחילת ברייתה היתה מותרת, וגם כשיש בה אפרוח היא מותרת, אלא שכתב הרשב"א בשם הרמב"ם שכשיש בה אפרוח היא נחשבת בריה, ואחריו נמשך הבית יוסף, אולם באמת ברמב"ם אין זה מוכרח כלל, ואף שלהלכה אין להקל בביצת אפרוח, מ"מ ודאי בביצת דם אין לאסור כלל כיון דלית בה חיותא, וכן פשט בבדק הבית להבית יוסף, וכן משמע מהשו"ע כאן שרק ביש בה אפרוח אסורה.

נמלים הגדלים בפירות וקמח, דעת הפלתי שאף אם פירשו בטילים בשישים, דבריה אינה בטילה דווקא כשהיא אסורה מתחלת ברייתה, ונמלים אלו אינם אסורים מתחלת ברייתם קודם שפירשו. ובתשובת טור האבן חולק ואוסר. פתחי תשובה.

כתב הפני אריה שמה שאבר מן החי אינו בטל משום דהוי בריה, היינו דוקא בשיש כזית מן הבשר גידים ועצמות, אבל אבר מן החי שהוא פחות מכזית שנתערב בטל כשאר יבש ביבש. והפמ"ג חולק. ובלבושי שרד דן במעשה שהיה שנתערב רגל אזו מן החי ביותר משישים של שחוטות, שהשוחט סבר שיש ביטול כיון שהרגל צריכה תיקון להוריד השיער ולא חשיב חתיכה הראויה להתכבד, והשליך אחד מהרגלים, אבל באמת אבר מן החי אוסר מצד בריה, וכששאל על הכלים הורה שאם יש ספק אולי בבישול אחד היה שישים כנגד הרגל הכלים מותרים, אפילו אם נודע האיסור לשואל כאשר הכלי עדיין היה בן יומו, עיי"ש טעמו.

סעיף ב'

איתא במתני' (חולין צ"ו): **גיד הגשה שנתבשל עם הגידים בזמן שמכירו בנותן טעם, ואם לא כולן אסורין, והרוטב בנותן טעם.**

והר"ן מקשה על הסוברים שבתתק"ס בריה בטילה, שהרי בגיד הנשה ובחתיכה הראויה להתכבד מבואר שאפילו באלף אינם בטלים, וה"ה לבריה, והירושלמי לגבי עכבר סובר שעכבר נותן טעם לאלף, ודלא כהתלמוד שלנו (עבודה זרה ס"ט). שאינו נותן טעם אלא עד שישים, וכן מבואר בדברי התוס'.

כתבו התוס' שלדברי המשנה שירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה, לאו בגיד לחודיה משערין, דבכדי קליפה שסביביו מסייע לגיד לאסור, דמשעה שנמלח נאסר כדי קליפה סמוך לו, ולפירוש רבינו אפרים דלא אמרין חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב אתי שפיר. וכתב הבית יוסף שאף שלהלכה אין בגידים בנותן טעם, מ"מ נ"מ בהנ"ל לירך שנתבשל בה שמנו של גיד.

פסקי ההלכה

בריה, דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי וביצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהם, אפילו באלף לא בטל.

מתי חשיבא בריה - אין דין בריה אלא לדבר שהיה בו חיות, לאפוקי חיטה אחת של איסור (אף כשהיא אסורה מתחילת ברייתה, כגון של כלאים. ש"ך). וכן צריך שיהא דבר שאסור מתחלת ברייתו, לאפוקי עוף טהור שנתנבל (או נטרף, בין בנתנבלה בשחיתתה בין בלא נשחטה כלל. ש"ך) ושור הנסקל. וכן צריך שיהיה דבר שלם שאם יחלק אין שמו עליו, לאפוקי חלב. וכן צריך שיהיה שלם (במציאות, אע"פ שהוא דבר שאם יחלק אין שמו עליו. ט"ז). ואם נתרסקה הבריה [ואבדה צורתה] אינה חשובה בריה. (ט"ז וש"ך). וכן אם נחתך ממנה אבר אחד אפילו שאין הנשמה תלויה בו אינה נחשבת בריה. (ש"ך).

וכתב הרמ"א שעיקר גיד הנשה אינו אלא על הכף בלבד, והוא כרוחב ד' אצבעות (בשור הגדול, אולם בכבש קטן שיעורו ב' אצבעות. ט"ז), ואם הוא שלם מקרי בריה.

כתב הט"ז שדין בריה שאינה בטילה הוא **מדרבנן**, ונ"מ שבמקום שיש ספק אם זה בריה הוה ספיקא דרבנן ובטל, וכן בכל הדברים דאמרין לקמן שאינם בטלים כגון ראוי להתכבד, או דבר שבמנין, ספק לקולא, אבל בדבר שהוא ודאי בריה או שיש בו דין אחר שאינו מתבטל, אלא

להחמיר אף בהפסד מרובה כשהחזיר הכף לתוך הרוטב שבקערה, וצריך שישים נגד הכף. וכתב הפתחי תשובה שבפנים מאירות פקפק במש"כ שהפרעוש אוסר, דהוי כזבובים ונמלים שהם פגומים בעצמם, והרי כתב הרמ"א (ק"ג א') שבריה פגומה בטילה, אך בהמשך דבריו מסיק דלא כהרמ"א ומסכים עם דברי החוות יאיר. ומה שהעתיק לאסור אף בהפסד מרובה כשנפל הפרעוש לתוך הכף, לא מוזכר דבר זה בחוות יאיר, ונראה דודאי שרי שהרי זה כלי שני והט"ז שמחמיר בכלי שני מתיר בהפסד מרובה, וכ"כ הפמ"ג, ועוד דהש"ך שמחמיר בדברים המאוסים מתיר בהפסד מרובה, והפמ"ג כתב שהמנהג להקל אף בלא הפסד מרובה, וכ"כ כן שיש עוד צדדים להקל.

סעיף ג'

קדירה של מרק שנפלה שם בריה ונאבדה, הכל אסור (כשא"א להתיר ע"י סינון. ש"ך).

סעיף ד'

ירקות מבושלים שנמצאו בהם ג' תולעים, הירקות אסורים (דמאחר שנמצאו ג' הוחזק שיש עוד ואינם ניכרות. ש"ך), אבל מי השלקות מותרים ע"י סינון, וכן הבשר ירצנו ויבדקנו ומותר.

הב"ח אוסר כבר בב' תולעים, כיון שלרבי בב' פעמים הוא חזקה, והט"ז מוכיח שאין הלכה כרבי אלא בנישואין ומילה משום שספק נפשות להקל, אבל בשאר דברים קיימא לן כרשב"ג שדווקא בג' פעמים הוא חזקה.

סימן ק"א

ביטול בחתיכה הראויה להתכבד

כפי שנתבאר בסימן הקודם לגבי 'בריה' שמדרבנן אינה בטילה אפילו באלף מחמות חשיבותה, כך גם 'חתיכה הראויה להתכבד' והיינו חתיכת מאכל גדולה וחשובה שראוי לכבד בה אורחים, אמרו חכמים שאינה בטילה אפילו באלף, ובסמן זה יבוארו פרטי דין זה, ומתי החתיכה נחשבת 'חתיכה הראויה להתכבד'.

סעיף א'

ולענין טעם גיד הנשה, אף שיש מ"ד שהטעם אוסר וכמבואר במשנה הנ"ל, מסקנת הגמרא (ז"ט:ו) **והלכתא אין בגידים בנותן טעם.**

ולענין שומן הגיד, דעת רש"י והרי"ף והרא"ש והר"ן והרמב"ם והרשב"א שהשומן אוסר בנותן טעם, והתוס' כתבו בשם הר"מ שאינו אוסר.

פסקי ההלכה

דבר שהוא בריה שנתבשל עם ההיתר, אם אינו מכירו הכל אסור, והרוטב אסור בנותן טעם (והיינו שאם סיננו ויש שישים כנגד האיסור מותר. והיינו בעוף טמא וכדומה, אבל בנמלה וכדומה שזה מאוס, דעת השו"ע והרמ"א (ס"ס ק"ד וס"ס ק"ז) שא"צ שישים, והש"ך (ס"ס ק"ז) מביא דעת החולקים ומתיר רק בשעת הדחק או בהפסד מרובה). ואם מכירו, זורקו, והאחרים והרוטב צריך שיהיה בהם שישים כנגדו.

גיד הנשה אין טעמו אוסר, דאין בגידים בנותן טעם, אבל שומנו אוסר וצריך שישים כנגדו להתיר הרוטב. לפיכך ירך שנתבשל עם גידו, אם מכירו זורקו, וכל השאר מותר אם יש בו שישים כנגד שומנו, ואם אינו מכירו, כל החתיכות אסורות. ואם יש בקדירה שישים כנגד השומן, הרוטב מותר, ואם לאו אסור.

אם נימוח הגיד ואינו ניכר (שכבר אין לו חשיבות בריה. ט"ז), צריך גם כן שישים כנגדו. וכתב הט"ז שהרשב"א מסתפק אולי הוא בטל ברוב (כיון שבאמת אינו נותן טעם אפילו בשאינו מינו, י"ל שבזה העמידו הדין על דין תורה שהוא בטל ברוב), ואף שבשו"ע סתם שצריך שישים, יש לסמוך להקל בספק, כגון אם נשפך ואין ידוע אם היה שישים, וודאי היה רוב.

כתבו הט"ז והש"ך שאם שומן גיד הנשה נדבק לחתיכה אחת, צריך שבאותה חתיכה יהיה שישים כנגד השומן, דאל"כ אותה חתיכה נעשית נבילה וצריך שישים כנגד כל החתיכה, לדידן דקיימא לן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה.

כתב המהרי"ט בשם החוות יאיר שפרעוש שקפץ לתוך המאכל אסור מצד הדין, כיון שהוא נאבד ברוטב וא"א לסננו, וא"א לבדוק הבשר אולי דבק בו, ואם הפרעוש נפל לתוך הכף כשהרוטב חם, באופן שצריך ניפוח בגמיה, יש לאסור הרוטב שבכף מדינא (אפילו זרק הפרעוש), וראוי

תנאי חתיכה הראויה להתכבד

פסקי ההלכה

אין לחתיכה דין חתיכה הראויה להתכבד אא"כ איסורה מחמת עצמה, כגון נבילה ובשר בחלב (דבשר בחלב כל אחד מותר בפני עצמו, וכאשר נתחברו ונאסרו שניהם נעשו גוף אחד, שהרי לוקה מן התורה אפילו אם אכל רק חצי זית בשר וחצי זית חלב. ט"ז וש"ך), אבל אם נאסרה מחמת שקיבלה טעם מאיסור ולא היה בה שישים כדי לבטלו, אפילו למי שסובר חתיכה עצמה נעשית נבלה אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד, (כיון שאין הבלוע ראוי להתכבד. ט"ז וש"ך).

וכתב הרמ"א שאפילו חתיכה שלא נמלחה בטילה, דאין איסורה מחמת עצמה אלא מחמת דם הבלוע בה.

עוד כתב הרמ"א שכל חתיכה שלא נאסרה רק כדי קליפה, בטילה, שהרי הקליפה אינה ראויה להתכבד. וכתב הש"ך שאף שבלאו הכי חתיכה שקיבלה טעם איסור מדבר אחר אין בה דין חתיכה הראויה להתכבד, יש בזה נ"מ בבשר בחלב.

רעק"א מביא שהמנחת יעקב כתב שבשר בחלב שנאסר ע"י כבישה או בו דין חתיכה הראויה להתכבד, ויש לדחות ראיתו, וכן מדברי הט"ז מבואר שגם בבשר בחלב דרבנן יש דין חתיכה הראויה להתכבד.

כתב הפתחי תשובה שגם חתיכה מנבילה שנתנבלה מחמת מיתה, או חתיכה כחושה מאד, נחשבת חתיכה הראויה להתכבד.

כתב הנודע ביהודה שמאפים שנתערב בהם בשר (-שומן אווז) בחלב (-חמאה) שנתערבו במאפים אחרים, בטלים ברוב, כיון שיבש ביבש בטל ברוב, ולא מיקרי חתיכה הראויה להתכבד אף שבשר בחלב הוא איסור מחמת עצמו, כיון שהעיקר במאפים זו העיסה והבשר בחלב הוא בלוע, ורק צריך להשליך חתיכות כמנין אלו שנאסרו והשאר מותרות, ואין לומר דחשיב מין בשאינו מינו מפני שהשומן והחמאה הם שני מינים ולהצריך שישים גם ביבש ואפילו באיסור בלוע כיון שכשיבשלם יתן טעם, כיון ששומן אווז זה בשר בחלב דרבנן וכתב הש"ך שבאופן זה בטל ביבש חד בתרי אפילו באינו מינו.

דיני חתיכה הראויה להתכבד בגבינות האסורות

איתא במתני' (חולין צ"ו): **חתיכה של נבילה וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכירם בנותן טעם, ואם לאו כולם אסורות.** ובגמרא **ותבטיל ברובא, וכו', שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים.** ומבואר שחתיכה הראויה להתכבד שנתערבה אינה בטילה אפילו באלף, אך אם הוציאו את החתיכה, חזר דינה לאסור רק בנותן טעם.

שיטת הרי"ף שאין הלכה כדברי משנה זו, דמשמע במתני' (עבודה זרה ע"ד). שרק חתיכה של איסורי הנאה אינה בטילה כשהיא ראויה להתכבד, אמנם דעת שאר הפוסקים שגם בדבר שלא נאסר בהנאה אין חתיכה הראויה להתכבד בטילה.

וכתבו הראשונים שגם חתיכה האסורה בהנאה נחשבת חתיכה הראויה להתכבד ואינה בטילה, כיון שאם תבטל היא תהיה מותרת ותהא ראויה להתכבד, כמבואר בגמרא (שם) שבשר בחלב אינו בטל אפילו באלף בחתיכה הראויה להתכבד, אע"פ שבשר בחלב אסור בהנאה.

פסקי ההלכה

חתיכה הראויה להתכבד דינה ככריה, דאפילו באלף אינה בטילה. ואפילו אם היא אסורה בהנאה, כיון שאם תבטל תהיה מותרת וראויה להתכבד אינה בטילה.

וכתב הרמ"א שגם באיסור דרבנן אין החתיכה הראויה להתכבד בטילה. ואם יש ספק אם היא ראויה להתכבד או לא, אזלינן לקולא אפילו היא אסורה מדאורייתא, (דחומרא זו שחתיכה הראויה להתכבד אינה בטילה זה דין דרבנן, וספק דרבנן לקולא. ט"ז וש"ך). ודווקא בספק אם זה חתיכה הראויה להתכבד, אבל אם זה ודאי חתיכה הראויה להתכבד, והספק הוא אם זה אסור, אינה בטילה.

כתב הש"ך שאיסורי הנאה שאינם בטלים בתערובת, מותר למוכרם לעכו"ם חוץ מדמי איסור הנאה שבהם.

כתב רעק"א שדווקא חתיכה האסורה מדינא אינה בטילה אף באיסור דרבנן בראויה להתכבד, כגון בשר עוף בחלב או ביצת נבילה, אבל בשר שנתעלם מן העין שאינו אסור אלא מצד חומרא בעלמא, אם נתערב ברוב שרי.

סעיף ב'

תרנגולת בנוצתה שנתערבה באחרות, בטילה, שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא, אע"פ שאחרי שנתערבה הסירו את הנוצה (שכיון שבתחילת התערובת כבר נתבטלה, אינו חוזר וניעור. ומבואר שאין לה ג"כ דין דבר שבמנין שאינו בטל, וכ"כ מהרש"ל שכיון שהיא מחוסרת תיקון גדול כ"כ לא חשיב דבר שבמנין, וכן מוכח במרדכי, ודלא כמ"ש התורת חטאת שיש לזה דין דבר שבמנין ואינה בטילה. ש"ך. וכתב הרדב"ז שאם הטריפה נמצאת רק אחרי שעתה ראויה להתכבד, אינה בטילה).

תרנגולת שאינה מבושלת אינה נחשבת חשיבה ראויה להתכבד, וכן כבש שלם (אפילו הופשט עורו. ש"ך), או חתיכה גדולה יותר מדאי, לא חשיבה ראויה להתכבד, שאין דרך ליתן לפני האורח כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי.

ומסיים השו"ע שיש חולקים בכל זה (וסוברים שא"צ שהחתיכה תהיה ראויה להתכבד כמות שהיא עכשיו, אלא הכונה שיש כאן שיעור גדול שיכול להיות ראוי לתת ממנו לאורחים. ט"ז).

וכתב הרמ"א שנוהגים כדעת החולקים ומחמירים בכל זה, מלבד תרנגולת בנוצתה שהיא מחוסרת מעשה גדול, שנוהגים בה שהיא בטילה, (וה"ה כבש שלא הופשט עורו, אבל תרנגולת שהסירו ממנה את הנוצות ועדיין לא נטלו ממנה את המעיים ולא נפתח הבטן, אינה בטילה. ט"ז), וכן רגלים או ראש שלא נחרכו מהשיער שלהם בטלים, אבל אם כבר נחרכו חשיבי חתיכה הראויה להתכבד, אפילו לא נמלחו עדיין, (ואפילו שלא ניטלו טלפיהן, דאפשר לקוצצם ואין זה נחשב מעשה גדול. ט"ז). ואפילו כבש שלם אינו בטל. אמנם רגלים של עופות, מלבד רגלי אווז, וכן רגלי בהמה דקה במדינות אלו, לא חשיבי כלל, ובטלים. וראש של עופות אינו חשוב, ובטל, (וכן ראש של בהמה, מלבד ראש של עגל, וכ"ש לשון של שור הוא חשוב, שהרי אברהם כיבד את המלאכים בג' לשונות. ט"ז. ורגלי אווז אם לא הוחרכו עורם מעליהם כפי שרגילים לעשות, אין זה דין חתיכה הראויה להתכבד. ש"ך).

כתב הפתחי תשובה שהנודע ביהודה כתב שחתיכה שאינה מנוקרת אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד, כיון דאיכא טירחא, אף שהיא ראויה לנכרי, ומ"מ לא החליט דין זה להיתר גמור, רק כסניף לשאר סברות.

כתב הט"ז שדעת הרמ"א (בדרכי משה ובתורת חטאת) שגבינה שהועמדה בחלב טריפה, ונתערבה, אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד, כיון שהאיסור שבה בלוע, ודלא כהאיסור והיתר שהחמיר גם בגבינה זו מטעם דהוה כנולדה באיסור. והב"ח חולק על הרמ"א מכח דברי הרמ"א בכלל מ"ג שגבינה של גוי שהתערבה עם של ישראל אין להתיר את התערובת מטעם ספק ספיקא כיון שאיסורה מגופה. וכתב הט"ז שאין משם ראייה, דשם מיירי בגבינה של גוי, שיש בה חשש שנתערב בה חלב טמא ולא היה שם ביטול ברוב כשרים, ובזה אין לצרף עוד ספק ולהתיר, כיון שחכמים אסרו גבינות של נכרים כודאי, וא"כ הספק הנוסף לא משנה את הדין, ואין האיסור מצד חתיכה הראויה להתכבד, אבל הכא דמיירי שהועמד בחלב טריפה ונתערב ברוב, שבזה ראוי להתיר מצד ביטול ברוב, אין לאסור מצד חתיכה הראויה להתכבד, כיון שזה איסור בלוע.

ולענין אם יש לגבינה דין חתיכה הראויה להתכבד, כתב הט"ז שהמרדכי מביא שרבינו שמשון מסתפק בזה, ודעת מהרש"ל שאין לגבינה דין חתיכה הראויה להתכבד, דאם היא לחה אינה חשובה, ואף יבישה שחשובה בזמנינו, אינה חשובה כ"כ לאכול ממנה כדי שביעה, מפני שהיא קשה לגוף, ובפרט שכמה בני אדם אין אוכלים אותה אפי' על ידי הדחק. והט"ז חולק ומוכיח שיש לגבינה דין חתיכה הראויה להתכבד אא"כ האיסור שבה בלוע וכנ"ל, או באיסור תערובת חלב טמא, אמנם בסתם גבינה של נכרי שנתערבה בין הכשירות לא חוששים שזה חלב טריפה, דרוב הבהמות כשרות, אמנם כשיש חשש בגבינות של נכרים שמעמידים אותה בעור קיבת נבילה, א"כ יש בזה חשש בשר בחלב, והוה חתיכה הראויה להתכבד, אך במקום שאין חשש זה, לא הוה חתיכה הראויה להתכבד.

ובנקודות הכסף כתב שגבינות שהועמדו ע"י קיבה שנאסרה מבשר בחלב נחשבת ראויה להתכבד, דבשר בחלב איסורו מגופו, ואפילו גבינות של נכרים נחשבות ראויה להתכבד, וכתב שגם התורת חטאת מודה בזה, אבל גבינה שהועמדה בחלב טריפה חשיב איסור בלוע ואין בה דין חתיכה הראויה להתכבד.

סעיף ג'

עוד מתנאי חתיכה הראויה להתכבד

כתב הט"ז בשם מהרש"ל שחכמי קראקא הורו שבשר שבאווז מעל החזה שנקרא 'ביליק' חשיב ראוי להתכבד, וכתב מהרש"ל שזה טעות, שאף במקומות שראוי לכבד בו אורחים מ"מ כיון שהופשט עור האווז בטל ממנו החשיבות (כבריה שנחתך ממנה קצת שהיא בטילה). והט"ז תמה על דבריו שבסעיף הבא מבואר שרק בנאבדה צורתה אינה נחשבת ראוייה להתכבד, וכתב להורות כחכמי קראקא. וכתב הפתחי תשובה שהפר"ח פוסק כמהרש"ל, והבכור שור מחמיר כהט"ז.

כתב הלבוש שכבד של אווז שנהפך ללבן בגלל השומן נחשב ראוי להתכבד. ט"ז.

סעיף ו'

חתיכה שנחתכה או נתרסקה

איתא בגמרא (מכות ט"ז): ריסק תשעה נמלים ואחד חי והשלים לכזית לוקה שש, ולמדו מזה הראשונים שכשהם מרוסקים לא מיקרי בריה ובעי כזית, וכן מבואר בגמרא (גיטין נ"ד): לענין חתיכה ראוייה להתכבד, שאם נפלו החתיכות ונתפצעו הם בטלים.

וכתב הרשב"א שחתיכה שנחתך ממנה או שנתרסקה עד שנאבדה צורתה אין זה בריה ובטל חשיבותה והרי היא כשאר כל האיסורין, ואפילו נחתך ממנה אחר שנתערבה. עוד כתב בשם הרמב"ן שאם נחתך ממנו אבר זה בעיא ולא איפשיטא במסכת נזיר (נ"א:) גבי מלקות, והוא הדין לאיסור, אמנם כיון שדין בריה שאינה בטילה הוא מדרבנן אזלינן לקולא, וכ"ש היכא שהיא מרוסקת או שנחתך ממנה אבר שהנשמה תלויה בו.

וכתב בשערי דורא שאם הדג מרוסק אין עליו דין בריה ובטל בששים וזורק את האיסור אם מצאו, וי"מ שאם רוב הדג טמא שלם חשיב בריה, וכן משמע בפ"ז דנזיר (נ"א:) גבי נמלה דרובו ככולו ולא בטיל בשישים אלא מרוסק, אך יש דוחים ומחלקים דהא דאמרינן (אהלות א' ז') האברים אין להם שיעור, הני מילי לטומאה אבל לא לאיסורי אכילה. עוד איתא שם בשם התרומת הדשן שבריה שלימה לגמרי אלא שנפל ממנה קצת ע"י בישול, כמו שרגילות הוא להתפרפר, ודאי חשיב בריה.

וכתבו הראשונים שאם נתרסקה בבריה במזיד אסור למי שנתכוין לבטלו, ונתבאר דין זה בסימן צ"ט.

כתב החתם סופר שחתיכה גדולה וחיה, לדעת השו"ע אינה נחשבת חתיכה הראויה להתכבד, והרמ"א מחמיר בזה, והפר"ח מסכים לדעת השו"ע, וכתב שהיקל בזה למעשה בהפסד מרובה מאד יחד עם עוד קולא נוספת. פתחי תשובה.

סעיף ד'

שומן הכנתא (-שנמצא בין המעיים המתעגלות) אינו ראוי להתכבד, כיון שאינו רגילים לאוכלו בעין. שו"ע. וכתב הט"ז שהדרא דכנתא (המעיים המתעגלות שסביב לאותו שומן), אם הם של עגל חשיב ראוי להתכבד, דאצלינו הוא דבר חשוב, אבל שאר בני מעיים לא. וש"ך כתב שהכל לפי המקום והזמן.

עור שומן אווז חשיב ראוי להתכבד. רמ"א. ובאיסור והתר כתב שאם נחתך אינו נחשב ראוי להתכבד, ודעת מהרש"ל שאינו נחשב ראוי להתכבד בין שלם בין חתוך, והט"ז כתב שכיון שמכבדים בה כשהיא חתוכה, חשיב ראוייה להתכבד אפילו כשהיא חתוכה. והש"ך כתב שהכל לפי המקום והזמן אם הוא ראוי להתכבד באותו מקום או לא, ובמקום ספק אזלינן לקולא. ובנקודות הכסף כתב שאפשר להקל בחתוכה, שכיון שלא מכבדים בחתיכה אחת מטוגנת אלא בהרבה חתיכות, כל חתיכה נחשבת אינה ראוייה להתכבד.

סעיף ה'

קורקבן ובני מעיים

כתב הטור שה"ר יהודה הורה על קורקבן טריפה שנתערב באחרים דלא הוי ראוי להתכבד, כדאמרינן (נדרים נ"ד): **בני מעיים אוכליהן לאו אינשי**. ולפי זה הוא הדין נמי בכל המעיים.

פסקי ההלכה

קורקבן (-קיבה של עוף) וכן שאר בני מעיים, אינם ראויים להתכבד. שו"ע. והט"ז והש"ך מביאים דברי מהרש"ל שקורקבן של אווז כן נחשב ראוי להתכבד, ורק של תרנגולת אינו ראוי להתכבד, והש"ך מסיים שהכל לפי המקום והזמן.

פסקי ההלכה

הא דבריה וחתיכה הראויה להתכבד לא בטלי, דווקא בעודם שלמים, אבל אם נחתכו או נתרסקו עד שנאבדה צורתם בטלים, דתו לא חשיבי. ואפילו אם נתרסקו לאחר שנתערבו עם ההיתר בטלים (ואפילו לאחר שנודע התערובת. רמ"א). וכתב הש"ך שאם גם לאחר שנתרסקה היא ראויה להתכבד, אינה בטילה.

וכל זה שנתרסקו שלא במתכוין לבטל האיסור, אבל אם נתכוין לכך, אסור למרסק, אם הוא שלו, וכן למי שנתרסק בשבילו.

וכתב הרמ"א שאין חילוק בזה בין נתערבו במינם לבין נתערבו שלא במינם. וכתב הט"ז שהרמ"א בא לומר שדין זה שונה ממה שנתבאר בסימן ק"ב לענין דבר שיש לו מתירין שבאינו מינו הוא בטל, וכתב האיסור והיתר דה"ה בשאר דברים שאינם מתבטלים אפילו באלף כגון בריה וחתיכה הראויה להתכבד, ועל זה חולק הרמ"א, וכן מוכח מהרשב"א שבריה אינה בטילה אפילו בשאינו מינו, והאיסור והיתר עצמו סתר דבריו בכלל מ"א שאסור תולעים מדין בריה בשאינו מינו, ובטעם החילוק כתב בתורת חטאת דשאני דבר שיש לו מתירין שאין החשיבות מצד האיסור עצמו, אלא מאחר שיהיה לו היתר אחר כך לא ראו חכמים שיתבטל, וכל שנתערב שלא במינו אין ההיתר נקרא על דבר האסור אלא על שם הדבר שנתערב בו והוא כמי שאין לו מתירין. והט"ז כתב טעם אחר לחלק בזה. אמנם כתב הט"ז שמקום הגהה זו אינו שייך כאן לענין חתיכה שנתרסקה, אלא בתחילת הסימן.

סעיף ז'

אם נחתכה חתיכה אחת, אין תולים לומר של איסור נחתך להתיר את כולם, אלא אותה שנחתכה בלבד מותרת ממה נפשך, שאם היא של איסור כולן מותרות, ואם אינה של איסור הרי היא מותרת. ואפילו נחתכו רובן אין תולים לומר שהאיסור מהרוב שנחתכו, אלא כל הנחתכות מותרות (כשיש שישים בהיתר נגד האיסור. ט"ז), והשלימות אסורות.

וכתב הט"ז דאע"ג דבכל דוכתי תולים ברוב, הכא י"ל דאדרבה כל שנשתנה מקדמותו מן הרוב הוא, והוא כמו כל דפריש מרובא קא פריש, ונמצא שהאיסור שהוא

המועט לא נשתנה והופרש מקדמותו. אבל אין לומר הטעם דכל קבוע כמחצה על מחצה, דכאן יש לפניך שני קביעיות: החלק הנחתך, והחלק שלא נחתך, וא"כ יותר היה לומר שהאיסור נקבע בחלק שנחתך, מאשר לומר שהוא נקבע בחלק שלא נחתך, כיון שהחלק שנחתך הוא הרוב.

כתב רעק"א שאם איסור דרבנן נתערב בחתיכות, י"ל שלדעת השו"ע (צ"ט ו') מותר לחותכם לכתחילה כדי שתתבטל, דכיון שזה כבר מעורב אלא דלא בטל מחמת שראוי להתכבד לא חמיר מתערובות חד בחד, ומה שמחתכם לבטל הוי כמוסיף ומבטל, ועיין. עוד כתב רעק"א שאם נפלה אחת מהחתיכות שהתערבו לקדירה שיש בה אוכלים פחות משישים ונימוחה, מותר, שכיון שנימוחה אין לה חשיבות, וכן אם סלקו מהקדירה הקדירה מותרת אף שהחתיכה עצמה אסורה.

סעיפים ח' ט'

מתי אפשר להתיר תערובת מכח דמיון החתיכות

איתא בגמרא (עבודה זרה מ.) **מעשה בגוי אחד שהביא גרב של חתיכות דג, ונמצא סימן באחד מהם, והתיר רשב"ג את הגרב כולו. תרגמא רב פפא בחתיכות שוות. אי הכי מאי למימרא, מהו דתימא ניהוש דילמא איתרמי, קמ"ל.**

ובהגהות מיימוני מתיר מכח זה תרגומות שנמצאת טריפה בקורקבנה לאחר שנתערבה בתרגומות אחרות, ע"י שמדמים את שומן הקורקבן לשומן התרגומות במקום החיבור לקורקבן, אם הם דומים לגמרי האחרות מותרות. ובתרומת הדשן מתיר מכח זה כבש שנמצא טריפה בראשו לאחר שנתערב עם כבשים אחרים, אם החתיכות דומות ומכוונות יפה.

פסקי ההלכה

קורקבן שנמצא נקוב (וא"כ התרגומות טריפה), ונתערבה אותה תרגומות עם אחרות, מדמים שומן שבקורקבן לשומן התרגומות של מקום חיבור הקורקבן, ואם דומים לגמרי, מכשירים האחרות. (וכן כל כיוצא בזה). סעיף ח'.

ראש כבש שנמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא, והקיפו הראש לצוארו של אחד מהכבשים ונמצאו

יהודה מין במינו לא בטל, אלא שחכמים סוברים שכיון שזה היתר וזה איסור נחשב כאחד מתנגד לחבירו, אמנם בדבר שיש לו מתירין שהאיסור ג"כ עתיד להיות נותר לאחר זמן, ממילא זה נחשב שהם שווים, ובשוים לא שייך ביטול.

בסימן זה יבוארו פרטי דין דבר שיש לו מתירין, מתי נאמר הדין שאינו בטל ומתי לא. בסעיף א' יבואר עיקר הדין, בסעיף ב' יבואר מה הדין בספק אם יהיה נותר לאחר זמן, אם חשיב דבר שיש לו מתירין. ובסעיפים ג' ד' יבוארו אופנים רבים האם יש בהם דין דבר שיש לו מתירין, כגון אם צריך להוציא ממון כדי להתיר את האיסור, בדבר שאינו עומד לאכילה אלא לשימוש אחר (ואפשר להשתמש בו גם לפני שהותר וגם אח"כ), או כאשר בזמן שהאיסור יותר המאכל יתקלקל, או כשנתערב טעם ולא ממשות, או בדבר שאין איסורו מחמת עצמו, או כשאופן ההיתר לא נאסר מעולם, או כשהאיסור לא היה ניכר לפני שנתערב, או כשלאדם מסוים אין לאיסור מתירין ולאחרים כן (כמבשל בשבת במזיד), ומתי נדר נחשב דבר שיש לו מתירין, והאם דבר שחוזר ונאסר (כחמץ בפסח) נחשב דבר שיש לו מתירין.

סעיף א'

עיקר דין שדבר שיש לו מתירין אינו בטל

איתא בגמרא (ביצה ג:) **אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי, וספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות, וכו'.** **ספק יום טוב ספק חול - הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל.** וכן איתא בש"ס בכמה דוכתי שכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל.

דעת ראבי"ה שאם עשה תבשיל מביצה זו שיש לה מתירים, הכל אסור, וכן דעת מהר"ם מרוטנבורג אבל לשיטת ר"ת דס"ל שדבר שיש לו מתירים אינו בטל דווקא כשנתערב במינו אבל בנתערב בשאינו מינו טעמו בטל בשישים, א"כ התבשיל מותר, כיון שלא נתכוין לבטלה. וע"ע בטור ובבית יוסף או"ח תקי"ג.

פסקי ההלכה

כל דבר שיש לו מתירין, כגון ביצה שנולדה ביום טוב, שראויה למחר, אם נתערבה באחרות, בין שלימה (קמ"ל שאף שהיא דבר שבמנין שאינו בטל, יש בה גם דין דבר שיש לו מתירין, ונ"מ בספק איסור, דדבר שבמנין ושאר

החתיכות דומות ומכוונות יפה, יש לסמוך על זה להתיר האחרות. סעיף ט'.

וכתב הט"ז (סעיף ט') שמשמע מהשו"ע שצריך שחתיכות הכבש יהיו שוות גם במראה, ואף שבשומן הקורקבן סגי במראה השומן לחוד, הכא שאני שאפשר לברורי ג"כ ע"י שיהיו מכוונים יפה בחיתוך צריך לברורי.

וכתב הש"ך (סעיף ח') עיין לעיל בסימן פ"ג סק"ה [ושם כתב שהדמיון צריך להיות ע"י שהחתיכות מתחברות יפה זה לזה, וא"צ שיהיו שווים גם במראיתם].

וכתב הט"ז בשם האיסור והתר, שעתה שאין אנו בקיין כל כך אין לנו להתיר בכהאי גוונא אם לא שיהיה הפרש גדול וניכר. וכתב בשם הב"ח שאם נמצא מים בראש כבש אחד, שזה עושה אותו טריפה, ולא נודע מאיזה כבש הוא, יש לבדוק בחוט השדרה של הכבשים, שכל כבש שנמצא בו מים במוח שבראש יהיה מים בחוט הנמשך מהמוח לשדרה, ותולים שהראש הוא מאותו כבש להתיר האחרות, וכתב הט"ז שאין דבר זה כדאי להתיר עליו ספק טריפות כיון שלא נמצא בתלמוד ובפוסקים.

וכתב רעק"א שאפשר שדין זה לסמוך על הדמיון נאמר רק כשיש רוב כנגד האיסור, אבל לא בתערובת חד בחד, אולם מהראיה לדין זה מחתיכות דג מבואר שאף בדאורייתא סומכים על ראייה זו.

הפתחי תשובה מביא שבשמש צדקה מקשה שבסעיפים אלו (שמבואר שאם אינם דומות אסורות) מבואר לכאורה שכבשים שלמים וכן תרנגולת חיה נחשבים חתיכה הראויה להתכבד, ודלא כמ"ש השו"ע בסעיף ג', ועיי"ש הרבה ישובים לזה.

סימן ק"ב

דין דבר שיש לו מתירין שאינו בטל

מבואר בגמרא בכמה מקומות (ביצה ג' ו"ז, יבמות פ"ב. נדרים נ"ח.), ש'דבר שיש לו מתירין' אינו בטל. ובטעם הדבר נאמרו בראשונים ב' טעמים, רש"י (ביצה ג:) מבאר דכיון דהאיסור עתיד להיות נותר לאחר זמן, עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, (ומבואר לכאורה שהאיסור לא הותר לגמרי ע"י הביטול, וביד יהודה מבאר שחכמים החמירו כדי להרחיק את האדם מן האיסורים שלא יהא קל בעיניו). ובר"ן (נדרים נ"ב.) מבאר שיסוד ביטול הוא רק כאשר האחד מתנגד לחבירו, ולכן לרבי

ביו"ט, שלאחר יו"ט ודאי תהיה מותרת. ט"ז, או אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד, אבל דבר שאינו בידו ואינו ודאי שיבוא, בטל. לפיכך ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות (שאם תטעון עוד ביצים או שתחיה התרנגולת י"ב חודש יתברר שאינה טריפה), אינו בדין דבר שיש לו מתירין, לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו.

הש"ך מקשה למה השו"ע מביא דין זה בשם יש מי שאומר, והרי זו דעת הרשב"א והטור ואין מי שחולק עליהם, וכן מוכח בגמרא ביצה ג: .

דין דבר שיש לו מתירין כשרק איסור אחד יש לו מתירין – הצמח צדק דן בביצת טריפה שנולדה ביו"ט ונתערבה, ודן השואל דלא הוי דבר שיש לו מתירין מצד איסור נולד, כיון שגם אחר יו"ט לא יהיה היתר בלא ביטול מכח איסור טריפה, והצמח צדק חולק עליו וסובר שכיון שאיסור נולד יפקע אחרי יו"ט, כל מה דאפשר למיעבד בהיתר עבדינן, וכן הסכימו הפר"ח והמנ"י. וכתב הפמ"ג דה"ה במי שאמר קונם עלי אכילת בשר נבילה זו ונתערבה, דאיסור נדר הוי עכ"פ דבר שיש לו מתירין ולא בטיל אף בשישים, ואף שאין איסור חל על איסור (ואין כאן איסור כולל), מ"מ י"ל דהיינו שאין לוקה שתים ואינו מקריב ב' חטאות, אבל איסור יש, אי נמי מיקרי דבר שיש לו מתירין. ורעק"א דן בזה בכמה צדדים ונשאר בצ"ע.

סעיף ג'

דין דבר שיש לו מתירין כשצריך להוציא הוצאות כדי להתירו

כלי שנאסר בבליעת איסור ונתערב באחרים ואינו ניכר, בטל ברוב, ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין, לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו, וכן בכל כיוצא בזה (כגון בשר שלא נמלח ונתערב בחתיכות שנמלחו. ט"ז). שו"ע.

כתב הט"ז שלולא הסברא שצריך הוצאות להגעילו אין להתיר מצד שהבלוע עצמו אין לו מתירין ולא יהיה הנאסר (-הכלי) חמור מן האוסר (-הבלוע), דמ"מ כיון דסוף סוף יש לו מתירין אין לנו להשגיח בשום סברא לקולא, דאין לנו לסמוך על שום קולא כיון שבלאו הכי יש לו מתירין. וכתב הט"ז שאע"פ שמותר להשתמש בכל הכלים האלו שנתערבו, אין להשהותם זמן מרובה אא"כ יכשיר כולם

דברים שאינם בטלים אפילו באלף מדרבנן, ספיקם מותר, אבל דבר שיש לו מתירין אינו בטל באלף אפילו בספק איסור דרבנן. ט"ז וש"ך, בין טרופה, אינה בטילה אפילו באלף. ואפילו ספק נולדה ביום טוב, ונתערבה באחרות, אסורות.

וכתב הט"ז שמדאורייתא חד בתרי בטל, דכתיב "אחרי רבים להטות", ואפילו ביש לו מתירין, אמנם רבנן החמירו ביש לו מתירין לאחר זמן, שלא יאכלנו באיסור ע"י ביטול. עוד כתב הט"ז שמבואר להלן (ק"י ח') שאם ספק איסור התערב באלף, ונפל מהתערבות למקום אחר, התערבות השניה מותרת.

דבר שיש לו מתירין שנתערב באינו מינו – אם נתערבה ביצה זו בשאינה מינה, בטילה בשישים. (שו"ע). וכתב הט"ז שבתורת חטאת כתב הטעם לפי שאין ההיתר אח"כ נקרא על האיסור אלא על התערבות שנאסר והוא אינו מינו של האיסור. (וכ"כ הש"ך). ובר"ן מבאר הטעם שלרבנן מין במינו בטל ברוב אע"פ ששניהם מין אחד, מפני שזה איסור וזה היתר, וביש לו מתירין גם האיסור נחשב כהיתר. וכתב הש"ך שמין במינו לענין זה היינו בשמא ולא בטעמא, דאם הוא שוה בשמא ולא בטעמא אינו בטל, ואם הוא שוה בטעמא ולא בשמא בטל.

אמנם כתב הרמ"א שאם ליבנו בביצה זו מאכל, או שנתנוה בקדירה לתקן הקדירה, כגון שמלאוה בתרנגולת, אינה בטילה. וביארו הט"ז והש"ך שבכהאי גוונא חשיב מין במינו, דכל דבר שעשוי לחזותא וטעמא או לתקן המאכל הוי כמין במינו לענין שבאין לו מתירין אינו בטל אפילו באלף, (אמנם לענין מה שבמין במינו מדאורייתא חד בתרי בטיל לא חשיב מין במינו, כיון שהוא נותן טעם).

דבר שיש לו מתירין שנתערב ואח"כ פירש אחד מהם, בסידורו של שבת מסיק דלא אמרינן בזה כל דפריש מרובא פריש, וכן משמע בצמח צדק, וכ"כ המג"א, אבל בצ"ח מביא ראיה להקל, וכן משמע מהחוות דעת. פתחי תשובה.

סעיף ב'

דין דבר שיש לו מתירין בדבר שלא ודאי יהיה מותר

יש מי שאומר שלא אמרו שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא כשהמתיר עתיד בודאי לבוא (כגון ביצה שנולדה

רש"ל כתב שכלי הבלוע באיסור ונתערב, אינו נחשב יש לו מתירין מטעם נוסף, כיון שאין ההיתר ממילא מכח זמן. והביאו הט"ז. והש"ך מקשה על דבריו שהרי נדרים וכדומה שההיתר לא תלוי בזמן נחשב דבר שיש לו מתירין. ובבית יעקב ובמנחת יעקב מתרצים דשאני נדרים שיש מצוה להתירם.

סעיף ד'

אופנים שונים שדנו הפוסקים האם יש בהם את הדין שדבר שיש לו מתירין אינו בטל

יש מי שאומר שלא שייך דבר שיש לו מתירין **היכא שהמאכל מתקלקל**. שו"ע. וכתב רעק"א שהים של שלמה חולק וסובר שגם בכהאי גוונא חשיב יש לו מתירין.

דין דבר שיש לו מתירין כשלא נתערב גוף האיסור אלא טעמו - כתב הרמ"א דהא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין, או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו (כגון שהוציאו את חתיכת האיסור אחרי שנתנה טעם במאכל, ולא דמי למש"כ בסעיף א' לענין נותן ביצה בקדירה, דשם הביצה עשויה לבשם את התבשיל. ט"ז) בטל.

איסור שנימוח בתערובת, לדעת הט"ז יש בזה דין דבר שיש לו מתירין, (דהסיבה שלטעם בלי ממשות אין דין דבר שיש לו מתירין היא שכיון שהוציא את חתיכת האיסור ונתערב רק טעם מהחתיכה, ובמין במינו כיון שהטעם לא נרגש אין לו כח לאסור, אבל כשהאיסור נימוח או כשנפלה טיפת יין לחבית יין, כיון שצריך להגיע לביטול שייך בזה דבר שיש לו מתירין), דכל דבר שעיקר היתירו הוא ע"י ביטול אינו מותר בדבר שיש לו מתירין.

דעת הש"ך שגם בתערובת של טעם הוי דבר שיש לו מתירין ואינו בטל, וכן דעת הב"ח, ודלא כהרמ"א הנ"ל. והפתחי תשובה מביא שהפני אריה פוסק כהרמ"א, אלא שכתב דמ"מ כלי שנאסר מבליעת איסור ונתערב באחרים, אינו בטל כל זמן שהוא בן יומו (כדעת הש"ך בס"ק א' אבל לא מטעמיה).

דין דבר שיש לו מתירין בדבר שאין איסורו מחמת עצמו - כתב הרמ"א שדבר שאין איסורו מחמת עצמו בטל, ולכן חתיכה שלא נמלחה תוך ג' ימים, אף על פי ש"א דמיקרי דבר שיש לו מתירין הואיל ומותרת לצלי, אפילו הכי בטילה, דאין איסורה אלא מחמת דם הבלוע

מספק, שכיון שהאיסור בטל ברוב יש לזה דין יבש ביבש שבטל ברוב שאסור לאוכלם כולם יחד, ויש כאן לחוש שמא בזמן מרובה ישכח מהתערובת ויבא לאכול תבשיל שמעורב בו מכל הקדירות שנתערבו, ויבוא לידי איסור, על כן ראוי להכשיר כולם מספק.

דעת מהרי"ל שמה שאפשר להוציא האיסור הבלוע ע"י הגעלה כן מושיב את התערובת לדבר שיש לו מתירין, דההוצאה להגעילו היא הפסד מועט, וכתב הש"ך שיש לחוש לדבריו במקום שאין הפסד מרובה, ובמשאת בנימין כתב שאם רוצה להשתמש בכולם יחד צריך להמתין שלא יהיו בני יומן, ודעת הש"ך שגם בשביל להשתמש בכל כלי בפני עצמו צריך להמתין, דטעם ההיתר הוא משום הוצאות ההגעלה, וכיון שאם ימתין מעת לעת הוא מותר מן התורה בלא שום הוצאות לכו"ע אסור. וכתב הפלתי שאע"פ שמדרבנן זה אסור גם לאחר מעת לעת, מ"מ צריך להמתין. ורעק"א מקשה על הש"ך דהא קיימא לן (סימן ק"ג) דבנותן טעם לפגם בעינן ג"כ רוב, אלא דבמבשל בכלי שאינו בן יומו סומכין דאיכא רוב ולא אמרין לא ידעינן כמה נפיק מיניה, וא"כ גם ההיתר של אינו בן יומו הוא מטעם ביטול, וא"כ למה לא נתיר מיד מטעם ביטול, וכן הקשה גם לטעם של הרשב"א על מה שצריך הוצאות להגעיל, דגם בהגעלה הרי הכלי חוזר ובולע ממיימי ההגעלה.

דין דבר שיש לו מתירין בדבר שאינו אוכל - כתב הפתחי תשובה שבלאו הכי לא שייך לאסור כלי מצד דבר שיש לו מתירין, שהרי הצמח צדק כתב בשם הצ"ח שרק לענין אכילה אמרין שדבר שאין לו מתירין אינו בטל, דמה שיאכל היום בספק איסור יאכל למחר בהיתר, אבל לענין טלטול לאיזה צורך לא שייך דבר שיש לו מתירין, שהרי יכול לטלטלו גם היום וגם למחר, וא"כ ה"ה לענין שימוש בכלים שנתערב בהם כלי הבלוע באיסור הוא יכול להשתמש בכלים גם היום וגם למחר, וא"כ השימוש שרוצה להשתמש היום בכלי זה דבר שאין לו מתירין, (ונמצא לפ"ז שהש"ך חולק על הצ"ח).

כתב בתשובות מהר"י בן לב שקערה של חלב שנתערבה בקערות של בשר אינה בטלה ברוב, כיון דהוי שלא במינו, וכתב הש"ך שכבר דחה הב"ח את דבריו, וגם מה שהחמיר הב"ח להסיר כלי אחד לחומרא בעלמא, אין זה נכון, ומ"מ כיון דליכא פסידא יש להחמיר כדברי הב"ח.

אסור חשיב דבר שיש לו מתירין ואינו בטל, וכתב שגם השער המלך פסק להחמיר בזה, ומ"מ העלה שיש להקל בחתיכה ששהתה ג' ימים בלא מליחה שנתערבה באחרות להתיר התערובת, כיון שאין זה רק חומרת הגאונים. והנודע ביהודה דחה ראיותיו ומסכים עם הכרעת האחרונים להקל, וכן דעת הפמ"ג ומהר"י לבית הלוי.

עוד כתב הרמ"א שכל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב, בטל אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין. וכתבו הט"ז והש"ך דהיינו כגון ענבים שיוצא מהן יין בשבת לתוך יין צלול שהיה שם קודם השבת. (ואין זה דומה לחתיכה שלא נמלחה בדסמוך, דשם היה האיסור ידוע, שהרי החתיכה היתה אסורה, משא"כ בענבים לא היה איסור כלל מתחילה). וכתב הש"ך דה"ה בחבית מלאה ענבים שלמים, שממלאים החבית במים לעשות תמז, והענבים מתבקעים לאחר זמן ויצא כל היין, מותר לשתות ממנו בשבת, מפני שמעט היין שיוצא בשבת מתערב ומתבטל עם היין שהיה בו כבר, ולא היה ניכר פעם אחת בפני עצמו מעולם, וכן כל כיוצא בו. וכתב רעק"א שלכאורה דעת התוס' שגם איסור שלא היה ניכר לפני שנתערב אינו בטל ביש לו מתירין, וכבר רמז לזה המג"א, וכן נראה מדעת הר"ן. עוד כתב רעק"א דה"ה בנתערב קמח חיטים בקמח שעורים, ואח"כ נדר מקמח חיטים, דבטל אף דנדרים הוי דבר שיש לו מתירין, כיון שבתחילת חלות האיסור הוא מעורב ולא נקרא עליו שם איסור מעולם, ודלא כמ"ש המקור חיים.

מתי נדר נחשב דבר שיש לו מתירין – כתב הרמ"א שמי שנדר מדבר אחד ונתערב אח"כ, לדידיה מקרי דבר שיש לו מתירין, דהא אפשר להשאל על נדרו, (ונדר הוי דבר שיש לו מתירין כיון שמצוה להשאל על הנדר. ט"ז). והפתחי תשובה מביא מהברית אברהם ועוד אחרונים דמייירי דווקא באדם שאסר דבר על עצמו, אבל כאשר הבעלים אסר דבר על חבירו בקונם, כיון שהנאסר לא יכול להשאל על הנדר, לא חשיב דבר שיש לו מתירין. וכתב רעק"א דמ"מ היכא שהבעלים אסר את הדבר גם על עצמו וגם על חבירו, חשיב דבר שיש לו מתירין, ורק היכא שהנודר אסר את הדבר רק על חבירו לא חשיב דבר שיש לו מתירין. וכתב הבית יעקב שבשבעה אע"פ שאפשר להשאל על השבועה לא חשיב דבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה להשאל על השבועה, וכ"כ בתשובה מאהבה, ושם הוסיף שאין חילוק בזה בין סתם שבועה לשבועה

בה. והש"ך מוכיח שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אפילו בדבר שאין איסורו מחמת עצמו, וכתב שכן דעת כל האחרונים. וכתב הפתחי תשובה שבפני אריה מסיק כדעת הרמ"א, אלא שכתב שאין כוונת הרמ"א דבכל ענין שאינו אסור מחמת עצמו בטל, אלא דווקא כאשר האיסור הבלוע אינו מינו עם מה שנתערב עכשיו, דמאחר שהאוסר עצמו הוא מין בשאינו מינו, נדון הכל כתערובת מין בשאינו מינו, דבטל אפי' בדבר שיש לו מתירין. וכתב שם שאם גם האיסור הבלוע הוא מינו עם ההיתר שנתערב עתה, יש בזה שלש אופנים החלוקים בדינם: א' אם האיסור וההיתר הנאסר אחד לח ואחד יבש לעולם בטל, דהא טעם בטל בדבר שיש לו מתירין. ב' אם שניהם לחים ונפל הנאסר לתוך היתר שהוא מינו של האיסור עצמו, אם גם הנאסר הוא מאותו המין הכל אסור, אפילו אם האיסור לא נתן טעם בהיתר הראשון אלא שאסרו במשהו משום דבר שיש לו מתירין מ"מ חוזר ואוסר גם ההיתר השני, אבל אם לא היה הנאסר מינו של האוסר, אם נאסר מכח נותן טעם, חוזר ואוסר גם ההיתר השני שהוא מינו עם האיסור הראשון, אך אם האיסור לא נתן טעם בהיתר הראשון אינו אוסר את ההיתר השני אף שהוא מינו עם האיסור עצמו, מאחר שכבר נתבטל. ג' אם האוסר והנאסר שניהם יבשים, בין שההיתר הנאסר אינו מינו עם האיסור, ובין שהוא מינו ונתערב בחתיכות אחרות, אם מכירה זורקה והטעם שנפלט ממנה נתבטל, ואפילו אם אינו מכירה כיון שנימוחה היטב ונבלל הכל כמו תערובת לח בלח נמי בטל, אבל אם אינה מכירה והיא עומדת בעין שצריכה להתבטל כדין יבש ביבש, אפילו היא חתיכה קטנה שאינה ראויה להתכבד אינה בטילה והכל אסור משום דבר שיש לו מתירין, וכן אפילו אם מכירה וזורקה באופן שאין כאן אלא פליטתה, אלא שבלעה מהאיסור שיש לו מתירין יותר מכזית בכדי אכילת פרס, הוי כאילו נפל כאן ממשו של איסור, וכיון שהוא דבר שיש לו מתירין לא בטיל.

דין דבר שיש לו מתירין כשאופן ההיתר לא נאסר מעולם – כתב הש"ך שמש"כ הרמ"א שי"א שחתיכה שלא נמלחה ג' ימים נחשבת דבר שיש לו מתירין כיון שהיא מותרת לצלי, העיקר אינו כן, דלא מיקרי דבר שיש לו מתירין כיון שלצלי זה לא נאסר מעולם. ובפתחי תשובה מביא שבתשובה מאהבה כתב שדעת הרי"ף והרמב"ם ורש"י והר"ן שאפילו כשאין ההיתר למה שהיה

לעומר, ודעת הרא"ש שצמנו שדבר שיש לו מתירין אסור אפילו בספק ספיקא, וטעם ההיתר בשיכר הוא משום דבטל בשישים, והא דאמרינן שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, הני מילי מין במינו, והא דאמרינן (ביצה ל"ז). שאשה ששאלה מים ומלח לעיסתה (וזה מחוץ לתחום של הבעלים) יש בזה דין דבר שיש לו מתירין (כיון שאחרי שבת זה מותר), אע"פ שזה לא ממין העיסה, שאני התם דלטעמא עבידא וטעמא לא בטיל. ודעת הבית יוסף שגם כאן יש לאסור מצד עביד לטעמא, דהדבר ידוע שהשעורים נותנים טעם במים יותר ממה שהמלח והשאר נותנים בעיסה. והא דדבר שיש לו מתירין אסור אפילו בספק ספיקא, היינו דוקא על ידי תערובת, אבל באיסור חדש הנ"ל שהספיקות הם שמא זה ישן, ואפילו אם זה חדש שמא השריש קודם לעומר, לא אסרינן משום ספק ספיקא.

סימן ק"ג

נותן טעם לפגם

אחר שנתבאר כמה אופנים שאין בתערובת איסור בהיתר דין ביטול בשישים, כגון בריה (סימן ק') חתיכה הראויה להתכבד (סימן ק"א) ודבר שיש לו מתירין (סימן ק"ב), עובר השו"ע לבאר מתי א"צ אפילו ביטול בשישים, והיינו ב'נותן טעם לפגם', ויש בזה ב' חלקים: א' היכא שהאיסור עומד בעצמו בלא תערובת, שבוזה ילפינן מקרא שאם הוא פגום עד כדי שאינו ראוי לאכילה אין בו איסור דאורייתא. ב' דבר שהאיסור הוא מצד נתינת טעם, שאם האיסור פוגם בטעמו של ההיתר, אע"פ שטעמו נרגש, אינו אוסר את התערובת. ובסימן זה יבואר באלו אופנים נאמר היתר זה. בסעיף א' יבואר עיקר הדין שנטל"פ אינו אוסר בתערובת, ודין נטל"פ בדברים שאינם בטלים אפילו באלף. בסעיף ב' יבואר מהו שיעור הפגם להחשיב את הדבר לנטל"פ, האם כשממשות האיסור מעורבת בתערובת מקילים בגלל נטל"פ, ומה הדין בהשביח ולבסוף פגם או פגם ולבסוף השביח, ועוד מדיני נטל"פ. בסעיף ג' יבואר שהפגם לא צריך להיות דווקא מחמת האיסור. בסעיף ד' יבואר מה נותן טעם לפגם בשמן ודבש. ובסעיפים ה' - ז' יבואר הדין שקדירות שאינם בני יומם נותנים טעם פגום במה שמתבשל בהם. ובסעיף ו' יבואר הדין שדבר חריף מחזק את הבלעיות ונותן להם דין בני יומם.

סעיף א'

נותן טעם לפגם אינו אוסר בתערובת

בשם, ודלא כרב אחד שרצה לחלק בזה, ודלא כהפמ"ג שכתב שגם בשבועה יש דין דבר שיש לו מתירין. ובחוות יאיר כתב שמי שנדר מדבר מסוים ואח"כ נשבע שלא יתיר את הדבר, ואותו דבר התערב בדבר אחר, חשיב דבר שיש לו מתירין, כיון שהוא יכול להתיר את השבועה ואח"כ את הנדר, אף שלפני שהתיר את השבועה אינו יכול להתיר את הנדר, ואי משום דטריחא ליה מלתא להתיר נדרו, לא מצינו שטורח מוציא הדבר מדין דבר שיש לו מתירין, וכ"ש במעט טורח כזה. וכתב הפתחי תשובה שלדברי הבית יעקב והתשובה מאהבה לא חשיב דבר שיש לו מתירין, כיון שיש כאן גם שבועה, ומ"מ דינו אמת היכא שלא היה כאן שבועה רק נדר מחבית יין בלא התרה ובלא הפרה, דבזה ג"כ נשאל תחילה על מה שאמר שזה בלא התרה והפרה ואח"כ נשאל על עיקר הנדר. וכתב בתורת יקותיאל שלפי המבואר בגמרא שנדר נחשב דבר שיש לו מתירין בגלל המצוה להשאל על הנדר, א"כ היכא שא"צ להשאל על הנדר, כגון שנדר בעת צרה וכדומה, לא הוי דבר שיש לו מתירין, אכן אם רוצה לשאול על נדרו שנדר בעת צרה צ"ע אם בכהאי גוונא חשיב דבר שיש לו מתירין.

עוד כתב הרמ"א **שדבר שיש לו היתר וחוזר ונאסר**, כגון חמץ בפסח (שהוא חוזר לאיסורו בשנה הבאה), לא מקרי דבר שיש לו מתירין. ויש חולקין בזה. וכתב הט"ז שהרמב"ם הוא החולק והעיקר כהרמב"ם, ודלא כתורת חטאת שפסק לקולא. ובש"ך הביא את פסקו של התורת חטאת, וכתב שהמהרש"ל חולק עליו. עוד דן הש"ך בדעת השו"ע האם לחמץ בפסח יש דין דבר שיש לו מתירין. והפני אריה מסיק כדעת התורת חטאת.

עוד כתב הרמ"א דלא מקרי דבר שיש לו מתירין אלא א"כ הותר למי שנאסר, אבל אם נשאר לאחד לעולם אסור, כגון המבשל בשבת (במזיד. ש"ך), אע"פ שלאחרים מותר (במוצאי שבת, ולו עצמו אסור לעולם. ש"ך) לא מיקרי דבר שיש לו מתירין. וכתב המגן אברהם דמירי בנתערב במוצאי שבת, אבל בנתערב בשבת אסור לאותו אדם, כיון שלגבי אחרים חל דין דבר שיש לו מתירין, (וצ"ע אם זה אסור לו רק בשבת או לעולם).

כתב הרא"ש בשם הר"מ שמה שאנו שותים שיכר, יש אומרים שההיתר הוא משום ספק ספיקא, ספק חדש ספק ישן, ואם תמצוי לומר חדש שמא השריש קודם

משמע בתפארת למשה בשם האיסור והתר, ועוד חולק שם על הרמ"א וסובר שבריה אף אם נסרחה אינה בטילה באלף, וכן סוברים הפנים מאירות והחוות יאיר.

סעיף ב'

שיעור הפגם בדין נותן טעם לפגם, ומה הדין כשממשות האיסור מעורבת בהיתר

מבואר ברש"י (עבודה זרה ס"ז) שנותן טעם לפגם א"צ שאינה נאכלת מחמת הפגם, ודי בפגם מועט. וכתב הטור שפגם זה אין צריך שיפגום לגמרי עד שיהא קץ לאוכלו, אלא אפילו פוגם קצת אינו אוסר תערובתו. והרשב"א והר"ן הביאו ראייה לדין זה מקדירה שאינה בת יומא, דמבואר בגמרא שזה נותן טעם לפגם, ובודאי שאינה פוגמת התבשיל כל כך עד שאינו נאכל. וכן מבואר מדברי הגמרא (שם ל"ח: ול"ט): ששמן ודבש ודומיהם הם נותן טעם לפגם, ובודאי שאינם נפסלים מאכילת אדם. ואע"ג שמקור דין נטל"פ הוא מנבילה, וכל שראויה לגר שמה נבילה אע"פ שנפגמה, היינו דווקא בדבר הנאכל בפני עצמו, דבזה אסור עד שנפגם מאכילת גר, אבל בנתערב ונותן טעם, כל שטעמו פוגם התבשיל קצת מותר, לפי שאינו נותן טעם אלא פוגם.

וכתב הרשב"א דדווקא כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט, ואפילו מחצה על מחצה, מסתברא שאין אומרים בזה נותן טעם לפגם מותר עד שיפגם לגמרי כנבילה שאינה ראויה לגר. עוד כתב שנראה שאפילו אם נפלה חתיכת איסור גדולה לתוך היתר מועט, אם מכירו זורקו והרוטב מותר, לפי שאין כאן אלא טעמו ולא ממשו, ואע"פ שמשערים בכולו משום דלא ידעין כמה נפיק מיניה, כיון שאין כאן אלא טעם, והטעם פוגם, דודאי שהאיסור לא פלט כשיעור כולו, ואין החשש אלא לנתינת טעם, שהרי אם טעמו קפילא ואמר שאין כאן טעם מותר, וטעם שפוגם אינו אוסר.

וכתב הר"ן שצ"ב איך לומדים להיתר נטל"פ כשהאיסור בפני עצמו אינו ראוי, ורק בתערובת הוא פוגם, ממה שהתירה תורה נבילה שהיא עצמה אינה ראויה לאכילה. ונראה שהתורה לא אסרה נבילה אלא כשהיא ראויה לגר, מפני שהאוכל נהנה מן האיסור אע"פ שהיא נפגמה קצת, כשאינה ראויה לגר מותר כיון שאינו נהנה כלל,

אינא במתני' (עבודה זרה ס"ה): **זה הכלל כל שבהנאותו בנותן טעם אסור, כל שאין בהנאותו בנותן טעם מותר, כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין.** ומבואר שגם דבר שאינו פגום מחמת עצמו, אם הוא פוגם בתערובת אינו אוסר. ובגמרא (ס"ז) **אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הלכתא.** עוד בגמרא (שם ס"ז: ס"ח) **מאי טעמא, דתניא "לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך", כל הראויה לגר קרויה נבילה, שאין ראויה לגר אינה קרויה נבילה.**

וכתב הרא"ש שאפילו דבר שהיה משובח מתחילה ואח"כ נפגם מותר, וכן הסכמת כל הפוסקים.

כתב בארחות חיים בשם הר"ר שם טוב פלכו, שאין אומרים שנטל"פ מותר אלא באיסור שהוא בטל בשישים, אבל איסור שצריך שיעור גדול מזה, כגון בריה או תרומה, אפילו פגום אסור. ובטור (אורח חיים תמ"ז) נתבאר שאין דעת רוב הפוסקים כן.

פסקי ההלכה

כל דבר שטעמו פגום אינו אוסר תערובתו.

אפילו דבר שאין טעמו פגום מחמת עצמו, שבפני עצמו הוא מוטעם ומשובח, אלא שפוגם תערובתו, מותר.

נטל"פ בדברים שאינם בטלים באלף

כתב הרמ"א שדברים החשובים כבריה או כיוצא בה (כגון חתיכה הראויה להתכבד ודבר שבמניין וכדומה. ש"ך), אם אינם פגומים בעצמם, אע"פ שהם פוגמים בתבשיל, אינם בטלים אפילו באלף. וביאר הט"ז שאם הם פגומים וסרוחים בעצמם, בטלה חשיבותם, אפילו נתבשלו ואין מכירים, דאף גופם בטל ברוב בעלמא, דעיקר החומרא בתערובות ע"י בישול יותר מביבש הוא בגלל הטעם, ובאיסור מוסרח אין טעם, אבל כשהם בעצמם מושבחים, אע"פ שבמאכל זה הם פגומים, כיון שהם עצמם לא בטלים אפילו באלף משום בריה וכדומה, נחשב שיש כאן את גוף האיסור בלי תערובת.

הפמ"ג כתב שגם בעלי חיים ודבר שיש לו מתירין אינם בטלים בנטל"פ אם אינם פגומים בעצמם, וכנ"ל, ודעת הפתחי תשובה שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אפילו כשהוא פגום בעצמו, שכיון שאין הטעם בגלל חשיבותו לא שייך לומר שכיון שהוא פגום בטלה חשיבותו, וכן

אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין, אבל נפל לתוך גריסין צוננים והרתיחן, נעשה כהשביח ולבסוף פגם ואסור. ופירש רש"י שחומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח את הצונן. ואהא דאמרינן נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם כתב הר"ן דהכי קאמר, דלא תימא שכיון שסוף חומץ זה לפגום כשירתיח, נראה אותו כפוגם מתחילתו, אלא נעשה כתבשיל שהשביח מחמת האיסור ולבסוף פגם מחמת עצמו, דאסור עד שיפסל מלאכול לאדם. וכתבו הרמב"ם והרשב"א והטור שכמו שבהשביח ולבסוף פגם אסור, גם בפגם ולבסוף השביח אסור, דאם בהשביח מתחילה אסור אע"פ שהוא שבח ע"מ לפגום, כ"ש בפגם ע"מ להשביח. בית יוסף.

פסק ההלכה- מה שנטל"פ אינו אוסר היינו דווקא כשפוגם מתחילתו ועד סופו, אבל אם השביח ולבסוף פגם, או פוגם ולבסוף השביח (וכבר השביח, אבל קודם שהשביח מותר. ש"ך), אסור. וכתב הט"ז ד'השביח ולבסוף פגם' היינו כגון חומץ יין נסך שנפל לתוך גריסים צונן והשביחן, והרתיחן ופוגמן. וממילא פירושא ד'פגם ולבסוף השביח' הוא איפכא, שנפל לתוך רותחין וצינן, וזה אסור בכל שכן מהשביח ולבסוף פוגם. ולפ"ז מה שכתב הטור שחומץ יין נסך שנפל לתוך גריסים מותר, היינו שנפלו ברותחין ואוכלן כשהן רותחין, וכ"כ הלבוש, אלא שבפרישה כתב שברותחין וצינן מותר, והוא תמוה מאד.

עוד בדיני נטל"פ

דין הקדירה בנטל"פ- כתב הרמ"א שי"א שאף כשהאיסור נותן טעם לפגם והמאכל מותר, מ"מ הקדירה אסורה, ואם בישלו בה אח"כ תוך מעת לעת תבשיל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח, נאסר התבשיל השני אם לא היה בו שישים נגד האיסור הראשון (דהוי כדבר שתחילתו פגום ולבסוף השביח. וא"צ שישים כנגד כל מה שבלוע בקדירה, שכיון שהטעם פגום לא נעשה הכל נבילה. ש"ך). וכתב בלבושי שרד שא"צ שישים כנגד כל האיסור אלא לפי חשבון, שהרי גם במאכל הראשון נשאר מהאיסור, אבל אם האיסור נותן טעם לשבח במאכל הראשון, צריך שישים כנגד כל הקדירה, כיון דנעשית נבילה, אמנם אם יש ספק, כגון שנשפך ולא יודעים אם היה שישים נגד כל הקדירה, וידוע עכ"פ שהיה

אע"פ שחל עליה איסור מתחילה, ולכן ה"ה באיסור נותן טעם, כיון שההיתר נפגם קצת מן האיסור, נמצא שזה שאוכלו אינו נהנה מן האיסור אלא מצטער עליו, הלכך שרי אף על פי שחל איסור מתחילה על אותו דבר שנתערב בהיתר. וכתב הר"ן שלפ"ז קרוב הדבר לומר שאם האיסור הגדיל מידתו של היתר עד שיהא משביח יותר כשאוכלו בגודל מידתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו, אסור עד שיפסל מלאכול לאדם כנבילה, ואף שהרשב"א מתיר כל שההיתר מרובה מן האיסור, אין דעתי נוחה בהיתר זה.

פסקי ההלכה

פגם זה אין צריך שיפגום לגמרי עד שיהא קץ לאוכלו, אלא אפילו פוגם קצת אינו אוסר תערובתו. וכתב הש"ך שדבר שלא משביח ולא פוגם, אסור, (כדמצינו שגופו של גיד שנימוח צריך שישים כנגדו, אף דקיימא לן אין בגידים בנותן טעם דאינו אלא כעץ בעלמא).

יש מי שאומר דדווקא כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה אינו אוסר כשהוא ראוי לאכילה אבל בתערובת הוא פוגם קצת, (ובכחאי גוונא אפילו אם נמחה גוף האיסור מותר. ש"ך), אבל איסור מרובה (או צירו של איסור. ש"ך) שנפל לתוך היתר מועט, ואפילו מחצה על מחצה, אין אומרים נותן טעם לפגם מותר עד שיפגום לגמרי שאינו ראוי למאכל אדם, ואם אין שם ממשות של איסור אלא טעמו בלבד, אפילו איסור מרובה והיתר מועט, מותר אם פוגם קצת, (והיינו כשנפל איסור גדול למעט רוטב וזרק את האיסור מן הרוטב, אמנם ציר של איסור נחשב כגוף האיסור, ואם נתערב הציר בהיתר צריך שיהא פוגם לגמרי או שיהיה רוב היתר. ט"ז). ויש מי שחוכך לומר שאם הגדיל האיסור מידתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מידתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו, אסור, עד שיפסל מלאכול אדם, (כיון שהוא נהה מרובי האכילה שמחמת האיסור, יותר ממה שהתקלקל המאכל מחמת הטעם, וצריך שיפגום לגמרי כנבילה, ודעה זו חולקת על מה שכתב השו"ע תחילה שאם גוף האיסור בטל ברוב, מועיל קצת פגם. ט"ז).

השביח ולבסוף פגם או פגם ולבסוף השביח

איתא בגמרא (עבודה זרה ס"ז). **כל שאינו בהנאתו בנותן טעם, כגון חומץ שנפל לגריסין, מותר.**

לא היה האיסור פוגמה, אלא כיון שכמות שהיא עכשיו זה פוגם מותר. ואף שיש בגמרא לישנא אחרינא דאמר איפכא, הסכימו הפוסקים לפסוק כהאי לישנא.

פסקי ההלכה

אפילו אם אין כח באיסור לבדו לפגום אלא על ידי דבר אחר שמסייעו, כגון שנפל איסור לקדירה שיש בה מלח או תבלין מרובין, ואלמלא המלח והתבלין שבה לא היה כח באיסור לפגום, אפילו הכי מותר.

וכתב הט"ז דה"ה איפכא, כשהוא פוגם מפני שאין שם מלח או תבלין ואלו היה שם מלח או תבלין כראוי לא היה פוגם, מותר, כיון דהשתא מיהא פוגם, כדאיתא בגמרא.

ורעק"א דן לומר שמותר להוסיף עד שישים ולתת אח"כ מלח ותבלין שישביח, ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה, כיון דהשתא כשהוא פוגם נתבטל האיסור ברוב, (דנטל"פ מותר מדין ביטול ברוב), אלא שאחר שישביח יהיה האיסור ניכר, וממילא מותר להוסיף לפני כן כדי שהאיסור לא יהיה ניכר אח"כ. ומסיים שאח"כ ראה שהפרי מגדים מסתפק בכגון זה, ורעק"א נשאר בצ"ע לדינא.

סעיף ד'

נטל"פ בשמן ודבש

איתא בגמרא (עבודה זרה ל"ח: לגבי שמן, ול"ט: לגבי דבש) **למאי ניהוש ליה, אי משום איערובי, מיסרא סרי**. הרמב"ם מפרש שהכונה שבשר נותן טעם לפגם בשמן ודבש, אבל רש"י מבאר לגבי שמן שהכונה לתערובת יין. אמנם גם המרדכי כתב שבא מעשה לפני ר"י שבישלו דבש במחבת של בשר בת יומה, והריקוהו חם בקדירה של חלב בת יומה, והתירה, משום דהשמנונית בדבש הוי נותן טעם לפגם לגמרי, אפילו מעורב בו שמנונית של גיעולי גוים בעין, או מבשר בחלב.

הבית יוסף תמה שהרי העולם מבשלים דבש עם בשר, והוא משובח מאד. ושמא י"ל שעל ידי התבלין והבצלים הוא משביח, אבל אילו היו בשר ודבש לבדם היו פוגמין. והדרכי משה מקשה שהמרדכי כותב שחתכת נבילה בדבש אינה פוגמת. ותירץ הב"ח שהמרדכי מדבר כשהדבש אינו הרוב, והט"ז דוחה תירוצו (דמייירי התם בטעם בלי ממשות שאז אפילו אם האיסור היה גדול יותר

שישים נגד האיסור אפילו לא נגד כולו אלא לפי חשבון, או בספק איסור שלא נודע עד אחר שנפל לתבשיל הראשון, ואח"כ בתבשיל השני יש שישים נגד האיסור לפי חשבון, מותר, ואפשר דבעינן דווקא שלא יודע האיסור עד שנתבשל תבשיל השני). אבל אם ניערו את התבשיל הראשון בכף, ותחבו אח"כ את הכף לתבשיל שני שהוא ג"כ פוגם, לא נאסרה הקדירה, (ובט"ז כתב שאפילו אם הכף בלעה איסור גמור שאינו פוגם, ותחבו את הכף לתבשיל באופן שהבלוע בכף פוגם את התבשיל, אין הקדירה אוסרת מה שיתבשל בה אח"כ, דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא כיון שמתחילה בא טעם האיסור ע"י פגם). וכן בדבר שאין לו טעם כלל, כגון היורה שמתכיין בו הדבש, אף על פי שיש שם רגלי הדבורים, לא נאסרה היורה, וכן כל כיוצא בזה.

קדירת איסור שבישלו בה תבשיל שהאיסור נותן בה טעם לשבח, ואח"כ בישלו בה תבשיל שהאיסור נותן בה טעם לפגם, דעת הכנסת יחזקאל שהתבשיל השני נאסר, כיון שהתבשיל הראשון נאסר ונעשה נבילה, והתבשיל הראשון נתן טעם בשני. ודעת הגבעת שאול שהתבשיל השני מותר, דאין הנאסר חמור מהאוסר. פתחי תשובה.

יין שהתבשל בכלי בשרי בן יומו, והגיסו ביין ע"י כף חלבית בת יומה, דעת הנודע ביהודה שהיין מותר, ואף שחלב אינו נטל"פ ביין (רק חלב בצירה), מ"מ כיון שרק תערובת בשר בחלב אוסרת את היין, והבשר הוא נטל"פ ביין, א"כ אין היין נאסר, אך את הכלים יש לאסור לדידן (רמ"א צ"ה ג') שלא מחשיבים זאת לנ"ט בר נ"ט מפני שחוששים שפליטת הבשר והחלב התערבו יחד שלא באמצעות המים. ובחוות דעת משיג על מה שהנודע ביהודה אסר את הכלים.

סעיף ג'

פגום מחמת דבר אחר

איתא בגמרא (ע"ז ס"ז). **אמר ריש לקיש נותן טעם לפגם שאמרו, לא שיאמרו קדירה זו חסירה מלח או יתירה מלח, חסירה תבלין או יתירה תבלין, אלא השתא מיהא הא פגמה**. ופירש רש"י שאם האיסור פוגם בתערובת, אין תולים את הפגם בכך שהקדירה חסירה מלח או תבלין ואילו לא היתה חסירה

לעת. והרא"ש נוטה יותר לומר שצריך מעת לעת, וכן נראה מדברי בעל התרומה, וכן פוסק הטור, והכי הוי סוגיא דעלמא.

איתא בברייתא (ע"ז ע"ה): וכולן שנשתמש בהם עד שלא יטביל עד שלא יגעיל עד שלא ילבן, תני חדא אסור, ותניא אידך מותר, לא קשיא הא כמ"ד גטל"פ אסור הא כמ"ד גטל"פ מותר. ולפ"ז כיון דקיימא לן גטל"פ מותר, מותר. ויש שכתבו דהאי 'שלא הטביל' הכונה שלא הדיח, דאע"פ שלא הדיח שרי, מפני שטיחת האיסור שעל פני הכלי נפגמה מיום לחבירו, כבלע שבתוכו, ואינו כאיסור עצמו, וכן דעת הרמב"ם, והרשב"א אוסר.

פסקי ההלכה

כל קדירה שאינה בת יומא נחשבת נותן טעם לפגם ואינה אוסרת.

נקראת בת יומא כל זמן שלא שהתה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור.

אם בישל בה כשאינה בת יומא, התבשיל מותר דהוי נותן טעם לפגם, והוא שתהיה מודחת באופן שלא יהא שומן על פניה, אבל אם לא הדיחה, אוסר, והרי היא כחתיכת איסור שלא נפגמה. ויש מתירין אפילו בישל בה קודם שהדיחה. וכתבו הט"ז והש"ך שמחלוקתם היא האם מה שהוא בעין ע"ג הקדירה ג"כ נפגם או לא, וקיימא לן כסברא ראשונה. וכתב הש"ך שסתם כלים שנתבשל בהם אמרינן שהיו נקיים ולא היה שומן דבוק בהם, וכוונת השו"ע 'מודחת' לאפוקי כשידוע בבירור שלא היתה נקיה ואינה מודחת.

וכתב רעק"א שלכתחילה אסור לבשל בקדירה שאינה בת יומא, אפילו אם בישלו בכלי רק ספק איסור דרבנן.

וכתב הרמ"א שאם יש שישים כנגד מה שדבוק עליה, לכולי עלמא שרי, מאחר דהקדירה אינה בת יומא. והכי נהוג. וכתב הש"ך שכך משמע מדברי הרשב"א ומהשו"ע לעיל, ומהרש"ל חולק וסובר שכיון שיש ממשות בעין גם הטעם שבקדירה שאינו בן יומו נותן טעם לשבת, והכל נחשב לבא מן הממש, ואין דבריו נראים.

סעיף ו'

מותר, וכתב שצ"ל כה"א (מהרי"ל) שמביא הרמ"א, שבשר פוגם רק משקה העשוי מדבש ולא את הדבש עצמו.

פסקי ההלכה

שמן ודבש של עובד כוכבים, אע"פ שהם מבושלים מותרים, מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו, וכן לדבש. וכתב הש"ך שזה לשון הרמב"ם, והרמב"ם סובר שסתם כלים של עכו"ם הם בני יומם, וא"כ השו"ע שפוסק שסתם כלים של עכו"ם אינם בני יומם מותר גם בלי שזה פוגם, וצ"ל שהשו"ע העתיק את לשון הרמב"ם כדי ללמד שבשר פוגם שמן ודבש.

וכתב הרמ"א ש"א שבשר אינו פוגם דבש עצמו, רק משקה הנעשה מדבש, ובמקום שאין הפסד גדול יש להחמיר. וכתב הש"ך שמהרמ"א משמע בשמן מודים גם ה"א שהבשר פוגם, וצ"ע שהי"א זה המהרי"ל, ובמהרי"ל מבואר שכ"ש שבשר בשמן אינו פוגם, ואפילו כשנתבשל, וכן משמע בכל הפוסקים.

עוד כתב הרמ"א שבשר או חלב ביין, הוי לפגם, ומותר. דעת התוספת שבת והנודע ביהודה שהכונה לחלב בצירה, והפמ"ג כתב שהכונה לחלב בקמץ, אבל חלב נותן טעם לשבת. ובבית יהודה כתב שיותר נראה שהכונה שבין חלב בין חלב נותנים טעם לפגם, ולכן הפוסקים לא פירשו למה כוונתם.

סעיף ה'

גטל"פ בבליעות שאינם בני יומם

איתא בגמרא (עבודה זרה ע"ה: ע"ו). **למאן דאמר נותן טעם לפגם מותר, גיעולי גוים דאסר רחמנא (במדן) היכי משכחת לה. אמר רב חייא בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, דלאו נותן טעם לפגם הוא. מכאן ואילך לישתרי, גזירה שאינה בת יומא אטו בת יומא.**

וכתבו התוס' שמשמע מדברי רש"י שלינת לילה פוגמת ולא בעינן מעת לעת, ודווקא שעמדה כל הלילה בלא בישול, שאין ידוע מה גורם להפיג הטעם, תחילת הלילה או סופה או כולה. וכן נראה מדבר הר"ן. ובהגהות אשרי כתב בשם רשב"ם ששאינה בת יומא היינו ששהתה מעת

נטל"פ בדבר חריף

כתב האגור בשם המרדכי שאם שמו פלפלין בקדירה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה מחליא ליה לשבח. וזה דעת בעל התרומה שהובא בטור בסימן צ"ו, ונתבאר שם שיש חולקים עליו.

פסקי ההלכה - יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדירה של איסור שאינה בת יומא (ובישולם. ש"ך), הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבח.

כתב הט"ז שצריך שיהא רובו דבר חריף, ועל כן בעינן שיהיה בתבלין חלק גדול שהוא נרגש הרבה בקדירה.

סעיף ז'**נטל"פ בקדירה שבישלו בה מים בתוך מעת לעת**

דעת בעל התרומה שאם בתוך מעת לעת שבישלו בה, חימומו בה אפילו מים לבדם, חשיבא בת יומא עד שתשהה מעת לעת לחימום המים, מפני שמשערים בכל הקדירה, וכשחימומו בה המים בתוך מעת לעת לא היו במים שישים לבטלה, ונעשו המים נבילה, וחזרו ונבלעו בקדירה.

והסמ"ק מביא דברי ספר התרומה וכתב שהרבה מקילים בדין זה, כיון שגוף האיסור אינו בן יומא. והבית יוסף כתב להתיר משום שדעת רוב הפוסקים כרבינו אפרים דס"ל דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורים, אבל אם בישל בה בשר ואח"כ חלב או איפכא, ובתוך מעת לעת לבישול ראשון הוחמו בה מים, בעל התרומה מודה דחשבינן מעת לעת מבישול ראשון, והיכא שהיא בלועה מבשר וחלב שנתבשלו ביחד או בזה אחר זה, בזה נראה שלכו"ע כשהוחמו בה מים בתוך מעת לעת חשיב כאילו חזר ונתבשל בה האיסור ומוזנים מעת לעת משעה שהוחמו המים, דבבשר בחלב לכו"ע אמרינן חתיכה נעשית נבילה, אבל לטעמו של הסמ"ק גם באופן זה מותר, דהא דאמרינן חתיכה נעשית נבילה היינו לענין שאם נפלה לקדירה אחרת צריך שישים כנגד כולה, אבל מ"מ כיון שאין שם את גוף האיסור עצמו, לא חמיר כולי האי לאסור הכלי להצריך למנות לו מעת לעת משעה שהוחמו בה המים. ומסיים הבית יוסף שנראה שאם כבר עבר לילה אחד קודם שהוחמו המים, אפילו בבלועה מבשר בחלב אין מונין מעת לעת אלא

משעה שבישלו בה האיסור, כיון דאיכא רבוותא דסברי שכבר אינה בת יומא, ואע"פ שאין סומכים על דבריהם להתיר מה שנתבשל בה אז, מ"מ לענין זה יש לסמוך עליהם, אבל אם קודם שעברה כל הלילה הוחמו בה מים נקטינן כדברי בעל התרומה אם היתה אסורה משום בשר בחלב.

פסקי ההלכה

קדירה שהיא בלועה מבשר וחלב שנתבשלו בה ביחד או בזה אחר זה, וקודם שעבר לילה אחד הוחמו בה מים, חשיבה בת יומא, עד שתשהה מעת לעת משעה שהוחמו בה המים, (מכאן דברי הרמ"א) אבל אם עברה לילה מותר (דווקא לילה, מפני שהלילה גורם להפגת הטעם. ש"ך. וכתב רעק"א בשם מ"י שבכל ספק מצרפים דעת ר"ת שאם עבר לילה הוי נטל"פ, ושרינן בהפסד מרובה מצד ס"ס). וכן אם עברה לילה בין בישול בשר לחלב, אע"ג דאח"כ הוחמו המים מיד נמי מותר.

וכתבו הט"ז והש"ך שהבית יוסף חולק על דין זה, וס"ל שדווקא אם עבר לילה לפני שהוחמו המים מותר, אבל שהיית לילה אחרי חימום המים לא מועיל, והט"ז תמה מה החילוק. ועיין ברעק"א מה שמבאר בזה. עוד כתב רעק"א דבעינן עכ"פ מעת לעת מבישול החלב, ולא סגי במעת לעת מבישול הבשר שמקודם.

עוד כתב הרמ"א שלא רק בבשר בחלב אלא בכל האיסורים הדין כנ"ל, לפי מאי דקיימא לן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה. ובמקום הפסד יש להתיר בכהאי גוונא בשאר איסורים בכל ענין (-אפילו בלא לינת לילה, כיון שעצם הדין שאומרים חנ"נ בשאר איסורים זה מחלוקת, ובכהאי גוונא סמכינן על מקילים. ט"ז), רק שיהיה מעת לעת מזמן בישול האיסור. (והיינו במקום הפסד קצת, דבמקום הפסד מרובה מותר מטעמא שיי"א שלא אומרים חנ"נ באיסור לח שנבלע בהיתר לח. ש"ך).

וכתב הש"ך שמבאר בב"י וברמ"א שבקדירה שבלועה בבשר וחלב אמרינן חנ"נ, והש"ך סובר שכאן שמדובר על בישול מים בקדירה אין זה דומה לחנ"נ בבשר בחלב, כיון שכבר נאסר, ועוד דכאן אפילו למ"ד שלא אומרים חנ"נ בשאר איסורים צריך מעת לעת משעת חימום המים אפי' בשאר איסורים, (דהבלוע עצמו שנפלט חזר והושבח), ועל כן אם נקל בשאר איסורים גם בבשר בחלב יש להקל.

עכברא דמתא מספקא לן אם משיבין בשיכר וחומץ, או אם הוא פוגם, ולפיכך אם נפל לשיכר או לחומץ צוננים, והסירו שלם, אם לא שהה בתוכו מעת לעת, מותר. אבל אם היה רותח, או אפילו צונן ושהה בתוכו מעת לעת, בין שהסירו שלם בין שנחתך לחתיכות דקות, ויכול לסננו במסננת בענין שלא ישאר ממנו בתוכו כלום, בין שנימוח בתוכו לגמרי ונעשה כולו משקה ולא נשתייר ממנו שום ממשות, נותר על ידי שיהא שישים בהיתר כנגד העכבר. ואם נחתך לחתיכות דקות, והוא בענין שאינו יכול לסננו, כגון שנתערב השיכר או החומץ במאכל עב, הכל אסור ואין שם ביטול, דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור ולא ירגיש.

האם יש חילוק בין עכבר ושרצים לשאר איסורים

כתב הרמ"א שדווקא בשרץ יש לחוש אם נשאר שם שלא יוכל להוציאו, אבל בשאר איסורים אין לחוש.

וכתב הט"ז שהדרכי משה מבאר הטעם שבעכבר חוששים שמא תישאר ממנו חתיכה כעדשה, וכיון שתחילת ברייתו ואיסורו בכעדשה מיקרי בריה ואינה בטילה. אמנם זה קשה, שהרי גם בפחות מכעדשה אסור, דחצי שיעור אסור מן התורה, ואפילו משהו אסור, ורק לחיוב מלקות בעינן כעדשה, וגם מש"כ הדרכי משה שבכעדשה מיקרי בריה קשה, שהרי בריה שנתרסקה אפילו קצת בטלה ממנה חשיבות בריה, וכאן הרי מדובר בנתרסקה. ולכן מסיק הט"ז דלא כהרמ"א, שאין חומרא מיוחדת בשרץ, ויש לחוש אף לחתיכה של פחות מכעדשה, דכל ענין ביטול הוא כשהאיסור אינו ניכר, ולכן בנימוח מותר, אבל כשנתערב יבש בלח ונשארו חתיכות בעין, אינו בטל בשישים.

והש"ך מסכים עם דברי הרמ"א, ומבאר שכיון שהעכבר נחתך בענין שאינו יכול לבררו במסננת, כגון שהיה החומץ מעורב במאכל עב, יש כאן ביטול בשישים, ורק שרץ כיון דשיעורו בכעדשה לא בטיל, דהוי כמו בריה. ומדברי הבית יוסף נראה שאפילו פחות מכעדשה וכן בשאר איסורים נמי לא בטיל אפילו ביותר משישים כל שא"א לסננו, וכן דעת מהרש"ל. ובנקודות הכסף הוסיף שאין כוונת הרמ"א לדין בריה הרגיל, אלא שכיון שלוקה בכעדשה מן התורה, זה יותר חמור משאר תערובות וגזרו ביה רבנן שמא יפגע בממשות של כעדשה ואתי לידי חיוב דאורייתא, כמו

סימן ק"ד

עוד בדיני נטל"פ

בסימן הקודם נתבאר שדבר האסור שנתן טעם בהיתר, וטעם זה פוגם את ההיתר, א"צ שישים כדי לבטלו. ובסימן זה יתבאר מה הדין בזה בעכבר שנפל למשקה, מתי הוא פוגם ומותר, (ויתבאר שעכבר משיבין חומץ ושיכר, ופוגם יין ושמן ודבש, וכן יתבאר מה הדין בזה בשאר משקין), ומה הדין כשנשארו חתיכות בעין מהעכבר, וכן יבואר שגם שאר דברים המאוסים אינם אוסרים כשנפלו למאכל.

סעיף א'

דין עכבר שנפל למשקה

איתא בגמרא (עבודה זרה ס"ח:) **ההוא עכברא דנפל לחביתא דשכרא, אסריה רב לההוא שכרא, אמר רבא לא ידענא מאי טעמא דרב, אי קסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כוותיה, אי משום דקסבר עכברא בשכרא אשבוחי משבח. איבעיא להו נפל לגו חלא מאי, א"ל רב הלל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר רב כהנא, א"ל ההוא אימרטוטי אימרטוט. ובתר הכי אמרינן **והלכתא אידי ואידי** (-בין בשכרא בין בחלא) **בשיתין**. וכתבו הר"ף והרא"ש והרמב"ם דחיישינן דילמא אשבוחי אשבח בחלא ובשכרא.**

והקשה הרא"ש שכיון ששיכר וחומץ הם צוננים, למה נאסרו בנפילת עכבר, וכי אם נפל זבוב ביין צונן אסור. ותירץ הרא"ש דמייירי ששהה העכבר בהם זמן מרובה, והוה ליה ככבוש, ונפלט טעמו בשכר ובחומץ. ומסיים הרא"ש שלא פירשו התוס' כמה זמן צריך להיות בתוך המשקין בשביל להחשב כבוש, וריצב"א אמר שהשיעור הוא מעת לעת. וע"ע בסימן ק"ה מה שנתבאר כדין כבוש כמבושל.

פסקי ההלכה

עכברא דדברא נותן טעם לשבח הוא, שהרי עולה על שלחן מלכים. שו"ע. והש"ך מעיר שבגמרא מבואר שגם בעכברא דדברא שהוא עולה על שלחן מלכים יש ספק אם הוא נטל"פ בתערובת או לא, ושאר הפוסקים כתבו דין עכבר בסתמא ולא חילקו.

אח"כ, וכן אם ידוע שהיה רך יום שלם ונתקשה אח"כ, ולא ידעין אם העכבר היה שם כשהיה רך, אסור, אך בכל זה אי איכא שישים מותר, משא"כ כשעירה עליו רותח. ש"ך, וכן נמצא העכבר עליו, סגי ליה בנטילת מקום, ולא מחזקין איסור שמא היה השומן רך כשנפל שם דכבוש הוי כמבושל, דמותר מכח ספק ספיקא, דספק נפל שם כשהיה קשה, ואם תמצא לומר כשהיה רך, שמא נתקשה קודם שיעור כבישה. ומסיים הרמ"א שבמקום הפסד גדול יש לסמוך אדברי המקילים (בכל המשקים חוץ משיכר וחומץ. ט"ז). וכתב רעק"א שבלא הפסד מרובה יש להחמיר בשומן, אבל בשאר משקים פוסקים להקל.

וכתב הש"ך שבספק אחד אין להתיר בשומן מכח זה שיש גם ספק אם העכבר משביח בשומן או לא, כיון שהגמרא עצמה מסתפקת בזה, או משום דדמי לספק בחסרון ידיעה.

כתב הט"ז שאם ידוע בודאי שהשומן היה תחילה רך, רק שיש ספק שמא תוך שיעור כבישה נתקשה, אזלין לחומרא, ודלא כהאיסור והתר שמתיר אם בא לפנינו כשהוא קשה, דאזלין בתר שעת המציאה אפילו אם בוודאי היה רך בעת שנפל האיסור, דשמא נתקשה תוך מעת לעת לנפילת העכבר. ובתורת חטאת ודרכי משה חולק עליו, דבספק אחד אזלין לחומרא.

במקום שהשומן מאוס לאכול, אסור ג"כ להדליקו בבית הכנסת, משום "הקריבהו נא לפחתך". רמ"א. וביאר הט"ז ד'מאוס' היינו אסור, והיינו כשאין בו שישים. והש"ך כתב בשם האיסור והיתר שאפילו אם הוא מאוס עליו ואינו מאוס לאחרים, אסור אפילו בשישים ומאה כל זמן שעדיין הוא מאוס עליו.

בליעה ופליטה מחיים - כתב החתם סופר ששרץ אוסר אפילו מחיים, דגם חי פולט, ומ"ש הפמ"ג (או"ח ס"ס תמ"ז) שבדגים חיים לא שייך בליעה, כוונתו שמה שהם בלעו, חמץ או חלב, נתהפך ע"י חום הטבע לבשר ודם. ופעם אחת פרחת תרנגולת לתוך חמאה רותחת על האש ומתה בתוכו, והורה גאון אחד לאסור החמאה אפילו לעובד כוכבים, ושפכוהו בחוצות, ושוב הזכירוהו שבשר עוף בחלב מותר בהנאה, שאף שמצד בשר בחלב זה מותר בהנאה מ"מ אסור למוכרה לעכו"ם משום בליעת אבר מן החי שזה אסור אפילו לבן נח, וכתב שם דהשם יתברך הזמין לו תירוץ זה כדי להצילו מבושה, ולא לזה היתה

שמצינו שגזרו בבריה שאינה בטילה, אבל בשאר איסורים כיון שאינו לוקה אלא בכזית לא גזרו.

כתב בתפארת למשה שהרמ"א מירי דווקא בשמונה שרצים המטמאים, אבל שאר שרצים אין שיעורם בכזית, וכ"כ החוות יאיר. פתחי תשובה.

סעיף ב'

דין עכבר שנפל ליין ושמן או שאר משקין

דעת הרמב"ם והרשב"א, וכ"כ הר"ן בשם רבותינו הצרפתים, שדווקא בשיכר וחומץ שנפל לתוכם עכבר צריך שישים, אבל אם נפל ליין ושמן הוא פוגם ושרי. והר"ן מביא גאון אחד שדעתו ששיכר וחומץ לאו דווקא אלא ה"ה בשמן. והלכה כדעת הרמב"ם והרשב"א.

פסקי ההלכה

עכבר שנפל ליין ושמן או לשאר משקין, פוגם בוודאי, ואין צריך שישים לבטל פליטתו. (שו"ע). וכתב הט"ז שהרמב"ם כתב טעם החילוק בין שיכר וחומץ ליין ושמן, שייך לשמן צריכים להיות מבושמים, וכתב המהרש"ל שלפ"ז שאר משקין אסורים, ובדבש זה פוגם לכו"ע, וכ"כ הסמ"ג שיש להחמיר בכל המשקים חוץ מיין שמן ודבש. וכתב הפתחי תשובה בשם הרדב"ז שאם עכבר פוגם ביין ושמן, כ"ש שהוא פוגם בתבשיל.

עכבר שנפל לשומן - כתב הרמ"א שלפי זה אם נפל לשומן נמי פוגם (בודאי. ש"ך), וא"צ שישים. ויש מחמירים בשומן (שדינו כדין שיכר וחומץ, ש"ך), ואפילו אם הוא קשה לפנינו, אם שפכו מדי יום יום שומן בקדירה ויש לספק שמא העכבר היה שם כשעירו עליו שומן רותח, הכל אסור, אפילו יש ס' בשומן נגד כל העכבר (דכל מה שמערה ונוגע בעכבר נאסר, ונתערב בשאר השומן ונאסר הכל. ואף שלפעמים העכבר מונח בשולי הקערה וא"כ היה לנו להתיר כל השומן שהוא למעלה מהקליפה שעל העכבר, י"ל שידוע שכשמערים עליו רותח הכל נמס, ולכן העירוי נוגע תמיד בעכבר, ונאסר הכל. ש"ך בשם התורת חטאת), ואם לא עירו עליו, או שעירו עליו וידוע שלא היה שם העכבר כשעירו עליו, והשומן בא לפנינו כשהוא קשה (דאם הוא בא רך אין כאן אלא ספק כבוש, וספק כבוש אסור. ולכן אסור כשנפל לרך אף כשעכשיו הוא קשה, דשמא נכבש בו יום שלם כשהוא רך ונתקשה

(תרומות פ"ח מ"ב) היה אוכל בתרומה וטעם טעם פשפש זורקה, מסתבר דהתם חיישינן שמא פשפש עומד בפיו בפני עצמו וא"א לו לברור בתוך פיו. וכן אם נתערב במיעוט היתר והוציאו את גוף האיסור המסריח, בטל טעמו ואיו משערים כנגד כולו.

ובשערי דורא נראה דס"ל שזבוב אוסר בפליטתו עד שישם כשאר איסורים.

פסקי ההלכה

דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסם, אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו, אם ההיתר רבה עליו, מותרים (אע"פ שיש כזית בכדי אכילת פרס. ש"ך). ומכל מקום כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסננת, בודק ומסנן.

וכתב הט"ז שאע"פ שהמרש"ל והב"ח מחמירים בזה, כבר כתב הרמ"א (ק"ז ב') שאין לשנות המנהג שנוהגים להקל. ורעק"א דן שכיון שהט"ז סובר שאין להקל בעכבר אלא ביין שמן ודבש, א"כ אולי גם בזבובים ונמלים וכדומה אין להקל יותר, או דנימא שזבוב קל יותר מעכבר ומותר אף בשאר משקים, ונשאר בצ"ע.

כתב הרמ"א שבחומץ ושיכר יש לחוש כמו בעכבר.

סימן ק"ה

סעיף א'

דין כבוש כמבושל

איתא בגמרא (חולין צ"ז: וק"א: ופסחים ע"ו.) **מליח הרי הוא כרותה, כבוש הרי הוא כמבושל.**

וכ"כ הרא"ש על הגמרא (ע"ז ס"ח שנתבארה בתחילת הסימן הקודם) שדנה אם עכבר שנפל לשיכר אוסר, ושם הרי מדובר בצונן, דמיירי ששהה העכבר בצונן זמן מרובה, דכבוש הרי הוא כמבושל, ומביא הרא"ש בשם ריצב"א שהשיעור הוא מעת לעת, ומביא ראיה מדאמרינן בפסחים **בשר בחלב חידוש הוא, דאי תרי ליה כולי יומא בחלבא שרי, ואי בשיל ליה אסור**, ולכאורה מה החידוש להיתר בשר חלב בלי בישול, והרי

כוונתו מתחילה. וכן מבואר מדברי הרא"ש שגם חי פולט. אמנם בספר עיקרי דינים הביא בשם תשובות חקרי לב שאם נפל עכבר או דבר טמא חי אין מונים מעת לעת רק ממתי שמת, וכן הדעת נוטה. פתחי תשובה.

כתב בחוט השני דאם נסתפקו כבר מאותו שומן יש להתיר הכלים שאין ידוע בוודאי שנשתמש בהם אותו שומן מטעם ספק ספיקא, דשמא לא נשתמש, ואת"ל נשתמש שמא היה שישים בתבשיל נגד השומן שניתן לתוכה. ובמנחת יעקב כתב עליו שאפילו הכלים שידוע שנשתמש בהם מותרים, דאיכא נמי ספק שמא לא היה העכבר כשעירו עליו. פתחי תשובה.

סעיף ג'

דברים מאוסים שהתערבו במאכל

כתב הרשב"א שדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים זבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם מחמת מיאוסם, אם נתערבו בתבשיל ונמחה גופם לתוכם, אם ההיתר הוא הרוב מותר, דלהלכה נותן טעם לפגם מותר. ומ"מ אם אפשר לבדוק ולהעביר במסננת בודק ומסנן. וכ"כ בארחות חיים בשם ה"ר פרץ, וכן מבואר מהר"ן. וכתב הבית יוסף שאע"פ שהר"ן חולק על הרשב"א בשאר נטל"פ, ואין דעתו נוחה להתירם בהיתר מרובה על האיסור, נראה דבדברים הפגומים מעצמם כעכבר וכיוצא בו מודה להרשב"א, וטעם גדול יש לחלק ביניהם.

ומשמע מדברי הרשב"א שאם נמחה לגמרי לתוך ההיתר, מותר אע"פ שיש בו כזית בכדי אכילת פרס.

עוד כתב בתשובות שקדירה של מרק שנפל בה יתוש ולא נמצא, אם הוציא מהמרק בכף או בקערה וראה שאינו שם, אע"פ שהמרק שבקדירה אסור כיון שאין ביטול לבריה, מה שבכף או בקערה מותר, שאין הבריה אוסרת בכל שהוא מחמת פליטתה אלא מחמת ממש, ודווקא כשהיא שלימה ולא נפסדה צורתה, ולכן מה שהוציא ובדק שאינה שם מותר, וכן הקדירה מותרת, דידוע שלא בלעה את הבריה כמו שהיא ולא תפלטנה כמו שהיא, וא"צ שישים כנגד פליטתה (כמו שרצה לומר הרב השואל), כיון שזה דבר הנמאס ובדילי מיניה, והרי הוא נותן טעם לפגם שאינו אוסר תערובתו אלא בטל ברוב, כדאמרינן בההוא עכברא דנפל לשכרא, והא דתנן

גם מה שמחוץ לציר אסור, ואף דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן (כדלקמן ס"ה וס"ט בהג"ה) וא"כ צריך לאסור בכל גוונא, נראה דדווקא במליחה וצליה וכדומה לא מחלקים בין כחוש לשמן, אבל בכבוש לא מחמירין כולי האי.

ספק כבוש - כתב הרמ"א שספק כבוש אסור, מלבד בבשר עם חלב דאזלינן לקולא, דמן התורה אינו אסור רק בבישול ממש. (ומ"מ אסור לבשל, דהוי ספק דאורייתא, וצ"ע אם מותר להוסיף עד שישים ולבשלו, כיון שכבר עכשו מותר לאוכלו כך, וגם אינו אלא ספק איסור. רעק"א חוות דעת ופמ"ג. ובמנחת עני כתב שכשיש ספק על חתיכה אחת אם היא נכבשה מותר אף לבשל, וכדברי הט"ז). והט"ז כתב שאם יש ספק האם בכלל נכבש מותר, דאין להחזיק ריעותא מספק, דיש כאן חזקת כשרות. ובפלתי דעתו כהט"ז שרק כשיש ב' חתיכות ואחד מהם כבוש אסור מספק, ובחוות יאיר מסכים עם הרמ"א לאסור אף בחתיכה אחת שיש ספק אם נכבשה, ובפרי תבואה מדבר על באר מים שחפרה עובד כוכבים אחד ונפל לתוך המים ומת, ויש ספק אם נכבש בתוכו מעת לעת, ומצדד להקל כיון שאין כאן אלא ספק כבוש, ואין כאן אלא איסור עשה, וגם דאיכא לספוקי שמא הוא נותן טעם לפגם. ובנודע ביהודה כתב דכבוש כמבושל אינו כלל לכל הדברים, אלא דוקא אותם המפורשים במשניות דשביעית ותרומות, וכן בשר טבעו להיות נותן טעם בכבוש, אבל יש דברים שאין טבעם לבלוע בכבוש, ומשום הכי אותם המינים שאין מפורשים שנאסרים בכבוש שי"ל שאין טבעם לבלוע בכבוש, יש מקום להקל בספק כבוש.

הכבוש בתוך ציר או חומץ, אם שהה כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל, הרי הוא כמבושל, אבל בפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה. שו"ע. והש"ך נוקט כדעת כמה ראשונים הסוברים שגם בכבוש בציר או חומץ אינו אסור אלא במעת לעת. וכתב הפתחי תשובה שגם הפנים מאירות חולק על השו"ע, אך במקום אחר מביא ראייה לדברי השו"ע.

עוד כתב הש"ך שגם הרמ"א מודה שבפחות מכדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל אינו כמבושל, אבל הוא סובר שמדין מליח כרותח כולו אסור, ונ"מ היכא שנשרה בציר של היתר איסור דרבנן והיתר כחושים ממש,

בכל האיסורים צונן אינו אוסר, אלא ודאי שבשאר איסורים אם היה כולי יומא אסור מטעם כבוש, ובשר בחלב חידוש הוא שאינו נאסר אלא דרך בישול. וכ"כ ר"מ בשם ריב"א, וכן דעת הטור והבית יוסף.

והמרדכי כתב בשם רבינו תם שהשיעור לאסור מדין כבוש הוא ג' ימים, כדאמרינן בעבודה זרה (ל"ג). **קנקנים של עכו"ם ממלאם שלשה ימים ומערן מעת לעת**, וכפולטו כך בולעו מה פולטו ג' ימים אף בולעו ג' ימים, והיינו דקאמר בגמרא (שם ע"ד:) כל שמכניסו לקיום אסור ביינם אע"פ שהוא צונן, ו'מכניסו לקיום' היינו ג' ימים.

וכתב המרדכי שבכל מקום פירש רש"י ש'כבוש' היינו בחומץ, אבל בלא חומץ אינו כמבושל, וא"א לומר כן דתנן (שביעית ז' ז') **ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור**, ומבואר שגם בלי חומץ הוא נותן טעם כמבושל. ובהגהות מיימוני כתב שגם דעת הרא"ש דכבוש היינו דווקא בחומץ. והקשה הבית יוסף שהרי הרא"ש עצמו מוכיח את שיעור הכבישה מבשר בחלב, ושם הרי אין זה בחומץ.

כתב הרא"ש שכבוש בציר שיעורו בכדי נתינתו על האור כדי שירתיח ויתחיל לבשל, ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה. וכתב הבית יוסף שמדבריו לומדים שכבוש בחומץ פחות משיעור כבישה אינו אסור אלא כדי קליפה.

כתב רבינו ירוחם שכבוש הרי הוא כמבושל זולתי בשר וחלב דאפילו תרי ליה כולי יומא שרי. וכתב הבית יוסף שנראה דהיינו שהוא מותר בהנאה, אבל באכילה אסור, וצ"ע.

פסקי ההלכה

איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן, מיקרי כבוש, והרי הוא כמבושל ונאסר כולו, אבל פחות מכאן, בהדחה סגי.

האם מה שמחוץ לכבישה נאסר - כתב הרמ"א שכל מקום דאמרינן כבוש כמבושל, אפילו מה שחוץ לכבישה אסור, דעל ידי הכבישה שלמטה מפעפע למעלה, כמו בבישול. ויש מקילים במה שבחוץ. וכתב הש"ך שמדברי הרב בתורת חטאת נראה שהעיקר כהיש מקילים, וכן משמע דעת הרא"ש והרשב"א, אמנם אם האיסור שמן

כתב הרשב"א שי"א שאין מפליט אלא חום שבכלי ראשון, שהוא מבשל, אבל כלי שני וכן עירוי שהוא ככלי שני, אינו מפליט. ולא נהירא שהרי מבואר בגמרא שחום של בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליטים אע"פ שהם פחותים מכלי שני, אלא כל חום שעל ידי האש מפליט אפי' אין היד סולדת בו. עכ"ד. וכתב הטור שאין הנדון דומה לראיה, דאין חום בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליטים אלא כדי קליפה, אבל בשביל להבליע בכל ההיתר צריך שיהיה יד סולדת בו, ואפשר שכוונת הרשב"א כאותם הסוברים שגם חם לתוך חם אינו אוסר אלא כדי קליפה, אך זה אינו נכון, דאם היד סולדת בו הכל אוסר. והבית יוסף מוכיח ג"כ שבחם לתוך חם הכל נאסר, דאמרינן בגמרא (פסחים ע"ו.) חם לתוך חם וכן צונן לתוך חם אוסר, ובחם לתוך צונן קולף, ומבואר שרק בחם לתוך צונן מספיק קליפה, ואע"פ שהר"ן כתב שהרא"ה סובר דצונן לתוך חם אינו אוסר אלא כדי נטילת מקום, מ"מ בחם לתוך חם לא אמר, ומשמע דמודה ודאי דכולו אוסר, ואפילו בצונן לתוך חם לא התיר אלא בנטילת מקום שהוא יותר מכדי קליפה.

כתב הטור שחום שהיד סולדת בו אוסר כמו מבושל. וכתב הבית יוסף דלא מיירי הכא בכבוש, אלא זה אוסר מיד. ורצה הבית יוסף לומר דמיירי בכלי ראשון שהוסר מהאש, וקמ"ל שגם בכהאי גוונא הוא מבשל כל זמן שהיד סולדת, ואע"פ שפסקו רתיחותיו, אבל בכלי שני מותר אע"פ שהיד סולדת בו, כיון שדפנותיו לא התחממו מהאש והם הולכים ומצטננים, ומוסיף הבית יוסף שנראה שכלי שני אינו מבשל אפילו הוא מעלה רתיחות כמו כלי ראשון, דכלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים, דאל"כ לא הו"ל לתלמוד לסתום ולומר כלי שני אינו מבשל. ומסקנת הבית יוסף שהטור מיירי בין בכלי ראשון בין בכלי שני, דכל שהיד סולדת בו אוסר, שאע"פ שאינו מבשל, הוא מבליע ומפליט. ושיעור יד סולדת בו נתבאר בפרק כירה (שבת מ:.) שהוא כל שכריסו של תינוק נכוה ממנו.

פסקי ההלכה

חום של כלי ראשון שהיד סולדת בו, מבשל ואוסר כולו. חום של כלי שני אינו מבשל. ויש אומרים שגם כן אינו מפליט ואינו מבליע. וי"א דמכל מקום הוא מפליט ומבליע, ואוסר כדי קליפה. וראוי לחוש לזוהר בדבר

דבמליחה אף להרמ"א אינו אוסר רק כדי קליפה, ובנכבש כשיעור שיתננו על האש וירתיח אוסר כולו. ורעק"א תמה שלענין כבישה לגבי מה שמעל המים, מה נ"מ אם הוא שמן, ובציר אף בפחות מכבישת ציר אוסר בשמן דהציר יש בו דין מלוח דאוסר בשמן בכולו.

האם שייך איסור כבוש בכלי – כתב הט"ז שמבואר באיסור והתר שכבוש אוסר את הכלי שהיה כבוש בתוכו. והקשה הט"ז שהרי כבוש אוסר רק אחרי מעת לעת, ובאותו הזמן הטעם שבכלי כבר נפגם, דכלי שאינו בן יומו הוא נותן טעם לפגם. וחביות יין נסך, אוסר לתת לתוכם יין י"ב חודש כיון שהיין נסך נותן טעם, אבל שאר משקין מותר וכו"ל. ובכלי מתכות כתב האיסור והתר שאסור דווקא כשבלע מרותחין, והט"ז כתב שלא מצינו בשום מקום קולא במתכת.

כתב רעק"א שאם שפכו את המים בתוך מעת לעת ושמו מים אחרים, לא חשיב כבוש, וכן אם הוציא את החתיכה בתוך מעת לעת לזמן מועט והחזירה, מותר אפילו אם החזירה לאותם מים עצמם.

עוד כתב רעק"א שהיתר שנכבש בכלי של איסור, זה מפליט מכל דופן הכלי, וגם ממה שדבוק עליו מבחוץ, וצ"ע.

חלב שנפל לתוך כד שמן זית, והרגישו בו אחר שעה או שתים, ולא היה שישים בשמן נגד החלב, כתב השבות יעקב שלכאורה פשוט להתיר, דצונן בצונן לא בלע, אכן דעת התוס' דשמן זית בולע ופולט אף בצונן לפי שהוא עז וחרף, ואף שיש לדחות דבריהם מ"מ אין להקל נגד דעת התוס' אם לא במקום צורך או הפסד מרובה. ובבאר יעקב מאריך בזה הרבה והעלה להתיר אף בלא הפסד מרובה ובלא עת הצורך, וחכם אחד חולק עליו ודעתו שבמקום הפסד מרובה צ"ע אם יש להתיר, ומ"מ כתב דדווקא בנדון דהשבות יעקב הנ"ל שנפל דבר טמא בשמן זית צונן, אבל אם שהה שמן זית בכלי איסור יש להתיר, ובבאר יעקב משיב על דבריו ונשאר בדעתו להתיר אפילו בלא הפסד קצת.

סעיף ב'

בליעות בכלי ראשון שאינו ע"ג האש ובכלי שני

לכתחילה (אפילו בדבר שדרך להדיחו אח"כ. ש"ך), אבל בדיעבד מותר בלא קליפה, ובהדחה בעלמא סגי. שו"ע. וכתב רעק"א שכלים שהשתמשו בהם בחמין של כלי שני הוי כלכתחילה, כיון שיש להם תקנה בהגעלה, וכלי חרס מותר.

כתב הט"ז שמהרש"ל סובר שלמרות שכלי שני אינו מבשל אפילו יד סולדת בו, וגם אין מפליט ומבליע כאחד (כגון דבר שנאסר מבליעת איסור שהיה בכלי שני יחד עם דבר היתר), אבל בדבר איסור שנפל לכלי שני של היתר, או היתר לאיסור, שפיר בולע ואוסר עד כולו מאחר שהיד סולדת בו, כמו בכלי ראשון, וכל שכן בעירוי, וכן נראה מדברי הטור, וכן יש לפסוק, ורק במקום הפסד גדול ודבר חשוב יש לסמוך על דעת הבית יוסף (סי"ח) והרמ"א (סעיף ג') להקל בדיעבד בכלי שני דאינו מפליט ומבליע כלל אפילו אם היד סולדת בו, ואם אין היד סולדת בו אין צריך רק הדחה. ועוד מציין הט"ז לדבריו בסימן צ"ד לגבי דבר גוש שנמצא בכלי שני.

הש"ך מביא בקצרה את עיקרי שיטות הראשונים בדין כלי ראשון כלי שני ועירוי, וכתב שבעירוי שלא נפסק הקילוח מחמירים שהוא מבשל כדי קליפה, וכן הוא מבליע ומפליט כאחד, ועירוי שנפסק הקילוח אינו מבשל ואינו מבליע ומפליט כאחד, אבל מבליע או מפליט לחוד כדי קליפה מדרבנן, ובכלי שני יש להחמיר כדי קליפה היכא שאין הפסד כ"כ, וגם מאכל יש לקלוף במקום שאין הפסד כ"כ. והש"ך מביא שהמהרש"ל מחמיר בכלי ראשון שעומד על האש כל זמן שהוא חם, אפילו אם אין היד סולדת בו, וכתב הש"ך שיש להחמיר כדי קליפה, אע"פ שמדברי שאר הפוסקים לא משמע כן. וכתב רעק"א שהט"ז מיקל בכ"ר שאין היד סולדת בו. וכתב הפתחי תשובה שבתשואות חן מחמיר כהמהרש"ל באין הפסד מרובה, אבל כשאינו עומד על האש אין להחמיר כלל.

כתב הבכור שור שכיון דאנן לא בקיאין בשיעור שכריסו של תינוק נכוה, לכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מליבו שאין בו חום הנזכר, ואפילו בדרבנן צריך חקירה על זה, ודלא כמנהג העולם לשער בזמן שא"א להחזיק בו היד מחמת חום.

סעיף ג'

דין איסור שנפל להיתר – תתאה גבר

איתא בגמרא (פסחים ע"ו): איתמר חם לתוך חם דברי הכל אסור, צונן לתוך צונן דברי הכל מותר, חם לתוך צונן וצונן לתוך חם, רב אמר עילאה גבר, ושמואל אמר תתאה גבר. תניא כוותיה דשמואל, חם לתוך חם אסור, וכן צונן לתוך חם אסור, חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיה, חם לתוך צונן מדיה, אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי, אלא אימא חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיה. תניא אידך בשר רותה שנפל לתוך חלב רותה, וכן צונן שנפל לתוך חם, אסור, חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיה, חם לתוך צונן מדיה הוא אי אפשר דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי, אלא אימא חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיה.

שיטות הראשונים בדין זה נתבארו בסימן צ"א סעיף ד'.

פסקי ההלכה

נפל איסור חם לתוך היתר חם דכלי ראשון, או אפילו איסור צונן לתוך היתר חם, הכל אסור (בדבר של רוטב או בצלי שמן וכדומה, משא"כ בכחוש, ולדידן בכל ענין אסור. ש"ך), דתתאה גבר על העליון ומחממו עד שמפליט בתחתון. ואין צריך לומר שאם נפל היתר צונן לתוך איסור חם, שהכל אסור. (וכתב בספר חמודי דניאל שאם סילק מיד אינו נאסר, ורק בשהה קצת נאסר). אבל אם העליון חם והתחתון צונן, אינו אוסר אלא כדי קליפה, אפילו אם העליון החם איסור.

וכתב הרמ"א שכל זה לא מיירי אלא בחום כלי ראשון, כגון מיד שהסירו מן האש מניחו עם ההיתר, אבל אם כבר מונח בכלי שני, ואחר כך מניח ההיתר אצלו או עליו, אינו אוסר כלל, דכלי שני אינו אוסר. וכתב הש"ך שאם הניח דבר איסור בקערה של היתר, הקערה צריכה קליפה, ואם הניח דבר היתר בקערה של איסור, ההיתר צריך קליפה, דהוי כמו עירוי.

עוד כתב הרמ"א שאם הניחם זה אצל זה, אם שניהם חמים מחום כלי ראשון, הכל אסור, (והסמ"ק כתב שמספיק קליפה. ש"ך). ואם האחד צונן, ההיתר צריך קליפה במקום שנגע. וכתב הט"ז בשם האיסור והתר

דקיימא לן (שם צ"ט:) דאין בגידין בנוותן טעם, מ"מ שומן הגיד אסור.

שיעור האיסור בצלי בדבר כחוש - כתבו התוספות והרא"ש דהא דקאמר 'קולף ואוכל עד שמגיע לגיד', לאו דוקא עד שמגיע לגיד, שהרי צריך להניח כדי קליפה סמוך לגיד, ואפילו כדי נטילה (-כעובי אצבע) צריך להניח, כדאמרינן במתני' (פסחים ע"ה): נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו, ולא סגי בקליפה אם לא נחלק, דטעם הרוטב מפעפע ומתפשט יותר מגיד, מיהו כיון דלא אשכחן בשום מקום דסגי לצלי בקליפה, בעינן נטילה. והר"ן כתב דאע"ג דאמרינן בסתמא 'קולף ואוכל עד שמגיע לגיד', כדי קליפה צריך לשייר, או כדי נטילת מקום שהוא יותר מעט מקליפה. וכ"כ הרשב"א דבעינן כדי קליפה, וי"א כדי נטילה, וראשון עיקר אלא שיש לחוש לדברי המחמירים באיסורים של תורה (-בחלב שזה דאורייתא, משא"כ בשמן הגיד וקנוקות שבו שהם מדרבנן סגי בקליפה. ולענין קרומות (שי"א שהם מדרבנן, ואפילו את"ל שהם דאורייתא אין לוקים עליהם) לא ברור ברשב"א מה דינם, ובמגיד משנה נראה שסובר דסגי להו בקליפה. בית יוסף). ומדברי הרמב"ם נראה שא"צ אפילו קליפה.

שיעור האיסור בצלי בדבר שמן - עוד כתב הרשב"א שדווקא בשמנו של גיד וקנוקות שבו מספיק קליפה, מפני שאינם מפעפעים, אבל חלב ושומן מפעפעים, ולפיכך אפילו ע"י צלי ואפילו ע"י מליחה אוסרים הכל, עד שיהא בהיתר שישים כנגד כל האיסור, לפיכך גדי שמן שצלאו בחלבו צריך שיהיה בגדי שישים כנגד החלב, וכל זה בגדי שמן, אבל בכחוש אע"פ שאין בגדי שישים כנגד החלב שבו, אינו אסור אלא כדי קליפה או נטילה.

אין חילוק בין אם האיסור שנפל על הצלי החם, הוא חם או קר.

פסקי ההלכה

מה שלמדנו שהאיסור מתפשט בכל ההיתר, היינו דווקא כשנפל לתוך תבשיל, מפני שהרוטב מוליך פליטת האיסור ומערבו בכל התבשיל, אבל איסור, בין חם בין קר, שנפל על הצלי שאצל האש, אינו אוסר אלא כדי נטילה, שהוא כעובי רוחב אצבע.

לפיכך ירך שצלאו בגידו, או חתיכת איסור שצלאה עם חתיכת היתר ונוגע זה בזה, צריך להסיר כדי נטילה סביב

דה"ה בבשר בחלב הצונן צריך קליפה, והש"ך כתב בשמו ששניהם צריכים קליפה. ומהרש"ל כתב שאם האיסור חם וההיתר קר ומונחים זה אצל זה, אוסר בכולו כמו במליחה, ואם ההיתר חם והאיסור קר ומונחים זה אצל זה צריך קליפה, וכתב הט"ז שבמקום שאין הפסד מרובה יש להחמיר כן. ורעק"א כתב בשם הר"ן שבנוגעים זה אצל זה אינו בכלל עילאה ותתאה לאסור הכל.

עוד כתב הרמ"א שאיסור שהניחו בכלי היתר או להיפך, אמרינן ביה גם כן דין תתאה גבר, כמו בב' חתיכות. וכתב הש"ך שכן דעת האיסור והתר והרשב"א, ודעת מהרש"ל שרק בשני מיני אוכלין שטבעם להיות חם וקר שייך עילאה ותתאה, אבל כלי שאין טבעו בכך א"כ חם שאצלו מבליע ופולט, ואוסר היכא דליכא שישים. והש"ך מוכיח מגמרא וראשונים שלא כדבריו.

עוד כתב הרמ"א שאסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לגר דולק שיש בו חלב או שומן איסור (דתתאה גבר, ומחברו בניצוק. ט"ז). והש"ך מבאר שטעם האיסור הוא משום ההבל העולה מהנר), ובדיעבד אין לחוש.

דין דבר גוש - כתב הש"ך שדעת מהרש"ל שבדבר גוש כגון חתיכת בשר או דג או אורז או דוחן, שמערים אותו חם מן הקדירה, אם היד סולדת בו דינו לעולם ככלי ראשון. וביאר הש"ך שהתוס' כתבו שהטעם לחלק בין כלי ראשון לכלי שני הוא, שככלי ראשון כיון שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה, משא"כ כלי שני שהדפנות מצננות אותו, ובדבר יבש הדפנות לא מצננות אותו, ובדרכי משה דוחה את דברי המהרש"ל, ובאורז ודוחן אם הוא צלול ונשפך כעין רוטב נראה דיש לסמוך על דבריו.

סעיף ד'

איסור שנגע בהיתר בצליה ולא בבישול

איתא במתני' (חולין צ"ו:) **ירך שנתבשל בה גיד הנשה, אם יש בה בנוותן טעם הרי זו אסורה.** ובגמרא **אמר שמואל לא שנו אלא שנתבשל בה, אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד.** פירוש: משום שבבישול הרוטב מוליך את פליטת האיסור ומערבו בכל התבשיל ובכל החתיכות שבקדירה, אבל בצלי, כיון שאין שם רוטב, אין הפליטה מתפשטת. ואע"ג

בקדירה הוא מתבטל מפני שהרוטב מוליך את האיסור בשוה. ונראה מדברי הר"ן שהוא חולק על הרא"ה, וגם גדולי כל הפוסקים חלוקים עליו.

התוספות והרא"ש מבארים שכוונת הגמרא 'ההוא כחוש הוה', שחלב כחוש אינו מפעפע, ועוד י"ל שכוונת הגמרא שבכחוש יש רק מעט חלב והוא בטל בשישים. ואהא דאמרינן 'שאני חלב דמפעפע' כתבו התוס' בשם רבינו תם ששומן של גיד אינו אוסר בנצלה מפני שאינו מפעפע, וכ"כ הרא"ש בדעת רש"י, ודלא כריב"ם שכתב שכיון דשומנו של גיד מדרבנן לא החמירו בו יותר מבגיד. והרשב"א מסכים עם פירוש רבינו תם שחלב כחוש אינו מפעפע, וממילא מותר אף בפחות משישים, וכן דעת הרמב"ן,

כתב האגור בשם מהר"י מולין שטחול שנצלה בלי ניקור צריך שישים כנגד מה שעל הדד שחייבים עליו כרת, וצריך נמי כדי נטילה דילמא אינו מפעפע.

כתב הרשב"א שכל דבר שיש לו פעפוע שנפל ע"ג חתיכה ומקום הנפילה ידוע, אע"פ שיש בחתיכה בכדי לבטל את האיסור, צריך ליטול מקומו, וכדאמרינן בגמרא (פסחים ע"ה): נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו. וכתב הבית יוסף שאין חילוק בדין זה בין חם לתוך חם לצונן לתוך חם. ואע"פ שהרמב"ם סובר שכשיש שישים א"צ נטילת מקום או קליפה, יש להחמיר כדברי הרשב"א.

כתב הטור שאפילו אם חתיכת האיסור היא כחושה וחתיכת ההיתר היא שמינה, האיסור מפעפע בכל חתיכת ההיתר. והבית יוסף כתב בתחילה לבאר טעמו מפני שהשומן שנבלע בחתיכת האיסור נעשה נבילה, ואח"כ הוא חוזר לחתיכת ההיתר ומפעפע בכולה. אלא שלפי זה הדין תלוי אם אומרים חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים. אך י"ל שטעם דין זה אינו משום חתיכה נעשית נבילה, אלא כדאיתא בגמרא (פסחים ע"ו): בשר שחוטא שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור, מאי טעמא מפטמי מהדדי. ואם כך הדין לגבי ריחא, כ"ש דבצלי אמרינן הכי.

והקשה הט"ז שבתרומת הדשן כתב דהא דאמרינן לגבי ריחא דמפטמי מהדדי, אע"ג דאמרינן שאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך שם (ודין זה נאמר אפילו בנוגעים זה בזה), דריחא שאני, לפי שהפיטום מוליך הריח והטעם הכחוש עמו. וממילא כיון

הגיד וכן מן החתיכה מקום שנגעה בחתיכת איסור. (וכתב הש"ך שהאיסור בגיד הוא בגלל השומן, דגופו של גיד אינו אלא כעץ בעלמא. והש"ך דן אם לפי הרמ"א בירך שנצלה עם שמנו של גיד צריך קליפה או נטילה, ומסיים שזה מעיקר הדין, אבל לפי המנהג דעת הרמ"א שבמקום שאין הפסד קצת צריך שישים אפילו במליחה).

וכן אם נפל איסור על חתיכה שבקדרה שהיא חוץ לרוטב, ולא ניער הקדרה ולא כיסה אותה, אינו אוסר אלא כדי נטילה. אבל אם היא ברוטב, לרש"י כולה, ולר"י אפילו מקצתה, ואפילו אם כולה חוץ לרוטב, אם ניער או כיסה הקדירה, הרוטב מפעפע הטעם ומערבו ונכנס בכולו.

וכתב הט"ז שבשערי דורא לא מחלק בין בישול לצליה, ובתרווייהו אוסר הכל, וכתב המהרש"ל שכן עיקר, והוסיף שאפילו לדברי הטור שמחלק בין בישול לצליה, ראוי לנו להחמיר, כיון שבשמינה אף בצליה אסור, ואין אנו בקיאים בין כחושה לשמינה, וכמ"ש הרמ"א בסעיף ה'.

כתב רעק"א שאם הניח גבינה חמה על בשר חם, אינו אוסר רק כדי קליפה.

סעיף ה'

עוד בהנ"ל

איתא בגמרא (חולין צ"ו): בהמשך לגמרא שהובאה בסעיף הקודם) **איני והא אמר רב הונא גדי שצלאו בחלב אוסר לאכול אפילו מראש אוזנו. שאני חלב דמפעפע. ובחלב אסור, והא אמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בגדי שצלאו בחלבו ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו. ההוא כחוש הוה. רב הונא בר יהודה אמר כוליא בחלבה הוה ושריא.**

וכתבו התוספות שאפילו אם הראש למעלה, וצד החלב והכליות למטה, ועומד בשפוד בתנור, אסור לאכול אפילו מראש אוזנו, דהחלב מפעפע אפילו כלפי מעלה.

דעת הרמב"ם דהא דאמרינן אסור לאכול מראש אוזנו היינו כשאין בגדי שישים לבטל החלב, אבל כשיש בו שישים קולף ואוכל עד שמגיע לחלב. והר"ן כתב שהרא"ה חולק וסובר שאין חלב מפעפע מתבטל בצלי לעולם, דאפשר שהרבה ממנו התכנס במקום מסוים, ורק

תשובה כתב בשם השמן רוקח שאם בישלוהו בלי נטילת מקום ואין שישים כנגד הנטילה, אם הוא דבר שמן מותר, אבל בדבר כחוש שהנטילה היא מדינא אסור, וכ"כ הפמ"ג.

כתב הרמ"א שכל דבר המבושל בלא רוטב, או אפוי, דינו כצלי בכל דבר.

עוד כתב הרמ"א שי"א שאין אנו בקיאים מה נקרא כחוש ומה שמן, ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא שישים, ואפילו איכא שישים צריך נטילת מקום, והכי נהוג. ודווקא באיסור חלב או שאר איסור דשייך בו שמנונית (כמו ציר נבילה. ט"ז), אבל באיסור דלא שייך ביה שמנונית, והוא בודאי כחוש, אינו אוסר רק כדי נטילה. וכתב הש"ך שדם לא שייך בו שמנונית, אמנם בסעיף ט' יתבאר שנוהגים לשער במליחה בשישים אפילו בכחוש לגמרי, וא"כ ה"ה בצלי, דצלייה ומליחה שוין בזה, וכן משמע בהדיא בתורת חטאת, וכן משמע מדברי מהרש"ל ושאר אחרונים, ומה שהרמ"א סתם הרב כאן דאיסור כחוש לגמרי אינו אוסר רק כדי נטילה, היינו באיסור דרבנן, כדלקמן סעיף ט'.

סעיף ו'

תתאה גבר בצלי – דבר שיש לו פעפוע בצלי, אם היה אחד חם ואחד צונן, התחתון גובר, לפיכך אם נפל חם על צונן, אינו אוסר אלא כדי קליפה, ואם נפל צונן על חם, אם אין בהיתר שישים כנגד האיסור, הכל אסור.

סעיף ז'

האם דבר הבלוע באיסור אוסר דבר אחר

אין חתיכת איסור אוסרת חברתה בנגיעתה, אלא כשאיסורה מחמת עצמה, כגון נבילה או בשר בחלב (לפי הט"ז הכונה שחתיכת בשר אוסרת חלב, אבל חתיכה של מאכל אחר הבלועה בבשר בחלב אינה אוסרת, והש"ך אוסר בשמן בכולו ובכחוש בכדי נטילה), אבל אם אין בה איסור אלא מה שבלעה ממקום אחר, אינה אוסרת חתיכה אחרת הנוגעת בה (אפילו כדי קליפה. ט"ז), אפילו אם נצלו יחד. (ומליחה שוה לצלי. ש"ך).

במה דברים אמורים, כשבלעה איסור שאינו מפעפע, אבל בלעה מן הדברים המפעפעים בטבע, כגון שומן, אוסרת

שבמקום שהאיסור הוא משום ריחא, אינו אסור בדיעבד, איך נאסור כאן בדיעבד. ועוד דזה פשוט שאין כוונת הטור כאן לאסור משום ריחא.

אין חתיכת איסור אוסרת חברתה בנגיעתה אלא כשאיסורה מחמת עצמה, או כשבלעה איסור מפעפע, אבל כשבלעה איסור שאינו מפעפע אינה אוסרת את החתיכה שנגעה בה אפילו אם ניצלו יחד.

פסקי ההלכה

במה דברים אמורים שאין הצלי אוסר אלא כדי נטילה, בירך עם גידו וכיוצא בו, דבר כחוש שאין בו כח לפעפע בכל החתיכה, אבל גדי שמן שצלאו בחלבו, אם אין בכל הגדי שישים כנגד כל החלב שבו, אסור לאכול אפילו מראש אוננו, שכיון שהחלב שמן הוא מפעפע בכולו. אבל אם הוא כחוש, אע"פ שאין בגדי שישים כנגד כל החלב שבו, אינו אוסר אלא כדי נטילה, שהחלב של בהמה כחושה כחוש הוא בטבעו ואינו מפעפע.

אפילו אם חתיכת האיסור כחושה וחתיכת ההיתר שנצלת עמה שמינה, האיסור מפעפע בכולה. שו"ע. והש"ך מביא את ביאור הבית יוסף שההיתר מפטם את האיסור ואח"כ האיסור מפטם את ההיתר. והט"ז חולק וסובר שבכהאי גוונא אין האיסור מפעפע בכולה, כיון שהאיסור כחוש.

האם בדבר שמן צריך נטילה כשיש שישים כנגד האיסור – כתב השו"ע שכל דבר שיש לו פעפוע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי, אע"פ שיש בחתיכה שישים לבטל האיסור, צריך נטילת מקום, (דבאותו מקום האיסור נחשב כאילו הוא בעין. ט"ז). והש"ך מביא שהתרומת הדשן חולק וסובר שכשיש שישים א"צ לא נטילה ולא קליפה, וכה"ג כתב מהר"מ מפאדווה, אבל הרמ"א כתב כהשו"ע, וכן סוברים הפוסקים הקדמונים המפורסמים.

וכתב רעק"א שבפרי חדש כתב דדווקא כשנפל למקום ידוע, אבל אם לא יודעים להיכן נפל א"צ כדי נטילה מכל החתיכה, כיון שיש בה שישים והנטילה היא רק לחומרא, אבל בכחוש דהנטילה מדינא צריך שיטול כדי נטילה מכל החתיכה. ורעק"א כתב שגם בכחוש אם ידוע שלא נגע אלא במקום אחד ואין ידוע היכן, מקום הנטילה בטל ברוב נטילות האחרות, דלא שייך כאן שמא יבשלם, שהרי בבישול יהיה שישים בכל החתיכה כנגד החלב. ובפתיח

עוד כתב רעק"א שהמ"א כתב בשם תשובת הרמ"א שבאיסור דרבנן (והיינו לענין חמץ בפסח במשהו) אין איסור יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, ומשמע שבדאורייתא איסור, וצ"ע.

סעיף ח'

דין כליה שצלאה עם החלב שבה

איתא בגמרא (חולין צ"ז). **ובחלב אסור, והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון בגדי שצלאו בחלבו ואתו ושיילוה לרבי יוחנן ואמר קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו, ההוא כחוש הוה, רב הונא בר יהודה אמר כוליא בחלבה הוה ושריא** (מפני שהקרום מפסיק, רש"י).

הרא"ש פוסק את תירוץ הגמרא שכוליא שצלאה בחלבה מותרת, אך כתב שכדי קליפה אסור, וכן פסק הטור, ורבינו ירוחם כתב שי"מ שאם צלאה בחלב שעליה ודאי אסורה, שאין כח בקרום להפסיק, ומיירי שצלאה בלובן שבתוכה שאין בו כח לפעפע בכל הכוליא אלא בכדי קליפה, וכן אם צלאה בקרום שעליה ולא עם החלב שעליה אינו מפעפע כ"כ ואינו אסור אלא כדי קליפה כמו כל שאר קרומות. ובהגהות מיימוני כתבו דאפשר דלא קיימא לן כשינויא דכוליא בחלבא הוה וכו'. והבית יוסף מכריע כהרא"ש והטור, והרמ"א פוסק כהמחמירים.

פסק ההלכה - כוליא שצלאו בחלבו אינו אסור אלא כדי קליפה, מפני שהקרום מפסיק. (שו"ע). וכתב הרמ"א שיש אוסרים (דאין סומכים על תירוץ זה בגמרא, וגם שמא נקרא הקרום. ט"ז וש"ך), וכן נוהגים, ואין לשנות, ודינו כשאר חלב הנצלה עם בשר, ואם נתבשל כך, הכוליא נעשית נבילה וצריך שישים נגד כולה (אפילו אם לא נמלח או נצלה תחילה. ש"ך), וה"ה בקרום שעל היתרתה, (ולענין מליחה בכל הקרומות מספיק קליפה במקום הפסד קצת. ט"ז בשם הרמ"א).

דיני בליעות ע"י מליחה

עד כה נתבאר דיני בליעות איסור והיתר ע"י בישול, ובתחילת הסימן נתבאר דין בליעות ע"י כבישה, ומסעיף זה עד סוף הסימן יתבאר דיני בליעות שע"י מליחה (בשיעור שאינו נאכל מחמת

חברתה בין בצלי, בין בנוגעת זו בזו חם בחם, או בתחתונה חמה ועליונה צוננת, שהאיסור הבלוע בעצמה מפעפע ויוצא מחתיכה לחתיכה. (שו"ע). וכל החתיכה אסורה עד שישים כנגד האיסור. (ש"ך). ואם התחתונה צוננת א"צ אפילו קליפה. (שם). וכתב הט"ז שחלב ודם אינם מפעפעים. והש"ך כתב שדם אינו מפעפע דווקא כשהוא נבלע בחתיכה, אבל בשר שלא נמלח ויש בו דם של עצמו, הוא אסור במליחה וצליה.

הש"ך מביא שדעת מהרש"ל שדווקא בשני דברים יבשים חמים ע"י בישול אין הבלוע עובר, אבל בצליה ומליחה הבלוע מפעפע מחתיכה לחתיכה לדין אפילו באיסור שאינו שמן. והש"ך נוקט להלכה שאפילו בצליה אינו אסור.

כתב הרמ"א שדווקא בב' חתיכות אין הבלוע עובר, אבל **כלי שבלע איסור**, אסור היתר שנוגע בו אפילו באיסור שאינו שמן. וכתב הט"ז שהטעם הוא מפני שדווקא מאכל שיש לו מה לפלוט מגופו, הבליעה אינה הולכת בלא רוטב, אבל כלי שאין בו פליטה מגופו, מה שבלוע יוצא, ונ"מ שכלי לא נאסר ממאכל שבלוע בו איסור שאינו מפעפע, כגון כבד או בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב. וכתב הש"ך שמאכל פרוה שבלוע בו בשר או חלב, ותחב בו כף בת יומה מהמין השני, המאכל נאסר. עוד כתב הש"ך שדווקא מאכל נאסר מכלי בלי רוטב, אבל כלי אינו נאסר מכלי בלי רוטב. עוד כתב הש"ך שמה שכלי אסור בלא רוטב, היינו רק כדי קליפה, ואף שמהמהרש"ל משמע שאסור לגמרי, י"ל דמיירי בדבר יבש שיש לו קצת רטיבות, משא"כ בדבר יבש לגמרי, אמנם באיסור שמן שנבלע בכלי, אפשר דאפילו ביבש לגמרי אסור בשישים, ואע"ג דלא מפלגינן בין כחוש לשמן, היינו בגוף הדבר, אבל מה שנאסר על ידי בליעה לא מחמירין, וצ"ע לדינא. והפתחי תשובה כתב שהמגן אברהם פסק בהדיא שאפילו שמן לגמרי הבלוע בכלי אינו אסור, והנודע ביהודה מיקל כדבריו.

כתב רעק"א שי"ל שאם לח רותח נפל על יבש שבלוע בו דבר איסור, הוא מוציא את הבלוע ואסור כדי קליפה, ונאסר הרוטב, דעד שנתקרב מיקרי רוטב להפליט את הבלוע כדי קליפה. ומביא מהפמ"ג שאם רוטב קר נפל על גוש רותח שבלוע בו איסור, י"ל כיון דתתאי גבר הוי בכלל רוטב רותח ומוציא הבלוע ונאסר הרוטב.

ובפרק ט"ו מיירי במליח שאינו נאכל מחמת מלחו. אי נמי בפ"ז מיירי שמלח החלבים בפני עצמן, אלא שמתוך שהבשר קרוב להם חיישינן שמא יגעו זה בזה, ובפרק ט"ו מיירי שנמלחו יחד.

שיטת ראבי"ה שבמליחה אין האיסור מתפשט אלא בכדי קליפה, ולכן צריך קליפה וסגי בקליפה. וכתב רבינו אפרים שנוהגים כראבי"ה. וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן. ויש לדקדק מדברי ראבי"ה דלא איירי אלא בשאין החלב דבוק לבשר, ומשום דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, אבל חתיכת בשר שלא ניקרה מחלבה ונמלחה מודה דמתבטל בשישים שבחתיכה עצמה.

ודעת השערי דורא שבמליחה או בצלי לא שייך אלא קליפה, וצריך להעמיק בקליפתו יותר ממה שהיה קולף אם מלח בשר נבילה כחוש עם בשר כשר, מפני שהחלב מפעפע ונבלע בו יותר, והכל לפי אומד הדעת, שכמה בלע יקלוף.

וכתב הבית יוסף שלענין הלכה כיון דרובא דהנך רבוותא סברי דמליחה בשישים, וגם הרשב"א והר"ן והטור סבורים כן, הכי נקטינן, ומ"מ היכא דאיכא שישים בעינן ג"כ קליפה כמ"ש הרשב"א.

וכל זה דוקא בחלב ממש, אע"פ שהבשר שנצלה או נמלח עמו הוא כחוש, אבל שומן גיד וקנוקנות שבו וקרומות אינם מפעפעים ובקליפה סגי להו, אא"כ הבשר שנמלח עמם היה שמן בעיני שישים, ובשומן גיד דהוי ודאי דרבנן בעינן קליפה, ובקרומות דמספקא לן אי הוו דאורייתא אפשר דבעינן נטילת מקום.

וכל זה בחתיכה עצמה שהיה החלב דבוק, ולענין שאר חתיכות שנמלחו יחד, כתב המרדכי בשם הר"מ שאם אין בכל אחת מהם בפני עצמה שישים לבטל החלב אסורות, ואין מצטרפות ביחד לבטל החלב, כיון דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב אם לא ניער וכיסה (כמבואר חולין ק"ח.), ואם יש ספק באיזה חתיכה נגע החלב, חד בתרי בטל, ואפילו הם חתיכות הראויות להתכבד, דחתיכה שאינה אסורה מחמת עצמה בטילה אפילו היכא שהכיר מתחילה איזה חתיכה נאסרה ואח"כ נתערבה. (ואף שדעת ראבי"ה דהוי חתיכה ראויה להתכבד גם כשנאסרה רק ע"י בליעת איסור, כמה פוסקים חולקים עליו, וראבי"ה הוא יחידאה). וכתב הבית יוסף דמיירי שידוע בבירור שלא נגע החלב כי אם באחת החתיכות,

מליחותו), שנתבאר בגמרא ש'מליח הרי הוא כרותח'. ולהלן יבוארו דיני מליח, כגון האם מליח מבליע בכולו (כמו ברותח) או רק כדי קליפה או נטילה, בדבר כחוש ובדבר שמן, והאם יש חילוק בזה בין היכא שהמליח עילאה לבין היכא שהמליח תתאה (שבבישול אמרין דתתאה גבר ואם הוא רותח אוסר הכל, ואם התתאה צונן אוסר כדי קליפה, דעד דמיקר ליה בלע), והאם יש חילוק בין היכא שהאיסור מליח לבין היכא שההיתר מליח, והאם גם כלי פולט ע"י מליחה, ועוד מדיני מליח.

סעיף ט'

איתא בגמרא (חולין צ"ז): **הנהו אטמהתא דאימלחו**

בי ריש גלותא בגידא דנשיא, רבינא אסר (משום שמנו של גיד, ולא משום הגיד עצמו, דקיימא לן אין בגידים בנותן טעם. רש"י), **רב אחא שרא, אמר ליה רב אחא לרבינא מאי דעתיך דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, והאמר שמואל לא שנו אלא שנתבשל בה אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד, וכי תימא מאי כרותח דקאמר כרותח דמבושל, והא מדקאמר כבוש הרי הוא כמבושל מכלל דרותח דצלי קאמר, קשיא.**

ומבואר שמליח מבליע כמו רותח, ונחלקו בזה הראשונים, וכדלהלן.

כתב הר"ן שי"א שבצלי ומליחה אין משערים בשישים, אלא רבינא אוסר בכל אופן, ורב אחא סובר דסגי בקליפה או בנטילת מקום, דס"ל דמליח הרי הוא כרותח דצלי, ולא עדיף שומן דגיד הנשה מחלב כחוש דאינו מפעפע. והרמב"ן כתב שבמליחה אפילו חלב שמן אינו מפעפע. והרשב"א סובר דכל שמפעפע בצלי מפעפע במליחה, ואדרבה יותר י"ל דמפעפע במליחה מבצלי, מפני שהמוהל היוצא מן הבשר ע"י מליחה שהוא כעין רוטב מוליך את האיסור ומפשטו בכל. וכן דעת הטור שדבר שמן מפעפע בכולו והכל אסור, והיינו אי ליכא שישים כנגד האיסור. וכ"כ המרדכי בשם כמה גדולים שחלב ובשר שנמלחו יחד משערים בשישים.

וברמב"ם (פרק ט"ו) מבואר שהכל נאסר ע"י מליחה, והא דמבואר בפרק ז' דסגי בהדחה, אפשר דמיירי בחלבים שאינם אסורים אלא מדברי סופרים, כשמנו של גיד וכיוצא בו, ולפ"ז הא דרב אחא שרי היינו בלא שום תיקון. אי נמי בפ"ז מיירי במליחה כל דהו כעין מליחת חלבים,

הבשר שנמלח עמו הוא שמן (והוא דבוק לחלב. ט"ז), אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו, צריך שישים לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום, ולפחות קליפה. (שו"ע). והש"ך כתב דמיירי דווקא כששניהם מלוחים, ולא כשהאיסור מליח וההיתר תפל, שאז אין באיסור כח לפטם את ההיתר. ומהרש"ל סובר שבמליחה מותר אפילו אם חתיכת ההיתר שמינה, כל שהאיסור עצמו אינו יכול לפעפע לשם.

כל זה לענין החתיכה עצמה שהיה החלב דבוק בה (או מונח אצלה. ש"ך), ולענין שאר חתיכות שנמלחו יחד (והחלב נגע בכל אחת מהן. ט"ז), אם אין בכל אחת מהם בפני עצמה שישים לבטל החלב, אסורות, ואין מצטרפין ביחד לבטל החלב, דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב. (ואם ברור שלא נגע החלב אלא באחת מהן, האחרות מותרות. והקשה הט"ז שבסעיף ז' פסק השו"ע שאם החתיכה בלעה דבר המפעפע בטבעו כגון שומן, אוסרת חברתה גם בלי רוטב. ובנקודות הכסף מיישב שרק לחומרא אין מפעפע ולא לקולא, ולכן אין שאר החתיכות מצטרפות לבטל, ומאידך כל החתיכות נאסרות). ואם אין ידוע אם נגע בכולן, כולן אסורות. (והקשה הש"ך שאם יש למשל בכל אחת חמישים כנגד החלב, מותר ממ"נ, שאין בה כח לאסור אלא חתיכה אחת, דהא ס"ל לשו"ע דלא אמרינן בשאר איסורים חתיכה נעשית נבילה). ואם ידוע שלא נגע אלא באחת ואין ידוע איזו היא, כולן מותרות, דחד בתרי בטיל, אפי' הן חתיכות הראויות להתכבד (דבחתיכה שרק בלועה באיסור לא נחשבת ראויה להתכבד. וכתב הש"ך דמיירי שבג' החתיכות יחד יש בכדי לבטל את החלב, דאל"כ אסור שמא יבשלם יחד ויתן טעם כמבואר בסימן ק"ט. וכתב רעק"א בשם הפר"ח שבכל ענין כל החתיכות נאסרות, כיון שאם יפגע בחתיכה שבלעה הוא ירגיש את הטעם, והוי כאיסור ניכר).

רמ"א

כתב הרמ"א שיי"א שכל מליחה (אפילו בשומן. ט"ז) אינה אוסרת רק כדי קליפה, (והיה מן הראוי להחמיר ולהצריך שישים רק בדבר שמן. ט"ז). והש"ך כתב שהרמ"א נקט לעיקר דבשומן כולו אסור, והביא את ה"א רק בשביל מה שכתב להלן שאפשר לסמוך על דבריהם), ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש, נוהגין לשער בכל מליחה

אבל אם יש ספק שמא נגע בכולם כולם אסורות, אמנם בארחות חיים כתב שכל חתיכה שנאסרה בטילה מיד ברוב החתיכות.

רבינו נתנאל החמיר שאם אין בחתיכת בשר שישים כנגד חלבה, אך עם שאר החתיכות יש שישים, אותה חתיכה אסורה, דשמא אין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה ואין בהם שישים לבטלו, אבל אם נוגע החלב בחתיכה אחרת מצטרפת אותה חתיכה עצמה לבטלה. וכתב הבית יוסף שלהלכה אין החלב מפעפע מחתיכה לחתיכה.

עוד כתב המרדכי בשם ה"ר יצחק מוינא ואור זרוע שאם אין בחתיכה שבה החלב שישים, חתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת שאר החתיכות בשישים כנגד כל החתיכה שהחלב דבוק בה. וכתב הבית יוסף דאזלו לשיטתייהו דס"ל שגם בשאר איסורים אומרים חתיכה נעשית נבילה, אבל דעת הבית יוסף שהלכה כהסוברים דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב בלבד, וא"כ א"צ שישים כנגד כל החתיכה אלא כנגד החלב לבדו.

כתב הבית יוסף ששמע שהיו נוהגות הנשים כשנמלח חתיכת בשר עם חלב שבו, לנקרו ולחזור למלוח הבשר, ואין טעם בדבר, דלמה לא תעלה מליחה ראשונה, דאטו החלב שבה מעכבה מלפלוט, ואף שאותו מקום שבו היה חלב לא נגע בו המלח, הרי גם חתיכה שנחתכה לא גמעה המלח במקום החיתוך ואפ"ה שרי, הלכך אין להם על מה שיסמוכו כלל.

כתב הטור שחתיכה שנפלה מקצתה לתוך הציר, מה שבציר אסור והשאר מותר, ואפילו אם יש בה שומן, אין הציר מפעפע ע"י השומן לחלק שמחוץ לציר, כיון שהציר עצמו אינו מפעפע למעלה. ואף אי נימא שהחלק שבתוך הציר מעשה נבילה, אין בו כח לאסור אלא מקום שהאיסור עצמו עובר לשם.

פסקי ההלכה

מליח שאינו נאכל מחמת מלחו (והשיעור בזה מבואר בסימן צ"א סעיף ה'), דינו כרותח, ומפליט לאסור כדי קליפה. ושומן הגיד וקנוקנות שבו והקרומות שהם מליח, יש להחמיר ולהצריך נטילת מקום (כדס"ל בסעיף ה' שחלב כחוש אינו מפעפע וא"צ שישים לבטלו. ט"ז). וכתב הש"ך שלרמ"א במקום שאין הפסד קצת יש להצריך שישים), ואם הוא חלב ממש, צריך שישים לבטלו. ואם

כבישול וצריך שישים כשאר איסורים, וממילא חמץ בפסח במשהו, ומ"מ לא אמרין שדינם כבישול אלא לחומרא להצריך שישים כנגד החלב, ואם הוא דבוק צריך שישים נגד כל החתיכה, אבל לא להקל, דהיינו שלא להצריך כדי נטילה אפי' ביש שישים. ולפ"ז מצה שנתכפלה קצתה בתנור קודם פסח, צריך גם שישים וגם כדי נטילה, ודלא כהרמ"א שלא הצריך שישים. עוד כתב מהרש"ל דלא קיימא לן כמ"ש הטור דגם במליח שהיתר שמן והאיסור כחוש אסור הכל, דבמליח לא מחמירים כ"כ, אלא כל מקום שהאיסור עצמו לא יכול ללכת לשם מותר אפילו אם החתיכה שמינה.

מעשה באשה שמלחה ששה אוזות לצורך סעודת נשואין, והניחתם על נסר משופע כדרך מליחה ב' על גבי ב' וב' על גביהן, ולא היו נוגעים זה בזה כלל, ואח"כ מצאו במעי של אחד מהם מכה המטרפת, והיה הפסד רב וצורך סעודת נשואין, וכתב החתם סופר שאם היה ידוע לנו שהטריפה היתה מונחת בתחתית הנסר, העליונות ודאי מותרות, ואין ספק אלא בזו שלצידה, כיון שהציר זב גם לצד, וא"ח חתיכה זו בטילה, דבבלוע אין דין חתיכה הראויה להתכבד, ולפי הצד שהטריפה היתה בעליונים, וממילא זב ממנה ציר לתחתונים, כיון שזה איסור דרבנן (כיון שזה מין במינו), א"כ קרוב לודאי שיש ס' בהאוזות נגד הציר הזב מאותה אוזת הטריפה, ואף דקיימא לן שמשערים בכולה, היינו בבישול, שאף שרואים כמה יש בו, מ"מ חוששים שיצא ממנו הרבה ונבלע באחרים והוא חזר ובלע מאחרים, אבל כאן רואים שאפילו באוזה אחת יש שישים כנגד הציר, ואף שחלילה לסמוך על זה, מ"מ בהצטרף הספק שמא האיסור היה בתחתונה, ואת"ל שהיה העליונה אולי יש שישים וזה רק מין במינו, ועוד דלכמה פוסקים לא נאסר אלא כדי קליפה וכשכל אוז נצלה צלי קידר נתבטל האיסור הבלוע בקליפה בשישים, נמצא דכבר קליש ליה איסורא טובא, והצטרף לזה שכבר היה מקום להתיר גם עיקר הטריפות, דהיה שומן טהור סותם אלא שהיה קצת ספק בזה. ולכן הורה החתם סופר שיסירו א' מהאוזות הה' הנותרים, ואותן הד' יבשלו כל אחת בקדירה לבדה, ויעלה על שולחנות נפרדים באופן שלא יבואו שנים ליד אדם אחד. וקצת צ"ע.

סעיף י'

בשישים כמו בבישול, דאם איכא שישים בין הכל ביחד כנגד כל החתיכה שהחלב דבוק בה, הכל שרי מלבד אותה חתיכה שהאיסור דבוק בה, מיהו אותה החתיכה שהאיסור נגע בה צריך קליפה מעט. (ובהפסד מרובה מספיק שישים כנגד החלב, דבהפסד מרובה לא אמרין חנ"נ). ואם אינו יודע באיזה חתיכה נגע, הכל שרי (משום ביטול ברוב, ומיירי שידוע שלא נגע ברובם. ש"ך), ואם אין שישים הכל אסור, ואין לשנות המנהג, ואע"פ שיש בזה קצת קולא אם היה האיסור שמן ומפעפע (והיינו אם יש חלב באותה חתיכה, שלמחמירים צריך שיהיה שישים באותה חתיכה בלי שאר החתיכות, וכן יש בזה קולא שאם החלב אינו דבוק לשום חתיכה, שהיה לנו להצריך שישים בכל חתיכה שנגע בה בפני עצמה. ואין הקולא כמ"ש הלבוש שא"צ קליפה, שהרי באמת גם כאן צריך קליפה. ט"ז וש"ך), מ"מ יש לסמוך בכי האי גוונא אדברי המקילין וסבירא להו דאין אסור במליחה רק כדי קליפה (ולומר שלגבי זה כל החתיכות מצטרפות. ט"ז). ומבואר בתורת חטאת שאפילו אם אין החתיכות נוגעות בחלב אלא בחתיכה שנוגעת בחלב, הכל מצטרף אם אין האיסור דבוק. ש"ך), כדי שלא נצטרך לשער בין איסור שמן לכחוש, כי אין אנו בקיאים. וכל זה באיסור ששייך בו שמנונית, כגון חלב או ציר (וה"ה דם, שאע"פ שאינו מפעפע, לפעמים מעורב בו ציר ושומן. ט"ז) וכהאי גוונא, אבל באיסור שאין בו שמנונית כלל, כגון חמץ בפסח, לכולי עלמא מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה. (וכתב בתורת חטאת שמ"מ המנהג שאין לחלק, אמנם באיסור דרבנן יש להקל, וכתב הש"ך שמשמע אפילו במקום שאין הפסד קצת, אמנם באיסור ששייך בו שמנונית, יש להחמיר במקום שאין הפסד קצת אע"פ שהוא דרבנן. ובאו"ח הרמ"א אסור את כל החתיכה שנמצא עליה חיטה בפסח, והאחרות מותרות ע"י קליפה), וי"א שבהפסד מרובה יש להתיר במליחה ע"י קליפה, אע"ג שכבר נהגו לשער כל מליחה בשישים, אפילו באיסור כחוש, ויש לסמוך על זה באיסור כחוש שאינו אלא מנהג לשער בשישים, אבל לא באיסור שמן שמדינא צריך שישים.

וכתב הט"ז בשם מהרש"ל, דמה שמצינו שיש חילוק בין בישול למליחה וצליה ואפיה, היינו דוקא לר"א ממ"ץ והנמשכים אחריו, דס"ל שבמליחה צליה ואפיה אינו נוטל אלא מקום פעפוע וכפי אומד הדעת, אבל אנן קיימא לן כהא"ז בשם ר"י הלבן ומהרא"י שדין מליחה צליה ואפיה

האיסור המליח למטה וההיתר התפל למעלה, משום דתתאה גבר. אבל אם היה ההיתר תפל למטה והאיסור המליח למעלה, אינו אוסר אלא כדי קליפה.

וכתב הרמ"א שיש חולקין ואומרים שבמליח אין חילוק אם הוא למעלה או למטה (אלא לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו), והכי נהוג.

סעיף י"ב

דין מליח כרותח בכלים

כתבו התוס' והרא"ש שמליח אינו מפליט משום 'מליח כרותח' אלא מאוכלים ולא מכלים, ולכן גבינות שנעשו בדפוס עובדי כוכבים, אע"פ שנמלחו בתוכם מותרים. ומשמע בתוס' שלכתחילה נמי שרי, אבל המרדכי כתב שלכתחילה אסור משום הרחק מן הכיעור, וכן משמע מהרא"ש והטור. וכתב המרדכי שראב"ה אוסר אפילו בדיעבד. וכתב הבית יוסף שהלכה כהתוס' והרא"ש והעומדים בשיטתם.

כתב הרשב"א שמוותר למלוח בשר בכלי שמכניסים בו הגויים יין לקיום, מכמה טעמים: א' אין זה מפליט. ב' א"א שיפליט כ"כ שיבא לידי נתינת טעם. ג' אגב דטריד למיפלט דמא לא בלע. ד' לא בלע אלא דבר המסתבך כשומן או ציר, אבל דם דשריק או פליטת יין לא.

מעשה בשפחה גויה שמלחה טומאה בקערה, ואחר שהסירה הטומאה מהקערה הכניסה את קערה במים רותחים שהיו במחבת על האש, ומאותם המים נתנו בקמח ולשו עיסה, ולא היו שישים לבטל הקערה שהיתה בת יומא. וכתב האגור בשם הגהות אשר"י שמספיק שיהיה בעיסה ובמים שישים כנגד מה שבלוע מהטומאה בקערה, לרבינו אפרים דס"ל שאין אומרים חתיכה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב, ואף לחולקים מליחה בקערה לא דומה לכבוש, וסגי בשישים כנגד הקליפה שבלעה הקערה, דהוי כרותח דצלי דלא בעי רק כדי קליפה. והט"ז כתב שמהרש"ל חולק וסובר שמליחה בכלי אינה מפליטה אפילו איסור דאורייתא הבלוע בכלי.

פסק ההלכה - גבינות שנעשו בדפוס עובדי כוכבים, אע"פ שנמלחו בתוכם מותרים. (שו"ע). וכתב הרמ"א וה"ה אם נמלח היתר בשאר כלי איסור, ואפילו אינו

במה דברים אמורים, כשהאיסור וההיתר שניהם מלוחים. ואפילו איסור מליח וההיתר תפל. אבל אם ההיתר מלוח והאיסור תפל, אינו צריך אלא הדחה.

וכתב הרמ"א שיש אוסרים אם נוגעים זה בזה, ויש להקל במקום הפסד. ועיין לעיל סימן ע' ובש"ך שם.

סעיף י"א

דין עילאה ותתאה במליח

כתב הטור שדעת הרשב"א דוקא כשהאיסור המלוח למטה וההיתר למעלה אוסר, דתתאה גבר, אבל אם האיסור למעלה וההיתר למטה לא בעי אלא כדי קליפה, דתתאה גבר, שההיתר שהוא למטה מצנן העליון ואינו בולע אלא כדי קליפה. ומבואר מדברין שחום שע"י מליח אוסר הכל, והרא"ש לא סובר כך. והבית יוסף כתב שאין מחלוקת בין הרשב"א לרא"ש, דהרשב"א מייירי בשמן, והרא"ש מייירי באינו שמן, כמבואר בסוף דברי הרשב"א. ועיין בט"ז מה שמיישב דברי הטור.

שיטת ר"י (ועוד ראשונים) שבמליח אין חילוק בין תתאה לעילאה, אלא בכל ענין שהאיסור מלוח מבליע בהיתר התפל, וכשהאיסור תפל הכל מותר ואפי' קליפה לא בעי. וביאר הסמ"ק דלעולם אין האיסור נפלט ונבלע בהיתר אא"כ יש כח באיסור עצמו מחמת מליחה או מחמת חמימות האור, אך בזה יש חילוק בין מליחה לחמימות האור, דמחמת האור אותו שהוא גובר מרתיח את חבירו או מצנן את חבירו, כי כן הוא דרך תולדת האור, ולכן תתאה גבר, אבל מחמת מליחה אין כח באותו שהוא תפל לבטל כח המליחה, דאין מליחה מתבטלת אלא ע"י הדחה, וכן אין כח במליח לעשות התפל מליח, ולכן לא הולכים אחרי התתאה אלא הדבר תלוי אם האיסור מליח או ההיתר.

ולענין שיעור האיסור (כשהאיסור מליח), אם שניהם כחושים נתבאר בסעיף ט' שנחלקו הראשונים אם אוסר בכולו או כדי קליפה (ואם ההיתר מליח אינו אוסר כלל), ואם אחד מהם שמן אוסר בכולו אא"כ יש שישים כנגד האיסור.

פסקי ההלכה

זה שאמרנו באיסור מליח והיתר תפל שאם הוא שמן אוסר עד שיהא בו שישים לבטלו, היינו דווקא כשהיה

הכל מותר, ואע"פ שהמלח שנעשה נבילה נתן טעם בקדירה, וטעם אפילו באלף לא בטיל, אין המלח חמור מהדם או האיסור הבלוע בו. וכל זה לדעת הסוברים שאומרים חתיכה נעשית נבילה בכל האיסורים, אבל לרבינו אפרים דס"ל שרק בבשר בחלב אומרים חנ"נ, מספיק שישים כנגד הבלוע וא"צ שישים כנגד המלח. וכן אם המלח בלוע בבשר היתר ונתנוהו בחלב או איפכא, א"צ שישים כנגד כל המלח, ודי בשישים כנגד הבליעה. אמנם כיון שלא יודעים כמה דם המלח בלע, אפילו לרבינו אפרים משערים כנגד כל המלח.

ור"ש מקוצי וריב"א כתבו שכיון שהמלח נימוח עם הדם ומתערב בכל הקדירה ומוליך איסורו עימו, צריך לשער כאילו כל הדם היה מלח. והביאו ראיה לדבריהם.

פסק ההלכה - מלח הבלוע בדם, כגון ממליחת בשר, ונתנוהו בקדירה, או שנתנו בקדירה בשר מלוח בלא הדחה, אם יש שישים כנגד המלח, מותר. (ולא מספיק שישים כנגד הדם הבלוע במלח, דאין אנו יודעים כמה דם המלח בלע. ש"ך). וביאר הרמ"א שאע"פ שהמלח עדיין נותן טעם בקדירה מותר, כיון שאין המלח אסור מחמת עצמו אלא מחמת דם שבתוכו, דכל מקום שאין האוסר יכול לילך שם, אין הנאסר אוסר יותר מן האוסרו.

סימן ק"ו

סעיף א'

האם חתיכה שבלעה איסור יכולה לחזור להיתר

כתב הרשב"א שחתיכה שבלעה איסור ונפלה לקדירה שיש בה שישים כנגד האיסור (והיינו לשיטתו שאין אומרים חתיכה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב, ולסוברים שאומרים חנ"נ בכל האיסורים מ"י שיש שישים כנגד כל החתיכה), אע"פ שמה שבקדירה לא נאסר, אותה חתיכה נשארת באיסורה.

והטור סובר שגם אותה חתיכה מותרת, כיון שהאיסור הבלוע בחתיכה מתערב בכל התבשיל שבקדירה ובטל בשישים.

והבית יוסף מסכים עם הרשב"א, ומבאר שטעם האיסור הוא משום שאין כל האיסור יוצא מהחתיכה, ומה שצריך

מנוקב, דאין מליח כרותח כ"כ להפליט מן הכלי מה שבלע בתוכו, ודוקא בדיעבד, אבל לכתחלה אסור.

סעיף י"ג

כתבו הראשונים שמלח שהיה נתון בקערה של בשר מותר ליתנו בחלב, וכן רגילים לעשות, ומותר לעשות כך לכתחילה, וכ"כ בארחות חיים בשם הרא"ה שכלים של עכו"ם שהודחו יפה מותר ליתן בהם תבלין וכן בצל וכיוצא בו חריף, דדבר קשה אינו מפליט יבש ביבש.

פסקי ההלכה

מלח או תבלין שהם בקערה של בשר, מותר ליתנם בחלב, (מפני שמליח לא מפליט מכלי, אבל אין להתיר מטעם נ"ט בר נ"ט, דחורפיה דמלח ותבלין משוי ליה כאילו הוא בעין. ש"ך). וכתב הרמ"א דה"ה אם היו בכלי איסור, דמאחר שהם יבשים אינן בולעים מן הכלי (ובכהאי גוונא מותר לכתחילה, ובדיעבד מותר אפילו בלח. ש"ך בשם התורת חטאת. והפתחי תשובה דן אם מותר בצלול או לא), ומיירי שהכלי הוא נקי ואין איסור דבוק בו, (ובסתמא אומרים שהכלי היה נקי. ש"ך).

כתב הרמ"א שהמחמיר לכתחילה תבא עליו ברכה. והט"ז (צ"ה י"ח) כתב שדין זה הוא גם לכתחילה, אמנם כתב רש"ל 'משבח אני מנהג אשכנז שיש להם כלים עשויים למלח אחד לבשר ואחד לחלב, דלפעמים בתוך הסעודה כשידיו מלוכלכות מן הבשר לוקח שם מלח ואחר כך יקח לחלב, וכן איפכא'.

כתב רעק"א שבתפילה למשה נשאר בצ"ע לדינא, די"ל דוקא בליעה שע"י מליחה לא יוצאת ע"י מליחה, אבל בליעה שע"י בישול יוצאת במליחה. ובבאר שבע כתב ש"ל שדווקא בכלי עץ אמרינן דאין מליחה להפליט, אבל לא בכלי חרס, וכ"כ התפילה למשה בכוונת הרא"ש, ובש"ך כתב בשם האיסור והתר שאפילו בכלי חרס אמרינן הכי.

סעיף י"ד

מלח הבלוע באיסור שנתערב בתבשיל

כתב בספר התרומה שמלח הבלוע בדם או באיסור ונתנוהו בקדירה, אם יש בקדירה שישים כנגד כל המלח

יבש ויש שישים כנגד כולו, החתיכה הנאסרת תחילה נשארת באיסורה וצריך להסירה משם אם מכירה, ואם אינו מכירה בטילה אם אינה חתיכה הראויה להתכבד. (וגם חתיכה הראויה להתכבד בטילה, כיון שבדבר שאין איסורו מחמת עצמו לא נאמר דין חתיכה הראויה להתכבד, ורק בבשר בחלב אינה בטילה בראויה להתכבד. ש"ך), ואם הוא דבר לח הכל מותר.

כתב הנודע ביהודה שחתיכה שבלעה איסור מין במינו ע"י מליחה, י"ל שאם החתיכה נתערבה בקדירה גם היא מותרת, אף לדין שאומרים חנ"נ בשאר איסורים. פתחי תשובה.

רבי עקיבא איגר - א' חתיכה שנאסרה בנותן טעם ונפלה לקדירה, אם נתערבה באחרות בטילה, דאין דין חתיכה הראויה להתכבד כשאיין איסורה מחמת עצמה, ונראה שהיא בטילה ברוב, ולא חוששים שיבשל והיא תתן טעם, דטעם החתיכה הוי מין במינו, וטעם האיסור אינו אלא דבר מועט, כיון שהרוב נפלט בקדירה. ב' כתב הבית יוסף שטעימות קפילא לא מועילה להתיר את החתיכה, כיון שהיא כבר נאסרה ונשאר בה דבר מועט. ומוסיף רעק"א שאם בישלו את החתיכה שקפילא אמר שאין בה טעם, יחד עם חתיכות אחרות, מותרות אף אם אין שישים כנגד הבלוע, ולדין שאומרים חנ"נ בשאר איסורים מותר בהפסד מרובה, דסומכים על הט"ז שמשוהו אינו מתפשט מהחתיכה, ואף שאנו לא סומכים על קפילא, נ"מ בדבר שנאסר מחמת נדר וכדומה, שישראל יכול לטעום.

סעיף ב'

זהירות בהוצאת חתיכה כשיש בתבשיל חתיכת איסור

חתיכה שיש בה חלב, ונתבשלה בקדירה שיש בה שישים כנגד החלב, צריך להזהר שלא יסיר שום דבר מהקדירה בעוד חתיכת האיסור בתוכה, דחיישין שמא תשאר באחרונה בשעה שאין בקדירה שישים כנגד האיסור. וגם לא יוציאנה תחילה, מפני שהחלב שבה יאסור אותה. ומה תקנתה, יניחנה עד שתצטנן הקדירה. (ולא דמי לסעיף א' ששם החתיכה נשארת באיסורה, דשאני הכא שהבליעה אינה אלא ע"י בישול זה שהיא מעורבת בשאר התבשיל שבקדירה, והטעם מתפשט בהכל בשוה. ט"ז וש"ך).

שישים כנגד כל האיסור שבחתיכה, אין זה בגלל שכל האיסור יוצא, אלא אפילו אם ברור לנו שלא הכל יוצא צריך שישים כנגד כולו, כדאמרינן (חולין צ"ז:): גבי כחל **בדידה משערינן דאי במאי דנפק מיניה מנא ידעינן**, אלא דכיון שחתיכה זו נאסרה א"א לה לחזור להיתרה אא"כ יהיה ברור לנו שיצא איסור זה ממנה ונתפשט בה ובכל החתיכות בשוה, כמו בדבר הנבלל ונמוח, וכיון שבדבר שאינו נבלל ונימוח ברור לנו שנשאר באותה חתיכה יותר ממה שנבלע בשאר התבשיל שבקדירה, נשארה חתיכה זו באיסורה. והקשה הבית יוסף למה אין לסמוך כאן על טעימת קפילא לבדוק אם נשאר עדיין בחתיכה זו טעם מהאיסור. וכתב הבית יוסף ושמא יש לומר שכיון שחתיכה זו כבר נאסרה, אע"פ שנפלט קצת מהאיסור שבה, לעולם אסורה עד שיפלט כולו לגמרי ולא ישאר בה ממנו כלל, ולא דמי לדבר הנבלל ונמוח שמאחר שהכל מתערב זה עם זה בשוה ואין תוספת איסור בנאסר מבהיתר חשיב כאילו נפלט כולו. וכן מבואר בתשובות הרמב"ן. ומוסיף הרמב"ן שאותה חתיכה מצטרפת לשישים כדי לבטל את האיסור, כיון שאם היה אפשר להוציא ממנה את האיסור לגמרי היא היתה מותרת, וכדמצינו בכחל (שם) **כחל בשישים וכחל מן המנין, וכחל עצמו אסור**.

פסקי ההלכה

חתיכה שבלעה איסור ואין בה שישים לבטלו, ואח"כ נפלה אותה חתיכה לקדירה, לדעת השו"ע אינה אוסרת אלא לפי חשבון איסור שבה, ואם יש במה שבקדירה מצורף עם החתיכה עצמה שישים כנגד איסור הבלוע בה, מותר מה שבקדירה, אבל החתיכה עצמה אסורה לפי שאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי. (ובהגהות על השו"ע הקשה שבסימן צ"ב השו"ע מתיר את החתיכה). אבל דבר הנבלל ונימוח, כגון אם נפל דם וכיוצא בו לתוך רוטב של היתר ואסרו מחמת מיעוטו, ואח"כ נתרבה הרוטב של היתר עד שיש בין כולו שישים כנגד הדם כולו, מותר, שהכל נבלל ונתערב.

וכתב הרמ"א שלפי מה שנוהגים לומר בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה (ואפילו בנתערב איסור לח בהיתר לח אומרים חנ"נ בשאר איסורים במקום שאין הפסד גדול, כמ"ש הרמ"א צ"ב ד'. ש"ך), אין חילוק בין דבר לח לדבר יבש אלא לענין שאם הדבר שנאסר כבר הוא דבר

הדגים (שבתמחוי), ואף שבריה אינה בטילה, זה נאמר רק בבריה שאיסורה מחמת עצמה, ולא כשהבריה נאסרה מחמת בליעת איסור אחר, ואין המים החמים חוזרים ואוסרים את שאר הדגים שבמחבת אע"פ שהם נוגעים בהם, מפני שאיסור הנבלע ואין איסורו מחמת עצמו אינו חוזר ונבלע ביבש כי אם על ידי בישול. ורבינו שמשון מתיר משום שיש לנו לומר דאיסורא ברובא איתיה כדאמרין בזבחים (עד.), ולכן אין לתלות שבסוף העירוי עם מעט מים נשאר שם הדג הטמא.

ביצים שהתבשלו ונמצא באחד מהם אפרוח או דם-
עוד כתב הסמ"ג שביצים שנתבשלו ונמצא באחת מהם אפרוח או דם, הכל אסור, דאין רגילות לבשל הרבה ביצים יחד, אלא עשרים או שלושים. ולכן כשמבשל ביצים טוב להמתין שיצטננו קודם שיציאם מן המים שנתבשלו שם, שמא ימצא באחד מהם אפרוח, ואם רוצה למהר ישים מים צוננים עמהם לצננם תחילה, ומ"מ אם לא עשה כך א"צ להגעיל את המחבת מספק שמא נשארה לבסוף ביצה עם אפרוח, דהעמד המחבת בחזקת כשרות.

פסקי ההלכה

המבשל הרבה ביצים בקליפתם, לא יוציאם מהמים שנתבשלו בהם עד שיצטננו, או יתן עליהם מים צוננים לצננם ואח"כ יוציאם, דחיישינן שמא ימצא באחת מהן אפרוח ואם יוציא מהם קודם שיצטננו שמא תישאר אותה ביצה עם הביצים האחרונות ותאסור אותם כשאין שישים כנגד אותה ביצה.

וכתב הרמ"א שאם לא עשה כן, אלא עירה אותם לקערה, ונמצא אחת מהן טריפה, יש אוסרים הכל, דחיישינן שמא הטרפה נשארה לבסוף ולא היה שישים בקדירה לבטלה ונאסר מה שבקדרה וחוזר ואוסר כל מה שבקערה, (וכן אם נשארו בקדירה, ועירה ממנה את המים הרוותחים, אסור, דשמא הביצה האסורה היתה בשולי הקדירה ונאסרו הביצים שאצלה כשלא היה מים לערב את הבליעות בכל הביצים, וע"י לחלוחית המים נאסרים גם שאר הביצים, ואפילו הם מאה. ט"ז). וה"ה בדגים קטנים שנמצא בקערה גם דג טמא ולא עירה את כולם בפעם אחת אל הקערה. (ואם יש ספק אם עירה את כולם בפעם אחת או לא, יש להחמיר. ט"ז). ויש מתירים בכל ענין, דלא מחזקינן איסור לומר שהאיסור נשאר בלי שישים כנגדו, וכן עיקר. (וגם לדעת השו"ע בדיעבד הכל מותר. ט"ז).

וכתב הרמ"א שלפי מה דקיימא לן חתיכה נעשית נבלה, מסייר החתיכה האסורה משם, והשאר מותר. וביאר הש"ך שצריך להוציאה מיד, כיון דקיימא לן חנ"נ בכל האיסורים וכן באיסור דבוק, ואם ישאיר אותה יצטרכו שישים כנגד כל החתיכה, והחתיכה תישאר באיסורה גם אם יהיה שישים, וא"כ אינו מפסיד כלום במה שמוציאה מיד.

והקשה הש"ך שהרי חתיכה זו שיש עליה חלב נמלחה תחילה, דאי לאו הכי אסורה משום דם וצריך שישים כנגד כולה (כמבואר לעיל ס"ט י"א), וכיון שהיא נמלחה עם חלב היא נאסרת ואינה חוזרת להתירה. ותיירץ דמיירי בחלב דרבנן או של בהמה כחושה שאינו אוסר במליחה אלא כדי קליפה, או שבזמן המליחה היה שישים כנגד החלב, ואח"כ נחתך ממנה.

כתב בתפארת צבי שאיסור שהתבשל בקדירה והיה שישים כנגדו, ולאחר שהצטנן התבשיל התמעט ההיתר וכבר אין שישים, אם נכבש בשיעור כבישה נאסר התבשיל, ודלא כרב אחד שרצה לומר שאין תוספת בליעה ע"י כבישה. פתחי תשובה.

ברשב"א משמע שאם יוציא את החתיכה מיד כולה אסורה. והקשה רעק"א שכשיוציאנה לא יהיה עליה רוטב והוי צלי שאינו אוסר אלא כדי נטילה.

סימן ק"ז

סעיף א'

דגים שנתבשלו ונמצא ביניהם דג טמא - כתב הסמ"ג שאם התבשלו דגים קטנים ונמצא ביניהם דג טמא, (והדגים התבשלו באילפס ומשם עירו את הדגים לתמחוי. ביאור זה וכן להלן מדברי הבית יוסף), יש אוסרים אפילו אם מכיר את הדג הטמא וזורקו ויש שישים לבטלו, לפי שכשמערה את המים החמים (מהאילפס לתמחוי) לפעמים בסוף העירוי כאשר נשאר מעט מים ודגים ישאר הדג טמא עם כ' או עם ל' דגים, ונאסרו, וחוזרים ואוסרים את כל הדגים (אע"פ שבתמחוי יש עכשיו שישים כנגד הדג הטמא). ויש מתירים מפני שאותם כ' או ל' שנשארים בטילים (חד בתרי) ברוב

שגם בכהאי גוונא אמרינן שספיקא דרבנן לקולא, ועוד כתב הט"ז שנתבאר ברמ"א (ס"ו ד') שרק היכא שי"ל חד בתרי בטל סומכים על המ"ד שדם ביצים דרבנן, אבל בלאו הכי מחמירים כמ"ד דם ביצים דאורייתא.

דעת הש"ך דהיכא שעירה את הדגים לקערה מעט מעט עם הרוטב, ובסוף נשאר בקדירה מעט דגים עם מעט רוטב ועירה גם אותם לקערה, אסור לכו"ע (ואף לבית יוסף בעינן כדי קליפה, דעירוי מבשל כדי קליפה), ואף המתירים לא התירו אלא כשלבסוף נשאר בקדירה דגים בלי רוטב. ולדעת הר"ש שטעם ההיתר משום דתלינן שהאיסור הוא ברוב, מיירי שאותם שכבר עירה הם הרוב, ובביצים אסור גם לר"ש מפני שלא מצוי שיהיה רוב. ולענין הלכה הש"ך פוסק כהמתירים משום שהדגים שנאסרו בטלים ברוב, אך מיירי דווקא במין בשאינו מינו (כדג טמא מול שאר דגים, או ביצת אפרוח או עם דם מול שאר ביצים, שאין טעמם שוה, וגם לרמ"א דאזלינן בתר שמא אין שמם שוה), דכיון דאיכא למיקם אטעמא אין הכל בכלל הספק, אבל במין במינו מותר גם בלי רוב.

סעיף ב'

זבוב או נמלה שהוציאום מהקדירה בכף, י"א (שערי דורא ארחות חיים ורבינו ירוחם בשם הר"מ) שצריך להזהר שלא לחזור ולתחוב את הכף בקדירה, דשמא לא היה בכף שישים כנגד הזבוב והיא נאסרה, וכשיתחבנה לקדירה היא תאסור את הקדירה אם אין שישים. וכתב הטור שא"צ לחוש לזה, כיון שידוע כמה איסור בלוע בכף, וא"צ שישים אלא כנגד הזבוב.

וכתב רבינו ירוחם שאם הזבוב נמצא בכלי שני והוציא משום לכמה קערות, הכל מותר, ונתן כמה טעמים לדבר. עוד כתב בשם הרא"ש שכף מלאה תבשיל שלקחו מהקדירה, ונמצא בו נמלה, אף הכף מותרת, כיון שיש בה שישים כנגד הנמלה. וכתב הבית יוסף שהטור בסימן ק"ד כתב בשם הרשב"א (וכן דעת עוד ראשונים) שדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים וזבובים ויתושים, אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו, אם ההיתר רבה עליו מותרים, וא"כ הכא בזבוב או בנמלה הכל מותר בכל גוונא. ודברי הטור כאן שמשמע שזבוב אוסר הם לדברי האוסרים, אבל להרשב"א והסוברים כמותו מותר בכל גוונא.

ואפילו לדעת האוסרים אין לאסור את הכלים (ואם זה איסור דאורייתא צריך להמתין מעת לעת. ש"ך), דהעמד הכלי על חזקתו.

וכתב הט"ז שלפי טעם הרמ"א (דלא מחזקין איסור, שהוא טעמו של רבינו שמשון), היש מתירים מתירים גם בביצים, אבל לפי טעם רבינו ברוך שהביא הטור (שהדגים שנאסרו בטלים ברוב) יש לאסור בביצים שאין רגילות לבשל אלא עשרים או שלושים יחד. וכן נ"מ בדגים עצמם, שלטעמא דהסמ"ג דווקא כשעירה המים קודם שעירה הדגים האחרונים הנשארים במחבת מותר, אבל אם נשאר מים או רוטב עם מעט הדגים לבסוף ועירה אותן לקערה הכל אסור, דעירוי ככלי ראשון, ולטעם שהביא הרמ"א גם בזה מותר. וכיון שהטור הביא את טעמו של הסמ"ג הכי קיימא לן, וממילא יש להחמיר בנ"מ הנ"ל, אלא שכתב רש"ל שאין המים שבקערה אוסרים הדגים כולם מכח התערובות, כיון שהם בכלי שני, ואותו מעט מים שנשאר בקדירה ג"כ אין בהם כח להפליט ולהבליע בדגים שבקערה, והמים הנאסרים עצמם אינם אוסרים מפני שהם מתבטלים בשישים, ולפ"ז אם יש לחוש שאין שישים כנגד אותן המים שנשארו בקדירה ודאי יש לאסור כל הדגים אח"כ. וכתב הט"ז שהרמ"א מלבד שהוא פסק אם טעמו של הר"ש וכו"ל, הוסיף בתורת חטאת שכיון שיש להסתפק אם האיסור נשאר כשלא היה כנגדו שישים אזלינן לקולא, דהוי ספק דרבנן, והט"ז כתב שהספק הזה הוא ספק דאורייתא, וממילא הוי כאסור בודאי, ואף שעכשיו יש ביטול מדאורייתא חד בתרי, מדרבנן הרי צריך שישים, (ודבר זה הוא כלל בכל מקום, שלא נחשב ספק איסור דאורייתא להיתר מחמת שיש ביטול ברוב). עוד הקשה הט"ז שבביצה שיש בה אפרוח או דם הוה מין באינו מינו, דהאיסור הוא אינו מינו עם הביצים, ומבואר בשערי דורא שבכהאי גוונא זה נחשב ספק איסור דאורייתא. וכתב שלכן נראה להחמיר כדעת רש"ל שבביצים אסור ובדגים מותר כל זמן שאפשר שיש שישים נגד המעט מים שנשאר בקדירה.

אם הוציא כל ביצה בנפרד ע"י הכף, יש לחוש שמא הוציא תחילה את הביצה האסורה ונאסרה הכף וממילא נאסרו הביצים האחרות. ט"ז.

ביצה שיש בה דם, כתב האיסור והתר שאם כבר נודע האיסור שבביצה, יש לאסור גם בספק, אע"פ שדם ביצים דרבנן, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. והט"ז מוכיח

פסקי ההלכה

שני מאכלים שנאפו יחד בתנור אחד

דברי השו"ע - אין צולין בשר כשרה עם בשר נבילה או של בהמה טמאה בתנור אחד, ואף על פי שאין נוגעים זה בזה, (ואע"פ שהכשירה שמינה והאיסור רזה, מפני שריח הכשירה מפטם את האיסור וחוזר ואוסר את ההיתר, אבל כששניהם כחושים מותר. ט"ז וש"ך). ובתורת חטאת כתב שגם בזה טוב להחמיר לכתחילה, הש"ך מוכיח מכמה מקומות שאפילו לכתחילה מותר, ואם צלם הרי זה מותר, (דבדיעבד ריחא לאו מילתא היא, אבל פת שאפאה עם הצלי מבואר לעיל (צ"ז ג') שאסור לאוכלה עם מאכל חלבי, שכיון שאפשר לאוכלה בלא חלב הוי כלכתחילה. ש"ך). ואפילו היתה האסורה שמינה הרבה והמותרת רזה. ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו, ובלבד שלא יגעו זה בזה. ואם אחד מהם מכוסה בקערה או בבצק וכיוצא בו, מותר לצלותם אפילו בתנור קטן ופיו סתום. (וה"ה לגבי לאפות בשר עם חלב נמי דינא הכי. רמ"א).

בטור ובשו"ע כאן מבואר דבעינן תרתי, תנור גדול ופיו פתוח, ובסימן צ"ז לא מוזכר שצריך פתוח, וכתב הט"ז דשם מיירי בתנורים שלנו שידוע שהם פתוחים, ולכן לא הוצרך להזכיר פתוח, ובדרכי משה דחק לחלק ששם מדובר בבשר בחלב וכאן בשאר איסורים, והב"ח מתרץ ששם מדובר לענין דיעבד וכאן לענין לכתחילה, וא"צ לזה וכן"ל. וכתב מהרש"ל בשם התרומות הדשן שלפי דעת האשר"י שטעם האיסור הוא משום שהתנור שלהם היה מכוסה, בתנורים שלנו אם התנור גדול קצת וההבל יכול להתפשט, א"צ להקפיד אפילו בשאינו מחזיק י"ב עשרונים.

דברי הרמ"א -

נוהגים להחמיר לכתחילה אפילו בתנור גדול (ואפילו אם הוא פתוח מעט למעלה, ורק בפתוח ממש כעין כירה מותר. ש"ך), ובדיעבד להקל אפילו בתנור קטן (פי' אפילו סתום. ט"ז). ואם אפה פת עם בשר, אסור לאוכלה עם חלב (אפילו בתנור גדול ופיו פתוח מעט למעלה. ש"ך), אם יש לו פת אחרת. וכן אם עובד כוכבים אפה פת עם איסור, אסור לקנות אותה פת אם יש פת אחר, דכל זה מיקרי לכתחילה. אבל אם אין לו פת אחר בריוח, מותר בשניהם, דזה מיקרי לענין זה דיעבד.

זבוב וכיוצא בו מדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, שנמצא בתבשיל, זורקם, והתבשיל מותר, שאין פליטת דברים אלו הפגומים אוסרת. וכתב הרמ"א שכן המנהג פשוט, ואע"ג שיש מחמירים דברי המקילים עיקר ואין לשנות המנהג.

עוד כתב הרמ"א שאם לקח עם הכף דג טמא מן הקדירה, או שאר דבר שאינו פוגם, אסור להחזיר את הכף לקדירה (אף אם יש בה שישים כנגד האיסור, דשמא הבליעה לא מתפשטת בהכל בשוה. ש"ך), ואם החזיר צריך שיהיה בקדירה שישים כנגד האיסור, ולא כנגד כל הכף, דלא אמרינן גבי כלי חתיכה נעשית נבילה, (והיינו בכלי מעץ או מתכת חדש, אבל בישן או של חרס דעת הרמ"א שיש להחמיר שנעשה נבילה. ש"ך), אבל אם היה מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והוחזר לקדירה, צריך ס' גם נגד מעט התבשיל, דהרי נעשה נבילה בכף. (והכף נידונה ככלי ראשון לחומרא, כיון שהוציאוה מקדירה ורתחת. ש"ך). עוד מעיר הש"ך למה א"צ שישים גם נגד כל הכף, דלא ידעינן כמה בלעה).

דעת הש"ך כהפוסקים שזבוב וכדומה אוסרים ע"י טעם, ורק במקום הפסד מרובה או שעת הדחק אפשר להתיר.

סימן ק"ח

אפית איסור והיתר בתנור אחד - ריחא

עד כה נתבארו דיני בליעות שעוברים מאיסור להיתר או מבשר לחלב באופן של מגע ישיר ביניהם, ובסימן זה יתבארו דיני בליעות שע"י ריחא, והיינו העברת טעם בלא מגע ישיר ובלא שרואים ממשות שעוברת מזה לזה (ללא זיעה (-אדים), ואם יש גם זיעה זה חמור יותר וכפי שנתבאר לעיל צ"ב ח'). ואיתא בגמרא (פסחים ע"ו): **אמר רב בשר שחוטא שמן שצללא עם בשר נבילה כחוש, אסור, מאי טעמא מפטמי מהדדי. ולוי אמר אפילו בשר שחוטא כחוש שצללא עם בשר נבילה שמן מותר, מאי טעמא ריחא בעלמא היא, וריחא לאו מילתא היא**, ונחלקו הראשונים כמו מי ההלכה, ואם לוי מתיר גם לכתחילה או רק בדיעבד, והשו"ע פסק כליו וכהשיטות שגם ללוי אסור לכתחילה, וכדלהלן, וע"ע בסימן צ"ז סעיף ג' במקורות הדינים בגמרא ובראשונים.

סעיף א'

שוה לשאר איסורים לענין צירוף שישים, וכמו דקיימא לן (סוף סימן קי"א) שבמקום שאין הפסד אין הכל נכנס בספק לצרף, ה"ה בריחא, דבמקום שאין הפסד צריך בכל חתיכה וחתיכה בפני עצמה שישים, אפילו אם כל החתיכות נוגעות זו אצל זו, דלא עדיף מבליעת איסור עצמו דקיימא לן (ק"ה ז') שאין הולך מחתיכה לחתיכה בלא רוטב, אבל במקום הפסד והיינו דווקא הפסד מרובה יש לצרף כל החתיכות אפילו אינן נוגעות לבטל בשישים, דכולן נכנסו בספק.

י"א שאיסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח, ריחא מלתא ואוסר אפילו בדיעבד, אם התנור קטן והוא סתום (והש"ך נשאר בצ"ע אם לאסור גם בתנורים גדולים), והאיסור וההיתר מגולין תוך התנור. ויש אומרים שאין לחלק. ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין.

כתב התרומות הדשן שמותר לכתחילה לצלות כבד בתנור עם תבשיל (שמן. ט"ז), כיון שדם הוא כחוש וקלוש, ואין לומר בזה שהתבשיל מפטם את הדם וחוזר ואוסר את התבשיל. וכתב המהרש"ל דמייירי דווקא כבד שכולו היתר, אבל בשר שנאסר מחמת דם, כגון שנמלח בכלי שאינו מנוקב, אוסר בשר שנצלה או נתבשל עמו בתנור, דאמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה אפי' גבי דם, ודעת הב"ח שכל דם הוא קלוש ואינו אוסר בריחא, וכן משמע בתרומות הדשן, וכל זה לענין לכתחילה, אבל בדיעבד הכל שרי, ואם גם התבשיל הוא כחוש שרי אפילו לכתחילה, ודלא כהתורת חטאת שמחמיר גם בזה. ובפת כתבו הפוסקים בשם ר"ת שאין שייך בו ריח כלל, ולכן פת חמץ שנאפתה עם מצה אינה אוסרת אותה בפסח. ט"ז.

כתב בתורת חטאת דמ"מ המנהג להקל לקנות מהעכו"ם דברים המבושלים בכליהם, שאין בהם משום בישולי עכו"ם, דסתם כליהם אינן בני יומן, ואע"פ שנטל"פ אסור לכתחילה, קנייה לא נחשבת לכתחילה. ט"ז.

סעיף ב'

שתי קדירות שהתבשלו יחד בתנור אחד

מותר להניח שתי קדירות בתנור, אע"פ שזה כשירה וזה טריפה, ואפילו בתנור קטן ופיו סתום, ואע"פ שפי הקדרות מגולה. שו"ע. וכתב הש"ך שיי"מ הטעם החילוק בין דין זה לסעיף הקודם, שבבישול ריח לא אוסר, והש"ך

י"א שאין מתירין ריחא, אפילו בדיעבד, אא"כ התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא, ובמקום הפסד (מרובה. ש"ך) אין להחמיר בדיעבד אפילו בסתום לגמרי.

אם האיסור הוא דבר חריף (או שנעשה לריח ונאפה אפילו עם הפת ובתנורים גדולים ואפילו פתוחים בצידם. ש"ך), וכ"ש אם ההיתר דבר חריף, ריחא מילתא היא, ואפילו בדיעבד אסור אם שניהם מגולים, אבל אם אחד מהם מכוסה, אפילו בבצק בעלמא, מותר. (רמ"א. ורעק"א מעיר שכיון שהבצק עצמו מגולה הוא נאסר מחמת הריח, יאסר התבשיל ע"י רוטב שהבלע מוציא מהבצק), ולכתחילה טוב להחמיר. (ש"ך בשם התורת חטאת. והיינו בכיסוי בצק ובדבר חריף. רעק"א). וכתב הט"ז שדעת מהרש"ל שדווקא בתנור קטן או מכוסה אסור, אבל גדול ופתוח מותר לכו"ע, וכן פוסק הב"ח, והט"ז מסכים עם דברי הרמ"א.

אם אפו או צלו איסור והיתר תחת מחבת אחת, מגולים, אסור אפילו בדיעבד, וה"ה אם אפו בכהאי גוונא פת עם בשר אסור לאוכלו בחלב (והיינו בפת מועט או כשיש היכר בפת, אבל בפת מרובה ואין בה היכר אסור אפילו לאוכלה לבדה, שמא יבוא לאוכלה עם חלב. ש"ך), אבל בזה אחר זה אין לחוש (דלא מצינו שריח יפטם את הכלי שיחזור ויפלוט לאוכל, ואפילו כלי בן יומן, ובלבד שלא יגע ממש, ואפילו בדבר שנעשה להריח ועדיין ריחו בתנור מותר בזה אחר זה. ש"ך. וכתב רעק"א שלפ"ז קשה על הרמ"א שמתיר אם אפו איסור תחת המחבת והמחבת לא הזיעה, ואח"כ אפו היתר תחת המחבת והמחבת הזיעה, הרי בתחילה נכנס הריח למחבת, וכשהזיעה אח"כ הזיעה מוציאה את הבליעה של האיסור מהמחבת. וצ"ע. ובפתחי תשובה כתב בשם תשובת חינוך בית יהודה שאם הפעם השניה היא ע"י נגיעה אסור, אא"כ הזיעה המחבת משניהם, דאז אסור אפילו בזה אחר זה, אם היו שניהם מגולין, דהוי ככיסוי של קדירה.

י"א שכל מקום דאמרינן ריחא מילתא ואוסר בדיעבד, היינו דוקא כשאין שישים מן ההיתר כנגד האיסור, אבל כשיש שישים אפילו בכל מה שבתנור, זה מבטל את האיסור, ולצורך הפסד (מרובה. ש"ך) יש לנהוג כן, (ואף שבצליה אמרינן שאין איסור בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב, מ"מ בריחא יש להקל מטעם שכל הנכנס בספק מסייע לבטל. ט"ז). וכתב הש"ך שדעת הרמ"א שדין ריחא

איתא בגמרא (עבודה זרה ס"ו:) **האי בת תיהא** (נקב שעושים במגופת חבית כדי להריח את היין לבדוקו אם הוא יכול להתקיים), **ישראל בדגוי, אביי אמר אסור, רבא אמר מותר, אביי אמר אסור ריחא מילתא היא, רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא. אמר רב מרי כתנאי, הרודה פת חמה ונתנה על גב חבית של יין של תרומה, רבי מאיר אסור, ורבי יהודה מתיר, רבי יוסי מתיר בשל חיטים ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות. לרבא ודאי תנאי היא, לאביי מי לימא תנאי היא, אמר לך אביי לאו מי איתמר עלה אמר ריש לקיש בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור, בפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל מותר, לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מגופה, בפת צוננת וחבית פתוחה, והא דידי גמי כפת חמה וחבית פתוחה דמי.**

וכתב הבית יוסף דכיון דקי"ל כרבי יוסי לגבי רבי מאיר ורבי יהודה (עירובין מ"ו:) בכולהו גווני שרי חוץ מפת חמה וחבית פתוחה, מיהו הני מילי בפת חיטים אבל בפת שעורים אסור, כדקאמר רבי יוסי. ולענין בת תיהא הלכה פסקו כל הפוסקים כרבא לגבי אביי.

פסקי ההלכה

פת חמה שמונח על גבי חבית פתוחה של יין נסך (אפילו בסתם יינם או ביין נסך שמותר בהנאה, דריח כי האי גוונא חשיב כאוכל, שהפת שואבת את הריח של היין ש"ך), אסורה (דווקא אם היא מונחת נגד המגופה. הג"ה), אבל אם הפת צוננת אפילו אם החבית פתוחה, או פת חמה וחבית מגופה (-סתומה), מותר. ואם היה פת שעורים, אסור אם הפת חמה אפילו חבית מגופה, (או בחבית פתוחה ופת צוננת. ש"ך). סעיף ד'.

מותר לשאוף בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית, לידע אם הוא טוב. (שו"ע). וכתב הרמ"א שאסור לטועמו (לשום איסור. (ט"ז וש"ך) אפילו אינו אסור בהנאה. (ש"ך). דלא גרע מריחא. ט"ז). אע"פ שאינו בולעו, וכן אסור לזלף יין נסך שאסור בהנאה, אבל מותר לזלף סתם יינם, דמותר בהנאה. (הש"ך מקשה שהשו"ע בריש סימן קכ"ג אוסר סתם יינם בהנאה). סעיף ה'.

עצמו כתב שהחילוק הוא בגלל שיש הפסק קדירה בין שני התבשילים, ולפ"ז גם בצליה בשתי קדירות מותר.

וכתב הרמ"א שדווקא כשהתנור פתוח קצת מותר (אפילו לכתחילה. ש"ך), אבל אם הוא סתום מכל הצדדים כדרך שמטמינים החמין לצורך שבת, אסור, ואפילו בדיעבד יש מחמירים ואוסרים אם האיסור וההיתר מגולה, ובמקום הפסד מרובה יש להקל. וכתב הש"ך שהמהרש"ל אוסר אוסר בתנור סתום אפילו בגדול, ומשמע שאף בהפסד מרובה אסור, הב"ח פסק כהרמ"א.

סעיף ג'

שימור במרדה שיש עליה שמנונית איסור

אם יש שמנונית של איסור על המרדה, אסור לתת עליה היתר כל היום, אמנם כשאינה בת יומא מותר להשתמש בה משום דא"א בענין אחר, (שו"ע), דהעכו"ם לא ישמע לנו לעשות מרדה נפרדת להיתר, ודלא כהלבוש שכתב הטעם משום שלא גזרו אטו בת יומא כמו בשאר כלים משום דלא שכיחא. ט"ז וש"ך.

וכתב הט"ז שבאיסור והתר אסר אפילו בדיעבד אם הוציאו העובד כוכבים מן התנור על כלי אחד עוגות עם פשטיד"א של איסור, אמנם דווקא הפת הראשונה שידוע בבירור שהוציאה מיד אחר הפשטיד"א אסורה משום שמנונית של איסור שעל המרדה, ואם אין מכירו חד בתרי בטל, ואע"ג שזה חתיכה הראויה להתכבד מותר כיון שאין איסורה מגופה, ואם אינה בת יומא פשיטא שאינה אוסרת. וכתב המהרש"ל שצריך שישים בהיתר נגד האיסור שבמרדה, והוא אזיל לטעמיה שאף באפייה בעינן שישים כבישול, דלא כהרמ"א וכמבואר בט"ז סימן ק"ה סעיף ט'.

כתב הרמ"א שקדירה כל זמן שהיא בת יומא לא מהני בה הגעלה ולא קליפה בכלי אומנות, (ולא הגעלה אחר הקליפה, דמרדה דינה ככלי שתשמישו ע"י האור שצריך ליבון. ש"ך).

סעיפים ד' ה'

שאיפת ריח של איסור

מהרי"ח, ורק בדבר שאינו עומד לריח אמרינן דריחא לאו מילתא.

פסק ההלכה - בשמים של עבודת כוכבים וכלאי הכרם וערלה, אסור להריח בהם. והש"ך מוכיח שגם בדבר שאינו עומד לריח אסור, ומסיים שעכ"פ בעבודת כוכבים אין להקל. ובפתחי תשובה מביא בשם האמונת שמואל שבדבר שאינו אסור בהנאה מותר.

סימן ק"ט

סעיף א'

דיני ביטול יבש ביבש

דיני ביטול בשישים שיסוד עניינם הוא שעד שישים שייך נתינת טעם מהאיסור להיתר, נאמרו בעיקר לגבי תערובת לח בלח, שבוה האיסור נותן טעם בהיתר, ולכן גם אם רובו היתר, טעם האיסור הנרגש בתערובת אוסר את כל התערובת, (ויש מקומות שהדבר אסור גזירה אטו היכא שהטעם נרגש). ובסימן זה יתבארו דיני תערובת יבש ביבש, שאין חתיכה אחת נותנת טעם בחברותיה, מהו השיעור להיתר את התערובת, והאם בשיעור זה מותר לאדם אחד לאכול את כל התערובת (סעיף א'), והאם מותר לבשל את כל החתיכות יחד (סעיף ב') ועוד פרטי דינים בזה.

איתא במתני' (חולין צ"ו): **גיד הגשה שנתבשל עם הגידים, בזמן שמכירו בנותן טעם, ואם לאו כולן אסורים. והרוטב בנותן טעם. וכן חתיכה של גבילה וכן חתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות, בזמן שמכירין בנותן טעם, ואם לאו כולן אסורות, והרוטב בנותן טעם.** ובגמרא (צ"ט:) פריך **ולביטול ברובא**, והגמרא מתרצת (ק.) שגיד אינו בטל משום **דבריה שאני**, וחתיכה של גבילה או של דג טמא אינה בטילה משום **דשאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים.**

ומשמע בגמרא שלולא הטעמים של בריה וחתיכה הראויה להתכבד היה כאן ביטול ברוב, וכן מבואר בזבחים (ע"ב.) ובביצה (ג.). וכתבו התוספות והרא"ש והרשב"א והר"ן שהיכא שיש ביטול ברוב אפילו איסורא דרבנן ליכא, כדמשמע הכא.

שאיפת טבק של עכו"ם - כתב השער המלך שטבק שנקנה מהעכו"ם יש מפסקים אם מותר לשאוף אותו, כיון שלפעמים מזלפים אותו בסתם יינם, ומסקנתו להתיר בזה, ואף לדעת רובא דרבוותא שפסקו שסתם יינם אסור בהנאה מותר, דזה ממש כההיא דבת תיהא דשרי לכו"ע, וכ"ש הכא דאיכא לספוקי שמא יש שישים נגד היין שמזלפים דבהא לכ"ע ריחא לאו מילתא. ואף שכל זה אינו אלא בהניח יסוד שמה שמזלפים אינו אלא כדי לתת בו ריח, ובאמת אכתי איכא לספוקי שמא נותנין יין לחזק הטבק וא"כ אין להתיר מטעמא דריחא לאו מילתא כיון שהוא נהנה מגופו של איסור, שעל ידי היין מתחזק הטבק, מ"מ יש להתיר בשופי, דכיון דקיימא לן שיין נסך מין בשאינו מינו בטל בשישים, ובטבק איכא לספוקי שמא יש בו שישים, ספק דרבנן לקולא, כיון דסתם יינם דרבנן, וכ"ש בנדון דידן דאיכא ספיקי טובא אעיקרא דמילתא אי סתם יינם בזמן הזה אסור בהנאה, ושמא מה שנותנין בו יין אינו אלא כדי ליתן בו ריח, ושמא יש בו שישים. פתחי תשובה.

סעיף ו'

שק של פלפלין וזנגביל ששמים אותם בקנקני יין נסך כדי לתת טעם ביין, מותר להריח בהם אפילו לכתחילה, (דאין היין נותן בהם כח, אלא הם נותנים כח ליין, וגם אין כוונתו לריח היין אלא לריח התבלין. רשב"א), אבל לבשמים דהבדלה אסור, משום "הקריבהו נא לפחתך".

וכתב הט"ז שמשמע כאן ששאר פלפל מותר להבדלה, ומביא ראיות על כך.

סעיף ז'

הרחת דבר שאסור בהנאה

כתב הרשב"א שאסור להריח בשמים של עבודה זרה או של כלאי הכרם ושל ערלה, כיון שהם אסורים בהנאה, דאיתא בגמרא (פסחים כ"ה): **איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו, אביי אמר מותרת, ורבא אמר אסורה**, ואפילו לאביי אם כוונתו להריח אסור, וכן מצינו (ע"ז י"ב:) שאסור להנות מחנויות המעוטורות בורד והדס בעיר שיש בה עבודת כוכבים כיון שהוא נהנה

ליכא אלא חדא ספיקא). וכ"כ הסמ"ק שאפילו בנתבשלו כולם יחד, אפילו הרוטב מותר מן הדיו, אחר שכבר נתבטלה.

שיטת הרשב"א שמוותר רק לאכול את החתיכות רק אחת אחת, ולא את כולם יחד, דטעם הקולא שיבש ביבש בטל ברוב הוא מפני שכל חתיכה עומדת ונאכלת בפני עצמה, וכיון שמדאורייתא היא בטילה ברוב, בכל חתיכה שנאכלת תולים שזוהי חתיכת ההיתר, ואפילו בחתיכה האחרונה תולים שהחתיכה האסורה כבר נאכלה ולכן מותר לאכול גם אותה, משא"כ בלח בלח, אבל אסור לאכול את כולם יחד או כשמבשלם יחד.

הסמ"ג כתב שיש להחמיר שאדם אחד לא יאכל את כל החתיכות, מפני שאז הוא ודאי אוכל איסור. וכ"כ השערי דורא שיש להחמיר שלא יאכל אדם אחד את כל התערובת, דליכא פסידא כולי האי לעשות כן.

האם צריך להוציא חתיכה אחת מהתערובת - כתב בספר התרומה, וכ"כ הסמ"ק והרא"ש, שאע"פ שתרומה שנתערבה במאה של חולין שהיא בטילה באחד ומאה צריך להוציא חתיכה אחת כשיעור התרומה שנתערבה, כמבואר במתני' (תרומות ה' ב'), כאן לא נאמר דין זה, ודווקא בתרומה צריך לעשות כך וכמו שפירש הירושלמי שהטעם הוא מפני גזל הכהן. ושיטת רש"י שגם בשאר איסורים צריך להוציא חתיכה אחת ולהשליכה לכלבים. וכתב השערי דורא שמה שמצינו שמהר"ם נתן חתיכה אחד לגוי, ולא רצה לסמוך על ביטול ברוב, אפשר משום דהוא היה ת"ח וצדיק, והיה נראה דרך גנאי שיזדמן שום אכילת איסור לפיו, ואם היה נותן את החתיכה שהוציא לישראל היה נראה כמאכילו איסור, ואם היה אוכל רק חצי מהתערובת עדיין היה בזה גנאי, כיון דמ"מ היה הוא בספק כמו השני, ומ"מ הסומך על דברי הרמב"ם והגהות אשר"י לאוכלן כאחד לאדם אחד לא הפסיד.

באיסור הנאה, כגון חתיכת חמץ שנתערבה בפסח בשתי חתיכות של מצה יבש ביבש, שיטת רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה, והרא"ש מתיר הכל אפילו באכילה, והרי"ף אוסר הכל אפילו בהנאה. והרשב"א כתב שנראה שלא אמרו שיבש ביבש חד בתרי בטיל אלא באיסורי נותן טעם, כיון שאין איסורו אלא מחמת טעמו ואפשר לומר בכל אחד איני טועם עכשיו טעמו של איסור, אבל בכל האיסורים שהחמירו בהם לאוסרם גם באופן שאין נתינת

שיטת הראב"ד ששאלת הגמרא וליבטיל ברובא אין הכונה לביטול חד בתרי, אלא לביטול בשישים, דהא מדרבנן בעינן שישים. וכן נראה מדברי רש"י והרמב"ם.

אמנם הרשב"א והר"ן מוכיחים שהכונה לביטול חד בתרי וכן"ל, וכתב הרשב"א שהסכמת רוב הראשונים שיבש ביבש בטל ברוב, ומסיים שכך ההלכה למעשה. וכן פסקו בספר התרומה ובסמ"ג.

וכתב הרשב"א שאפילו הסוברים שיבש ביבש בטל רק בשישים, אם נתערב יבש ביבש בפחות משישים ונפל אחד מהם לים, השאר מותרים, וכמבואר בסימן ק"י, אך יש מגדולי המורים שחולקים בזה ואומרים שלא התירו בנפלה אחת מהן לים אלא בדברים שהחמירו להצריך בהם יותר משישים, כמו תרומה שצריך אחד ומאה, או ערלה שצריך אחד ומאתים, אבל בשיעור של אחד משישים אע"פ שנפלה אחת מהן לים השאר אסורים.

וכתבו הרשב"א והרמב"ן שמה שנתבאר שיבש ביבש חד בתרי בטל, היינו לאפוקי דבר לח או דבר שנימוח ומתפשט, אבל כל דבר שהוא עומד בעצמו, אע"פ שהתבשל עם מים או משקין אחרים, חשיב יבש ביבש, שהרי דברי הגמרא 'וליבטיל ברובא' מדברים על חתיכה שנתבשלה עם שאר חתיכות.

וכתב הטור שלכאורה נראה שאין חילוק בין נתערבה במינה לבין שלא במינה, כגון שנחתכה לחתיכות דקות שא"א להבדיל ביניהם, אבל בעל התרומה והר"ן כתבו שדווקא כשנתערבה במינה בטלה ברוב, אבל בנתערבה שלא במינה אפילו יבש ביבש צריך שישים, כיון שאם יבשלם תתן חתיכת האיסור בהם טעם ויהיה בזה איסור דאורייתא.

תערובת יבש ביבש שנתבאר שבטילה ברוב (כגון בחתיכה שאינה ראויה להתכבד), נחלקו הראשונים **האם מותר לאדם אחד לאכול את כל התערובת יחד או לא**, וכדלהלן.

שיטת הרא"ש שמוותר לאדם אחד לאכול את כל התערובת יחד, דכיון שמדאורייתא חד בתרי בטיל, דכתיב "אחרי רבים להטות", ואף מדרבנן זה בטל, נהפך האיסור להיות היתר, וא"צ אפילו להוציא חתיכה אחת מהתערובת ולהשליכה. (ורק כאשר ההיתר הוא מצד ספק ספיקא כגון בדבר איסור שנתערב וחתיכה מהתערובת נפלה לתערובת אחרת, אסור לאכול משני התערובות, כיון דבכהאי גוונא

כתב הרמ"א שאין חילוק בכל זה בין אם האיסור מדרבנן או מדאורייתא. והש"ך מוכיח שבאיסור דרבנן א"צ שישים ומספיק רוב, ומסיים שזו גם כוונת הרמ"א. וכתב רעק"א שהש"ך בכללי ספק ספיקא כתב דמ"מ בדליכא הפסד כולי האי יש להחמיר, ואם נאבד אחד מהם אף שישנו בעולם אין להחמיר כלל, ובמין במינו בלח אף בדרבנן צריך שישים.

תערובת יבש ביבש שנתבשלה יחד, צריך שישים בשאר החתיכות ובמים כנגד האיסור, ואם יש שישים החתיכות בטלות ברוב, ואם אין בחתיכות רוב כל החתיכות אסורות אפילו כשיש שישים. ש"ך.

כתב הב"ח ש**תערובת קמח בקמח** נחשבת תערובת לח בלח, כיון שהם נבללים יחד, וכן דעת התרומות הדשן והרשב"א, וכ"כ תוס' בזבחים (ע"ג), ובתוס' במנחות (כ"ב): משמע שקמח לא נחשב לח בלח אלא כשהוא רותח. (ש"ך). וכתב רעק"א שגם דעת הרמב"ם שקמח לא נחשב לח בלח.

יבש ביבש בטל חד בתרי דכתיב "אחרי רבים להטות", ואפילו היכא שאין רוב, כגון ששני חתיכות קטנות מהחתיכה הגדולה ולא ידוע אם החתיכה האסורה היא הגדולה או אחת מהקטנות, מותר. ש"ך. וכתב רעק"א שגם לגבי החשש שמא יבשלם וחתיכת האיסור אם היא גדולה תתן טעם, מ"מ כיון שחשש זה הוא רק דרבנן, מותר.

שיעור הביטול בחד בתרי – דעת הפר"ח שחד בתרי היינו כל דהו יותר ממחצה, ואפילו באיסורי תורה. ובמנחת יעקב כתב שמדרבנן שצריך שההיתר יהיה כפול מהאיסור. וכתב הפמ"ג שבאיסור דרבנן גם המנחת יעקב מודה שא"צ כפל, ואף באיסור דאורייתא המיקל כהפר"ח אין לגעור בו. ובתשובת חינוך בית יהודה מביא שחכם אחד אמר שלדברי הש"ך חד בתרי בטל אפילו היכא דליכא רוב, והיינו כששתי חתיכות מתוך שלש קטנות מהחתיכה השלישית, דליכא אלא רוב מנין ולא רוב בנין, (ולדבריו ה"ה לחומרא אם האיסור הוא רוב מנין וההיתר הוא רוב בנין אין האיסור בטל), והוא ז"ל חלק עליו ופירש שהש"ך מדבר דווקא היכא ששתי החתיכות יחד גדולות מהחתיכה השלישית, אלא שא"צ שיהיו כפולות ממנה, והולכים בין לחומרא בין לקולא אחרי רוב בנין ולא אחרי רוב מנין.

טעם, אין הפרש בין יבש לבלול, שהרי לא מחמת טעמים בלבד אסרום, אלא החמירו באיסורים אלו גם כשאין נתינת טעם, וממילא גם ביבש ביבש שיעור ביטולם כמו בדברים הנבללים, וכמו שבתרומה בעינן אחד ומאה אפילו ביבש ביבש. ונתבאר דין זה באו"ח סימן תמ"ז.

פסקי ההלכה

חתיכה שאינה ראויה להתכבד (דאם היא ראויה להתכבד נתבאר בסימן ק"א שבין במינה בין שלא במינה אינה בטילה אפילו באלף. ש"ך), שנתערבה באחרות מין במינו יבש ביבש (דהיינו שאינו נבלל, והאיסור עומד בעצמו אלא שנתערב ואינו מכירו. הג"ה), בטל חד בתרי, ומותר לאדם אחד לאכול כל חתיכה בפני עצמה (אפילו שתי חתיכות יחד מתוך שלש, או לבשלם בשתי קדירות. ש"ך), אבל לא יאכל אדם אחד את שלשת החתיכות יחד. (רבנן החמירו בזה, כיון שממ"נ הוא אוכל את האיסור באותה אכילה. ט"ז). ויש מי שאוסר לאדם אחד לאכול את כל החתיכות, אפילו בזה אחר זה. שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש לנהוג לכתחילה כה"א שאדם אחד לא יאכל הכל אפילו בזה אחר זה, ויש מחמירים להשליך אחד או לתת אחד לנכרי, ואין זה אלא חומרא בעלמא. וכתב הנודע ביהודה שאם השליכו אחד, יכול אדם אחד לאכול את השנים הנותרים, ולא אמרינן איסורא ברובא אישתייר.

עוד כתב הרמ"א שכל זה כשנתערב במינו (שאפילו בתערובת לח בלח א"צ שישים אלא מדרבנן, וביבש אפילו מדרבנן לא החמירו. ט"ז), אבל שלא במינו ואינו מכירו (שמדאורייתא בלח בלח צריך שישים כיון שבפחות מזה יש נתינת טעם. ט"ז וש"ך), אפילו יבש ביבש (וכגון שנפרכו לחתיכות דקות שאין ניכר ההבדל ביניהם. טור. או שאין ידוע איזה מהחתיכות אסורה, או שהחתיכות חלוקות בטעם ושוות במראה. ש"ך), צריך שישים (כדי שלא יבוא לידי איסור דאורייתא בבישול. ואף שנתבאר לעיל (צ"ח ב') שבנתערב במינו ואינו מינו, דאמרינן מינו רבה עליו, ואין איסור במה שיתן האיסור אח"כ טעם באינו מינו כיון שכבר נעשה היתר ומן התורה אין צריך שישים, שאני התם שאע"פ שגם האיסור נותן טעם לאינו מינו, מ"מ אין הטעם נרגש בפני עצמו, משא"כ הכא שטעם האיסור נרגש בפני עצמו. ט"ז וש"ך). ובתרומת הדשן כתב שי"א שמדאורייתא צריך שישים, והש"ך כתב שלכו"ע זה מדרבנן.

שנפלה אחרת הרי זו אסורה, (ור"ש מתיר משום דס"ל שכל העומד להרים כמורם דמי, וגם לדבריו שאר איסורים דלא בעו הרמה מצטרפים יחד לאסור), וכן הדין בקדשים (זבחים ל"א). ובטומאה (בכורות כ"ב).

שיטת רבינו ירוחם שיבש ביבש שנתבטל חד בתרי מותר גם לאחר שנתבשל.

כתב הרא"ה שדבר שנתבטל חד בתרי מותר להרבות עליו שיעור שישים ולבשל הכל יחד, ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, שכיין שכל אחד מותר אין כאן איסור.

כתב השערי דורא בשם האור זרוע שיבש ביבש באיסור דרבנן, מותר באכילה לשני בני אדם אפילו בנתערב חד בחד. וכתב הבית יוסף שהוא יחיד בדבר ואין לסמוך עליו.

פסקי ההלכה

יבש ביבש שנתבטל חד בתרי, אם בישראל כולם כאחד, אפילו לאכול כל אחד בפני עצמו אסור אם אין שם שישים, מפני שהרוטב אסור בנותן טעם והוא נבלע בחתיכות.

אם רוצה לבשלם יחד ואין שם שישים, מותר להרבות עליהם כדי שיעור שישים ולבשלם, ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה.

כתב הרמ"א ש"א שאם נודע התערובת קודם שנתבטלו ביחד, הכל שרי, דאין חוזרים ונאסרים מאחר שנתבטל ביבש, ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילים ולהתיר.

דעת הב"ח שאם בישראל בב' קדירות (ואין שישים) מותר אע"פ שעשה זאת לפני שנודעה התערובת, ולש"ך מותר רק אם עשה זאת אחרי שנודעה התערובת, וכ"כ בתשובת חינוך בית יהודה, וכתב עוד שם דה"ה במליחה דמליח כרותח, אם לא נודע עד אחר מליחה דעדיין לא נקרא עליו שם היתר, לא מהני ביטול זה אלא צריך שישים, וכ"כ הנודע ביהודה, ודעת זקינו של החינוך בית יהודה שלגבי זה לא אמרינן דמליח כרותח, והפתחי תשובה מקשה על דבריו.

סימן ק"י

סעיף א'

יבש ביבש שנתערב מין בשאינו מינו, ונאבד מקצת, ולא ידעין אם היה בו שישים, רעק"א נוטה לומר שאסור, אולם מדברי הש"ך לא משמע כך.

סעיף ב'

תערובת יבש ביבש שנתבטלה כולה יחד

יבש ביבש שנתערב ונתבטל ברוב, ואח"כ בישל את התערובת, הרשב"א סבר מתחילה שכל חתיכה מותרת בפני עצמה, והרוטב אסור אא"כ יש שישים, אולם הרשב"א חזר בו ואסר גם את החתיכות, אפילו לאכול כל חתיכה בפני עצמה, מפני שטעם האיסור נרגש בחתיכות, ואפילו מין במינו שאין טעם האיסור נרגש בו, מ"מ כיון שכנגדו במין ושאינו מינו נרגש החמירו ואסרוהו מדבריהם. ואם מבשל מקצתם לצד אחד ומקצתם לצד אחר, אפשר שהכל מותר, דבכל אכילה תולים שהאיסור נמצא בצד השני. וכ"כ הר"ן שאסור לבשל ולאכול את כולם יחד.

כתב השערי דורא שלסמ"ג שכתב שיש להחמיר שאדם אחד לא יאכל את כל התערובת, ומבואר שהאיסור לא נעשה היתר, ה"ה שאין לבשלם יחד בקדירה אחת אף בשביל להאכיל לשני בני אדם, שהרי הרוטב ודאי אסור מן התורה, כדקי"ל טעם כעיקר דאורייתא עד שישים. ואף שא"צ להשליך חתיכה או לתת חתיכה לגוי, להאכיל לשני בני אדם יש להחמיר, דליכא פסידא כולי האי.

שיטת הרא"ש שאם נתבשל אחר שנתערב הדין תלוי, שאם נתבשל אחרי שנודעה התערובת מותר, דגזה"כ "אחרי רבים להטות" והאיסור נהפך להיתר, (והרא"ש לומד זאת מלשון הגמרא (חולין צ"ט: זבחים ע"ב). וליבטיל ברובא, דלשון ביטול משמע היתר גמור, ואין יתכן שהיתר גמור יאסור בפליטתו), והיכא שנתבשל קודם שנודעה התערובת, דלא נקרא עדיין שם היתר על התערובת, רבנן החמירו במין במינו להצריך שישים אע"ג דלא יהיב טעמא, גזירה אטו מין בשאינו מינו. אמנם אם נתוסף עליו איסור עד שנתרבה על ההיתר, מצא מין את מינו וניעור, וכן הדין בכל האיסורים שנתבטלו, בין מין בשאינו מינו שנתבטל בשישים, בין מין במינו שגזרו בו חכמים אטו מינו, דהוי כמו שהוכר האיסור, כדתנן במתני' (תרומו' ה' ח') סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד

דברים, או שאע"פ שאינם חשובים כהנך ששה דברים מ"מ הם יותר חשובים משאר המינים שבזרע הארץ, אבל גם לחכמים ור"ע אם נמצא עוד דברים החשובים כמו אלו אינם בטלים, ולכן חתיכה הראויה להתכבד ובריה אינם בטלים, ולא מנאום אע"פ שהם חשובים בכל מקום ובכל זמן מפני דלא איירו אלא בדבר שגידולו מן הקרקע.

ביצת איסור שנתערבה – שיטת הרמב"ן שביצה בטילה בשישים, ואין לה דין בריה, כיון שמבואר בגמרא (מכות י"ז.) שרק ברית נשמה אינה בטילה, וכתב בארחות חיים שכן דעת רוב הפוסקים. וכתב הסמ"ג שביצים לפעמים נמכרים בסל מלא באומד, ולכן אין לביצה דין 'דבר שבמנין'. אבל בספר התרומה ובעל העיטור כתבו שביצה אינה בטילה אפילו באלף, וכן דעת הראב"ד שביצה חשיבא כבריה ואינה בטילה אפילו באלף, וכדמשמע בגמרא (חולין צ"ז:). וכן משמע ברמב"ם שביצה עצמה אינה בטילה אפילו באלף, דכתב הרמב"ם שביצה שנמצא בה אפרוח שנשלקה עם ביצים המותרות, הצריכו חכמים שישים ואחת כדי לבטלה, שמפני שהיא בריה בפני עצמה עשו בה היכר והוסיפו בשיעורה, ומשמע שאם הוא מכירה צריך שישים ואחד לבטל פליטתה, אבל אם אינו מכירה אפילו באלף לא בטלה, ויש להסתפק אם הסיבה שלהרמב"ם ביצה נחשבת בריה, היינו דווקא כשיש בה אפרוח, מפני האפרוח שבה, אבל אם יש בה דם אינה נחשבת בריה כיון שאינה בריית נשמה, או דילמא כיון שיש בה דם שדא תיכלא בכוליה וחשיב כיש בה אפרוח ולא בטלה, והצד הראשון נראה יותר, ולהלכה כיון שאיסור דם ביצה הוא מדרבנן נקטינן כהרמב"ם דמיקל.

קורקבן טריפה שנתערב באחרים בטל, דלא חשיב חתיכה הראויה להתכבד, כדאמרינן (נדרים נ"ד:) בני מעיים אוכליהם לאו בר איניש, ולפ"ז ה"ה בכל בני המעיים.

פסקי ההלכה

דבר חשוב (כדלהלן) אוסר במינו בכל שהוא. (שו"ע). וכתב הש"ך שדעת הרמ"א בתורת חטאת דה"ה שלא במינו, אלא דלא משכחת לה בכהאי גוונא שהאיסור לא יהיה ניכר, ודעת האיסור והיתר שדין זה הוא דווקא במינו. עוד כתב הש"ך שבכל שהוא היינו אפילו בכמה אלפים, וכן הדין באיסורי הנאה שדבר חשוב אינו בטל אפילו באלף, אמנם כתבו הראשונים שמותר למוכרם לעכו"ם חוץ מדמי איסור שבהם, אם אין לחוש שימכרם לישראל, ולענין אם מהני להוליך הנאה לים המלח ולהתיר את השאר, דעת הרשב"ם והראב"ד דמהני, אבל דעת התוס'

אלו דברים אינם בטלים אפילו באלף

איתא בגמרא (זבחים ע"ג.) **בעלי חיים חשיבי ולא בטלי**, ומבואר שם שדין זה הוא לכו"ע, ונתבאר דין זה בסוף סימן נ"ז. וכן חתיכה הראויה להתכבד אינה בטילה, וכן שנתבאר בסימן ק"א.

איתא במתני' (ערלה ג' ז') **רבי מאיר אומר את שדרכו לימנות מקדש** (אוסר בכל שהוא אפילו אחד באלף). **וחכמים אומרים אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד, רבי עקיבא אומר שבעה, ואלו הן: אגוזי פרך, ורמוני בדן, וחביות סתומות, וחולפי תרדין, וקולסי כרוב, ודלעת יונת. רבי עקיבא אומר אף ככרות של בעל הבית.** ואתמר עלה **רבי יוחנן אמר את שדרכן לימנות שנינו, וריש לקיש אומר כל שדרכו לימנות שנינו.**

ומחלוקתם היא אליבא דרבי מאיר, שלרבי יוחנן ר"מ סובר שדווקא מה שאינו נמכר לעולם אלא במנין אינו בטל, אבל מה שנמכר לפעמים באומד, אע"פ שלפעמים הוא נמכר במנין בטל, ולריש לקיש כל שדרכו לימנות אפילו לפעמים לא בטל לרבי מאיר.

דעת רוב הפוסקים שכיון שריו"ח ור"ל נחלקו אליבא דר"מ הלכתא כוותיה, וכרבי יוחנן. וכן פסק הרמ"א.

והרמב"ם פסק כרבי עקיבא שרק אותם שבעה דברים אינם בטלים אפילו באלף, מפני שהם דבר חשוב, וכן חתיכה הראויה להתכבד מפני שהיא חשובה, וכן גיד הנשה מפני שהיא בריה בפני עצמה חשיב ולא בטיל, וכן כל בעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים. והוסיף הרמב"ם שנראה שכל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מסוים בזמן מסוים, כגון אגוזי פרך ורמוני בדן בארץ ישראל, באותו המקום והזמן הם אוסרים בכל שהם מפני חשיבותם, ולא הזכירו שבעה דברים אלא לפי שהן אוסרין בכל שהן בכל מקום. ודבר ברור הוא שכל האיסורים האלו מדבריהם. וכן פסק השו"ע.

וכתב הבית יוסף שהטעם שחכמים לא מנו חתיכה הראויה להתכבד ובריה דקי"ל דלא בטלי, משום שששת הדברים שמנו הם דוגמא, ומשום דרבי מאיר איירי בחבילי תלתן שהם מזרע הארץ וקאמר דמקדשין בכל שהן אינהו וכל דכוותיהו, באו רבנן לחלוק ולומר שבזרע הארץ יש רק ששה דברים שאינם בטלים, ואפילו ככרות של בעה"ב בטלים לרבנן כיון שאינם חשובים כהנך ששה דברים, ולר"ע גם ככרות של בעה"ב אינם בטלים, או מפני שהם חשובים כמו הששה

והמנחת יעקב כתב שהט"ז מיקל בהפסד מרובה גם בביצה, וכן ראוי לנהוג, ובתשובה מאהבה כתב שהט"ז לא היקל בהפסד מרובה אלא בדבר שלפעמים נמכר באומד, ומ"מ אחרי שכבר הורה הוא מצדד להקל על פי דברי רש"י זבחים ע"ב שדבר שלפעמים מוסיפים יתירה חשיב אין דרכו לימנות.

סעיף ב'

אם בעלי חיים שנשחטו בטלים

איתא במתני' (עלה ג' ח') **נפרדו הרמונים נתפצעו האגוזים, בשוגג יעלו, במזיד לא יעלו**. ומבאר שדבר חשוב שבטלה חשיבותו בשוגג בטל.

כתב הרשב"א שבעלי חיים שנתערבו באחרים ונשחטו בטלה חשיבותם. וכתב הבית יוסף שהרשב"א לשיטתו דס"ל שכבש שלם לא נחשב חתיכה הראויה להתכבד, אבל לדעת הרא"ש דחשיב חתיכה הראויה להתכבד א"כ נחתך לחתיכות דקות, אע"פ שאין לו דין בריה, אינו בטל מצד חתיכה הראויה להתכבד.

פסקי ההלכה

בעלי חיים שנתערבו באחרים, ונשחטו, בטל חשיבותו ובטלין, והוא שנשחטו בשוגג. שו"ע.

וכתב הרמ"א דהיינו דווקא בבעלי חיים קטנים שאינם ראויים להתכבד לאחר שחיטתן. וביאר הט"ז דהיינו כגון ציפורים קטנים, אבל תרנגולת נחשבת חתיכה הראויה להתכבד. ומהרש"ל כתב שכבש שלם שהופשט נחשב חתיכה הראויה להתכבד, אבל אם לא הופשט, כיון שהוא מחוסר מעשה גדול בשביל להתכבד, בטל, כדמצינו שתרגולת בנוצתה בטילה. והט"ז מחלק שכבש כחוש שאינו ראוי לאכילה, בעודו חי יש לו חשיבות מצד שהוא בעל חי, וכשנשחט הוא בטל, אבל אם יש לו חשיבות מצד שהוא ראוי להתכבד אינו בטל.

כתב הש"ך שבנשחטו קודם שנתערבו בטלים אע"פ שנשחטו במזיד, ובנשחטו בשוגג בטלים אפילו אם נשחטו אחר שנודעה התערובת.

סעיף ג'

והפוסקים שזה מועיל רק בעבודה זרה שתופסת את דמיה ולא בשאר איסורים, וכן דעת הרא"ש.

דבר חשוב היינו ז' דברים ואלו הם: אגוזי פרך ורמוני בדין (לרש"י פרך ובדין הם שמות מקומות, ולתוס' היינו אגוזים שקליפתם רכה והם נפרכים ביד, ובערוך מביא את שני הפירושים. ש"ך), וחביות סתומות (דווקא גדולות, אבל קטנות בטלות חד בתרי, וגדולות פתוחות מותרות, דלא חשיבי כ"כ, וביין נסך יש אוסרים אפילו בפתוחות משום חומר איסור עבודה זרה. ש"ך), וחלפות תרדין, וקלחי כרוב, ודלעת יונית, וככרות של בעל הבית (לאפוקי של נחתום, והיינו בזמנם, אבל במקומות שגם של נחתום חשובים פשיטא שאינם בטלים. ש"ך). וכן בעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים (אף אם אינם אסורים מתחילת ברייתם, כגון שור הנסקל ודרוסה. ש"ך). אבל שאר דברים, אף על פי שדרכן למנות, הרי אלו עולים בשיעורן, (אע"פ שאינם נמכרים כלל באומד, כיון שאינם חשובים. ש"ך). שו"ע.

וכתב הרמ"א שיש אומרים דכל דבר שבמנין, דהיינו שדרכו למנותו תמיד, אינו בטל, וכן נוהגים.

עוד כתב הרמ"א דהא דדבר חשוב אינו בטיל, אינו אלא מדרבנן, ואזלינן בספיקו לקולא (אם יש ספק אם הוא דבר חשוב או לא, אבל בשאר ספיקות אזלינן לחומרא, וכמו שיתבאר בסימן זה בכמה דוכתי. ש"ך).

כל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום מהמקומות, כגון אגוזי פרך ורמוני בדין בארץ ישראל, באותם הזמנים הוא אוסר בכל שהוא, לפי חשיבותו באותו מקום ובאותו זמן, ולא הוזכרו אלו אלא לפי שהן אוסרים בכל שהן בכל מקום. וה"ה בכל כיצא בהן, בשאר מקומות.

כתב הט"ז שהרמ"א פסק כרבי יוחנן שרק דבר שתמיד נמכר במנין אינו בטל, ויש שפסקו כריש לקיש, ולהלכה כיון שזה דין דרבנן כדאי הם המתירים לסמוך עליהם במקום הפסד, וביצה שבזמננו אינה נמכרת אלא במנין, אינה בטילה אפילו באלף, אמנם כרכשתא אע"פ שבזמננו אין מוכרים אותה אלא במנין, בטילה, כיון שאין אוכלים אותה אלא ע"י מילוי.

והש"ך כתב שמהרש"ל פסק כהסוברים שגם דבר שלפעמים נמכר באומד ולפעמים במנין אינו בטל, ושהב"ח והאיסור והתר כתבו שכך נוהגים. וביצה בזמננו אינה נמכרת אלא במנין ואינה בטילה.

כתב הרמב"ם על דין ט' חנויות, שבשר שנמצא מושלך בשוק, הלך אחר הרוב, אם היו רוב המוכרים גוים אסור, ואם היו רוב המוכרים ישראלים מותר, וכן בשר הנמצא ביד גוי ואינו יודע ממי לקח, אם היו מוכרי הבשר ישראל מותר, זהו דין תורה, וכבר אסרו חכמים כל בשר הנמצא בין בשוק בין ביד גוי אף על פי שכל השוחטים וכל המוכרים ישראל. וכתב המגיד משנה שהרמב"ם סמך על מה שאמרו בירושלמי (שקלים ז' ד'), אבל דעת הרבה מן המפרשים דבנמצא ביד גוי במקום שרוב טבחי ישראל מותר, ומ"מ ראוי להחמיר בדבר.

פסקי ההלכה

ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח מאחת מהן ואין ידוע מאיזה מהן לקח, הרי זה אסור, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אבל בשר הנמצא בשוק, או ביד עובד כוכבים (או קטן. ש"ך), מותר (אפילו בחתיכה הראויה להתכבד. ש"ך), כיון שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטה, דכל דפריש מרובא פריש (כיון שהספק נולד אחר שפירש, והשתא אינו קבוע. ש"ך). זהו דין תורה, אבל חכמים אסורו (מצד בשר שנתעלם מן העין, ולפי פרטי הדינים שנתבארו בסימן ס"ג), אע"פ שכל השוחטים וכל המוכרים ישראל. שו"ע.

וכתב הרמ"א עיין לעיל סימן ס"ג, וכתב הגר"א ששם פסק הרמ"א כהמתירים.

עוד כתב הרמ"א דהא דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, היינו כשלא פירש לפנינו, אבל אם פירש לפנינו, או שרואה כשהאינו יהודי לקחו, הוי כאילו לקחו משם בידו, (כיון שהספק נולד במקום הקביעות. ש"ך).

כתב הש"ך בשם הרא"ה שאם היו בעיר עשר חנויות שהיו מוחזקות בבשר שחוטה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזו לקח, ואח"כ נתברר לנו שא' מחנויות אלו מוכרת בשר נבילה, אסור, כיון שהספק לא נולד על החתיכה בשעה זו, אלא התברר שכבר בשעת הקניה כאשר עדיין החתיכה לא פרשה חנות אחת היתה אסורה. אמנם הרשב"א מחלק שאם הוא יודע מאיזה חנות הוא קנה, אלא שבאותה חנות יש ספק טריפה, כיון שהקניה היתה לפני שנמצאת הטריפה, אזלינן בתר השתא ויש בזה דין כל דפריש. וכתב הר"ן בשם התוס' דכל היכא שנתגלה האיסור רק לאחר שלקח, אין לאסור למפרע מצד קבוע, דדין קבוע שיהא כמחצה על מחצה חידוש הוא, ואין לך

כל קבוע כמחצה על מחצה דמי

כתיב "אחרי רבים להטות", ומכאן למדו חכמים דין ביטול ברוב בתערובת, או כשפרשה חתיכה מאיסור או מהיתר הולכים אחר הרוב. אמנם מדכתיב "וארב לו וקם עליו" (-פרט לזורק אבן לגו, והיינו לקבוצה של ט' ישראלים ונכרי אחד) למדו חז"ל שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, בין לקולא בין לחומרא, והיינו שאם האיסור וההיתר קבועים במקומם, דנים אותם כמחצה על מחצה ולא הולכים אחר הרוב.

מן התורה אין נחשב 'קבוע' אלא כשהאיסור וההיתר ניכרים וידועים במקומם, אבל בלאו הכי בטל ברוב, אבל מדרבנן גם כשאנים ניכרים אם אן ביטול ברוב (כגון בתערובת של בעלי חיים שאנים בטלים) יש לזה דין קבוע.

ולהלן יבואר באיזה אופנים יש דין 'קבוע' ולא הולכים אחר הרוב.

איתא בברייתא (פסחים ט: כתובות ט"ו. חולין צ"ה. נדה י"ח).

תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאי זה מהן, ספיקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב.

וכתבו התוספות והרא"ש שספיקו אסור משום דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והא דקי"ל דדבר יבש חד בתרי בטיל היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור, אבל כשהאיסור ניכר במקומו לא שייך ביה ביטול.

וכתב הרשב"א שכשאוסרים מצד קבוע אסור אפילו בחתיכה שאינה ראויה להתכבד, משום שכל איסור שניכר ונודע מקומו והרי הוא קבוע בתוך ההיתר אינו בטל, אבל בשר שנמצא לפני החנויות מותר אפילו בחתיכה הראויה להתכבד.

עוד כתב הרשב"א שכל דבר שפרש בפנינו נחשב קבוע, אבל דבר שפרש שלא בפנינו אינו נחשב קבוע, כדאיתא בגמרא (פסחים ט:): **ט' צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן מהי שקל, היינו מתניתין דט' חנויות, פירש ואתא עכבר ושקל היינו סיפא ובנמצא הלך אחר הרוב.** וכ"כ הרא"ש והסמ"ג והסמ"ק. ולכן בשר שנמצא ביד נכרי, אע"פ שידוע שהוא לקחו מן החנויות, אזלינן בתר רוב חנויות, אא"כ ראינו אותו יוצא מהחנויות, שאז באותה שעה נולד הספק ואסור.

שמא היא של היתר, ולפ"ז אסור לאכול את כל החתיכות בבת אחת.

וכתב הרמ"א שיש אוסרין בכה"ג, משום דכל מקום שהאיסור במקומו הוי כמחצה על מחצה, והואיל וספק הראשון אסור מן התורה ואין כאן עוד ספיקא להיתר, רק תערובת, לא מיקרי ספק ספיקא. והכי נהוג. וכתב הש"ך שגם הב"ח אוסר בכהאי גוונא. עוד כתב הש"ך שהרמ"א מחמיר גם אם פירש בפנינו או שלקחו עכו"ם לפנינו, אך במקום הפסד מרובה אפשר להיתר אם נתערב, ובלבד שלא יאכל כולו כאחד.

הט"ז מקשה על השו"ע שדברי הרשב"א שהם מקור השו"ע הם דווקא כאשר הדין קבוע הראשון הוא מדרבנן (כגון בפירש שלא בפנינו שמדאורייתא בטל ברוב ומדרבנן אסור מצד בשר שנתעלם מן העין), אבל מדאורייתא בטל ברוב, ובזה מותר ע"י תערובת, אבל כאשר הספק הראשון יש בו דין קבוע מדאורייתא אסור אף בתערובת. והש"ך כתב שאף כאשר הספק הראשון אסור מדאורייתא מותר בנתערב, ואף שספק טריפה שנתערבה ברוב אינה בטילה, שאני הכא שדין קבוע חידוש הוא דלא אזלינן בתר ובא, ואין לך בו אלא חידוש, והיינו כשהוא בפני עצמו ולא כשנתערב אח"כ. עוד כתב הש"ך שאף שהשו"ע (סעיף ח') מצריך ג' תערובות, והרשב"א לטעמיה דסגי בב' תערובות, כאן השו"ע מתיר, דכיון דקבוע חידוש הוא גרע מתערובת, ועוד דכיון שהרבה פוסקים מתירים בשני תערובות, א"כ בקבוע שזה חידוש סגי בנתערב אח"כ, ודוחק.

סעיף ה'

דין חתיכה שפרשה מתערובת איסור והיתר

נתבאר לעיל שיש אופנים שאין ביטול ברוב אלא יש דין 'קבוע' שדינו כמחצה על מחצה (מדאורייתא כשהאיסור וההיתר ניכרים, ומדרבנן גם כשאין ניכרים אבל אין ביטול ברוב כגון בבעלי חיים). ולהלן (סעיפים ה' ו') יבואר מה הדין כשחתיכה פרשה מהתערובת האסורה, האם אומרים כל דפריש מרובא פריש והיא מותרת, או שהחתיכה אסורה גזירה שמא יקח מן הקבוע, והאם יש חילוק בזה בין פירשה מעצמה להיאכא שאדם הוציאה, או בין אם פרשה לפני שנודעה התערובת לפרשה לאחר שנודעה התערובת, ועוד בדיני קבוע וכל דפריש.

איתא במתני' (זבחים ע'): **כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל, אפילו הן**

בו אלא משעת חידושו ואילך, והיינו משנעשה קבוע, אבל למפרע לא.

עוד כתב הש"ך שדין קבוע נלמד (ב"ק מ"ד: וכתובות ט"ו). מקרא ד"וארב לו וקם" פרט לזורק אבן לחבורת אנשים שעמדו שם ט' ישראלים וחד עובד כוכבים דפטור משום ספק נפשות להקל, דאף על גב דרוב ישראלים מ"מ ה"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי. ודין קבוע הוא בין לחומרא וכנ"ל, ובין לקולא והיינו דהיא שט' חנויות מוכרות בשר נבילה ואחת מוכרת בשר שחוטה, דבקבוע אין לזה דין רוב, ואינו אסור אלא מצד ספק, וכמבואר בגמרא כתובות שם.

בקבוע אפילו במין במינו הוי כמחצה על מחצה, ובפירש אפילו שלא במינו אזלינן בתר רובא. ש"ך.

אם יש בחנות האחת של נבילה יותר בשר ממה שיש בט' החנויות של כשירה, כתב הבית אפרים שיש בזה להקל ולהחמיר, דאם לא נמכר מכל חנות רק בהמה אחת או שנים וכל שאר הבשר נשאר במקומו, הולכים אחר רוב החנויות, דמה יושיענו הבשר שנשאר בחנות, אבל אם נמכר כל הבשר הולכים אחר רוב הבשר ולא אחרי רוב החנויות, דמה יושיענו רוב החנויות כיון שמוכר אחד מכר יותר מכל שאר המוכרים. ובכנסת יחזקאל חולק וסובר שגם באופן זה הולכים אחרי רוב החנויות, וכ"כ הנודע ביהודה שמשמע מהגמרא, אך כתב שאינו תוקע עצמו בדבר זה להקל, אבל להחמיר ודאי יש לחוש. פתחי תשובה.

סעיף ד'

קבוע שנתערב

כתב הרשב"א שנראה שאין איסור בלוקח מן הקבוע, אלא בזמן שהוא בפני עצמו, אבל נתערבה באחרות ואינה ניכרת בטלה ברוב, וכן מבואר בגמרא (זבחים ע"ד).

פסקי ההלכה

רוב חנויות מוכרות בשר שחוטה, ומיעוט מוכרות בשר נבילה, לקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ונתערבה באחרות ואינה ניכרת, בטילה ברוב משום ספק ספיקא. שו"ע. וביאר הש"ך שהספק הראשון הוא שמא חתיכה זו לא באה מן הקבוע, ואת"ל שהיא באה מן הקבוע

הפורשים ודאי איכא למגזר שמא לא יפזר ויקח מן הקבוע. וכן ראיית הר"ש מטבעת של ע"ז אינה מחוורת, דשם מיירי כשפירש לפנינו מן הקבוע, דבזה בודאי חשיב כלוקח מן הקבוע, וכדמוכח בפסחים (ט:) וכן"ל, ואפ"ה אם חזר אותו שפירש לפנינו ונפל לתוך היתר מרובה מותר, שאני אומר איסורא לתוך רובא אשתא, דהו"ל ספק ספקא ומותר, אבל כשפירש שלא בפנינו, או שנתפזרו כולן ואפילו בפנינו כבר נתבטלה הקביעות ומותר.

והטור כתב כדעת ר"י שאם פרש אחד מהתערובת אסור, ואח"כ הביא את דברי הרשב"א שאם לקח מן המקולין ונמצאת טריפה במקולין אסור. וכתב הבית יוסף שלפי מה שנתבאר הדברים סותרים זה את זה, וצ"ל שהטור לא ראה את דברי הרשב"א שתולה שני דנים אלו זה בזה.

וכתב הרשב"א שכל הנ"ל זה דווקא בחתיכה הראויה להתכבד, שאין לה ביטול, אבל חתיכות שאינן ראויות להתכבד מותרות, דיבש ביבש מתבטל ברוב אם אינו דבר חשוב, אמנם ראוי להחמיר ולאסור את כל החתיכות, שאין הכל בקיאין בדברים אלו, ואם אתה מתיר בשאין חשובות קרוב הדבר לטעות וליקח אף מן החשובות, וכן אנו נוהגין. עכ"ד. וכתב הבית יוסף שמה שמצינו שהחתיכה מותרת משום ביטול ברוב רק כשיש ספק ספיקא, מיירי בחתיכה הראויה להתכבד.

והקשה הטור איך מתיר הרשב"א (מעיקר הדין) חתיכות שאינן ראויות להתכבד, והרי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי. וכתב הבית יוסף שודאי לא נעלם מהרשב"א דין קבוע, ודבריו נכונים וברורים, דכשנתערבו חתיכות הטריפה עם חתיכות הכשרה במקולין עצמם, דינם כמו שנתערבו בבית, וכאן וכאן בטלים הם ברוב אם אינם ראויות להתכבד, וכמבואר בסימן ק"ט, ולא אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא כשלקח מאחת מהחנויות ולא נודע אם לקח מהמוכרת כשירה או מהמוכרת טריפה, דשם האיסור קבוע וניכר במקומו ולכן אינו בטל, אבל כשלקח מחנות שאין בה טריפה הניכרת, והאיסור הוא חתיכה שאינה ראויה להתכבד, ויש רוב לחתיכות הכשרות, יש ביטול ברוב כדין כל יבש ביבש, ומותר לכתחילה ליקח ממקולין שמוכרין חתיכות אלו. שאין כאן דבר איסור כלל. והט"ז מביא שהדרכי משה והפרישה מבארים שהטור הבין שהרשב"א מדבר כשיש איסור במקולין אחד ולא נודע באיזה מקולין. והט"ז מבאר דמיירי שנמצאת בהמה טריפה במקולין, דבזה אף

רבוא ימותו כולם. ובגמרא (ע"ג:) פריך **ונכבשינהו כי היכי דנייידן, ונימא כל דפריש מרובא פריש, ומשני שמא יקח מן הקבוע.**

ונחלקו הראשונים באיזה אופן אסרו שמא יקח מן הקבוע. התוס' כתבו בשם ר"י דדווקא כשהיתר ואיסור מעורבים זה בזה אסרינן כשפירש שמא יקח מן הקבוע, כיון דאין מקומו ניכר, אבל היכא דמקום האיסור נודע וניכר לא חיישינן, דברשיעי לא עסקינן שמא יקחו מן האיסור הברור.

ולדבריו הקונה ממקולין חתיכה הראויה להתכבד ואח"כ נמצא טריפה במקולין, אע"פ שהטריפה נודעה רק אחרי שפרשה חתיכה זו אסור, שמא יקח מן הקבוע, כיון שחתיכת האיסור לא ידועה. וכן פסקו להלכה התוס' והרא"ש.

וכן דעת רבינו שמשון שכל שנאסרו שעה אחת משום קביעות שוב אין ניתרות ואפילו פירשו מעצמן, והביא ראיה מהא דאמרינן (שם ע"ד.) **טבעת של ע"ז שנפלה לק' טבעות, פירשו מ' למקום אחר אין אוסרין, שישים למקום אחר אוסרין, ותניא ספק ע"ז אסור וספק ספיקא מותר, כיצד כוס של ע"ז שנפל לאוצר מלא כוסות, כולם אוסרין, פירש אחד לרבוא ומרבוא לרבוא מותרים.** וכיון ד'פירשו' מעצמן משמע, ואפ"ה משמע דדוקא פירשו ונתערבו באחרים אבל פירשו מאיליהן והרי הן עומדים בפני עצמן אוסרין, וטעמא דכל שנאסרו מחמת קביעותן אף על פי שפירשו באיסורין הן עומדים, גזירה שמא יקח מן הקבוע.

אבל דעת רבינו תם שכל שפירש מעצמו מותר, וכן כתב בשאלתות דרב אחאי. וכן כתב הר"ן בשם התוס' דלא מיקרי קבוע אלא כשהיה האיסור נודע קודם שלקח, אבל אם לא נודע האיסור בשעה שלקח, אע"פ שלאחר שלקח נתגלה האיסור ונעשה קבוע, לא אמרינן דנעשה קבוע למפרע, דדין קבוע שיהיה כמחצה על מחצה חידוש הוא, ואין לך בו אלא מחידושו ואילך אבל למפרע לא. וכן דעת הרשב"א. וכן פסק בשו"ע.

וכתב הרשב"א שאין ראיה משור הנסקל, דלא אמרו שם 'גזירה שמא יקח מן הקבוע' אלא בכובש ביד כדי שיתפזרו, שאם אתה מתיר לכבוש כדי שיתפזרו ויקח מן

להתכבד לשאינה ראויה, (וכל זה בחתיכות שנתערבו, אבל אם לא נודע באיזה חנות יש איסור קבוע, מדינא כל החתיכות אסורות אפילו בחתיכה שאינה ראויה להתכבד. ש"ך).

דין כל דפריש בבהמה שחציה פרשה מהרוב וחציה לא פרשה - מעשה בקצב אחד ששחט שבעה בהמות בביתו, והיו כולם כשרים, והוציא מביתו למקולין שני בהמות ועוד חצי בהמה, והחצי השני נשאר בביתו עם ארבעת הבהמות האחרות, ונתערבו הבני מעיים של כל השבעה בהמות, ונמצא מחט בבית הכוסות שהוא טריפה ע"פ דין, ואינו יודע בשל איזה בהמה היה טריפה. וכתב מהרי"ט שעל פי דין הארבעה אשר בביתו הם טריפות ודאי, והשנים אשר פירשו ודאי מותרים, דכל דפריש מרובא פריש, וחשיב פריש ממילא, ונחלקו הפוסקים לגבי שני חצאי הבהמה הנוספת, אם כולה נגררת אחרי החצי שבביתו שהוא אסור (ר' שמואל קיינאוור ובית הלל), או אחרי החצי שפרש שהוא מותר (חלקת מחוקק ור' העשיל מקראקא), או שהחצי שבביתו אסור והחצי שפרש מותר (פרי חדש ושאלת יעב"ץ). פתחי תשובה.

עוד בדין כל דפריש - אשה בעלת חמשה אוזות שחוטות, מכרה אוזא וחצי לאשה אחת, ואשה נוספת קנתה שתי אוזות והגביהה כל אוזא בפני עצמה ולקחה אותם והלכה לה, ואח"כ נמצא טריפות באחד מן הקורקבנים. וכתב החתם סופר דהנה אחת ומחצה שפירשו בתחילה ודאי מותרים, אך בשתיים האחרונים נסתפקו הלומדים, חדא דילמא מה שהגביהה האחת ולא הוציאה עדיין מבית לא מיקרי פירש עד שיצאו מהבית, ונמצא ששניהם פירשו בבת אחת ואין כאן רוב, או שכל אחת בזמן ההגבהה נחשבת פריש ויש רוב כנגד הראשונה, וכנגד השניה יש אוזא ומחצה, וזה נחשב רוב לדעת הפר"ח דלא בעינן חד בתרי אלא רובא בעלמא, או שנחוש לדעת המנחת יעקב ונאסור עכ"פ את האחרונה. והחתם סופר מסיק דבעינן פירש לא בעינן דוקא שיצא מהבית, אלא כל שפירש ממקומו על דרך פרישה נימא מרובא פריש, ולכן אפילו אם האשה בעלת האוזות הניעה אוזא שלה למקום אחר בכוונת פרישה, כגון לתבשיל, מיקרי פרשה, וכ"ש כשאחרת נטלה אוזא לשם קנין, אבל אם המוכרת נטלה אוזא שלא בכוונת פרישה לא חשיב פריש, וא"כ האוזא הראשונה ודאי מותרת, ולגבי השניה שלא השאירה אחריה אלא א' ומחצה, עכ"פ

שחתיכה שאינה ראויה להתכבד בטלה ברוב, מ"מ החתיכות הראויות להתכבד אסורות, כיון שלא כל הבהמה נחתכה לחתיכות שאינן ראויות להתכבד.

כתב הטור שדעת הרא"ש דמה שלקחו קודם הספק הכל מותר, וכהרשב"א, אבל מה שלקחו לאחר הספק הכל אסור, ודלא כהרשב"א שמתיר בחתיכות שאינן ראויות להתכבד. והבית יוסף כתב שהרא"ש סובר כהרשב"א, ואם כתב לאסור מיירי בחתיכות הראויות להתכבד, או כשאין רוב להיתר, ומכל מקום זהו לענין הלכה אבל לענין מעשה כבר כתב הרשב"א שראוי להחמיר.

כתב רבינו ירוחם דהא דאמרינן 'ובנמצא הלך אחר הרוב' מיירי אפילו נמצא קרוב לנבילה, דפשוט בגמרא (בבא בתרא כ"ג:). **דרוב וקרוב הלך אחר הרוב.**

עוד כתב רבינו ירוחם שיש מי שכתב דהיכא שהחתיכה בטלה יבש ביבש, מותרת אף אם נתבשלה ונתנה טעם, דכל דבר שמוותר לאוכלו, רוטבו מותר, דמיד כשנתערבו גזירת הכתוב שזה מותר. וכ"כ התוס' והרא"ש, וכן עיקר.

פסקי ההלכה

מי שלקח בשר ממקולין (-בית המטבחים), ואפילו חתיכה הראויה להתכבד, ונמצאת טריפה במקולין, ולא נודעו חתיכות הטריפה ואינו יודע מאיזו לקח, כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנמצאת הטריפה, מותר, שלא נפל הספק בקבוע אלא לאחר שפירש, וכיון שהרוב כשר, מותר. (ואפילו בפירש לפנינו מותר, היכא שהאיסור לא ניכר במקומו. ט"ז). וכתב הש"ך דהיינו דווקא כשנתערבו בין הכשרות במקולין אחד, ואינו יודע מאיזה חתיכה לקח, אבל אם החתיכות עומדות בפני עצמם ויש ספק בחנות והחנות אסורה, גם החתיכה שפרשה אסורה).

אבל ליקח מכאן ואילך אסור (אפילו בפירש שלא בפנינו, גזירה שמא יקח מן הקבוע, ורק בקבוע דאורייתא, והיינו כשהאיסור ניכר במקומו, מותר, דבזה אין חוששים לרשיעי שיקחו במזיד מהאיסור הברור. ט"ז), ואפילו חתיכה שאינה ראויה להתכבד, שאין הכל בקיאין בזה (והיינו כשהתערובת במקולין שרבים קונים שם, דקרוב הדבר לטעות, אבל ליחיד בביתו אין להחמיר אע"פ שיש שם ג"כ חתיכות הראויות להתכבד שלא נתערבו. ש"ך). וברעק"א הקשה שדעת השו"ע (סימן ק"א) שחתיכה חיה לא נחשבת חתיכה הראויה להתכבד, ויטעו בין ראויה

כתב הרמ"א דהא דאסור אם הפרישו במתכוין, היינו שלא פירש רק מעט ונשארו מקצת האיסורים במקומם, דאז חיישינן שמא יקח מן הקבוע גם כן, אבל אם נתפרשו כולן ביחד, ולא נשארו במקומן, ובשעת עקירתן פירשו קצתן, אותן שפירשו אז, מותרים, ורק שנים האחרונים אסורים. והב"ח חולק על דברי הרמ"א, והש"ך מיישב את דבריו.

עוד כתב הרמ"א שאם נתערבה תרנגולת טריפה בכשרות, ונמצא ביצה ביניהם, הביצה מותרת, ואע"ג דהתרנגולים חשובים ולא מתבטלין, לגבי ביצה אזלינן בתר רובא. וכתב הש"ך שזה מותר אפילו למ"ד דביצה נחשבת דבר שבמנין, דבתשע חנויות שרי בפירש ממילא אפילו חתיכה הראויה להתכבד.

כתב הרדב"ז שודאי דרוסה אין להתיר ע"י דניכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש, אבל בספק דרוסה מותר. פתחי תשובה.

סעיף ז'

תערובת אסורה שיצאה ממנה חתיכה אחת

יש קולא מיוחדת באופנים מסוימים, שלמרות שהתערובת בפני עצמה אסורה ואין האיסור בטל ברוב, בגלל חשיבותו של האיסור, אם חתיכה אחת יצאה מהתערובת, תולים שהחתיכה שיצא היא החתיכה האסורה, וממילא שאר החתיכות מותרות. ולהלן יבואר האם ההיתר הוא רק בהנאה או גם באכילה, רק בנפלה לים או גם באופנים נוספים, רק בנפלה לים או גם בהופלה בידים, והאם מותר לאכול חתיכה אחת או רק שתי חתיכות יחד, והאם מותר לאדם אחד לאכול הכל,

אתא בגמרא (זבחים ע"ד). **אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות, ונפלה אחת מהם לים הגדול הותרו כולן, דאמרינן הך דנפל היינו דאיסורא.** עוד איתא בגמרא (שם ע"ד): **אמר ריש לקיש חבית תרומה שנתערבה במאה חביות, ונפלה אחת מהן לים המלח, הותרו כולן, דאמרינן הך דאיסורא נפל.**

ולמדו מזה הרשב"א והרא"ש והר"ן שכל האיסורים שאינם בטלים מחמת חשיבותן שנתערבו באחרים, ונפל אחד מהם לים, הותרו כולן. וכתב הרשב"א דה"ה לדבר שיש לו מתירין. וטעם הדבר, דמדאורייתא ברובא בטיל אע"פ שהוא דבר חשוב, ורבנן הוא דאסרוהו, הילכך

בדבר שאינו מסויים ואיננו שלם (כיון דלא דמו לסנהדרין) יש להחמיר כהמנ"י, אך כ"ז שייך כשרוצים לאכול כל התערובות מטעם ביטול ברוב, אבל בנדון דידן דאמרינן מרובא דהיתרא פריש והנשאר במקומו נשאר באיסורא פשוט דאין כאן מחלוקת ולכ"ע סגי ברובא כי האי ולא בעינן כפל דוקא. אלא שיש כאן קצת פקפוק אחר, שהרי חצי מהאווזא שנשארה בבית כבר פירשה והותרה, והחצי שנשאר בבית אין להתירו (משמע דמסכים לדעת הפר"ח ושאלת יעב"ץ הנ"ל), מ"מ אפשר די"ל דא"א לצרף החצי אווזא לספוקי כלל, והוה רק תערובת חד בחד וליכא למימור מרובא פריש. ומ"מ בהפסד מרובה ואיסור קבוע דרבנן המיקל לא הפסיד, דמדאורייתא מצרפים כל האווזות שבכל הבתים וכולם מותרות. פתחי תשובה.

סעיף ו'

עיין בדעות הראשונים שנתבארו בסעיף הקודם, שהם מקור ההלכות שנתבארו בסעיף זה.

פסקי ההלכה

בעלי חיים ושאר דברים החשובים (כגון חתיכה הראויה להתכבד ובריה. ש"ך) שנתערבו בהיתר, שאינם בטלים אפי' באלף, אפי' אם פירש אחד מן הרוב אחר שנודע התערובות, אסור. והוא שהפרישו במתכוין, אבל אם פירש ממילא, שרי.

וכתבו הט"ז והש"ך שהרשב"א הוא המתיר בפירש ממילא, אבל הטור בשם הרא"ש והרבה פוסקים אוסרים גם בפירש ממילא, ומהרש"ל פסק כמותם, וכן בתורת חטאת כתב שטוב להחמיר, ובש"ך מביא שהתורת חטאת כתב בסתמא שאסור (ולא רק בתור חומרא), ובאפי' ברבי כתב שנראה להחמיר. (ורעק"א כתב בשם המנ"י שבהפסד מרובה יש להקל). עוד מביא הש"ך שהב"ח סובר שרק בבעלי חיים מותר בפירש ממילא, ולא בשאר דברים, ומדברי השו"ע וכל הפוסקים מבואר שלא כדבריו.

וכתב הש"ך שאם פירש לפני שנודעה התערובת, מותר אפילו להסוברים שבפירש ממילא אסור. עוד כתב הש"ך שבפירשו מוציאתם בבית אחת ג"כ אסור, ודלא כהפרישה. ופירש ממילא שמותר, היינו שלא בפנינו, או שנתפזרו כולם אפילו בפנינו.

כהאי גוונא שווג אטו מזיד, אבל אם האכיל לכלב או לגוי קנסינן אטו מזיד.

כתב הרא"ש שאם הפילו קודם שנודע התערובת שרי, דלא שייך קנס אלא אחר שנודע התערובת.

האם מותר לאכול חתיכה אחת בפני עצמה - כתבו הרא"ש והרשב"א דהא דשרי כשנאבד אחד מהם, דוקא כשאוכל הנשארות שתיים שתיים ביחד, דממה נפשך אחד מותר, אבל לאכול אחד אחד, אסור. וכתב הר"ן שמקור דין זה מזמורות בגמרא (שם ע"ד). על ההיא דרב נחמן מדתנן כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפילו אחד ברבוא ימותו כולם, ואמאי נימא דהאי דמית דאיסורא מית, אמר ליה רב נחמן דאמר כרבי אליעזר דאמר אם קרב ראש אחד יקרבו כל הראשים. והא אמר רבי אלעזר לא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים, אמר ליה אנא גמי תרתי קאמינא.

האם מותר לאדם אחד לאכול את כל החתיכות - כתב הטור דה"ה שאסור לאדם אחד לאכול את כולם אחד אחד. וכתב הבית יוסף שבתוס' כתבו לאסור להנות מכולם בבת אחת, משום דודאי אכיל בההיא אכילה חד דאיסורא, ומשמע דלאוכלם שתיים שתיים אפילו לאוכלם אדם אחד שרי. ושמא י"ל שהטור מפרש שלהנות מכולן בבת אחת אסור אפילו בשני בני אדם נהנין מהם, דכיון דבשעה אחת נהנין מכולן ודאי חד מתהני מאיסורא בההיא שעתא ואסור, ואכילת אדם אחד שתיים שתיים היא כמו אכילת כולם בבת אחת לשני בני אדם. והט"ז כתב שמקור הטור בתוס' חולין ק', ואפילו להרא"ש שמתיר בביטול ברוב לאכול הכל, מודה בנאבד אחד שההיתר הוא מצד ספק ספיקא.

פסקי ההלכה

דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו, כגון בעלי חיים ובריה וחתיכה הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין, שנתערב באחרים ונאכל אחד מהם (וכתב הש"ך שהרמב"ם הצריך שיפלו שנים בדבר שאין ניכרת הנפילה, כמו תאנה וטבעת, ורק בחבית וכהאי גוונא דמינכר נפילתה סגי בנפילת אחת. ש"ך) בשוגג, (בין שאכלו עצמו בשוגג בין שאכלוהו אחרים בשוגג), או נפל מעצמו לים בענין

כשנפל אחד מהם לים תלינן לקולא. ולפ"ז אפילו לא נתערב הדבר החשוב אלא עם שנים ואח"כ נפל אחד מהם לים הותרו השנים הנשארים.

עוד איתא בגמרא (שם) **אמר רבא לא התיר ריש לקיש אלא הבית דמינכר נפילתה, אבל תאנה לא. ורב יוסף אמר אף תאנה כנפילתה עלייתה** (-כשם שתחלת נפילתה תוך ההיתר נחשבת בעיניך לאסור אותן, אף כשעלתה מתוכן יחשב בעיניך מקום עלייתה להתיר).

האם ההיתר הוא גם לאכילה או רק להנאה - כתב הר"ן שלפי פשטות הסוגיא ההיתר הנ"ל הוא אפילו לאכילה, אלא שיש נוסחאות שכתוב בהם אמר רבא לא הכשיר ריש לקיש אלא בטבעת, אבל תאנה לא, ולפ"ז לא שריא בהכי אלא לענין איסורי הנאה, אבל לאכילה לא, וכן דעת הרמב"ם, אבל בירושלמי משמע דאפילו לאכילה שרי. עכ"ד. והרשב"א פסק הלכה כדבר יוסף, וכתב שהראב"ד והרמב"ן ז"ל כתבו גירסת הירושלמי בזה ואתיא כדבר יוסף דאפילו תאנה מותרת באכילה.

האם דווקא כשהחתיכה נפלה לים מותר או גם באופנים נוספים - כתבו הרא"ש והרשב"א דנפל לים דנקט רב נחמן לאו דוקא, דה"ה לנאכל דליתיה בעולם, ונקט ים למעוטי פירש אחד מהם, דבזה התערובת אסורה, דאדרבה אנו אומרים איסורא לתוך רובא אשתא. וכתב הרשב"א דטעמא דמילתא דכל שישנה בעין ואתה צריך לדון עליה ועל השאר, מפני מה נאמר שזו האחת היא האסורה, אדרבה יש לנו לומר שהאיסור נשאר ברוב, אבל כשנאכלה אחת מהם או נאבדה ואין אתה צריך לדון עליה אלא על אלו, אנו אומרים שאותה שנאבדה היא האסורה, ויסוד הדבר הוא דמדאורייתא יש ביטול ברוב, ומדרבנן תולים להיתר. עכ"ד.

האם גם כשהפילו את החתיכה לים בידים התערובת מותרת - כתבו התוס' והרא"ש דדווקא כשנפלה לים מעצמה, אבל אם הפילו, אפילו שווג אסור אטו מזיד. אבל הרשב"א מתיר אם הפילה בשוגג. ובהגהות שערי דורא מביא את התוס' שאסור בהפילה בשוגג, וכתב שגם לדבריו אם אכל אחת בשוגג מותר, דבזה אין לקנוס אטו מזיד, דלא יאכל את שניהם כיון שזה ודאי איסור, וכ"כ בתרומת הדשן דאפילו לדברי התוס' אם האכיל בשוגג אחת לבן ברית, שרי האחרות ולא קנסינן

וכיוצא בזה, אבל היכא שלא נודע לאדם זה אף שנודע לאדם אחר דמי ממש לנפלה מעצמה. פתחי תשובה.

כתב הפנים מאירות שאם נולד איסור טריפה במקולין, והיה בהם חתיכה הראויה להתכבד, וכמה חתיכות ידועים שהם מבהמה אחת, וכן כל בהמה מונחים כל החתיכות במקום נפרד, ובא כלב ואכל חלק מסוים מבהמה אחת, ואפילו נשאר רק קצת מהבהמה, אין להתיר לאכול חלק זה בשאר הבהמות, כיון ששאר חלקי הבהמות שלא נאכל אחד מהם נשארו באיסורם.

סעיף ח'

תערובת אסורה שהתחלקה לשנים, או שחלק

ממנה התערב שוב בהיתר

תערובת האסורה (במקום שלא שייך ביטול כגון בעבודה זרה או בדבר חשוב), יש לדון מה הדין כשהתערובת התחלקה לשנים, האם תולים שהאיסור נשאר יחד עם הרוב ואילו המיעוט מותר או לא, וכן מה הדין כשחתיכה מהתערובת נפלה לתוך היתר, האם גם התערובת השניה אסורה (כמו אם מלכתחילה היה הכל תערובת אחת), או שהתערובת השניה מותרת, ואם התערובת השניה אסורה יש לדון מה הדין בתערובת שלישית, והאם מותר לאכול את כל החתיכות יחד, ומה הדין בזה כשהתערב פסק איסור, או בדבר שיש לו מותרין.

איתא בגמרא (זבחים ע"ד). **אמר רב טבעת של ע"ז שנתערבה בק' טבעות, ופירשו מ' למקום אחד ושישים למקום אחר, פירשה אחת ממ' אינה אוסרת, אחת משישים אוסרת, מאי שנא אחת ממ' דלא, דאמרינן איסורא ברובא איתיה, אחת משישים נמי אמרינן איסורא ברובא איתיה (בנ"ט הנותרים), אלא אם פירשו מ' כולם למקום אחד אין אוסרות, שישים למקום אחד אוסרות. ושמואל אמר הנח לע"ז שספיקה וספק ספיקה אסור עד סוף העולם. מיתיבי ספק ע"ז אסור ספק ספיקה מותר. תנאי היא דתניא רמוני בדין בכל שהן, כיצד נפל אחד מהן לתוך רבוא ומרבוא לרבוא אסורים, רבי שמעון אומר לרבוא אסור, לשלש ומשלש למקום אחר מותר.** כך היא גירסת הרשב"א, ומשמע דה"ק דתערובת ראשון אסורה אפילו היא רבוא, אבל

שנאבד מן העולם, הותרו כל האחרים, שאנו תולין לומר האיסור הלך לו. שו"ע.

וכתב הש"ך בנפל לים, אפילו נפל אחר שנודעה התערובת, או שהפילה מעצמו קודם שנודעה התערובת, מותר, אמנם אם פירש מהתערובת ואח"כ נפל נשאר התערובת באיסורה. ונפל לנהר עמוק או כל מקום שהוא אבד דינו כנפל לים, אבל במקום ששייך שימצא אין זה מתיר את השאר. ודין נחתך או נתרסק אחד, נתבאר בסיומן ק"ז סעיף ז'.

הט"ז והש"ך כתבו להחמיר בנאכל אחד מהם בכל גוונא, וכתב הט"ז שרק באכל כלב מעצמו מותר, והש"ך כתב שבאכל עכו"ם מעצמו מותר.

וכתב השו"ע שדווקא כשאוכל הנשארות שתיים שתיים ביחד מותר, דממה נפשך איכא חדא דהיתרא, (ואם נתערבו שתיים צריך לאכול ארבע, ואם נתערבו שלש צריך לאכול שש. ש"ך), אבל לאוכלם אחת אחת אסור.

וכתב הרמ"א שאפילו לאוכלם שתיים שתיים, אסור לאדם אחד לאכול את כולם (אפילו שלא בבת אחת. ט"ז). והש"ך כתב שבתוס' וברא"ש משמע שבשנים שנים מותר לאדם אחד לאכול את כולם, ובלבד לא יאכל הכל יחד). ואפי' ב' בני אדם, אין לאכול כולם בבת אחת, (והט"ז היה רוצה להקל בשני בני אדם, ומסיים שאין בידו להקל מאחר שכבר פסקו לאיסור בעלי השו"ע. והש"ך כתב שנראה שהאיסור הוא להנות מכולם יחד, והפרישה כתב שרק בע"ז אסור).

בתפארת למשה שכתב דה"ה אם פירש אחד מהם ונתבשל או נתערב עם דבר איסור בענין שאינו בטל ואסור מדאורייתא, (וצל"ע באם הוא בענין שאינו בטל מדרבנן מה דינו), או שנמכר לעובד כוכבים, השאר מותרים, וכ"כ הפנים מאירות שבכל מקום שא"צ לדון על החתיכה, כגון שנפלה לאיסור ואין ס' לבטל, וכן גבי בעלי חיים אם בהמה אחת נעשה טריפה בחייה כגון שניקב קרומו של מוח וכיוצא, או שמת אחד מהם, תולים בה את האיסור והשאר מותר. אמנם היכא דמת ע"י אדם י"ל דלא מהני להתיר השאר, כמו שבנפילה לים מותר רק בנפל מעצמו, ולא בהפילה אפילו בשוגג, ואם מת ע"י אדם הויא כמו הפילה שוגג, אכן אם אדם זה שהמית לא נודע לו מהתערובת מותר, דלא שייך למקנסיה, ולא מקרי שוגג אלא שנודע התערובת רק שסבר שבזה לא יותר השאר

בטלות ברוב, משא"כ אם נשארו מרובים ונתערבו באחרות אינם בטלות ברוב, דאיסורא ברובא איתיה, והוי כאילו נפל שם האיסור. אך י"ל שכוונת הרשב"א שהמיעוט שפרשו מותרים גם בלי תערובת נוספת.

ומשמע מדברי רש"י דהא דשרינן כשנתערבו המועטים באחרים הוי מטעם ספק ספיקא, אבל כשנפל הרוב למקום אחר אין אומרין ספק ספיקא לקולא שאנו רואים כאילו היה האיסור בידוע לתוך הרוב. ולפי זה נראה שאין לאוכלם כולם כאחד דא"כ ליכא אלא חד ספיקא ואסור.

וכתב הרשב"א דאפילו נפלו מחציתן למקום אחד מותר, שאנו תולין להקל בס"ס, שמא לא היה איסור בתוך אלו שנפלו לכאן, ואת"ל כאן היה שמא זה שאוכל עתה אינו האיסור.

וכתב הרשב"א דדווקא היכא שהתערובת הראשונה מותרת מן התורה, כגון שנתבטל ברוב, תולין להקל בספק ספיקא, אבל חתיכת איסור שנתערבה בחתיכת היתר, ומאלו השנים נפל אחד מהם לתוך עשרה של היתר, אין אומרים בזה ספק ספיקא להקל, לפי שאנו רואין כל אחד מהשנים כגופו של איסור כל זמן שלא נתבטל האיסור ברוב, אמנם בתערובת השניה לא בעינן שיהיה בטל ברוב, אלא אפילו בנתערבו בכמותן שרי, ואפשר דאפילו בפחות מהן נמי שרי, דכיון שנתבטל בתערובת ראשון מן התורה לא החמירו עליו חכמים כל שאינו ניכר שהוא מאותו תערובת, אלא דלפי זה אפילו נתערבה חתיכת היתר במיעוט תערובת ראשון או במחציתו אית לן למישרי משום ס"ס, אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם.

פסקי ההלכה

דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו שנתערב באחרים, ונפל מהתערובת הזאת (והיינו שפירש לפנינו או שפירשו מחציתן, דאי פירש ממילא אפילו בלא תערובות שרי לדעת השו"ע בס"ו, אבל לדעת הפוסקים דאסרי פירש ממילא איירי הכא אפי' בפירש ממילא. ש"ך) אחד לשנים אחרים, ונפל מן השלשה אחד לשנים אחרים, הרי אלו האחרים מותרים, שהרי האחד של תערובת הראשונה בטל ברוב. ואם נפל אחד מהתערובות הראשונה לאלף, כולם אסורים, ולא נאמר בטל ברוב אלא להתיר ספק ספיקן, שאם יפול מן התערובת השניה למקום אחר, אינו אסור. שו"ע.

בתערובות שניה כגון שנפל לג' ומג' פירש אחד ונתערב למקום אחר מותר. וכ"כ הטור.

אבל רש"י והתוס' גורסים לרובא אסור מרובא לג' ומג' למקום אחר מותר, ופירש רש"י שרובא הראשון שהאיסור נפל שם אסור, אבל פירש אחד מאותו רובא לג' רמונים ומן הג' פירש אחד למקום אחר, מותר אף ג' האמצעים, דספק ספיקא בטיל.

דעת הרמב"ם כגירסת רש"י ותוספות, אלא שכתב דבעינן שיפלו שתיים, דהוא מפרש הא דקאמר (שם) **לא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים אבל אחד אחד לא, א"ל אנא תרתי קאמינא**, לא כמו שפירשו המפרשים (שמותר לאכול רק שתיים יחד) אלא שההיתר הוא רק כשנפלו שנים.

והט"ז כתב ששיטת רש"י ור"י והרמב"ם שרק בג' תערובות מותר, (אלא שרש"י מתיר גם את התערובות השניה כשנתערב בפעם השלישית, והרמב"ם אסור), ור"ת והרשב"א והטור סוברים שכבר בב' תערובות מותר. והתוס' כתבו שבתערובת השניה אסור להנות מכולם בבת אחת, ובשלישית מותר. ובב"ח מחלק בין בעלי חיים לשאר דברים חשובים, והט"ז מוכיח שלא כדבריו.

ואוקימנא בגמרא דשמואל סבר לה כרבי שמעון בשאר איסורים ופליג עליה בע"ז. וכתב הרשב"א דאף בע"ז הלכה כרבי שמעון, ומ"מ בשאר איסורים לא נחלקו אלא כולוהו סבירא להו כרבי שמעון. וכן התוס' והסמ"ג פסקו כרבי שמעון.

ואקשינן בגמרא (ע"ד:) **מאי שנא לשלש דאיכא רובא, לתרי נמי איכא רובא**. ופרקינן **מאי שלש**

דקתני תרי והוא. וכתב הרשב"א דלפ"ז חתיכת איסור חשובה שנפלה לתוך היתר, ומאותן חתיכות נפלה אחת מהן לתוך חתיכות אחרות או לקדירה, כל התערובות מותרת, שאני אומר איסור לתוך הרוב נשאר, וכן בכל האיסורין, ואפילו באיסורים החמורים כחתיכה הראויה להתכבד ובריה כגיד הנשה ודבר שיש לו מתירין, שהרי בטבעת ע"ז וברמוני בדין שאין להם ביטול אמרו כן. ומשמע מדבריו וכן מבואר ברש"י דלא שרינן למ' שפירשו עד שיתערבו עם אחרים.

וכתב הטור שהמיעוט שפרשו מותרים, ואין כוונתו שהם מותרים כמות שהם, אלא שאם נתערבו באחרות הם

סעיף ט'

כללים בדין ספק ספיקא

צירוף ספק בעצם ותערובת לספק ספיקא – כתב הרשב"א בשם ר"י מבעלי התוס' שלא אמרו ס"ס להקל אלא בשתי ספיקות הבאות מכח שתי תערובות, כגון זו שנפלה טבעת של ע"ז לרבוא, ומרבוא לרבוא, שבכל טבעת שבתערובת י"ל שלא היא זו שנפלה מהתערובת הראשונה, ואת"ל שזו היא שנפלה מהתערובת הראשונה, שמא אינה הטבעת של הע"ז שנפלה לתערובת הראשונה, אבל כשנפל ספק איסור לתערובת אחת, כגון ספק ביצה שנולדה ביו"ט שנתערבה בביצים אחרות, אין מצטרפים את הספק איסור לתערובת לומר שזה ספק ספיקא, כיון שכבר נאסר מתחילה מכח הספק שנולד בגופה. ומוסיף הרשב"א שרבינו יעקב מתיר גם בכהאי גוונא, וכן משמע בירושלמי, ומ"מ יש לחוש לדברי ר"י. והובאה מחלוקת זו גם בספר התרומה ובסמ"ג.

ספק ספיקא במקום חזקה – כתב הט"ז שהאיסור והתרואסור ספק ספיקא במקום שיש חזקת איסור על הצד השני, (כגון בשוחט בסכין בדוק ונמצא פגום לאחר שחיטה ונתערב אח"כ בין בהמות אחרות), דספק שיש בו חזקת איסור הוי כודאי איסור. ובדרכי משה ותורת חטאת כתב שאין זה נכון, דהרשב"א מתיר אפילו כשיש חזקת איסור, וכן מביא ראייה מספק דרוסה, ובמשאת בנימין דוחה ראייתו מספק דרוסה, והט"ז מסכים עם ראיית הרמ"א, ומסיק הט"ז שלענין דינא כולם צודקים, שאם ע"י הספיקות אנו באים לסתור את החזקת היתר (כאשה שהיא בחזקת אשת איש ונולדו כמה ספיקות במיתת הבעל או בגירושה), אפילו כמה ס"ס לא יועילו להוציא מחזקת איסור, אבל אם היה חזקת איסור ונולדו כמה ספיקות להתיר מצד אחר שאינו סותר את החזקה, כגון מצד תערובות, בזה מועיל ספק ספיקא.

פסקי ההלכה

ספק טריפה שנתערב באחרות, כולן אסורות עד שיהא בהיתר כדי לבטל האיסור אם הוא מדברים המתבטלים, (אבל אם הוא מדברים החשובים שאינם מתבטלים אפילו באלף אסור. ש"ך), שכיון שספק הראשון היה בגופו (והשני הוא מכח התערובת. ט"ז), אין להתירו מספק ספיקא, (אפילו אם נודעו ב' הספיקות יחד, ורק

והט"ז תמה שבסעיף ד' פסק השו"ע כהרשב"א שמתיר כבר בתערובת השניה, וכאן השו"ע מתיר רק בתערובת השלישית. והש"ך מביא הרבה פוסקים שמתירים כבר בתערובת השניה, וכתב שגם רש"י שמצריך ג' תערובות, נראה שאם אינו אוכל הכל כאחד מותר, ומסיק הש"ך שבהפסד מרובה וכהאי גוונא ודאי מותר לאכול את התערובת השניה כשאינו אוכל הכל יחד.

וכתב הרמ"א דמכל מקום אין לאדם אחד לאכול את כולו. (והט"ז) והש"ך מביאים כמה ראשונים שמתירים בתערובת השלישית לאכול הכל).

עוד כתב הרמ"א דהדין הנ"ל הוא דווקא שהאיסור שנתערב הוא ודאי איסור, אבל ספק איסור (או ודאי איסור דרבנן. ש"ך) שנתערב, ונפל מאותה תערובת למקום אחר, התערובת השניה מותרת, (הט"ז) כתב שיש להשליך חתיכה אחת, והש"ך כתב שמותר לאכול הכל (יחד).

עוד כתב הרמ"א שיש אומרים דדבר שיש לו מתירין אין להתיר מכח ספק ספיקא (אפילו בתערובת השלישית, וכ"ש שאין להתיר בנפל אחד מהם לים. ש"ך), וטוב להחמיר אם לא לצורך, מאחר שיש לו היתר בלאו הכי. (ודעת הט"ז דדווקא באיסור דרבנן מותר, ולא באיסור דאורייתא). ובש"ך מסתפק אם יש להקל בזה שלא במקום הפסד מרובה.

עוד כתב הש"ך דדווקא בספק ספיקא, אבל באיסור דרבנן ויש בו ספק, אע"ג דבעלמא אמרינן ספק דרבנן לקולא, בדבר שיש לו מתירין לא אמרינן הכי. וכתב הפתחי תשובה בשם הצ"ח דהיינו דווקא בדבר שלא היה לו חזקת היתר, אבל בדבר שהיה לו חזקת היצר ונולד בו ספק איסור דרבנן, ספיקו מותר אפילו בדבר שיש לו מתירין. עוד כתב הפתחי תשובה שבספק ספיקא בדרבנן בדבר שיש לו מתירין, דעת הט"ז להקל, וכן מוכיח בשער המלך, והש"ך אוסר.

עוד כתב הש"ך שהרא"ש כתב בשם מהר"ם מרוטנבורג דהא דדבר שיש לו מתירין אפילו ס"ס אסור, היינו דוקא בתערובות, אבל בסתם ספק ספיקא מותר אף בדבר שיש לו מתירין. ובתורת חטאת מביא את דברי האיסור והתר שכתב שהמנהג לאסור גם בכהאי גוונא, ואפשר שכאן פסק הרמ"א להתיר.

והש"ך (כללי ס"ס דינים כ"ז כ"ח) כתב שהספק שיש כנגדו חזקה אינו נחשב כספק כלל, ועל כן אם מלבד ספק זה יש רק עוד ספק אחד אסור, אבל אם יש עוד ב' ספיקות מותר, שהרי אפילו איסור ודאי מותר במקום ס"ס.

ולענין היכא דאיכא לברורי, הש"ך (שם דין ל"ה) מסכים עם הרמ"א מעיקר הדין, אך כתב שיש חולקים ויש להחמיר היכא דאפשר ואין הפסד בדבר.

ש"ך כללי ספק ספיקא

אף שספיקא דאורייתא לחומרא, מצינו בכמה מקומות בש"ס שאם יש ב' ספיקות להקל הדבר מותר משום ספק ספיקא אפילו בדאורייתא, (ובדרבנן בדרך כלל ספק דרבנן לקולא, וא"כ לכאורה באיסור דרבנן מספיק ספק אחד בשביל להתיר, אמנם יש אופנים שבהם לא נאמר ספק דרבנן לקולא, וצריך ספק ספיקא בשביל להתיר כמו באיסור דאורייתא, וכדלהלן (דינים ט"ז – כ"ד).

ובטעם הדבר שספק ספיקא מותר, י"מ לפי דעת הרמב"ם שספק דאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן, דא"כ בס"ס זה ספק דרבנן שדינו לקולא, ולרשב"א שספק דאורייתא לחומרא מן התורה צ"ל שזה מדין רוב, ובשערי יושר מבאר שספק דאורייתא לחומרא אינו מצד עצם האיסור, אלא זו אזהרה להתרחק מספק איסור (כדי שלא נבוא להכשל באיסור עצמו), וממילא כשיש ס"ס, שיש ספק אם יש כאן ספק איסור, אין אנו מוזהרים כלל.

ואף שספק ספיקא לקולא, לא בכל מקום שיש ב' ספיקות זה נחשב ספק ספיקא, ולהלן יבוארו כללים רבים מתי מתירים מכל ספק ספיקא ומתי לא, ומתי אין הדבר נחשב ספק כלל.

ויתבאר שבאופנים מסוימים הדבר תלוי האם הספק הראשון מותר מדאורייתא או לא, והאם שתי הספיקות נודעו יחד או לא, והאם יש כאן חתיכה אחת מסופקת או שתי חתיכות שאחת מהם אסורה והשניה מותרת, והאם יש נ"מ אם כל החתיכות המסופקות לפנינו או שחתיכה אחת מהם נאבדה, והאם שתי הספיקות הם משם אחד או משתי שמות, והאם הס"ס מתהפך או לא, ומה הדין כאשר בספק אחד יש חזקת איסור, או במקום שניתן לברר ספק אחד.

צירוף ספק בעצם ותערובת לספק ספיקא

א' דבר שיש בו ספק איסור דאורייתא (שמדאורייתא אזלינן לחומרא, כגון ביצת תרנגולת שהיא ספק טריפה, לאפוקי אופנים שהתערובת הראשונה אסורה מדרבנן משום שנתערב בה דבר חשוב), ונתערב בהיתר, אין כאן דין ספק ספיקא לקולא, אפילו אם הספק איסור לא נודע אלא לאחר שנתערב, כיון שהספק הראשון אסור

כשהספיקות שוים, והיינו בשתי תערובות, או בב' ספיקות בגוף הדבר אם הוא אסור או לא, הוי ספק ספיקא. ט"ז). והקשה הש"ך שהרי השו"ע בלאו הכי מתיר בסעיף ח' רק בג' ספיקות, וא"כ גם לולא שהספק הראשון היה בגופו היה אסור בספק טריפה שנתערב.

וכתב הרמ"א ש"א שטעם האיסור הוא הואיל והספק הוא איסור דאורייתא, והספק השני לא אומר שאולי אין כאן איסור, אלא שהספק נתערב באחרים, להכי לא מקרי ספק ספיקא ואסור (אפילו אם ב' הספיקות נודעו ביחד. ט"ז וש"ך, ועיין בקונטרס ס"ס להש"ך סעיף א'), אבל אם היו ב' ספיקות אם היה כאן איסור כלל, ונודעו ב' הספיקות ביחד (הט"ז מקשה שבב' ספיקות בגוף אחד וענין אחד לא שייך שספק אחד יתעורר לפני השני, וכן בס"ס מכח שתי תערובות מותר אפילו בנודע בינתיים, ואם זה איסור ודאי וזה דבר חשוב מותר רק בשלש תערובות), מתירים ספק ספיקא בכל מקום, אפילו באיסור דאורייתא וגופו של איסור.

כתב הש"ך דהיכא שהספק הראשון היה מדרבנן, כגון בספק גבינת עכו"ם, לכאורה לשו"ע כיון שהספק הראשון הוא בגופו אינו בטל, ולרמ"א הוא בטל. ואפשר לומר שבכחאי גוונא גם לשו"ע זה בטל, והרמ"א רק בא להוסיף שגם כאשר הספק הראשון לא היה בגופו, כיון שהוא מן התורה לא הוי ס"ס. או דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ולא בא הרמ"א אלא לומר שבס"ס אם יש כאן איסור כלל מותר אפילו בגופו של איסור.

ספק ספיקא במקום חזקת איסור, וכשאפשר לברר

כתב הרמ"א שאפילו אם היה לו חזקת איסור (כגון עוף שבחזקת איסור עומד, ונשבר או נשמש גפו - ספק מחיים ספק לאחר שחיטה, ואת"ל מחיים שמא לא ניקבה הריאה), יש להתיר מכח ספק ספיקא, ואע"ג דאיכא לברורי (ע"י בדיקת הריאה) אין לחוש.

ודעת הט"ז שאם הס"ס סותר את החזקה (כגון אשה שהיא בחזקת אשת איש ונולדו כמה ספיקות במיתת הבעל או בגירושה), אפילו כמה ס"ס לא יועילו להוציא מחזקת איסור, אבל אם היה חזקת איסור ונולדו כמה ספיקות להתיר מצד אחר שאינו סותר את החזקה, כגון מצד תערובות, בזה מועיל ספק ספיקא.

מדאורייתא, דשמא היא מן הכשרה ואין כאן ספק איסור כלל, ובזה מותר אפילו ידוע שהיתה בלא קליפתה בשעה שנולד בה ספק טריפות.

ו' אבל אם שתי התרנגולות הנ"ל (שאחת כשרה ואחת ספק טריפה) הטילו ביצים, כיון שאחת מהביצים ודאי אסורה אין לזה דין ספק ספיקא.

ז' הוא הדין בכל כיוצא בזה כשיש חתיכה אחת ספק מכשרה ספק מספק טריפה (כגון שיצאה מאחת מב' חנויות שאחת כשרה ואחת ספק טריפה, ואין ידוע איזה חנות יש בה ספק טריפה), אע"פ שכבר מתחילה נודע הספק יש כאן היתר של ספק ספיקא.

ח' אבל אם יש כאן לפנינו שתי חתיכות, אחת מכשרה ואחת מספק טריפה, שתיהן אסורות.

ט' אפילו אם חתיכה אחת נאבדה, אין להתיר מכח ספק ספיקא, (כיון שבודאי היה כאן ספק איסור, והוי ספק ספיקא בשני גופים ושני עניינים), ואפילו כשחתיכה אחת אבדה לגמרי מן העולם אסור, כיון שבספק הראשון אין ביטול ברוב.

י' חתיכה שפרשה מתערובת איסור – חתיכת של ספק איסור שנתערבה ברוב היתר ואינה ניכרת, ואח"כ פרשה חתיכה מהתערובת, החתיכה אסורה (דדינה נשאר כמו שהיתה בתערובת, שמא יקח מהתערובת עצמה), ואפילו אם נתערבה בחתיכה אחרת חד בחד שתיהן אסורות, אבל אם נפלה לקדירה, הקדירה מותרת אע"פ שאין בקדירה שיעור המבטל את החתיכה, כיון שהספק הראשון מותר מן התורה, ושמא אין כאן איסור כלל, (ואף שבתערובת של כמה חתיכות צריך רוב, בקדירה אין צריך, כיון שלא דנים על החתיכה עצמה אלא על הקדירה), ומשמע שהיתר זה נאמר גם כאשר אין בקדירה אפילו שיעור ביטול דאורייתא, כגון שאין בה רוב או שזה מין בשאינו מינו.

מתי שתי ספיקות נחשבים כספק אחד

להלן (דינים י"א – ט"ו) יבואר באלו אופנים שתי ספיקות נחשבים כספק אחד, כגון בגלל שהם משם אחד, או בגלל שהם לא מתהפך.

י"א שני ספיקות שהם משם אחד (כגון זינתה ספק באונס ספק ברצון, ואת"ל ברצון שמא היתה קטנה ופיתוי קטנה אונס הוא), לא חשיב ספק ספיקא.

מדאורייתא, ועוד ששני הספיקות אינם מעניין אחד (אלא אחד ספק מחמת עצמו ואחד מחמת התערובת), ואינם בגוף אחד (אלא שמא אינה אסורה ושמא זה אינו הדבר שנסתפקנו בו). ויש מתירים אם לא נודע הספק איסור קודם שנתערב, ויש לסמוך עליהם במקום הפסד מרובה וגם יש בזה צורך לסעודת מצוה, ובלבד שלא יאכל הכל יחד ויאכל שנים שנים. (ונתבאר דין זה בסעיף ט').

ב' ביצה שנמצאת בקליפתה בתרנגולת שאירע לה לאחרונה טריפות, (ויש ספק אם הטריפות היתה אחרי שנגמרה הקליפה והביצה לא נאסרה, או לפני שהיה לביצה קליפה והביצה נאסרה), הוי ספיקא דאורייתא, וממילא אם נתערבה באלף כולם אסורות, ואפילו אם נולד בתרנגולת רק ספק טריפות, ויש גם ספק האם הביצה נגמרה באיסור, אין זה ספק ספיקא, דגם כאן אין הספיקות מעניין אחד ובגוף אחד.

ג' אפילו אם הביצה הנ"ל נתערבה באלף כולם אסורות, כיון שלפני התערובת זה לא היה ספק ספיקא.

ספק ספיקא כשהוחזק איסור לפנינו

אע"פ שספק ספיקא מותר אפילו באיסור דאורייתא, יש בזה חילוקי דינים בין היכא שהוחזק איסור (אחת משתי חתיכות ואחת אסורה), שזה חמור יותר, להיכא שלא הוחזק איסור (חתיכה אחת שיש ספק אם היא באה מאיסור) שזה קל יותר. וכמבואר להלן (דינים ד' – ט').

ד' ה' דין הביצה הנ"ל נאמר רק באופן שהביצה באה בודאי מספק טריפה, או שיש ספק אם היא באה מודאי טריפה (ויש ג"כ ספק אם היתה בקליפתה קודם שנטרפה), שבזה הביצה אסורה אף אם ב' התרנגולות התערבו, ואפילו אם התערבו לפני שנולד הספק, אבל אם יש בחצר ב' תרנגולות (וא"צ שיהיו ג'), ולאחת מהם יש רק ספק טריפות, ואין ידוע איזו מהם ספק טריפה (דאל"כ שתי התרנגולות אסורות מדאורייתא מספק. ורעק"א כתב בשם הפר"ח שדווקא בלא נתערבו התרנגולות מתחילה הוי ס"ס, דלגבי הביצה באים שתי ספיקות יחד, אבל בנתערבו מתחילה חד בחד הוי שניהם כגוף האיסור ואין כאן ספק שמא הביצה באה מהכשרה), ונמצאה ביצה אחת בחצר, הביצה מותרת מדין ספק ספיקא אפילו בלי תערובות כלל, דשמא התרנגולת המסופקת לא הטילה, ואת"ל הטילה שמא אינה טריפה, וב' הספיקות אינם מעניין אחד ובגוף אחד, והספק הראשון אינו אסור

דאורייתא, או כשיש חזקת איסור), וצריך ספק ספיקא בשביל להתיר כמו באיסור דאורייתא, וכדלהלן (ט"ז – כ"ד).

ט"ז ספק ספיקא בדבר שהוא מותר מדאורייתא ואסור מדרבנן, (כגון ספק אם נמלחו דגים טמאים עם טהורים, ואף אם נמלחו שמא אין בהם שומן שאז הם אסורים רק מדרבנן), מותר, כיון שיש ספק אם יש כאן איסור דרבנן, וספק דרבנן לקולא.

י"ז דבר שנאסר מדרבנן גזירה אטו דבר אחר, ולא בגלל חשש דאורייתא, כגון ביצת נבילה, אם יש ספק אם זה ביצת נבילה מותר, דבספיקא לא גזרו, ו(משמע ש)אפילו בנודע האיסור דרבנן קודם שנולד הספק מותר.

י"ח איסור דרבנן שאסורו רבנן מצד חשש שמא יש כאן איסור דאורייתא, (כגון גבינות עכו"ם שאסורם חכמים מחשש שנתערב בהם דבר טמא שאז זה אסור מדאורייתא, והיינו בחשש אמיתי, לאפוקי בשר שנתעלם מן העין שהחשש אינו אלא חומרא בעלמא, ובזה אם יש רוב כנגד הבשר שנתעלם מותר, אבל אם נתערב חד בחד אסור), אע"פ שאסורו רק מצד ספק איסור דאורייתא, ומדאורייתא מותר מטעם רוב, מ"מ אחר שרבנן אסורו, עשאוהו כודאי איסור, והרי הוא נחשב כגופו של איסור ולא כספק איסור, ואם נתערב בחתיכות אחרות והוא דבר חשוב אינו בטל, ואין להתירו מטעם ס"ס, ורק כשיש ספק נוסף הוא מותר, (ולכן גבינות של עכו"ם אין להתירם בתערובת מצד ספק שמא לא נתערב בגבינה בהם דבר טמא, ואם נתערב שמא זה אינו גבינת האיסור), ומ"מ בזה כיון שזה איסור דרבנן א"צ ששני הספיקות יהיו בגוף אחד. ואם יש ספק אם דבר זה נאסר מדרבנן או לא (כגון גבינה ספק של עכו"ם ספק של ישראל), אין להתיר מצד ספק דרבנן לקולא, דכיון שיש בזה חשש דאורייתא עשאוהו רבנן כודאי איסור דאורייתא.

י"ט איסור דאורייתא שנפל לאחת משתי קדירות, ויש בכל קדירה רוב כנגד האיסור באופן שגם הקדירה שהחתיכה נפלה לתוכה מותרת מדאורייתא ואסורה רק מדרבנן, כיון שיש כאן שתי קדירות ויש ספק לאיזה קדירה זה נפל, ואפשר שבקדירה זו אין איסור כלל, ספיקא דרבנן לקולא.

דבר שיש לו מתירין אין אומרים בו ספק דרבנן לקולא.

כ' ספק דרבנן שיש בו חזקת איסור, אין אומרים בו ספק דרבנן לקולא, אפילו בדין דרבנן שאין לו עיקר מן התורה,

י"ב אמנם אם הספק הראשון מתיר יותר מהספק האחרון, (כגון כלי ספק בן יומו, ואת"ל שהוא בן יומו ספק אם השתמשו בה בדבר הפוגם בתבשיל זה שאנו דנים עליו עכשיו, שלפי הספק הראשון מותר כל תבשיל שהשתמשו בכלי, ולפי הספק השני לא), זה נחשב ספק ספיקא.

י"ג ספק ספיקא שאינו מתהפך אינו נחשב ספק ספיקא. (וכגון בנמצא הסכין פגום לאחר שחיטה, ושמא נפגם בעצם המפרקת, ושמא נפגם במיעוט האחרון של הסימן, שאם נתחיל בספק השני לפי הצד שהוא נפגם במיעוט הראשון זה ודאי טריפה, דמיד יש לומר שמא בעור נפגם, וגרע טפי משם אונס חד הוא הנ"ל).

י"ד וכן ספק ספיקא שאינו מתהפך בגלל שלפי צד ההיתר בספק השני לא שייך הספק הראשון, לא חשיב ספק ספיקא, וכגון אם נמצאה לאחר השחיטה עצם שבורה למעלה מהארכובה, ואין עור ובשר חופין את רובו, ואינו ידוע אם נעשה קודם שחיטה או לאחר שחיטה, ואף אם נעשה קודם שחיטה שמא לא יצא לחוץ עד לאחר השחיטה, אין זה ספק ספיקא, כיון שזה לא מתהפך, דאם זה נעשה לאחר שחיטה אין נ"מ אם זה יצא לחוץ או לא.

ט"ו אמנם כל זה (שס"ס שאינו מתהפך לא מתיר) נאמר דווקא כשאין סיבה להתחיל דווקא מהספק הראשון, וממילא מתחילים בספק השני ושוב לא שייך להסתפק בספק הראשון, אבל במקום שהספק השני בנוי על צד האיסור בספק הראשון ולולא זה אין כלל איסור, חשיב ספק ספיקא, (וכגון שנמצאה צפורן בגבו של שור, ויש ספק אם נכנס לשם ארי ודרס, וגם אם נכנס שמא נתחכך בכותל ומשם באה לו הצפורן, אע"פ שהס"ס לא מתהפך מותר, דאין להתחיל לדון אם הצפורן באה מהארי לגבו או מהקיר, לפני שנדון אם הארי נכנס).

ספק דרבנן לקולא

מבואר בגמרא (ביצה ג:) שספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא. ונחלקו הפוסקים אם דין ספק דאורייתא לחומרא הוא מדרבנן (רמב"ם), או שזה מדאורייתא (רשב"א ועוד ראשונים), ורוב הפוסקים (כהש"ך לקמן דין כ"ה) נקטו שזה אסור מדאורייתא.

וכיון שספק דרבנן לקולא, לכאורה באיסור דרבנן מספיק ספק אחד בשביל להתיר, אמנם יש אופנים שבהם לא נאמר ספק דרבנן לקולא (כגון היכא שהדין דרבנן הוא לחשוש לאיסור

החזקה לא מכריעה את הכרעת הס"ס (ס"ס אם הבהמה טריפה ויש חזקה שמתחילה לא היתה שחוטה כנ"ל).

כ"ז ספק ספיקא שהספק הראשון יש שם חזקת איסור, אין להתירו בגלל ספק ספיקא, כיון שהספק שיש בו חזקת איסור אינו נחשב ספק וא"כ אין כאן אלא ספק אחד.

כ"ח אבל אם יש כאן שלש ספיקות מותר, שהרי אפילו ודאי איסור תורה מותר במקום ס"ס.

כ"ט והא דבשני ספיקות אסור במקום חזקת איסור, היינו דוקא בחזקת איסור ממש, וכן היכא שיש ספק בשחיטה יש כאן חזקת איסור כנגד צד היתר השחיטה, דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, אבל ס"ס גמור, כגון דרוסה, או בספק אם נשבר הגף, מותר במקום ס"ס, דאע"ג דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת, לענין דרוסה ושבירת הגף אין חזקת איסור לאסור מטעם זה, (ואדרבה כל בהמה בחזקת שאינה דרוסה), וכן כל כיוצא בזה.

ל' ולכן בהמה שאירע ספק בשחיטתה, ונתערב חד בחד, ואח"כ נמצאה חתיכה ויש ספק מאיזה מהבהמות היא, אע"פ שבעלמא זה נחשב ס"ס (כמו שנתבאר בדין ז') הכא כיון שיש חזקת איסור אסור.

ל"א וגם אם חתיכה זו נתערבה אח"כ, אינה בטילה אם היא חשובה, וכמו שנתבאר בדין ג' דכל היכא דלא חשיב ס"ס אינו בטל בתערובת.

ל"ב אמנם אם יש בחתיכה זו שלש ספיקות מותר (וכנ"ל בדין כ"ח), וכגון חתיכה שיש ספק אם היא באה מבהמה כשרה, או מבהמה שיש ס"ס על שחיטתה (ספק פגימה, ואת"ל שזה פגימה שמא לאחר שחיטה נפגם), מותרת. (ועיין לעיל (פסקי ההלכה בסעיף ט') שנתבאר שהט"ז אוסר גם בשלש ספיקות).

מתי אין הדבר נחשב ספק

ל"ג לא מיקרי ספק או ס"ס אלא כשהאיסור וההיתר שוים, אבל אם יש לתלות באיסור יותר מבהיתר, וכן אם האיסור שכיח יותר מההיתר, אין זה ספק כלל. וע"ע בסימן נ'.

ל"ד ספק בחסרון חכמה אינו נחשב ספק כלל, לא לענין ספק אחד, ולא לענין ס"ס. וכמש"נ בסימן נ"ג וסימן נ"ה.

(בגמרא (עירובין ל"ה ל"ו) יש ב' תירוצים מתי דין זה נאמר, לתירוצ' קמא בדבר שאין לו עיקר מדאורייתא מותר, ולתירוצ' בתרא רבי יוסי מחמיר גם בזה, והלכה כתירוצ' בתרא וכרבי יוסי).

כ"א איסור דרבנן שנתערב חד בחד, ואח"כ נאבד אחד מהם ולא נודע איזה הוא, לא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא, ואסור אפילו בדבר שאינו חשוב, דכיון שהוחזק איסור בב' חתיכות אלו, חשיב כחזקת איסור.

כ"ב אבל אם נתערב איסור דרבנן חד בתרי, וזה לא דבר חשוב, במינו בטל ברוב (אפילו באיסור תורה), ושלא במינו (זה איסור דרבנן), אם אין בזה הפסד כ"כ צריך שישים, ואם יש הפסד בטל ברוב, וכן כשאין הפסד וחתיכה אחת נאבדה בטל ברוב אע"פ שהחתיכה שנאבדה בעולם, כיון שזה תרי דרבנן, שהרי זה איסור דרבנן (ואף כשיבשלם אין כאן איסור דאורייתא), ועוד דמדאורייתא יש כאן ביטול ברוב.

כ"ג אבל אם האיסור דרבנן שנתערב הוא דבר חשוב, אפילו אם נתערב באלף אינו בטל, כמו באיסור דאורייתא, ואפילו אם נאבד אחד מהם אסור.

כ"ד איסור דרבנן שנתערב חד בחד, ואח"כ אחת מהחתיכות התערבה בחתיכות אחרות ויש רוב כנגדה, אין להתיר מצד ס"ס, דחד בחד אינו נחשב כספק אלא כחזקת איסור, וגם מבואר שחד בחד נחשב כגופו של איסור, והוי כאיסור דרבנן שאינו מתבטל בתערובת.

כ"ה וכן ספק איסור דאורייתא שנתערב חד בחד חשיב כגופו של איסור, וממילא אם נתערב אחד מהם ברוב אינו בטל מטעם ס"ס, (וכתב הרשב"א שספק דאורייתא אסור מן התורה כודאי).

כ"ז כל הדינים שנתבארו לעיל בספק איסור תורה שזה אסור, היינו אפילו בהפסד מרובה, ואפילו אינו רוצה לאכול הכל יחד.

ספק ספיקא במקום חזקת איסור

דעת הש"ך (כדלהלן דינים כ"ז – ל"ב) שבמקום שיש חזקת איסור לא נאמר ההיתר של ספק ספיקא, דכאשר יש חזקת איסור אין זה נחשב לספק כלל, וצריך עוד שתי ספיקות בשביל להתיר, (ולט"ז גם הרבה ספיקות לא מועילים להתיר), אמנם זה נאמר כאשר החזקה מכחישה את הכרעת הס"ס (ספק בשחיטה מול 'בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת'), ולא כאשר

כתב הרא"ש שאם נתערב כבש טריפה עם כשרים, אם נאכל אחד מהכבשים הותרו כולם, אמנם אסור לאכול מכבש אחד מהם לבדו, ורק משני כבשים בתערובת מותר, וכל מה שנחתך מן הכבשים לחתיכות דקות שאין כל חתיכה ראויה להתכבד, בין קודם שנולד הספק בין לאחר שנולד הספק, הכל מותר, והביא ראיה לדבר.

עוד כתב הרא"ש שחתיכה הראויה להתכבד שפירשה מן התערובת אסורה, ולא אמרין כל דפריש מרובא פריש כדאמרין בגמרא (זבחים ע"ג:) ונכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש, ומשני שמא יקח מן הקבוע. והא דאמרין (חולין צ"ה.) גבי ט' חנויות ובנמצא הלך אחר הרוב, שאני התם שהנבילה נמכרת במקום קביעותה וליכא למיחש שמא יקח מן הקבוע, ועוד כיון שפירש בפנינו לא אמרין כל דפריש מרובא פריש, (וזה הטעם בהא דאיתא בגמרא (פסחים ט:) ט' צבורים מצה ואחד חמץ ואתא עכבר ושקל כל קבוע כמחצה על מחצה, דהתם מיירי בפירש בפנינו, שנולד הספק במקום הקביעות), אבל מה שפירש שלא בפנינו מותר כדאיתא בגמרא חולין הנ"ל, ונראה שמה שלקחו מן הבשר קודם שנולד הספק, אפילו חתיכה הראויה להתכבד מותרת, דתלין דמרובא פריש דלא אשכחן דאסר תלמודא משום גזירה שמא יקח מן הקבוע קודם שנולד הספק.

כתב בתשובות להרמב"ן על מקרה ששלשה כבשים נשחטו במקולין והכשירים הטבח, והעלום הגויים למגדל, ולא נשאר אצל היהודים אלא שלש הריאות ומקצת הכבש השלישי, ואח"כ נמצאת סירכא באחת מהריאות, אם נתערבו הג' כבשים תחילה קודם פרישתם נראה שהם בטלים, ואין לנו לאסור מדין חתיכה הראויה להתכבד, דבהמה שלימה אינה נקראת ראויה להתכבד, ואין לגזור שמא יקח מן הקבוע, דכיון שנתבטלו לא שייך למימר הכי, ודוקא שפירש מקצת הכבש השלישי קודם שנודע הטריפות במקומו, דאמרין כל דפריש מרובא פריש, אבל אסור ליקח אחר שנודע האיסור, כפי שאסור לקנות מהחנויות בט' חנויות, ועדיין יש להתיר אם נתערבו יחד אחר שפירשו רובן, כדאמרין זבחים ע"ד. , אמנם כאן שנשארה רק חתיכה אחת או כבש אחד אין להתיר, דהא איתא התם לא התיר רבי אליעזר אלא שנים שנים אבל חד חד לא, אמנם אם לקח מן המקולין מקצת הכבש הנשאר ונתערב ברוב של היתר, הכל מותר, ואם לא

ל"ה במקום שיש ס"ס ואיכא לברורי ע"י בדיקה, הרמ"א כתב שא"צ לבדוק, ומקורו מהתרומת הדשן, (וכן מבואר מדברי ספר התרומה והסמ"ג שמתירים רואה מחמת תשמיש מטעם ס"ס בלא בדיקת שפופרת, והביאם הבית יוסף, וכ"כ המרדכי בשם ר"י), והרשב"א כתב שצריך לבדוק, ועל כן היכא שאפשר לבדוק כגון שהוא לפנינו ואין הפסד בדבר, יש לבדוק, אבל בלאו הכי אין להחמיר.

ל"ו האם דנים ס"ס מעצמינו – כיון שדיני ס"ס עמוקים ורחבים מני ים, ולא נתבאר בצורה יסודית ומסודרת בדברי הראשונים והאחרונים, ויש הרבה מקרים החלוקים זה מזה בדיניהם, אפילו כאשר ההפרש במקרה הוא קטן מאד, על כן אין להתיר אלא בדברים המפורשים או הדומים להם ממש, ולא לדמות מילתא למילתא, אא"כ יש בלאו הכי צדדים להתיר, וגם באלו אין להקל רק אחרי רוב העיון.

סעיף י'

בהמות הרבה שנשחטו ביום אחד, ומקצתן נמצאו טריפות והוצאו מכלל הכשרות, והריאות הכשרות היו תלויות במקום אחד, ונמצא בין הריאות ריאה עם טריפות, ויש ספק שמא הבודק לא הרגיש באותה סירכא והכשירה שלא כדין ונמצאת טריפה מעורבת עם הכשרות, או שהבודק הרגיש בה וכבש זה הוצא מכלל הכבשים הכשרים אלא שבטעות הריאה נתלתה בין הריאות הכשרות, והבודק אמר שהאמת כהצד השני, כיון שהכבשים יצאו בחזקת היתר מיד הבודק אין לאוסרם מספק, כדאיתא בגמרא (חולין ט.) נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיודע במה נטרפה, וכ"ש בנדון זה דהעמד בהמות בחזקת כשרות, והעמד הבודק בחזקת צדיק שלא יצאה תקלה מתחת ידו, והעמד הקצבים בחזקת כשרות, ואפילו באיסור אשת איש אמרין ככולי תלמודא דכל ספק שנולד בה אוקמה בחזקת היתר, ועוד כיון שהבודק אומר שידע באותה סירכא ובשגגה נתערבה הריאה הטרפה בכשרות ומעולם לא היתה ערבוביא בכבשים, הוא נאמן להתיר, דעד אחד נאמן באיסורים היכא דלא איתחזק איסורא.

פסק ההלכה – ריאה טריפה שנמצאת בין ריאות כשרות, ואמר הבודק שהיה יודע באותה סירכא ואותה בהמה נלקחה מכאן ולא נתערבה בין הכשרות, הכבשים מותרים.

נתערבו כלל אלא שהעלם למגדל קודם שנתערבו, כולם אסורים, דלא שייך בהם ביטול.

סימן קי"א

מתי תולים להקל כשיש ספק להיכן נפל האיסור

מלבד דיני ביטול שלמדנו עד כה מתי איסור שהתערב בהיתר מתבטל ברוב או בשישים, או שאפילו באלף אינו בטל, יש קולא נוספת בתערובת איסור והיתר, שהוא תליה לקולא באיסורים דרבנן, היכן שיש ספק להיכן נפל האיסור, ויש אפשרות לתלות שהאיסור נפל לתוך דבר שהוא אסור בלאו הכי, וכדומה, וממילא ההיתר נשאר בהיתרו. ובסימן זה יבואר מתי נאמר דין זה.

סעיף א'

איתא בתוספתא (תרומות ו' ט"ו) ומייתי לה בגמרא (פסחים מ"ד. ויבמות פ"ב.) **שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שני סאין אחד של חולין ואחד של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו, מותרים, שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה, ואי אמרת כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר תרומה לתוך כו', אמר ליה הנח לתרומת תבלין דרבנן.** ומבואר בגמרא שדין זה נאמר כאשר האיסור שנפל הוא איסור דרבנן, או באיסור דאורייתא בשיעור האסור רק מדרבנן.

ואיתא בגמרא (יבמות שם) **ואמר ריש לקיש והוא שרבו חולין על התרומה, ורבי יוחנן אומר אף על פי שלא רבו.**

וכ"ש שאם נפלה רק חתיכה אחת, תולים שהיא נפלה לתוך האיסור ולא לתוך ההיתר, שהרי לא ראינו שנפל כלום לתוך של היתר, כדאיתא במתני' (תרומות ז' ה') **שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאי זו**

מהם נפלה, הרי אני אומר לתוך של תרומה נפלה.

וכן הדין אם לא היתה כאן אלא קדרה אחת של בשר שחוטה, ונפל לתוכה אחת משתי חתיכות שאחת של היתר ואחת של איסור, תולים שנפלה חתיכת ההיתר, כדתניא בתוספתא (תרומות ח' י"ג) **היו לפניו שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה, ונתן מאחת מהם ואינו יודע מאיזו מהם נתן, הרי אני אומר משל חולין נתן.**

פסקי ההלכה

תערובת שתי חתיכות בשתי קדירות – שתי קדירות אחת של היתר ואחת של איסור, ולפניו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, אם החתיכה היא מאיסור דרבנן, כגון שומנו של גיד (וגבינה של עכו"ם וכדומה, ואפילו איסורים שיש להם עיקר בדאורייתא. ש"ך), ונפלו אלו לתוך אלו, מותרים (דספק דרבנן לקולא. ש"ך), שאנו תולים לומר האיסור נפל לתוך האיסור וההיתר לתוך של היתר. ואפילו אם ההיתר שבקדירה אינה רבה על שלפניה, (אמנם באיסורים שאינם בטלים אפילו במשהו, אינם בטלים אלא כשיש רוב היתר. ש"ך).

תערובת חתיכה משתי חתיכות בקדירה אחת – וכן הדין אם לא היה כאן אלא קדירה אחת של בשר שחוטה, ונפל בה אחת מאלו השתי החתיכות, ואין ידוע איזו היא, אנו תולים דשל היתר נפלה, אפילו אין ההיתר רבה על האיסור. וכתב הש"ך דמיירי כאן שאותם חתיכות היה ידוע לפני שנפלו לקדירה מי של היתר ומי של איסור, דאם נתערבו חד בחד, איתחזק איסורא, ודנים את שתי החתיכות כגופו של איסור, ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא, אבל היכא שנפלו לשתי קדירות מותר אפילו בנתערבו. וכתב הפתחי תשובה שהפר"ח מתיר אפילו כשהחתיכות נתערבו, ובשער המלך כתב שאם שתי החתיכות שנתערבו לפניו ונפלה אחת מהם לתוך קדירה של היתר תלינן לקולא, אבל אם נאבדה חתיכה אחת לא תלינן לקולא, כיון דאיתחזק איסורא.

תערובת חתיכה משתי חתיכות באחת משתי קדירות – וכן אם לא היה כאן אלא חתיכה אחת מאיסור דרבנן, ויש שתי קדירות, אחת של היתר ואחת של איסור, ואין ידוע לאיזו נפלה, גם בזו תולים להקל. וכתב הש"ך

במה דברים אמורים שתולים בכל אלו להקל אפילו אין ההיתר רבה על האיסור, כשאין האיסור גם כן רבה על ההיתר, אבל אם האיסור רבה על ההיתר אין תולים להקל.

וכתב הט"ז דמייירי ששמע מאדם אחר מה היה יותר, האיסור או ההיתר, אבל אינו יודע כמה היה בקדירה לפני התערובת, דאם היה יודע יבדוק אם נתרבה השיעור שהיה בקדירה. ובדרישה מפרש דמייירי בשתי חתיכות ביבש, ויודע שיעור האיסור ולא שיעור ההיתר, ועכשיו מוצא ב' חתיכות אחת גדולה ואחת קטנה וידוע לו שעכ"פ אין הקטנה של איסור, ואינו יודע אם הגדולה היא של איסור וממילא יש בה רוב על ההיתר, או שגם הגדולה היא של היתר והאיסור נפל לקדירת האיסור. והש"ך כתב דמייירי שקדם וסילק את האיסור.

כתב הש"ך שכלשון הטור מבואר שהדין של סעיף זה נאמר בכל המקרים של סעיף א', ודעת הש"ך עצמו שבב' חתיכות וקדירה אחת, שאין ודאות שהאיסור נפל, מותר אפילו אם האיסור רבה על ההיתר, וכתב הש"ך שכך מבואר ברשב"א, והטור לא ראה את דברי הרשב"א. וכתבו הט"ז (ס"א) והש"ך שדעת הרא"ה שאפילו בב' קדירות מותר אף כשהאיסור רבה על ההיתר, דספיקא דרבנן לקולא.

סעיף ג'

תלית שאני אומר באיסורים דאורייתא

עיין בסעיף א' מקור הדין דלא אמרינן 'שאני אומר' אלא באיסורים דרבנן.

פסק ההלכה - היה האיסור של תורה, אין תולים להקל לומר לתוך האיסור נפל, עד שיהא ההיתר רבה על האיסור (והיינו במין במינו דווקא, דסגי ברוב. ש"ך), כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה.

סעיף ד'

תלית שאני אומר באיסור דאורייתא בשיעור דרבנן

עיין בסעיף א' מקור הדין שגם באיסור דאורייתא בשיעור האסור רק מדרבנן, תולים להקל ולומר 'שאני אומר'. ונ"מ במין במינו שמדאורייתא הוא בטל ברוב ורבנן הצריכו

שדין זה הוא גם בחתיכה הראויה להתכבד, כיון שמדאורייתא גם חתיכה הראויה להתכבד בטילה, והיינו בשתי קדירות, או בב' חתיכות וקדירה אחת אפילו אין כאן חד בחד.

וכתב הט"ז שמה שנתבאר שאיסור דאורייתא בשיעור דרבנן ג"כ תולים בו לקולא, אינו סותר למה שנתבאר בסמ"ס ס"ו סעיף ד' שדנים אותו כודאי דאורייתא, דכל דאיכא לומר שאני אומר וכו' קיל טפי.

וכתב בשמן רוקח שגם **אם קדירה אחת אסורה רק מספק**, תולים לקולא, וכגון בג' קדרות של היתר שנפל איסור דרבנן לאחד מב' קדירות מהם, ובקדירה שלישית עדיין לא היה שום ספק, ואח"כ נפל איסור דרבנן לאחת מהקדרות ונולד לנו ספק בקדירה שלישית ועל אחד מהראשונות, דהב' קדרות הראשונות ודאי אסורות (כדלקמן סעיף ה') והקדירה השלישית מותרת, דתולים שהאיסור נפל לאחת משתי הקדירות המסופקות, אמנם אם לא נודע הספק הראשון עד שנולד הספק השני צריך להתיר בבדבר, ובהפסד מרובה יש להקל, ואולי בכהאי גוונא (שלא נודע מתחילה) אם אחת מהקדירות הראשונות אין בה ספק בפעם השניה מותרת, אך לא מלאו ליבו להתיר בזה. פתחי תשובה.

סעיף ב'

מה הדין כשהאיסור הוא יותר מההיתר

איתא בגמרא (יבמות שם) **וסבר רבי יוחנן בדרבנן לא**

בעינן רבייה, והתניא מקוה שיש בו מ' סאה

מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, ואמר רבי

יוחנן עד רובו, מאי לאו דנשתייר רובו, לא

דלא נשקול רובו, ואי בעית אימא שאני הכא

דאיכא למימר שאני אומר (-שכין שאינו ודאי שנפלה

לתוך חולין, שאני אומר לתוך תרומה נפלה, להכי תולים להקל אפילו

בלא רבו חולין על התרומה). ומבואר מדברי הגמרא (שבמקוה

מותר רק במוחצה ולא ברוב) שלרבי יוחנן אע"פ שא"צ

שהחולין יהיו יותר מהתרומה, בעינן שיהיו לכל הפחות

כמו התרומה ולא פחות.

פסקי ההלכה

בזה אחר זה, אפילו לא היו שם מאה כולם מותרות, דכל בדרבנן תולין להקל דומיא דשני שבילין (נדה ס.). והרשב"א חולק, דס"ל דאם איתא ה"ל לפרושי התם בחביות של אדם אחד או שבאו לישאל בבת אחת וכדרך שפירשו בשני שבילים, ועוד דאדרבה בתוספתא דתרומות (ו' י"א) משמע בהיפך, ולכן כתב הרשב"א שאין אומרים שאני אומר אלא במקום שא"צ לבטל כלל, שאם נפלה תרומה לתוך תרומה אין צריך לדין ביטול, אלא תולים שקופות החולין והתרומה נשארו כמות שהיו, שתולין שתרומה לתוך תרומה נפלה משום שיש היתר לשתייה, אבל כשאין היתר לשתייה אלא בביטול לא, והטור פסק כהרשב"א.

עוד כתב הרשב"א שאם היו שתי קדרות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן, אם יש באחת מהן כדי להעלות האיסור, ובשנייה אין שיעור להעלות, גם בזה תולין להקל ואומרים לזו שיש בה שיעור כדי לבטל נפל, דאף כאן ע"י התליה אנו משאירים את ב' הקופות בהתירם, ותניא בתוספתא (תרומות ו' י"א) בזו ק' ובזו אין ק' הריני אומר לתוך ק' נפלה.

פסקי ההלכה

היו כאן שתי קדרות של היתר, ולפניהם שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו, אם אין באף אחת כדי לבטל את האיסור שתיהן אסורות, אפילו באיסור דרבנן, (כיון שאין עדיפות לתלות את האיסור בקדירה אחת יותר מבשניה, ואפילו כשבקדירה אחת יש יותר מבשניה, ודלא כהאיסור והיתר שאוסר בכהאי גוונא רק את הקטנה. ש"ך), אבל אם יש באחת מהן לבטל האיסור, שתיהן מותרות, (והיינו דווקא באיסור דרבנן. ש"ך).

וכתב הט"ז שאם יש בשתי הקדירות בכדי לבטל את האיסור, שתיהן אסורות, ומבואר בטור דהיינו אפילו כששתי הקדירות הם של אדם אחד. ואף שנתבאר בסעיף ז' ששתי קדירות של אדם אחד מצטרפות לבטל את האיסור, הפרישה והב"ח מחלקים ששם יש נפילה אחת וכאן יש ב' נפילות, והט"ז והש"ך כתבו שאין חילוק בין ב' נפילות לנפילה אחת. והש"ך כתב שי"ל דמייירי הכא בכהאי גוונא שלא מועיל לצרף את ב' הקדירות, וע"ע בסעיף ז' שכתב הש"ך שרק כששתי הקדירות עומדות להתערב הם מצטרפות יחד לבטל.

שישים (כמבואר בסימן צ"ח שזו דעת רבינו תם והסכימו הפוסקים לדעתו), אם יש רוב תולים להקל. אבל אם ב' הקדירות הם ממין אחד ונפל לתוכם מין אחר, אין תולים להקל עד שיהיה בהיתר שישים כגד האיסור, מפני שבאופן זה מדאורייתא צריך שישים, וכמש"נ בסימן צ"ח שזהו דעת רבינו תם. ויש מקילים כל זמן שאין בו כזית בכדי אכילת פרס, וכמו שנתבאר שם שזה דעת רש"י. טור ובית יוסף.

פסק ההלכה - היה ההיתר רבה על האיסור כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה, תולים להקל. כיצד, שתי קדירות אחת של בשר שחוטה ואחת של נבילה, ונפלה חתיכת נבילה לתוך אחת מהן, אם ההיתר שבקדירת ההיתר רבה קצת על חתיכת הנבילה, תולים להקל, לפי שדבר תורה מין במינו בטל ברוב (וה"ה כנתערב במינו ואינו מינו, דאמרינן סלק את שאינו מינו כאילו אינו ומינו רבה עליו ומבטלו, כמבואר בסימן צ"ח. ט"ז וש"ך), אלא שחכמים הצריכו שישים. אבל אם היו שתי הקדירות ממין אחד והאיסור ממין אחר (או כששתי הקדירות משני מינים והאיסור הוא שאינו מינו עם ההיתר. ט"ז), אין תולים להקל עד שירבה ההיתר שישים על האיסור, (ואם יש שישים מותר אפילו בחתיכה הראויה להתכבד, או בתרומה שמדרבנן צריך מאה. ט"ז. וה"ה בקדירה אחת וחתיכת האיסור היא אינו מינו עם הקדירה ואין שישים, הוי ספיקא דאורייתא דאזלינן לחומרא. ש"ך).

סעיף ה'

תליה בקדירת היתר שיש בה כדי לבטל את האיסור

איתא במתני' (תרומות ד' י') ומייתי לה בגמרא (ביצה ד.). **הדורס ליטרא קציעות** (של תרומה) **על פי הכד** (של חולין) **ואינו יודע איזו היא, רבי אליעזר אומר רואין אותן כאילו הן פרודות והתחתונות מעלות את העליונות, רבי יהושע אומר לא תעלה עד שיהיו שם מאה.** ומבואר בגמרא דמייירי בתרומה דרבנן. והקשו הראשונים דכיון דמספקא לן הוי ספיקא דרבנן ולקולא. ותירץ הרמב"ן דהתם בשהן של אדם אחד, אי נמי בשל שני בני אדם ובאו לישאל בבת אחת, אבל אם היו חביות של שני בני אדם ובאו לישאל

איתא במתני' (תרומות ד' י') ומייתי לה בגמרא (ביצה ג):
ליטרא קציעות שנדרסה על פי החבית ואין ידוע אי זו היא, רבי אליעזר אומר רואין אותן כאילו הן פרודות והתחתונות מעלות את העליונות, רבי יהושע אומר לא תעלה עד שיהיו שם מאה. וכתב הרשב"א שמבואר כאן שאם היו שתי קדרות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, ורק בשתייהן יחד יד בכדי לבטל את האיסור, שתי הקדרות מצטרפות יחד לבטל.

ואיתא בתוספתא (תרומות ו' י"א) **ב' קופות בשתי עליות, ב' מגורות בעליה אחת, הרי אלו יעלו, רבי יהודה אומר לא יעלו, רבי שמעון אומר אפילו הן בשתי עיירות מעלות זו את זו.** וקיימא לן כת"ק.

ואם שתי הקדרות הם של שני בני אדם, כתב רבינו שמשון דאין מצטרפות, והביא ראיה ממה ששנו בתוספתא זו דבב' קופות אפילו בשתי עליות יעלו, ואילו במגורות קתני שרק בעליה אחת יעלו אבל בשתי עליות לא, ומפרש בירושלמי (תרומות ד' ח') **מה בין קופות למגורות, קופות עשויות להתפנות ולהתערב יחד, אבל מגורות אין דרכן להתפנות ולהתערב יחד,** והיינו מצד שכל העשוי להתערב כמעורב דמי, וממילא היכא שהם של שני בני אדם כיון שאין דרכם להתערב אינן מצטרפות. ועוד הביא הר"ש ראיה לדין זה ממה ששנו בסיפא דאותה תוספתא בזו מאה ובזו אין מאה, אומרין לתוך מאה נפלה, ולכאורה קשה מה נ"מ בכך שיש באחד מאה, והרי אפילו כשיש בכל אחד חמישים הם מצטרפות לבטל, ובהכרח דמיירי בב' בני אדם שאז אין מצטרפות לבטל.

ודעת הרשב"א שאף של שני בני אדם מצטרפות, שהרי בליטרא קציעות מוזכר שבשחורות ולבנות יש מחלוקת אם מצטרפות, וכן בעיגולים גדולים וקטנים, ופרודות ושאינם פרודות, ולא מוזכר חילוק בין אדם אחד לשני בני אדם, ובמתניתין (תרומות ד' י"ב) קתני בסתמא שב' קופות וב' מגורות מעלות זו את זו, ולא חילקה המשנה בין אדם אחד לשני בני אדם. ויש לדחות שמה שלא פירשה המשנה פירשה הברייתא, ומיהו מה ששנו בתוספתא בזו מאה ובזו אין מאה אני אומר לתוך של מאה נפלה, מסתבר

סעיף ו'

תליה בקדירת היתר שכבר נפלה לתוכה חתיכה האוסרת

איתא בתוספתא (תרומות ו' י"ב) **נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, וידוע לאי זה מקום נפלה** (ואין שם בכדי לבטל. בית יוסף), **ואחר כך נפלה שניה ואין ידוע לאי זה מקום נפלה, הריני יכול לתלות ולומר למקום שנפלה ראשונה נפלה שניה. נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, ואח"כ נפלה שניה וידוע לאיזו מהן נפלה אין יכול לתלות ולומר למקום שנפלה השניה נפלה הראשונה.** וכתב הבית יוסף שהטעם הוא שכיון דבשעה שנפל לא נודע באיזו מהן נפל ומחמת כן נאסרו, לא נוציא שום אחת מהן מחזקתה בשביל האיסור שנפל באחרונה.

פסקי ההלכה

היו כאן שתי קדרות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן, וידוע לאיזו נפל וחזר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, אני אומר למקום איסור הראשון נפל גם השני. וכתב הרמ"א דמיירי שבנפילה הראשונה לא היה שישים כדי לבטל את האיסור, דאם היה שישים הוי כלא נפל שם איסור כלל.

וכתב הט"ז שאף שכבר נתבאר בסעיף א' שבשתי קדרות אחת של היתר ואחת של איסור תלינן לקולא, כאן קמ"ל שאע"פ שמדאורייתא בטל ברוב, תולים להקל, כיון שמדרבנן קדירה זו אסורה.

עוד כתב הט"ז שדעת הב"ח שמדין זה עד סוף הסימן אין לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, ודעת הט"ז והש"ך שרק באיסור דרבנן מותר, דכל הקולא של 'שאני אומר' היא רק באיסורים דרבנן.

נפל איסור לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו נפל, ואחר כך נפל איסור לתוך אחת מהן וידוע לאיזו נפל, שתיהן אסורות.

סעיף ז'

צירוף ב' קדרות לשיעור ביטול

על הרשב"א וסובר שכל מקום שאין שישים, בין במין בשאינו מינו שיש טעם, בין במין במינו שחכמים אסרו כיון שזה ראוי לתת טעם, ורק בערלה ותרומה כשיש שישים או ביבש ביבש שאין טעם לא מקילים אפילו באיסור דרבנן.

וכתב הט"ז שלשו"ע זה מותר גם אם לא נתערבו, כיון שמדאורייתא זה בטל ברוב ורק מדרבנן צריך שישים, וכיון ששתי הקדירות בכלל הספק הן מצטרפות, וכל אחת בפני עצמה מותרת, שכיון שהן עתידות להתערב חשבינן כאילו נתערבו.

עוד כתב הט"ז שהב"ח כתב שההיתר כאן אינו אלא להסוברים שאין אומרים חתיכה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב, אבל לדידן דקיימא לן שאומרים חתיכה נעשית נבילה בכלל האיסורים, אסור, דגם אם יתערבו יחד הרי נאמר חתיכה נעשית נבילה. והט"ז חולק וסובר שכאן מותר אפילו אם בכח האיסורים אומרים חתיכה נעשית נבילה, דכיון שנכנסין שניהם בספק הוה כאילו היו כבר בכלי אחד ואחר כך נפל שם, ולכן אין כאן בעיה של אין מבטלין איסור לכתחילה. והש"ך כתב דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אלא כשידוע להיכן נפל, אבל כאן שאינו ידוע להיכן נפל, א"כ כל שנכנס הכל לספק והוא עתיד להתערב רואים אותו כאלו הוא כבר מעורב קודם הנפילה, וממילא לא שייך לומר חתיכה נעשית נבילה, ואף שנתבאר לעיל (צ"ט ה') דהיא דנעשה נבילה אסור אע"פ שהצטרף היתר לפני שנודעה התערובת, שאני התם דנודע אחר כך להיכן נפל, וא"כ בשעת הנפילה לא נכנס הכל בספק, משא"כ כאן שלא נודע מעולם להיכן נפל א"כ נכנס הכל בספק.

וכתב הש"ך שדעת הב"ח דלא מיירי הרשב"א (שהוא מקור השו"ע) אלא באיסור דאורייתא, ולכן רק באדם אחד הקדירות מצטרפות, אבל באיסור דרבנן אע"פ שאין הקדירות מצטרפות, מ"מ תולים להקל כשבאו בזה אחר זה. והש"ך מוכיח מדברי הרשב"א שאפילו באיסור דרבנן אין תולים להקל בשני בני אדם שבאו בזה אחר זה, דכיון שע"כ צריך אתה לאסור אחת מהן מהיתרא, כולן אסורות, דמאי חזית דאסרת להאי דילמא איפכא. והש"ך עצמו סובר כהרמב"ן ששבאו בזה אחר זה תולים להקל, ואם קדירה אחת של איסור אפילו בבא בבת אחת תולים להקל, (ומתני' דליטרא לא פירשה שמדובר באדם אחד או בבת אחת, שם ההיתר אינו מדין תולין להקל, אלא

שאינן ראייה להעמידה דוקא בב' בני אדם, אלא הטעם שם שדבר שלא נכנס בספק מחמת האיסור כיון שגם בפני עצמו הוא מותר, אינו מתעורר להצטרף עם אחר לבטל את האיסור, ולכן צריך להגיע לתליה שזה נפל לתוך של מאה, או שבאמת שתי הקופות מצטרפות גם בחמישים ומאה, וקמ"ל שלגבי הדין שצריך להרים חתיכה אחת, צריך לעשות זאת מתוך של מאה ולא מתוך של חמישים. ומסיים הרשב"א ומ"מ צריכים אנו לחוש לדברי רבינו שמשון, שרב גדול ומובהק הוא.

פסקי ההלכה

היו כאן שתי קדירות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, ואין באחת כדי לבטל האיסור, ויש בשתייהן כדי לבטלו, שתייהן מצטרפות לבטלו. ולא עוד אלא אפילו אחת בבית ואחת בעליה, מצטרפות. והוא הדין אפילו למאה. וכתב הש"ך שאם באחת הקדירות יש כדי לבטל ובשניה אין כדי לבטל, אין הביטול מחמת הצירוף, דאותה שיש בה כדי לבטל אינה נכנסת בכלל הספק, ולפ"ז היכא שא"א לומר 'שאני אומר', כגון שהוא איסור דאורייתא, אסור, וגם בלאו הכי הרא"ה חולק על הדין ששתי קדירות מצטרפות לבטל.

במה דברים אמורים כששתיהן של אדם אחד, לפי שכל שהן של אדם אחד עתיד להתערב, אבל אם הם של שני בני אדם, אין מצטרפות. וכתב הט"ז שלפ"ז אם ב' הקדירות אסורים בתערובת, כגון שאחת של בשר ואחת של חלב, אין מצטרפים לבטל, וכ"כ הש"ך בשם הלבוש. וכתבו הט"ז והש"ך שמהרש"ל כתב שאם אינם עומדים להתערב, כגון שאחת התבשלה במתיקות והשניה בקיוהא, אינם מצטרפים.

וכתב הרמ"א שיש מחמירים שאפילו באדם אחד אין להקל. ולצורך הפסד (מרובה. ש"ך) יש להתיר באדם אחד (ובט"ז תמה שאם כל מה שנכנס בספק מצטרף להיתר, מהא דאיתא לעיל (ק"ה ט"ו) שאם לא ידוע אם נגע בכולם הכל אסור), מיהו אין לאכלו אלא לאחר שיערבנו יחד, דאז כבר נתבטל האיסור. וכתב הש"ך בשם הלבוש שהיכא ששתי הקדירות מצטרפות, לא יאכלם עד שיערבם יחד ואז נתבטל האיסור בטעמו ממש, אמנם יכול לערבם לכתחילה, ואין כאן מבטל איסור לכתחילה שהרי האיסור כבר נתבטל ע"י צירוף, וכן משמע בדרכי משה. עוד כתב הש"ך שבלי הפסד מרובה אין להקל, שהרי הרא"ה חולק

מדין צירוף, ומיירי כשבאו בבת אחת), ומסיק הש"ך
שבאיסור דרבנן מותר בבאו בזה אחר זה.

הלכות הכשרת כלים

טבילת כלים

מלבד מה שמצינו חיוב טבילה מדאורייתא באיש ואשה טמאים (זב ובעל קרי, נדה וזבה), וכן בגר המתגייר, יש חיוב טבילה בכלי אכילה שנקנו מעכו"ם, להעלותם מטומאת העכו"ם לקדושת ישראל.

התנאים שבהם הכלים צריכים טבילה - א' נקנו מנכרי. ב' כלי סעודה. ג' הם עשויים ממתכת או זכוכית וכדומה. ד' המאכל נוגע בכלי. ה' הכלים קנויים לישראל, ואינם שאולים או שכורים או בבעלות משותפת לישראל ונכרי.

כמה מדיני הטבילה - יש לטבול את כל הכלי בבת אחת, במעין או מקוה שיש בו ארבעים סאה, וצריך שלא יהא עליו דבר החוצץ, ומברכים על הטבילה.

אין להשתמש בכלי לפני הטבולתו, אמנם אם השתמש בו האוכל לא נאסר.

כלים חדשים שאין בהם בליעות של מאכלות אסורות צריכים רק טבילה, וכלים ישנים שהשתמש בהם העכו"ם בחמין או באור, צריכים גם הגעלה או ליבון, כדרך תשמישם.

דיני הגעלה וטבילה נלמדים ממה שהתורה אמרה לאחר מלחמת מדין ששם לקחו בני ישראל שלל את כלי מדין "אך את הזהב ואת הכסף את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת, כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר, אך במי נדה יתחטא, וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים". ודיני הטבילה מבוארים במשנה ובגמרא מסכת עבודה זרה דף ע"ה:

בפשטות טבילת כלי מתכות היא מדאורייתא, וטבילת כלי זכוכית היא מדרבנן.

סימן ק"כ

סעיף א'

אלו כלים צריכים טבילה, ושיעור המקוה

מקור דין טבילת כלים - איתא במתני' (ע"ז ע"ה): **הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל יטביל**. ובגמרא **תנא וכולן צריכין**

טבילה בארבעים סאה, מנהגי מילי וכו' "אך במי נדה יתחטא" מים שנדה טובלת בהן הוי אומר ארבעים סאה.

איתא בירושלמי שהטבילה היא כדי שיצאו מטומאתו של גוי לקדושתו של ישראל.

מפורש בגמרא (שם) שלא רק כלים חדשים הנקנים מן העכו"ם צריכים טבילה, אלא כ"ש שכלים ישנים צריכים טבילה, [איתא התם **הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן מטבילין והן טהורין, דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וקתונות וצלוחיות, מדיחין ומטבילין והם טהורין**].

מבואר בגמרא (שם) שרק כלים המשמשים לצרכי סעודה צריכים טבילה, **דכלי סעודה אמורים בפרשה**, דכתיב "כל דבר אשר יבא באש", ואין דרך להשתמש באש אלא בכלים של צרכי סעודה.

עוד מבואר בגמרא (שם) שאין צריך טבילה אלא לכלי מתכות, **דכלי מתכות אמורים בפרשה**, והיינו שבכלי מדין ששם נאמר דין טבילה נאמר "אך את הזהב ואת הכסף את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת".

טבילת כלי זכוכית - איתא בגמרא (שם) אמר רב אשי הני כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה (ע"י שיתכוה ויעשו מזה כלי חדש) **ככלי מתכות דמנו**. ומבואר בפוסקים שכלי זכוכית טבילתם מדרבנן, כיון שהם דומים לכלי מתכות וכנ"ל.

טבילת כלים מצופים

איתא בגמרא (שם) **קוניא** (תחילתו של חרס ומצפים אותו בציפוי מתכת), **פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר כתחילתו, וחד אמר כסופו, והלכתא כסופו** (ובע"י טבילה).

הב"ח שיש לתמוה על מנהג העולם שמשתמשים בקדירות המחופים באבר מבפנים בלא טבילה כלל.

טבילת כלים המחופים לקרקע - כתב החכמת אדם שיורות גדולות שמבשלים בהם שיכר נראה שהם צריכים טבילה, ואף שקובעים אותם ומחברים אותם לקרקע דינם ככלי, ואין להם תקנה אלא שיטבילם, או שינקוב בהם נקב גדול שיתבטל מתורת כלי ואח"כ יתקן אומן ישראל. אך אם השיכר שמבשלים בו אינו ראוי לשתייה כלל עד שמסננים אותו, אפשר שעל זה סומכים העולם שאין טובלים אותם, ומ"מ צ"ע שהרי לא גרע מסכין של שחיטה שהוא צריך טבילה (עיין בסעיף ה') כיון שראוי להשתמש בו למאכל אחר.

טבילת כלי פורצלן - בשאלת יעב"ץ כתב שכלי פורצלן אין צריכים טבילה, לפי שידוע שעשייתם מן החול ומן האדמה, וכלי מתכות אמורים בפרשה, ואף על גב דשיעי (- חלקים) טפי לית לן בה, דהא כלי זכוכית שיעי טפי מינייהו, ואי לא משום דכי נשברו יש להם תקנה להתיכם לא היו צריכים טבילה, וכלי פורצלן שנשברו אין להם תקנה.

הכנסת כל הכלי למים בבת אחת - כתב החכמת אדם שצריך להכניס את כל הכלי למים בפעם אחת, שלא ישאר ממנו חוץ למים אפילו כל שהוא, ואם הוא גדול ואינו יכול לטובלו כולו כאחד אסור לטבול לחצאין, דומיא דטבילת נדה, ואינו דומה להגעלה, שההגעלה באה להפליט האיסור וכיון שהגעיל המקצת הרי הפליט, אבל הכא משום טומאה וכיון שנשאר מקצת ממנה חוץ למים חוזרת הטומאה ומתפשטת בכל הכלי.

טבילת כלים בשלג - כתב החכמת אדם שבשעת הדחק מותר לטבול כלי זכוכית בשלג אם הוא במקום אחד, דטבילתם מדרבנן, אבל כלי מתכות שלהרבה פוסקים טבילתם מן התורה אין לטבולם בשלג.

טבילה בבאר - כתב המהרי"ל שרבותיו אסרו להטביל כלים בבאר, דכשמנקים אותם הם נפסלים בשאובים. וע"ע ברמ"א ובפ"ת סימן ר"א סעיף מ'.

כלי אחסון - כתב הכנסת הגדולה שכלים המשמשים לאחסון, דעת מהר"י זאבי שהם צריכים טבילה (וחביות גדולות שא"א להכניסם למקוה דאין תקנה כ"א על ידי הערמה לתת לעובד כוכבים במתנה ולהשאילם ממנו), ומהר"י מילידא כתב שאינם צריכים טבילה, והסכים עמו רבו, ובאיסור והתר מבואר שצריכים טבילה, אך י"ל דהיינו

וכתבו התוס' והרא"ש והסמ"ק דהני מילי במצופים מבפנים, אבל במצופים רק מבחוץ אינם צריכים טבילה, דכיון שאינו משתמש במקום המתכת לא הוי דומיא דכלי סעודה דמדיון. והמרדכי כתב בשם אבי העזרי דאף במצופה מבחוץ בעי טבילה, דלא חילקו חכמים בין מבפנים למבחוץ, ורבינו פרץ הורה להטבילם בלא ברכה. והר"ן כתב שכל שאינו מחופה מבפנים ומבחוץ א"צ טבילה, ולפיכך טובלו בלא ברכה. וכתב הסמ"ק שאם הציפוי מבפנים עשוי לנוי צריכים טבילה בלא ברכה.

שיעור מעין לטבילת כלים

דעת הסמ"ק שאע"פ שלענין טבילה מטומאה מעין מטהר בכל שהוא (ובלבד שכל הכלי בתוך המים), בכלים הלוקחים מן הנכרי אף במעין צריך ארבעים סאה, כמבואר בגמרא הנ"ל דבעינן מים שהנדה טובלת בהם דהיינו ארבעים סאה. וכ"כ התוס', וכ"כ הרשב"א בשם רבינו תם.

וכתב הטור 'ולא נהירא, דאין להחמיר בטבילה זו מבטבילת טומאה, דלא ידעינן להך אלא ממנה'. והיינו שאין להחמיר בטבילת כלים יותר מטבילת נדה. והקשה הבית יוסף שהרי שיטת ר"י שנדה ג"כ צריכה ארבעים סאה גם במעין, והטור בסימן ר"א כתב שלדבריו הסכים הרא"ש. והט"ז מיישב דבאמת מדכתיב "וטהר" אין ראיה דבעינן טבילה במים, והא דכתיב "אך במי נדה יתחטא" פשוטו דקרא קאי על מי חטאת כמו שפירש רש"י בחומש, והמקור ש"וטהר" זה ע"י מים הוא מדכתיב בכלים טמאים "במים יובא וטהר", ומכאן דהא דכתיב "במי נדה" על מי טבילת נדה, וקמ"ל דלא סגי פחות ממי' סאה כנדה, וכיון שאין אנו יודעים שטהרת כלי נכרים במים אלא מטבילת כלים טמאים, לא מחמירים בהם יותר מהם לענין מעיין אלא במאי דגלי רחמנא לענין מקוה שתהיה כנדה.

פסקי ההלכה

הקונה מהעובד כוכבים כלי סעודה של מתכת או של זכוכית, או כלים (של חרס וכדומה. ש"ך) המצופים באבר (או בזכוכית. שך בשם איסור והתר) מבפנים, אף על פי שהם חדשים צריך להטבילם במקוה או מעיין של ארבעים סאה.

וכתב הרמ"א שיש אומרים שכלים המצופים באבר אפילו בפנים, יטבול בלא ברכה (דהציפוי פנים אינו אלא לנוי. ט"ז. ופליג אסברא ראשונה. ש"ך), וכן נוהגים. וכתב הש"ך שיש להטבילם עם כלי אחר בברכה. עוד כתב הש"ך שבמרדכי כתב בשם אבי העזרי דאפילו אינו מצופה אלא מבחוץ באבר יטבולנו בלא ברכה, ומביאו הב"י והד"מ. וכתב

והלכה רווחת היא דמשקה טופח כדי להטפוח מועיל לחבר למקוה כשירה כדאיתא בגמרא (גיטין ט"ז), והרא"ש מיקל וס"ל דלא אמרינן שכובדו של כלי מפסיק ומבטל את החיבור של המים תלושים למקוה, ומ"מ כיון שהמדרכי אוסר יש להחמיר, אבל בדיבוק בינוני מהני אף להמדרכי, וע"כ מי שרוצה להטביל כלי ילחלח ידיו אפי' במים תלושים ויאחז הכלי דיבוק בינוני ויטבילו, והרוצה להטביל כלי מלא מים תלושים בדלי תלוש מן המים ולשומן במים עם הכלי, אז צריך שיהפכנו על שוליו, כי אדם יכול להרפות ידיו, אבל הכלי כשהוא מלא מים הוא כבד ולא הוי חיבור. ובש"ך כתב שהכא בעינן דווקא מי מקוה כדי שלא יהיה חציצה.

סעיף ג'

ברכת הטבילה

כתב המרדכי בשם הרשב"ם שאין לברך כשטובל כלים, ויש מברכים 'על טבילת כלים', ויש מברכין 'על טבילת כלי מתכות', שלא יהא במשמעו שאר כלים שאין חייבין בטבילה, והקשה הט"ז שא"כ יברך 'על כלי מתכות של סעודה' שלא יהא במשמעו כלים שאינם של סעודה, אלא ע"כ שא"צ להזכיר בברכה כל פרטי פירושי המצות, ולא דמי לברכת נר של חנוכה שמזכירים חנוכה בברכה, דהתם עיקר המצוה היא של חנוכה, כמו הכא בכלים.

פסק ההלכה – יברך על טבילת כלי, ואם הם שנים או יותר מברך על טבילת כלים. שו"ע וט"ז. והש"ך הביא שיש פוסקים לברך על טבילת כלי מתכות, וכן דעת הב"ח, וכ"כ האיסור והתר. ורעק"א מסתפק היכא שלא בירך קודם הטבילה אם יכול לברך אח"כ.

סעיף ד'

טבילת כלים שאינם נוגעים במאכל – טריפיד"ש ששופתים עליהם קדירות ולא נותנים עליהם את המאכל עצמו אינם טעונות טבילה, אבל פדיליא"ש טעונות טבילה מפני שנותנים עליהם את המאכל עצמו.

סעיף ה'

טבילת סכין של שחיטה וכדומה

דווקא בכלי מתכות דלכו"ע צריכים טבילה, אבל בחרס מצופה באבר שיש מחלוקת אי צריך טבילה, יש להקל בחביות גדולות שלא לטובלם, ולפ"ז המצופות במתכת מבפנים ומבחוץ דהוי כמתכת גמורה צריך טבילה. רבי עקיבא איגר.

סעיף ב'

זהירות מחציצה בטבילת כלים

כפי שמצינו דיני חציצה בטבילת אדם, כך בטבילת כלים צריך להזהר שלא יהא דבר החוצץ בין הכלי למים, וכדלהלן.

צריך שיהא הכלי רפוי בידו בשעת טבילה, שאם מהדקו בידו הוי חציצה. ואם לחלח ידו תחילה אין לחוש. שו"ע. (וע"ע פרטי דיני חציצה בטבילת כלים בסיומן ר"ב).

וכתב הש"ך דצ"ע שהבית יוסף והאחרונים לא הביאו שום שיטה שאוסרת גם ברפוי, אף שהרמב"ם כתב שאין להטביל גם ברפוי גזירה שמא לא ירפה, וכן דעת הרא"ה, וכן דעת הב"ח לגבי טבילת אדם, וצ"ע. וע"ע לקמן בדברי הט"ז. וכתב הפתחי תשובה שמשמע מהש"ך שגם בטבילת כלי לא מועיל ברפוי גזירה שמא לא ירפה, והביא שבתפארת למשה תירץ קושית הש"ך שרק בטבילת טומאה שייך גזירה, כיון שאם לא ירפה יבא לידי איסור חמור בידים, כגון שיבעל נדה או ישים בכלי תרומה טהורה ויאכלנה והיא במיתה, משא"כ הכא דאף אם ישתמש בכלי זה אח"כ לא אכל איסורא, דהא לא נאסר מה שבתוך הכלי אף אם אינו טבול, ולכך לא גזרו בזה.

כתב הרמ"א דדווקא אם לחלח ידיו תחילה במי המקוה מהני, אבל לא במים תלושים, ומקורו מהמרדכי בע"ז. והט"ז מאריך לבאר שדברי המרדכי הם רק בכלי כבד, שבזה אין המים שתחתיו נעשים חלק מהמקוה ע"י השקה, ולכן צריך שיהיו תחתיו מי מקוה, אבל בלאו הכי, כגון בכובד בינוני, או באוחז ידו בדיבוק בינוני ולא בחוזק, (ולא גוזרים שמא יאחוז בחוזק), וכדאיתא במתני' (מקואות ח')

האוחז ידו באדם ובכלים ומטבילן טמאים, ואם הדיח את ידיו במים טהורים, ר"ש אומר ירפה את ידיו כדי שיבואו בהם המים, ולשון הדיח בפשטות מיירי במים שאינם מהמקוה, ככל הדחות דעלמא, ופירש הר"ש שהטעם שמועילה הדחה הוא לפי שהמשקה שעל ידו מתחבר למי המקוה ואין כאן חציצה, וכן הביא בטור סי' קצ"ח, וכ"כ הרשב"א, ומבואר במתני' (מקואות ו') שהשקה מועילה למים פסולים אפילו בכשערה,

מקדח שמנקבים בו ברזי החביות א"צ טבילה, ודלא כמהרי"ל. ש"ך.

כלים הקבועים בתנור, ולוקחים ממים חמים שבהם ללישת עיסות, מצדד השב יעקב שא"צ טבילה כלל אף אם הם של מתכות, ואף שפעמים עושים ממים חמין שבו תה, מ"מ הולכים אחר רוב תשמישו.

טבילת כלים שמעורב בהם מתכת, ודין מעמיד לחיוב טבילה

סעיף ו'

כלי עץ שיש לו חישוקים של ברזל, המרדכי כתב בתחילה כסברת התוספות שאין צריך טבילה, וכתב הטור שאפילו למי שהולך אחר המעמיד (ר"מ שבת ט"ו:) הכא א"צ טבילה, וביאר הט"ז דשאני הכא שאין התשמיש דרך הצד של המתכת. ואח"כ כתב המרדכי שהמהר"ם מצריך טבילה, דאזלינן בתר המעמיד לענין טבילה כמו לענין טומאה.

פסק ההלכה - כלי עץ שיש לו חישוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותם, אינו טעון טבילה. שו"ע.

בש"ך כתב שמסקנת הבית יוסף (הובא בסעיף הבא) והדרכי משה שיש לטובלו בלא ברכה, או עם כלים אחרים, וכן דעת מהרי"ל והאיסור והתר. והב"ח והט"ז כתבו שכאן א"צ טבילה כלל, וכתב הט"ז שהשו"ע חזר בו ממש"כ בבית יוסף שצריך טבילה בלא ברכה.

סעיף ז'

כתב הסמ"ק שכוס העשויה מחתיכות כסף, ומעמידים אותה ע"י שמקיפים אותה מסביב בעץ, צריכה טבילה, כיון שמשתמש בשל כסף. ובטור כתב בשמו 'כוס של כסף מחובר בכלי עץ צריך טבילה, כיון שמשתמש בשל כסף, אבל מבחוץ לא, אף על גב דמעמיד, ויש מחמירים להטבילו בלא ברכה'. עכ"ל. וכתב הבית יוסף שאפשר שכוונתו שהכוס מחוברת ומוקפת מבחוץ בעץ, והיא קבועה ברגל של עץ, ובזה צריך טבילה כיון שהמשקה נוגע בכסף ולא בעץ, אבל מבחוץ לא, ויותר מסתבר שכוונת הטור 'אבל מבחוץ לא' ע"ג דמעמיד' שאם הכסף מבחוץ א"צ טבילה אף שהכסף מעמיד את העץ, כמו שנתבאר בסעיף הקודם, דהכל הולך אחר המקום שמשתמש בו המשקה ולא אחרי

דעת המרדכי שא"צ להטביל סכין של שחיטה, דלא חשיב כלי סעודה שהרי אסור לחתוך בו אפילו צונן, והבהמה צריכה בישול כדי לאוכלה.

פסקי ההלכה

סכין של שחיטה (או סכין שמפשיטים בו. רמ"א), יש מי שאומר שאינו צריך טבילה. שו"ע. וכתב הרמ"א שיש חולקים וטוב לטובלו בלא ברכה, והברזלים שמתקנים בהם המצות, אינם צריכים טבילה.

כיסוי שכופין על הפת לאפותה אין צריך טבילה, אבל כיסוי קדירה צריך טבילה. רמ"א.

וכתב הט"ז שנראה דכיון דכתב רמ"א על סכין של שחיטה שטוב לטובלו בלא ברכה, ה"ה בכלי ברזל שמתקנים בו המצות יטבילנו בלא ברכה, דחד טעמא אית בהו, (והרמ"א כתב דין זה על סכין של שחיטה, מפני שמקור הרמ"א שהוא האיסור והתר מדבר על סכין של שחיטה). והש"ך מחלק שדווקא בסכין של שחיטה החמיר הרמ"א כיון שאפשר להשתמש בהם למאכל אחר, משא"כ ברזלים. וכתב הפמ"ג שבלעכ"ן שמניחים עליהם את המצות צריכים טבילה גם להש"ך, כיון שזה ראוי לשימוש למאכל אחר. עוד כתב הפמ"ג ריב אייזין שעשאו עובד כוכבים צריך טבילה בברכה, מפני שמפוררים בו לחם וקריין, וריב אייזין שקנה ישראל בלע"ך מעובד כוכבים ומנקבו צ"ע.

עוד כתב הט"ז שבטור מזכיר מספריים בין הכלים שאין בהם צרכי סעודה, וכמבואר בגמרא (ע"ז ע"ה): דפריך רב אשי אפילו זוזי דסרבלא (מספרים שגוזזים בהם בגדי צמר) נמי, ומשני כלי סעודה אמר רחמנא. וכתב בפרישה דמספרים דנקט הטור היינו אפילו מה שגוזזים בהם ירק [לא בזמן האכילה], והב"ח כתב דלא דק, דשל ירק חשיב כלי סעודה, דהא בשו"ע (ח"מ צ"ז) חשיב ליה כלי שעושין בו אוכל נפש. והט"ז מסכים עם הפרישה, דבגמרא (ב"מ קט"ז). אמרינן דסכינא דאשכבתא נחשב כלי של אוכל נפש, ופירש רש"י שהוא סכין של קצבים שמקצבים בו בשר, וכיון שהסכין שמפשיטים בו הוא סכין של קצבים ואינו טעון טבילה, בהכרח לא כל כלי שנחשב כלי שעושים בו אוכל נפש, נחשב כלי סעודה לענין טבילה. וכן דעת הש"ך שמספרים שגוזזים בהם ירק א"צ טבילה, כיון שאינם ראויים לשימוש אחר.

כתב באיסור והתר שברזל שמתקנין בו קרעפלי"ך בפורים, או שמגדירים בו את העיסה שבעריבה, א"צ טבילה, ורק אם מסירים בו את השרוף מן הלחם כשמוציאים אותו מהתנור צריך טבילה, דכל שצריך עדיין בישול א"צ טבילה. ט"ז.

איתא בגמרא (ע"ז ע"ה): **אמר רב נחמן לא שנו אלא בלקוחין, וכמעשה שהיה** (בכלי מדין), **אבל שאולין לא**. וכתב הרשב"א דה"ה בשכורים א"צ טבילה.

כתבו התוס' והרא"ש בשם רשב"ם שישראל שלקח מן הגוי והשאילו לחבירו, אסור להשתמש בו בלא טבילה, כיון שכבר נתחייב ביד הראשון. וכתב בהגהות אשרי שאם קנאו הראשון לא לצורכי סעודה, אין השני צריך להטבילו, שהרי שאול הוא בידו.

ישראל שקנה כלי מגוי לסחורה ומכרו לישראל אחר, אף שהראשון לא נתחייב להטבילו, מ"מ כיון שהשני קנאו ולא שאלו משמע מההגהות אשרי הנ"ל שהשני חייב להטבילו, וכן דעת מהר"י בירב.

פסקי ההלכה

השואל או שוכר כלי מנכרי, אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאילו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון. ויש מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, אלא לחתוך קלפים וכיוצא בו, אין צריך להטבילו.

וכתב הרמ"א שהראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, אפילו דרך עראי, בלא טבילה, אע"פ שלקחו לצורך קלפים. והט"ז והש"ך מביאים שדעת האיסור והתר שהשואל מן הראשון צריך טבילה, (שכיון שאם הראשון היה רוצה להשתמש בו אפילו בעראי היה צריך לטובלו, נחשב שנתחייב בידו), ומסיקים שיש לטובלו בלא ברכה, או לטבול כלי אחר עימו. והביט אדם כתב שמאחר שהרמ"א לא הביא כלל דעה זו, וגם הפר"ח חולק על האיסור והתר, א"כ לצורך שבת או אורחים או סעודה גדולה שיש לחוש שישברו אם יטבילם ויהיה הפסד, או שאין פנאי, יש לסמוך להשתמש בכלי חרס מצופים ובכלי זכוכית בלא טבילה, דטבילת כלים אלו לכו"ע אינם אלא מדרבנן, ואפשר דגם האיסור והתר לא כתב כן אלא בכלי מתכות דלהרבה פוסקים הטבילה דאורייתא, וכן ראוי להחמיר בכלי מתכות דהוי ספק דאורייתא.

כתב הט"ז דה"ה בשואל מחנווני לצורך סעודה, אלא שצריך החנווני להודיע זאת למי שיקנהו אח"כ, כדי שלא יטבלנו שנית בברכה.

כתב הש"ך בשם האיסור והתר שאף אם תיקנו לצרכי סעודה, מותר להשתמש בו שלא לצורכי סעודה בלי טבילה.

המעמיד החיצוני, דלא חיישינן למעמיד כלל. ומ"ש ויש מחמירין להטבילו בלא ברכה נראה דאתרווייהו קאי, בין הוא של כסף ומעמידו של עץ, בין של עץ ומעמידו של מתכת דמספקא להו, אי נקטינן כר"מ דאמר בתר מעמיד אזלינן, או דנקטינן כדברי התוספות והרא"ש דסברי ד[לענין טבילה] לא אזלינן בתר מעמיד, ולפיכך מחמירים להטבילו בלא ברכה מספק, והכי נקטינן. והט"ז מבאר דברי הטור שדווקא אם החיצוני נראה קצת מבפנים יש מחמירים להצריכו טבילה, ואם החיצוני עץ והפנימי כסף ושם עיקר התשמיש, אין במעמיד כח לפוטרו מטבילה, ויש לטובלו בברכה.

פסק ההלכה – כוס של כסף מחובר בכלי עץ, צריך טבילה. וכתב הט"ז שהלבוש כתב שלא יברך על הטבילה, והט"ז עצמו סובר שיברך על הטבילה. והש"ך כתב שמהשו"ע משמע שיברך על הטבילה, ואף על גב דבבית יוסף פסק שבכוס של כסף ומעמידו של עץ יש לטובלו בלא ברכה, י"ל דהתם אי לאו העץ לא היה הכוס מתוקן כלל והעץ הוא מעמידו, אבל הכא מיירי שהכוס הוא כהלכתו רק שהוא מחובר בכלי עץ.

וכתב הרמ"א שריחיים של פלפלין, שבתוך העץ יש ברזל קבוע שטוחנין בו, צריך טבילה, (אמנם החלק התחתון שמקבל את התבלין וכולו עץ אינו צריך טבילה. ש"ך בשם דרכי משה בשם הגהות מיימוני). וכן משפכות של ברזל או ברזות של ברזל ושאר מתכות, כולן צריכים טבילה, (אבל משפך של עץ ויש בו שפופרת של ברזל אין צריך טבילה, אע"פ שמשתמש בו דרך הברזל, דמאחר שאינו מעמיד בטלה השפופרת למשפך וכן כל כיוצא בזה. ש"ך בשם איסור והתר). ודווקא כשעיקר הכלי הוא של מתכת, אבל אם עיקר הכלי הוא של עץ רק שמעט ברזל קבוע בו, הואיל ואפשר להשתמש בו בלא הברזל, אין צריך טבילה. אבל כלי המתוקן ביתדות של ברזל, ובלא היתדות לא היה אפשר להשתמש בו, והם מבפנים, צריך טבילה.

ריחיים שטוחנים בהם את הקפה, חייבים בטבילה, דעדיף מריחיים של פלפלין, אבל לא יברך על הטבילה כיון שהקפה טעון בישול.

סעיף ח'

טבילת כלים שאולים או שכורים

אם ידוע שאין דעת הנכרי לשקעו אצלו, דעת הט"ז שיטבלנו בלא ברכה (אלא שזה חומרא בעלמא), ודעת הש"ך שא"צ טבילה, והב"ח כתב שאסור להשתמש בו משום גניבת דעת העכו"ם, ודעת הט"ז שאין בזה איסור גניבת דעת, ודמי להפקעת הלוואתו דמותר היכא דליכא חילול השם ואינו משקר.

סעיף י'

נכרי שתיקן כלי של ישראל או איפכא

אומן נכרי שתיקן או יצר כלי לישראל, או אומן ישראל שעשה כלי לנכרי וקנאו ממנו, יש לדון לענין חיוב טבילתו בכמה דברים: א' האם דין זה תלוי במחלוקת אם 'אומן קונה בשבח כלי' או לא. ב' מה היה מצב הכלי לולא פעולת האומן (האם כל יצירת הכלי היא ע"י האומן, או שהיה בו נקב והאומן תיקנו, ואם הכלי היה מחזיק רביעית בזמן שהיה בו נקב, וכדומה). ג' מי הבעלים של המתכות שמהם הכלי נעשה או תוקן. ד' האם צריך טבילה, והאם מברכים על הטבילה או שאין מברכים (בגלל שהדבר תלוי במחלוקת).

כתב הטור 'ישראל שנתן כסף לאומן נכרי לתקן לו כלי א"צ טבילה אפי' למ"ד אומן קונה בשבח כלי כיון שלא נקרא שם הנכרי עליו. וריצב"א כתב דאפילו אם נותן לו כלי שבור לתקנו, אם לא היה מחזיק רביעית קודם לכן ותיקנו שמחזיק רביעית, צריך טבילה, דקיימא לן (שבת ט"ו:) הכל הולך אחר המעמיד. עכ"ל.

וביאר הבית יוסף שכוונת ריצב"א דלא מיבעיא בנותן לו חתיכת כסף לעשות ממנה כלי דבעי טבילה, אלא אפילו אם נותן לו כלי שבור לתקנו, אם לא היה מחזיק רביעית ותיקנו שיחזיק רביעית, צריך טבילה, דקיימא לן הכל הולך אחר המעמיד, וכלי זה אינו עומד אלא ע"י נכרי, וחשיב כשל נכרי. והבית יוסף מנסה לבאר דברי הריצב"א באופן אחר, ומסקנתו שהביאור בדברי הריצב"א כנ"ל.

והמרדכי כתב בשם ר"י שבכלי שעשה נכרי מחתיכת כסף של ישראל א"צ טבילה אף למ"ד אומן קונה בשבח כלי, ואם ניקב למטה מרביעית ולא היה מחזיק מפני הנקב ונתנו עליו חתיכת מתכת, צריך טבילה, דקיימא לן דהכל הולך אחר המעמיד, אבל אם תפרו בפתיל מתכת אין בכך כלום, שאין זה אלא חיבור החתיכות, ודליים ששואבים בהם מים והם מחושקים ברזל סביב, אם לקחם מן הנכרי אין צריך טבילה, ואע"ג דהכל הולך אחר המעמיד, הני מילי היכא דנשתמש דרך המעמיד כמו הנקב שנסתם שמשמש דרך העמדה בהם, אבל הני דליים שהמעמיד בתוכו אין צריך טבילה, ומהר"ם מרוטנברג מצריך בהם טבילה. עוד כתב

אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, צריך השני לטובלו (אע"פ שהראשון קנאו שלא לצורכי סעודה. ש"ך).

ישראל השואל כלי זכוכית מישראל חנווני, ומתנה עמו שישלם לו מה שישבר בסעודה ויחזיר לו את הנשאר, אם הוא משלם בעד הנשברים כפי הקרן של המוכר בלבד, ונותן לו דבר פסוק על שהשאיל לו, חשיב שוכר, ודינו כדין שואל שא"צ טבילה, (ולדעת הט"ז יש לטובלו בלא ברכה), אך אם משלם לו על הנשברים כאילו קנאו והמוכר מרויח, חשיב מקח, וצריך לטובלם בברכה. פתחי תשובה.

סעיף ט'

טבילת כלים ממושכנים

איתא בגמרא (ע"ז ע"ה): **איבעיא להו משכנתא מאי, אמר מר בר רב אשי אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא ואטבליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני דמאי, אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה** (ולא לפדותו עוד).

ומבואר בגמרא שאם ברור שדעתו לשקעו אצלו צריך טבילה. ולגבי הספק בגמרא, הרמב"ם פסק לקולא, ולטעמיה אזיל דס"ל שטבילת כלים אינה אלא מדברי סופרים, אבל הרשב"א כתב בשם הראב"ד דמשכנתא צריכה טבילה, והוסיף שנראה שכן העיקר. והסמ"ג כתב שגם מקצת רבותינו שבצרפת פוסקים להקל, ויש מטבילין אותו בלא ברכה, וכן כתב במרדכי.

פסקי ההלכה

משכן עובד כוכבים כלי לישראל, אם נראה בדעת העובד כוכבים שרוצה לשקעו בידו, טעון טבילה. שו"ע. ואם אח"כ הוסיף מעות לעכו"ם וקנה המשכון ממנו, צריך טבילה פעם שניה, ויברך, דאדעתא דהכי לא טבל מתחילה. ש"ך בשם איסור והתר.

אם אין ידוע אם דעת הנכרי לשקעו אצלו, יטבילנו בלא ברכה או יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו. טור ושו"ע. וכתב הרמ"א שאם לבסוף נשתקע בידו, יחזור ויטבילנו בלא ברכה. וכתב הפתחי תשובה בשם הפרי חדש שבכלי זכוכית שטבילתם מדרבנן א"צ טבילה כשאין ידוע אם דעתו לשקעו אצלו, דספק דרבנן לקולא.

פסקי ההלכה

ישראל שנתן חתיכת כסף לאומן נכרי לעשות לו ממנו כלי, אינו צריך טבילה. שו"ע. וכתב הרמ"א שיש חולקים, ויש לטובלו בלא ברכה. ודעת הב"ח שבאופן זה לכו"ע אינו צריך טבילה. וכתב הש"ך שהעיקר כדברי הבית יוסף והרמ"א שיש מחלוקת בדין זה, וממילא יש להחמיר בדאורייתא.

עוד כתב הרמ"א שאם מקצת הכסף שנעשה ממנו הכלי של נכרי, צריך טבילה, (דעת הט"ז שכוונת הרמ"א לטבילה בלא ברכה, דתליא בפלוגתא אי אזלינן בתר מעמיד. והש"ך כתב שיברך), וכן אומן ישראל שעשה כלי לנכרי וכל המתכות של נכרי, וקנאו ממנו, יטבילנו בלא ברכה, אבל אם עשאו לעצמו רק שקנה המתכות מן הנכרי, אין צריך טבילה.

עוד כתב הרמ"א שאם נתן ישראל מקצת המתכות משלו א"צ טבילה. וכתב הט"ז דאם מיירי שהכלי נעשה ע"י ישראל לעצמו פשיטא שא"צ טבילה, שהרי אפי' כשכל המתכות של נכרי א"צ טבילה, ואי מיירי בישראל שעשה כלי לנכרי וקנאו ממנו, צריך טבילה, כיון שרוב הכלי של נכרי, ואנו חוששים שלא אומרים כאן אומן קונה בשבח כלי, וזה דומה לקונה כלי מן הנכרי ויש בו נקב וישראל מתקנו בכסף ישראל וכי בשביל זה יפקע חיוב מצד הנכרי, ועוד דזה לא נחשב אפילו מעמיד כיון שרוב הכסף של הנכרי, והט"ז מסיק שדין זה שייך לעיל בדברי הרמ"א, וקמ"ל שם שני רבותות, א' שאם הנכרי נתן את כל המתכות אעפ"כ לא יברך, ואם לא נתן אלא מקצת משלו אעפ"כ צריך טבילה. והש"ך כתב דמיירי בישראל שעשה כלי עבור הנכרי וקנאו ממנו, דאפילו למ"ד שהולכים אחרי מי שהכסף שלו, היכא שמקצת הכסף של הישראל מודה דא"צ טבילה, וכתב הש"ך 'ופירוש זה עיקר', ובאופן אחר מבאר הש"ך דמיירי שהישראל עשאו לעצמו ומקצת הכלי עדיין של הנכרי בגלל שהמתכות שלו, שזה דומה לישראל ונכרי שקיבלו כלי בשותפות, שא"צ טבילה בגלל שאינו יוצא מידי טומאה בטבילה זו כיון שזה עדיין גם של הנכרי.

כתב החכמת אדם שישראל שיש לו מפעל לכלי זכוכית ויש לו פועלים נכרים, או להיפך, יש לסמוך על המקילין, ולעת הצורך מותר להשתמש בלא טבילה דהוי ספק דרבנן. וצריך להזהיר החנונים שיזהירו את הקונים זכוכית שלא יברכו על הטבילה, אא"כ גם בעל המפעל וגם העובדים הם נכרים.

המרדכי בשם המהר"ם מרוטנבורג שמחבת שניקבה ותיקנה, אם ניקבה למטה בשוליה בכדי טהרתה, דהיינו בכונס משקה, נתבטלה לגמרי מתורת כלי, וכשחזר ותיקנה פנים חדשות באו לכאן, וצריכה טבילה, וא"כ ה"ה בניקבה מן הצד, כיון דמן הנקב למעלה כמאן דליתיה דמי, דהוי ככלי מתכת שאינו מחזיק אלא סאה והוסיף עליו בגובהו והעמידו על סאתים שיש לחזור ולהטבילו עבור תוספת הכלי, וכיון דהולכים אחר המעמיד הוי ליה כאילו הוא כולו חדש ממנו ולמעלה, ובתוספתא איתא יש קיתון שעשאו מן הטמא ושוליו מן הטהור טהור, עשאו מטהור ושוליו מן הטמא טמא, הכל הולך אחר המקבל. ומשמע מדברי המרדכי דמאי דיהיב ר"י טעמא משום דאין אומן קונה בשבח כלי היינו בנתן כלי לאומן לתקנו, והוא שלא ניקב למטה מרביעית, אבל אם ניקב למטה מרביעית ונתן עליו הנכרי חתיכת מתכת צריך טבילה, וכתב הבית יוסף שנראה דהיינו דווקא כשחתיכת המתכת היתה של הנכרי, אבל אם היה חתיכת המתכת של ישראל אינו צריך טבילה.

ובגהות מיימוני כתבו בשם הסמ"ק שהנותן כלי לאומן נכרי לתקנו, אינו צריך טבילה, דאפילו למ"ד אומן קונה בשבח כלי מכל מקום אין שם הנכרי עליו, ומשמע מזה שאפילו לא היה הכלי מחזיק רביעית קודם שתיקנו הנכרי אינו טעון טבילה, והתוספות פירשו לפי שאין עיקר הכלי של האומן, ולפי זה כשלא היה מחזיק רביעית קודם לכן א"כ עיקר הכלי של האומן וצריך טבילה למ"ד הכל הולך אחר המעמיד, ומ"מ דליים המחושקים בברזל מבחוץ, אע"פ שהברזל מעמידם אינם צריכים טבילה, לפי שאין משתמשין בהם דרך הברזל, וכן בכוס המחושקת בכסף מבחוץ, ויש מחמירין להטביל בלא ברכה. והקונה כוס המתוקנת ברתוקות ובמסמרות של כסף, אם אינה מחזיקה רביעית בלא התיקון צריך טבילה.

והב"ח מבאר שהריצב"א מיירי שהנכרי נתן את המתכת לתיקון, ודווקא בזה הכלי טעון טבילה, אבל תיקון ממתכת של ישראל אינו מצריך טבילה.

והט"ז מבאר שהדעה הראשונה שהביא הטור סוברת בתיקון נכרי הוא שלא נקרא שם הנכרי עליו, ולפ"ז גם כשהנכרי עשה את הכלי מתחילה א"צ טבילה, וריצב"א סובר שכיון שאומן קונה בשבח כלי (כמו שפסק הטור בכמה מקומות) לא מיבעיא אם הנכרי עשה כלי חדש שצריך טבילה, אלא גם אם הנכרי רק תיקן את הכלי תיקון קטן ודבר מועט ממתכת של ישראל, קנה בשבח כלי, והכלי טעון טבילה.

מכבים בו פחמים) בפחמין (-כשיש בו פחמים), **אלא אם כן שפשף** (וסילקם ממקום למקום שלא ידבקו ויחצצו). וכתב הרא"ש דלא קאי אשחרות הנדבק בקומקומוס מבחוץ, שאין אדם מקפיד עליו ודרכו בכך וחשוב כדופן הכלי ואפילו בכולו אינו חוצץ. בית יוסף.

סעיף י"ד

טבילת כלים ע"י קטן

כתב בתרומת הדשן שאין לשלוח קטן להטביל כלים, דכיון דטבילת כלים דאורייתא אין קטן נאמן, אבל הקטן יכול להטביל את הכלי בפני גדול (אף לדעת ההגהות אשרי שפוסק כרבי יוחנן (חולין ל"א). דטבילת אשה לבעלה בעיא כוונה, דקטן בר כוונה הוא אם עומדים על גבו ומלמדים אותו, ועוד שכיון שטבילה זו אינה מטומאה לטהרה ואינה אלא גזירת הכתוב, י"ל דלא בעי כוונה).

פסק ההלכה - אין מאמינים קטן על טבילת כלים. (שו"ע). וכתב הרמ"א שאם טבלו לפני גדול הוי טבילה, וכתב הט"ז שממה שלא הזכיר שצריך ללמדו לטבול לשמה, משמע שלהלכה טבילה זו אינה צריכה כוונה. ועיין בסעיף הבא מ"ש"כ הש"ך.

וכתב הפמ"ג שנראה שאף בכלי זכוכית שטבילתם מדרבנן אין הקטן נאמן, כיון שיש להם חזקת איסור, אמנם אם הוא בן י"ג שנה א"צ לבדוק אם הביא ב' שערות, אבל בכלי מתכות י"ל שצריך לבדוק, או שגם בכלי מתכות כיון שאם השתמש בכלי בלא טבילה האוכל לא נאסר, ממילא זה קל יותר משאר איסורים דאורייתא וא"צ לבדוק.

סעיף ט"ו

טבילת כלים ע"י נכרי

כתב הרמב"ן שאפשר להטביל כלים ע"י נכרי. וכתב הרשב"א בתשובה לשואל שכתב שטבילת כלים דרבנן, שיי"א שטבילת כלים דאורייתא, וכן נראה מהרמב"ם, וכן פשוט הסוגיא בע"ז, ומ"מ אין טבילה זו צריכה כוונה, ונראה שא"צ שליחות לטבילה זו, דמנא תיתי, ואם הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה לו טבילה, וכל היכא דלא בעי שליחות אפילו טבילת נכרי מועילה, ועוד דלא גרע מירדה להקר.

סעיף י"א

כלי של ישראל שהיה ברשות הנכרי וחזר לישראל

ישראל שמכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקחו ממנו, צריך טבילה, מפני שנקרא שם הנכרי עליו, אבל אם **משכנו** בידו וחזר ופדאו ממנו, אינו צריך טבילה. שו"ע. (ואע"פ שהגמרא (ע"ז ע"ה: הובא לעיל בסעיף ט') הסתפקה אם משכנתא כמכירה, לענין זה ודאי אין דינה כמכירה. תוס' והרא"ש).

וכתבו הפוסקים שבמשכנו א"צ טבילה אפילו אם נתייאש מלפדותו, אבל אם מתחילה מישכן על דעת שלא לפדות, צריך טבילה.

וכתב הרמ"א שישאל ונכרי שקנו כלי **בשותפות**, אין צריך טבילה, (אבל אם חזר וקנה את חלק הנכרי צריך טבילה. ש"ך).

עוד כתב הרמ"א שישאל **שגנבו** או גזלו ממנו כליו והוחזרו לו, אין צריך טבילה (אע"פ שנתייאש ממנו, כיון שאין הנכרי רשאי להחזיקו בפרסום. ט"ז וש"ך), אבל שר או מושל שאנסו ישראל ולקחו כליו והוחזרו לו, צריכין טבילה, דכבר נשתקעו ביד העובד כוכבים.

וכתב החכמת אדם שאין למכור את הירות לנכרי במכירת חמץ, כדי שלא יהיה צריך לטובלם אח"כ.

סעיף י"ב

צריך להטביל גם את ידי הכלי, (דלא רק מקום התשמיש טעון טבילה, דלאו בפליטת איסור תליא מילתא, שהרי אפילו כלים חדשים צריכים טבילה. מרדכי).

סעיף י"ג

איתא בספרי **המטביל סכין צריך להעביר חלודה**. וביאר ר"י דהיינו משום חציצה, ומיירי במקפיד עליה, ואם הטביל בלא להסיר את החלודה לא עלתה לו טבילה.

פסק ההלכה - צריך להעביר את החלודה לפני הטבילה, ואם לא העביר, אם מקפיד עליו, חוצץ. ואם שפשף ונתן בגחלים ונשאר עדיין מעט של חלודה שלא יכול לעבור על ידי כך, הוי מיעוטו שאינו מקפיד עליו, ואינו חוצץ.

איתא במתני' (מקוואות ט' ב') **לא יטבול את**

הקומקומוס (-כלי שמחממים בו מים, ולפעמים כשיש בו מים

דין זה נלמד מדכתיב במלחמת מדין "אך את הזהב ואת הכסף את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת, כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר, אך במי נדה יתחטא, וכל אשר לא יבוא באש תעבירו במים".

דיני הגעלת וליבון כלים שייכים גם בכלים של ישראל שבלעו דבר איסור, או כלי בשרי שהשתמשו בו לדבר חלבי או איפכא, וכן בכלי חמץ שרוצים להשתמש בהם בפסח.

דיני הגעלה וליבון נתבארו בגמרא פסחים דף ל', וכן במסכת עבודה זרה ל"ג: - ל"ד: - ע"ה: - ע"ו: ובעוד מקומות בש"ס.

הרבה מדיני הגעלת וליבון כלים נתבארו בהלכות פסח (או"ח סימנים תנ"א תנ"ב) ולא נתבארו בסימן זה.

סעיף א'

דרך הכשרת כלי נכרים

איתא במתני' (ע"ז ע"ה): **הלוקח כלי תשמיש מן הגוי, את שדרכו להטביל יטביל, את שדרכו להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן**. ובגמרא (שם) **ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן הגוי, דברים שלא נשתמש בהם כל עיקר מטבילין והן טהורים, דברים שנשתמש בהם על ידי צונן כגון כוסות וצלוחיות וקיתונות מדיחין ומטבילין והן טהורים**.

וכתב הר"ן שהראב"ד מדייק שדבר שהנכרי השתמש בו בצונן צריך לשפשפו היטב במים בידו בשעת הדחה, ולא מספיק שיעביר עליו את המים בנחת, דא"כ למה צריך הדחה. וכן צריך לשוטפו במים אחר השפשוף, וכדתנן בזבחים (צ"ו:): **מריקה כמריקת הכוס, שטיפה כשטיפת הכוס**.

פסק ההלכה - הלוקח כלים ישנים מן העובדי כוכבים, כדרך שנשתמש בהן העובד כוכבים כך הוא הכשרן. לפיכך הלוקח כלי תשמיש ישנים שנשתמש בהם בצונן כגון כוסות וצלוחיות וכיוצא בהן, מדיחן, וצריך לשפשפן היטב במים בשעת הדחה כדי להסיר ולמרק האיסור שעל גביהן, ואחר כך שוטפן במים, ומטבילין, והם מותרין.

כתב הרמ"א שיש מקומות שנהגו היתר לשים יין בכלים שנשריהם מדובקים בחלב, משום שטבע היין (וה"ה שאר משקין. פתחי תשובה) לברוח מן החלב, והחלב נקשר ועומד בעצמו ואינו נוגע כלל ביין.

וכתב הש"ך שדווקא כלי מתכות צריכים טבילה, כמבואר בסימן הקודם ובסעיף הבא.

פסק ההלכה - אם הטביל כלים על ידי עובד כוכבים, עלתה להם טבילה. שו"ע. אבל אינו נאמן על הטבילה. רמ"א.

וכתב הב"ח שלדידן דקיימא לן שנדה שטבלה שלא בכונה לא עלתה לה טבילה, ה"ה שנכרי לא יכול להטביל כלים, אבל הט"ז והש"ך כתבו שמדברי הרשב"א מוכח שגם לדידן מועילה טבילת הנכרי. עוד כתב הט"ז שמדין הטבילה אפשר לכתחילה להטביל ע"י נכרי, אמנם כיון שהישראל לא יכול לברך כשאינו עושה כלום, אין ראוי לעשות כך לכתחילה, אבל אם הישראל מטביל כלי אחר והנכרי מטביל את שאר הכלים שפיר דמי. וכתב הש"ך שאם נפלו כליו למים קודם טבילה, אין צריך לטובלם.

סעיף ט"ז

אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב, יתננו לעובד כוכבים במתנה, ואחר כך ישאלנו ממנו, ומותר להשתמש בו. וכתב הרמ"א שכן יעשה אפילו בחול במקום שאין לו מקוה. וכתב הט"ז שזה מועיל רק לאותה שבת, או בחול כל זמן שאין לו מקוה, אבל לאחר השבת או כשיזדמן לו מקוה, כיון שישתקע עולמית ביד ישראל הוי כלקוח בידו, וצריך טבילה, ויטביל כלי אחר עמו משום חשש ספק ברכה. והפתחי תשובה מביא שהרשב"ש חוכך בהתר זה, משום דהוי כהערמה.

אם עבר והשתמש בכלי בלא טבילה, לא נאסר מה שנשתמש בו, ויטבלנו.

כתב השאגת אריה שאין להטביל כלי מתכות בבין השמשות של ערב שבת ויום טוב, אבל כלי זכוכית שטבילתם מדרבנן מותר, ובבין השמשות שבסוף שבת ויום טוב אין להטביל אפילו כלי זכוכית, כיון שזה לצורך חול.

סימן קכ"א

דיני הגעלת כלים

הלוקח כלים מנכרי, כיון שהנכרי השתמש בכלים אלו לבישול או אכילת דברים האסורים לישראל, ודרך הכלי לבלוע כאשר הדבר חם, וכן יתכן שנשאר דבר איסור בעין על הכלי, לכן צריך להדיח את הכלי היטב, ואח"כ להוציא את הבלעיות ע"י הגעלה או ליבון (כדרך תשמישו, בגלל הכלל ש'כבולעו כן פולטו'), וזאת מלבד החיוב לטבול את הכלי כפי שנתבאר בסימן הקודם.

במים שאין בהם שישים כנגד שניהם, ונחלקו גדולי הדורות אם מותר להגעיל כלים רבים בני יומן זה אחר זה בזה, וכן דעת הראב"ד, אבל רבותי לא הודו לו. עוד כתב הרשב"א שאם הגעיל כלי בן יומו בפחות משישים מים, אם טעם אומן ובקי בטעמים את המים ואין טעם האיסור הנפלט נרגש בהם, עלתה לו הגעלה, דכיון שאין הטעם נרגש בהם בידוע שהאיסור הנפלט מועט עד שנתבטל טעמו בתוך המים, ואם הכלי אינו בן יומו א"צ שיהא שישים כנגדו, ובלבד שמי ההגעלה יכסו את הכלי.

מה נחשב בן יומו – דעת רבינו תם שכל שעבר עליו לילה אחד בלא תבשיל נחשב אינו בן יומו, ודעת ר"י שצריך שיששה מעת לעת. ונתבאר דין זה בסימן ק"ג. עוד נתבאר שם שכלי שבלע דבר איסור ואינו בן יומו, אבל חימומו מים בכלי בתוך מעת לעת, צריך להמתין מעת לעת מחימום המים, אבל כלי בשרי שאינו בן יומו שחימומו בו מים א"צ להמתין מעת לעת מחימום המים.

שטיפת הכלי לאחר ההגעלה – כתבו הגאונים והראשונים שלאחר הגעלה ישטוף את הכלי בצונן כדרך ששוטפים כוס, וכתב הרא"ש שיש סמך למנהג זה מהגמרא (זבחים צ"ו:). וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד בעוד החמין עליו, כדי שלא יחזור ויבלע. והרא"ש כתב שאין בזה תועלת, כי מיד שהוציאוהו מן המים הרוותחים עם עלייתו הוא בולע, כי א"א לצמצם כ"כ ולמהר לשפוך עליו, ועוד דאפילו במים הוא חוזר ובולע את פליטתו, דלחכי בעינן שיהא במים שישים ואז אין לחוש אם חוזר ובולע, וכן משמע מדברי התוס'. וכתב הטור דמ"מ נוהגים לשוטפו מיד, וכן ראוי לעשות.

כתב הטור שאם מגעיל בכלי של איסור צריך שלא יהא בן יומו, דאי לאו הכי המים נאסרים, שהרי צריך שישים כנגד כל הכלי, ואין שום כלי מחזיק שיעור שישים כנגדו.

כתב רבינו ירוחם שמפות שנפל עליהם דבר רותח של איסור, כשמגעילם מכניסם בכלי שני ודי בזה, כי כמה פעמים מגעילים אותם ומדיחים אותם ומכים אותם כמה הכאות, וכל זה יועילם כמו הגעלה אחת בכלי ראשון.

הגעלת כלי חרס

איתא בגמרא (פסחים ל): **התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם**, ולכן כלי חרס שנשתמשו בו איסור בחמין, אין לו הכשר.

ואיתא בגמרא (שם) **איבעית אימא הא והא בשל חרס זה הסיקן מבפנים וזה הסיקן מבחוץ, וכי**

סעיף ב'

דיני הגעלה

איתא בברייתא (ע"ז ע"ה): **דברים שנשתמש בהן ע"י המין כגון היורות הקומקמוסין ומחמי המין מגעילין ומטבילין והן טהורין**.

באלו כלים מועילה הגעלה – הגעלה מועילה בכלי מתכות וכן בכלי עץ, ולענין כלי אבן דעת רב האי גאון שדינם ככלי חרס שלא מועיל בהם הגעלה, אבל דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שמועיל בהם הגעלה, וכן פסק השו"ע.

סדר ההגעלה והטבילה – שיטת הרשב"ם והרשב"א שצריך להגעיל ורק אח"כ להטביל, וכלשון הברייתא מגעילין ומטבילין, ואם הטביל לפני הגעלה הוי כטובל ושרץ בידו. ודעת ר"י וכ"כ התוס' בסתמא וכן הכריע הרא"ש שיכול להטביל מתחילה, דאין הטבילה בשביל הטומאה אלא זה גזירת הכתוב, שהרי אפילו כלים חדשים צריכים טבילה.

שימוש בצונן בלי הגעלה – כתב הרא"ש (והביא ראיות לדבר) שכלי שצריך הגעלה מותר להשתמש בו בצונן בלי הגעלה, וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילו ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר.

כמה זמן ישהה הכלי במי ההגעלה, שיעור המים, והאם ניתן להטביל כלי בן יומו – כתב הרי"ף שצריך שיששה הכלי במים עד שיפליט כל האיסור שבו. והטור בהלכות פסח (סימן תנ"ב) מביא בשם אבי העזרי שכיון שאין אנו יודעים לשער שיעור הפליטה, ואם ישהה את הכלי במים אולי יחזרו ויבלעו את פליטת האיסור, לכן ירא שמים הרוצה להגעיל כלים ביחד ישהם מעת לעת לתשמישם, דכיון דטעמם פגום אין הפליטה אוסרתם, והרא"ש כתב שבכל ימות השנה הבא להגעיל כלי שבלוע מאיסור, אין להגעילו אא"כ אינו בן יומו, או שיהא במים שישים כנגדו, ומסיים שנוהגים להכניס את הכלים ולהוציאם מיד, וכן דעת התוס' והרשב"א, ונשאל הרשב"א איך מגעילים כלי שהשתמש בו בכלי ראשון עם כלי שהשתמש בו בכלי שני, וכן כף וקערה הרי אינם בולעים איסור אלא במקום קבלת המאכל, וכשמכניסים את כל הכלי למי ההגעלה פולט מקום האיסור ובולע מקום ההיתר, והשיב שכיון שאין מגעילים אלא כלי שאינו בן יומו, כל הפליטה היא פגומה, ואין חשש שהפליטה תחזור ותיבלע בכלי. עוד כתב הרשב"א בתשובה שאין מגעילים שני כלים בני יומן יחד

לכל שאר איסורים של דבריהם. וכתב הרשב"א שראוי לחוש שלא להקל בזה.

והקשה הרשב"א בדגמרא (מנחות כ"א.) מבואר שדם שמלחו אינו אסור אלא מדרבנן, ואפילו הכי אמרין בגמרא (שם קי"א:) **ההיא פינכא דאימלא בה בישרא בי רבי אמי ותברה**, ולמה לא הגעיל אותה ג' פעמים. ותירץ דכיון דבעיא הגעלה ג' פעמים לא משהי לה דילמא פשע בנתיים, דאי לאו הכי למה לא החזירה לכבשונות.

דיני ליבון

איתא במתני' (ע"ז ע"ה:) **השפוד והאסכלא מלבנן באור**. ובגמרא (ע"ז.) **עד כמה מלבן, עד שתשרי קליפתן**. ובירושלמי (סוף ע"ז) איתא **הליבון צריך שיהיו הניצוצות מנתזין ממנו**, וכ"כ הרא"ש, וכתבו בהגהות מיימוני כתב ה"ר אביגדור שכשמלבנן עד שאם ישם עליו קש יהיו ניצוצות ניתזין ממנו סגי. וכתב המרדכי בשם ר"י דכלים הבלועים מאיסור אז צריך ליבון דנשירת קליפה, אבל הבלועים היתר כגון של חלב שצריך ללבנה כדי לאפות תחתיה פשטידא של בשר או איפכא, א"צ ליבון גדול דנשירת קליפה, רק עד שתהא יד סולדת בו משני עבריהם, וגם רגילים לבדוק על ידי נתינת קש עליה מבחוץ שאם הקש נשרף מבחוץ סגי, דבזה הליבון שולט מעבר אל עבר, וכיון דהתירא בלע סגי בזה, דמבואר בסוגיא דכיון דהיתרא בלע די בהגעלה אע"ג דתשמישו ע"י האור, ולא גרע ליבון זה מהגעלה, ואותו ליבון מפליט יותר מהגעלה. וכ"כ ההגהות מיימוני בשם הסמ"ג והסמ"ק. וכתב הרשב"א שצריך לשופן תחילה, וכתב הטור שנראה שאין צריך, כי האש מעבירה הכל, דלא דמי כח המים לכח האש.

כתב הרא"ש שלפני ההגעלה צריך לשפשף הכלי היטב, כדי להעביר את החלודה שבו, מפני שבמקום החלודה והטינופת אין פולט הבלוע, ותניא בספרי **"אך את הזהב" מכאן שצריך להעביר את החלודה**.

פסקי ההלכה

לקח מהנכרי כלים שנשתמש בהם בחמין, בין שהם של מתכת או של עץ או אבן, מגעילם, ואחר כך מטבילים אם הם של מתכת, והם מותרים.

אם הטבילים ואחר כך הגעילם מותרים, ויש אומרים שצריך לחזור ולהטבילם. שו"ע. וכתב הש"ך שנראה שיש לחזור ולהטבילם בלי ברכה. והפתחי תשובה מביא שביריעות

תימא הכי נמי ליעבד ליה הסקה מבפנים, חייס עליה משום דפקעה, הלכך האי בוכיא הסיקו מבחוץ הוא ואסור, ואי מלייה גומרי שפיר דמי. ומבואר שכלי חרס שאין דרך להסיקו מבפנים לא מועיל שימלא בו גחלים, ורק בדבר שדרך להסיקו מבפנים מועיל למלא בו גחלים. ואם ליבנו את הכלי חרס מבחוץ לא מהני, אבל אם הכניסו לכבשן עד שנתלבן מהני, אך כתבו הרשב"א והרא"ש דהיינו דווקא אם הכניסו לכבשן שמצרפים בו כלי חרס חדשים, דכיון שמכניסו להיסק גדול כזה ודאי לא חייס עליה דילמא פקעא, אבל לתנורים שלנו לא, דאיכא למיחש שמא חייס עליה ויוציאנה קודם שתתלבן היטב.

ומשמע בגמרא (חולין קי"א:) שאפילו אם נשתמש בכלי חרס דבר איסור בחמין שלא אצל האש אין לו הכשר, דאיתא התם **ההיא פינכא דאימלא בה בישרא בי רבי אמי ותברה**.

איתא בירושלמי (תרומות י"א ד') **תני רבי חלפתא בן שאול קדירה שבישל בה התרומה מגעילה שלש פעמים בחמין ודיו. אמר רבי אבא ואין למדין ממנה לענין נבילה. אמר רבי יוסי קשיתה קומי ר' בא, תרומה בעוון מיתה ונבילה בלא תעשה ואת אמר כן, אמר ליה כמאן דאמר מאליהן קבלו המעשרות** (וא"כ מעשרות בזמן הזה דרבנן).

וכתב הרשב"א דמייירי בקדירה של חרס, שאע"פ שהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, בתרומה הקילו לפי שאינה אלא מדבריהם בזמן הזה. וכ"כ בעל העיטור דאי לא מסתפינא מרבנותא אמינא דאפילו כלי חרס בקדירה דלאו בת יומא כיון דאיסורה דרבנן מגעילה שלש פעמים ודיו, כמבואר בירושלמי הנ"ל.

והרשב"א מסתפק האם דין זה שייך בכל איסור דרבנן, או שלא הקילו אלא בתרומה בזמן הזה שאין לה עיקר מדאורייתא, והוא הדין לכל שאר האיסורים של דבריהם שאין להם עיקר מן התורה, כתרומה וחלה בחו"ל ובישולי נכרים, אבל שאר האיסורים אפילו של דבריהם אם יש להם עיקר בתורה אין מקילים בהם כבתרומה, והרשב"א אומר שבירושלמי שאוסר בנבילה משמע דדווקא באיסור דאורייתא לא מהני, דאי לאו הכי לישמועין שאר איסורין של דבריהם וכל שכן נבילה אלא ודאי משמע דהוא הדין

כתבו הרי"ף והרא"ש שכלי ראשון (כגון קדירות) מגעילים אותו בכלי ראשון. ונקרא כלי ראשון בעודו רותח אפילו

אינו על גבי האש, דתנן (שבת מ"ב.) **האילפס והקדרה**

שהעבירן מרותחין (בין השמשות) **לא יתן לתוכן**

תבלין (משתחשך, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל. רש"י). ויש אומרים שאם נשתמש בכלי בעודו על האש, צריך שתהא ההגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו, דכלל גדול בידינו (פסחים ל: ע"ד. וסוף ע"ז) **כבולעו כך פולטו**, וחמין שהעבירן מהאור מרותחים אף על פי שנתנו להם דין כלי ראשון לענין בישול בשבת, מ"מ הדבר ידוע שאין חומם כ"כ גדול כמו בעודם על האש, וא"כ כלים שבלעו איסור בעודם על האש לא יפלטוהו על ידי חמין שהעבירו מהאור. וטעם בעלי סברא הראשונה שכיון דעדיין הוא רותח מחמת שהיה על גב האש חשיב כלי ראשון ממש.

כלי ראשון דעת ר"ת (והתוס' כתבו כן בשם ר"י) שאפשר להגעילו בעירו, דעירוי ככלי ראשון. והרשב"ם כתב דעירוי לא מהני, דעירוי אינו ככלי ראשון. ודעת התוס' והרא"ש דהכא ודאי לא מהני עירוי, דאפילו אם נחשבנו ככלי ראשון היינו דווקא להפליט ממנו מעט כדי קליפה, דעירוי אינו מבשל אלא כדי קליפה, אבל אין לו כח להפליט ממנו כל איסורו הבלוע בו, דהא קיימא לן (פסחים ע"ו.) כשמואל דאמר תתאה גבר ומכל מקום מבשל כדי קליפה, אמנם כלי שתשמישו על ידי עירוי, כגון קערות, יכול להגעילו על ידי עירוי, דכבולעו כך פולטו, וכתב הרשב"א שכן נראה הסכמת הגאונים וכן עיקר, והקשה על המקילים למה מר עוקבא עשה גדנפא ולא הכשיר ע"י עירוי, וכן נראה מדברי הרי"ף.

וכתבו הרי"ף והרא"ש שכלי שלא נשתמש בו אלא בכלי שני, מגעילו בכלי שני ודיו, דכבולעו כך פולטו.

כלים שמשתמשים בהם דברים חריפים, כמו מדוז שדכים בו שומים ופלפלים עם דברים האסורים, דעת ר"י והרא"ש שאפילו לא נשתמשו בו כהאי גוונא אלא בצונן צריכים הגעלה, ומיהו ע"י הגעלה שרו, ודעת רש"י ור"ת דלא סגי להו בהגעלה, ונתבאר דין זה באו"ח סימן תנ"א.

כלי שיש בו טלאי אינו נותר בהגעלה, לפי שמה שבלוע תחת הטלאי אינו נפלט בהגעלה, ולכן צריך להסיר הטלאי קודם שיגעילנו. טור.

כלי שלא נשתמש בו אלא בכלי שני מגעילו בכלי שני ודיו. טור.

האוהל מוכיח שהעיקר כהי"א, ונראה מדבריו שצריך לחזור ולהטבילם בברכה.

וכתב הרמ"א שאין להגעיל שום כלי כל זמן שהוא בן יומו. והט"ז מוסיף (מדברי הטור) דה"ה דמהני אם יש במים שישים כנגדו, ואם לא עשה כן לא עלתה לו הגעלה, והכלי היתר שהגעילו בו נאסר, ואם מגעיל בכלי של איסור צריך שלא יהא בן יומו, ומוסיף הט"ז שמש"כ הטור שאם מגעיל כלי בשרי לאכול בו חלב או איפכא צריך שלא יהא בן יומו, היינו לכתחילה, אבל בדיעבד עלתה לו טבילה, דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, עוד י"ל שצריך שלא יהא בן יומו מהטעם שכתב הרשב"א שכלי שבלע עד מקום מסוים ומכניסים את כולו האיסור נבלע במקום ההתר.

עוד כתב הרמ"א שאין להשתמש במי ההגעלה.

עוד כתב הרמ"א שכל מקום שצריך הגעלה לא מהני אם קילפו לכלי בכלי אומנות.

וכתב הש"ך שלפני ההגעלה צריך לשפשף את הכלי היטב כדי להעביר את החלודה, ועיין באו"ח סימן תנ"א סעיפים ג' וה'. עוד כתב הש"ך שכלי שצריך הגעלה מותר להשתמש בו בצונן בלי הגעלה, וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילנו, והטבילה שטבל לפני השימוש בצונן מועילה אפילו למ"ד שאם הטביל לפני ההגעלה צריך לחזור ולטבול, דשאני הכא שמתחילה היה דעתו להשתמש בו בצונן ובהיתר טבול, (והפתחי תשובה מביא שבתפילה למשה חולק), אבל היכא שהיה דעתו לאכול בו חמין וטבלו לפני ההגעלה, כיון שלהי"א צריך לחזור ולהטבילו, א"כ אסור לאכול בו אפילו צונן בלא טבילה.

כתב הדגול מרובה שכלי שאינו בן יומו מותר לכו"ע להטבילו לפני הגעלה.

כתב החתם סופר שקדירות ברזל המצופים בהיתוך (גישמעלצט) לבן ושוע דק מאד שעביו פחות מכדי קליפה, וגוף ההיתוך קשה מאד ונראה כברזל, ובעלי המלאכה מסתירים ממה עשוי הציפוי ויש לחוש אולי הוא נעשה מחרס, אם הכלי בלע טריפה בעי ליבון מספק, אך אפשר למלאותו גחלים, דמסתמא לא יחוש דילמא פקעי, ואי פקעי נדע שזה מחרס, ואם הרתיח כ"כ עד שהקש נשרף מבחוץ גם הברזל הוכשר ומותר.

סעיף ג'

הגעלה בכלי ראשון או בעירוי או בכלי שני

מיקרי איסורא בלע, דשמו עליו, אבל בשל בשר לחלב פשיטא דמהני הגעלה, והניח בצ"ע. והחתם סופר כתב שעייין היטב בלשון תשובת מ"ע שהביא הש"ך, והעלה לדינא בראיות ברורות דהענין הוא כן, דכל בליעה שהיא דרך בישול אפילו לא יהיו באמצעות היתר כגון שבישל יין נסך עם חלב אסור, ואפילו איסורי דאורייתא כגון יין לנזיר וכדומה, מ"מ כבולעו ע"י בישול כך פולטו ע"י בישול הגעלת מים חמים, דכל המשקין נקראים בישול חוץ מחלב ושומן, אך מה שנבלע ע"י טיגון שומן וחלב, אם זה ע"י אמצעות שומן של היתר, כגון חמץ שטיגנו במחבת שהשומן הוא היתר, אף על פי שנבלע ע"י טיגון הוא פולט ע"י מים, דאע"ג דליכא כבולעו ע"י בישול כך פולטו ע"י בישול, מ"מ נימא כבולעו ע"י אמצעות היתר כך פולטו ע"י אמצעות היתר, אבל מחבת של עובד כוכבים שבלעה בלי אמצעות היתר כלל, כיון דאיכא תרתי לריעותא בעי ליבון דווקא. עוד כתב החת"ס שמחבת של חלב שאינה בת יומא, וטיגנו בה בשר, כשבא להכשירו אח"כ די בהגעלה, וליתר שאת יגעילנה ג' פעמים. עוד כתב שהעולם נהגו איסור להגעיל כלי בשר לחלב, ומ"מ אם הכשירו בלאו הכי לצורך פסח, מותר להחליף מבשר לחלב או איפכא, כיון שלא זה היתה מטרת ההכשרה.

סעיף ה'

שימוש בחמין ע"י הגעלה בכלי הצריך ליבון, או בצונן ע"י הדחה

כתב הר"ן שיש מקילין לומר דכלי שתשמישו על ידי האור, אם בא להשתמש בו חמין, בהגעלה סגי ליה, שכל מה שיפלוט בחמין כבר פלט בהגעלה ראשונה, ואין הדבר נראה, שכיון שעדיין בלוע בו איסור, חוששים שמא יפלוט יותר בחמין שניים. וכן דעת הרשב"א (כמו שכלי חרס אינו יוצא מידי דפיו ואע"פ שהגעילו אסור לבשל בו), וכן דעת הרא"ש.

פסקי ההלכה

אם הגעיל כלי הצריך ליבון, אסור להשתמש בו בחמין אפילו שלא על ידי האש, (ואפילו בדיעבד אסור. ט"ז).

וכתב הרמ"א שמותר להשתמש בו צונן אפילו לכתחילה ע"י הדחה ושפשוף היטב, (מלבד סכין שצריך נעיצה כמו שיתבאר בסעיף ז'. ובדרכי משה כתב שאפילו חומץ מותר לתת בו ע"י הדחה ושטיפה, ומשמע מדבריו דה"ה לכל שאר דברים חריפים, ובארחות חיים משמע לכאורה

כלים שמשתמשים בהם דברים חריפים, כמו מזוך שדכים בו שומים ופלפלים עם דברים האסורים, אפילו לא נשתמשו בו כהאי גוונא אלא בצונן צריכים הגעלה, ומיהו ע"י הגעלה שרו. טור.

הגעלת כלי שא"א להכניסו ליורה

איתא בגמרא (ע"ז ע"ו) **וכיצד מגעילין, אמר רב הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה. יורה גדולה מאי, ת"ש דההוא דודא דהואי בי רב עקביה אהדר ליה גדנפא** (-שפה מטיט או בצק כדי שיוכל למלאותה היטב כדי שיבואו המים על שפתה) **דלישא אפומא ומליוה מיא וארתחה**. וכתבו הרא"ש והמרדכי דה"ה שיכול להכניס בה אוד בוער ומתוך כך ירתחו המים ויעלו על שפתה.

כתב הרשב"א שאפשר להגעיל או ללבן כלי חצאין, ולכן אם הכלי גדול שאינו יכול להכניסו כולו כאחת, יכניס חציו ואח"כ חציו השני ודיו, ואם הוא ארוך שגם זה לא מספיק לו, ילבנו באמצע.

שולחן ערוך - דיני הגעלה וליבון הלא הם כתובים בהלכות פסח.

סעיף ד'

האם מחבת צריכה הגעלה או ליבון

מחבת שמטגנים בה, כתב אבי העזרי בשם אביו רבי יואל שצריכה ליבון, וכן דעת הרשב"א, ודעת אבי העזרי והרא"ש שדי לה בהגעלה, ונהוג עלמא בפסח כאבי העזרי והרא"ש, אמנם במחבת של איסור יש להחמיר כהר"ר יואל.

פסקי ההלכה

מחבת שמטגנים בה, אף על פי שלענין חמץ בפסח די לה בהגעלה, לענין שאר איסורים צריכה ליבון. שו"ע.

וכתב הש"ך שבבית יוסף משמע שטעם ההתר בחמץ הוא משום דהתירא בלע, וא"כ גם במחבת של בשר או חלב מותר, אבל בתשובת מנחם עזריה כתב הטעם שמחבת של עכו"ם רוב תשמישם בלי מים אלא ע"י שאר משקין כגון שמן וכדומה, משא"כ במחבת של חמץ, ולפ"ז גם במחבת של חלב או בשר צריך ליבון כיון דבלע בלי שום אמצעי. ורעק"א תמה על הש"ך שמחבת בשרית ודאי מועילה הגעלה, כדמסקינן בסוגיא דע"ז גבי נותר כיון דהיתרא בלע מספיק הגעלה לענין נ"ט בר נ"ט, והא דנתן הרמ"ע טעם אחר בחמץ, היינו משום דסבירא ליה כהרשב"א דחמץ

ברותחין. והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון.

וכתב הר"ן דשמעינן מהא שכלי מתכת שמשתמשים במקצתו, די להכשיר את מקצתו, כדאמרינן הכא 'פרזלייהו בנורא', ואחרים אומרים כיון דחם מקצתו חם כולו צריך שיכשיר את כולו, והכא אהגעה דלבסוף דעביד להו ולקתייהו סמכין, וגרסינן הכי מעייל להו ולקתייהו ברותחין, ולא נהירא דאי הכי פרזלייהו בנורא לא מהני ולא מידי. והרשב"א גורס מגעיל להו ולקתייהו, ומכח זה כתב שאע"פ שלא נשתמש איסור אלא במקצתו צריך להכשיר את כולו, וכתב הבית יוסף שברא"ש נראה כדברי הרשב"א. והטור פוסק שדי להכשיר את החלק שהשתמש בו, דכבולעו כך פולטו. והב"ח והדרישה מאריכים לבאר דברי הרא"ש שלא יסתרו את דברי הטור, והש"ך כתב שהטור סובר כדעת הרא"ה דלהלן, ולדבריו דווקא בהגעלה מועיל להגעיל רק את החלק שבלע ולא בליבון, והרא"ש מיירי בליבון, וא"צ אין סתירה מהרא"ש לדברי הטור,

והט"ז והש"ך מביאים שהרא"ה סובר שמספיק הגעלה בחלק הכלי שבלע, וא"צ להגעיל את כל הכלי, דאיתא בגמרא (חולין צ"ו): **אמר אביי לא צריכא אלא לדאמר מר בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, הא תרומה לא צריך אלא מקום בישול**, וסובר הרא"ה שגם חולין האסורים דינם כתרומה שא"א להכשיר אלא את מקום הבישול, והרשב"א סובר שרק בבליעת התר אומרינן הכי, ודעת הרא"ה דדווקא בהגעלה זה מועיל, דכבולעו כך פולטו, אבל בליבון שאינו מפליט אלא מכלה את האיסור לא מועיל ליבון במקצתו, והטור סובר שגם ליבון במקצתו מועיל, אמנם הטור מיקל דווקא בדיעבד, שהרי בהלכות פסח כתב שצריך להגעיל גם את ידות הכלים.

פסקי ההלכה

כלי מתכות, אף על פי שי"א שאם נשתמש בו איסור במקצתו נאסר כולו, משום דחם מקצתו חם כולו, מ"מ לענין הכשרו לא עלה לו הכשר עד שיכשיר כולו, בין לענין הגעלה בין לענין ליבון.

וכתב הרמ"א (בשם הטור) דהיינו דווקא אם נשתמש בכולו, אבל אם ידוע שלא נשתמש רק במקצתו, כבולעו כך פולטו.

וכתבו הט"ז והש"ך שהרמ"א חולק בזה על השו"ע. וכתב הט"ז שזה דעת הרא"ה, ודעתו דדווקא לענין הגעלה

שאסור לתת בתוכו דבר חריף לח, ואפשר שיש טעות סופר בדרכי משה, ורק כשנשתמש בו בצונן מותר וכדלהלן. ש"ך, וכ"ש בכלי שצריך הגעלה, ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד (והיינו שאם קנאו ואין לו כלי אחר מותר להשתמש בו, אבל אם השתמש בו פשוט שהמאכל לא נאסר. ש"ך), אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין, והכי נוהגים.

עוד כתב הרמ"א שאפילו כלים שתשמישם בצונן, אם יש לחוש שחממו בהם יין (או שעמד בהם יין. ש"ך), כגון כלי כסף, נוהגים להגעיל, ואין לשנות, ואפילו תיבות ושלחנות שנקנו מעכו"ם נוהגים להגעילם שמא נשפכו עליהם חמין, ודווקא לכתחילה, אבל בדיעבד אין לחוש לכל זה, (וכן מותר להשתמש שלא בקביעות ע"י הדחה ושפשוף. ש"ך).

עוד כתב הרמ"א שכלי חרס שנשתמשו בו בצונן, מאחר דאי אפשר בהגעלה, מיקרי דיעבד וסגי ליה במריקה ושטיפה היטב, ומותר ליתן בו אח"כ אפילו דברים חריפים כחומץ וכיוצא בו, וכ"ש דברים קשים כתבלין וכיוצא בהן. וכתב הש"ך שמקור הרמ"א באיסור והיתר, ושם מבואר עוד שכלי שאינו בר הגעלה, כגון כוסות של חרס ששתה בהם עכו"ם, מותר לישראל לקנות ולשתות בו ע"י הדחה, וכ"ש שבכלי זכוכית ששתה בהן העכו"ם כמה ימים מותר לישראל לקנותם ממנו ולהדיחם ולהטבילם, ודווקא כלי שתיה, אבל שאר כלי חרס אפילו אם הוא רק מסופק אם העכו"ם השתמש בו בחמין, צריכים שבירה, וכלים חדשים שקונים מן השוק, אפילו בכלי חרס אין לחוש שהשתמש בהם בחמין, דאין דרך להשתמש בכלים חדשים. והש"ך מעיר דקיימא לן לקמן סימן קל"ה ס"ד שכלי חרס שהעכו"ם שתה בהם צריכים מילוי ועירו, ושמוא מיירי הכא שהשתמשו בהם לפני שבאו ליד העכו"ם, דבכהאי גוונא אמרינן התם דלכו"ע סגי בשכשוך, כיון דכבר שבעו לבלוע.

סעיף ו'

האם צריך להגעיל את כל הכלי

איתא בגמרא (פסחים ל): **אמר ליה רבינא לרב אשי הני סכיני בפסחא היכי עבדינן להו, אמר ליה וכו' קתייהו בטינא** (להגן עליהם שלא ישרפו מהאש) **ופרזלייהו בנורא, והדר מעיילנא לקתייהו**

דהאור מפליט בכולו, וכתב הש"ך שאין כוונתו שליבון במקצת מועיל, די"ל דס"ל כהרא"ה שליבון במקצת לא מועיל כיון שהליבון לא מפליט אלא מכלה, וכוונתו רק שאם צלה על האש בשר בשפוד של איסור, צריך שישים כנגד כל השפוד, דכיון שהשפוד מפליט מכח לחות הבשר, זה גורם שכולו יפלוט.

סעיף ז'

דרך הכשרת סכין

איתא במתני' (ע"ז ע"ה): **הסכין שפה והיא טהורה. ובגמרא (ע"ז:) אמר רב עוקבא בר חמא ונועצה בקרקע עשר פעמים. אמר רב הונא בריה דרב יהושע ובקרקע שאינה עבודה** (והרי"ף והרא"ש גורסים בקרקע קשה, וכן נראה מהרמב"ם והרשב"א). **אמר רב כהנא בסכין יפה שאין בה גומות, תניא נמי הכי סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשר פעמים בקרקע, אמר רב הונא בריה דרב יהושע ולאכול בה צונן.**

וכתב רש"י שאע"פ ששף את הסכין צריך גם לנועצה, ודעת הרא"ש והרשב"א והר"ן שצריך או שיפה או נעיצה (דאל"כ היה לגמרא לפרש, וכן בעובדא דשבור מלכא עשו רק נעיצה), וכן נראה מדברי הרמב"ם, וכן הלכה.

ולגבי מספר הנעיצות, דעת הרא"ש דא"צ דווקא עשר פעמים, ובירושלמי איתא שיענץ ג' פעמים, וכ"כ הר"ן בשם התוס', אבל בתוס' שלנו כתב דמדקאמר דצה עשר פעמים בקרקע משמע דדווקא קאמר ויש להחמיר. והרמב"ם והרשב"א כתבו סתם נועצה עשר פעמים בקרקע כלישנא דגמרא דידן, ונראה דמשמע להו דדווקא קאמר, וכן הלכה.

וכתבו התוס' דהא דקאמר הכא נועצה עשר פעמים בקרקע, היינו דוקא בקרקע קשה שהיא מעברת את השומן ושפה, אבל רכה שאינה מעברת את השומן לא מועילה, וגם לא יענץ בקרקע קשה יותר מדאי, וכן נקט דווקא קרקע, ולא אבן ולא אפר ולא קרקע רכה.

ודרך השיפה פירש רש"י שלוטשה באבן של נפחים, וכתב הבית יוסף שאף שבגמרא (ע"ז:) כתב רש"י שיש אומרים שמשפשפה בבגד צמר שאינו חלק ומעביר שמנוניתה, נראה דהיינו לדידיה דמצריך גם שיפה וגם נעיצה, אבל למ"ד דסגי ליה בחד מינייהו לא סגי ליה בשפשוף בבגד אלא בעינן דווקא שפשוף דמשחזת, וכ"כ הרמב"ם

אמרינן הכי, דכבולעו כך פולטו, אבל לענין ליבון שאינו עושה הפלטה אלא מכלה את האיסור, לא מועיל ליבון רק במקום שבלע איסור, והטור סובר דה"ה בליבון, ומ"מ הטור סובר שלכתחילה צריך להגעיל את כל הכלי. והש"ך כתב שהטור מודה שבלבון לא מועיל ללבן רק את החלק שבלע, ואפשר שגם הרמ"א מודה לזה, ודלא כהלבוש שכתב שהרמ"א מתיר גם בליבון. עוד כתב הש"ך שדברי הרמ"א הם רק בדיעבד, אבל לכתחילה מודה שצריך להכשיר את כולו.

והט"ז תמה על הרמ"א למה חלק על הבית יוסף שפוסק כהרא"ש והרשב"א המחמירים שלא מועיל להכשיר מקצת, וראוי לשמוע להם ובפרט באיסור דאורייתא. עוד כתב הט"ז שבשפוד שצלו בו בשר שלא נמלח, ורוצה ללבנו לצלות בו בשר כשר, די בליבון המקצת דהיינו המקום שהגיע האיסור, כיון דאפילו אם צלה בו בשר היתר בלא ליבון כלל כשר בדיעבד, דנורא משאב שאיב, אלא דאם צלה בו בשר נבילה נראה דאיסור בדיעבד, דציר נבילה מסריך סריך ולא אמרינן ביה כבולעו כך פולטו, אמנם אם כבר השתמש בכלי שליבון רק מקצתו אין לאיסור, כמו שאם לא הגעיל את ידות הכלים כשר בדיעבד, ואפילו לכתחילה אם מלבן בשפוד חלק גדול גם במקום שלא הגיע שם האיסור, אף שלא ליבן את כל השפוד סגי, כיון שהמקום שלא הוכשר הוא מרחק רב ממקום הצליה.

עוד כתבו הט"ז והש"ך שגם לשיטה שצריך להגעיל את כולו, היכא דהתירא בלע די להגעיל את מקום הבליעה.

וכתב הש"ך שדעת מהר"ם מ"ץ שדעת הרא"ש שדי להגעיל את החלק שבלע, והא דאמרינן חם מקצתו חם כולו היינו דווקא לענין שאם הכלי נעשה חם בצד אחד ונפל האיסור בצד השני האיסור נבלע מכח ה'חם כולו', אבל זה לא גורם שאם נפל איסור מצד אחד הוא יתפשט לצד השני, וכתב הב"ח דלא קיימא לן כדבריו אלא כהרשב"א שכן דעת רוב הפוסקים, והש"ך כתב שדעת רוב הפוסקים כמהר"ם מ"ץ והכי קיימא לן, וכן פסק המהרש"ל, ואפשר שגם הטור והרמ"א שכתבו הטעם דכבולעו כך פולטו אין כוונתם שהבליעה מתפשטת בכולו וגם ההכשר מועיל לכולו, אלא כוונתם שגם הבליעה אינה אלא באותו מקום. ומסקנת הש"ך שכלי מתכות שנשתמש איסור במקצתו ואח"כ נשתמש היתר במקצת האחר מותר בדיעבד, וכ"כ האיסור והיתר, מיהו י"ל דהיינו דוקא בחום שע"י בישול, אבל בחום שע"י האור ממש אפשר דכו"ע מודו לדעת הרא"ש והרא"ה דלעיל שהאיסור מתפשט בכולו, וכן משמע מהאיסור והיתר. עוד משמע מהאיסור והיתר

תשמישו קבוע על ידי האור. והרא"ש מוסיף בדעת ר"ת דלא חיישין דילמא מתרמי ועביד הכי, ואפילו אי אתרמי ועביד הכי, כל כמה דאין ישראל משתמש בה על ידי האור סגי לה בהגעלה ברותחין, דכל מה שסופו לפלוט ברותחין פולט בהגעלה ראשונה. והרא"ש חולק על ר"ת וסובר דכיון דתשמישו על ידי האור אין יוצא מידי דפיו בהגעלה בלא ליבון, ופולט תמיד בכל בישול, כדמצינו שכלי חרס לא סגי ליה בהגעלה (פסחים ל:). ולא אמרינן כל מה דעתיד לפלוט פולט בהגעלה ראשונה, ואין לחלק ולומר שמה שבלע על ידי האור לא יפלוט לעולם אלא באור, דהא אמרינן (ע"ז ע"ו).

השמוד והאסכלא של קדשים מגעילין ברותחין, אלמא בליעה על ידי האור נפלטת על ידי רותחין, ומסיק הרא"ש שמספיק ללבן חודו של הסכין לפי שבו רגילים הגויים להשתמש באור, ואע"ג דחם מקצתו חם כולו (פסחים ע"ד). ונתפשט האיסור בכולו, מ"מ כיון שאין הישראל משתמש בסכין על ידי האור סגי בהכי.

והר"ן כתב שדעת הראב"ד דדווקא סכיני דפיסחא הוא דסגי ברותחין, משום דהיתרא בלע, אבל בשאר איסורים צריכים ליבון, דפעמים צולין בהם. וכתב הבית יוסף שכך מבואר גם בדברי הרמב"ם.

עוד כתב הר"ן שדעת רש"י שבכל האיסורים אין הסכין צריך אלא הגעלה אע"ג דאיסורא בלע, וכתב הר"ן שאין ראיה לדברי רש"י ממה שבפסחים (ל:). מבואר דסגי בהגעלה, והיינו משום דהיתרא בלע, דכתב הרמב"ן שחמץ לא נחשב היתרא בלע, דדווקא בקדשים נותר נחשב היתרא בלע כיון שבשעת הבליעה לא היה עליו שם נותר, אבל חמץ היה עליו שם חמץ כבר בזמן הבליעה, וכן נראה מדברי הר"ף שאין חילוק בין חמץ לשאר איסורים דמהני הגעלה ברותחין בכלי ראשון, ואף שסכין לפעמים משתמשים בו ע"י האור, אזלינן בתר רוב תשמישו, שהרי צלוחיות כוסות וקיתוניות ששנינו בהן מדיחן, א"א שלעיתים רחוקות לא ישתמש בהן בחמין, ואפילו הכי סגי להו בהדחה, ומיהו כלי ראשון בעינן, כיון שלפעמים מכניסים לתוך הקדירה, וכ"כ בה"ג, ואף שגם זה לא עיקר תשמישו, כיון שלפעמים משתמש בו על ידי האור ממש ולפי אותו תשמיש צריך ליבון, ופעמים שהוא משתמש בו בכלי ראשון ולפי אותו תשמיש צריך הגעלה, אע"פ שהרבה פעמים הוא משתמש בו בכלי שני הטילו חכמים הכשר בינוני כתשמיש אמצעי שלו, דהיינו ברותחין ובכלי ראשון, אי נמי משום דאגב דוחקא דסכינא בלע טפי החמירו עליו שלא להתירו בכלי שני והצריכו כלי ראשון.

משחיזה בריחים שלה. ולשון הרשב"א 'אם בא לשופה במשחזת של נפחים מעבירה על גבה היטב עד שמשיר קליפתה'.

ומשמע מדברי הפוסקים והמפרשים דשיפה דמתניתין לחתוך בה צונן היא, וכן מבואר ברשב"א, אבל הרמב"ם כתב דשיפה מועילה אפילו לחתוך בה רותח, (דס"ל דמתני' נקט דרך הכשר גמור אפילו לרותח, דומיא דשאר דברים המבוארים במשנה, ולהכי לא קתני נעיצה, והגמרא מבארת דרך ההכשר המועיל רק לצונן. בית יוסף), וכתב הר"ן שכך מבואר גם בירושלמי, וכן פסק השו"ע, והרמ"א מחמיר בדברי החולקים.

וכתב הרשב"א שנעיצה ושיפה מועילה גם בשביל לחתוך בסכין דבר חריף כאתרוג וצנון. וכתב הבית יוסף שנראה שמקורו מדאמרינן בגמרא (ע"ז:). בעובדא דשבור מלכא **דצה עשרה זימני בארעא למיפסק בה אתרוגא,** ומשמע דאתרוג הוא דבר חריף כצנון ואפילו הכי שרי בנעיצה, ומשמע ליה דהוא הדין לשיפה, דנעיצה ושיפה שוים הם.

איתא בגמרא (פסחים ל:). **אמר ליה רבינא לרב אשי הני סכיני בפסחא היכי עבדינן להו, וכו', והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון.** ופירש רש"י דאידי ואידי היינו קתייהו ופרזלייהו. והתוס' הקשו דבחולין (ח) קאמר סכין של עבודת כוכבים וכו' שליבנה באור, וכן בתוספתא תניא הסכינין והשפודין והאסכלא מלבנן באור, ועל כן כתבו שלחתוך בה רותח צריכה ליבון, והא דמבואר בפסחים דסגי ברותחין היינו לפי שבלע היתרא, אבל בסכינים של גוים דבלעו איסורא בעו ליבון, ואומר רבינו תם דהא דקיימא לן דסכין בעי ליבון היכא דאיסורא בלע, היינו דווקא בסכין גדולה שדרך לצלות בה בשר, אבל סכינים קטנים שאין דרך לצלות בהם בשר ודאי סגי להו בהגעלה אף בשל גוים, דאמרינן בירושלמי הדא דתימא בסכין קטנה אבל בגדולה בעי ליבון. והתוס' והרא"ש דוחים את הראיה מהירושלמי דשם מיירי בסכין עם גומות, דלא מהני הגעלה אלא להפליט את הבלוע ולא להעביר איסור הנדבק, וגם נעיצה לא מועילה בסכין גדול שדרך להיות בו גומות, ולא מיירי בתשמישו ע"י האור. ורבינו ברוך מיישב את הראיה. וריב"ם מצריך ליבון אף בסכינים קטנים שאין בהם גומות, לפי שפעמים דרך להפוך בהם בשר על גבי גחלים, (והרא"ש כתב שדרך ג"כ לתקן בהם את הפתילה בפי נר של חלב), ורבינו תם אומר דזה אינו קרוי תשמישו על ידי האור כיון דאין

להם ההגעה, שכבר נתבטל טעם האיסור במים קודם שהגעיל השני, וכתב הרשב"א שיש מרבותיו שלא הודו לו, דס"ל שחוזר האיסור וניעור ואוסר גם השני, וכן דעת האיסור והיתר, והוא כתב שאע"פ שאפילו בהפלטת טעם האיסור אמרין בדבר לח מצא מין את מינו וניעור, היינו דוקא לאכול את האיסור עצמו, אבל להגעיל בו כלי אחר כתב בסמ"ג דמהני הביטול, ובהכרח ככה"ג איירי דאם לא כן פשיטא, ובנטל"פ ליכא לאוקמי דלאו איסור הוא, דהא לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה, ועוד דרוב פעמים כשמגעילים כלים לצורך פסח אפי' ביורות גדולות לא תמצא בהן ס' נגד כולם ואפ"ה מתירין שם, ועוד דמאחר שהמים צריכין להרתיח בשעת ההגעה והכלי טרוד לפלוט, בשעה קלה שתחבו ביורה אין חוזר ובולע. והש"ך מקשה על דבריו, דכיון שהמים נאסרים למה לא יאסרו שוב הכלים שמגעילים בהם, והסמ"ג לא כתב אלא שמותר לכתחילה להגעיל ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, וממה שמגעילים בפסח הרבה כלים ג"כ אין ראיה, שהרי אינם בני יומם, ומה שכתב שאינו חוזר ובולע נמי ליתא, שהרי אם נפל איסור לפחות משישים ואח"כ נתחב לשם כף, וכי הכף לא נאסרת, ועוד דהרי אותו כלי גופיה נאסר כשאין במים שישים נגדו, אלמא דלא אמרין דאינו חוזר ובולע. ומסיים הש"ך שנראה שהאיסור והיתר מצרף כמה צדדים להתיר, ודעת הש"ך עצמו שאין להתיר בזה, דקיימא לן טעם כעיקר דאורייתא, וגם קיימא לן דאמרין חוזר וניעור.

סימן ר"ב

דיני חציצה בטבילת כלים

סעיפים א' ב'

אלו דברים חוצצים בטבילת כלים

איתא במתני' (מקואות ט' ה', והובא בגמרא שבת ט"ו:) **אלו חוצצין בכלים: הזפת והמור בכלי זכוכית בין מבפנים בין מבחוץ.**

ופירש רש"י שכלי זכוכית הם חלקים, ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהם, לפי שנופל מאליו, ורק זפת ומור דמדבקי טובא וקפיד עלייהו חוצצים, דאין חוצץ אלא דבר המקפיד. וכ"כ הטור שדווקא בכלי זכוכית דברים

והרשב"א מביא שיש מצריכים ליבון בסכין, וי"א שדווקא סכינים גדולים צריכים ליבון כיון שלפעמים צולים בהם בשר על גבי האש בשפוד, אבל לקטנים מועילה הגעלה, ולפסח סגי בהגעלה אף בגדולים, וי"א שבכל גוונא מספיקה הגעלה, וכתב הרשב"א שנהגו כמו השיטה השלישית.

עוד כתב הרשב"א דלא מהני ישון אלא בכלי היין.

כתב בארחות חיים שכשם שמכשירים הכלים משום בליעת איסור, כך מכשירים אותם בהגעלה או בליבון מחמת דבר מיאוס, כגון מי רגלים או דבר אחר מאוס, דכתיב "אל תשקצו את נפשותיכם", וכן נהגו כל ישראל, ואין להקל על המנהג. וכתב הבית יוסף שמנהג הזה אין לו עיקר, וגם לא פשט בינינו, אלא משפשפו ביותר ודיו.

פסקי ההלכה

סכין ישן, בין גדול בין קטן, הניקח מהעובד כוכבים, אם בא להשתמש בצונן, אם אין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע קשה, וצריך שכל נעיצה ונעיצה תהיה בקרקע קשה, לפיכך לא ינעוץ במקום שנעוץ נעיצה אחרת, ואפילו לחתוך בו דבר חריף כמו צנן סגי בהכי. וכתב הרמ"א שלהשתמש בו בקביעות לא גרע משאר כלי שנוהגין להגעיל אפילו לצונן. וכתב הפתחי תשובה שבבכור שור כתב שהתוס' חולקים וסוברים שדווקא לאתרוג מהני נעיצה, ולא לצנן ושאר דבר חריף, ולכן כתב דבעל נפש יחוש ולא יאכל צנן ושאר דברים חריפים בסכין טריפה ע"י נעיצה י' פעמים.

סכין שיש בה גומות (או) שרוצה לחתוך בה חמין או לשחוט בה, מלבנה או משחזזה במשחזת של נפחים היטב על פני כולה. וכתב הרמ"א ש"א שהשחזזה מועילה רק לחתוך בה צונן, אבל לא לענין חמין, והכי נהוג לכתחילה, (אבל בדיעבד, אפילו אם השתמש בו ברותח אחר ההשחזזה מותר, דאפילו אחר הגלה מותר בדיעבד. ש"ך). ואם לא יוכל ללבן הסכין היטב, משום הקתא, ילבנו ואח"כ יגעילנו. ואם לבנו ולא הגעילו, אפילו יש בו גומות, או אם הגעילו ולא ליבנו ואין בו גומות וחתך בו מאכל חם, לא נאסר, אפילו אם הסכין בן יומו. ואם השחזזו במשחזת היטב בכל מקום, ומגעילו אחר כך, מהני אפילו לכתחילה, כמו ליבון, אם יוכל לנקות הגומות שבו.

כתב הלבוש שאם הגעיל שני כלים בני יומם או יותר במים שלא היה בהם שישים כנגד שניהם, אבל היה בהם שישים כנגד אחד מהם, אם הגעילים בבת אחת ודאי לא עלתה להם הגעלה, ואם הגעילים בזה אחר זה, דעת הראב"ד שעלתה

סעיף ג'

טבילת ידות הכלים

איתא במתני' (מקואות י' א') **כל ידות הכלים שהכניסו שלא כדרכן, או שהכניסו כדרכן ולא מירקן, או שמירקן ונשברו, הרי אלו חוצצים.**

ופירשו ר"ש והרא"ש כגון יד קרדום וכיוצא בו שהכניסו בברזל בעיקום שלא כדרכו, וצריך להוציאו ולהכניסו כדרכו, ולא מירקן היינו שלא גמר הכנסתו (כדאיתא ביומא ל"ב ומירק אחר שחיטה על ידו), או שגמר הכנסתו ונשברו וצריך לעשות בית יד אחר.

אבל הרמב"ם פירש שמירוק היינו שיניח ידו ביד הכלי עד שיכנסו המים לתוכו, כיון שרוב הידות הם חלולות, ובנתמך קצתו אין המים יכולים להכנס לחלל היד, ומירוק היינו שטיפה כדכתיב "ומורק ושוטף במים".

פסק ההלכה - ידות הכלים שאינם עומדים להיות קבועים, כגון שהכניסם שלא כדרכם, או שלא הכניסם כולם או שהכניסם כולם ונשברו, חוצצים. שו"ע. וביאר הט"ז שכיון שלא ישאירו כך את היד, שהרי צריך להתקינה מחדש כראוי, אין היד נחשבת כחלק מהכלי והיא חוצצת.

סעיפים ד' ה'

חציצה בידות הכלים

תניא בתוספתא (מקואות פ"ז הלכות ג' ד') **כל ידות הכלים שהכניסו כדרכן, הרי אלו אין חוצצין, נתן הזפת והשעוה, בין במקום הנקב בין במקום הנצוק, הרי אלו אין חוצצין, הכניסו שלא כדרכן הרי אלו חוצצין, נתן הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הנצוק, הרי אלו חוצצין. כל ידות הכלים שנשתברו, כגון יד המגל והסכין, אם משמשי מעין מלאכתו ראשונה אין חוצצין, ואם לאו חוצצין. מגל שנשברה ידה מן הסיטה ולפנים, אינה חוצצת, מפני שהיא כבית הסתרים, מן הסיטה ולחוץ, אם משמשת מעין מלאכתו ראשונה אינה חוצצת, ואם לאו חוצצת, סירגה בגמי או במשיחה הרי זו חוצצת, שירפה בשרף הרי זו אינה חוצצת.**

פסקי ההלכה

אחרים לא חוצצים, מפני שהזכוכית חלקה מאד, אבל בשאר הכלים כל דבר שנדבק חוצץ.

והסמ"ג כתב שאינו נראה לר"י לומר כן, אלא מפרש דכ"ש ששאר דברים שחוצצים בכל הכלים חוצצים בכלי זכוכית, וקמ"ל שאפילו זפת ומור שאין חוצצים בשאר כלים שדרך לזפתן, בכלי זכוכית חוצצין.

ותניא בתוספתא (מקואות ז' ב') **זפת שבכוס ושבצלוחית, מתוכו חוצצת, מאחוריו אינה חוצצת. במה דברים אמורים מבית האומן, אבל מבית בעל הבית בין מתוכו בין מאחוריו הרי זה חוצצת. בתמחוי ובקערה בין מתוכן בין מאחוריהם בין מבית האומן בין מבית בעל הבית הרי זה חוצצת. המור והקומוס בין בכוס בין בצלוחית בין בקערה בין בתמחוי בין מתוכן בין מאחוריהן בין מבית האומן בין מבית בעל הבית הרי אלו חוצצין.** עוד איתא בתוספתא (שם) **לכלוכי שמרים שבכוס ושבצלוחית, והטיט והבצק שעל יד קרדום ועל יד מגריפה, אינם חוצצים, הגלידו הרי אלו חוצצים.** וכן פסק הרמב"ם.

עוד כתב הרמב"ם שדבר ברור הוא שכל מקום שאמרנו שזפת ובחמר וכיוצא בהם אינם חוצצים בכלים, הטעם הוא מפני שאינו מקפיד, לפיכך אם היה רוב הכלי חפוי בזפת או בחמר וכיוצא בהם לא עלתה לו טבילה אע"פ שאינו מקפיד. והדברים פשוטים על פי מה שנתבאר בתחילת סימן קצ"ח.

פסקי ההלכה

אלו חוצצין בכלים, הזפת והמור בכלי זכוכית, בין מבפנים בין מבחוץ. שו"ע סעיף א'.

וכתב הש"ך בשם הב"ח שנוהגים להחמיר כדברי הסמ"ג שכ"ש ששאר דברים חוצצים בכלי זכוכית, ודלא כהלבוש שהעתיק לשון הטור שרק זפת ומור חוצצים בכלי זכוכית.

כל דבר שדרך להקפיד עליו חוצץ, ואם לאו אינו חוצץ אא"כ היה חופה את רובו. שו"ע סעיף ב'.

שחרורית הדבוקה ביורה מבחוץ, הוי כדופן הכלי, ודרכו בכך, ואינו חוצץ. רמ"א. וכתב הט"ז שמשמע שאם השחרורית בפנים הוי חציצה, והיינו באופן שמקפידים על כך.

עוד כתב הש"ך שכלי כבד היינו כגון כלים שמילאם מים לפני הכנסתם למקוה, דמתוך שהוא מלא הוא מכביד וחוצץ, אבל בכלי ריק אין לחוש, דא"א שלא יבואו מים בין הכלים, אך יזהר שלא יושיב הרבה כלים בתוך כלי להטבילם יחד אפילו הם ריקים, אא"כ מניחם זה בצד זה, דאז מתוך שמתגלגלים הנה והנה נוגעים המים ע"פ כולם. כלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אין המים באים לו לכל צד עד שיטהו על צדו. שו"ע סעיף ז'.

סעיף ח'

השהית הכלי במים עד שיתמלא

הרא"ש למד מדתנן (שם) **כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל**, שכל כלי שפיו צר, צריך להשהותו במים עד שיתמלא, או שימלאנו קודם שיכניסנו למקוה. וכתב הרוקח שיוציאו דרך שוליו, שלא יהו כמים שאובים.

פסק ההלכה - כל כלי שפיו צר (יותר משפופרת הנוד) צריך להשהותו במים עד שיתמלא, או ימלאנו קודם שיכניסנו למקוה. וכתב הש"ך דקמ"ל שאף שאין בפיו כשפופרת הנוד מהני כשממלאו או משההו במים, דאע"ג דבעלמא פחות מכשפופרת הנוד לא הוי חיבור, לכלי גופא סגי בכל שהוא, כדלעיל סי' ר"א ס"ט. אמנם אפילו רחב יותר משפופרת הנוד אם אין המים נכנסין לו מיד צריך להשהותו או למלאותו תחילה.

סעיף ט'

הטבלת ידות הכלים שעתידי לקוצצם

איתא במתני' (מקואות י' ה') **כל ידות הכלים שהם ארוכין ועתידי לקצוץ, מטבילין עד מקום המידה** (-מקום ששם יקצוץ), **ר' יהודה אומר עד שיטביל את כולו**. ופסק הטור כתנא קמא.

ובספר התרומה גורס כל ידות הכלים וכו' מטביל עד מקום המידה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים עד שיטביל את כולו. ומפרש בגמרא (חולין ע"ג.) דטעמא משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי. וכתבו הרא"ש והר"ש שמקום החתך אינו חוצץ, כדמפרש בתוספתא (ז' ג') דבבית הסתרים דכלים לא חיישינן לחציצה. וכתב בספר התרומה שמבואר ממתני' אין העודף חוצץ, ומיהו מורי רבינו מוקי לה בידות הכלים שהן כחוליות, דאי לאו הכי לא היה אומר ר"מ שמספיק לטבול על מקום המידה, שהרי העודף הוא חלק מהכלי ולא באו שם מים.

כל ידות הכלים שנשתברו, כגון יד המגל והסכין, אם משמשים מעין מלאכתן ראשונה אין חוצצים, ואם לאו חוצצים. סעיף ד'.

מגל שנשברה ידו מן השפה ולפנים אינה חוצצת, מפני שהיא כבית הסתרים, מן השפה ולחוץ, אם משמשת מעין מלאכתה אינה חוצצת, ואם לאו חוצצת. סירגה בגמי או במשיחה, הרי זו חוצצת, דיבקה בשרף אינה חוצצת. סעיף ה'.

וביאר הש"ך שדיבוק בגמי או במשיחה חוצץ מפני שאין זה תיקון יפה אלא תיקון עראי, ובוודאי אין דעתו להניחו שם, אבל אם דיבקה בשרף שהוא דיבוק ותיקון טוב, על דעת להניחו שם תיקנה, ולפיכך אינה חוצצת.

סעיף ו'

הטבלת כלי כשפיו למטה

איתא במתני' (מקואות י' א') **כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל**. וכתב ר"ש שהטעם הוא משום דכל כלי שבתחילת הכנסתו במים כופהו על פיו, אין המים נכנסים בתוכו לעולם, אפילו מכניסו כולו. ונראה דהיינו דוקא בכלי שפיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה כשהוא בתוך המים, אבל אם פיו רחב או שהפך פיו למעלה כשהוא בתוך המים ודאי המים נכנסים לתוכו.

פסקי ההלכה

כלי שכפה פיו למטה והכניסו למים, אם פיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה, לא עלתה לו טבילה, לפי שלא יגיעו המים לשוליו אפילו אם מכניסו כולו למים. שו"ע סעיף ו'.

וכתבו הט"ז והש"ך שהב"ח חולק על מה שחילק השו"ע בין צר לרחב, ואמר שבדוק ומנוסה הוא שכל כלי אפילו רחב אין המים נכנסין עד שולי הכלי מבפנים מחמת האויר שבתוכו, וכתב הט"ז שכך האמת, ואמנם בכלי רחב שאין בו חלל גדול צדקו דברי הבית יוסף.

וכתב הרמ"א שמותר **לטבול כלי בתוך כלי**, אם יש בפיו החיצון כשפופרת הנוד, ויזהר שהכלי הפנימי יהא רפוי בתוך הכלי החיצון, ולכן לא יתחב סכינים תוך דלי ויטבלם (אלא יקשרם בחוט ובדבר הרפוי. ש"ך), כי לא תעלה טבילה בראשם, וכן אם הכלי הפנימי הוא כבד ומונח תוך החיצון, לא תעלה לו טבילה במקום שמונח, וע"ע לעיל סימן ר"א סעיף ט'. וכתב הש"ך שמבואר שם שאם הכלי החיצון ג"כ צריך טבילה, א"צ שיהיה בפיו כשפופרת הנוד, דמיגו דסלקא טבילה לחיצון סלקא נמי לפנימי.

שחוששים שיפחד שהכלי יפקע מהחום ולא יסיקנו כראוי. ומ"מ אם הכניסו לכבשן שמצרפים בו כלי חרס חדשים מהני, דבכבשן הוא מתלבן בפנים ובחוץ ופנים חדשות באו לכאן, ואפי' בזמן קצר הוי ליבון, ולהכניס לתנורים שלנו לא מהני, דבזה צריך להשהות שם את הכלי הרבה, וחוששים שיוציאו מהר כדי שלא יפקע.

וכתב הרמ"א שיש אוסרים אף בכלי חרס שהשתמשו בו בכלי שני (ולא עירו לתוכו מכלי ראשון), ולדינא יש להחמיר שלא להשתמש בו בפסח, וכן בכלי מתכת עד שיגעיל, ובדיעבד אם כבר השתמש בו בלא הגעלה, יש להקל במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יו"ט, היכא שאינו בן יומו דהוי נותן טעם לפגם, ובבן יומו צ"ע אם אפשר להקל, ובכלי שלישי ודאי אפשר להקל אף בבן יומו.

הגעלת תנורים – תנורי חרס אפי' המיטלטלים שדרך להסיקם מבפנים, אם הסיקם מבפנים הוי ליבון, אך צריך להזהר להסיקם יפה עד שיתלבנו.

היכן ניח בפסח כלי שאינו מוכשר – כלי חרס שלא שייך בו הגעלה, וכן שאר כלים שלא הכשירים, ויש בהם בליעות ולכלוך של חמץ, ישפשפם היטב באופן שלא יהיה חמץ ניכר בהם, ומותר להשהותם ולהשתמש בהם אחרי פסח בין במינו בין שלא במינו, ואפי' אם הם בלועים בהרבה חמץ שאין בתבשיל שישים כנגד הבליעות, אין בזה איסור חמץ שעבר עליו הפסח, ואפי' לכתחילה מותר, (וה"ה אם השתמש בהם בחמץ בפסח, ובפמ"ג דן אם מותר להשתמש בהם אחרי פסח אם הם עדיין בני יומם), ובפסח יניחם במקום צנוע שאינו רגיל ללכת לשם כדי שלא ישתמש בהם בטעות. וטוב לסוגרם בחדר ולהצניע את המפתח (שאם יחפשו יזכר שזה פסח). ואם לא שפשפם לפני פסח, צריך לשפשפם בפסח או אם לא שפשפם בפסח מחויב לשפשפם לאחר פסח, כדין חמץ שלא נתבער לפני פסח. ויש נוהגים לסדר בפסח לנוי כלי בדיל של חמץ במקום גבוה שאין יד האדם מגעת לשם, ואין למחות בידם, כיון שאינם בני יומם, וכ"ש בכלים שרוב תשמישם בכלי שני או בצונן שאין לחוש, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

כלים חדשים שנקנו בשוק א"צ לחוש שמא השתמשו בהם בחמץ, (ורק כלי מתכות צריך טבילה), אבל הקונה מנכרי בביתו, אם לא ניכר בודאות שהם חדשים, כלי מתכות צריכים הגעלה או ליבון (לפי תשמישם), וכלי חרס צריך שבירה מספק.

פסק ההלכה – ידות הכלים שהם ארוכות ועתיד לקוצצן, מטביל עד מקום שעתיד לקוצצן, ודיו. וביאר הט"ז שמקום החתך אינו חציצה, לפי שהוא בית הסתרים.

סימן תנ"א

כללי הגעלת כלי חמץ לפסח

כלי שהשתמשו בו במשך השנה עם חמץ צריך לנקותו מכל פרוור של חמץ כדי להשהותו בפסח, ואם רוצים להשתמש בו למאכלי פסח, צריך גם להכשירו ולהוציא ממנו את כל הבליעות של החמץ שיש בו. ובסימן זה יבואר כל כלי איזה סוג הכשרה הוא צריך כדי להוציא ממנו את הבליעות, אם צריך להכניסו לכבשן או ללבנו ליבון חמור או ליבון קל או הגעלה בכלי ראשון או ע"י אבן מלובנת או ע"י עירוי או ע"י כלי שני. וכן יבואר כיצד צריך לנקות את הכלים באופן שלא יהיה בהם שום חשש חמץ בעין, ואלו כלים לא שייך לנקותם כראוי וצריך כלים מיוחדים לפסח, ומה הדין אם השתמשו בכלים ללא הכשרה או נקיון, מתי כל התבשיל או חלקו נאסרו, ומתי אין המאכל נאסר בדיעבד.

סעיף א'

הכשרת כלי חרס

איתא בגמרא (פסחים ל.) **אמר רב קדירות בפסח ישברו, וכו'. ושמואל אמר לא ישברו אבל משהי להו לאחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו.** ופסק הר"ף כשמואל, דקאי כרבי שמעון.

עוד איתא בגמרא (שם ל.) **אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור, הא הוסק התנור מיהא שרי, וכו', אמאי קאמר רב קדירות בפסח ישברו, אמר ליה וכו' זה הסיקן מבפנים וזה הסיקן מבחוץ, וכי תימא הכי נמי ליעבד ליה הסקה מבפנים חייס עליה משום דפקעה.** ופירש רש"י חייס עלה ואי שרי לה על ידי היסק פנים מורה היתר וסמיק אהיסק בחוץ.

פסקי ההלכה

כלי חרס שהשתמש בו בחמץ, בין אם תשמישו בכלי ראשון בין ע"י עירוי, לא מועיל לו הגעלה, וכן לא מועיל להסיקו באש, כיון שההסק הוא רק מבחוץ, ואפי' אם ימלאו את הכלי מבפנים בגחלים אינו מועיל, מפני

יפלוט, ותניא בספרי "אך את הזהב ואת הכסף" **מכאן שצריך להעביר החלודה**, הילכך סכינים שיש בהם גומות ואינו יכול לנקותן יפה בתוך הגומות, לא מהני בהן הגעלה וצריכים ליבון. ובשבלי הלפט כתב בשם רש"י שבכלים הבלועים מחמץ אין צריך להעביר החלודה שבהם, ונקטינן כהרא"ש.

פסקי ההלכה

סכינים מועיל להם הגעלה בכלי ראשון שהרתיחו בו מים על האש, אפי' אם עכשיו אינו על האש, כל זמן שהמים מעלים רתיחה, אבל אין מועיל שיתן אבן מלובנת על הסכין וישפוך עליו רותחים.

לפני ההגעלה צריך לשפשפם היטב במשחזת או בריחיים או בדבר אחר שמסיר את החלודה. וכלי שפיו צר ויש בפנים חלודה שא"א להסירה, לא מועילה לו הגעלה. ואם אין בחלודה ממשות אלא רק מראה, והיינו שכשגוררים אותה לא יוצא עפרורית, אין קפידא להורידה לפני ההגעלה, (וכן הדין בכתמי ער"ד פלעקי"ן בכלי בדיל).

אם יש בסכין גומות ואינו יכול לנקותן יפה, לא מועילה הגעלה, וצריך ליבון במקום הגומות, ולכן סכין שהקת שלו מחוברת במסמרים קטנים שיש שם גומות, או שהידית נעשתה משני חלקים מחוברים שא"א לנקות היטב במקום שהסכין נכנס בין חלקי הידית, או שיד הסכין דבוקה בידית ע"י דבק שהוא מתקלקל במים רותחים, או שהידית עשויה מקרן (ויש לחוש שלא יגעיל היטב כי יחשוש שזה יקלקל את הדבק או את הקרן), אין מועילה לו הגעלה, וכן לפעמים יש פגם בין הלהב לקת וא"א לנקות היטב בלי להוציא את הלהב מהקת. וכשיש גומות צריך ללבן את מקום הגומות ואח"כ להגעיל את הסכין, ואם הגעיל לפני הליבון ילבן אחרי ההגעלה, ורק אם הקת עשויה מחתיכה אחת ואין שם לא מסמרים ולא דבק מועיל להגעיל את הסכין יחד עם הקת אפי' אם הקת אינה ממין הסכין.

מי שאפשר לו מצוה מן המובחר שיקנה סכינים חדשים לפסח.

נדן של סכין אין מועילה לו הגעלה כיון שא"א לנקות היטב מבפנים, ואסור להכניס לתוכו את הסכין בפסח, ואם פתח את התפירות וניקה שם היטב א"צ אפי' הגעלה. וכל מקום שצריך הגעלה, לא מועיל קילוף בכלי אומנות, כיון שהבליעות עוברות בתוך דופן הכלי.

סכינים הבלועים בשאר איסורים צריך ללבנם באור כדי להשתמש בהם בחמץ, ומ"מ בדיעבד אם הגעילים

שימוש בצונן בכלי הבלוע בחמץ – כלי הבלוע בחמץ אסור להשתמש בו בפסח אפי' בצונן, אפי' אם הדיחו ושפשפו היטב, דחיישינן שמא יבוא להשתמש בו בחמץ, ומ"מ בדרך עראי מותר להשתמש בו.

סעיף ב'

איתא בגמרא (שם) **האי כוביא** (-כלי העשוי מלבנים ועפר ואופים ומטגנים בו) **היסקו מבחוץ ואסור, ואי מלייה גומרי שפיר דמי**. ומדברי הרשב"א נראה שלא היה גורס ואי מלייה גומרי שפיר, ומיהו אפשר דמודה הרשב"א דבמלייה גומרי שפיר דמי דכיון דעשוי מלבנים ועפר הוא ליכא למיחש ביה דילמא פקע.

פסק ההלכה – כוביא (כלי העשוי מלבנים ועפר שאופים ומטגנים בו) ופידליא (תנור קטן) שהסקם מבחוץ, אסור לאפות בהם בפסח, דאין ההסק מבחוץ מפליט את הבלוע, ואם מילאו גחלים מהני, דזה אין דרכו להתבקע ואין לחוש שיחוס עליו ולא ילבנו יפה. וכן כלי קדירות של מתכת מועיל למלאם גחלים, דליכא למיחש דילמא פקעה.

לבנים הנשרפים בכבשן דינם ככלי חרס, ואם נשפך עליהם חמץ רותח אין מועיל להם אלא ליבון, וליבון מועיל אם השתמשו עליהם חמץ כל השנה ע"י צליה ואפיה, ומועיל ללבנם אפי' בתוך תנורים שלנו, כיון דלא חייס עלייהו. אבל לבנים שנתייבשו רק בחמה דינם ככלי אדמה ומועיל להם הגעלה, ואם אפה וצלה עליהם, צריכים ליבון כדין כלי שתשמישו ע"י האור.

סעיף ג'

הכשרת סכינים

איתא בגמרא (פסחים ל:) **אמר ליה רבינא לרב אשי הני סכיני בפסחא היכי עבדינן להו, וכו', והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון**.

וכלי ראשון היינו בעודו רותח אפילו אינו על גבי האש, דתנן (שבת מ"ב.) **האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין** (בין השמשות) **לא יתן לתוכן תבלין** (משתחשך, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל. רש"י).

וכתב הרא"ש שקודם ההגעלה צריך לשופם יפה במשחזת או בריחיים להעביר את כל החלודה, משום דבענין אחר לא

כלים שמשתמשים בהם ע"י האור בלי מים, כגון שפוד ואסכלא של צליה (ואין מעט השמונונית נחשבת כמים), אם ידוע שלא צלו עליו חמץ אלא רק בשר עם מלח שלא נבדק מחמץ, מועילה לו הגעלה אפי' לכתחילה, ואם אינו יודע אם צלו עליו חמץ, לכתחילה צריך ללבנו, ובדיעבד אם הגעילו והשתמש בו אפשר שאין להחמיר, ובאינו בן יומו בודאי יש להקל בדיעבד. ואם הוא יודע שצלו עליו חמץ, אין להכשירו ע"י מים ורתחים, דכבולעו כך פולטו, וצריך ללבנו עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו או שתסור קליפתו החיצונה, דדעת רוב הפוסקים שחמץ נחשב 'איסורא בלע', ולא מועיל בו הגעלה כמו ב'התירא בלע', (אמנם כשיש עוד צדדים להקל, מצרפים את דעת הפוסקים שחמץ נחשב 'התירא בלע').

וכתב הרמ"א שיש מקילים אם נתלבן כ"כ עד שאם מניחים עליו קש מבחוץ הוא נשרף מכח הליבון, דליבון כזה הוא כהגעלה, ונוהגים כדעה ראשונה בדבר הצריך ליבון, ואסור אפי' בדיעבד, ואם הוא אינו בן יומו ויש בזה הפסד מרובה או מניעת שמחת יו"ט יש להקל בדיעבד לסמוך על ליבון כזה או על הגעלה, אמנם דבר שדינו בהגעלה ומלבנים אותו בגלל חומרא או בגלל שיש בו סדקים, סגי לזה בליבון קל.

חצובה שמעמידים עליה את הקדירה כשהיא על האש, צריכה ליבון לכתחילה משום חומרא דחמץ, מפני שלפעמים נשפך עליה חמץ, ובליבון קל סגי, ובדיעבד אף אם השתמש עליה בלי ליבון כלל אין לאסור.

כבולעו כך פולטו בהגעלת כלים

סעיף ה'

איתא בברייתא (שם ע"ה): **ת"ר הלוקח כלי תשמיש מגוי, דברים שלא נשתמש בהם כל עיקר מטבילין והן טהורים, דברים שנשתמש בהם על ידי צונן כגון כוסות וצלוחיות וקיתונות מדיחין ומטבילין והן טהורים.**

וכתבו הר"ף והרא"ש שכלים שהשתמש בהם כל השנה בחמץ בכלי ראשון, צריך להגעילם בכלי ראשון, ואם השתמש בהם בכלי שני, כגון קערות וכדומה, די לערות עליהם ורתחין בכלי שני.

וכתבו התוספות שנחלקו רשב"ם ור"י אם עירוי ככלי ראשון או ככלי שני, וגם הרא"ש כתב שרשב"ם ורבינו תם

והשתמש בהם בחמין, המאכל לא נאסר, אכן סכין גדול של עכו"ם מדינא צריך ליבון. וסכינים הבלועים מבשר לחלב די להם בהגעלה, אך העולם נהגו איסור בזה, אך המוגעיל סכין לפסח יכול להחליפו מבשר לחלב, כיון שלא היתה כוונת ההכשר לצורך זה.

סעיף ד'

ליבון בכלים שמשתמשים בהם ע"י האור

איתא בברייתא (עבודה זרה ע"ה): **דברים שנשתמש בהם ע"י האור כגון השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילין והן טהורין.**

והר"ף בפסחים מביא ברייתא זו, וכתב הר"ן שנראה שדעתו שדברים שנשתמש בהם חמץ על ידי האור צריכין ליבון, ואף על גב דאסיקנא בסוף עבודה זרה (ע"ו) דכל היכא דהיתרא בלע בהגעלה סגי ליה, איכא למימור דחמץ כיון ששמו עליו איסורא בלע מיקרי, וכן נראה שהוא דעת הרא"ש שגם הוא הביא ברייתא זו בפסחים, וכן דעת הרמב"ן, וכתב רבינו ירוחם שכן דעת רוב הפוסקים, ובהגהות מיימוני כתב שכן נהגו. והמגיד משנה כתב שנחלקו המפרשים בזה.

איתא במתני' (ע"ז ע"ה): **השפוד והאסכלא מלבנן באור.** ובגמרא (ע"ו) **עד כמה מלבן, עד שתשיר קליפתו.** ובירושלמי (סוף ע"ז) איתא **הליבון צריך**

שיהיו הניצוצות מנתזין ממנו, וכ"כ הרא"ש, וכתבו בהגהות מיימוני כתב ה"ר אביגדור שכשמלבנן עד שאם ישם עליו קש יהיו ניצוצות ניתזין ממנו סגי. וכתב המרדכי דכלים הבלועים מאיסור אז צריך ליבון דנשירת קליפה, אבל הבלועים היתר כגון של חלב שצריך ללבנה כדי לאפות תחתיה פשטידא של בשר או איפכא, א"צ ליבון גדול דנשירת קליפה, רק עד שתהא יד סולדת בו משני עבריהם, וגם רגילים לבדוק על ידי נתינת קש עליה מבחוץ שאם הקש נשרף מבחוץ סגי, דבזה הליבון שולט מעבר אל עבר, וכיון דהתירא בלע סגי בזה, דמבואר בסוגיא דכיון דהיתרא בלע די בהגעלה אע"ג דתשמישו ע"י האור, ולא גרע ליבון זה מהגעלה, ואותו ליבון מפליט יותר מהגעלה. וכתב הבית יוסף שלדעת הסוברים שחמץ כיון ששמו עליו מיקרי איסורא בלע וצריך ליבון, לא מועיל גם ליבון קל זה, אלא צריך ליבון גמור.

פסקי ההלכה

סעיף ו'

דעת התוס' והמרדכי וראב"ה שקערות צריך להגעילם בכלי ראשון, משום דפעמים תוחבים הקערות בתוך הכלי ראשון. ודעת הרי"ף והרמב"ם שהולכים לפי רוב תשמיש הכלי, וכל שרוב תשמישו הוא בכלי שני או בעירו, כך יגעילם, ולא חיישין שלפעמים משתמש בהם בכלי ראשון.

כתב הטור שכלי שתיה מותרים לפסח ע"י שטיפה, לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית, והיינו מפני שתשמישן בצונן. ודעת המרדכי שכוסות של כסף צריך להגעילם בכלי ראשון, דיש לחוש שפעמים מרתיחים בהם יין ופלפל ובשמים אצל האור, (וכתב המרדכי שטוב שלא להגעילם עם שאר כלים, שמא לא נשתמש בהם חמץ. וכתב הבית יוסף שלפי מה שכצב הטור (תנ"ב) שאין לחוש במי שמגעיל קודם שש שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה, אין צריך לדקדק בכך). וכן כתב רבינו ירוחם בשם התוספות, וכתב שנראה דמייירי בכלי חרס, אבל בכלי זכוכית ועץ או בכלי חרס מזופף, אין דרך לשים אותם על האור, ודי לנקותם ולשפשפן יפה, ויש שהיו מצריכים הגעלה לכוסות של עץ ששותים בהם יין חם עם תבלין, כי לפעמים יש בו חמץ.

ודעת הטור דבכל מילי אזלינן בתר רוב תשמישו, וכיון שרוב תשמיש הכוסות אינו אלא בצונן, בשטיפה סגי להו. וכ"כ הרשב"א, ומסיים הרשב"א ומכל מקום עכשיו נהגו להגעיל את הכל משום חומרא של חמץ.

פסקי ההלכה

כתב השו"ע שהולכים אחרי רוב תשמישו של הכלי, ומספיק להגעילו כמו רוב תשמישו אע"פ שלפעמים השתמש בו בדרגת בליעה חמורה יותר, ולשיטתו כלי שעיקר תשמישו בצונן אע"פ שלפעמים השתמש בו בחמץ די לו בשטיפה, דהיינו שישפשפו היטב במים להסיר כל מה שדבוק בו, ואח"כ ישטוף במים, אמנם אם באותו היום השתמשו בו בדרגת הבליעה החמורה, צריך הגעלה בדרגת השימוש החמורה.

והרמ"א כתב ש"א שכל כלי שיש לחוש שהשתמש בו בכלי ראשון אפי' לפעמים, כגון כפות וכדו', צריך הגעלה בכלי ראשון, ואם יש לחוש שהשתמשו בו ע"י האור צריך ליבון קל, וכן המנהג, אך בדיעבד סומכים על הדעה הראשונה. וכתב הפמ"ג שקערות בדיל שלפעמים אופים בהם עוגות על תנור גרוף מגחלים, לדעת הרמ"א אין לו תקנה, כיון שהבדיל ניתן

נחלקו בכך, וכתב הרא"ש שאחת מהראיות שהביא רבינו תם לומר דעירוי ככלי ראשון היא מדאמרינן (שם) **נעוה ארתהו**, ומתוך כך התיר רבינו תם להכשיר כלי שנשתמש בו בכלי ראשון על ידי עירוי מכלי ראשון, וכתב הרא"ש דאינה ראייה, דשאני יין נסך דתשמישו על ידי צונן, אבל כלי שנשתמש בו איסור והוא בלוע מעבר לעבר אי אפשר שיפלוט כל האיסור על ידי עירוי שאינו מבשל אלא כדי קליפה, ולא כל האיסור הבלוע בדופני הכלי מעבר לעבר, וכן מסקנת התוס' דעירוי לא הוי ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה, וכלי ראשון שתשמישו על ידי עירוי כגון קערות יכול להגעילו על ידי עירוי דכבולעו כך פולטו, אבל כלי שנתבשל בו איסור לא סגי להגעילו על ידי עירוי.

כתב הכל בו שכלים שנשתמשו בהם חמץ בכלי שני, כגון קערות וכוסות, נותנים אותם בכלי שני גדול, ונותנים עליהם מים רותחים, ואמנם צריך לתת מים על שפתם עד שיגברו על גדותם, כדי שיהיה כעין תשמישם, כי לפעמים ממלאין אותם עד שנשפכים על שפתם.

פסקי ההלכה

כלים שהשתמש בהם בחמץ בחמין, הכלל הוא שצריך להכשירם כפי שימושם, דכבולעו כך פולטו. ולכן כף שמגיסים בה בקדירה צריך להכשירה בכלי ראשון, ולדעת ה"א ביו"ד קכ"א שדבר שבלע בכלי ראשון שעל האש צריך להגעילו בכלי ראשון שעל האש, א"כ ה"ה בכף.

עירוי מכלי ראשון אינו מועיל להכשיר כלי שבלע בתוך הכלי ראשון.

דבר שתשמישו בכלי שני, כגון כלים שמשתמשים בהם רק בצלחות האכילה, די להכשירם בכלי שני.

כלי שמשתמשים בו ע"י עירוי מכלי ראשון, אפי' זה כלי חדש שעירוי עליו רק פעם אחת, צריך להכשירו ע"י עירוי מכלי ראשון, ויזהר שלא יפסיק הקילוח, וכלי שני אינו מועיל אפי' בדיעבד דעירוי מבשל כדי קליפה.

באיזה כלים לא מועילה הגעלה - כתב הרמ"א שהגעלה אינה מועילה לחמץ בעין, ולכן כלים שיש סדקים או גומות או חלודה (בתוך הכלי, שיש לחוש שנכנס לשם חמץ, ובכלי שמכניסים אותו לתוך המאכל ודרכו להתלכלך גם מבחוץ, א"כ ה"ה מבחוץ), וכן כסוי כלי המחובר ע"י צירים שא"א לנקותם, או כלים שהידיות שלהם מחוברות לכלי ע"י ברגים וכדו', לא מועילה להם הגעלה משום שיש לחוש שיש שם חמץ בעין, וצריכים ליבון במקום הסדק והחלודה.

המגעיל לפני שעה חמישית, יכול להגעיל כלי שני עם כלי ראשון, וכן כלי שבלע דבר מועט עם כלי שבלע הרבה, ואינו חושש גם אם מגעיל מקצת הכלי שני פעמים. וע"ע בס"י תנ"ב.

דיני הגעלה בכלים שונים

סעיף י'

סלים שמולחים בהם את הבשר, יש שמצריכים להגעילם שמא היה חמץ במלח, ויש פוטרים דאחזוקי איסורא לא מחזקינן, וכתב השו"ע שנראה להקל, ולדעת הרמ"א טוב להגעילם ע"י עירוי מכלי ראשון, ואם א"א להגעילם כגון שיש בהם גומות, טוב לקנות חדשים, ובדיעבד אם לא הגעילם ומלח בהם בשר בפסח, אע"פ שידוע לו שהסל בלוע מחמץ, הבשר מותר באכילה, מפני שהמלח לא מפליט את הבלוע.

סעיף י"א

הכשרת כלי אפיה וטיגון

כתב ראבי"ה שדעת אביו רבינו יואל שמחבת שמטגנים בה צריכה ליבון, דדמי לתנור שאופים בו, וראבי"ה עצמו כתב שנראה דסגי בהגעלה (וכתב שלא זכה לדון בדבר לפני אביו מפני ששמע זאת בשמו לאחר פטירתו), דלענין חלה מבואר (פסחים ל"ז). שטיגון ובישול שוים, ועוד דלא חילקו חכמים בין יורה ליורה אף על פי שיש יורה שמטגנים בה חלב, ועוד דתניא בתוספתא (ע"ז ט' ב') היורות ומחמי חמין וטיגון וקומקומוס מדיחן ברותחין. וכתב הרא"ש שיי"א שמחבת צרכה ליבון מפני שלפעמים מטגנים בה ונתייבש השמן ונאפה מה שבתוכה בלא שמן, והוה ליה כמאפה תנור, ונבלע בתוכה על ידי האור בלא משקה, ולא נהירא, דא"כ גם בקדירות נחוש לכך, דלפעמים המרק מתייבש והתבשיל נשרף ונדבק לדופני הקדרה, ולא מצינו מי שחשש לזה, אלא היינו טעמא דמ"מ יש לחלוחית משקה בתבשיל, אלא שהוא יבש אצל דופני הקדרה, ולא מיקרי תשמישו על ידי האור להצריכו ליבון. וכן דעת המרדכי והגהות מיימוני שמחבת סגי לה בהגעלה. ודעת הרשב"א שמחבת צריכה ליבון.

וכתב הרשב"א שאם המחבת ארוכה שם חציה באור וא"כ את חציה השני, ואם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע, וכן

ע"י הליבון, ובבית מאיר כתב שאם ידוע שאינם בני יומם מתשמיש זה ניתן להקל כדעה ראשונה.

עוד כתב הרמ"א שיש מחמירים להגעיל כל כלי שתיה אע"פ שתשמישם בצונן, מפני שלפעמים משתמשים בהם בחמין, וכן המנהג, ובדיעבד סגי בשטיפה.

הגעלה ע"י אבן מלובנת - כלים גדולים שא"א להכניסם לכלי ראשון, לדעת הרמ"א יתן עליהם אבן מלובנת ויערה עליהם מים רותחים מכלי ראשון, והוי ככלי ראשון, וצריך להעביר את האבן בכל הכלי, ואף שהאבן לא נוגעת בכל מקום, מי הרתיחה העולים מן האבן נוגעים שם ושרי, אמנם בכלי שיש אוגנים ובלטות שאפשר שגם מי הרתיחה לא יגיעו לשם, נכון להחמיר שלא להגעילם ע"י אבנים. ובא"ר כתב שהגעלה ע"י אבנים מועיל רק בדבר שרוב תשמישו ע"י עירוי, ולא בדבר שעיקר תשמישו בכלי ראשון, וכתב המ"ב שגם בזה אין להקל לכתחילה אלא בידוע שהוא אינו בן יומם מתשמיש כלי ראשון.

סעיף ז'

כלי העשוי מקרן אפי' אם רק הידית מקרן, י"א שאין מועילה לו הגעלה, כיון שחוששים שהוא יחשוש שהכלי יתקלקל ולא יגעילו יפה. ובכלי העשוי מצדף אין חשש זה, כיון שהוא קשה.

סעיף ח'

דעת האור זרוע וה"ר יחיאל מפרי"ש שכלי עצם אין צריכים הגעלה, כיון דלא בלעי, דלא מצינו בליעה דאוסר גבי כלי עצם, וכתב המרדכי 'ואני עושה מעשה כאשר כתבתי, אמנם לבי נוקף קצת, דהא אמור בפרשת כלי מדין "וכל מעשה עיזים" ופירש רש"י להביא את הקרנים והטלפים והעצמות, וכל שכן כלי עצם וכלי קרן של שור הגדול, אלמא איכא בליעה בכלי עצם, דקאמר "תתחטאו", וכן איתא בגמרא (חולין כ"ה:).

דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שכלי עץ ברזל ושאר מיני מתכות וכלי גללים כולם צריכים הגעלה.

פסק ההלכה - כלי עץ או אבן או מתכת או עצם או גללים, דינם להכשירם בהגעלה.

סעיף ט'

הכשרת כלי שיש בו טלאי

כתב הרא"ש מחבת או יורה שיש בו טלאי אין נותר בהגעלה, לפי שהבלוע תחת הטלאים אינו נפלט ע"י הגעלה.

וראבי"ה כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה מצוה להגעיל הכלי בשעת תיקונו קודם שישימו את הטלאי, ושוב היה מצוה ללבן הטלאי ולהדביקו, ואף על פי שהיו משתמשין בו אחר כך קודם הפסח היה מגעילו, דכבולעו עם הטלאי כך פולטו. וכ"כ המרדכי, ומוסיף המרדכי שאפילו בלא הגעלה קודם דיבוקו היה נראה להתיר מטעם זה, אלא דאיכא למיחש שמא בערב פסח נדבק בחוזק ובפסח רפה הדיבוק ומוציא מה שתחתיו ופולט, וכל הכלים המוטלאים היה מסיר הטלאי ושוב מגעיל, וכללו של דבר כל טלאי שהוא מחדש וקדם הטלאי לבליעת האיסור א"צ להסירו, דאין לך יורה ומחבת שאין בה כמה מסמרים ושפה לפיו סביב, אלא אמרינן בהו כבולעו כך פולטו, וכמבואר (פסחים ל:). שמגעילים סכין ברותחין וא"צ להסיר הברזל מן הקתא. וכ"כ בהגהת אשר"י בשם אור זרוע, וכן איתא בהגהות מיימוני.

וכתב הרשב"א שהגעלה מפלטת מכאן כמו מכאן, אלא שאנו חוששין שמא תחת אותן חתיכות נכנס מגוף האיסור, וממשו של גוף האיסור אינו נכשר בהגעלה, לפיכך מניחים גחלים על מקום הסדקים שישרף גוף האיסור אם ישנו, ואחר כך מגעילו, ואם הוא של עץ אין לו תקנה אלא אם כן ירחיב הסדק באופן שיוכל להוציא משם מה שבתוכו.

פסקי ההלכה

כלי שיש בו טלאי אם הטלאי הוא מבחוץ אין הטלאי מזיק להגעלה, ואם הטלאי מבפנים והבליעה היתה אחרי שנעשה הטלאי (כגון שעשו טלאי בכלי חדש או בכלי מוגעל), והטלאי מודבק היטב בצורה שאין לחוש שיש בפנים חמץ בעין (דאל"כ צריך שם ליבון או ניקור היטב, ואם לא עשה כך אף בדיעבד אסור), אין הטלאי מזיק להגעלה, דכבולעו כך פולטו, ואם בליעת האיסור היתה לפני שנעשה הטלאי אף אם הטלאי דבוק בחוזק צריך להסירו לפני ההגעלה, דחיישינן שיש חמץ בעין תחת הטלאי, וי"א שהטעם משום שחוששים שבליעת האיסור אינה יוצאת לגמרי דרך הטלאי ובפסח תצא, והרשב"א חש רק לטעם הראשון, דס"ל שהגעלה מפליטה מדופן לדופן, וכ"כ הרבה אחרונים בדעת השו"ע, ולדבריהם אם ניקה את המקום לפני ששם את הטלאי, מועילה הגעלה, משא"כ לטעם השני. וכן מועיל לשים

כל כלי שאינו יכול להכניסו בפעם אחת לתוך המים מכניס חציו וחוזר ומכניס חציו השני, דלא אמרו (פסחים ע"ד). בכלי מתכת חם מקצתו חם כולו אלא לענין איסורו, אבל לא לענין הכשרו.

פסק ההלכה

כלי אפיה צריכים ליבון, אף אם מושחים אותם בשומן או בשמן או בחמאה, אבל מחבת שמטגנים בה ע"י שמן או שומן מועיל לה הגעלה, ולא הוי כאפיה, (וכן בקדירה אין חוששים למה שנדבק בדפנותיה. אמנם מחבתות שלפעמים מחממים בהם סובין לחולה צריכים ליבון מדינא), ויש חולקים בשומן אבל מלשון הפוסקים לא משמע כך.

אם המחבת ארוכה יכול להגעיל חצי ואח"כ את החצי השני, ואם היא ארוכה מאד מלבנה באמצע, וסגי לזה בליבון קל, וכתב הרמ"א שיש מחמירים ללבן את כל המחבת ליבון קל, מפני שלפעמים השומן מתייבש, ונוהגים לכתחילה ללבנה, אך מדינא הגעלה מספיקה, והפר"ח מצדד שמדינא צריכה ליבון, ורוב הפוסקים מקילים בזה, ובדיעבד בודאי סגי בהגעלה.

סעיף י"ב

הכשרת ידות הכלים - צריך להגעיל גם את ידות הכלים, ואף בכלי עץ שאין אומרים בו חם מקצתו חם כולו, מ"מ חוששים שהגיע חמץ לידות עצמם כשהודח בתוך כלי ראשון, ובמחבת חוששים שניתז על הידית מתוך הכלי, ואין להשתמש בכלי לכתחילה אפי' אם הוא בתוך הפסח שא"א להגעילו, ואפשר להגעיל את הידות ע"י עירו (אא"כ ידוע שבלעו מכלי ראשון).

אם השתמש בכלי בלי להכשיר את הידות אין לאסור את התבשיל בדיעבד, מפני שתולים שהגעלת הכלי הפליטה גם את בליעת הידות, ולשאר החששות אין חוששים בדיעבד, ולכן אף אם ידות הכלי היו בתוך תבשיל אין לאסור בדיעבד (אא"כ לא הגעיל את גוף הכלי), והיינו דווקא בסתמא, אבל אם ידוע שידות הכלי בלעו חמץ באופן ישיר אין להתיר אפי' בדיעבד, ולכן סכין שברוב הפעמים מגיע תשמיש החמץ גם לבית יד, אסור אף בדיעבד.

סעיף י"ג

החררה שתחתיו. וכתב רבינו ירוחם בשם תוס' שאין צריך ליבון שיסיר קליפתו, אלא מחממו כמו ששמים אותו על החררה כל השנה, כי היא בלועה מהיתר. וכתב הבית יוסף שכבר נתבאר שדעת רוב הפוסקים שאין חילוק בין בלוע מהיתר לבלוע מאיסור.

פסקי ההלכה

כיסוי קדירה העשוי מברזל צריך הגעלה בכלי ראשון, כיון שהוא מזיע כל שעה מחום הקדירה ונבלע בו החמץ ע"י כלי ראשון, ועירוי לא מהני.

אם נתנו את הכיסוי בפסח על הקדירה בלא הגעלה, התבשיל והקדירה אסורים, אפי' אם הכיסוי הודח היטב ואין בו חשש חמץ בעין, דהבליעות שבכיסוי מתערבות בתבשיל ע"י ההבל הרוחת, (וכן כל היכא שיש לחוש שע"י הרתיחה נגע התבשיל בכיסוי, בודאי אסור), וחמץ בפסח אסור במשהו, ואפי' באינו בן יומו אסור לדעת הרמ"א בסימן תמ"ז, ולדעת השו"ע שם, איירי הכא בבן יומו, או כשיש עליו חמץ בעין.

אם השתמשו בכיסוי בערב פסח אחרי חצות, התבשיל מותר אם יש בו שישים כנגד כל הכיסוי, ואם הכיסוי אינו בן יומו מותר בשעת הדחק אף אם אין שישים.

אם (אפי' בפסח) הסיר את הכסוי מיד מהכלי וראה שהוא עדיין יבש, התבשיל והכלי מותרים אף אם שניהם רותחים, ובפרט אם הכיסוי אינו בן יומו, דאין איסור יוצא מכלי לכלי בלי רוטב, אך אם יש לחוש שהתחיל להזיע עד שהיתה יד סולדת בזיעה זו, התבשיל והקדירה אסורים.

כיסוי שאופים עליו בצק, או כיסוי ששמים על החררה כשהיא נאפית על הכירה טעון ליבון חמור, ולא מספיקה לו הגעלה כיון שברוב הפעמים הכסוי נוגע בחררה ובלוע טעם החמץ ע"י חום האש ללא משקה, וליבון קל לא מהני לדין אף באינו בן יומו, ובלא הפסד מרובה אין להקל אפי' בדיעבד.

סעיף ט"ז

הכשרת מדוכה

מדוכה של עץ ואבן שדכים בהם כל השנה, ולפעמים דכים בהם פירורי לחם עם שומין ופלפל, דעת רש"י דלא מהני ליה הגעלה, וה"ה בריחים קטנים של פלפל, וכ"כ רבינו תם שמדמים אותן לבית שאור (-כלי שמשחים בו את השאור) ולבית חרוסת (-כלי שעושים בו מיני טיבול שנותנים בו דברים חריפים כגון שומין ופלפל עם קמח ומבליעו לתוך הכלי), ובאלו

גחלים על מקום הטלאי באופן שאם היה שם חמץ הוא היה נשרף ואח"כ יגעיל את הכלי, וגחלים הנ"ל היינו ליבון קל לפי הטעם הראשון הנ"ל, ולטעם השני צריך ליבון חמור, ובאינו בן יומו בודאי יש לסמוך להקל. (וכלי עץ עם טלאי אין לו תקנה, אא"כ ירחיב את הסדק באופן שיוכל להוציא את כל מה שבתוכו).

וכל זה בטלאי שהוא טס המודבק ע"י מסמרים, אבל בטלאי שמטיפים בדיל המותך ע"י האש די להגעילו, מפני שהבדיל שורף את ממשות האיסור שתחתיו, והבלוע יוצא ע"י הגעלה כיון שזה נעשה ככלי אחד.

כלים ישנים שתשמישם בכלי ראשון שחיפה אותם בבדיל, מעיקר הדין התכת הבדיל מועילה במקום הגעלה, אלא שלפעמים האומנים עושים את הציפוי במהירות ואינו בכלי הכלי, ולכן כלי זה צריך הגעלה, ובדיעבד אם השתמש בכלי זה בלי הגעלה אין לאסור את התבשיל, ובפרט היכא שהכלי אינו בן יומו, ואם האומן שציפהו הוא נכרי ראוי להטביל את הכלי בלי ברכה.

רושם שעושים האומנים בתוך כלים מהני בזה הגעלה אם מנקר היטב, ולפי שמצוי שם הרבה אותיות וקשה לנקר היטב, טוב לשים שם גחלים שאם יש שם חמץ הוא ישרף, והיינו ברושם שנעשה ע"י הדבקת עופרת על הכלי, אבל ברושם שנעשה ע"י חריטה, אם אפשר לנקר שם היטב לא דמי לטלאי, ואם א"א לנקר שם היטב טעון ליבון.

סעיפים י"ד ט"ו

הגעלת כסויי הכלים

כתב הטור שכיסוי של ברזל שמכסים בו את הקדירה צריך הגעלה, מפני שההבל העולה מהתבשיל לכיסוי הקדירה לח הוא. והמרדכי כתב שצריך ליבון, ואפשר שטעמו מפני שהיה דרכן לאפות עליו בצק, אבל בלאו הכי סגי ליה בהגעלה.

כתבו ההגהות מיימוני והרוקח והרא"ש והטור שאם נתנו בפסח על הקדירה כיסוי שלא הוגעל, כל התבשיל אסור, וכן מבואר במתני' (מכשירין ה' י"א) **היו ידיה טמאות ומגיסה בקדרה טהורה אם הזיעו ידיה קדרה טמאה.**

כיסוי של ברזל ששמים אותו על חררה שנאפית על הכירה, י"א שאפילו הגעלה אינו צריך, כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו, וכתב הטור שנראה שצריך ליבון, כי ברוב פעמים נוגעת בו, ועוד שהוא מזיע מהבל

בהגעלה, ואם יש בה גומות צריך לקלפה בכלי אומנות, ולהגעילה אח"כ כדי להוציא את הבלוע.

מדוכה שיש בה חשש לשמנונית איסור, שרוצה להגעילה לשאר ימות השנה, לכו"ע מועיל בזה הגעלה, דאין דרך לדון השמנונית עם הדברים החריפים.

מדוכות קטנות שלנו שאין דרך לדון בהם אלא בשמים, והחשש הוא שמא נכנס לתוכה חמץ והוא נבלע אח"כ ע"י חריפות הבשמים, וכן ריחיים של פלפלין שלנו, די בהגעלה לכתחילה אפי' בשל מתכות, ומצוה מן המובחר להגעיל ולדון לפני פסח, ואם לא הגעיל ודכו בתוכו תבלין בפסח, מצדדים האחרונים להתיר את התבשיל, ובפרט אם הוא אינו בן יומו, אמנם דבר שידוע שיש בו בליעת חמץ, כגון סכין שחותכים בה בשר עם בצלים שנחתכו בסכין של חמץ, אין להקל בזה.

יש להזהר לחתוך זגויל בסכין חדש, דכיון שהוא חריף הוא בולע מהסכין, ואם הסכין בשרית נעשית גם המדוכה בשרית, ואסור לאכול עם חלב מה שדכים במדוכה זו.

סעיף י"ז

הגעלת כלי הלישה

כתב המרדכי שכלים פשוטים כגון דפין ושולחנות וכיוצא בהם, סגי שיערה רותחין עליהם. ובהגהות מיימוני שדפים שרגילים לשאת עליהם את העיסה צריכים הגעלה, מפני שחימוצם קשה, ואם הם גדולים וא"א להכניסם בכלי אחד, כתב ריב"א שילבן אבנים וישימם על הדף וישפוך עליהם מים רותחים.

איתא בגמרא (פסחים ל:) **אגני דמחוזא דרגילי למילש בהו כולי שתא ומשהו בהו חמירא, כבית שאור שחימוצו קשה דמי.** וכתב רבינו ירוחם שכן הדין בכל הכלים שלנו שרגילים ללוש בהם כל השנה, אבל אם אין רגילין ללוש בהם תמיד, די בקליפה. והמרדכי כתב ש"א שדווקא עריבות שלשים בהן בכל יום צריכים הגעלה, אבל אגני דשאר מקומות שאין מחמיצים בהם את העיסה אלא פעם אחת בשבוע, יכול להשתמש בהם למצה, ומיהו אין להורות כן מפני שהעולם נהגו בהן איסור, וי"א שאין חילוק בין אגני דמחוזא לאגני דעלמא, ובכולהו אין מועיל הגעלה, והיינו לפי הסוברים שאין הגעלה מועלת לבית שאור ובית חרוסת. וכתב הכל בו שעריבות שלשים בהן כל השנה, נהגו כל העם שלא ללוש בהם, והוא מנהג

דעת רש"י ור"ת דלא שרו בהגעלה. וכתב בהגהות מיימוני בשם הסמ"ג ששמע בשם רבינו טוביה שרבינו תם היה מתיר בהגעלה על ידי קליפה בכלי ברזל, ונכון להחמיר היכא דאפשר.

ור"י והרא"ש התירו כולם בהגעלה, וכתב ר"י דוכי מפני שחימוצו קשה בלע בצונן טפי מדבר אחר ע"י האור, וכ"ש להרי"ף שכתב דההיא דבית שאור איירי בכלי חרס, אבל בכלי שטף אין חילוק בין בית שאור לשאר כלים אלא כולם מותרין בהגעלה. וכן דעת ראב"ה והערות והרי"ף גיאת, וכתב הטור שכן המנהג, ובלבד שיהיו חלקים שאין בהן בקעים.

וכתב תרומת הדשן שנהגו באוסטריין להכשיר המדוכה בפסח על ידי מילוי גחלים לוחשות, ומדביקים חוט של פשתן בחוץ סביב המדוכה, ומפחים בגחלים עד שישרף החוט, דזה נחשב כמו ליבון, ואחד מהגדולים קרא תיגר גם על זה, ואמר דלא גרע הכשר זה מהגעלה, ועוד דהרבה פעמים נשברת המדוכה בדרך זה ואיכא למימר דילמא חייס עליה דפקע ולא מכשיר ליה כהלכתו, ובסמ"ק מחמיר טובא בהכשר המדוכה, ואינו רוצה להתיר אפילו על ידי שמקלפים אותו בכלי אומנות ומגעילים המדוכה אח"כ, אע"פ שבהגהות מיימוני ובמרדכי חשיב הכשר זה ליבון, וכתב שאם אפשר בקל לתת המדוכה בתנור בוער שתתלבן יפה מבפנים ומבחוץ עד שיהיו ניצוצות ניתזין מהם יעשה כך, ואם ירא משבירתה ימלאנה בגחלים.

ורבינו ירוחם כתב שנהגו במכתשות של אבן הגדולים שאין יכולים להכניסם ביורה, לשים בהם מים רותחים ולהכניס בתוכם אבן רותחת, ועולה הרתיחה בכל שפתם, וכתב בהגהות מיימוני דכל כהאי גוונא הוי הגעלה דכלי ראשון.

פסקי ההלכה

מדוכה שדכים בה דברים חריפים עם חמץ, לדעת השו"ע מועיל לה הגעלה, ואם היא גדולה ואינה נכנסת ליורה ישים בה מים רותחים ויכניס בתוכה אבן רותחת באופן שיעלו המים הרותחים גם על עובי שפתה מלמעלה, אבל קטנה לא יגעיל באופן זה אלא בתוך יורה, ד"א שהגעלה זו דינה כעירוי ולא ככלי ראשון. ודעת הפר"ח שהגעלה כזו לא מועילה לכלי שהשתמש בו בכלי ראשון, דלא הוי אלא כעירוי, ולא התירו אלא בכלי שרוב תשמישו ע"י עירוי, וכ"כ הא"ר, והבה"ל כתב שאין כדאי להתיר אלא באינו בן יומו.

וכתב הרמ"א שיש מחמירים ללבן את המדוכה, וסגי בליבון קל, ולדינא סגי בהגעלה ולכתחילה צריך ליבון קל, ואם המדוכה של עץ שא"א ללבנה, אם אין בה גומות סגי

כתב הכל בו שנפה צריך לדקדק בה מאוד לנקותה מפתיתי החמץ הנדבק בה ונסרך ונדבק בנקבי אריגת הנפה ובעץ שבו, וישפשפו אותה במים יפה יפה, ולא יסמכו על מנהג ההגעלה לפי שאינה בהם עיקר לפי שלא נשתמש בהם בחמץ, והוא הדין לכל שאר כלי הלישה כגון הטבילרא"ש והראור"ה, והשפשוף בהם עיקר גדול, ואחריה ההגעלה הואיל ונהגו בה.

וכתב הבית יוסף שלא ראינו מי שנהג הגעלה בנפה.

פסק ההלכה

לדעת השו"ע יש לדקדק מאד לנקותה מפתיתי החמץ הדבוקים בה, ואח"כ ישפשף אותה היטב ע"י מים, ומותר להשתמש בה בפסח, ואם באו מים לפני הנקיון אפי' על מקצתה, אסור להשתמש בה בפסח. (אמנם נפה שבאו עליה מים אחרי פסח של שנה שעברה וניפו בה קמח בפסח, מותר בדיעבד, דהוי חמץ נוקשה ובטל בשישים).

ודעת הרמ"א שאין להשתמש בנפה בפסח אף ע"י שפשוף והגעלה, מפני שקשה מאד לנקות את נקבי הנפה, ובדיעבד אם שפשף אין לאסור. ואם אינו מוצא לקנות נפה חדשה, מוטב שלא לנפות הקמח כלל. אמנם אם יש גרגירי חיטה בקמח, שאם ימצאם במצה מבושלת בפסח יאסור, אפשר שאף לכתחילה מותר להשתמש בה ע"י שישפשפה היטב ויגעילנה. ואם א"א לנקותה ואין לו נפה, יאכל המצות רק כשהם יבשים.

עוד כתב הרמ"א שאין להשתמש בפסח ברי"ב אייז"ן (מגוררת), וטעמו משום שלפעמים מפוררים בו לחם חמץ וודאי השתייר משהו בנקביו, וגם אולי גררו בו תמכא (חריין) שנחתכה בסכין חמץ ונבלע בו טעם החמץ כיון שהחריין היא דבר חריף, ובזה אסור אפי' בדיעבד ואפי' אם השתמשו בו בצונן ואפי' אם ניקרוהו היטב מתחילה, כיון שודאי יש בו פרור חמץ או חריין הבלוע בחמץ. ואם השתמשו בו בערב פסח בדבר שאינו חריף, מותר לאוכלו עד הלילה (דביללה חוזר וניעור אמנם אם לא השתמשו בו בחמץ אלא רק בחריין שיש חשש שהוא בלוע בחמץ, לא אמרין חוזר וניעור), ואם פירר בו חריין צריך שיהיה בו שישים כנגד כל המגוררת.

עוד כתב הרמ"א שכיס של ריחיים לא מועילה לו הגעלה. וסלים של נצרים שיש בהם הרבה נקבים ומשתמשים בהם חמץ וא"א לנקרם דינם כנפה. אמנם שקים שהשתמשו בהם בקמח חמץ, נוהגים בהם התר ע"י כיבוס בחמץ ואפר וחביטה, וצריך להתיר את כל התפירות לפני הכיבוס, ולגרר

יפה, לפי שאי אפשר לגרדם ולנקותם יפה יפה שלא ישרר משהו חמץ באחת הפחתים או בנקב שאינו נראה לעין.

פסקי ההלכה

דף שעורכים עליו את הבצק, וכן עריבה שלשים בה, לשיטת השו"ע אם אין משתמשים בהם בקביעות, אפשר להגעילם ע"י עירוי רותחין, אמנם המנהג להחמיר שלא להשתמש בהם. ואם משתמשים בהם בקביעות, צריכים הגעלה, ואם הם גדולים וא"א להכניסם בתוך כלי, ילבן אבנים וישימם עליהם וישפוף עליהם רותחין ויעביר את האבן על פני כולם, ולא מהני לזה קילוף בכלי אומנות (וכן הדין בכל דבר הצריך הגעלה), אמנם טוב וישר שלא לסמוך על הנקיון וההגעלה, ולמ"א בעשוי מחתיכה אחת להשו"ע אפשר להקל אחרי שניקרו אותו היטב. (ובכל גוונא צריך לשפשפם מתחילה היטב ע"י מים. סעיף י"ח).

ודעת הרמ"א שאין להשתמש בפסח אפי' ע"י הגעלה, בדף או בעריבה שמשתמשים בהם כל השנה (ואם רק לפרקים נהגו להגעיל), וטעמו מפני שא"א לנקותם כראוי לפני ההגעלה, וי"א דהרמ"א איירי אף בעשויים מחתיכה אחת, ואם אחרי ההגעלה שם עליהם סדין או מפה, מותר להניח עליהם אפי' מצות חמות, וצוננות מותר ע"י הפסק מפה אפי' בלא הגעלה, אבל ללוש עליהם אסור אפי' צונן, ואפי' ע"י הגעלה אין נכון לפי היש מחמירים לעיל במדוכה, וי"א שראוי שלא להשתמש בכלי הלישה אפי' בצונן וע"י הפסק מפה. וע"י קילוף והגעלה, אם הכלי מחתיכה אחת ואין בו סדקים מותר, ואם הכלי מכמה חתיכות אסור.

כלי לישה ממתכת שאפשר לנקותם היטב, מותר ע"י הגעלה, ויש מחמירים גם בזה, וכלי מתכות שאפשר ללבנו ולא יתקלקל, נכון וטוב לכתחילה ללבנו.

חביות שמניחים בהם משקה העשוי ממי סובין (בארש"ט), נזהרים שלא להגעילם, מפני שא"א לנקותם כראוי וחוששים שמא נשאר בהם חמץ בעין מהסובין, ואם החזיקו בו מים מתחילה לאיזה זמן מותר, ומ"מ יש לחזור לנקותם לפני ההגעלה, (וכן כלים שמניחים בהם קמח כל השנה נוהגים שלא להגעילם מהאי טעמא, ואם ישרה אותם כמה ימים לפני פסח ואח"כ יגעיל, אפשר שיש להקל), אמנם כלי העשוי מהרבה נסרים לא מועיל להגעילו אפי' אחרי השריה כמה ימים במים.

סעיף י"ח

הכשרת נפה

שם היטב ע"י סכין. וכן שקים ששמו בהם פעם אחת קמחא לפסחא ורוצה לכבסו ולתת בו עוד פעם קמח, צריך כבוס והתר התפירות.

סדין שעושים עליו את המצות, צריך להחליפו אחרי שיעור מיל, ואם רוצה לחזור וללוש על אותו סדין צריך כיבוס גמור כנ"ל ולהתיר את התפירות, ולא מהני להדיחם וכ"ש להופכם. ואם השתמש בסדין ללא כיבוס, אם הוא בתוך הפסח אסור אפי' בדיעבד, אך אם הפך את הסדין או כיבסו אף שלא התיר את התפירות אין להחמיר.

סעיף י"ט

מרדה המשתמשת להכנסת והוצאת עוגות לתנור, י"א שלא מועיל לה הגעלה אפי' אם גם עשה מתחילה קליפה בכלי אומנות, כיון שהיא בולעת בלי משקה, וא"א ללבנה מפני שהיא מעץ, וצריך לקנות חדשה, ואם משתמש במרדה של פסח של שנה שעברה, א"צ להגעילה אך צריך שתהיה נקיה היטב.

בדיעבד אם השתמש במרדה של חמץ אחר הגעלה מותר, ואם השתמש בה כשהיא מלוכלכת עם חמץ בעין, אסור תחתית המצה כדי נטילה והיינו ברוחב אגודל (ובמצות דקות שלנו הכל נאסר). ואם אפו על ידי המרדה עוגות עם שומן, הבליעות נכנסות לכל המצה, (אמנם לפני פסח עד הלילה הבעין חמץ בטל בשישים ומ"מ י"ל שהבלוע אוסר כדי קליפה, וצ"ע), ואם הדיחו את המרדה ונשאר רק הבליעות, אף אם השתמשו בו עם שומן אין נאסר אלא כדי קליפה.

מרדה של פסח שהוציאו בו מצה שהחמיצה, נאסרו כל המצות שהוציאו על ידה אח"כ, (וי"א שרק המצה הראשונה נאסרת כולה אם יש שמנוניות, אבל שאר המצות לא נאסרות אלא כדי קליפה), ואם נתערבו באחרות כולם אסורות, ואפי' אם נתערבו לפני פסח, בפסח חוזר האיסור וניעור, ורק בערב פסח מותר להאכילם לתינוק, וי"א דדבר שנאסר מצד הבליעות אין אומרים בו חוזר וניעור. אמנם מרדה שהוציאו בו מצה כפולה או נפוחה אינו אוסר בדיעבד, ובחק יעקב כתב שאם א"א למצוא בקלות מרדה אחר מותר לכתחילה להוציא בה מצות, דהוי כדיעבד.

מרדה שיש ספק אם הוא של חמץ או חדש, מותרים כל המצות שהוציאו איתו.

סעיף כ'

שלחנות ותיבות אינם צריכים הגעלה, אכן אם מצניעים בהם מאכלים חמים במשך השנה, לדעת השו"ע צריכים לערות עליהם רותחין מכלי ראשון מפני שלפעמים נשפך מרק הקדירה לתוכם. ולדעת מהרי"ו צריך להכשירם ע"י אבן מלובנת עם עירוי רותחין (אפי' מכלי שני, וצריך להזיז את האבן ולשפוך באופן שיגיעו הרותחין לכל מקום), ואז מותר להניח שם אפי' מצה חמה, ובדיעבד בעירוי סגי. וי"א שאחרי העירוי יניח מפה או דבר החוצץ שמא דבוק בו חמץ בעין, וכתב הא"ר שכך ראוי לנהוג בתיבות ומגדלים שכמעט לא שייך שלא ישאר שם חמץ, אבל בשלחנות חלקים אין להחמיר.

סעיף כ"א

שימוש בכלי חרס שהיה בו חמץ צונן

כתב המרדכי שרבינו יואל התיר להשתמש בפסח בקדירות של חרס שנותנים בהם שיכר כל השנה, ואפילו מכניסו לקיום, ע"י הגעלה, דמבואר בגמרא (עבודה זרה ל"ג: ופסחים

ל:) **מאני דקוניא** (-כלי חרס מצופה), **חירא ואוכמא שרי, ירוקא אסור משום דמיצריך, ואי אית בהו קרטופני כולוהו אסירי, וכו', התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם. מאי שנא מיין נסך דדרש להו מרימר כולוהו מאני דקוניא שרי, וכו', זה תשמישו בהמין וזה תשמישו בצונן.** ולמד מזה המרדכי שבצונן מותר גם בפסח, ואפילו במכניסו לקיום מותר בהגעלה כדאמרינן בירושלמי **הני גרבי דכותחא ממלאן שלשה ימים מעת לעת ומערן** כל היכא דמהני עירוי הוא הדין רתיחה כדאמרינן בגמרא (עבודה זרה ע"ה). **הרוצה לטהרם מיד מגעילן ברותחין ודיו.**

והקשה הטור שבסוף ע"ז מבואר שעירוי אינו נחשב כהגעלה, וכתב הבית יוסף דלא קשה מידי, דהא לא יליף רבינו יואל עירוי מהגעלה, אלא יליף הגעלה מעירוי, ועירוי פשיטא ליה דמהני כמפורש בירושלמי.

וכתב הטור שמדברי רב האי גאון נראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן, דכתב שעריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגיתות הדיחו אותה יפה ודרכו בה ענבים, או הניחוה תחת הצינור לקבל בה היין, אותו היין אסור לשתותו בפסח, דכלי חרס אין לו תקנה

הגעלה היינו שילבן אבנים וישים אותם בתוך החבית, ויערה עליהם מים מכלי ראשון, ויגלגל את החבית כדי שההגעלה תגיע לכל מקום, וצריך להסיר את שולי החבית אם היא של עץ, ולגרר היטב מבפנים בכל הסדקים שלא ישאר חמץ בעין, ואם לא פתח את השולים וניקר היטב אסור אפי' בדיעבד, והאחרונים הסכימו שאין להכשיר חבית עץ ע"י פתיחת שוליה וניקורה, מפני שמצוי שם גומות, ואם פתח אחד משוליה מועילה הגעלה בדיעבד, (אמנם חבית של מי דבש מותרת ע"י הגעלה אע"פ שהדבש התבשל בכלי שבישלו בו חמץ בתוך מעת לעת). ואם החבית של חרס צריך לפתוח פיה באופן שיוכל להכניס ידו ולשפשפה היטב מבפנים בכל הצדדים.

בדיעבד, אם לא עשה לחבית הגעלה ועירוי אלא רק הדחה, ונתנו בהם יין או מי דבש מעת לעת, והוציאום מהחבית לפני פסח, מותר לשותות מהם בפסח אם הדיחם מתחילה וניקה אותם כנ"ל מכל חשש חמץ בעין, ואם החבית בת יומה מבליעת השיכר, יש מתירים רק ביין משום דשיכר ביין הוא נותן טעם לפגם ולא בדבש ואפי' בדיעבד, אבל כמה אחרונים מתירים גם בדבש. ואם היין או הדבש היה בחבית בפסח אסור למנהגנו לאסור נט"פ בפסח, ובנתנו לתוכו דבר חריף אסור אפי' באינו בן יומו, וכן בכלי של יין שרף אסור אפי' באינו בן יומו, דעינינו רואות שזה נותן טעם לשבח, ואם הגעילה ורואים שלא נשאר בה טעם וריח אחרי ההגעלה, מהני בדיעבד שלא לאסור מה שנתן בתוכה, ומ"מ מיד כשנזכר צריך לערות את היין לכלי אחר.

סעיף כ"ב

שימוש בפסח בכלים שהשתמשו בהם חמץ

בצונן

איתא בגמרא (פסחים ל:): **אמר רבא בר אבא אמר**

שמואל כל הכלים שנשתמשו בהם חמץ בצונן

משתמש בהם מזה, חוץ מבית שאור (כלי ששורים בו את השאור בשביל לתתו בעיסה, ולפעמים השאור נמצא שם כל

הלילה) **הואיל וחימוצו קשה. אמר רב אשי ובית**

הרוסת (כלי ששמים בו חומץ וכל דבר שיש בו קיוהא, ורגילים לתת

בו קמח) **כבית שאור שחימוצו קשה דמי.**

וכתב הרא"ש שיש ספרים דגרסי משתמש בהם מזה בצונן, ונראה דלא גרסינן בצונן, דאפילו בחמין מותר להשתמש בהם במצה, שכיון שכל השנה לא נשתמש בהם

אלא בליבון, הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשותותו בפסח אבל בספיקא כי האי מילתא לא חיישינן.

וההגהות מיימוני כתבו שכלי מזופף שקיבל חמץ די לו בעירוי שלשה ימים כדאמרינן בירושלמי (שם), ואם אינם מזופפים מגעילם, וכתב ריב"א שילבן אבנים וישימם בהם וישפוך עליהם מים רותחים, והר"מ כתב דדי להם שיערו לתוכם מים רותחים ומגלגלים בהם אף על פי שהוא יותר מכלי שלישי או רביעי, והוא הדין כשמעבירים המים מן האש ושופכים בחבית אפילו אם הניחו הרתיחה, כיון שלא נשתמש בהם אלא על ידי צונן.

עוד כתבו ההגהות מיימוני שכלי חרס שתשמישו בצונן מותר בהגעלה או בעירוי, ובהגהות אשר"י כתבו שר"מ מתיר בקדירה של חרס שנותנין בה שיכר כל השנה והגעילה, לתת בה יין בפסח, משום דתשמישו על ידי צונן, ורבינו אפרים מתיר אפילו בלא הגעלה משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם, דשיכר גופיה לאו חמץ גמור הוא אלא על ידי תערובת. וחבית המזופפת שנתנו בה שכר מתיר רבינו אפרים על ידי שכשון ליתן בה יין בפסח, והר"מ אוסר אפילו אם השירו זפתן באור, והני מילי לכתחילה, אבל בדיעבד בכולהו שרי אפילו לא הגעיל ולא השיר זפתן, אם אינו בן יומו, דקיימא לן נותן טעם לפגם מותר אפילו בפסח.

והמרדכי כתב בשם האור זרוע להתיר לכתחילה בחבית של שיכר להדיחה במים ולנגבה ולתת בה יין ודבש לצורך הפסח, משום דטעם השיכר בטל בששים קודם הפסח, ואינו חוזר ונייעור בפסח, ואין להחמיר לשער בכל החבית, דאמרינן בגמרא (חולין צ"ז:): גבי קדירה דשאני הכא דהיתרא בלע, הילכך משערים כפי מה שהיתה פולטת, ובטל בששים. וכתב הבית יוסף שכבר נתבאר שדעת רוב הפוסקים שאין להתיר משום דהיתרא בלע.

פסקי ההלכה

חביות חרס שהיה בהם שיכר שעורים אפי' כמה ימים, מותר להשתמש בהם ע"י הגעלה או בעירוי ג' ימים (כדלהלן), ואז מותר להשתמש בהם אפי' בחמין, ואפי' בחבית שהיתה בת יומה, ויש אוסרים בבית יומה.

עירוי היינו שימלאנו מים אפי' צוננים על כל גדותיו וישהו המים לפחות כ"ד שעות, וכן יעשה ג' פעמים אפי' לא רצופים, ואפי' במזופף מועיל עירוי, ודעת הש"ך שבשאר איסורים אין להתיר ע"י עירוי להוציא איסור כבוש, ובמבושל לכו"ע לא מועיל עירוי אפי' בכלים שאינם מחרס.

כיון שתשמיש החמץ היה בצונן, אלא לאפוקי שאם נשתמש בהם חמץ בחמין אסור להשתמש בהן מצה אפילו בצונן, גזירה שמא יבוא להשתמש בהם בחמין, ודווקא בכלי חרס גזרו, אבל בשאר כלים כיון שאם נשתמש בהם חמין יש להם הכשר, מותר להשתמש בהם בצונן בלא הכשר.

וכתבו הר"ף והרא"ש דהאידינא נהוג עלמא לא להשתמש בפסחא בכלי חרס אא"כ הם חדשים.

וכתב סמ"ק שעריבות ותיבות שלשים בהן חמץ, וניקרו אותן היטב, אין נותנים לתוכן מצות חמץ אפילו אם ניקרו אותן לגמרי, וצריך לתת מפה או סדין להפסיק ביניהם ובין העריבה.

וכתב הכל בו שאפילו אם הונח לחם מצה על חלות לחם חמץ אפילו חם בחם לא אסורו, דלא בלע מיניה כלל, אבל ראוי להרחיק מזה, לפי שזה דבר זר בעיני קצת העם, וראוי להחמיר בו מפני מראית העין. והעיד ר' דוד ב"ר לוי שראה מעשה בעיר נרבונה שהיו שמים לחם מצה כשהיו מוציאים אותו מן התנור חם בתוך עריבה שלשין בה בשאר ימות השנה, והתירוהו על פי חכמי העיר.

פסקי ההלכה

כלים שהשתמש בהם בחמץ בצונן, בדבר יבש, או בדבר לח ולא שהה בהם מעת לעת ולא היה דבר חריף, מספיק להדיחם כדי להעביר את מה שדבוק בעין, ומותר להשתמש בהם לפסח אפי' בחמין, ואפי' אם הם של חרס, חוץ מבית שאור (כלי ששורים בו את השאור) ובית חרוסת (כלי שנותנים בו דברים חריפים עם חמץ), שמותר להשתמש בהם לפסח דווקא בצונן דרך עראי ולא להשהותו בתוכם מעת לעת, אבל אסור להשתמש בהם בחמין או ללוש בהם, וע"י הגעלה מותר, ואם הם של חרס לא מועילה הגעלה, ורק בצונן מותר, ויש אוסרים אף בצונן, וי"א שחרס שהשתמש בו בצונן מועילה לו הגעלה.

ולדעת הרמ"א יש להחמיר בבית שאור אף באינה של חרס, ואם היא עשויה מכמה נסרים בודאי יש להחמיר, ואפי' בנסר אחד אף שמותר להשהות אם ניקרוה, אסור ללוש לכתחילה אפי' לאחר הגעלה, ואם היא ממתכת יש ללבנה.

וכתב השו"ע שנהגו שלא להשתמש בפסח בכלי חרס ישנים אפי' בצונן, ואפי' בכלים שאינם בית שאור ובית חרוסת, ואפי' אם השתמשו בהם רק בצונן.

כלים שהיה בהם יין שרף לא מועילה להם הגעלה מפני שנשאר בהם ריח וטעם, אמנם אם בישל אותם עם מים

חמץ כי אם בצונן, לא בלעו, ומותר להשתמש בהם אפילו בחמין, חוץ מבית שאור שאע"פ שלא נשתמש בו אלא צונן, הואיל וחימוצו קשה אסור להשתמש מצה בחמין, אבל בצונן מותר להניח בו מצה אפויה, אבל ללוש בו מצה אסור, דאע"ג דצונן הוא ממחרת להחמין תחלה. ופירש רש"י דמיירי הכא בלא הגעלה, אבל על ידי הגעלה שרי, וחזר בו רש"י ואמר שאע"פ שמדוכות הגוים מותרות על ידי הגעלה, הנהו דאסירי מחמת חימוצן קשה אינו יוצא אף על ידי הגעלה, וכ"כ רש"י שהגעלה לא מועילה בריחיים של פלפל של עץ, דאגב חורפא של פלפל של עץ בלע טפי, וכן גדולי שפייר"א היו אוסרין בית שאור אפילו בהגעלה, ודעת ר"י דבלוע על ידי צונן לא יפלוט בהגעלה, ולכאורה משמע דקאי אכלים שנשתמש בהם בצונן חמץ שמשמש בהם מצה בלא שום תיקון, חוץ מבית שאור שאין משמש בו בלא שום הכשר, אבל על ידי הכשר שרי, וכ"כ הערוך והרוקח בשם אביו והר"ן י' גיאת וראב"ה וכן עמא דבר.

כלי חרס לא מועילה לו הגעלה, כדאיתא בגמרא (שם) **התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם.**

והר"ף גורס כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן, מותר להשתמש בהם מצה בצונן, חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה. והקשה הר"ן למה לא ישתמשו בו מצה בחמין, ובית שאור נמי אע"פ שמפני שחימוצו קשה בחמין דמי, למה לא ישתמשו בו מצה בצונן, דאע"ג דבלע לא פליט. ואיכא למימר דחמץ כיון נסך דמי, דתרווייהו אית להו חורפא ואפילו בצונן בלעי כלים מינייהו, והא דאמרינן חוץ מבית שאור שחימוצו קשה, דמשמע דאפילו בצונן אסור להשתמש בהם מצה, היינו דוקא נמי בכלי חרס, שכל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין כיון שאין לו תקנה אסור להשתמש בו אפילו בצונן, דחיישינן שאם ישהה אותו להשתמש בו צונן יבוא להשתמש בו חמין, ועוד שכיון שהוא בולע הרבה ואינו יוצא מידי דופיו הרי הוא כגוף האיסור, הילכך כל היתר שנגע בו צריך הדחה כאילו נגע באיסור עצמו. עכ"ד.

וכתב הבית יוסף שנראה שכדי לחוש לגירסת הר"ף כתב הטור שכלי חרס אפילו לא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהם מצה אלא בצונן.

והרמב"ם כתב כגירסת הר"ף, ופירשה הרב המגיד כמו שפירש הר"ן, וכתב שראה מי שפירש גירסא זו שלא אמרו מצה בצונן לאפוקי מצה בחמין, ובאמת מותר אף בחמין

כולהו מאני דקוניא שרי, וכו', זה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן.

וכתב המרדכי בשם רבינו תם דהיינו דוקא בהיתוך של זכוכית לפי שהוא מן החול ככלי חרס, אבל היתוך עופרת מותר בהגעלה ככלי מתכות. וכ"כ הסמ"ג.

פסק ההלכה – כלי חרס המצופים בזכוכית או בעופרת או בבדיל מכל צד ונצרפים יחד בכבשן (ויש אוסרים אף בלא נצרפו יחד בכבשן), וכן כלי עץ המחופים בברני"ס, דינם ככלי חרס, שאם תשמישו בחמין לא מועילה הגעלה, ואין חילוק אם הכלי מקרקע ירוקה או לבנה ושחורה, ואפי' אם היא חלקה וללא בקעים אסור, אמנם אם תשמישה בצונן רק בירוקה אסור כיון שדרכה לבלוע, אבל בלבנה ושחורה אם יש בה בקעים מועיל הגעלה או עירוי, ואם אין בה בקעים בשכשוך בעלמא סגי.

סעיף כ"ד

כלים חדשים שהם צבועים או מחופים בבדיל או כלי חרס המצופים בזכוכית יש מקומות שמחמירים שלא להשתמש בהם בפסח, מפני שיש שעושים את הצפוי על ידי סובין, או מפני שחוששים שעשה את הצפוי על כלי ישן, ואפי' אם הצפוי הוא מעט ומבחוץ אינו כדאי, ואין להחמיר אלא במקום שנהגו איסור, והפמ"ג מצדד להחמיר אף ע"י הגעלה, ובחמד משה מיקל, וגם באותם מקומות יש להקל אם ידוע שהאומן לא עירב סובין בצפוי, ולכן יש נוהגים להעמיד יהודי שישגיח שלא יערבו סובין בצפוי. וכלים שמטפטף עליהם טיפות מהתכת כלים אחרים, אין להקפיד בהם. וקדירות ברזל המצופים בהיתוך לבן ושוע, כתב החת"ס שלא מועיל להם הגעלה, וכמה גדולים נהגו להחמיר בזה רק לענין איסור חמץ.

סעיף כ"ה

הכשרת כלי שתיה

איתא בגמרא (ע"ז ע"ה): **הלוקה כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, דברים שלא נשתמש בהן מטבילין והן טהורין, דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסות וקתניות וצלוחיות מדיחין ומטבילין והם טהורין.**

ואפר עד שנסתלק הריח לגמרי מותר להגעילם אח"כ, אם ניקה בפנים כמו שנתבאר, ובשל נסרים א"א לנקותה היטב, ורק בשל מתכת מהני. ויורות ששורפים בהם יין שרף ראוי לעשות חדשים לפסח, אך כיון שלא ישמעו לעשות כך, יש לבשל ביורה ובקנים ובכובע מ"י אפר והרבה אפר שיפגום את הטעם, וצריך השגחה גדולה לנקות את תחתית היורה ולהסיר את כל הקנים ע"י אומן, או להניח עליהם על מקום הטלאי גחלים, ושומר נפשו ירחק מושגת יי"ש בפסח, אבל אין לאסור להם אחרי כל התיקונים האלה. חת"ס.

תנור של בית החורף שרגילים לשים עליו חמץ במשך השנה כשהוא רותח, דינו ככלי חרס שא"א להכשירו, וההסק שבפנים אינו מועיל להפליט מה שבחוץ, ולכן אסור להניח עליו שום דבר בפסח, בין דבר צונן כשהתנור חם, בין דבר חם כשהתנור צונן, ובדיעבד נאסר המאכל כדי קליפה, ובשניהם צוננים מותר רק בדרך עראי אם ניקה את התנור ואין שם חמץ בעין, ואם הניח שם קדירה עם תבשיל אינו אסור בדיעבד אפי' אם שניהם חמים, ולכתחילה אין להניח שם קדירה אא"כ שניהם צוננים, ואם מניח דבר המפסיק תחת הקדירה, או שטח בטיט בעובי אצבע, מותר להשתמש מלמעלה. והקאכלי"ן (בתי קיבול מחרס) שבתוך התנורים, שרגילים לשים בהם מאכלי חמץ, דינם כנ"ל, אמנם לא מועיל בהם הפסק ברזל או לטוח בטיט למטה בלבד, אא"כ טח בטיט מהצדדים ומלמעלה, והטיח מלמעלה אינו מעכב בדיעבד, ואם מניח כיסוי על הקדירות שמניח שם מותר לכתחילה בלא טיט מלמעלה. ותוך התנור, אם לא הכשירו והניח מצה בתוכו דינו כמו מעל התנור, ולענין אפית מצות בתוכו נתבאר בסימן תס"א, ולענין בישול בתוכו, לכתחילה צריך להכשירו או לטוח קרקעיתו בטיט, ובדיעבד אין לאסור, ואם כיבד את התנור מתחילה מחמץ בעין, אף הקדירה מותרת. וכתב הבה"ל שהכשרה מועילה לתנור בית החורף לענין תוכו, וכתב שעכ"פ בתנורים שלנו אין להחמיר, וכן תנורים הנקראים שוועצק"ע אויבע"ן מועיל להם ליבון אף באין עליהם כסוי.

סעיף כ"ג

כלי חרס מצופה

איתא בגמרא (פסחים ל): **מאני דקוניא** (-כלי חרס מצופים, לרש"י בעופרת, ולתוס' בהיתוך זכוכית העשוי מן החול) **חיורא ואוכמא שרי, ירוקא אסור משום דמיצריף ואי אית בהו קרטופני כולהו אסירי, וכו', התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם. מאי שנא מיין נסך דדרש להו מרימר**

דעת השו"ע שכלי זכוכית אינם צריכים שום הכשר אפי' אם הכניס חמץ לתוכם ע"מ שיתקיים שם, ואפי' אם משתמשים בהם בקביעות בחמין, דכיון שהם חלקים וקשים הם לא בולעים.

דעת הרמ"א שכלי זכוכית דינם ככלי חרס שבולעים ולא פולטים אפי' ע"י הגעלה, ואפי' אם עיקר תשמישו בצונן אסור, וכתב שכך המנהג באשכנז ובמדינות אלו, ובדיעבד אסור רק אם רוב תשמישו בחמין או בכבישה, ואפי' נשתמש בו בצונן מעט לעת יש להחמיר, ובמקום הפסד מרובה מיקל הפמ"ג, ואם הכשירו מתחילה ע"י הגעלה או ע"י מילוי ועירווי מותר, ובמקום הפסד מרובה יש להתיר גם ללא הכשרה אם הכלי אינו בן יומו, ובמקום שאין בנמצא כלי זכוכית ואין לו כוסות ושאר כלים, אם פיהם רחב מותר לנקותם היטב ולהכשירם ע"י עירווי ג' ימים, וא"צ הגעלה כיון שאינו מצוי להשתמש בהם בחמין בחמץ ממש, ואם פיהם צר והשמרים נדבקים בתחתיתם וא"א לנקותם היטב (וה"ה בשאר כלים) אין להם תקנה להכשירם. ואפי' בכוסות אם יכול לקנות חדשים אין לשנות מהמנהג. וכלי כסף שיש בתוכם התוך זכוכית אין להגעילו, אבל התוך מבחוץ או על כסויו או על ידו אינו מעכב את ההגעלה.

כלי חרסינה הנקראים פורצלן דינם ככלי חרס ולא ככלי זכוכית.

סעיף כ"ז

כתב המרדכי ששפוד ישן שצלו בו עופות במלח שלא נבדק מחמץ, מותר להשתמש בו בפסח, מפני שטעם החמץ שהיה במלח נתבטל קודם הפסח. וכתב הבית יוסף שכבר נתבאר בסימן תמ"ז שיש חולקים בדין זה וסוברים דחוזר ונייעור, אמנם בזה אפשר דמודו, כיון דאין כאן חמץ ידוע אלא חשש מלח שלא נבדק.

פסק ההלכה - שפוד ישן שצלו בו במשך השנה בשר המלוח במלח שלא נבדק מפרורי חמץ, וצלו בו עופות בפסח, העופות מותרים בדיעבד, אבל אם ידוע שהיה במלח חמץ, או שצלו עליו דבר שהוא חמץ, ולא ליבנוהו, אסור אפי' בדיעבד אפי' אם הגעילו, אכן במקום הפסד מרובה או שאינו בן יומו יש להקל אם הגעילו ויש בבשר שישים לבטל את הבליעה.

ברזי החביות נוהגים להדיחם מפני שממשמשים בהם בידים מלוכלכים מחמץ, וטוב יותר לקנות ברזים חדשים שמא היה הברז בחבית של שיכר. וברזא שבחביות שיכר,

פסק ההלכה - לדעת השו"ע בין בזכוכית בין בעץ בין במתכת בין בחרס מותרים ע"י נקיון ושטיפה, אע"פ שלפעמים משתמש בהם בחמין, כיון שרוב תשמישם בצונן. והרמ"א כתב שצריך להגעילם לכתחילה, וכן מועיל למלאם מים ג"פ כ"ד שעות וכו' (כדין חביות חרס וכו') היכא שאינם בני יומם, ובדיעבד בשטיפה סגי.

סעיף כ"ו

הכשרת כלי זכוכית

כתב בהגהות מיימוני בשם רבינו יחיאל שכוסות של זכוכית שהשתמשו בהם כל השנה אסור להשתמש בהם בפסח, לא ע"י עירווי ולא ע"י שכשון, משום דהוי ככלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, ואע"פ שאין משתמשים בהם אלא ע"י צונן, מ"מ לפעמים שורים בתוכם פתיתים של פת והוי כבוש, וכבוש הרי הוא כמבושל. והמרדכי כתב הטעם שלרבינו יחיאל הוי ככלי חרס, הואיל ותחילת ברייתו מן החול.

ודעת ראבי"ה שכלי זכוכית שיע ולא בלע, כדאמרינן (פסחים ע"ד:) שלב שיע ולכן אינו בולע, וראיה מאבות דרבי נתן (מ"א ו') **שלשה דברים נאמרו בכלי חרס ושלשה בכלי זכוכית, כלי חרס בולע, ומפליט, ומשמר מה שבתוכו, מה שאין כן בכלי זכוכית.** וכן דעת הר"ן להתיר אפילו במכניסם לקיום, וכן נראה מדברי הרא"ש ורבינו ירוחם, וכן דעת הרשב"א.

ובתרומת הדשן כתב שאין להשתמש בכלי זכוכית (כלי כסף המצוירים ע"י זכוכית) בפסח, דכתב הסמ"ג שנהגו שלא להשתמש בכלי זכוכית ישן בפסח, וכן כתב המרדכי, ואע"ג שראבי"ה מתיר, נראה דלא סמכינן עליה, דהתוס' (פסחים שם) כתבו שהתירוץ שלב שיע ולא בלע דיחויא בעלמא הוא, ואינו נשאר במסקנא, וכן המנהג באלו הארצות, ואמנם אם הציור אינו רק על הבית יד או למעלה על הכיסוי מבחוץ, כולי האי לא מחמירין, דברור לנו שכלי כסף חשובים כאלו שהם משוקדים ומצויירים לא מצוי כלל שמרתיחים בהם אצל האש, ואף את"ל שאירע כך, או שעירו לתוכו מכלי ראשון ועירווי ככלי ראשון, מ"מ אין להחמיר, דבסמ"ג כתב דאף על גב דאמרינן (פסחים ע"ד.) דכלי מתכת חם מקצתו חם כולו, לא אמרינן שהבליעות עוברות לכולו.

פסקי ההלכה

היטב. חביות בארש"ט לא מועיל להם הגעלה משום חשש חמץ בעין, ואם עשויים מיחידה אחת מועיל להשרותם במים ולנקותם ולהגעילם. נפה לשיטת השו"ע צריך לשפשפה ואח"כ לנקותה במים, ולרמ"א אין להשתמש בנפה אפי' ע"י שפשוף והגעלה. מגררת וכן כיס של ריחיים וסלים של נצרים שיש בהם הרבה נקבים, לרמ"א אין להשתמש בהם בפסח משום שנשאר בהם חמץ בעין גם אחרי הנקיון. מרדה של חמץ אין מועיל לו הגעלה מפני שהוא בולע בלי משקה וא"א ללבנו. שלחנות ותיבות שמצניעים בהם מאכלים חמים במשך השנה, לדעת השו"ע יגעילם ע"י עירוי מכלי ראשון, וי"א שיכשירם ע"י אבן מלובנת ועירוי אפי' מכלי שני, וי"א שיניח מפה אחרי העירוי. חביות חרס שעושים בהם שיכר שעורים, צריך לנקותה היטב, (ואם היא של עץ צריך לפתוח שוליה, וי"א שלא מועיל לפתוח שוליה), ומועיל בהם הגעלה ע"י עירוי ואבנים מלובנות, או למלא במים כ"ד שעות ג"פ. כלים שהיה בהם יי"ש לא מועילה להם הגעלה מפני הריח והטעם, אא"כ נסתלק הריח והטעם לגמרי.

הגעלה מועילה לכלי עץ או אבן או מתכת או עצם או גללים. קילוף בכלי אומנות אינו מועיל בדבר שצריך הגעלה.

כלי חרס לא מועילה להם הגעלה או למלאם גחלים אלא רק לצרפם בכבשן, ותנורי חרס מועיל להסיקם היטב מבפנים עד שיתלבנו. תנור של בית החורף שרגילים להניח עליו חמץ במשך השנה כשהוא רותח, דינו ככלי חרס שלא מועילה לו הגעלה, ואסור להניח עליו מאכל אם התנור או המאכל חמים, ובשניהם צוננים מותר בדרך עראי אם הוא נקי. כלי זכוכית לדעת השו"ע א"צ הכשרה, ולדעת הרמ"א לא מועיל להם הכשרה.

סימן תנ"ב

צורת הגעלת כלי החמץ

הגעלת כלים עניינה הוא להכניס את הכלי הבלוע בחמץ או בשאר איסורים לתוך יורה מלאה מים שמעלים רתיחה, וע"י רתיחת המים נפלט כל הבלוע בכלי לתוך המים, והכלי חוזר להכשרו. ובסימן הקודם נתבאר איזה כלים אפשר להכשירם ע"י הגעלה. אמנם כיון שהחמץ או האיסור מתערב במים, יש להזהר שהכלי לא יחזור ויבלע את מה שפלט, מפני שבאופנים מסוימים הכלי יכול לחזור לאיסור מחמת כך, וכדלהלן. עוד יבואר באיזה מים אפשר להגעיל, ואין יזהר שתגיע הרתיחה לכל חלקי הכלי.

סעיף א'

כמה זמן יהיו הכלים במי ההגעלה - כתב הרי"ף שבהגעלת כלים צריך להשהות את הכלים בתוך היורה, עד

אם תחבו במי דבש ושהה שם מעת לעת, אסור בשתיה ובהנאה, ובאינו בן יומו יש להקל, וברזא של יי"ש אסור אף בהנאה אף באינו בן יומו.

עצים שתוחבים בהם כלי שתית שיכר או יי"ש צריכים הדחה כדי לשים בהם כלים בפסח מפני שנתלחלו ממשקין שבתוכם, אבל אם תולים עליהם רק את הבית יד א"צ הדחה.

סיכום סימן תנ"א

השהית כלי חמץ - כלי חמץ שמששהה אותם בביתו בפסח, צריך לנקותם היטב, ולהניחם במקום צנוע וסגור, ומותר להשתמש בהם אחרי פסח.

הכנת הכלי להכשרה - כלי הבלוע מחמץ שרוצה להכשירו צריך לנקותו היטב מתחילה שלא יהיה בו חמץ בעין, ואם אין שום חשש חמץ בעין מותר בדרך עראי להשתמש בו בצונן בתוך מעת לעת אבל בקביעות אסור. וכשהוא בא להגעילו צריך לנקותו גם מחלודה שיש בה ממשות, ולבדוק שאין בכלי גומות שא"א לנקות שם (ויכול ללבן את מקום הגומות), ואין בכלי מקום כפול שא"א לנקות שם, ואין בכלי טלאי מבפנים,

צורת ההכשרה - הכלל בהכשרה הוא שכבולעו כך פולטו, ולכן צריך להכשירו כפי תשמישו, לדעת השו"ע הולכים אחר עיקר תשמישו, אא"כ הוא בן יומו מבליעה חמורה יותר, ולדעת הרמ"א יש לחוש גם למיעוט התשמיש. כלי שתשמישו ע"י האור ללא מים וכן כלי אפיה צריכים ליבון (והיינו ליבון חמור שניצוצות ניתזים ממנו, וכתב הרמ"א שכלי שדינו בהגעלה ומלבנים אותו משום חומרא או בגלל שיש בו סדקים, די בליבון קל, והיינו שאם מניחים קש מבחוץ הוא נשרף). כלי שתשמישו בכלי ראשון יש להגעילו בכלי ראשון (לדעת הרמ"א אם הוא גדול אפשר להגעילו ע"י עירוי מכלי ראשון עם העברת אבן מלובנת, וי"א שזה מועיל רק אם עיקר תשמישו ע"י עירוי ואינו בן יומו מכלי ראשון). כלי שתשמישו ע"י עירוי הגעלתו ע"י עירוי. כלי שתשמישו בכלי שני הגעלתו בכלי שני. כלי שתשמישו בצונן ולא שהה בו חמץ מעת לעת, מותר להשתמש בו בחמין, חוץ מבית שאור ובית חרוסת, ונהגו שלא להשתמש בפסח בכלי חרס ישנים אפי' בצונן, וכלי שתיה שלפעמים משתמשים בהם בחמין, לדעת הרמ"א יש להגעילם לכתחילה.

הכשרת כלים שונים - כלי שתיה לרמ"א יש להגעילם לכתחילה, ובדיעבד מספיק לנקותם היטב. ידות הכלים ג"כ צריכים הגעלה, ואם לא הגעיל אין לאסור בדיעבד. כסוי כלי העשוי ממתכת צריך הגעלה, ואף בדיעבד נאסר התבשיל אם לא הגעילו. מדוכה שדכים בה דברים חריפים עם חמץ, לשו"ע מועיל לה הגעלה, ולרמ"א לכתחילה צריך ליבון קל. כלי לישת ועריכת הבצק, לשו"ע יכשירם ע"י עירוי, ואם משתמשים בהם בקביעות יגעילם בכלי ראשון, או יכשירם ע"י עירוי ואבן מלובנת, ולדעת הרמ"א אין להכשירם מפני שא"א לנקותם

כתב המרדכי שאנו מגיעילים כלי ראשון עם כלי שני, אע"פ שאלו ממהרים לפלוט ואלו מאחרים, וכן מחמירים להגעיל אפילו כלי שתשמישו בצונן, ולא אמרין כיון דלא טרידי לפלוט בלעי ואסור, משום דהוי נ"ט בר נ"ט.

הגעלה דווקא במים שמעלים רתיחה – איתא בתשובת הגאונים שיזהר שלא ינוחו המים מן הרתיחה, דבזמן שהמים נחים מהרתיחה אין זה הגעלה, אבל אם נחו ואח"כ חזר והרתיחם והגעיל בהם פשיטא דעלתה להם הגעלה. וכ"כ התרומת הדשן שצריך להזהר בזה, דכתב הסמ"ק שהגעלה אינה מועלת אלא דוקא ברותחין שמעלה רתיחה, אבל ביד סולדת לא מועילה הגעלה.

הכנסת הכלי למי ההגעלה לפני רתיחתם – כתב הכל בו שהמגעיל כלי חמץ לאחר זמן איסורו צריך שירתיח המים קודם שיכניס בהם את הכלים, דקודם זמן איסורו אינו פולט לפני הרתיחה בנותן טעם, ונותן טעם לפגם מותר, משא"כ משש שעות ולמעלה שאיסורו במשהו. וכתב הבית יוסף שבסימן תמ"ז נתבארה מחלוקת הפוסקים אם חמץ משש שעות ולמעלה אסור במשהו או בשישים.

הגעלת היורה שמגעילים בה לפני ההגעלה – דעת רש"י ורשב"ם וריב"א שצריך להגעיל את היורה שמגעילים בה לפני ההגעלה בתוכה, וכן איתא בתשובת הגאונים. ורבינו ירוחם כתב שמלשון הרי"ף והרמב"ם נראה שאין צריך להגעילה, וכ"כ המרדכי בשם רב האי גאון, וכ"כ בשבלי הלקט שאם היורה נקיה ואינה מלאה זוהמא א"צ להגעילה תחילה. ודעת הרא"ש שדין היורה הגדולה כדן שאר כלים, שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית א"צ להגעילה תחילה, דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, ואיתא בחולין (ק"א:) דדגים שעלו בקערה מותר לאוכלם בכותח, ואפילו לדברי הסוברים שאם הדגים נתבשלו בקערה אסור לאוכלם בכותח, שם הדגים שנבלע בהם טעם בשר ראויים לאכילה, אבל כאן הטעם שנבלע במים וחזר ונבלע בכלי אינו נחשב טעם כשיחזור בפסח ויבלע בתבשיל, אבל אם הוא משעה חמישית ואילך והיא בת יומא צריך להגעילה תחילה, מפני שבהגעלה ראשונה נאסרים המים שאין בהם שישים בכדי לבטל פליטת היורה, דבכולה משערין, ונמצא שהמים כולן נאסרים ונבלעין בכלים הנגעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן. ומקור הרא"ש מדברי התוס', וכ"כ בשבלי הלקט.

שיפלטו את הבליעות וכתב הרשב"א שלא נאמר שיעור בדבר והדבר נתון לאומד הדעת. והראב"ד כתב שאין צריך להוציא את הכלים מיד לאחר רתיחתם, אלא אחר שינוחו מעט, ובלבד שלא יקרוש על פניהם הגיעול שיצא מהם, ויהיה מודח במים יפה יפה עם החמימות. והעיטור כתב שמסתבר שאין צריך לסלק את הכלי ממי הגעלה קודם שתנוח הרתיחה, וגם א"צ להשאירו שם עד שתנוח, אלא מסלקם בכל עת שירצה. וראב"ה כתב שא"א לשער כמה זמן לוקח לקדירה לפלוט, ואולי ע"י השהית הכלים יחזרו ויבלעו את הפליטה. וכתבו המרדכי והגהות מיימוני והטור שנוהגים להכניס את הכלי למי ההגעלה ולהוציאו מיד.

וכתב הכל בו שיש סוברים שצריך שיזהר שלא תנוח היורה הגדולה שמגעילים בה מרתיחתה בעוד שהכלים בתוכה, כדי שלא יחזרו ויבלעו מה שפלטו, אך כל זה שייך רק במי שמגעיל אחר זמן איסורו.

כתוב בהגהות מיימוני שיש להזהר כשמגעילים כלים גדולים שלא יגעילם ביד סביב במים, שלא יכנס במים צד שכבר הוגעל, אלא יכניס חציו או שלישיתו במים ויוציאו ואח"כ יכניס צידו השני לתוכו ויצמצם כפי יכולתו ודלא כרבינו שב"ט שהנהיג לכפות כל הכלי במים בפעם אחת ולא לחצאין שלא יפלוט ויבלע מה שפלט כבר. ולפי מה שכתב הטור בשם הרא"ש להגעיל קודם ארבע שעות או שלא יהיו הכלים בני יומן, ליכא למיחש אם יחזור ליכנס במים הצד שכבר הוגעל.

הגעלה לפני או אחרי זמן איסור חמץ – כתב ראב"ה שירא שמים שרוצה להגעיל הרבה כלים הרבה, יגעילם אחרי שעבר מעת לעת מזמן תשמישם, שאז כיון שטעמם פגום (דהוי נ"ט בר נ"ט) הוא לא אסור, אבל יגעילם קודם שעה חמישית, דבזמן שהחמץ אסור גם נותן טעם לפגם אסור. והתוס' והרא"ש והמרדכי כתבו שקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלי בן יומו ואפילו אין במים שישים כדי לבטלו, דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא, אבל מזמן איסורו ואילך, וכן בכל ימות השנה, צריך שהכלי לא יהיה בן יומו, או שיהיה במים שישים כנגדו כדי לבטלו. ודעת הרשב"א שנטל"פ אסור בפסח, ולכן אין להגעיל שום כלי בפסח מחמת חמץ, אפילו אינו בן יומו (וכן פסק הרמ"א), וכתב הבית יוסף שאין לחוש לסברא זו כיון דכמה רבוותא פליגי עלה, וכ"כ רבינו ירוחם שיש מי שכתב שמשעה שנאסר החמץ מן התורה אין להגעיל שום כלי, ואין לסמוך על אותה סברא כנגד כל הנך רבוותא.

סולדת בהם ואפילו לפני שעה חמישית, וצריך להמתין שהמים יעלו רתיחה, ויש להזהר להמגעילים בזה, דאף שבקערות וכפות שתשימשם ע"י עירוי מועילה הגעלה במים שהיד סולדת בהם, מ"מ כלים שתשימשם בכלי ראשון לא מהני הגעלה בלי רתיחה, ואפי' בדיעבד צריך לחזור ולהגעיל, אמנם אם השתמש בכלי בפסח יש לצדד להתיר את המאכל אם הכלי אינו בן יומו. ונכון להעמיד במקום ההגעלה בעל תורה הבקי בדיני הגעלה).

ה' נכון שלא יכניס את הכלי לפני רתיחת המים, אף אם הוא משהה את הכלי עד שיתרחו המים, כדי שלא להוסיף לכלי בליעות חמץ לפני הגעלתו. ורבים מהאחרונים מפקפקים על זה, וגם המחצית השקל כתב שזה חומרא יתירא.

ו' צריך להגעיל את כלי ההגעלה מתחילה ולשפוך את מי ההגעלה (שהרי אין בהם שישים כנגד כלי ההגעלה) ולשים בפנים מים חדשים, (ואם רוצה להשתמש בכלי ההגעלה, כשהגיע זמן איסור חמץ צריך הגעלה שנית).

ז' כתב הט"ז שצריך עוד להזהר שלא יגעיל מקצת מהכלי שני פעמים, כגון היכא שמכניס כלי גדול כל פעם מצד אחר, שלא יכניס יותר ממה שלא הכניס בפעם הראשונה, מפני שאז הוא חוזר ובולע את מה שפלט, ואם א"א להגעיל בבת אחת, וקשה לדקדק שלא יהיה חלק מהכלי במים ב' פעמים, צריך שיהיה במים שישים כנגד הכלי, אמנם היכא שמגעיל במים כמה כלים כמו המנהג בימינו, צריך שיהיה במים שישים כנגד כל הכלים. והאחרונים כתבו שאם הכלי אינו בן יומו א"צ לדקדק בזה.

האם צריך לדקדק בכל הדברים הנ"ל או רק בחלקם- הנה בשו"ע וברמ"א משמע שהמגעיל לאחר שעה רביעית צריך להזהר בכל הדברים הנ"ל, וי"א שאין הכוונה להזהר בדווקא בכל הדברים, אלא די להזהר באחד משני הדברים דלהלן, וי"א שאם מגעיל לאחר שעה שישיית נכון להזהר בכל הדברים דלכתחילה לענין הגעלה טוב לחוש לדעת הפוסקים שלאחר שש עד הלילה ג"כ אסור נטל"פ ומשהו, אבל בשעה החמישית והשישית די להזהר באחד משני דברים, והיינו א' שהיורה שמגעיל בה והכלי שמגעיל אותו לא יהיו בני יומם, ב' אם הכלי שמגעיל אותו הוא בן יומו צריך שיהיה במים שישים כנגדו, ואם מגעיל הרבה כלים צריך שישים כנגד כולם, (ודעת המ"א שכלי של בשר וכלי של דגים אינם מצטרפים, ויש חולקים), ואם היורה היא בת יומה אינו יכול להגעיל בה אא"כ מכשירה לפני כן (דמבואר ביו"ד שאין במים שבתוך כלי שישים כנגד הכלי). ואם הכלי בן יומו ואין שישים כנגדו, אף אם יהיה זהיר בשאר הדברים ג"כ לא מועילה ההגעלה. והגר"א מפרש שכוונת השו"ע שגם לאלו המקילים וסוברים שאם לא משהה את הכלי הרבה והמים לא נחו מרתחתם מהני אף בבן יומו ואין שישים כנגדו, מ"מ טוב להגעיל לפני שעה חמישית, שאז א"צ להזהר כלל, אבל לדינא אין נ"מ בשאר הטעמים, דאחרי זמן איסור

הגעלת היורה שמגעילים בה אחרי ההגעלה- כתב בספר המצות שיש להגעיל את היורה אחרי שהגעיל בה את הכלים, כדי שיוכל להשתמש בה בפסח, וכ"כ רבינו ירוחם. וכתב הבית יוסף שלפי דברי הרא"ש היינו דוקא כשהכלים שהוגעלו בתוכה היו בני יומם ולא היה במים שישים כנגדם וההגעלה היתה אחר ארבע שעות, אבל בלאו הכי אם היורה היתה מוכשרת קודם שיגעילו בה א"צ לחזור ולהגעיל אותה, וכ"כ בשבלי הלקט.

פסקי ההלכה

הגעלת כלים בפסח- דעת הרמ"א שבחול המועד פסח א"א להגעיל את כלי החמץ, משום שאז חמץ אסור במשהו (וביו"ט בלאו הכי אסור להגעיל), ואף אם הכלי אינו בן יומו נקטינן שנטל"פ בפסח אסור, אבל ליבון אפשר לעשות גם בפסח. ועיין לעיל (תמ"ז י') שדעת השו"ע שנטל"פ בפסח מותר.

הגעלת כלים בערב פסח לפני שעה חמישית- כשמגעיל את הכלים לפני פסח יש להזהר להגעיל את כלי החמץ, לפני שעה חמישית בערב פסח, מפני שבזמן ההגעלה הכלי פולט את מה שבלוע בתוכו, ויש לחוש שיחזור ויבלע את מה שפלט. ולכן כל זמן שהחמץ מותר אפי' מדרבנן, א"כ הכלי בלע נותן טעם בר נותן טעם דהתירא, ומותר בכל גוונא.

דין הגעלת כלים בזמן איסור חמץ-

המגעיל אחרי תחילת שעה חמישית שהחמץ אסור, צריך להזהר בכמה דברים, וכדלהלן.

א' שלא יהיה הכלי בן יומו (שו"ע), או שיהיה במים שישים כנגד הכלי (רמ"א).

ב' שלא להגעיל כלי שבליעתו מועטת עם כלי שבליעתו מרובה, שמא יבלע הכלי שבליעתו מועטת את פליטת הכלי שבליעתו מרובה.

ג' שלא ישהה את הכלי יותר מידי בתוך היורה שמא יחזור ויבלע, (וכיון שאינו נכון להוציא את הכלי מהמים מיד אחרי שמכניסו, קשה לצמצם בזה. אמנם בערב פסח אף אחרי שעה חמישית, או בעלמא בכלי איסור, אם הכלי אינו בן יומו או שיש שישים כנגדו, אין קפידא אם ישהה אותו הרבה זמן במים).

ד' שלא ינחו המים מלהעלות רתיחה בעוד הכלי בתוך המים, מפני שהוא חוזר ובולע, (אבל אם מכניס כלי כשהמים נחו מרתחתם לא הוי הגעלה לכו"ע אף אם היד

זה, דהאיסור חוזר וניעור. (וע"ע לעיל תמ"ז ד' לענין חוזר וניעור בחמץ).

סעיף ב'

איתא בהגהות מיימוני בשם הסמ"ק שמה שמיתרים להגעיל כלים בני יומם קודם ארבע שעות זהו דווקא כשמכשירים כלים של חלב לבדם ושל בשר לבדם, אבל אם בא להגעיל כלים של בשר ושל חלב ביורה אחת צריך שלפחות מין אחד לא יהיה בן יומו, דאז אותו שאינו בן יומו אינו אוסר אותו שהוא בן יומו לפי שהוא פוגם, וכן אותו שהוא בן יומו אינו אוסר לשאינו בן יומו, מפני שיש כאן ג' נותני טעם להיתר, ואם היו הכלים של בשר ושל חלב שניהם בני יומם והגעילו הכל ביורה אחת, אפילו קודם ארבע שעות אסור בדיעבד, דנהי דמשום חמץ ליכא, משום בשר בחלב איכא, ששניהם נותנים טעם לשבח, ולכן נהגו העולם להמתין מלהגעיל בערב פסח עד שלא יהו בני יומם, משום שרגילים להגעיל כלים של בשר ושל חלב יחד.

עוד איתא בהגהות מיימוני שהר"מ התיר להגעיל כלים של חמץ וכלי גוים יחד היכא ששניהם אינם בני יומם, ששניהם נותנים טעם לפגם, ואפילו מגעיל כלי גוים תחילה מותר. וכתב הבית יוסף שנראה שאם הוא קודם זמן איסורו, שרי אף אם כלי החמץ הוא בן יומו. ודעת הרשב"א שאין להגעיל שני כלים בני יומם יחד, אם אין במים שישים כנגד שניהם.

פסקי ההלכה

הגעלת כלי בשר וכלי חלב יחד - לדעת השו"ע יש להזהר שלא להכניס לתוך היורה כלי בשר וכלי חלב יחד, אפי' לפני שעה חמישית, כדי שלא יתערבו פליטת הבשר והחלב ויחזרו ויבלעו בכלים, אא"כ אחד מהם אינו בן יומו, או שיש שישים כנגד כלי אחד מהם, ואז יכול להשתמש בכל כלי או לבשר או לחלב, דאף שבעלמא המנהג שלא לשנות ע"י הגעלה מבשר לחלב, הכא שכוונתו להכשירו מהחמץ שפיר דמי. ולדעת הרמ"א (ו"ד צ"ה) אפילו בדיעבד אסור אם הגעילם יחד. ובזה אחר זה מותר, כיון שזה כל אחד לעצמו הוא נ"ט בר נ"ט דהתירא.

הגעלת כלי בן יומו - כתב הרמ"א שיש להזהר ג"כ שלא להגעיל כלי איסור אפי' בפני עצמו אם אין שישים כנגדו והוא בן יומו, כדי שלא יאסר אם יחזור ויבלע את פליטתו, ולכן נהגו שלא להגעיל שום כלי בן יומו, בין מבשר לחלב

בהכרח צריך שיהיה שישים או שלא יהיה בן יומו. וכל זה מדינא, אבל כבר נהגו לכתחילה להחמיר בכל החומרות אפי' אם מגעיל בשעה רביעית או קודם, וגם את כלי ההגעלה נהגו להגעיל לפני ההגעלה אף אם אינה בת יומה. ויש כמה אחרונים שסוברים שמה שצריך שלא יהיו הכלים בני יומם או שיהיה שישים כנגדם, זה מדינא אפי' לפני זמן איסור חמץ, דס"ל שחמץ אפי' לפני זמן איסורו חשיב "איסורא בלע". וא"כ למנהגנו שהרבה אנשים מגעילים בכלי אחד ואין שישים כנגד כל הכלים, יש להזהר שלא להגעיל שום כלי בן יומו, ויש מהדרים להפסיק להשתמש בחמץ בכלים ג' ימים לפני ההגעלה.

מותר להגעיל סכין אסור בקדירה כשרה, אם יש במים שישים כנגד הסכין, ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, והקדירה אינה נטרפת בכך, ומ"מ אין להשתמש אח"כ במים שבקדירה.

הגעלת שני כלים בני יומם בזה אחר זה (אי אמרינן שהאיסור חוזר וניעור) - כתב הרשב"א שנחלקו גדולי הדורות אם אפשר להגעיל שני כלים בני יומם בזה אחר זה, יש מהם שנראה מדבריהם שהוא מותר, לפי שהראשון כבר נתבטל וכשמגעיל בו השני אין אומרים חוזר וניעור אלא אדרבה הוא מצטרף לבטל את השני הבא אחריו, וכדתנן (ערלה ב' ג') **הערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה, כיצד, סאה ערלה שנפלה למאתים, ואחר כך נפלה סאה ועוד ערלה, או סאה ועוד של כלאי הכרם, זו היא שהערלה מעלה את הכלאים והכלאים את הערלה והערלה את הערלה**. אבל יש מרבתינו

שלא הודו לו, שהאיסור חוזר וניעור ולא אמרינן קמא קמא בטיל, ואפילו מין במינו חוזר ומצטרף, ומה ששינוי שבערלה וכלאי הכרם שמעלים זה את זה, היינו התם ששיעורם במאותים, וכן בתרומה ששיעורה במאה, שכשנפלה כאן סאה אחרת עדיין אין כאן נתינת טעם, אבל אם נפל איסור שאין כנגדו שישים שהוא נותן טעם,

האיסור חוזר וניעור, דאיתא בירושלמי (ערלה ב' ג') **גריסין של תרומה שנתבשלו עם עדשים חולין ואין בהם נותן טעם, ריבה עליהם גריסין של חולין, מין מעורר את מינו לאסור (בתמיה) לא תהא גדולה מיין נסך, וכו' הדא אמרה ריבה עליהם גריסין תרומה אסור**. אלמא לא אמרינן ראשון ראשון בטל, ולפיכך אין מגעילין שני כלים בני יומן אפילו זה אחר

כרותחין לענין בליעה, אבל אין מגעילים בתוכן אפילו דברים שמספיק להכשירם בכלי שני, לפי שאינן תולדות האור, וכבולעו כך פולטו, מה בולעו על ידי תולדות האור אף פולטו כן, ואם נאסרו על ידי חמי טבריא אפשר להכשירן על ידן או על ידי חמי האור.

פסקי ההלכה

הגעלה בחמי טבריה – כלי שבלע ע"י תולדות האור אין להגעילו בחמי טבריה, אפי' אם הבליעה היא בכלי שני, דכבולעו כך פולטו, אבל כלי שבלע בחמי טבריה יכולים להגעילו בחמי טבריה או בתולדות האור.

הגעלה בשאר משקין – אין מגעילים אלא במים, ובדיעבד מועילה הגעלה גם בשאר משקין, וכן הדין במים המעורבים באפר, או מה שנוהגים הצורפים להרתיח כלי ע"י שמרי יין או וויי"ן שטיי"ן מעורב במים. עוד כתב הח"א שאין לאסור כלי מפני שבלע מהוויי"ן שטיי"ן אם עבר י"ב חודש. ודעת הפמ"ג שאם זה לפני פסח יגעילו פעם שניה במים לבד, ואם הגיע פסח מותר. ויורה שמי ההגעלה נעשו כציר מרוב פליטת הכלים, אין להגעיל עוד באותם מים, ואפשר שאפי' בדיעבד לא מהני, ואפי' הגעיל בה כלים שאינם בני יומם הדין כנ"ל.

סעיף ו'

הגעלת כלי גדול

איתא בגמרא (עבודה זרה ע"ו) **כיצד מגעילם, אמר רב הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה. יורה גדולה מאי, ת"ש דההוא דודא דהואי בי רב עקביה אהדר ליה גדנפא דלישה אפומא, ומליוה מיא, וארתחא. אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא אי לאו רב עקביה דגברא רבה הוא, קסבר כבולעו כך פולטו, מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות.** ופירש"י שכיין שבליעת האיסור בשפת היורה לא היתה ע"י הכנסה ליורה אחרת, אלא שניתזו ניצוצות מיורה לשפתה, כך בשעת פליטה אע"פ שלא הכניסה לתוך יורה אחרת הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפתה, האיסור נפלט, ומיהו גדנפא בעינן, שמא באותו זמן לא יעלו ניצוצות על שפתה באותו פעם, ואילו האיסור נתבשל הרבה פעמים ופעם אחת העלה ניצוצות על שפתה. וכתבו הר"ף והרא"ש דהני מילי בשאר ימות השנה, אבל בפסח שאסור ללוש בצק, יעשה גדנפא מטיט.

בין מחמץ למצה, ואפי' אם מגעילו לבדו ולפני שעה חמישית ויש שישים.

הגעלת שלחנות – כשמגעיל שלחנות יזהר ג"כ לשפשפם היטב ולהמתין מעת לעת אחרי השפשוף, ולחק יעקב די להמתין מעת לעת ממתי שהשתמש עליו חמץ, ויהיו מנוגבים יפה מהמים הצוננים שמא יצטננו מהם הרותחים, ויזהר לשפוך עליהם בזריזות ולא ע"י זריקה באויר, וישפוך מהכלי שבישל בו ולא ישאב מהכלי עם כלי אחר וישפוך, אא"כ מגעיל עם אבן מלובנת, או שהכלי ששואב בו שוהה בתוך הכלי ראשון עד שהמים מעלים בו רתיחה.

סעיף ג'

הגעלת כמה כלים יחד

כתב המורדכי בשם הרוקח שלא יניח אדם כלים הרבה לתוך סל ויגעילם בבת אחת, ואף על גב דאמרין (חגיגה כ"ב) לגבי טבילה סל שמילאו כלים ומטבילין טהורים, ועוד אמרין (מקואות ו' ב') סלים שמילאן כלים ומטבילין טהורים, דווקא לגבי טבילה אמרין הכי, ולא לגבי רתיחה.

פסק ההלכה – לא יניח הרבה כלים בתוך סל מנוקב וכדומה אם הם נוגעים זה בזה, מפני שבמקום נגיעתם לא מגיעה רתיחת המים, (אע"פ שלטבילה זה מועיל). וכלי שאינו מנוקב אינו מועיל אפי' להגעלת כלי אחד, אפי' כשהוא צף בתוכו, אא"כ משהה אותו ביורה עד שישרתיחה בכלי שהוא רוצה להגעיל.

סעיף ד'

המגעיל ע"י צבת צריך לפתוח את הצבת בתוך המים הרותחים ולאחוז במקום אחר, כדי שהמים יגיעו למקום אחיזת הצבת, וטוב יותר להגעיל בשבכה או בסל מנוקב.

סעיף ה'

הגעלה בשאר משקין או בחמי טבריה

שיטת הרמב"ן שאין מגעילים אלא במים, ולא בשאר משקין, והר"ש והרשב"א מתירים הגעלה בשאר משקים, ובארחות חיים כתב שלכתחילה אין להגעיל בשאר משקים, אבל בדיעבד מותר, ומים מעורבים באפר שקורים ליש"א נראה שדינם כשאר משקין, וחמי טבריא דינם

התם גבי מריקה ושיטיפה דקדשים **לא נצרכה אלא לשיטיפה יתירתא**, ולשון יתירתא משמע שיטיפה אחת יתירתא בקדשים, דבתרומה לא בעי אלא שיטיפה אחת ובקדשים אחת יתירא, ושיטיפה דהתם צונן הוא, ולכן נהגו בשיטיפת צונן בכל הגעלות, אמנם רש"י שם מפרש שבתרומה אין שיטיפה כלל, ולפי זה צריך טעם למנהג. והרמב"ם כתב שאחר שהגעיל את הכלים שוטף אותם, וכתב המגיד משנה שמקורו לפי דעת קצת מפרשים ממה שאמרו (שם צ"ז). מריקה בחמין ושיטיפה בצונן, ויש שאמרו שאינו מטעם זה אלא להעביר החמץ שעליהם, ומכל מקום כך הוא דעת הגאונים והאחרונים שצריכין שיטיפה כדברי הרמב"ם. והטור (יו"ד קכ"א) כתב שלאחר הגעלה ישטפנו בצונן כדרך ששוטפין הכוס, וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד במים קרים בעוד החמין עליו כדי שלא יחזור ויבלע, ור"י כתב שאפילו לא שטפו מיד לא נאסר כי אינו חוזר ובולע, ומכל מקום נוהגים לשוטפו מיד, וכן ראוי לעשות, וכ"כ הטור כאן שנוהגים לשטוף את הכלי אחרי ההגעלה, ולא משום שלא יחזור ויבלעו המים שעליהם, דאין לחוש לזה וכנ"ל, אלא שנהגו כך.

פסק ההלכה – נוהגים לשטוף את הכלי במים קרים מיד אחרי ההגעלה, כדי שלא יחזור ויבלע את המים שיש בהם את פליטת החמץ, ובדיעבד אין לחוש כיון שאין מגעילים אלא קודם זמן איסורו או שיש שישים כנגדו או שהוא אינו בן יומיו.

כתב המרדכי שקערות גדולות או לוח שנושאים עליו מולייתות של בשר או של גבינה, צריך ללבן אבנים באש ולהניחם על הדף ויערה עליהן, וכן יעשה בקערה גדולה שאין יכול להכניסה בכלי, כי לפעמים נשפך מן המולייתא רותחת על הדף על כן צריך כלי ראשון. בית יוסף.

וכתבו הרא"ש והמרדכי והטור שאפשר להגעיל כלי גדול גם ע"י שיקח אבן רותחת או לפיד אש, וישליכם לתוכה בעודה רותחת, שמתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתה. ורבינו ירוחם כתב שיש מי שכתב שאינו די באבן אלא דוקא בשפה של טיט, אבל העולם נהגו להכשיר באבן רותחת.

פסק ההלכה – כלי גדול שרוצה להגעילו שאינו יכול להכניסו לכלי אחר מחמת גדלו, יעשה שפה לפיו מסביב באופן שפי הכלי מגולה, ע"י טיט (ובמכשיר כלי שבלע דבר איסור לשאר ימות השנה יעשה שפה מבצק), כדי שיתמלא היטב ויגיעו המים לשפתו, וימלאו מים וירתיחו, דודאי ניתז פעם אחת חמץ על שפתו, וכן יכול למלא היטב את הכלי במים, ולקחת אבן רותחת או לפיד אש ולהשליכו לתוכו בעוד המים רותחים. ויורה שמוגעילים בה, לפני ההגעלה א"צ לעשות כנ"ל, אבל אחרי הגעלה צריך לעשות כך אם רוצה להשתמש בה. וכלי שמשתמשים בו בתוך כלי ראשון, א"א להגעילו אלא בתוך כלי ראשון, כיון שצריך להגעילו גם מבחוץ. וכלי צר או שיש בו מקום צר שא"א לשפשף שם היטב, אסור בהגעלה.

סעיף ז'

שיטיפת הכלי אחרי ההגעלה

כתוב בתשובה על שם רש"י שמיד לאחר הגעלה בעוד המים הרותחים נמצאים על הכלי, צריך לשוטפו מיד במים קרים, כדי שלא יחזור הכלי ויבלע מהמים הרותחים שעליו, וכ"כ רב האי גאון. והתוס' והרא"ש כתב ששיטיפת הכלי לא עוזרת שהכלי לא יחזור ויבלע את מי הפליטה, כי מיד כשהוציאוהו מן המים הוא בולע, שא"א לצמצם לשפוך עליו מהר, ועוד שהרי גם בתוך המים הוא בולע, ולהכי בעינן שיהיו המים שישים כנגד הכלי, שאז אין לחוש אם חוזר ובולע, וסמך למנהג מצנינו בגמרא (זבחים צ"ו:) דקאמר